

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ
КРЕМЕНЧУЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ МІСЬКИЙ НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
КРЕМЕНЧУЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. МАРІЇ КЮРІ-СКЛОДОВСЬКОЇ м. ЛЮБЛІН (ПОЛЬЩА)
БРАУНШВЕЙЗЬКИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ, м. БРАУНШВЕЙГ (НІМЕЧЧИНА)
УНІВЕРСИТЕТ СПІВДРУЖНОСТІ ВІРДЖИНІЇ м. РИЧМОНД (США)
ПЕНСИЛЬВАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ м. ФІЛАДЕЛЬФІЯ (США)
ЛАНЬЧЖОУСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ШЛЯХІВ СПОЛУЧЕННЯ
(КИТАЙСЬКА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА)
МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ м. АЛМАТИ (КАЗАХСТАН)

МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ

**II Міжнародна науково-практична конференція
«Модернізація змісту освіти в контексті полікультурного
середовища та реалізації ідей нової української школи»
(свідоцтво про реєстрацію УкрІНТЕІ №449 від 13.09.2018)**

CONFERENCE PROCEEDINGS

**II International scientific-practical conference «Modernization of the
content of education in the context of the multicultural environment and the
implementation of the ideas of the new ukrainian school »**

MATERIAŁY KONFERENCYJNE

**II Międzynarodowa Konferencja Naukowo-Praktyczna "Modernizacja
treści kształcenia w kontekście wielokulturowego środowiska oraz
wprowadzenie pomysłów nowej ukraińskiej szkoły"**

Кременчук, 15-16 березня 2019 р.

УДК 37.015:311:316.613
М 74

Затверджено до друку рішенням методичної ради Кременчуцького міського науково-методичного центру Кременчуцької міської ради Полтавської області (протокол №3 від 12.02.2019 р.)

ПРОГРАМНИЙ КОМІТЕТ

Голова

Михайло Загірняк

Заступник голови

Геннадій Москалик

Члени комітету

Віра Ільченко, Андрій Почтовюк, Тамара Поясок, Тетяна Болгар, Надія Білик

Секретар програмного комітету

Сирота Леся

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Голова

Геннадій Москалик

Заступники голови

Володимир Никифоров, Олена Никифорова, Алла Грабовська

Члени комітету

Тетяна Болгар, Наталія Деньга, Людмила Сіпко, Оксана Сакун, Людмила Зюман, В'ячеслав Носкін, Антоніна Яковенко, Олена Сьомик, Тамара Кравчук, Тетяна Доброгасва, Тетяна Горбань.

М 74 «**Модернізація** змісту освіти в контексті полікультурного середовища та реалізації ідей нової української школи» II Міжнародна науково-практична конференція : матеріали конференції – Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2019 – 196 с.

ISBN 978-617-639-211-8

У збірнику вміщено тези доповідей учасників II Міжнародної науково-практичної конференції «Модернізація змісту освіти в контексті полікультурного середовища та реалізації ідей нової української школи» (15–16 березня 2019 року).

Матеріали подано за загальною редакцією наукових керівників.

УДК 37.015:311:316.613

ISBN 978-617-639-211-8

Адреса:

Департамент освіти виконавчого комітету Кременчуцької міської ради Полтавської області, вул. Лейтенанта Покладова, 3, м. Кременчук, Полтавська обл., 39600, тел./факс (05366) 2-23-85

Web: kr-osvita.gov.ua

e-mail: krconfer17@gmail.com

Радий вітати учасників, гостей та організаторів з відкриттям II Міжнародної науково-практичної конференції «Модернізація змісту освіти в контексті полікультурного середовища та реалізації ідей Нової української школи».

Цей захід уже другий рік збирає фахівців, відданих шляхетній справі навчання і виховання молодого покоління. З кожним роком кількість учасників конференції з України та зарубіжжя збільшується, розширюється коло актуальних проблем, які обговорюються на пленарному та секційних засіданнях (серед них: тенденції створення сучасного освітнього середовища; проблеми дошкільної та початкової освіти в умовах реалізації Концепції «Нова Українська Школа»; полівекторність сучасного світу; упровадження компетентнісного підходу під час вивчення природничо-математичних дисциплін в основній і старшій школі; формування громадянської компетентності, обізнаності у сфері культури; психолого-педагогічні принципи педагогіки партнерства як одного з ключових компонентів Нової української школи). Цьогоріч у конференції бере участь понад півтори сотні вчителів і науковців із ВНЗ України, Польщі, Німеччини, США, Китаю, Казахстану.

Система освіти сьогодні зазнає значних змін, що пов'язані із внесенням коректив у цілі, завдання та зміст освітнього процесу. У цих умовах національна система освіти стала перед необхідністю значного підвищення професійної компетентності та професійного розвитку та саморозвитку сучасного педагога. Проблема змін в освіті постійно перебуває в полі зору громадської думки. Висвітлюються окремі важливі аспекти освітянської діяльності, підвищення престижу професії вчителя.

Вважаю, що робота конференції — чудова нагода для спеціалістів і науковців з різних країн обмінятися досвідом, новими напрацюваннями, досягненнями й відкриттями в оновленні змісту освіти та реалізації Концепції «Нова українська школа». Маю надію, що цей захід стане вагомим внеском у розвиток пріоритетної для України галузі освіти і науки, дасть змогу обговорити актуальні питання формування компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в суспільстві, надихне педагогів на пошук і впровадження нових ідей, креативних педагогічних знахідок, на нові підходи у викладанні основ наук.

Зважаючи на актуальність питань, що передбачені для обговорення під час цієї конференції, переконаний, що фахові доповіді, повідомлення, діалоги та дискусії будуть сприяти розвитку вітчизняної науки і подальшому вдосконаленню освітнього процесу у закладах освіти нашого міста і України.

Бажаю учасникам II Міжнародної науково-практичної конференції плідної роботи, конструктивного діалогу, нових вагомих здобутків. Сподіваюся, що ви отримаєте професійне задоволення від результатів роботи Конференції, від перебування у нашому чудовому місті Кременчуці!

*З повагою
мер міста Віталій Малецький*

ТЕМАТИЧНІ НАПРЯМИ РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ

1. АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ СТВОРЕННЯ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА (РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ, ІКТ-ТЕХНОЛОГІЙ, ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА) В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА».

СТАНОВЛЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ДОКУМЕНТАЛЬНИЙ ОГЛЯД

Андрєєва Н. В., Кузнецова І. А.

This article shows the process of developing inclusive education and provides a documentary overview of the main international human rights instruments.

Необхідною умовою розбудови сучасного демократичного суспільства є забезпечення рівного доступу до якісної освіти всіх людей, незважаючи на расові, соціальні та психофізичні відмінності.

Невід’ємні права кожної людини висвітлені у Загальній Декларації Прав Людини (ЗДПЛ), яка була ухвалена у 1948 році з урахуванням досвіду Другої Світової війни.

Передумови для організації і розвитку інклюзивної освіти склалися лише в першій половині ХХ століття з появою у 1945 році Організації Об’єднаних Націй, якою було висунуто ініціативу щодо забезпечення прав усіх, без винятку, людей в отриманні доступної та якісної освіти. Вищезазначена Загальна Декларація Прав Людини (1948 р.) є первинним документом, яким проголошено цінність та унікальність освіти, та наголошено, що освіта має бути спрямована на повний розвиток людської особистості та збільшення поваги до прав людини, її основних свобод. Як наслідок, виникло явище інклюзії, основою якої є визнання права на повноцінну освіту осіб з обмеженими можливостями. Цей факт слід вважати першою світовою тенденцією розвитку інклюзивної освіти. Наступні кроки в розвитку інклюзивної освіти визначені вимогами і положеннями «Декларації прав дитини» (1959 р.), «Конвенції про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти» (1960 р.), «Декларації про права розумово відсталих осіб» (1971 р.), «Декларації про права інвалідів» (1975 р.). Ці документи засвідчили, що другою світовою тенденцією розвитку інклюзивної освіти є конкретне особистісно-ціннісне підґрунтя – визнання прав осіб з обмеженими можливостями на отримання освіти у спеціальних медичних закладах або освітніх установах.

В «Конвенції про права дитини» (1989 р.), «Всесвітній декларації про забезпечення виживання, захисту й розвитку дітей» (1990 р.), «Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для інвалідів» (1993 р.) перед державами світу поставлено завдання піклуватися про дітей-інвалідів та дітей, які перебувають у складних умовах, а також регламентовано збереження наявних досягнень у спеціальній освіті та їх розвиток у напрямі загальнодоступного освітнього процесу.

«Саламанською декларацією» (1994 р.) проголошено інклюзивний підхід до освіти, згідно з принципами якої вона має пристосовуватися до особливостей і потреб кожної дитини, але при цьому не виключати, що поряд зі спільним навчанням у закладах загальної середньої освіти, окремі діти можуть навчатися і у спеціальних закладах. В ухвалених на Всесвітньому форумі з освіти «Дакарських рамках дій» (2000 р.) проголошено стратегію досягнення мети задоволення базових освітніх потреб кожної дитини, молодих і дорослих людей протягом життя. «Інвалідність не повинна бути перешкодою на шляху до успіху», - зазначив професор Стівен У. Хокінг у «Всесвітній доповіді із проблем інвалідності» (2011 р.)

Зазначені міжнародні документи засвідчують третю світову тенденцію розвитку інклюзивної освіти, спрямовану на залучення осіб з обмеженими можливостями, у тому числі й тих, що мають інвалідність, здобувати освіту без обмеження будь-якого доступу до неї. «Всесвітньою програмою дій стосовно інвалідів» (1982 р.) визнано право інвалідів на рівний доступ до отримання освіти разом з іншими особами, тобто визнано пріоритет інклюзивного навчання, яке передбачає організацію освітнього процесу зі здобувачами освіти, що мають обмежені можливості, разом зі здоровими однолітками з урахуванням їхніх індивідуальних можливостей.

З моменту здобуття незалежності у 1991 році та вибору курсу на розбудову відкритого демократичного суспільства Україна ратифікувала низку міжнародних документів у сфері захисту прав людини, зокрема у сфері забезпечення права на освіту всіх громадян української держави.

У зв’язку з ратифікацією Україною цих документів інклюзивна освіта у нашій державі набула загального визнання і поширення.

Інклюзія стала пріоритетною в освітній політиці, про що свідчать ухвалені протягом останнього десятиліття Кабінетом Міністрів України, Міністерством освіти і науки нормативно – правові документи у сфері інклюзивного навчання.

Інклюзивне навчання є комплексним процесом забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітям з особливими освітніми потребами шляхом організації їх навчання в закладах загальної середньої освіти на підставі застосування особистісно зорієнтованих методів навчання з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини. Для ефективної реалізації цього процесу необхідні якісно підготовлені педагогічні кадри, у тому числі й початкової ланки закладу загальної середньої освіти.

Згідно з «Концепцією розвитку інклюзивної освіти», затвердженою наказом МОНУ від 01.10.2010 № 912, «Концепцією Нової української школи», яка схвалена урядом у грудні 2016 році, в Україні активізувався процес упровадження інклюзії в початковій школі.

Професійна діяльність учителя початкових класів в умовах інклюзивної освіти має охоплювати комплексне виконання завдань щодо втілення теоретичних та практичних ідей інклюзії, застосування нових методів і технологій навчання, виховання і корекції розвитку дітей з особливими освітніми потребами, забезпечувати зв’язки між соціальними, психологічними та корекційно-педагогічними явищами.

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

Отже, інклюзивна освіта, яка передбачає спільне навчання і виховання громадян з нормальним і порушеним розвитком без будь-яких умов та обмежень – це одна з реалій нашого життя. Адже будь-яке демократичне суспільство неможливо уявити без забезпечення рівного доступу до якісної освіти всіх людей, які бажають її отримати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Демченко І. І. Сутність поняття «інклюзивна педагогіка» / І. І. Демченко // Наука України. Перспективи та потенціал : зб. матеріалів VIII Всеук. наук.-практ. заочної конф. – К. : Всеукраїнське партнерство «Нова Освіта», 2013. – С. 38–40.
2. Концепція розвитку інклюзивної освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 01.10.2010 р. № 912 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/362>.
3. Рассказова О.І. Діагностика соціальності учнів як напрям соціально-педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти / О.І. Рассказова / Педагогіка та психологія. -2011. – Вип. 40(2). – С.119-127.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Балаба Т.А.

The content of increasing the efficiency of the physical education process in the inclusive education context is investigated in this article.

Однією зі складових гуманістичного розвитку сучасного суспільства можна вважати інклюзивну освіту. Її суть полягає в тому, що діти з обмеженими можливостями здоров'я отримують можливість навчатися у звичайних загальноосвітніх школах разом зі здоровими однолітками, бути прийнятими в їх колектив, розвиватися у відповідності зі своїми можливостями і знаходити перспективу участі в житті суспільства. У сучасних освітніх установах інклюзивні методи є інноваційними. Але інклюзія – це не створення нового, а системна зміна всіх ступенів освіти і суспільства в цілому.

На даний час в Україні немає єдиної думки з питання впровадження системи інклюзивної освіти в масові школи, особливо в систему фізичного виховання дітей. Чи можна розвинути фізичні здібності дітей з обмеженими фізичними можливостями та їх здорових однолітків на спільних уроках фізичної культури в інклюзивній школі без шкоди для кожного? Деякі фахівці фізичної культури ставлять під сумнів таку можливість, зважаючи на те, що відмінності дітей особливо яскраво проявляються саме у руховій сфері під час цілеспрямованих рухових дій. В інклюзивній освіті фізичне виховання і фізична культура можуть стати значно більшою проблемою в порівнянні з іншими шкільними предметами. Потрібні значні зміни програми, організації та змісту уроку відповідно до інтересів і можливостей усіх дітей, що навчаються в одному класі.

В Україні розвиваються дві основні моделі педагогічної інтеграції: інтернальна і екстернальна. Інтернальна інтеграція – інтеграція всередині системи спеціальної освіти. Екстернальна інтеграція передбачає взаємодію спеціальної і масової освіти, спрямована на надання можливостей масовій і спеціальній школам для спільної роботи або, за наявності відповідних умов, злиття їх в одну установу. Сьогодні гостро постає питання про пошук форм організації фізичного виховання в системі інклюзивної освіти. Інклюзивний простір орієнтований на відпочинок, розваги, зміну видів діяльності, отримання задоволення та інше, все це не може замінити інклюзивне фізичне виховання, що має свої спеціальні завдання, що стосуються не тільки дітей з обмеженими можливостями здоров'я, але їх здорових однолітків. Зрозуміло, що завдання для здорових дітей на уроках фізичного виховання не можуть бути зведені тільки до розвитку толерантності та відповідальності.

Інклюзивна освіта – процес розвитку загальної освіти, який має на увазі доступність освіти для всіх, пристосування до різних потреб як здорових, так і дітей з обмеженими можливостями. Процес інклюзії базується на визнанні, що всі діти – індивідууми, хоча і з різними потребами.

З метою підвищення ефективності процесу інклюзивного фізичного виховання в освітніх установах учителю, який здійснює цей процес, необхідно проводити комплексні уроки інклюзивного фізичного виховання, що включають загальнорозвиваючі, корекційні, прикладні вправи, ігри та естафети; заняття повинні проходити в різній формі: у колі, вільному розподілі дітей по спортивній залі, у колоні, розімкнутій шерензі, на місці та в русі. Загальнорозвиваючі, корекційні та прикладні вправи в молодших класах доцільно проводити у формі імітаційних вправ та ігрових завдань, об'єднаних у комплексі.

До кожного заняття вчитель повинен підбирати різноманітні вправи і поєднувати їх у таких пропорціях, щоб забезпечити всебічний вплив на кожного учня та доступність виконання вправ.

Вчителю, який забезпечує інклюзивне фізичне виховання, необхідно працювати у тісному контакті з лікарями, які надають відомості щодо індивідуальних особливостей учнів, це надасть можливість миттєво відреагувати на найбільш типові порушення у фізичному стані дитини.

З метою уникнення перевтоми учнів вчитель повинен здійснювати індивідуальний підхід до дозування фізичних навантажень на уроці. Доцільно широко використовувати всі способи регулювання фізичних навантажень шляхом зміни вихідного положення, кількості повторення вправ, темпу, зменшення або збільшення амплітуди руху, введення дихальних вправ.

Планування проведення занять слід проводити у відповідності з основними вимогами до проведення уроку з фізичної культури: поступове підвищення навантаження до середини уроку і його зниження при завершенні заняття, чергування різних видів вправ у відповідності з можливостями учнів. В ході уроку доцільно виділити чотири етапи: вступний, підготовчий, основний і заключний, які пов'язані між собою. Оцінку успішності на уроках інклюзивного фізичного виховання вчителю треба здійснювати у формі поточного обліку, підходити до оцінки кожного учня індивідуально, за результатами виконання ним контрольних вправ. Треба пам'ятати, що приміщення, відведене для уроків, повинно відповідати встановленим санітарно-гігієнічним нормам, обладнане спортивним інвентарем та аптечкою першої медичної допомоги.

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

Все це допоможе вчителю не тільки на належному рівні забезпечити фізичне виховання учнів з обмеженими фізичними можливостями, а й надасть їм можливість знайти себе в соціумі, відчувати себе повноцінними громадянами нашої держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горобаха Н.М. Фізичне виховання дошкільників та молодших школярів у контексті інклюзивної освіти: проблеми наступності та перспективності. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. 2014. Вип. 10. С. 11–15.
2. Борисенко Л.Л. Підвищення ефективності процесу фізичного виховання в умовах інклюзивної освіти / Л. Л. Борисенко // Надання освіти дітям з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору: Збірник матеріалів регіональної науково-практичної конференції. – Лисичанськ : ВП ЛПК ЛНУ: Лисичанськ: ТОВ «КИТ – Л», 2015. – С. 23 – 26.
3. Кисляков П.А., Силаева О.А. Инклюзивное образование как условие обеспечения социально-психологической безопасности детей с ограниченными возможностями здоровья // Научный поиск. 2014. № 4.2. С. 12-13.

ВПЛИВ ФАКТОРІВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ АГРОПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Болгар Т. М.

Сучасний агропромисловий сектор економіки України безпосередньо залежить від навколишнього середовища, яке у свою чергу спричиняє негативний вплив на нього. Цей негативний ефект характеризується зниженням можливостей забезпечити виробництво сировиною та деградацією природних ресурсів, а також загальним погіршенням стану навколишнього середовища. Ця ситуація обумовлює необхідність переходу до моделі стійкого розвитку, що буде забезпечувати екологічно стійкий розвиток і використання аграрного ресурсного потенціалу.

Природне середовище має значний вплив на розвиток агропромислового комплексу (АПК). Людина у процесі залучення ресурсів сільського господарства, змінює їх, і це, у свою чергу, впливає на ефективність аграрного сектора та якість продукції. Оскільки АПК є одним з основних складових економічної системи, його стійкий розвиток багато у чому визначає рівень функціонування економіки України в цілому.

Кожний суб'єкт АПК функціонує не ізольовано, а у певному контакті із зовнішнім середовищем. Незважаючи на нерівномірність характеру дії зовнішніх сил, суб'єкт господарювання не може ігнорувати їх у ході звичайної діяльності, бо інше призведе до негативних наслідків. Одним із головних завдань суб'єктів агропромислового сектору економіки є вибір оптимального способу реакції на зміни у зовнішньому середовищі.

Складність зовнішнього середовища визначається певними факторами:

- зовнішніми факторами, що впливають на суб'єкт господарювання, на які він повинен реагувати;
- ступенем впливу відповідних зовнішніх факторів на діяльність суб'єкта господарювання;
- ступенем невизначеності зовнішнього середовища для суб'єкта господарювання. Вона зменшується із збільшенням кількості достовірної інформації, якою володіє суб'єкт господарювання, і навпаки.

Велику роль тут відіграє і кваліфікація персоналу суб'єкта господарювання, який аналізує й оцінює дану інформацію. Для прийняття обґрунтованих рішень важливо здійснювати прогнозування зовнішнього середовища, тобто передбачувати можливі зміни його і виникнення вірогідних подій під впливом такої зміни.

АПК є однією з провідних та бюджетотворюючих галузей економіки України. При цьому суб'єкти галузі функціонують у середовищі з високим рівнем стохастичності та непередбачуваності, що потребує виділення системи факторів зовнішнього середовища, що здійснюють суттєвий вплив на формування фінансового забезпечення стійкого розвитку суб'єктів агропромислового сектору економіки.

Агропромисловий сектор є однією з основних складових економічної системи України. Важливим та дієвим елементом фінансового механізму, що надає можливість суб'єктам АПК акумулювати та ефективно використовувати фінансові ресурси з метою забезпечення їх стійкого розвитку, є фінансове забезпечення. При цьому значний вплив на структуру та склад джерел фінансування суб'єктів галузі спричиняють фактори зовнішнього середовища.

У сучасній економічній літературі [1, 2, 3, 4] представлені різні підходи науковців щодо виділення та характеристик факторів, що впливають на діяльність та розвиток суб'єктів агропромислового комплексу. Вчені вважають, що необхідно враховувати особливості використання природно-ресурсного потенціалу, вплив діяльності суб'єктів АПК на екологічний стан навколишнього середовища, характер і структуру партнерських відносин, фінансову підтримку, законодавче забезпечення розвитку галузі тощо. Однак особливої уваги потребує комплексне дослідження впливу зовнішнього середовища функціонування, що може мати як стимулюючий, так і, навпаки, гальмівний характер щодо підтримки розвитку галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глотова И. И. Финансовое обеспечение производственных ресурсов АПК [Текст] : монография / И. И. Глотова, Е. П. Томилина, О. Н. Углицких, С. Г. Шматко, И. М. Подколзина. – Ставрополь : ООО «Седьмое небо», 2011. – 255 с.
2. Євчук Л. А. Основні фактори зовнішнього макросередовища функціонування сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / Л. А. Євчук // Ефективна економіка: Електронне наукове фахове видання. – Дніпро: ДАЕУ, 2009. – № 1. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6>.
3. Зубрицька Я. О. Оцінка впливу внутрішніх факторів на результативність трудового потенціалу підприємства / Я. О. Зубрицька // Економіка і право: Вісник Донецького національного університету. – Донецьк: ДНУ, 2015. – Вип. 4. – С. 133-136.
4. Мандибура В. О. Інтегральна оцінка впливу факторів зовнішнього середовища на розвиток аграрного виробництва / В.

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

О. Мандибур, І. Б. Жилиєв, І. І. Дахно // Актуальні проблеми інноваційної економіки: Ефективна економіка: Всеукраїнський науковий журнал. – Харків: ХНТУСГ, 2016. – № 4. – С. 5-11.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ WEB-РЕСУРСІВ У РОБОТІ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Верещака К.О.

The web resources usage in educational process raises the information competence level of teachers, improves the quality and efficiency of studying, activates cognitive activity and the development of creative thinking of pupils.

Розвиток сучасного життя відбувається бурхливими темпами, тому й система освіти постійно оновлюється та зазнає вагомих змін. З вересня 2018 року почала діяти ключова реформа Міністерства освіти та науки України – Нова українська школа. Головною ідеєю Нової української школи є компетентнісне навчання. Завдання вчителя не тільки дати знання учням, а навчити правильно ними користуватися в реальному житті, опанувати навички та цінності.

Відповідно до концепції Нової української школи, однією з ключових компетентностей, які формує сучасна освіта, є інформаційно-цифрова компетентність. Вона передбачає «впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, у публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, робота з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеці. Розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо) [3]».

На цьому етапі особливі вимоги висуваються до особистості вчителя, адже саме він є агентом змін у Новій українській школі. Сучасний педагог має особисто володіти інформаційно-цифровою компетентністю, вільно орієнтуватися в широкому спектрі сучасних інноваційних технологій, користуватися освітніми інтернет-ресурсами у своїй діяльності.

Питанням використання WEB-ресурсів у роботі вчителя займалися вітчизняні та зарубіжні вчені. Наприклад, Г.В. Стеценко та Т.Г. Пуніна займалися вивченням видів освітніх сайтів, В.В. Осадчий досліджував створення та особливості інформаційних WEB-ресурсів. Берні Додж і Том Марч розглядали використання інтернет-ресурсів при організації веб-квесту.

Метою даної статті є аналіз можливостей використання веб-ресурсів у роботі сучасного вчителя Нової української школи.

Мережа Інтернет пропонує безліч ресурсів, які вчитель може використати в освітніх цілях: а саме, ресурси для педагогів, ресурси для учнів, уроки та проекти в режимі online тощо.

Напрями використання вчителями інтернет-ресурсів:

- самоосвіта, підвищення кваліфікації, вивчення досвіду колег, обмін інформацією з однодумцями;
- ознайомлення з нормативно-довідковою базою на сайтах Міністерства освіти, обласних, міських та районних відділів освіти, тематичних освітніх порталах;
- участь у заочних конкурсах, конференціях, вебінарах, проектах;
- використання на уроках різних методичних та дидактичних матеріалів, планів-уроків, конспектів, наявних у мережі;
- розробка власних матеріалів і публікація їх в мережі;
- створення власного сайту, блогу, стіни вчителя;
- користування електронними журналами;
- робота з віртуальними бібліотеками, музеями, виставками, текстовими сховищами, перекладачами, інтерактивними енциклопедіями та словниками.

Професія вчителя вимагає постійної роботи над підвищенням рівня своєї майстерності та кваліфікації. Цьому сприяє новітня форма навчання – дистанційна освіта. Мережа Інтернет надає безліч ресурсів для дистанційного навчання вчителів. Наприклад, сайт Дистанційна Академія (www.osnova.d-academy.com.ua) пропонує навчання в режимі онлайн та офлайн. Педагог може обрати потрібний курс, у зручний час пройти навчання та отримати сертифікат про участь [2].

Дуже корисними інформаційними джерелами є Портал Всеосвіта (<https://vseosvita.ua>), Освітній проект «На Урок» (<https://naurok.com.ua/journal>), Інтернет-марафон від Видавничої групи Основа (<http://osnova.com.ua/marafon>). На цих сайтах знаходиться найактуальніша база навчальних матеріалів, серед яких можна знайти інформацію з будь-якого предмету. Також ці ресурси пропонують широкий вибір освітніх вебінарів, олімпіад, курсів для педагогів щодо впровадження концепції Нової української школи в освітній процес. Широкої популярності набувають відкриті онлайн-курси на платформах, які прагнуть зробити освіту доступною та якісною: студія онлайн-освіти Educational Era (<https://www.ed-era.com>) та Prometheus (<https://prometheus.org.ua>).

Великі можливості відкриваються перед вчителями з використанням сервісів Web 2.0. в освітньому процесі:

- ведення персональних або спільних Веб-блогів (журналів) дозволяє залучити учнів до різних видів навчальної діяльності, до активної співпраці з учителем та іншими учасниками освітнього процесу (Google Blogge, Blog.com, WordPress.com тощо);
- розробка тестів та опитувань для підготовки та проведення контрольних робіт, тематичних оцінювань за допомогою безкоштовних платформ Майстер-Тест, Google Forms, Playbuzz, Online Test Pad, ProProfs, Easy TestMaker;
- створення та редагування презентацій та документів (<http://www.slideshare.net>, <http://docs.google.com>, <http://www.scribd.com>, <http://prezi.com>);
- користування відкритими, вільними електронними ресурсами - навчальними комп'ютерними програмами, електронними підручниками, зображеннями та звуковими файлами, мовними іграми;
- створення інтелект-карт (від англ. mind maps) (<http://www.freemind.sourceforge.net>, <https://www.mindomo.com>, <http://www.mindmeister.com>, <http://www.bubbl.us>), хмари слів (терів) (<https://worditout.com>, <https://wordart.com>,

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

<https://wordcloud.pro/ru>), інтерактивних завдань, кросвордів, ребусів, вікторин, пазлів (<http://cross.highcat.org>, <https://learningapps.org>, <http://rebus1.com>) для систематизації знань учнів, активізації пізнавальної діяльності, розвитку критичного мислення.

Отже, використання WEB-ресурсів в освітній діяльності сприяє підвищенню рівня інформаційної компетентності вчителя, покращенню якості та ефективності навчання, активізації пізнавальної активності та розвитку креативного мислення в учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Використання web-квестів у навчально-виховному процесі [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/proftech/32834
2. Дистанційна академія [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://d-academy.com.ua/>
3. Нова Українська школа. Концепція [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

Гончарук А.А.

The problem of forming an inclusive educational environment in primary schools The article has a deal with the essence and peculiarities of inclusive education. It presents the theoretical analysis of a term «inclusion» and social-pedagogical conditions of children`s social adoption with special needs into the inclusive educational sphere. It is said that one of the main directions of the state policy in Ukraine is creation of the inclusive educational sphere.

Одним із пріоритетних завдань Нової української школи є формування інклюзивного освітнього середовища.

Треба зазначити, що однією з проблем людей з обмеженими можливостями у всьому світі вважається відсутність доступу до якісної освіти.

Право на освіту є одним з фундаментальних прав, прописаних у Всесвітній декларації про права людини, міжнародних і національних конвенціях, законодавчих актах. Вважаю, що неможливо реалізувати мету Національного плану дій «Освіта для всіх» без здійснення кардинальних змін у системі освіти. Тривалий час у нашій країні впроваджується інтегроване навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами, що є підґрунтям для усвідомлення необхідності інклюзії – рівних можливостей навчання.

Інклюзивна освіта в контексті Програми «Освіта для всіх» є складною, багатогранною системою. Без сумніву, що державна політика в цій галузі повинна бути комплексною.

Питання інклюзивної освіти, способи та засоби інтеграції освіти в умовах інклюзивного навчання порушують у своїх працях вчені В.В. Бочковський, В.І. Бондар, А.А. Колупаєва, В.П. Ляхова, К.О. Пінюгіна, Г.М. Хворова та інші.

Науковці пропагують необхідність упровадження нових методів та прийомів навчання, які б сприяли інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в суспільство. Акцентується увага на організації адаптованого інклюзивного середовища, що сприятиме успішному навчанню, як дітей з особливими потребами, так і їхніх здорових однолітків.

У більшості європейських країн інклюзивна форма навчання стала провідною для осіб з обмеженими можливостями й існує понад 40 років. А тому й особлива увага повинна приділятися соціалізації дітей з особливими освітніми потребами, в результаті якої вони стануть повноцінними членами суспільства.

Досвід роботи європейських країн демонструє, що інклюзивна форма навчання може впроваджуватися на різних етапах, мати різну мету, різною може бути класифікація освітніх потреб здобувачів освіти, відповідно до цього треба диференціювати і надання освітніх послуг. А тому інклюзію не можна розглядати як звичайне доповнення до шкільного освітнього процесу.

Вона повинна бути невід'ємною складовою освітньої парадигми, яка має свою ціль, філософію, цінності, методи й прийоми. Істинна інклюзія повинна бути включена в організацію роботи закладу загальної середньої освіти, в мету всієї його діяльності, в систему відносин і щоденних заходів, а не бути звичайним додатковим елементом.

Мета інклюзивної освіти - надання всім без виключення учням закладу загальної середньої освіти можливості повноцінного соціального життя, активної участі в житті колективу, що забезпечить найбільш повну взаємодію і піклування один про одного як членів співтовариства, адже навчання дитини у спеціалізованих закладах спрямоване не на корекцію і розвиток дитини, воно призводить до «вторинної інвалідності», внаслідок ізоляції дітей від соціуму, відриву від сім'ї. Формується невпевненість в собі і в своїх можливостях особистості.

Ключовою темою Програми «Освіта для всіх» є створення інклюзивного середовища, у якому всі діти мають змогу брати активну участь в освітньому процесі, отримувати якісну освіту та успішно інтегруватися у суспільство.

На сучасному етапі реформування освіти в Україні формування інклюзивного освітнього середовища набуває пріоритетного значення. Всі діти мають змогу навчатися за загальноосвітніми навчальними програмами, котрі адаптовані до потреб дитини.

Першими кроками у напрямі створення інклюзивного середовища є відмова від стереотипів в освітньому процесі, формування атмосфери, заснованої на ідеях інклюзії, зосередження на співпраці, а не на конкуренції, прищеплення віри в свої сили кожному учаснику освітнього процесу.

Беззаперечно, інклюзивна освіта має свої пріоритети. Завдяки повноцінному спілкуванню з однолітками поліпшується психологічний, пізнавальний, моторний, мовний, розумовий, соціальний та емоційний стан дітей. Оволодіння новими вміннями та навичками відбувається функціонально. Навчання орієнтовано на сильні сторони, здібності та інтереси дітей. Учні навчаються толерантно ставитися один до одного. Оволодівши новими методиками роботи з дітьми з особливими потребами, вчителі в інклюзивних класах мають змогу ефективно сприяти розвитку дітей, враховуючи їхню індивідуальність.

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

Провідним принципом інклюзивного середовища є його бажання пристосовуватись до індивідуальних потреб різних категорій дітей за рахунок структурно-функціональної, змістовної та технологічної модернізації освітньої системи закладу. Пріоритетними умовами для формування інклюзивного осередку є використання сучасних методів та прийомів навчання з урахуванням індивідуальних можливостей кожного учня, адаптація навчального матеріалу відповідно до можливостей дитини з особливими потребами, застосування різних форм роботи (групова, колективна, індивідуальна), сприяння досягненню поставленої мети і створенню ситуації успіху, використання практичних вправ і матеріалів, що відповідатимуть рівню розвитку дитини, створення здорового, дружнього клімату в умовах освітнього процесу з метою підвищення соціальної компетентності.

Таким чином, інклюзивне середовище – це середовище, де всі учні незалежно від своїх освітніх потреб і можливостей здатні ефективніше навчатися, підвищувати свою соціальну значимість, вдосконалювати комунікативні навички, а також відчувати себе частиною суспільства. Створення інклюзивного середовища передбачає не лише його адаптацію та модифікацію, але й відповідну підготовку вчителів, надання учням можливості навчатися за індивідуальним навчальним планом, забезпечення психолого-педагогічного, медико-соціального та наукового супроводу, створення навчальних програм, відповідне навчально-методичне, матеріально-технічне та інформаційне забезпечення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наук. праць. — № 6(8). — К. : Університет «Україна», 2009. — С. 17–18.
2. Бондар В. Інтеграція дітей з обмеженими психофізичними можливостями в загальноосвітні заклади: за і проти / В. Бондар // Дефектологія. – 2003. – № 3. – С. 2–5.
3. Таранченко О. Тенденції сучасної освіти: роль педагога у створенні ефективної інклюзивної школи / О. Таранченко// Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. – 2011. № 1. – С. 19.

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

Камська Т.В.

The National Strategy of the Development of Education in Ukraine for 2012-2021 and the Concept of the New Ukrainian School provides the introduction of new modern information and communication technologies that will enable for the development of education and the efficiency of education, as well as to facilitate the preparation of the younger generation for life in the modern information environment.

Освіта є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечує національні інтереси, зміцнює авторитет та конкурентноспроможність України на міжнародній арені.

За основу Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» взято ухвалення нових державних стандартів, розроблених з урахуванням компетентностей, необхідних для успішної самореалізації особистості. Концепція Нової української школи наголошує на особистості учня, який має набути певних життєвих компетентностей, які дозволять ефективно діяти у різних проблемних ситуаціях та бути мотивованим на досягнення результату, а не просто накопичувати знання, вміння та навички.

Відповідно до зміни стратегічних цілей освітнього процесу змінюються і вимоги до самого середовища, в якому формуватиметься компетентність учнів. Тому одним з ключових компонентів формули Нової української школи є сучасне освітнє середовище, «яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу».

Вимоги сьогодення спонукають учителів до пошуку нових підходів, форм і методів у своїй роботі. Розвиток освітнього середовища повинен базуватись на поєднанні традиційних форм та методів навчання із сучасними технологіями, що дозволить підвищити якість освіти.

Застосування інформаційно комунікаційних технологій у навчальних цілях у декілька разів здатне підвищити ефективність засвоєння матеріалу шляхом наочної демонстрації, закріплення навичок на практиці та здійснення ефективного контролю за освітнім процесом у цілому. Саме використанні ІКТ сприяє пришвидшенню процесу навчання та розширює кругозір.

Інтенсивний розвиток та регулярне використання ІКТ не лише відкриває нові перспективи, а й формує нові завдання перед суспільством. Головним компонентом розвитку інформатизованої освіти є сучасні комп'ютерні та інформаційні технології і системи. Залучення сучасних технологій в освітній процес можна вважати початком зародження нової освітньої системи, що поступово ліквідує стандартну класичну систему освіти та допоможе учням краще пристосуватися до навколишнього середовища.

Однією із найважливіших складових для сучасного вчителя є оволодіння комп'ютерною технікою та ІКТ.

Аналіз педагогічної та методичної літератури, а також власний досвід використання сучасних комп'ютерних технологій в освітньому процесі свідчать, що застосування інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання дає змогу підвищити його мотивацію, забезпечити самореалізацію творчого потенціалу школярів, активізувати пізнавальну сферу учнів, удосконалити методику проведення уроків, підвищити ефективність процесу навчання, своєчасно відстежувати навчальні досягнення учнів, ефективно планувати та систематизувати роботу педагога, використовувати інформаційно-комунікаційні технології як засіб його самоосвіти.

Використання ІКТ на уроках з усіх навчальних предметів дозволяє внести кардинально нове у звичайні форми роботи, сприяє активному, цікавому й всебічному розкриттю, зрозумілішому поданню навіть дуже складного навчального матеріалу і, тим самим, значному скороченню навчального часу для успішного засвоєння теми.

Нові технології навчання на основі інформаційних і комунікаційних дозволяють інтенсифікувати освітній процес, збільшити швидкість сприйняття, розуміння та глибину засвоєння величезних масивів знань, розширюють можливості для

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

творчості як вчителів, так і учнів, підвищують інтерес до вивчення навчального предмета.

Інтенсивне оновлення матеріально-технічної бази в рамках реалізації Концепції Нової української школи з урахуванням останніх досягнень науки і техніки дає змогу розвивати аудіовізуальну технологію навчання, яка передбачає використання різноманітних технічних засобів навчання, у т. ч. комп'ютерних та електронних засобів.

Останнім часом школа опинилася в ситуації необхідності введення істотних змін у систему навчання і виховання учнів, а застосування інформаційно-комунікаційних технологій на уроках сприяє вирішенню цієї проблеми.

Отже, використання інформаційних комп'ютерних технологій дає змогу значно підвищити ефективність засвоєння школярами великого обсягу інформації, допомагає поєднувати різні види діяльності: індивідуальної та колективної, методів і засобів навчання з урахуванням індивідуальних особливостей кожного учня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нова українська школа [Електронний ресурс].–Режим доступу: <http://mon.gov.ua/2016/12/05/konczepczyia.pdf>
2. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності // Офіційний вісник України.–2017.–№ 85 URL: <http://ovu.com.ua/news/2411-vyshov-drukrom-chergoviy-nomer-byuletenyaofitsiyniy-visnik-ukrayini-vid-31-zhovtnya-2017-roku-85>
3. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 988-р від 14.12.16 [Електронний ресурс] // Освіта.ua.–Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/.

СТВОРЕННЯ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ЧЕРЕЗ ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ

Каракуця Г.В.

This article describes the process of creating a modern educational environment through the formation of democratic values.

Україна обрала європейський шлях розвитку, що передбачає реформування всіх сфер життя. І одним із найбільших секторів надання публічних послуг, яким користується населення, є освіта. Сучасна освіта розглядається в усьому світі як важливий чинник становлення й розвитку особистості. Як відомо, якісна освіта – запорука успішного майбутнього.

Сучасний стан освіти в Україні характеризується пошуком шляхів актуального реагування на зміни в освітньому просторі, адже змінилися вимоги до навчання, до знань, до компетентностей.

Успіх усіх реформ і всіх перетворень у системі освіти в руках педагогів. Креативні, творчі молоді люди з українськими, європейськими цінностями змінять країну. Нам потрібна освіта, яка формує здатність учня не лише грати за вже встановленими правилами, але й вигравати в умовах постійної зміни ситуації. Ми не тільки маємо дати учню знання, але й навчити постійно вчитися. Сьогодні вже немає «пакету знань», які можна використовувати все життя. Людина має навчитися критично мислити, вчитися все життя, позиціонувати і висловлювати свою думку. А також – працювати в команді, керувати своїм емоційним станом, розуміти стан іншої людини. Усього цього навчають у Новій українській школі. Але розвиток країни як європейської демократичної держави неможливий без усвідомлення кожним громадянином власної гідності та здатності до свідомого прийняття рішень, поваги та вміння захищати свої права. Всі ці механізми тісно пов'язані з розвитком демократичних цінностей та громадянської культури учнівської молоді.

Від якості громадянської освіти й освіти з прав людини великою мірою залежить поглиблення і збереження демократії в Європі та світі. Рада Європи вже багато років пропагує розвиток культури демократії і прав людини у школі, розробляючи чіткі рекомендації. Завдяки концепції реформування української школи закладаються докорінно нові підходи до освітнього процесу, пропонуючи педагогам переорієнтувати увагу на формування компетентностей учнів, відійшовши від традиційних методик.

Активний учень стає активним громадянином. Саме Концепція Нової української школи пропонує конструктивний підхід до навчання, забезпечує підтримку учнів, які зіткнулися з новими проблемами. Пізніше, зустрівшись із викликами реального існування в суспільстві, майбутнє покоління буде діяти як першопрохідці. Виконання цього завдання буде ефективним лише за умови вивчення нових форм знань, розвитку нових методів викладання і створення нових форм професійних відносин, як з колегами так і з учнями. Це вимагає неабияких змін у нашому сприйнятті освітнього процесу центром якого є вчитель.

Метод викладання, в якому домінують учитель та підручник, повинен поступитися місцем методу оволодіння учнями практичних навичок, який передбачає впровадження ширшого діапазону викладацьких методик.

Недостатньо бездоганно знати методику, набагато важливіше вміти нею правильно користуватися. Адже навчання через досвід є основою освітнього процесу, тому що не можна навчити людину вмінню спілкуватися, критично мислити, захищати свої інтереси, бути толерантним – це все можна отримати тільки з досвідом.

Кожна країна по-своєму уявляє ідеальну школу та її складові. Однак, усі сходяться на тому, що здорове і безпечне освітнє середовище школи є основою якісної освіти.

Реалізація даної концепції потребує титанічних зусиль педагогів, яким потрібно докорінно переглянути та перебудувати свої підходи та принципи роботи, методики викладання та погляди на різні ситуації.

Активному громадянству краще навчатися через дію, а не через презентацію з наданням можливості відчувати практику демократичного громадянства. З демократичними цінностями і власною позицією, яких молодь набуває через процеси соціалізації, включаючи їхній досвід шкільного життя, тісно пов'язана політична культура молодих громадян. Шкільні громади надають дітям і підліткам можливість з ранніх років здобути досвід громадянської взаємодії.

Отже, школа має величезний вплив на процес переходу демократичної спадщини молодому поколінню.

ЛІТЕРАТУРА

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

1. Брандер П., Гані Н., Гомес Р., Кін Е. Компас: посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді. Страсбург: Рада Європи, 2012. 624 с.
2. Овчарук О. Зростаємо у демократії: плани уроків для початкового рівня з питань демократичного громадянства та прав людини. Київ: Основа, 2018. 164 с.
3. Протасова Н. Беремо участь у демократії: плани уроків з ОДГ/ОПІ для старших класів середньої школи. Київ: Основа, 2018. 296 с.

МІЖПРЕДМЕТНІ ЗВ'ЯЗКИ ШКІЛЬНИХ КУРСІВ ІНФОРМАТИКИ ТА ЕКОНОМІКИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Лактіонова Л.О.

Intersubject relationships are an important condition and result of an integrated approach in teaching and upbringing pupils. For a better study of computer science and economic sities expedient to forminter disciplinary connections when studying each of them, because the use of computer capabilities allowsin practice to better understand different economic phenomena and processes.

У класичній педагогіці застосування зв'язків між предметами почало використовуватися при відображенні природи в навчальному матеріалі ще на початку XIX століття. «Все, що знаходиться у взаємному зв'язку, повинно передаватися в такому ж зв'язку», підкреслював великий дидакт Я. А. Коменський у XVII столітті. Він підійшов до ідеї всебічного узагальнення знань, до їх взаємозв'язку, бо без цього неможливо пізнання причинно-наслідкових зв'язків і відносин явищ і предметів об'єктивного світу.

В подальшому ця ідея була розвинута та збагачена багатьма педагогами. Зокрема, такі як Д. Локк, І. Г. Песталоцці, який виходив з вимоги: «Приведи у своїй свідомості всі по суті взаємопов'язані між собою предмети в той самий зв'язок, в якому вони дійсно знаходяться в природі».

Дидактичне значення міжпредметних зв'язків з точки зору педагогіки та психології обґрунтував К. Д. Ушинський. У книзі «Людина як предмет виховання» він виводить їх з різних асоціативних зв'язків (по протилежності, за подібністю, часом, єдністю місця), що відображають об'єктивні взаємозв'язки предметів і явищ. Він підкреслював, наскільки важливо приводити знання в систему в міру їх накопичення: «Голова, наповнена уривчастими, незв'язними знаннями, схожа на комору, в якій все безладно і де сам господар нічого не знайде; голова, де тільки система знань, схожа на крамницю, в якій на всіх шухлядах є написи, а в шухлядах порожньо».

Методичною розробкою теорії міжпредметних зв'язків надалі займалося чимало педагогів, особливо В. Я. Стоюн, Н. Ф. Бунаков, В. І. Володазов і інші.

Одне з головних завдань сучасної освіти – показати учням єдність навколишнього світу. Щоб сформувати цілісну картину світу, необхідно використовувати на уроках міжпредметні зв'язки, на прикладі яких учні можуть навчитися бачити подібні закони і закономірності в розвитку різноманітних процесів і явищ [3].

За допомогою багатосторонніх міжпредметних зв'язків на якісному рівні вирішуються завдання навчання, розвитку та виховання учнів, закладається фундамент для комплексного бачення, підходу і вирішення складних проблем реальної дійсності. Тому міжпредметні зв'язки є важливою умовою і результатом комплексного підходу в навчанні і вихованні школярів.

Сучасна наука характеризується взаємопроникненням різних наук одна в одну. Зв'язок між навчальними предметами відображає зв'язок між різними науками і зв'язок з технікою, діяльністю людей, визначає роль досліджуваного предмета в майбутньому житті.

Міжпредметні зв'язки відображають інтеграційні процеси, що відбуваються сьогодні в науці і в житті суспільства. Ці зв'язки відіграють важливу роль в підвищенні практичної і науково-теоретичної підготовки учнів, істотною особливістю якої є оволодіння ними узагальненим характером пізнавальної діяльності.

При проведенні традиційних уроків з різних предметів отримана учнями інформація по кожній навчальній дисципліні не складається в цілісну систему. В результаті школярі не можуть оперативнo використовувати знання одного предмета при вивченні іншого, а також продуктивно застосовувати їх при вирішенні проблем комплексного характеру. У разі ж одночасного розгляду програмного матеріалу в рамках двох навчальних предметів отримана інформація набуває практичне значення, а засвоєння нових знань йде як би шляхом їх накладення на базові знання і навички [1].

Використання міжпредметних зв'язків дозволяє сформувати в учнів цілісне уявлення про явища природи і взаємозв'язки між ними і тому підвищує практичну значущість і застосованість отриманих знань. Це дозволяє учням користуватися отриманими знаннями на інших предметах та в реальних життєвих ситуаціях, у майбутньому виробничому, науковому і громадському житті випускників.

Міжпредметні зв'язки слід розглядати як відображення в навчальному процесі міжнаукових зв'язків, складових однієї з характерних рис сучасного наукового пізнання.

Враховуючи процес інформатизації та комп'ютеризації суспільства в наш час, міжпредметні зв'язки економіки та інформатики стають все більш важливими та зрозумілими. Застосування інформаційних технологій дозволяє здійснювати навчання економіки на якісно новому рівні. Так, можна виділити такі види роботи: обробка за допомогою персональних комп'ютерів статистичного матеріалу, побудова та аналіз таблиць, діаграм, графіків; вирішення економічних задач, виконання тестових завдань; моделювання досліджуваних економічних процесів і явищ; використання баз даних для пошуку інформації довідкового характеру; проведення ігор з використанням комп'ютерних технологій (прикладом таких ігор є ігри "МЕМ (моделювання економіки і менеджменту)", "Банки в дії") [2].

Аналіз шкільних курсів інформатики та економіки у старшій школі показав, що для кращого засвоєння обох предметів доцільно формувати міжпредметні зв'язки під час вивчення кожного з них, адже використання можливостей комп'ютера дозволяє на практиці краще зрозуміти різні економічні явища та процеси, а розв'язання економічних задач дозволяє краще вивчити можливості табличного процесора, баз даних, знаходити та користуватися інформацією глобальної мережі Інтернет.

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

Так, навички, отримані під час вивчення форматування тексту у текстовому редакторі MS «Word» дозволяють оформлювати результати навчальних досліджень, рефератів за темами дисципліни «Економіка», готувати роботи з економічної тематики для відділення «Економіка» Малої академії наук.

Навички, отримані під час вивчення табличного процесора MS Excel (аналіз даних у середовищі табличного процесора, діаграми в MS Excel) дозволяють якісно аналізувати основні параметри ринку: попит, пропозицію, ринкову ціну; проводити розрахунки з максимізації економічного прибутку підприємства; аналізувати формування валютного курсу; створювати графічні ілюстрації динаміки постійних, змінних, загальних та середніх витрат підприємства; проводити розрахунки кредитних операцій банку.

Ознайомлення з можливостями програми створення та перегляду презентацій дозволяє учням легко створювати презентації за темами навчального плану з різних предметів.

Навички ефективного користування глобальною мережею Інтернет дозволяють легко знаходити інформацію в Інтернеті щодо страховиків, депозитних операцій банків, умов та порядку надання підприємству банківської позики тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Афанасьева И. А. Реализация межпредметных связей как одно из направлений повышения качества образования. [Електронний ресурс] / И. А. Афанасьева. – Режим доступу :<http://festival.1september.ru/articles/527712/>
2. Трунова Т.А. Многообразие межпредметных связей в школьном курсе экономики и методика их использования [Електронний ресурс] / Т. А. Трунова. – Режим доступу: <http://festival.1september.ru/articles/210251/>
3. Якимова О. Г. Межпредметные связи курса «Экономическая теория» / О. Г. Якимова // Методист. – 2012. – №1. – С. 38–40.

ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Лебедєва Н.П.

This article reveals the peculiarities of creating an inclusive educational environment in the context of implementing the concept of the "New Ukrainian School".

В Україні, як і в усьому світі, з різних причин збільшується кількість дітей з відхиленнями у розвитку. Стаття 53 Конституції України гарантує всім громадянам право на освіту. У статті 26 Закону України «Про охорону дитинства» зазначається, що «дискримінація дітей з інвалідністю та дітей з вадами розумового або фізичного розвитку забороняється. Держава сприяє створенню дітям з інвалідністю та дітям з вадами розумового або фізичного розвитку необхідних умов, рівних з іншими громадянами можливостей для повноцінного життя та розвитку...».

Сьогодні в Україні відбувається формування нової освітньої політики, яка передбачає включення кожної дитини в освітній процес, і тим самим забезпечує реалізацію її права на освіту. Концепція «Нової української школи» відкриває новий шлях для однієї з форм навчання дітей з особливими освітніми потребами – інклюзивної освіти. Головне завдання інклюзивної освіти – досягти якісних змін в особистісному розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивна освіта передбачає, що всі діти різні, а навчальні заклади й освітні програми повинні підлаштовуватися під індивідуальні потреби учнів. Постає необхідність у створенні такого освітнього середовища, яке відповідало б потребам і можливостям кожної дитини, незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Саме в умовах Нової української школи є можливість створення інклюзивного освітнього середовища, в якому враховані права, здібності та потреби кожної дитини, є необхідні умови для навчання спільно з однолітками дітей з особливими освітніми потребами відповідно до індивідуальної програми розвитку, з урахуванням індивідуальних потреб і можливостей та з наданням психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг.

Дослідники виокремлюють вісім принципів інклюзивної освіти, які детально її характеризують:

1. Цінність людини не залежить від її здібностей і досягнень.
2. Кожна людина здатна відчувати й думати.
3. Кожна людина має право на спілкування і на те, щоб бути почутою.
4. Усі люди потребують одне одного.
5. Справжню освіту можна здійснювати тільки в контексті реальних взаємин.
6. Усі люди потребують підтримки та дружби однолітків.
7. Для всіх, хто навчається, досягнення прогресу полягає в тому, що вони можуть робити, ніж у тому, чого не можуть.
8. Різноманітність посилює всі сфери життя людини.

Всі ці принципи, на перший погляд, прості, доступні й зрозумілі будь-якому педагогу. Але на практиці складно забезпечити реалізацію всіх цих принципів. Значна роль у створенні інклюзивного освітнього середовища покладається саме на вчителя. Необхідними умовами для отримання якісної освіти дітьми з особливими освітніми потребами є вміння педагога здійснювати індивідуалізацію та диференціацію освітнього процесу, оцінювати розвиток дитини на основі об'єктивних спостережень за її розвитком, розробляти індивідуальні навчальні програми, тісно співпрацювати з батьками та іншими фахівцями. Дитина має почуватися в класі комфортно, тоді вона буде успішно опановувати навчальний матеріал незалежно від індивідуальних особливостей.

Дуже важливо вміти створити всередині класу теплу, довірливу атмосферу, щоб ніхто не почувався обмеженим у своїх правах.

Клас – це місце, де діти вчаться спілкуватися один з одним, товаришувати, можуть розкритися, випробувати себе в різних ролях, виявити свої таланти. Дуже важливо висувати до дитини з особливими освітніми потребами такі самі вимоги, як і до решти учнів, завдяки чому така дитина буде розвиватись, як звичайна.

Спілкуючись та взаємодіючи з однокласниками, дитина з особливостями набуває важливого соціального досвіду.

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

Відчуваючи до себе таке ж ставлення, як до інших, вона не звертає уваги на свої «недоліки», не сприймає себе не таким, як усі. Труднощі, що трапляються у дитини під час навчання, змушують її активізувати внутрішні ресурси й допомагають пристосуватися до навколишнього середовища. У класі з інклюзивною формою навчання інші учні повинні сформувати своє ставлення до дитини з особливими освітніми потребами. Успішне самовизначення дуже важливе для особистості дитини: у цьому випадку вона усвідомлює, що людину потрібно сприймати такою, якою вона є, що всі люди різні. Дитина починає розуміти, що зовнішні фізичні вади не визначають суті людини.

Результативність навчально-виховної та корекційно-реабілітаційної роботи в інклюзивному класі значною мірою залежить від скоординованості дій усіх членів команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, від комплексного підходу до планування і реалізації корекційно-розвивальних заходів.

Отже, інклюзивна освіта в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа» – це особливий підхід до побудови загальної освіти, який передбачає доступність освіти для кожного, незалежно від його особливих можливостей і потреб.

Сьогодні в Україні відкриваються нові перспективи, які, насамперед, стосуються переосмислення ставлення до людей з інвалідністю та вадами розвитку. Отже, якщо буде досягнуто успіхів у процесі впровадження інклюзії в освіті, то буде змінено і сприйняття суспільством осіб з особливими освітніми потребами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дмитренко К.А. Працюємо з «особливою» дитиною у «звичайній» школі / К.А.Дмитренко, М.В.Коновалова, О.П.Семиволос. – Х.: ВГ «Основа», 2018. – 120 с.
2. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами: зб. наук. праць / гол. ред. П.М.Таланчук та ін. - № 6(8). – К.: Університет «Україна», 2009. – 484 с.
3. Любімова А. Впровадження інклюзивної освіти. Управлінський аспект / А.Любімова; упоряд. Ж.Сташко – К.: ВГ «Шкільний світ», 2018. – 144 с.

АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ СТВОРЕННЯ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА: ВИКОРИСТАННЯ ОНЛАЙН-СЕРВІСІВ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО УРОКУ

Луценко Н.П.

The article explores the features of using the Internet services and ICT-technologies in a modern school in order to increase the efficiency of the educational process.

Глобальні процеси, які відбуваються сьогодні у світі, торкаються усіх сфер життя людини. Сучасний світ є надзвичайно динамічним, інформаційним та автоматизованим, а тому може оперативно реагувати на виклики сьогодення. І як би не змінювалися обставини під дією зовнішніх і внутрішніх чинників, той, хто володіє інформацією, той володіє світом.

Сучасний етап розвитку освіти характеризується масовим використанням інформаційно-комунікаційних технологій. В умовах швидкого розвитку нових інформаційних технологій та зростання вимог до якості освіти необхідним стає процес адаптування та впровадження нових інформаційних сервісів на основі конкурентних технологій. Мережні технології, і у першу чергу Інтернет, є нині одним із засобів надання рівного доступу до якісної освіти, невід’ємною складовою освітнього процесу. Важливим є питання: Як зробити сучасну школу цікавою, а можливості мережі Інтернет – корисними?

Застосування Інтернет-технологій взагалі змінює відносини учителя та учня. Вони стають партнерськими, направлені на досягнення загальної цілі – організації такого навчального процесу, в якому роль учителя буде зводитися до коригування та управління.

Метою дослідження є вивчення передумов для впровадження сучасних онлайн-сервісів у навчально-виховний процес; розглянути особливості Інтернет-сервісів та їх практичне застосування; ознайомитися із Інтернет-ресурсами, які ефективно впроваджуються у сучасній школі.

Наукове і практичне значення статті полягає в опрацюванні і систематизації існуючих матеріалів та висновків про їх апробацію у роботі вчителя. Розглянуті онлайн-сервіси сприяють впровадженню педагогіки партнерства у контексті сучасного уроку.

Інформатизація суспільства пов’язана, насамперед, з розвитком комп’ютерної техніки, різноманітного програмного забезпечення, глобальних мереж (Інтернет) та мультимедійних технологій. Використання засобів мультимедіа в освітньому процесі сприяє:

1. підвищенню мотивації до навчання та інтенсифікації процесу навчання;
2. реалізації соціальної мети, а саме – інформатизації суспільства;
3. розвитку навчального потенціалу особистості;
4. розвитку навичок самостійної роботи з навчальним матеріалом;
5. підвищенню ефективності навчання за рахунок його індивідуалізації.

Сервіси Інтернету – це послуги, що надаються користувачам мережі Інтернет.

Інтернет-освіта – освіта, що здійснюється з використанням ресурсів та технологій глобальної мережі Інтернет.

LearningApps.org – онлайн-сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи. Він є конструктором для розробки різноманітних завдань з різних предметних галузей для використання і на уроках, і в позаурочний час, і для малечі, і для старшокласників.

Сервіс Learningapps є додатком Web 2.0 для підтримки освітніх процесів у навчальних закладах різних типів. Конструктор Learningapps призначений для розробки, зберігання інтерактивних завдань з різних предметних дисциплін, за допомогою яких учні можуть перевірити і закріпити свої знання в ігровій формі, що сприяє формуванню їх пізнавального інтересу. Онлайн-сервіс Learningapps надає можливість отримання коду для того, щоб інтерактивні завдання були розміщені на сторінки сайтів або блогів викладачів і учнів.

Сервіс працює на декількох мовах, зараз українську мову додано до переліку мов інтерфейсу сервісу: перекладені

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

загальні текстові рядки та всі рядки, що стосуються різноманітних вправ. Вправу можна запозичити з будь-якого мовного середовища і переробити під український варіант або ж використовувати мовою оригінала.

Майндмеппінг (mindmapping, ментальні карти) – це зручна і ефективна техніка візуалізації мислення і альтернативного запису інформації. Карти пам'яті (англ. Mindmap) – спосіб зображення процесу загального системного мислення за допомогою схем. Також може розглядатися як зручна техніка узагальненого запису. Карти пам'яті використовуються для створення, візуалізації, структуризації і класифікації ідей, а також як засіб для навчання, організації, вирішення завдань, ухвалення рішень, при написанні статей. Карта пам'яті реалізується у вигляді діаграми, на якій зображені слова, ідеї, завдання або інші поняття, зв'язані гілками, що відходять від центрального поняття або ідеї.

FreeMind – вільна програма для створення мап думок. FreeMind написана на Java і розповсюджується згідно із загальною публічною ліцензією GNU. Програма має розширені можливості експортування.

Інтернет-сервіс динамічних презентацій Prezi.com є додатком Web 2.0. Сервіс призначений для створення та демонстрації динамічних презентацій у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів. Презентації Prezi можна розміщувати на сторінки сайтів або блогів викладачів і учнів, що є досить зручними при онлайн-використанні.

MyTestX – система програм для створення і проведення комп'ютерного тестування, збору і аналізу їх результатів. Тестування як ефективний спосіб перевірки знань знаходить в школі все більше застосування. Одним з основних і безперечних його переваг є мінімум часових витрат на отримання надійних підсумків контролю. При тестуванні використовують як паперові, так і електронні варіанти. Останні особливо привабливі, оскільки дозволяють отримати результати відразу по завершенні тесту. Тестування – більш справедливий метод, воно ставить всіх учнів в рівні умови, як у процесі контролю, так і в процесі оцінки, практично виключаючи суб'єктивізм викладача.

Інфографіка – спосіб подання інформації (найчастіше містить велику кількість цифр і інших даних) в графічному вигляді з використанням текстових виносів, графіків, блок схем і т.п. в поєднанні зі схематичними фоновими і/або ілюстративними зображеннями. Сам принцип подачі довідкової інформації в графічному вигляді існує і використовується вже багато років. Однак, інфографіка, як окремий вид презентаційних матеріалів, стала популярною не так давно.

Розумне використання мультимедійних технологій та сучасних Інтернет-сервісів стає поштовхом до багатьох позитивних змін у навчально-виховному процесі. Відповідно до концепції НУШ учитель, використовуючи онлайн-сервіси та сучасні гаджети стає партнером для дитини, допомагає їй самореалізуватися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аман І.С., Литвиненко О.В. Інтернет-сервіси в освітньому просторі [методичний посібник]/І.С. Аман, О.В. Литвиненко. – Кіровоград: КЗ «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського», 2016. – 88 с.
2. Використання комп'ютерних і цифрових технологій у роботі шкільного вчителя. Кетрін Нейв, Велика Британія.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/method/technol/44008/>.
3. Використання ментальних карт у навчально-виховному процесі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://viakiev.blogspot.com/2015/12/blog-post_12.html
4. Морзе Н.В. Як навчати вчителів, щоб комп'ютерні технології перестали бути дивом у навчанні?/Н.В. Морзе //Комп'ютер у школі та сім'ї. – №6 (86). – 2010. – С.10-14.
5. Н. Нечипоренко. Інформаційні технології в освіті. Умань – 2013. – 76 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://en.calameo.com/books/00226054406146d635299>
6. Освітні технології: [навчально-методичний посібник] /О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.; за ред. О. М. Пехоти. – К.:А.С.К., 2003. – 255 с.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Ляшенко А.Х., Педенко В.П.

The publication raises the question of solving the problems of experimental verification of pupils' understanding of the concepts "scientific picture of the world", "the image of the world": the creation of appropriate teaching and methodological support, the educational environment, the introduction of the identified concepts in the independent external evaluation.

Реалізація ідей інтеграції змісту освіти старшокласників, формування у них наукової картини світу, цілісної свідомості, цілісного світорозуміння, без якого, на нашу думку, неможливо говорити про розум соціально зрілого громадянина, на практиці стикається з кількома проблемами. Перша полягає в підготовці колективу вчителів до формування у старшокласників наукової картини світу, недостатньому втіленні ідей інтеграції в Державному стандарті освіти, в програмах і підручниках навчальних предметів. Кожний навчальний предмет має являти собою дидактично обґрунтовану систему знань, вмінь, навичок, обраних з певної науки чи мистецтва. Якщо підійдемо до аналізу програм і підручників взявши до уваги той факт, що система – це закономірно пов'язані елементи, то виявити закономірності, якими пов'язані елементи знань, вмінь, наприклад, в програмах, підручниках з фізики, хімії, біології, математики, української і зарубіжної літератури вчителю неможливо. Хоча в Державному стандарті (2012 р.) освітньої галузі «Мови і літератури» наявна вимога до учнів «встановлювати спільні закономірності розвитку різних літератур...» [2, с. 32]. У загальноприродничому компоненті освітньої галузі «Природознавство» ставиться вимога до учнів «уміти пояснювати суть... законів і закономірностей, що визначають сучасну природничо-наукову картину світу» [2, с. 46], а в програмах і підручниках учителям і учням важко прослідкувати суть цих законів і закономірностей. У тексті Державного стандарту, що стосується освітньої галузі «Математика», проблематично знайти вираз «система знань з математики», наявний вираз «формування системи знань про просторові фігури», але які закономірності є основою цієї системи, вчителі мають додумуватись самостійно. У програмі з фізики (10–11 кл.) серед завдань курсу фізики і астрономії старшої школи знаходимо: «формування в учнів системи фізичних і астрономічних на основі наукових теорій (наукових фактів,

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

понять...»), в той час як для систематизації знань, формування природничо-наукової чи наукової картини світу необхідно вказати спільні для всіх елементів знань закономірностей.

У навчальній програмі з математики (алгебра і початки аналізу та геометрія) для учнів 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (рівень стандарту) не знайдено вираз «система знань» ні в пояснювальній записці, ні в таблиці. Вказано, що «мета базової загальної середньої освіти – розвиток особистості...». Як доводять психологи і педагоги (С.А. Рубінштейн, О.М. Леонтьєв, С.І. Подмазін, К.Ж. Гуз та ін.), основною освітньою характеристикою особистості є її образ світу – особистісно значуща система знань про реальність. Вирази «образ світу» і «наукова картина світу» в програмі не фігурують. При складанні питань для контрольної роботи, яка мала виявити причетність десятикласників до формування понять «наукова картина світу», «образ світу», учителі і керівництво школи користувалися розробками науковців Інституту педагогіки.

Друга проблема, з якою ми зіткнулися при підготовці учнів і вчителів до контрольної роботи, – відсутність матеріальної бази для формування наукової картини світу та образу світу. Дніпровська школа працює над питаннями інтеграції змісту освіти більше двох десятиріч, з ініціативи дирекції у школі обладнаний кабінет «Еволюція наукової картини світу». Але ми розуміємо, що це самодіяльність. Необхідне проектування і обладнання кабінету «Наукова картина світу» на державному рівні, особливо в світлі тих вимог до Нової освіти ХХІ ст., які висуває еліта планети – Римський клуб.

Про ідеї Римського клубу, як і про цілісне світорозуміння, холистичний світогляд ми дізналися з потрібного керівникам шкіл та учителям часопису «Директор школи, ліцею, гімназії» [1, с. 36–37]. З рекомендаціями авторів часопису В. Ільченко, К. Гуза пов'язана третя проблема експериментальної перевірки наявності в учнів цілісності знань, наукової картини світу, які мають формуватись під час вивчення всіх навчальних предметів.

Експериментальна перевірка оволодіння учнями поняттями «наукова картина світу», «національний образ світу» (як того вимагає Державний стандарт освіти 2012 р.) [2, с. 32], вимагає виявлення вкладу в цей процес багатьох навчальних предметів – фізики та астрономії, хімії, біології та екології, математики, української та зарубіжної літератури. Десятикласники відповідають на запитання з вище перелічених предметів і цікавляться, як наявність наукової картини світу та образу світу допоможе їм скласти ЗНО. На круглому столі щодо проблем модернізації змісту природничо-математичної освіти в умовах реформування української школи (19 жовтня 2018 р.), на який була запрошена і В.Р. Ільченко, йшла мова про внесення в ЗНО вимоги до випускників щодо наявності у них життєствердного національного образу світу й цілісного світогляду. Про останній згадується в рекомендаціях круглого столу [1, с. 34].

У нормативних документах має бути визначена необхідність втілення в навчально-методичному забезпеченні умов формування наукової картини світу, національного життєствердного образу світу, холистичного світогляду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Директор школи, ліцею, гімназії // Всеукраїнський науково-практичний журнал. – 2018, № 6.
2. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. – 2012. – № 4–5 (лютий). – С. 3–57.

ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Москалик Г.Ф.

The article analyses current problems of general secondary education that allows to develop recommendations for their successful solution.

Поступове введення в дію окремих статей Закону України «Про освіту» дало нам можливість побачити основні проблеми реформування сучасної системи середньої освіти, побачити співвимір між темпами розвитку освітянських систем різних країн.

Особливе захоплення українських освітян проявляється в системах освіти Фінляндії, Великобританії, Німеччини, Польщі. Особливим педагогічним «смаком» є модне «замилування» ідеями «беззурочної та безкласної» системи навчання у фінів, компетентнісними цінностями у більшості систем освіти країн ЄС.

Разом з тим, українські освітяни, батьки та учні побачили в нашій реформі елементи системи Польщі (виражені в структурі освітянських ланок - шкіл), Чехії (запровадження державної системи контролю якості середньої освіти та позбавлення цього права місцевих органів управління освітою як представників власника) тощо.

Треба звернути увагу на те, що жодна вказана система освіти, як показав час, не стала ідеальною, мало того, кожна з них підлягала ревізії, перегляду та подальшому удосконаленню.

Вченою В.О. Папіжук «вперше в українській педагогічній науці здійснено комплексне дослідження сучасного реформування змісту шкільної освіти у Франції на всіх етапах її середньої ланки – початкова школа, коледж, ліцей; визначено соціально-економічні передумови цього процесу (європейська інтеграція; децентралізація французької системи освіти; зміна парадигми освіти на особистісно орієнтовану; соціальне замовлення суспільства, модернізаційні процеси); проаналізовано сучасні педагогічні підходи до реформування змісту французької шкільної освіти: гуманістичний, інформаційний, культурологічний, особистісно орієнтований, конструктивістський; розкрито сутність нормативно-правової бази оновлення шкільних програм (законодавчі акти, програми, методичні рекомендації Міністерства освіти) та механізми впровадження реформ у зміст середньої шкільної освіти у Франції (фінансові, організаційні, методичні, матеріально-технічні); визначено модернізаційні тенденції формування її змісту (демократизації, гуманізації та гуманітаризації, збагачення та осучаснення інваріантного компоненту змісту освіти, фундаменталізації, впровадження нових навчальних дисциплін, інформатизації, стандартизації та орієнтації на компетентнісний підхід» [2].

Аналізуючи гострі кути українських освітянських реформ, досвід (у тому числі, негативний) їх впровадження в інших країнах, дає нам можливість визначити важливу проблематику реформ та окреслити можливості та ефективні, на нашу думку, шляхи їх подолання.

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

Українською вченою Н.М.Карпенко «визначено й обґрунтовано стратегічні напрями удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання у сфері загальної середньої освіти, що спрямовані на удосконалення роботи регіональних департаментів (управлінь, відділів тощо) освіти й науки, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення розвитку такої сфери й раціоналізацію використання необхідних для цього ресурсів шляхом впровадження принципів субсидіарності, ефективності й інституційності, а також підтримки надання високоякісних загальноосвітніх послуг населенню для формування в нього інтелектуальних, соціальних, ціннісних і ситуативних компетентностей» [1].

Серед проблем, з якими зустрічаються освітяни останнім часом, виділяємо наступні:

- Поспішне прийняття порядку зарахування учнів до шкіл, гімназій та ліцеїв (хоча й переслідуючи добрі наміри), стало причиною конфліктів, особливо при прийнятті учнів до 1 класу. Закріплення учнів за мікрорайонами шкіл, надання привілеїв для зарахування учнів – мешканців мікрорайону школи призвело до поширення корупційної складової, викупу довідок чи укладання фіктивних договорів тощо. Задля навчання своєї дитини у певній школі, батьки готові жертвувати власною совістю та честю;

- Сирим та невивіреном часом залишається Порядок зарахування учнів до ліцеїв та гімназій. З одного боку - демократичність цього Порядку, яка дає широкі повноваження навчальним закладам, з іншого - можливості для різноманітних маніпуляцій адміністраціями шкіл;

- Низький рівень престижності праці педагога, низька оплата праці, відсутність поваги до професії змушують молодих людей обирати іншу професію;

- Створення ліцеїв та різнопрофільних класів у них в окремих мікрорайонах міста, не дивлячись на проведену роз'яснювальну роботу з боку міського органу управління освітою, керівників навчальних закладів, учителів, розгляд цього питання депутатами міської ради на пленарному засіданні сесії міської ради викликало неабиякий шквал критики та непорозуміння, що, звичайно ґрунтувалося на особистих амбіціях та політичних причинах;

- Впровадження програми Нової української школи було неоднозначно сприйнято серед батьків та педагогів: нерозуміння філософії НУШ, порівняння перших успіхів учнів у традиційній школі та у НУШ нерідко призводить до передчасних висновків, визнання ідеалом системи «отримання знань», ігнорування компетентнісного підходу до розвитку учня, відкидання потреби у роботі з кубиками LEGO, тощо;

- Невчасна підготовка керівників навчальних закладів, їх заступників до роботи в класах НУШ нерідко породжувала конфлікти і непорозуміння між керівниками навчальних закладів та педагогами;

- Проблеми у виборі та друці підручників для НУШ (з одного боку забезпечено вчителям демократичний вибір підручника, а з іншого ми стикатимемося з проблемою: нормативний термін користування підручником становить 5 років, тобто вчитель наступних чотирьох класів змушений буде працювати за цим підручником);

- Неефективний розподіл коштів на придбання методичного забезпечення для класів НУШ (рівномірно між громадами) призвело до того, що місто Кременчук отримав 1 комплект дидактичного матеріалу на 86 перших класів, а є громади, де 1-2 перших класи, і вони отримали також 1 комплект;

- Різку критику в ЗМІ та серед учительської громадськості отримала сертифікація педагогів.

Причини полягають у тому, що:

- 1) сертифікація оцінюватиме процес, а не результат роботи вчителя;
- 2) учитель знову буде завантажений рутинною роботою формування портфоліо тощо;
- 3) проведення сертифікації один раз на три роки, а не – п'ять, як при атестації;
- 4) низький рівень стимуляції в оплаті праці педагога, що пройшов атестацію.

Отже, для успішного вирішення вказаних проблем, необхідно:

1. Після проведення цього року вступної кампанії до шкіл, враховуючи виявлені недоліки та проблеми, необхідно переглянути Порядок зарахування учнів до шкіл, гімназій та ліцеїв. Запровадити електронну реєстрацію майбутніх учнів з метою унеможливлення розгортання корупційних схем отримання фіктивних довідок чи укладання фіктивних договорів.

2. Уряду, Міністерству освіти і науки України, місцевим органам влади та самоврядування, власникам дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів необхідно розробити систему заходів щодо підвищення оплати праці педагогів, застосовуючи муніципальні надбавки, стимулюючі виплати, виплати молодим педагогам та інші заходи по розширенню соціального пакета педагога.

3. Органам управління освітою на місцях спланувати та провести ряд роз'яснювальних заходів щодо створення ліцеїв та різнопрофільних класів у них в окремих мікрорайонах міста.

4. Впровадження програми Нової української школи необхідно реалізовувати, широко залучаючи батьківську громадськість для пропаганди та розуміння філософії НУШ, уникнення передчасних висновків про успішність учнів, визнання ідеалом системи «отримання знань» тощо;

5. Забезпечити вчасну та якісну перепідготовку керівників закладів освіти для якісної організації освітнього простору та процесу.

6. Своєчасне забезпечення підручниками учнів школи, можливість варіації у виборі підручників учителем, можливість обміну підручниками в межах регіонів та населених пунктів.

7. Забезпечити прозорість при розподілі коштів між громадами для придбання дидактичного матеріалу, дотримуватись нормативів, затверджених Міністерством освіти і науки України щодо пропорційності до кількості учнів та класів.

8. Центральному органу виконавчої влади у сфері освіти – Міністерству освіти і науки України розробити Положення про сертифікацію педагогів, враховуючи побажання громадськості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпенко Н. М. Організаційно-економічний механізм державного регулювання розвитку загальної середньої освіти в

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

Україні. – 2017.

2. Папіжук В. О. Реформування змісту загальної середньої освіти у Франції : дис. – Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2011.

ФОРМИ GOOGLE ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Мраткіна Т.П.

This article deals with the main features of Google forms and main Google services, will help to learn and improve professional skills and promote professional growth of the teachers.

Формування інформаційної компетентності вчителя відбувається за рахунок ефективного використання сучасних засобів інформаційно-комп'ютерних технологій в навчальній діяльності закладу освіти.

Основою застосування інформаційних технологій є робота з хмарними технологіями. Серед хмарних технологій особливу увагу слід звернути на сервіси Google. Застосування сервісів Google надають не лише уміння працювати з веб-додатками, а можливість використання даних сервісів в подальшій професійній діяльності. Продукти Google розподіляють на категорії: інтернет, для мобільних пристроїв, для бізнесу, мультимедіа, карти, спеціалізований пошук, для дому та офісу, соціальні мережі.

Значна кількість з продуктів Google може бути використана в освітній діяльності навчального закладу. Детальніше зупинимося на методичних рекомендаціях, щодо застосування GoogleForms для організації освітнього процесу[2].

Проблема професійної підготовки фахівців різних спеціальностей до роботи з хмарними технологіями вивчалася в роботах Ю. Дюлічевої, О. Прохорової, Н. Рашевської, З. Сейдаметової, Ю. Триуса та інших. У контексті нашого дослідження також значний інтерес становлять публікації, у яких розкриваються окремі аспекти застосування хмарних сервісів у роботі вчителя, зокрема зарубіжний досвід впливу хмарних технологій на професійний розвиток учителів (Н. Сороко, М. Шиненко). Метою статті є опис основних можливостей системи Google форми, що допоможуть освоїти, покращити вміння і навички роботи із сервісом та будуть сприяти професійному зростанню учителів та класних керівників.

Сьогодні в роботі закладів загальної середньої освіти спостерігається тенденція до використання хмарних сервісів, які забезпечують доступ до матеріалів для усіх шкіл, педагогічних працівників, учнів, батьків. Перевагами їх використання в освітньому процесі в порівнянні з іншими технологіями навчання є, насамперед, можливість створення «віртуальної учительської», «віртуального методичного кабінету», «віртуального класу», «віртуального документообігу», організації самостійної роботи учнів і факультативного навчання тощо. Тому підготовка майбутніх учителів до використання хмарних технологій у освітньому процесі набуває особливої актуальності.

Форми Google – це хмарний інструмент, який може істотно полегшити роботу як адміністратору школи, так і вчителю. За його допомогою можна вирішувати різні педагогічні завдання щодо організації інформаційного обміну та документообігу, зокрема складати опитування й анкети, легко і швидко організовувати різного роду заходи (виховні, методичні), накопичувати потрібні дані [3].

Форми Google у роботі класного керівника:

1. Ви – класний керівник і Вам необхідно провести діагностику міжособистісних стосунків в класному колективі. Електронною поштою розішліть створену форму усім учням класу. Проаналізуйте отримані результати.

2. Як класному керівникові Вам потрібно організовувати дозвілля дітей. Створіть відповідну форму, проаналізуйте отримані результати. Постійне залучення батьків та дітей до таких опитувань сприятиме створенню доброзичливого мікроклімату у класі, що впливає на підвищення статусу окремих членів колективу і забезпечує позитивні зміни в міжособистісних стосунках, а це належить до комунікативної функції класного керівника.

3. Для формування дитячого колективу класним керівникам потрібно мати статистичні дані про зайнятість дітей їхнього класу в позашкільних навчальних закладах, хобі, нагороди, участь у різних конкурсах тощо. Створіть форму для зібрання потрібних даних, відкрийте до неї доступ. Проаналізуйте отримані дані.

Форми Google у роботі вчителя:

1. У межах проведення предметного тижня Ви з колегою вирішили організувати й провести квест. Складіть запитання, створіть відповідну форму. Налаштуйте доступ для спільного її редагування. Проаналізуйте отримані дані

2. Ви є педагогом-організатором. У школі щорічно проводяться різного роду творчі конкурси, наприклад, на кращий буклет, газету, колаж тощо. З метою визначення переможця доречно організувати онлайн голосування за подану на конкурс роботу.

3. Ви – вчитель і Вам постійно потрібно проводити оцінювання учнів. значного поширення набули тестові технології, як один засобів поточного контролю. Вчитель повинен мати ефективну комп'ютерну систему створення тестів та можливість доступу до неї користувачів незалежно від технічного пристрою, місця перебування, часу доби. Застосовуючи Google форми ми озброєні сучасним, потужним інформаційно-технічним засобом для організації тестового контролю на основі хмарних технологій. Розроблена тестова форма легко інтегрується в уже створені Інтернет-додатки, як окремих фрем або як гіперпосилання на документ. Для цього слід натиснути кнопку «НАДІСЛАТИ» та вибрати Посилання чи HTML-код. Провівши копіювання, Ви можете вставити код в довільний додаток.

Отже, використання продуктів компанії Google в роботі вчителів сприяє формуванню здібностей до використання комп'ютерної техніки, роботи з інформацією, а також поетапному формуванню професійних компетентностей, необхідних сучасному вчителю. На нашу думку, використання Google технологій, що вимагає впровадження інноваційних підходів і новітніх інформаційних ресурсів, може збагатити процес навчання. Компетентне використання інформаційних продуктів Google всіма учасниками освітнього процесу надає можливість підвищити рівень пізнавальної активності, а також бути потужним мотиваційним інструментом для самовдосконалення вчителя[1].

Педагогічно виважене і методично обґрунтоване поєднання традиційних і хмарних технологій у роботі як вчителя, так і класного керівника сприятиме формуванню особистостей учнів, їх наукового світогляду, розвитку їх здібностей і

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

нахилів, залученню батьків до виховання учнів, до спільних з ними творчих справ, налагодженню контакту між ними тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Долинський Є. В. Використання продуктів компанії Google для професійної підготовки майбутніх перекладачів / Є. В. Долинський, В. П. Юркова. // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. - 2014. - Вип. 2. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2014_2_5.
2. Матеріали сайту <http://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/13359>
3. Хміль Н. А. Навчання майбутніх учителів методики застосування хмарного сервісу Google Форми в навчально-виховному процесі / Н. А. Хміль // Збірник наукових праць [Херсонського державного університету]. Педагогічні науки. - 2016. - Вип. 69(2). - С. 167-171. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2016_69\(2\)_37](http://nbuv.gov.ua/UJRN/znppn_2016_69(2)_37).

СТВОРЕННЯ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Никифоров В.В., Сакун О.А., Сакун Т.В.

The validity of the integration processes in Ukrainian pedagogy is substantiated, their priority directions are revealed, the main tendencies of the implementation are described. Some examples of the integration study of natural sciences are proposed for the purpose of the development of the key educational competencies of the seekers for education. The significance of the integration processes in the implementation of pedagogical ideals in the context of modernization of education, formation of a holistic system of knowledge and skills, ability to self-actualization is given.

Інтеграційні процеси спрямовані на реалізацію нових освітніх ідеалів – формування цілісної системи знань та умінь особистості, розвиток творчих здібностей і потенційних можливостей. Завдяки успішній методичній реалізації інтегрованого навчання забезпечується якісна освіта, посилюється конкурентоздатність випускника, самоствердження в різних соціальних сферах. Інтегроване навчання обумовлює набуття важливих життєвих компетентностей, умінь працювати в команді та вирішувати проблеми різноманітного генезису. Інтеграція є необхідним дидактичним засобом для створення в учнів цілісної картини світу. Це не просто поєднання частин, а об'єднання їх у єдине ціле на основі спільного підходу. Впровадження інтегрованих занять перебудовує сприйняття здобувачами освіти одного предмету невідокремлено від інших, поєднує їх деякі елементи в єдине ціле, показує, що всі галузі сучасної науки тісно зв'язані між собою, тому й навчальні предмети не можуть бути ізольованими один від одного.

Відомий педагог Я. Коменський відзначав: «Усе, що перебуває у взаємному зв'язку, повинно викладатися у такому зв'язку». В Україні сформувалася низка наукових напрямків щодо вивчення особливостей інтеграції: методологічне обґрунтування (С. У. Гончаренко, Ю. І. Мальований, О. В. Сергєєв); визначення структури знань (Т. М. Усатенко); дослідження системологічних аспектів (О. І. Джулик, Є. Б. Яворський); проблеми інтегративних процесів в освіті (І. М. Богданова); розробка шляхів упровадження інтеграції в навчальний процес (Л. В. Вичорова, Т. О. Горзій); інтеграція елементів контролю в модульному навчанні (Л. І. Джулай); інтеграція теоретичних і виробничих аспектів навчання (Т. Д. Якимович); ймовірно-статистичні аспекти інтеграції (В. Й. Якиляшек); інтеграція у ступеневій освіті (Ю. Ц. Жидецький); взаємозв'язки інтеграції та диференціації (В. Ф. Моргун); психологічні аспекти інтеграції (Т. Г. Яценко); формування дидактичної інтегративності (І. М. Козловська)[2].

Освоєння ідеї інтеграції знань, як показує практика зарубіжних країн (Угорщина, Фінляндія, Німеччина) та вітчизняної педагогіки, дає можливість формувати в учнів якісно нові знання, що характеризуються вищим рівнем мислення, динамічністю застосування у нових ситуаціях, підвищенням їх дієвості й систематичності. Таким чином, інтегрування є якісно відмінним способом структурування, презентації та засвоєння змісту дисциплін, що уможливорює системний виклад знань у нових взаємозв'язках [3].

Учителі отримують новий виклик – необхідно самим навчитися навчати по-новому, адаптуватися до нової ролі в навчальному середовищі – бути не лише тьютором, а й повноцінним членом дослідницької команди, науковим керівником, інколи менеджером навчального процесу чи фасилітатором. Реформування сучасної освіти лежить на шляху подолання ізольованого викладання навчальних предметів, навчальних тем і проблем, створення принципово нових навчальних програм, де освітній процес доцільно орієнтувати на розвивально-продуктивний підхід.

Складність проблеми полягає у динамічному розвитку інтеграції від початку до кінця навчання [4].

Для вивчення структурно-функціональної організації клітин живих організмів (клітинний рівень) у шкільному курсі біології запропоновано інтеграційні процеси з фізикою, а саме: під час розгляду каліе-натрієвого насоса та мозаїчної структури клітинної мембрани вивчається дифузія. Клітинна мембрана розглядається як діелектрик. Учні з курсу фізики можуть отримати поняття про принцип роботи оптичного мікроскопа, розрахунок кратності збільшення приладу, побудову зображення у мікроскопі. У той же час з хімії застосовуються барвники (забарвлення препаратів для вивчення грам-позитивних та грам-негативних бактерій).

На тканинному рівні планується вивчення усіх тканин рослин, тварин. Під час вивчення м'язової тканини фізик може більш детально розібрати силові та енергетичні параметри м'язового скорочення. Наявні знання з фізіології нервової системи доповнить інформація про збудливі мембрани, виникнення рецепторного потенціалу та передачу нервових імпульсів. Під час вивчення системи органів інтеграційні процеси сприяють кращому розумінню перебігу фізіологічних процесів. Фізик-предметник допоможе з'ясувати механізм руху крові по судинах, в'язкість рідин. Пояснити процес газообміну в легенях людини легше на основі відомих законів фізики.

Організмний рівень включає вивчення процесів гомеостазу, обміну речовин, розмноження, тощо. Виникнення біоритмів у рослин також пояснюється потенціалом дії електричних сигналів[5]. Інтегровано розглядаються теми щодо здатності тварин до плавання, польоту, стрибків, іншого виду переміщення. Під час вивчення атомного та молекулярного рівнів розглядають біофізику мембранних процесів, поляризацію мембран, потенціал спокою та дії. У компетенцію квантової фізики стосовно біології входить вивчення структури і властивостей атомів і молекул, що виконують біологічні функції. У тісній інтеграції біологія, екологія та фізика пояснюють процеси на екосистемному рівні. Обґрунтовується

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

різноплановий вплив фізичних факторів забруднення таких як шумове, електромагнітне та радіаційне забруднення. Аргументується запровадження альтернативних енергоресурсів.

Звичайно співвідношення між фізикою і біологією можна трактувати як відношення загального і часткового. Знання з біології лише розширюють знання про рамки дії фізичних законів і сприяють розумінню учнями єдності природи. Цьому ж сприяє розгляд питань, зв'язаних з використанням методів фізики в біології.

Інтеграція навчання закладає нові умови діяльності вчителя і учнів, є діючою моделлю активізації інтелектуальної діяльності та розвиваючих прийомів навчання при умові комплексного глибинного фахового аналізу процесів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гриневич Л. М. Пріоритети розвитку освіти України у контексті європейської інтеграції. Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу : матеріали VII Міжн. науково-практичної конференції, Київ, 2018.
2. Інтеграція навчальних предметів в початковій школі як ефективна форма навчання молодших школярів : матеріали інтернет-семінару / уклад. Л. Н. Добровольська, В. О. Чорновіл. Черкаси: Видавництво КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2017. С. 183.
3. Сакуно А., СакунТ. В., ШтрובהЄ. Безперервна інтегрована освіта як запорука формування професійної компетентності випускника. Модернізація змісту освіти в контексті полікультурного середовища : матеріали I Міжнародно-практичної конференції. Кременчук, 2017. С. 31.
4. Сакуно А., СакунТ. В. Інтеграція в освіті. Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі (XXIV Каришинські читання): матеріали міжн.науково-практичної конференції. Полтава, 2018. С.
5. БузькоВ. Л., ВеличкоС. П. Інтеграція знань з фізики і біології у процесі вивчення електромагнітних явищ у 9-му класі загальноосвітньої школи :збірник наукових праць Кам'янець-подільського національного університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2009. С. 119-122.

НАВЧАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩА ЯК ОДИН ІЗ ГЕНЕРАЛЬНИХ ДИДАКТИЧНИХ ФАКТОРІВ ЛІЦЕЮ

Оксаніченко С.О., Смордська С.О.

The article proves the necessity of organizing a educational environment for the formation of the holistic worldview of pupils. The components of the learning environment are briefly described.

Ефективність дидактичного процесу найбільшою мірою залежить від такого генерального дидактичного фактора, як навчальне середовище. Усі інші чинники –навченість учнів, навчальність учнів, мотивація навчання – мають менший вплив на ефективність навчання [1, с. 66].

Генеральний фактор «навчальне середовище» визначається на основі таких складників: 1. Виконання стандарту освіти. 2. Особистісна орієнтованість освітнього процесу. 3. Відповідність технологій навчання природним потребам учнів. 4. Забезпеченість учнів підручниками та посібниками. 5. Матеріальна база школи (комп'ютерні класи, майстерні, кабінети, екологічна стежка, дослідні ділянки, спортзал), відповідність обладнання вимогам до забезпечення навчального процесу. 6. Санітарно-гігієнічні умови в школі. 7. Відносини в учнівському колективі (самоврядування, товариська взаємодопомога тощо). 8. Ставлення учнів до школи. 9. Позакласна та позашкільна робота з учнями.

Кременчуцький ліцей №5 ім. Т.Г. Шевченка понад 10 років є опорним пунктом з інтеграції змісту освіти, формування цілісності свідомості учнів. У 2018 р. у нашого колективу з'явився однодумець – Римський клуб, який проголосив перехід країн до Нової освіти, основне завдання якої полягає в набутті молодим поколінням холистичного світогляду, інтегрального мислення [2, с. 36]. Ми згодні з авторами ювілейної доповіді Римського клубу «Come On!», особливо з її назвою, котра може тлумачитися як «Не здумай нас обманути» і «Приєднуйся до нас» [2, с. 37].

Колектив ліцею готовий приєднатись до реалізації ідей Римського клубу, боротись за цілісне світорозуміння молодих поколінь. Але для цього ліцею необхідне відповідні навчально-методичне забезпечення і матеріальна база. З навчально-методичного забезпечення вчителям потрібні програми, підручники «Довкілля-1», «Довкілля-2» та ін., адаптовані до Державного стандарту НУШ, підручники «Природознавство» (10–11 кл.), методичні посібники до них, за якими колектив вчителів і учнів працював з 2008 року.

Плануємо обладнати кабінети «Довкілля» для 1–6 класів та «Кабінет цілісного світогляду» для 10–11 кл. У деяких школах обладнані кабінети «Довкілля», де учні відчують себе як в етносоціоприродному, культурному середовищі життя.

У кабінеті мають бути осередки «мінімузей народних промислів, знахідок»; «мінімайстерня», яка включає шафу з інструментами, матеріалами для виготовлення моделей природи, виробів і збереження їх, робочий стіл; в кабінеті має бути карта зоряного неба, телескоп, прилади для спостереження і завбачення погоди; живий куточок, який можна обладнати в коридорі поруч; у підсобному приміщенні мають зберігатися прилади для проведення дослідів і лабораторних робіт, дидактичні матеріали. Один з основних напрямів роботи кабінету довілля – виконання будь-якої роботи учнем з найменшою затратою енергії. Ідеї геніального природодослідника і економіста С. Подолинського повинні реалізовуватись з перших кроків учня в шкільному житті. У НУШ для цього є більше можливостей. Якщо в 2000–2014 рр. на предмет «Довкілля» в 1–2 класах виділялася 1 год. на тиждень, то новій початковій школі – 3 год. на тиждень. 3 уроки на тиждень учні можуть виготовлять корисні для них речі і готуватись стати успішними «економістами».

«Кабінет цілісного світогляду» уявляємо як центр інтеграції змісту всіх освітніх галузей в наукову картину світу, вирощення кожним учнем свого життєствердного національного образу світу. Тут зможуть проводити інтегровані уроки, інтегративні дні учителі природничо-математичного, літературознавчого, технологічного циклу.

Центром кабінету уявляється осередок віртуальної реальності, в якому учні зможуть моделювати електростанцію на сонячних батареях для своєї оселі, досліджувати вміст клітини, будову Всесвіту...

Формування осередку «Віртуальна реальність» потребує великих витрат. Наприклад, для занурення у віртуальну реальність потрібні автономні шоломи для кожного учня (кошують 6000–20000 грн.) та спеціальні програми. Крім того, фахівці мають навчити учителів і учнів перебувати у віртуальній реальності. Але застосування віртуальної реальності в

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

освіті набуває все більшого поширення [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Матвієнко П.І. Комплексна оцінка дидактичного процесу. – Полтава – Довкілля-К, 2005. – 216 с.
2. Ільченко В.Р., Гуз К.Ж. Модернізація змісту освіти як національна проблема // Всеукраїнський науково-практичний журнал «Директор школи, ліцею, гімназії», 2018 – №6. – С. 35-38.
3. Селиванов В. В., Селиванова Л. Н. Виртуальная реальность как метод и средство обучения // Образовательная технология и общество. – 2014. – № 3. – С. 378-391.

ГРА ЯК МЕТОД КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ НА ЛОГОПЕДИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Панасько І.О.

Play is natural phenomenon which hasn't compulsion, it helps every child to show their initiative and independence. Children can realize their possibilities. So, play has powerful corrective potential. This article has peculiarity of using didactic plays at the speech therapies with children who has unusually want.

Інклюзивна освіта в Україні все активніше займає провідні позиції в навчанні дітей з особливими освітніми потребами. Інклюзивні тенденції стосуються і організації логопедичної допомоги в системі загальної середньої освіти. Специфіка роботи вчителя-логопеда в процесі психолого-педагогічного супроводу передбачає надання допомоги різним категоріям дітей з особливими освітніми потребами:

- ☐ порушеннями психофізичного розвитку,
- ☐ особливостями навчальної діяльності,
- ☐ особливостями встановлення контактів із соціальним середовищем,
- ☐ особливостями, зумовленими впливом соціального середовища.

У дітей з ООП порушення мови часто мають системний характер: відзначаються труднощі у розумінні лексичних зв'язків, володінні лексичною й граматичною сторонами мовлення, фонематичного слуху і фонематичного сприйняття, у формуванні зв'язного мовлення, порушенні комунікації. Ці особливості приводять до ускладнень в процесі оволодіння читанням і письмом, що прямо впливає на рівень інтелектуального розвитку. Актуальним стає пошук таких форм, методів і прийомів з корекції порушень мовлення, які були б ефективні, але не перевантажували б дитину.

Такою формою може бути лише гра.

Гра - це природна для дитини і гуманна форма навчання. Використовуючи в процесі корекційного навчання гру, як основний метод діяльності, ми маємо змогу подати навчальний матеріал не так, як нам дорослим зручно, а так, як дітям природно і зручно його взяти. В ігровій формі складні і, часом, малоцікаві логопедичні завдання стають для дитини захоплюючою грою. Потужний корекційний потенціал належить дидактичним іграм.

Дослідження видатних вчених Д.Б.Ельконіна, Л.В.Артемової, І.О.Шкільної та ін., вказують на те, якщо ігрові методи включати до складу заняття час від часу, це не підвищує інтерес школярів до навчання, а тому доцільно включати гру безпосередньо до системи занять. Це, в свою чергу, передбачає ретельний попередній відбір ігрового матеріалу. Особливого значення ця проблема набуває в корекційній роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Загальні рекомендації щодо добору дидактичних ігор на логопедичних заняттях в умовах інклюзивного навчання

Для дітей з порушенням слуху варто добирати ігри на вирішення таких дидактичних завдань: розширення словникового запасу через уточнення понять та уявлень, що позначені словом/жестом; розвиток виразності та експресивності мовлення; стимулювання до висловлювання власних міркувань, думок, словесного опису плану виконання завдань; розвиток розуміння невербальних засобів спілкування; залучення до комунікативної діяльності в парі/групі; розвиток мовлення на лексико-семантичному рівні (через нові слова, уточнення або розширення значень уже відомих; на синтаксичному рівні – через розвиток вміння слухати і розуміти, що передбачає розвиток діалогічного і монологічного мовлення шляхом запам'ятовування, повторення, відтворення).

Особливості є і у доборі наочного матеріалу: альбоми і таблиці для розвитку мовлення, картки з ілюстраціями, малюнки повинні супроводжуватися словесною та жестовою мовами.

Для дітей з порушеннями зору, зміст та наочність дидактичних ігор варто підбирати в залежності від способу сприймання (опора на збережені аналізатори, заміна візуальної інформації тактильною та аудіо інформацією, тощо). При доборі наочного матеріалу слід використовувати матеріали без блиску, захисний екран; збільшувати контрастність (жирність) друкованої інформації, міжрядкового інтервалу, використовувати шрифт Брайля, реальні моделі, рельєфні зображення, схеми, таблиці та ін. Чорно-білий або чорно-жовтий контраст забезпечують найкраще зорове сприймання. Добре сприймаються дітьми насичений синій, зелений або фіолетовий колір на світло-жовтому тлі, варто уникати червоного кольору для позначення друкованих завдань варто використовувати кольорові стікери, обводити текст контуром.

Для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, враховуючи специфіку діагнозу, яка полягає у взаємозв'язку порушень мовленнєвої та загальної моторики з недостатністю кінестетичного сприймання, доцільним є надання переваги іграм на формування відчуттів артикуляційних поз і рухів, дрібної і загальної моторики. Найбільш дієвий спосіб підвищення чутливості – використання ігор із спротивом (коли дитині пропонують штовхати одним з органів артикуляції (губами, язиком) предмет, застосовуючи силу тощо).

Для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку дидактичні ігри повинні відповідати таким вимогам: мати безпосередній зв'язок з особистісним розвитком дитини, зокрема з формуванням уявлень про себе та навколишній світ і ґрунтуватися на мовному матеріалі. Метою ігор є розширення словникового запасу, автоматизація поставлених звуків у спонтанному мовному потоці, розвиток комунікативних навичок, стимулювання мовної активності. Сюжет, правила гри мають бути чіткими, зрозумілими для дітей, під час підведення підсумків слід обов'язково стимулювати учнів до обговорення, висловлювання критичних суджень. Наочність має бути конкретною, без абстрактних зображень і деталей, що

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

відволікають від сприймання об'єктів.

Для дітей з розладами аутистичного спектру важливо добирати дидактичні ігри, спрямовані на розвиток базових комунікативних навичок, розвитку мовлення, розуміння мови. Ігри важливо добирати з візуальною підтримкою: малюнками, картинками, піктограмами, фотографіями тощо; бажано, щоб наочність була різною за тактильними відчуттями.

Отже, гра є ефективним методом корекції мовлення учнів з особливими освітніми потребами. При доборі ігор, вчителю – логопеду важливо враховувати специфіку, обумовлену особливостями вищої нервової діяльності, індивідуального психофізіологічного розвитку, а також характер й структуру порушення. Правильно підібрані та організовані дидактичні ігри посилюють корекційний потенціал логопедичного заняття та забезпечують всебічний гармонійний розвиток дітей з особливими освітніми потребами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колупаєва А. А. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. наук.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. – вид. доп. і перероб. – К.: «АТОПОЛ», 2011. – 274 с.
2. Миронова С. П. Педагогіка інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / С. П. Миронова. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. – 264 с.
3. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / За заг. ред. М.А. Порошенко та ін. – Київ : 2018. – 252 с.

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УЧНІВ

Патерило А.І.

The article considers of the concept of “educational environment” and treated conditions for creating an educational environment aimed positive national identity and consciousness educators. Described the experience of the school 24.

Одним із напрямків реформування школи, закладених у Концепції Нової української школи, є створення такого освітнього середовища, яке сприятиме вільному розвитку творчої особистості дитини. Планування і дизайн освітнього простору сучасної школи повинні впливати на розвиток дитини та мотивації її до навчання.

Ідея використання середовища з метою впливу на здобувачів освіти абсолютно не нова в педагогіці. Ще Д.К.Ушинський та М.І.Пирогов вважали, що в педагогічному процесі необхідно враховувати і, в міру можливостей, використовувати середовище.

Специфіка середовища полягає в тому, що його вплив непрямий, ненасильницький і сприймається здобувачами освіти несвідомо, маючи завдяки цьому досить велику потужність. Саме тому великий педагог В.О.Сухомлинський в одній зі своїх порад писав: «Чому дитина не повинна знати, відчувати, що її виховують? Тому що справжнє виховання – це самовиховання».

Поняття «освітнього середовища» є складним, багатогранним і суб'єктивним. Різні вчені дають різне тлумачення його, адже воно виражається в різних чинниках. У великому тлумачному словнику сучасної української мови дається визначення терміну «середовище» як сукупності природних умов, у яких відображається життєдіяльність якого-небудь організму. Словник С.І.Ожегова трактує «середовище» як заповнене просторово-наочне, природне і соціальне оточення людини, при цьому зазначається, що несприятливе оточення не дає можливості особистості зростати та розвиватися.

Отже, «середовище» є навколишнім простором, що оточує об'єкт, має системно організовані складові та створює умови для існування його в просторі, вступаючи з ним у взаємодію.

Ще одним з нововведень Нової української школи є впровадження компетентнісного навчання. Однією з базових компетентностей є громадянська та соціальна, яка передбачає ідею демократії, справедливості, ідентифікації себе як громадянина України, усвідомлення власної особистості частиною нації.

На процес формування національної ідентичності впливають різноманітні за силою, напрямком та змістом дії фактори (соціально-економічний стан держави, геополітична ситуація в країні, державний устрій, мова спілкування, релігія, національні цінності та ідеали, історія, культура та інше), а от сила та напрямок їх дії залежить від оточення, в якому знаходиться молоде покоління. Власний педагогічний досвід свідчить, що найбільший вплив на ідентифікаційні процеси здійснює освітнє середовище, в якому учні перебувають протягом всього періоду навчання, тобто протягом всього періоду інтенсивного становлення ідентичності та самосвідомості особистості.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства проблема національної самосвідомості та патріотичного виховання є надзвичайно актуальною, оскільки сучасні школярі забувають своє коріння, не знають історії, втратили почуття патріотизму, не прагнуть змінити життя у своїй країні на краще, а просто їдуть після закінчення навчального закладу кудись за кордон шукати кращої долі.

Тож сьогодні важливо відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму, сформувати у дітей шкільного віку соціально значущі якості, які вони зможуть проявити в усіх видах діяльності, і, насамперед, пов'язаних із захистом інтересів своєї сім'ї, рідного краю, народу, Батьківщини.

Тому важливо організувати таке освітнє середовище, яке б спрямовувалося на залучення учнів до глибинних пластів національної культури і духовності, формування у підростаючого покоління національних світоглядних позицій, ідей, переконань на основі вітчизняної та світової культури.

Наша школа протягом тривалого проміжку часу намагалася сформувати вищеописане

освітнє середовище, яке б дало змогу учням усвідомити себе частиною великої нації. Формування національної самосвідомості учнів, їхніх патріотичних почуттів починається вже тоді, коли вони переступають поріг школи, адже Кременчуцька загальноосвітня школа № 24 – найстаріша школа у місті. Архітектура будівлі, рекреації, аудиторії, майже столітні дерева – свідки історії занепаду і підйому нашої держави, вони наповнюють заклад надзвичайним «духом», своєрідною аурою краси і патріотизму. А вже в коридорі учасників освітнього процесу зустрічає картинна галерея «Не

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

хилися, червона калино, маєш білий цвіт. Не журися, славна Україно, маєш добрий рід», де учні бачать славних козаків, які захищали нашу рідну землю протягом десятків років.

У школі діє дитяча організація «Козацька республіка», яка з осередку учнівського співврядування з часом стала системою роботи закладу. У систему виховної роботи школи впроваджено вибори на козацькому віче отамана як голови учнівського спів врядування. Традиційними стали заходи «Посвята у козаки і козачата», «Козак і козачок року», «Панянка року», «Козацькі розваги» (День здоров'я), «Фестиваль народної пісні», «Фестиваль козацької пісні», «Фестиваль колядок та щедрівок», «Вечорниці», «Свято Калити», «Стрітіння», «Великдень». Важливим осередком виховання учнівської молоді, засобом формування національної самосвідомості, любові до рідної землі, свого народу є шкільний музей українського побуту, який забезпечує духовну єдність поколінь. Випускники школи підтримують зв'язок з музеєм: передають матеріали, експонати, документи, приходять просто відвідати музей, приводять сюди своїх дітей та онуків. Педагогічний колектив закладу працює над науково-методичною проблемою «Національно-патріотичне виховання як засіб формування гармонійно-розвиненої особистості, її громадянської зрілості та національної самосвідомості в умовах глобалізації світу», що дає можливість формувати національну самосвідомість учнів.

Всі разом ми докладаємо зусиль, щодо забезпечення у школі освітнього середовища, яке б сприяло реалізації ідеї формування в учнів національної самосвідомості, духовності, патріотичних почуттів. За словами Віктора Громова, Заслуженого вчителя України, віце-президента Асоціації директорів відроджених гімназій України, «патріотизм не виховують, ним «просолюються» як огірки у розсолі, якщо у здоровому соціумі є правильна система цінностей і координат», і наша школа намагається створити той «розсол», ту систему цінностей і координат, у яких буде «просолений» кожен наш учень, який буде активним громадянином і патріотом нашої України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Україна. Міністерство освіти і науки України. Про організаційні питання запровадження Концепції Нової української школи у загальноосвітніх закладах І ступеня: наказ від 13.07.2017р. № 1021. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України: офіційне видання МОН України – 2017.- № 8.-С.7-10.
2. Добрянський І., Гора О., Зимомря Н. Роль освітнього середовища у формуванні національної ідентичності. Молодь і ринок. – 2012. - № 6 (89). - С.7-10.

СТВОРЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ШКОЛІ

Пашедін А.П.

The basis for inclusive education is the ideology that excludes any kind of discrimination against children, which ensures equal treatment of all people, but creates special conditions for children with special needs.

Однією з актуальних проблем, яка постає перед сучасною освітою, є інтеграція дітей з особливими освітніми потребами в єдиній освітній системі – загальноосвітньому навчальному закладі. Конвенція ООН «Про права дитини» зазначає, що така дитина має право вести повноцінне життя в умовах, які забезпечують гідність, доступ до отримання освіти, особливе піклування суспільства.

Питання залучення дітей з інвалідністю та вадами розвитку до навчання у звичайній школі та соціалізації досліджували іноземні та вітчизняні науковці, зокрема К. Рейсвейк, О.Столяренко, В.Ляшенко, А. Шевчук.

На жаль, у сучасному суспільстві збільшується категорія дітей, які мають проблеми, пов'язані зі здоров'ям, розвитком. Згідно з висновками Міністерства охорони здоров'я в Україні на 1000 дітей припадає 1460 різноманітних захворювань. Зі 100 новонароджених тільки 20 мають умовно задовільний стан здоров'я.

Концепція «Нової української школи стала базовим документом для створення інклюзивної освіти. Це дозволяє зробити висновок, що інклюзивна освіта – це вимога часу.

З 2013 року у нашій школі впроваджено інклюзивне навчання. З початку 2018-2019 навчального року за інклюзивною формою здобувають освіту 18 учнів з особливими освітніми потребами. Навчаючись у школі, серед звичайних дітей, вони вчать спілкуватися з однокласниками, перемагати труднощі у навчанні, радіти своїм успіхам.

Так, учень 3-А класу Різник Микола - переможець обласних та призер республіканських змагань із плавання. Мигаль Ольга, учениця 5 – В класу, є учасницею багатьох конкурсів східних танців, неодноразово була нагороджена грамотами та медалями. Наші учні з особливими освітніми потребами разом зі своїми однолітками відвідують художню школу, центр позашкільної освіти, займаються робототехнікою. Ці діти особливо потребують гуманного ставлення до себе, розуміння, підтримки. Тому ми ставимо собі за мету надати можливість кожному учню розкрити свій потенціал.

Педагогічний колектив нашої школи працює над створенням інклюзивного середовища для подальшого особистісного розвитку дітей з особливими потребами. У закладі створений кабінет інклюзивної освіти, який обладнаний сучасними технічними засобами для навчання та проведення корекційної роботи, спеціальними партами – конторками. У 2018 році оновлений пандус, який дає змогу особам з інвалідністю без перешкод потрапити до закладу. Завдяки державній субвенції для проведення корекційно-розвивальних занять з дітьми, що мають особливі освітні потреби, придбані методичні посібники, дидактичні матеріали, розвиваючі ігри, гімнастичне обладнання. Це дає змогу фахівцям проводити заняття на належному методичному рівні.

У роботі дітьми, які навчаються за інклюзивною формою, використовуємо командний підхід. У школі працює творча група педагогів, які вивчають проблеми інклюзивного навчання та разом вирішують їх. У цій роботі важливу роль відіграє психологічна служба, оскільки саме вона володіє засобами подолання та вирішення широкого спектру психолого-освітніх проблем, які виникають у адміністрації, вчителів, дітей та їх батьків. І соціальний педагог, і практичний психолог надають належну моральну підтримку сім'ям дітей з особливими освітніми потребами, їхнім рідним і вчителям, сприяють розвитку соціальних умінь школярів, а також допомагають їм долати складні життєві ситуації. Для членів педагогічного колективу систематично проводяться тренінги, круглі столи, де розглядаються питання роботи з дітьми, які мають різні нозології.

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

З урахуванням індивідуальних потреб та з метою створення оптимальних умов для навчання «особливих» дітей у закладі працює команда психолого-педагогічного супроводу, до складу якої входять заступник директора з навчально-виховної роботи, асистент учителя, соціальний педагог, практичний психолог, вчитель-логопед, вчитель-дефектолог, учителі, які працюють в інклюзивних класах, медичний працівник школи та батьки дитини з особливими освітніми потребами. Команда супроводу знайомиться з особливостями розвитку дитини, визначає напрямки роботи корекційно-розвиткових занять, співпрацює з батьками учнів, розробляє індивідуальну програму розвитку, яка коригується два рази на рік. Протягом півріччя ми спостерігаємо за динамікою розвитку учня, аналізуємо проблеми, розробляємо рекомендації для вчителів та батьків.

Навчання дітей з особливими освітніми потребами вирішується шляхом часткової інтеграції. Учні навчаються за індивідуальними навчальними планами, програмами, їм надаються діагностичні, консультативні і дійові послуги спеціалістів. За кожним класом закріплений асистент учителя, який допомагає в організації освітнього процесу у класі з інклюзивним навчанням, здійснює соціально-педагогічний супровід учнів, спілкується з батьками.

Важливим напрямком у нашій роботі є співпраця з батьками «особливої» дитини. Це індивідуальні бесіди, консультації, проведення круглих столів, лекцій. Ми надаємо поради батькам щодо подальшого розвитку дітей, вирішення повсякденних проблем, пов'язаних із вихованням.

Для нашого колективу принципово важливим є те, щоб діти з особливими освітніми потребами знайшли свою соціальну нішу, тобто були соціально обізнаними, відчували себе психологічно комфортно у соціумі. Ми допомагаємо таким дітям реалізуватися, а не «підганяємо» її під стандарт та норми.

Наша спільна праця з дітьми, які мають особливі освітні потреби, має позитивний результат: наші учні - діти з особливими освітніми потребами, активні учасники освітнього процесу, кожен розкриває свій потенціал, бере активну участь у шкільних заходах, вміє спілкуватися з однолітками, з бажанням іде до школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конвенція ООН про права дитини. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.08. 2011 р. № 872 «Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання в загальноосвітніх навчальних закладах» (зі змінами та доповненнями)..
3. Наказ Міністерства освіти і науки України № 609 від 08.06.2018 року «Про затвердження Примірною положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти».

МОДЕЛЬ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ В ОСНОВНІЙ І СТАРШІЙ ШКОЛІ

Радченко Т. В.

Implementation of the model of the competence approach to studying in primary and high school is to give the student a greater degree of freedom and responsibility, and changes in the activities of the teacher reorient his work to the developing of student's motivation. The situation of choice during the lesson is modeled and constructed by the teacher, and it is necessary to present the students their goals and final results of the lesson clearly and visually; the system of marks and criteria must be clear and discussed.

Основною метою сучасної шкільної освіти є перехід від знаннєвої до компетентнісної моделі освіти. Зміна пріоритетів викликає необхідність розробки нових моделей навчання, впровадження яких забезпечить необхідну якісну освіту для кожного учня відповідно до його схильностей. Одним із шляхів вирішення даної задачі є впровадження компетентнісного підходу до навчання, який покликаний ліквідувати розрив між теоретичними знаннями та практичною здатністю застосовувати знання на практиці для вирішення конкретних життєвих завдань.

Суть однієї з провідних вимог при переході до компетентнісного підходу полягає в наданні учневі більшої міри свободи і відповідальності, а зміни в діяльності вчителя переорієнтують його роботу на розвиток мотивації учня. З метою реалізації поставлених педагогічних задач під час здійснення процесу навчання учневі надається можливість самостійного вибору: рівня складності завдання, способу виконання завдання, вибір способу презентації результатів навчальної діяльності та способу перевірки правильності виконання завдання, реалізується можливість виконувати завдання самостійно чи у складі групи учнів. Ситуація вибору під час уроку моделюється і будується вчителем, при цьому необхідно ясно і наочно представити учням цілі і кінцеві результати уроку; система оцінювання та критерії повинні бути зрозумілі і обговорені.

Поліфункціональність діяльності вчителя полягає в управлінні й коригуванні процесами, що протікають під час уроку: підтриманні пізнавального інтересу; вчасному коригуванні дій учнів; вмотивуванні до активних методів учіння; стимулюванні самостійної навчально-пізнавальної активності; наданні компетентної допомоги учням з урахуванням їх індивідуальних особливостей; спонукання до толерантних стосунків у різних системах взаємодії.

В рамках реалізації технології компетентнісно орієнтованого підходу до процесу навчання вибудовуємо опору у вигляді опису компонентів даної моделі для кожного етапу уроку, згрупованих за блоками:

І. БЛОК «Викладання»

1. Інформування про мету співпраці.
2. Презентація критеріїв оцінювання навчальної діяльності.
3. Робота з індивідуальною карткою (класною дошкою, слайдами презентації) на яких представлено зміст завдання і передбачено кілька способів розв'язання:

- ☐ завдання можна виконати самостійно, або скориставшись словами довідки;
- ☐ записи можна здійснити тим способом, який є найзручнішим для учня.

4. Пропонування кількох варіантів різної складності даного завдання.
5. Опрацювання сигналів про здійснений вибір, за допомогою сигнальної картки відповідного кольору.

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

6. Первинне усвідомлення учнями навчального матеріалу.
7. Підрахунок кількості балів, отриманих під час уроку.
8. Оголошення змісту різнорівневих завдань для роботи вдома.

II. БЛОК «Учіння»

1. Формулювання запитань за темою уроку.
2. Самостійний вибір варіанта завдання та способу його виконання.
3. Самоперевірка правильності виконання завдання одним із запропонованих способів:
  - ☐ шляхом слухового зосередження на мовленні учня, який озвучує відповідь.
  - ☐ шляхом зіставлення власних записів із записами учнів, які працювали біля дошки;
  - ☐ шляхом звіряння з готовим розв'язком тощо.
4. Взаємоперевірка правильності виконання завдання.
5. Висловлювання власних міркувань і наведення прикладів.
6. Перевірка правильності за допомогою сигнальних карток.
7. Самооцінка власної діяльності.
8. Самостійний вибір варіанта домашньої навчальної діяльності.
9. За бажанням об'єднання учнів у пари, групи.

III. БЛОК «Організація і управління навчальною діяльністю»

1. Стимулювання слухового зосередження з метою доповнення, уточнення або коригування сприйнятого матеріалу.
2. Фіксування на дошці сформульованих запитань.
3. Індивідуальне консультування учнів за потреби.
4. Організація об'єднання учнів у групи на будь-якому етапі уроку (за бажанням учня).
5. У разі необрання одного з варіантів завдання, вчитель пропонує конкретному учню створити з ним міні-групу.
6. Контроль за дотриманням часового регламенту.
7. Здійснення поетапного оцінювання за критерієм «правильність виконання завдання».
8. Узагальнення думок учнів.
9. Коментування пізнавальної активності учнів.

Процес формування компетенцій учнів, не може бути повноцінним без продуманої системи засобів їх вимірювання і оцінювання. Сформованість в учня вміння самостійно здійснювати навчальну діяльність характеризується наявністю висновку про її результативність. Для оцінювання практико-орієнтованих завдань пропонується використовувати систему оцінювання якості знань, яка (за І.Я.Лемером) формується на трьох рівнях засвоєння:

1 бал – репродуктивно-наслідувальний рівень, для якого характерне усвідомлене сприйняття знань та їх запам'ятовування у формі безпосереднього засвоєння образу об'єкта, що вивчається, або відтворення знань про нього;

2 бали – частково-пошуковий рівень, що характеризується застосування знань за зразком, включаючи модифікації цього зразку, що легко розпізнаються;

3 бали – творчий рівень, відрізняється готовністю учня застосовувати засвоєні знання в незнайомій ситуації.

Учень з недостатнім розвитком аналітичного вміння може сказати про успіх (невдачу) своєї діяльності лише на основі вербального або бального оцінювання вчителем. Натомість за сформованості цього вміння вихованець об'єктивно, обґрунтовано, розгорнуто оцінює роботу, зіставляє власний спосіб і форму виконання з підходами інших учнів класу, висловлює власне оцінне судження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Локшина О.І. Моніторинг рівнів досягнень компетентностей: інноваційні підходи//Компетентнісний підхід в освіті: світовий досвід та українські перспективи. Бібліотека освітньої політики/Під ред.. О.В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004.
2. Мантула Т.І. Реалізація компетентнісного підходу в процесі навчання: Моделювання уроку з використанням технологій Веб-2.0: Науково-методичний посібник. – Кіровоград: ТОВ «Поліграф-сервіс», 2009.-132с.

ІНФОРМАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Ратушна О.М.

The article analyzes the informational infrastructure of the educational environment, in particular the role of information and communication technologies in solving problems of the educational institution. The relevance of building a model of the educational environment is considered. The dependence of successful formation of the main competencies of the student on the information infrastructure of the educational environment in which he is studying is analyzed.

Реформування загальної середньої освіти відповідно до Концепції Нової української школи має на меті досягнення конкретних цілей, зокрема нового змісту освіти, заснованого на формуванні компетентностей, необхідних для успішної самореалізації у суспільстві, децентралізації та ефективного управління, що надасть школі реальну автономію.

Поняття інформаційної інфраструктури означає систему програмно-технічних засобів, що забезпечує функціонування інформаційної взаємодії і впливає на ефективність освітнього середовища.

В освіті відбулися і продовжують відбуватися зміни для яких інформатизація освітнього простору є актуальною. Інформаційні потоки постійно зростають, виникає потреба у регулюванні всіх процесів і створенні єдиного інформаційного середовища. Заклад освіти повинен забезпечити належний рівень доступу до інформації всіх учасників освітнього процесу, створивши належну систему інформування та забезпечивши рівний доступ до інформації всім учням закладу освіти, у тому числі дітям які навчаються за різними формами: індивідуально, за інклюзивною, сімейною (домашньою), екстернатною формами, за формою педагогічного патронажу, дистанційно. Тобто всі засоби і технології застосовуються не тільки для навчання у закладі освіти, а й за його межами.

Для створення інформаційного середовища важливим є дотримання наступних вимог:

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

- технічних: наявність комп'ютерів, локальної мережі по закладу освіти з підключенням мережі Інтернету, Wi-Fi ;
- програмних: інтегрованість, безпека, взаємодія;
- академічних: відповідність державним стандартам, навчальним програмам та методичним рекомендаціям;
- соціальних: відповідність нормативно-правовій базі, морально-етичним нормам, культурологічному аспекту;
- людських ресурсів: інформаційно-комунікаційна грамотність, психологічна готовність, належний професійний рівень педагога.

Запорукою успішного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес на всіх його рівнях, комп'ютеризації навчальної, виховної, управлінської, господарської, бухгалтерської та будь-якого іншого виду діяльності закладу є створення інформаційної інфраструктури освітнього середовища.

У Концепції Нової української школи чітко зазначено, що акцент переноситься із технологій накопичення знань на технологію розумової праці учня, партнерство учителя і учня, їх спільний процес пізнання, розвиток критичного мислення, розвиток навичок управління собою, своїм життям у колективі. Сухий, нецікавий урок, урок без сучасних комп'ютерних технологій, без відео, яскравой наочності, постійної зміни діяльності не сприятиме досягненню зазначеної мети.

Інформаційна інфраструктура сучасного освітнього середовища повинна реалізувати педагогічне забезпечення дистанційного навчання, веб- та мультимедійні енциклопедії, програмно-методичні середовища та комплекси. Необхідною складовою для здобувачів освіти є можливість доступу до зазначених вище ресурсів у зручний для людини час. Інформаційне середовище дозволяє організовувати зручні в часі контакти, обмін інформацією в будь-якому вигляді між ними, контролює дані та операційну діяльність.

Можна виділити три складові інформаційного освітнього середовища: змістова, організаційна, технологічна. Змістова складова включає в себе навчальну та методичну підтримку освітнього процесу; інформаційний масив, спрямований на самоосвіту всіх представників закладу освіти; інформаційний масив, що забезпечить якість, оперативність, правомірність прийняття управлінських рішень, проведення моніторингових досліджень.

Організаційна складова інформаційного освітнього середовища включає:

- наявність єдиного банку даних навчальної інформації;
- наявність підрозділу, відповідального за формування даного середовища;
- режим інформаційного обслуговування учасників освітнього середовища;
- наявність системи маркетингу для виявлення потреб в усіх видах інформаційних послуг, видів навчальної інформації, реклами та розробки оптимального способу розповсюдження освітньої інформації.

Технологічна складова створює систему, яка забезпечує збір, зберігання, обробку, пошук та тиражування інформації; ремонт, сервісне обслуговування та модифікацію технічних засобів та систем.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що сьогодення вимагає створення інформаційної інфраструктури закладу освіти на найвищому рівні, тоді його оформлення і функціонування навчить учнів працювати в інформаційному середовищі, сприятиме їх успішності в усіх сферах життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Биков В.Ю. ІКТ-аутсорсінг і нові функції ІКТ-підрозділів навчальних закладів і наукових установ / В.Ю. Биков // Інформаційні технології і засоби навчання. - 2012. - № 4.
2. Перспективні освітні технології: наук.-метод. посібник / За ред. Г.С. Сизоненко – К.: Гопак, 2000.
3. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року : Розпорядження КМУ від 14 грудня 2016 р. № 988-р.

STEM-ОСВІТА ЯК ОДНА З УМОВ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Салогуб С.А.

This article covers the advantages, problems and possibilities of conceptual foundations of the New Ukrainian School , the peculiarities of professional activity of teachers regarding the development of STEM - education, the methodological principles of project and research activity. This is done to solve topical issues of professional development of a teacher of the New Ukrainian School in the context of the introduction of STEM - education, to provide academic freedom and the rights of pedagogical workers for training and advanced training informal, non-formal and informal education.

У сучасних соціально-економічних умовах швидко змінюється суспільне життя, що у свою чергу, передбачає постійне і неперервне вдосконалення системи освіти та її складових, принципів і парадигм. Вимоги до фахових компетентностей педагогів також постійно змінюються, оскільки вони в суспільстві є однією з основних рушійних сил прогресивних змін та формування громадян, здатних примножувати здобутки держави.

Нині педагоги працюють в умовах нової моделі освіти, реалізації концепції «Нова українська школа», запровадження нових підходів, зокрема STEM-освіти. Сьогодення вимагає від педагога працювати на майбутнє, випереджати свій час, що передбачає удосконалення фахової майстерності, постійного аналізу педагогічної діяльності та внесення коректив відповідно до соціальних запитів протягом всієї професійної діяльності. Інформаційно-комунікаційні технології радикально трансформували освітній простір, якісно змінили середовище, відкрили нові можливості і стали базовим системотворчим чинником розвитку освіти загалом і безпосередньо післядипломної педагогічної дистанційної освіти. Під час організації курсів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів все частіше використовують дистанційне навчання, яке дає змогу зробити процес набування знань і навичок більш доступним, ефективним, спонукати педагогів до навчання протягом життя та є реальним поштовхом до розвитку інформатизації освіти, ІТ-орієнтованих засобів навчання.

Техніко-конструкторські знання в учнів неможливо сформувати й розвинути, якщо учнів навчати тільки теоретично. Для цього потрібно виконувати практичні роботи, проводити експерименти, дослідження, приймати участь у технічній творчості. Дослідження показують, що ефективність практичної діяльності значно зростає під час використання комп'ютерної техніки, це пов'язано з тим, що вона активізує розумову діяльність учнів, яка у свою чергу активізує їх

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

практичну активність.

Для того, щоб програмні засоби в навчальному процесі були доцільними й ефективними важливо, щоб вони несли необхідну інформацію в цікавій формі, були послідовними, відповідали віковим особливостям учнів та ергономічним і санітарно-гігієнічним умовам.

Досвід застосування засобів інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні показує, що вони здатні якісно змінити сам характер учительської праці, її зміст, режим, ритм, технологію – відкривається перспектива передачі деяких навчальних функцій учителя комп'ютерним технологіям.

Педагогічне забезпечення повноцінного формування інформаційної культури молодших школярів має полягати в побудові цілісного інформаційно-освітнього середовища початкової школи, спрямованого на формування позиції учня як активного суб'єкта інформаційної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василяшко І. Упровадження STEM-навчання – відповідь на виклик часу / І. Василяшко, Т. Білик // Управління освітою. – К., 2017. - № 2 (386). С. 28-31.
2. Гончарова Н. Глосарій термінів, що визначають сутність поняття STEM-освіта // Інформаційний збірник для директора школи та завідувачогодитячимсадком, 2015 - Вип. 17-18 (41) С. 90-92.
3. Салогуб С. А. Формування інформаційних компетенцій молодших школярів на уроках технології / С. А. Салогуб// Науковий часописНаціонального педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика: навчання і виховання. Випуск 19 : збірник наукових праць. – Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. – С. 159-166.
4. Салогуб С. А. Освітній потенціал інформатики у формуванні інформаційної культури молодшого школяра / С. А. Салогуб// Наукові записки : [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; укл. Л. Л. Макаренко. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. – Випуск СХІХ (119). – С. 169-176. – (Серія педагогічні та історичні науки).

ДО ПРОБЛЕМИ ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ І ЖИТТЯ

Самодрин А.П.

Article of A.P. Samodryn«Concerning the Problem of Democratization of Education and Life» refers to the problem of education perfection in Ukraine, transforming the educational space into a new quality – thenoospheric one, the possibility of XXI century school to provideappropriate social consciousness and new ethics.

Keywords: spirituality, preprofessional education, education system, integrative education, region, personality.

XXI століття планетарне людство повинне визнати століттям проектування ноосферної освіти. Ноосфера, становлення якої на Землі відбулося через те, що людина свій простий труд доповнила розумом, тривало понад вісім тисячоліть поспіль як досить неспішний підйом народного добробуту з придумуванням і використанням технік і технологій, з ХХ ст. – прискорилося, а нині переживає стрімкий розвиток – схожий на експансію Розуму у біосфері із-за вселеної у свою діяльність наукової мислі, помноженої інформаційними технологіями – вибух. Цим самим світова цивілізація перейшла до третього історичного суперциклу розвитку, характерною ознакою якого є процеси перетворення надбань фундаментальної науки та інноваційних інтелектуальних технологій у вирішальний фактор еволюції[2].

Освіта часу ноосфери є ноосферною.

Той із каналів ноосферної освіти, який окреслює шлях еволюції Розуму на тлі Космосу, носія якого позначаємо терміном «людина істинна», становить профільна освіта.Профільна освіта попереду суспільного розвитку – є демократією. Проблема внутрішнього світу людини – головна проблема сучасності, є ключовою до розв'язання всіх інших світових проблем. Адже, недоосвічена людина і її споживацька поведінка призводить не лише до сліпого зростання біомаси людства й формування відходів «господарювання», а й до дистрофії мислі, формуючи по суті некросферу (за В.П. Казначеевим [1]).

Отже, нині людський фактор – найбільша цінність і найбільша загроза Землі й людству.

Щоб розібратися в складності нашого відрізка часу треба в собі вибудувати і цей час, і наступний крок - як освітню парадигму, уточнивши зміст освіти (не лише чому навчати, а головне – чому навчити, що має засвоїти індивід на задану перспективу). А це вимагає більшого за масштабом охоплення дійсності – космічного. Повільно реагує на ці процеси педагогічна освіта та і університетська в цілому мало прагне втілення ідей космізму...

Ми увійшли в такий час, коли діє ефект айсберга – 1/8 є реально діючою сферою освіти, а 7/8 – має становити проектну сферу освіти, очолювану потужною методологією науки і освіти. Без такого наукового супроводу настає схоластика освіти, саме в цей час стрімко відбуваються освітньо-суспільні розшарування і як демонстрація занепаду освіти – видова диференціація педагогічного методу...

Людині Землі неминуче належить зрозуміти вічну ноосферу життя і відобразити її своєю свідомістю – збудувати ноосферу в собі (в кожній особистості) й біосфері планети. Освіта для педагога – це той сад добра, котрий педагогусадівнику можливо й не дочекатися в якості омріяних плодів. Це – краса самого процесу мріяння, шлях до недосяжної зорі – плекання «надії крізь терні».

А полем цього саду є людські душі, що живуть у цьому Світі, упорядкованому небесним законом – космосом. Щодо суспільства людей мусить наступити час демократії – кооперації всіх його членів цілеспрямовано, посередництвом відповідної освіти – ноосферної, розвиватися в науково простежених лоціях еволюції природи і людської думки як синтез віри і науки, зосереджений в людині істинній.

Нині Україні потрібен вчитель з відчуттям реальності, велика особистість – дидакт і науковий експерт життя. Критерієм досконалості педагогічної дії (постійний розвиток змісту форми в умовах упізнаності цілеспрямованості життя) стає:

- 1) виховання властивості пізнавального розуму безпомилково передбачати причину і наслідок – початок, перебіг,

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

кінець того чи іншого процесу як явища природи, передбачати наступність і подальшу протяжність подій, є прагненням – що сам цінуєш, мислиш, усвідомлюєш – передати;

2) бачення другої природи (за Ф.В.Й.Шеллінгом[4]) як доповнювальності до першої, а людини, як синтезу обох. Завдання освіти – поряд з диференціацією, своєчасно здійснювати інтеграцію речей, процесів. Поряд з управлінням цим «балансом-розбалансом» з вивільненням творчої активності слід звертати увагу на стан психічної енергії, яка в епоху диференціації освіти пробуджує до життя як старі пласти психологічної організації індивіду, так і рудименти тварної поведінки людини...

Звернення до космізму психіки є основою ноосферної освіти. На початку було Слово, і Слово було у Бога, і Слово було Бог. Усе через Нього почало бути, і без Нього ніщо би не почало бути (Євангеліє від Івана, 1:1-3). У процитованих віршах говориться про те, що світ було створено за допомогою єдиного слова Бога, але ж слову передують Мисль, замисел. Розум настає в слові як прояв замислу Космосу а ргії для пошуку людини-бога, що увійшла в(о)-істину.

Розум людини зростає і розвивається на основі неперервного і активного пристосування його до явищ природи, «він не може створювати нічого, що заперечувало би закономірність структури космосу або закономірний хід його еволюції, так як сам він є породженням того ж космосу, еволюціонуючої матерії», за М.Г. Холодним [3, с. 145]. Тому вчитель повинен відчувати в собі «середній шлях», якщо ти – вчитель функціонуючий і торкаєш багатьох душ і космосу, повсякчас вказувати на нього.

Особливим для нас стає нині педагогічне мистецтво, лише воно з своєю неповторною персоніфікованою архітектонікою освіти може претендувати на рівень «сучасна або ноосферна педагогіка». З неї має виростати педагогічна компетентність. Професійна компетентність педагога нашого часу вибудовує педагогічну дію як потік емпіричних миттєвостей (термін В.І. Вернадського) в психотипі особистості учня як «надзвичайно енергомістку живу речовину (синтез минулого і передбачуваного особистістю свого майбутнього)», передбачає – замінити «примітивну, схоластичну, еклектичну» особистісну самосвідомість на нову – ноосферну (космічну, істинну), для цього індивіду належить під її впливом увібрати в себе нову енергію зв'язку «людини і космосу», звільнившись від близькодії власним учінням – роботою мислення в собі піднятися над системою «людина-природа». Саме цей підйом і пробуджує примордіальний (першопричинний) акт – профільність – закон природи.

Освічена профільність, як колективну ознаку суспільної взаємодії, вимагає демократію з найвищими її гуманістичними і гуманітарними рисами, тобто такого народовладдя, яке цю профільність втілює, розвиває й цінує як енергію... Профільність – це нитка в суспільній тканині, що є парусом корабля «Держава», який самоусвідомлює свій курс і координати в Культурі на Землі. Ноосферна освіта реалізує синтез природного та історичного процесу, враховує темпи формування глобальних демократичних суспільних відносин як синтез праці, розуму і наукової думки в інтересах цивілізації.

Ноосферна компонента змісту освіти мусить пронизувати державні компоненти змісту освіти всіх країн світу, що в демократичний спосіб вибудовують земну цивілізацію. Саме такий підхід до відбору змісту освіти на міждержавному рівні реалізує принцип суспільної демократії. Ноосферна компонента змісту освіти спричинить синхронізацію розвитку держав посередництвом біосферних регіонів, що дозволить в майбутньому роздержавити соціум планети, звівши освітні основи саморегуляції і саморозвитку в суто природних клітинах біосфери – регіонах. Ноосферна свідомість потребує одночасності проектування майбутнього в складі триєдиної освітньої мети-ідеалу «соціальна держава – громадянське суспільство – екологічне мислення», має розпочинатися в умовах системи освіти регіону як суто природної території. Демократична школа випереджає час тим, що діє на індивід не лише ідейно, а й психологічно, саме ці психологічні зміни і становитимуть основи ідеології майбутнього особистісно-громадянського суспільства, його свідомість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Казначеев В. П. Феномен человека: космические и земные истоки / В.П. Казначеев. - Новосибирск: Кн. изд-во, 1991. - 128 с.
2. Кузык Б.Н. Цивилизации: теория, история, диалог, будущее. Т. I. Теория и история цивилизаций / Кузык Б.Н., Яковец Ю.В. – М: Институт экономических стратегий, 2006. - 768 с.
3. Холодный Н. Г. Избранные труды / Н. Г. Холодный. – К. : Наукова думка, 1982. – 444 с.
4. Шеллинг Ф.И.Й. Сочинения: в 2-х т. / Шеллинг Ф.И.Й. – М.: Мысль, 1987.

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ - РІВНИЙ ДОСТУП ДО ЯКІСНОЇ ОСВІТИ

Соколюк О.І.

This article reveals the relevance of the topic of inclusive education, which involves teaching a child with special educational needs in a general secondary education institution.

Тема інклюзивного навчання особливо актуальна, вона є не лише вимогою часу, а й представляє собою ще один крок до забезпечення повної реалізації прав дітей з особливими потребами на якісну освіту. Важливо зазначити, що інклюзія має розглядатися як постійний пошук найефективніших шляхів задоволення індивідуальних потреб усіх дітей.

В основу інклюзивної освіти покладена ідеологія, яка виключає будь-яку дискримінацію дітей, яка забезпечує однакове ставлення до всіх людей, але створює спеціальні умови для дітей з особливими потребами.

Останніми десятиліттями в усьому світі відбуваються докорінні зміни у розумінні та забезпеченні якісної освіти для дітей з особливими потребами. В Україні також набувають поширення новітні освітні технології в основу яких покладено принцип урахування інтересів таких дітей. Освіта дітей з особливими потребами має передбачати включення їх у загальну діяльність разом з іншими дітьми, починаючи вже з дошкільного віку. Останнім часом усе більше батьків дітей з особливими потребами бажають, щоб їхні діти навчалися та виховувалися разом зі здоровими однолітками.

Що дає інклюзивне навчання? Впровадження інклюзивної форми навчання надає дитині з особливими потребами, по-перше, можливість здобути освіту відповідно до своїх індивідуальних здібностей; по-друге, вільно спілкуватися та

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

займатися спільними справами зі своїми однолітками, вчить бути відкритими для всіх людей незалежно від їхніх фізичних, соціальних чи інших особливостей. Взаємодія між учнями з особливими освітніми потребами та іншими дітьми в інклюзивних класах сприяє налагодженню між ними дружніх стосунків.

Враховуючи вимоги сьогодення, Департаментом освіти виконкому Кременчуцької міської ради Полтавської області спільно з Кременчуцьким міським науково-методичним центром, центром психологічної служби, міською психолого-медико-педагогічною консультацією було вирішено організувати інклюзивне навчання дітей з особливими освітніми потребами на базі закладів загальної середньої освіти м. Кременчука.

Вперше у Кременчуці у День знань 2012 року поріг 4-х загальноосвітніх шкіл № 12, 18, 19, 20 переступили діти з особливими освітніми потребами. Були вирішені питання обладнання навчальних закладів пандусами, виділені навчальні кабінети, облаштовані кімнати психологічного розвантаження, туалетні кімнати, тощо.

Сьогодні інклюзивне навчання організовано вже у 13 закладах загальної середньої освіти міста, відкрито 31 клас з інклюзивним навчанням, освіту за інклюзивною формою здобуває 51 учень. З 1 вересня 2018 року розпочав свою роботу Кременчуцький інклюзивно-ресурсний центр № 1. В перспективі відкриття ще однієї такої установи.

Базовою школою з інклюзивного навчання стала Кременчуцька загальноосвітня школа I – III ступеня № 12, яка є переможцем Всеукраїнського конкурсу – захисту сучасної моделі навчального закладу «Школа сприяння здоров'ю».

Організуючи інклюзивне навчання, ми керувалися простим визначенням інклюзії: «Інклюзія – це усунення всіх перешкод: організаційних, психологічних, архітектурних». У кожному навчальному закладі з інклюзивним навчанням введені посади асистента вчителя, які працюючи у тісному контакті з вчителями та батьками, надають допомогу дітям з особливими освітніми потребами та педагогам в організації освітнього процесу.

Учителі освітніх закладів, які працюють з дітьми, що мають особливі освітні потреби, застосовують стимулюючу систему оцінювання навчальних досягнень учнів, організовують освітній процес з урахуванням індивідуальних особливостей їхньої навчально-пізнавальної діяльності. Першочергова увага надається розвитку сильних якостей і талантів дітей, що мають особливі освітні потреби. Дуже важливо, щоб діти з особливими освітніми потребами відчували себе повноцінними членами дитячого колективу. Учні, які навчаються за інклюзивною формою є активними учасниками позакласних та позашкільних заходів, акцій, проєктів, в освітніх закладах активно діє волонтерський рух з числа учнів старших класів, які в усьому допомагають дітям з особливими освітніми потребами.

Але, незважаючи на ряд переваг, можна виявити і недоліки нашої системи освіти, що заважають інтеграції дітей з особливими освітніми потребами до загального освітнього процесу:

- недосконалість законодавства у галузі освіти, що зумовлює відсутність механізмів розвитку системи інклюзивного навчання;
- недостатнє кадрове забезпечення освітніх закладів фахівцями для роботи з дітьми, що мають особливі освітні потреби;
- непристосованість будівель освітніх закладів (у т.ч. всередині) для безперешкодного доступу до них учнів з різними нозологіями захворювання;
- недостатня психологічна готовність учнів до спільного навчання та педагогів до організації освітнього процесу з дітьми даної категорії;

Крім зазначеного, слід додати і негативне ставлення деяких батьків до факту, що їх здорові діти мають навчатися з дітьми, що мають порушення психофізичного розвитку. Але, незважаючи на всі проблеми і труднощі, переваги інклюзивної освіти очевидні. Отже, інклюзивна освіта – одна з реалій нашого життя. Неможливо уявити демократичне суспільство без забезпечення рівних прав на отримання якісної освіти всіх дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колупаєва А.А. Актуальні проблеми навчання та виховання дітей з особливими потребами. - К.: Університет «Україна», 2004. - 448 с.
2. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: навчально-методичний посібник / Кол. авторів: А.А.Колупаєва, Н.З.Софій, Ю.М. Найда та ін. За заг. ред. Л.І.Даниленко, - К., 2007. - 128 с.
3. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. /Монографія. - К., «Самміт - Книга», 2009. - 272 с.
4. Архітектурна доступність шкіл: навчально – методичний посібник /за загальною редакцією Байди Л.Ю., Красюкової-Еннс О.В., колек. авторів: Азін В.О., Грибальський Я.В., Байда Л.Ю., Красюкова -Еннс О.В. - К., 2012. - 88 с.
5. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. /Особлива дитина: навчання і виховання - № 2, 2014.
6. Школа для кожного. Посібник: /Упорядник Байда Л.Ю. - К., 2015. - 60 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-ЕКОЛОГІВ

Солошич І.О., Солошич О. М.

There search presents the pedagogical conditions of the process offorming of the scientific research competence offutureenvironmental specialists in the educational environment of the University, suchas: the orientation of the content of professionally oriented disciple in esto scientific activity; development of motivation for scientific activity; organization of interaction between students and teachers on the basis of creating a situation of success in the organization of scientific activities; participation in the work of the scientific society of students, post graduates and young scientists.

Результативність наукової роботи у закладі вищої освіти (ЗВО) безпосередньо впливає на якість навчального процесу, розвиток творчої особистості студентів. Формування науково-дослідницької компетентності (НДК) стає передумовою навчальної успішності і освоєння професійної компетентності, механізмом саморозвитку індивіда. Аналіз наукових праць, присвячених проблемі створення педагогічних умов для формування НДК студентів у процесі професійної підготовки [1-6], дає підстави стверджувати, що цей процес відбувається мозаїчно, несистемно. Тому постають

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

суперечності між використанням можливостей ЗВО при проведенні наукових досліджень та віддаленістю науково-дослідної роботи від навчального процесу.

Поняття педагогічні умови розглядаються у роботах Ю. Бабанського, І. Зязюна, та ін. А. Литвин визначає поняття «педагогічні умови», як «складові процесу навчання: цілі, зміст, принципи, методи, форми, засоби» [1, с. 45]. На думку П. Лузана, вони є «необхідними обставинами, факторами, шляхами, уявними результатами» [2, с. 57.].

Ми поділяємо думки цитованих авторів і визначаємо педагогічні умови формування НДК у майбутніх фахівців-екологів (МФЕ) як складову педагогічної системи, сукупність взаємопов'язаних елементів освітнього та предметного середовища, форм їх реалізації, які забезпечують досягнення очікуваного результату.

На нашу думку, першою педагогічною умовою є спрямованість змісту професійно-орієнтованих дисциплін на НДД. Нами доведено [3, с. 181], що сформувались два шляхи впровадження у систему освіти елементів формування НДК: коли при викладанні нормативної навчальної дисципліни «Вступ до фаху» (1 курс) в межах третього змістовного модуля «Елементи основ студентських наукових досліджень» (2 лекції) [4], отримуються початкові знання з основ НДД. Другий шлях, більш складний організаційно, і більш радикальний за суттю – впровадження у структурно-логічну схему навчального процесу, на всіх рівнях ступеневої підготовки фахівців спеціалізованих знань, які сприяють формуванню НДК.

Аналіз навчальних планів 76 ЗВО України, які готують МФЕ, дають можливість стверджувати, що більшість з них йде першим шляхом (57 ЗВО, 75 %). Деякі ЗВО (19 ЗВО, 25 %) намагаються впроваджувати у навчальний процес дисципліни дослідницького спрямування («Основи наукових досліджень в галузі екологічної безпеки», «Основи екологічних досліджень», «Основи наукової діяльності»), які викладаються на четвертому (10 ЗВО, 13 %), третьому (5 ЗВО, 6,6 %), другому (4 ЗВО, 5,3 %) та першому курсах (1,3 %). Власний досвід дозволяє підтвердити, що найбільш ефективним при формуванні НДК є викладання навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень в галузі екологічної безпеки» на початку 2 курсу навчання. Другою педагогічною умовою формування НДК є мотивація до НДД. Ми поділяємо думку Т. Туркот, що для підвищення ефективності професійної діяльності майбутніх фахівців важливо постійно вдосконалювати їх мотиваційну сферу, тобто «мотив як спонукач – це джерело дій. Висока позитивна мотивація може компенсувати недостатній рівень знань, умінь та навичок» [5, с. 401].

Безперечно, однією з обов'язкових організаційних умов функціонування системи НДД є наявність висококваліфікованого викладацького складу, спроможного забезпечити якісну дослідницьку підготовку МФЕ. Тому, розробка програм розвитку кадрового потенціалу є третьою педагогічною умовою формування НДК. Як зазначає І. П. Жерносек, НДД «озброює педагогічні кадри необхідними знаннями і вміннями, сприяє піднесенню їх наукового рівня та професійної майстерності» [6, с. 3]. Йдеться про комплексний, системний та безперервний процес.

Четвертою педагогічною умовою формування НДК є співпраця у Науковому товаристві студентів, аспірантів та молодих учених (НТСАМУ), формами діяльності якого є участь у наукових семінарах, конференціях, конкурсів наукових робіт, олімпіад.

Таким чином, основними педагогічними умовами формування НДК у МФЕ вважаємо: спрямованість змісту професійно-орієнтованих дисциплін на НДД; розвиток мотивації до НДД; організацію взаємодії МФЕ і викладачів на основі створення ситуації успіху при організації НДД; формування НДК через участь у роботі НТСАМУ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Литвин А. Методологічні засади поняття «педагогічні умови» / А. Литвин, О. Мацейко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2013. - № 4. – С. 43-63.
2. Лузан П.Г. Активізація навчання студентів / За ред. Дьоміна А.І. – К.: Редакційно-видавничий відділ Наук. метод. центру агроосвіти, 1999. – 216 с.
3. Солошич І. О. Аналіз теоретичної й практичної розробленості проблеми підготовки майбутніх фахівців-екологів в аспекті формування їхньої науково-дослідницької компетентності / І. О. Солошич // Педагогічні науки : зб. наук. пр. : Херсон, 2017. Випуск LXXIX Том 1. 246 с., с. 180-185.
4. Збірник програм нормативних навчальних дисциплін освітньо-професійної програми підготовки бакалавра за напрямом «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування»: Навчальне видання / За ред. проф. Степаненка С. М. та доц. Владимирової О. Г. – Одеса: 2013. – 173 с.
5. Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т.І.Туркот. – К.: Кондор, 2011. – 628 с.
6. Жерносек І. П. Чинники формування управлінської науково-методичної культури / Управління школою : наук.-метод. журн. № 26 / ТОВ «Видавнича група Основа». – Харків : Основа, 2002. – С.2-9.

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА І КОМП'ЮТЕРНА ГРАМОТНІСТЬ

Турбай О.Б.

The development of the information society requires the acquisition, updating of knowledge, learning of new activities. Computer literacy training is the driving force for deepening information competence. This is important in order to a person to realize his possibilities and improve the quality of his life.

Необхідність інформаційної обізнаності (інформаційної культури) людини в інформаційному суспільстві – глобальна проблема. Вирішувати її можна в першу чергу через розвивальні заняття в дошкільних закладах, навчання в школі на уроках інформатики і т.д. Для оволодіння комп'ютерною грамотністю необхідне добре технічне забезпечення закладів освіти.

Інформаційно-культурна людина – це та, яка має інформаційний світогляд, суттю якого є свідоме і відповідальне ставлення до інформації, до створюваних і використовуваних інформаційних продуктів, технічних засобів, інформаційних технологій.

Цінності, переконання, ідеали, принципи пізнання і діяльність людини – це система поглядів людини на світ інформації, тобто інформаційний світогляд.

Розділ 1: Актуальні тенденції створення сучасного освітнього середовища (розвиток інфраструктури, ікт-технології, інклюзивна освіта) в умовах реалізації концепції «Нова Українська Школа».

Кожна людина вважає себе культурною, але культура буває різною. Інформаційна культура особистості – одна зі складових загальної культури людини; сукупність інформаційного світогляду і системи знань і умінь, що забезпечують цілеспрямовану самостійну діяльність по оптимальному задоволенню індивідуальних інформаційних потреб з використанням як традиційних, так і нових інформаційних технологій. Вона є найважливішим фактором успішної професійної та буденної діяльності, а також соціальної захищеності особистості в інформаційному суспільстві.

Сьогодні в світі немає жодної науки і техніки, яка б розвивалася так само стрімко, як інформатика. Фактично ми можемо говорити про те, що в останні роки на наших очах сталася комп'ютерна революція, яка зачепила всі сфери соціальної, культурної, наукової та виробничої діяльності людей. Комп'ютери використовуються всюди: на касах магазинів, в адміністрації, медицині, освіті, при охороні будівель, створення моделей об'єктів, в бухгалтерії, в банках, в науці, при дослідженнях, для розвитку дітей, при навчанні в учбових закладах і т.д. А на скільки полегшив комп'ютер наш побут? Ми беремо його в дорогу, на прогулянки, використовуємо для спілкування, не губимо зв'язок з рідними, надсилаємо свої резюме, влаштовуємось на роботу, беремо участь у різних форумах та голосуваннях і т. п.

Освоєння комп'ютерною грамотністю передбачає:

- ☐ освоєння практичних навичок користування комп'ютером;
- ☐ знання основ програмування;
- ☐ уявлення про принципи дії та пристроїв комп'ютера та його основних елементів;
- ☐ застосування та позначення ролі комп'ютерів у виробництві та інших сферах діяльності людини.

Формування комп'ютерної грамотності є однією з найбільш актуальних завдань сьогодення. Від того, наскільки успішно вона буде вирішена, залежить ефективність широкого використання обчислювальної техніки, і, в кінцевому рахунку, перспективи науково-технічного, економічного і соціального розвитку суспільства. Важлива роль у вирішенні цього завдання належить психологічній науці.

Справа йде до того, що скоро в світі не залишиться людей, яких не торкнуться зміни, викликані існуванням цього єдиного світового інформаційного поля, наскільки б далекі вони не були від обчислювальної техніки і персональних комп'ютерів.

Розвиток інформаційного суспільства, часто іменованого «навчаються суспільством», нерозривно пов'язане зі зростанням потреби кожного громадянина в постійному підвищенні кваліфікації, оновленні знань, освоєнні нових видів діяльності. Інформаційне суспільство, атрибутом якого є інформаційно-комунікаційні технології, відкриває для людини небачені раніше можливості доступу до інформації та знань, дозволяє кожній людині реалізувати свій потенціал і поліпшити якість життя. У той же час інформаційне суспільство несе численні ризики і небезпеки. В умовах колосальних обсягів інформації все важче стає орієнтуватися, отримувати і переробляти потрібну інформацію. Міць сучасної інформаційної техніки і технології породжує небезпеку маніпулювання свідомістю і поведінкою людини, загрожує дегуманізацією. Тому роль вчителя, який навчає властивостям інформації, способам її опрацювання, зберігання, передавання, стає досить важливою.

Рівень сформованості інформаційної культури вчителя може бути визначений за такою сукупністю критеріальних показників:

- ☐ стан інформаційного самосвідомості вчителя (загальнокультурна і професійна ерудованість; розуміння і прийняття цінностей інформаційної діяльності; рефлексивність професійної позиції; застосування інформаційних освітніх ресурсів для цілей самоосвіти; узгодженість реальної діяльності з цінностями);
- ☐ розвиненість інформаційно-технологічних навичок (застосування інформаційних технологій у вирішенні актуальних педагогічних завдань; наявність гнучкої системи навичок; участь у забезпеченні інформаційної взаємодії в освітній установі);
- ☐ творча активність і самостійність (участь в проєктній діяльності, створення власних інформаційних продуктів; наявність авторської позиції (методики); здатність здійснювати вибір і залучати необхідні інформаційні ресурси);
- ☐ емоційне ставлення до інформаційної діяльності (позитивна професійна самооцінка, наявність інтересу до інформаційної діяльності; задоволеність результатами власної інформаційно-педагогічної діяльності);
- ☐ успішність і ефективність інформаційно-педагогічної діяльності (наявність досягнень у сфері інформаційно-педагогічної діяльності; визнання професійним співтовариством; участь в спільних з іншими фахівцями проєктах)

Як бачимо, інформаційна культура вчителя ширше, ніж просто інформаційна культура особистості, оскільки включає в себе ще й професійну складову.

Продуктивна і результативна робота сучасного вчителя з інформаційно-освітніми системами вимагає наявності у нього інформаційної культури, так як ключове завдання вчителя – відбір, систематизація, структурування необхідної навчальної інформації, адекватне її подання з використанням можливостей інформаційних технологій, і така організація діяльності учнів, яка дозволить їм працювати з представленою інформацією не на репродуктивному рівні, а на рівні творчості, коли потрібно відбір інформації, її аналіз, синтез, оцінка і народження нового знання.

Тому в усьому світі все сильніше усвідомлюється необхідність вирішення глобальної проблеми – підготувати людей до нових умов життя і професійної діяльності в високоавтоматизованій інформаційному середовищі, навчити їх ефективно використовувати її можливості і захищатися від негативних впливів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бочкін А.І. Методика викладання інформатики: Навчальний посібник. - Мінськ: Вишэйш. шк., 1998.
2. Інформатика 7-9 клас. Базовий курс. Теорія / Під ред. Н. В. Макарової. - СПб.: Пітер, 2003.
3. Інформатика та інформаційні технології. Підручник для 10 - 11 класів / Н. Д. Угринович. - 3 - є вид. - М.: БІНОМ. Лабораторія знань, 2006.

Шерудило А.В., Шерудило М.П.

The publication raises the problem of organizing a teacher-centered system. Actuality is justified in upgrading the content of a modern lesson in elementary school. The notion of "educational environment" is clarified. New approaches to the organization of a modern lesson are considered, observance of which will help to meet the needs of each child in accordance with its interests and abilities.

Із часів виникнення людства на землі постійно відбувалися певні зміни в соціальному, побутовому, економічному устрої людських відносин. Людина постійно турбувалася про передачу знань та досвіду, щоб підготувати своїх нащадків до соціальної активності. У зв'язку з цим, протягом багатьох віків, відбувається постійний пошук форм, методів та засобів навчання підрастаючого покоління. Демократичний шлях розвитку сучасного суспільства відкриває нові можливості для вибору форм, методів, технологій навчання та творчої реалізації педагогічних ідей. Проте, які б інновації не вводилися в освітній процес початкової школи, урок залишається основною формою організації навчальної діяльності учнів.

Всезростаючі зміни в сучасному суспільстві та нові потреби підрастаючого покоління вимагають модернізації змісту сучасного уроку. Зміст уроку в початковій школі повинен задовольняти потреби кожної дитини відповідно до її інтересів і здібностей. Освітній процес має ґрунтуватися на компетентісно орієнтованих методиках та технологіях навчання, інтегрованому підході до вивчення теми, створенні інформаційно-освітнього середовища.

Для того, щоб навчити дитину використовувати здобуті знання в життєвих ситуаціях, на уроці необхідно створити умови для розвитку в неї критичного мислення, ініціативності, креативності, самостійного вирішення проблемної ситуації. Потреба в самореалізації – одна із провідних потреб особистості. Створення ефективного освітнього середовища – головне завдання нової школи.

Освітнє середовище – це сукупність матеріальних, організаційно-педагогічних, природних, соціальних умов впливу на формування особистості, її творчий, професійний та особистісний розвиток; акумуляція інтелектуальних, культурних, методично-технологічних ресурсів, що забезпечують умови комфортної життєдіяльності учня в навчальному закладі та поза його межами [3].

Сучасні діти зростають у світі, який ми не в змозі передбачити. Учитель має прагнути побудувати урок так, щоб на ньому учні виступали не тільки пасивними слухачами й механічними виконавцями письмових завдань, а й активними співрозмовниками, коментаторами, учасниками діалогу тощо. Тому сучасний урок має реалізувати такі підходи:

- будуватися на засадах особистісно орієнтованого навчання та компетентісного підходу;
- урок повинен реалізувати не тільки мету, зміст, а й завдання, які учні зможуть застосувати на практиці;
- частина знань на уроці повинна бути отримана здобувачем освіти самостійно, шляхом пошуку та дослідження виучуваного об'єкта, явища тощо;
- під час уроку мають створюватися проблемні ситуації, ситуації розмірковування, у процесі яких учень вчиться застосовувати набуті компетентності в практичній діяльності;
- доцільним є використання диференційованих завдань, індивідуалізація освітнього процесу, що дозволяє врахувати особистісні інтереси та потреби учня;
- створення інформаційно-освітнього середовища, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій;
- застосування інноваційних методів навчання для розвитку критичного мислення, самостійності навчання, ініціативності;
- урок має носити цілісний творчий характер, який заснований на конструктивній взаємодії усіх учасників освітнього процесу;
- побудова уроку за принципом інтеграції знань, що є фактором розвитку мисленнєвих операцій;
- створення динамічних пауз, зміна виду діяльності, створення емоційно-сприятливого мікроклімату на уроці;
- дотримання варіативності та гнучкості структури уроку;
- демократизація освітнього процесу, коли урок проводиться не для учнів, а разом із ними [1; 3; 4].

Отже, урок, як форма організації освітньої діяльності, сьогодні є платформою для реалізації особистісного потенціалу учасників освітнього процесу. Під час освітнього процесу учням необхідно надати право вибору, що сприятиме формуванню самостійності, відповідальності. Важливо пам'ятати, що сьогоднішній учень початкової школи – це майбутній громадянин нашої країни, який здатний генерувати нові ідеї, знаходити творчі шляхи виходу з поставлених життєвих ситуацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Компетентісний підхід в освіті: теорія і практика: збірник наукових праць. Випуск 2 / відп. за випуск Пінчук І. О. – Суми: Вінниченко М. Д., 2018. 168 с.
2. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
3. Курило В., Остроуменко А. Створення успішного освітнього середовища для гармонійного розвитку молодшого школяра. Початкова школа. 2019. № 2. С. 1–4.
4. Нова української школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. – Київ: ТОВ «Видавничий дім. «Плєяди», 2017. 206 с.

2. НОВА ПОЧАТКОВА ШКОЛА – ПРОСТІР РОЗВИТКУ НОВИХ ОСВІТНІХ МОЖЛИВОСТЕЙ.

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯК ЧИННИК ЇХ УСПІШНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ В УМОВАХ НУШ

Барда С. І.

The thesis describes the peculiarities of preparation of higher education establishments students for the successful functioning in the New Ukrainian School by means of critical thinking development. The implication of the proposed problem is carried out in the light of the categories of pedagogical synergetics.

Сучасні соціокультурні трансформації кидають виклик тим, чиє завдання – підготувати підрастаюче покоління до життя у новому суспільстві. В зв'язку з цим, складним та неоднозначним залишається питання: «Якою має бути сучасна освіта? Якими якостями повинен бути наділений педагог нового покоління?».

Професія вчителя вимагає здатності функціонувати у складних, відкритих, нелінійних освітніх системах.

Це, в свою чергу, передбачає сформованість у сучасного педагога умінь вирішувати складні, неоднозначні, динамічні за своєю природою педагогічні проблеми, критично аналізувати педагогічні ситуації, порівнювати альтернативні шляхи їх розвитку, приймати виважені рішення. Очевидним є той факт, що здатність мислити критично є навичкою ХХІ століття, що має бути сформованою у сучасного вчителя НУШ.

Критичне мислення, як феномен сучасної науки, бере свій початок з американської когнітивної психології. Його дослідженням займалися такі американські вчені як Дж. Андерсон, М. Лімпман, А. Кроуфорд, С. Міллер та ін. Пізніше вивчення проблеми критичного мислення в Україні продовжили В. Кремень, О. Тягло, Т. Воропай та ін.

Критичне мислення – це здатність людини чітко визначати проблему, яку необхідно розв'язати; самостійно знайти і проаналізувати інформацію; логічно побудувати свої думки; навести переконливу аргументацію; розв'язувати проблему; бути готовим до прийняття поглядів інших людей і одночасно принципово відстоювати свою позицію [3, с. 28].

Досліджуючи діяльність вчителя НУШ через призму основних категорій педагогічної синергетики варто зазначити, що вона має відбуватися з урахуванням особливостей функціонування освітніх систем, базуватися на критичному їх аналізі.

Сучасні освітні системи є відкритими, нелінійними структурами, що характеризуються зміною двох протилежних якостей – умовного стану порядку та хаосу в системі, які поєднані фазами переходу до хаосу і виходу із хаосу (самоорганізації) [1, с. 179]. Всі ці процеси супроводжуються непередбачуваними педагогічними явищами, розібратися в яких зможе лише особистість здатна до нелінійного мислення. Розглянемо детальніше деякі властивості притаманні педагогічним системам в контексті освітнього процесу НУШ:

1. Відкритість освітніх систем характеризується здатністю обмінюватись з навколишнім середовищем енергією, речовиною чи інформацією [1, с.88]. Ця властивість вимагає від педагога здатності проаналізувати наявні фактори впливу, оцінити їх можливі наслідки, спрямовувати власну діяльність на встановлення продуктивних взаємозв'язків педагогічної системи (наприкладі класу) з навколишнім середовищем. Схарактеризована властивість є передумовою втілення ідей педагогіки партнерства, як одного з ключових підходів до організації освітньої діяльності в НУШ [2, с. 14].

2. Нелінійність полягає у відсутності лінійної залежності одних параметрів системи від інших [1, с.88]. Майбутні педагоги мають усвідомлювати, що мети їх діяльності, наприклад, мети уроку, не завжди можна досягти обраними засобами. Вплив педагога на учня може викликати нелінійну реакцію учня (ту, на яку не розраховували). В зв'язку з цим, слід враховувати той факт, що одним із ключових компонентів НУШ є дитиноцентризм, орієнтація на потреби учнів в освітньому процесі [2, с. 18].

3. Наявність критичних точок (точок біфуркації) – зон «розгалуження», де система зустрічається із безліччю подальших шляхів розвитку, які виявляють стан неврівноваженості, нестійкості, флуктуації, що зумовлює можливість переходу системи в іншу якість, до нового рівня розвитку [1, с. 89]. Саме у критичних точках педагог має спрямовувати учнів на вибір раціональних способів вирішення педагогічних ситуацій, враховуючи при цьому індивідуальні освітні траєкторії кожної дитини.

4. Саморозвиток – процес самоорганізації й самодетермінації освітньої системи, що відбувається через порушення нею свого інтегрального, упорядкованого, ієрархічного стану у точці біфуркації, де відбувається її дезінтеграція та вихід на нову траєкторію розвитку [1, с.182]. Процес самоорганізації в педагогічних системах (наприкладі класу) являє собою самостійну організацію своєї роботи, поведінки елементами цієї системи (учителем, учнями), тобто відбувається упорядкування яких-небудь елементів, обумовлене внутрішніми причинами, без зовнішнього впливу (у формі самовиховання, самоосвіти, самодисципліни).

Аналіз властивостей педагогічних систем дає можливість стверджувати, що успішне функціонування педагога в НУШ значною мірою залежить від його здатності до нелінійного, критичного мислення.

Тож одним із пріоритетних завдань вищих педагогічних закладів освіти є пошук оптимальних шляхів його формування. Розвитку критичного мислення у майбутніх учителів початкової школи, на наш погляд, сприяють:

- надання права студентам у виборі індивідуальної освітньої траєкторії: регулярно створювати ситуацію вибору, що базується на рефлексії (починаючи з вибору додаткової кваліфікації, курсу за вибором і закінчуючи варіативними завданнями до кожного заняття);

- ознайомлення студентів з принципами, стратегіями, прийомами критичного мислення в процесі вивчення спецкурсів «Технології роботи в НУШ», «Педагогічна синергетика», «Педагогіка саморозвитку» тощо;

- створення сприятливих умов для самоосвіти шляхом залучення студентів до проходження масових відкритих онлайн-курсів на різних онлайн-платформах (наприклад, онлайн-курс «Критичне мислення для освітян» (Prometheus), онлайн-курс для вчителів початкової школи (EdEra) тощо;

- використання проблемних методів навчання, проблемних завдань, моделювання проблемних педагогічних ситуацій в процесі вивчення фахових дисциплін;

- залучення студентів до вирішення педагогічних ситуацій, що виникають в освітньому процесі Нової української школи під час проходження педагогічної практики;
- організація продуктивного діалогу засобами інтерактивних методів навчання, технології розвитку критичного мислення в процесі викладання фахових дисциплін;
- визнання права студента на помилку та надання права самостійного її виправлення.

Розвиток критичного мислення у майбутніх учителів стає особливо актуальним в період інтенсивного реформування в галузі освіти, коли ефективна професійна діяльність неможлива без постійного пристосування до нових умов, середовища, обставин у яких протікає освітній процес НУШ, без здатності ефективно вирішувати педагогічні ситуації, значну частину яких не можна передбачити і спланувати наперед.

Саме тому очевидно є необхідність вищих педагогічних закладів освіти приділити належну увагу формуванню критичного мислення у майбутніх освітян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вознюк О. В. Педагогічна синергетика: генеза, теорія і практика: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2012. 708 с.
2. Нова українська школа: концепція нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed>.
3. Сенів О. Я. Використання методичних прийомів технології розвитку критичного мислення на уроках навчання грамоти в післябукварний період. Початкове навчання та виховання. Харків, 2011. №32 – 33. С. 28 – 36.

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ДО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Білецька В.А.

This article deals with the inculcation of active method in primary school lessons. Here is noticed, that the child should not receive knowledge in finished form. Children get them independently in educational activities. This method should become a leader in modern elementary school.

Сьогодні в усіх сферах життя відбуваються зміни, які торкнулися й освітньої галузі. Зараз освіта в нашій країні стає першочерговим ресурсом політичного, соціально-економічного та культурного розвитку держави.

Впевнені, що дітей потрібно навчати по – новому. Мінливе сьогодення висуває нові задачі: швидко реагувати у нестандартних ситуаціях, що несподівано виникають. Зростають вимоги до комунікаційної складової, до вміння співпрацювати, домовлятися, до толерантності.

Обсяг наукової інформації стрімко зростає – за кожні 10 років він подвоюється. З'являються десятки нових професій і відмирають застарілі. Тому, якими б міцними знаннями не володів учень, він опиниться безпорадним у різних життєвих ситуаціях, якщо не навчиться ефективно працювати, якщо у нього не буде сформована самоосвітня компетенція.

Слід підкреслити, що завдання освіти полягає не тільки в тому, щоб озброїти учня знаннями, а сформувати бажання вчитися протягом усього життя, розвинути внутрішню мотивацію, здатність до саморозвитку, самореалізації в обраній професії.

Ми переконані, що в основі реалізації цих завдань має лежати діяльнісний підхід. Діяльнісний підхід - це така організація навчального процесу, за якої головна увага приділяється активній, різнобічній, продуктивній, максимально самостійній навчально-пізнавальній діяльності учнів. Дитина не повинна отримувати знання у готовому вигляді. Вона здобуває їх самостійно. Вважаємо, що цей метод повинен стати провідним у сучасній початковій школі.

На нашу думку, такій системі організації навчально-виховного процесу відповідають щоденні діяльності – ротаційні моделі «Щоденні 5» (читання і письмо) і «Щоденні 3» (математика). Щодня практикуємо з учнями читання для себе, читання з другом, письмо для себе, слухання, роботу зі щоденником вражень; з математики – математику самостійно, математику з другом, математику письмово.

По-перше, ці структурні елементи використовуються для того, щоб учні вчилися бути самостійними під час читання, письма, математики, а вчитель мав можливість працювати з окремими учнями індивідуально або у малих групах. По-друге, на всіх етапах уроку діти мають свободу вибору: вони самі обирають книгу для читання, картки для самостійної роботи, зручне місце у класі, спосіб розв'язання задачі чи прикладу, матеріали для уроку, тему з письма для себе. Але разом з тим школярі навчаються здійснювати самоконтроль і самоаналіз власної діяльності.

Підґрунтя цієї системи є:

- Довіра та повага (основа для всіх елементів навчання).
- Спільність (для створення і збереження комфортної атмосфери у класі).
- Вибір (вибір – це потужна сила, яка дозволяє учням брати на себе право власності та відповідальність за своє навчання. Діти самі обирають діяльність на уроці, матеріали, книгу, яку хочуть прочитати. А від цього зростає мотивація.).
- Відповідальність (учні працюють увесь відведений час, розмовляють приватним голосом, не заважають іншим).
- Дослідження інтелекту (Концепція «80/20», коли 20% часу на уроці повинно відводитися для пояснення вчителя, а 80% учні працюють самостійно, закріплюють уміння і поняття, використовуючи матеріали за власним вибором).
- Переходи як пауза інтелекту та тіла (виконуючи вправи систем «Щоденні 5», «Щоденні 3», учні здійснюють 3–4 переходи за урок. Під час зміни видів діяльності діти відпочивають, рухаються; паузи дозволяють сконцентруватися, з'являється додатковий час).

- Десять кроків, щоб навчати та навчатись самостійності. Працюючи в системі «Щоденні 5», «Щоденні 3», учні тренують у собі витривалість та самостійність, щоб плідно працювати над завданнями протягом усього відведеного часу.

Вправи, які входять до цієї системи, є настільки різноманітними, що можуть зацікавити та покращити інтелектуальну зайнятість школярів.

Дослідили, якщо систематично працювати за ротаційними моделями, то це призводить до підвищення відповідальності учнів не тільки за себе, а й за інших, що у корені відрізняється від традиційної системи навчання, де все контролює вчитель.

Спостереження за школярами, які навчаються за системою діяльнісного підходу, переконує, що у них знижується особистісна тривожність, зростає емоційний інтелект, глибше засвоюються поняття, розвивається логічне мислення, уміння орієнтуватися у складних ситуаціях, з'являється пізнавальний інтерес, внутрішня мотивація. Щоденні діяльності дають можливість учням на уроках працювати у своєму темпі, будувати діалог, розуміти свою значимість у спільній діяльності.

Роль учителя за цією системою – роль фасилітатора. Він організовує діалог, за допомогою якого учні формують тему або питання для дослідження, а потім скеровує процес відкриття нових знань самими учнями, під час якого досягається дійсне розуміння матеріалу.

Отже, ця технологія дає реальну багаторівневу основу не тільки для ефективного навчання учнів базових навичок предметів, а й для комплексного своєчасного розвитку багатогранної особистості громадянина XXI століття.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової освіти (Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21. 02. 2018 № 87) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/>
2. Миргородська Н.С. Упровадження діяльнісного методу навчання на уроках математики у початковій школі. Початкове навчання та виховання. 2014. № 4 – 5. С. 4 – 16.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Пляди», 2017. — 206 с.

ФОРМУВАННЯ ЕКОСВІДОМОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Власенко Н.О.

The article deals with the general principles of formation of ecological consciousness of junior schoolchildren. It is determined that the result of ecological education and upbringing is the child's personality with the formed ecological competencies that the teacher creates under the conditions of the New Ukrainian school through the integration of knowledge for solving various levels of problems and problems arising in life situations related to environmental preservation.

Формування екологічної свідомості громадян України є одним з найголовніших пріоритетів розвитку освіти, що проголошено деклараціями ООН і врегульовано низкою інших законодавчих документів нашої держави. У Концепції сталого розвитку, присвяченій проблемам довкілля й гармонійного розвитку людства, значної уваги приділено екологічній культурі та свідомості, інформованості людей в аспекті ситуації у світі, власному життєвому середовищі, їхній обізнаності з можливими шляхами розв'язання кризових екологічних ситуацій, концептуальними підходами до збереження біосфери. Екологічно доцільні зміни у свідомості людини можуть бути здійсненими через оновлення змісту екологічної освіти й виховання [3].

У процесі екологічної освіти відбувається формування екологічної свідомості і пошук шляхів вирішення екологічних проблем. Саме екоосвіта, що спирається на національну культуру, формує основу духовності і моральності людини. Ідеї неперервної екологічної освіти розвиваються в роботах вітчизняних та зарубіжних педагогів і психологів (В. Вербицький, Е. Гірусов, М. Дробноход, А. Захлебний, В. Сухомлинський, І. Зверев, І. Зязюн та ін.). Проблема екологічної освіти молодших школярів висвітлювалась у працях Н. Пустовіт, А. Кмець, Н. Жук та ін. [2].

Теоретик соціальної екології Е.В. Прусов вважає, що екологічна свідомість – це сукупність поглядів, теорій та емоцій, які відображають проблеми співвідношення (співіснування) суспільства та природи в розумінні оптимального їх вирішення відносно конкретних потреб суспільства і можливостей природи. Дослідник Е.В. Гірусов відзначає, що з практичної точки зору екологічну свідомість часто-густо визначають як усвідомлення людиною (суспільством) загострення екологічної ситуації та негативних наслідків екологічної кризи; вміння та звичку діяти по відношенню до природи так, щоб не порушувати зв'язків і колообігів природного середовища; сприяти покращенню й охороні довкілля заради не лише нинішнього, а й майбутнього покоління.

Сучасний екологічний стан планети зумовив вирішення даної проблеми на рівні освіти та спричинив розширення і поглиблення методологічного підґрунтя в освітній практиці. Однак, не зважаючи на багаточисленні дослідження, неповною мірою висвітлено питання формування екологічної свідомості молодших школярів.

В екоосвіті та вихованні молодших школярів значний інтерес становить вивчення можливості опанування навичок елементарного екологічного аналізу і прогнозування, з перспективою подальшого розширення та ускладнення знань в старших класах та позашкільній освіті. Любов до природи слід виховувати з раннього дитинства. Дітям молодшого шкільного віку властива унікальна єдність знань і переживань, які дозволяють говорити про можливість формування у них надійних основ відповідального ставлення до природи. Усі навчальні предмети початкових класів покликані формувати екологічні компетентності у дітей в умовах Нової української школи.

Відповідно до проекту нового базового Закону України «Про освіту» визначено 10 ключових компетентностей для Нової української школи, однією з яких є екологічна грамотність і здорове життя. Вміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя. 21 лютого 2018 року уряд затвердив новий Державний стандарт початкової освіти, за яким навчаються перші класи Нової української школи. Однією з ключових компетентностей є екологічна компетентність, що передбачає усвідомлення основи екологічного природокористування, дотримання правил природоохоронної поведінки, ощадного використання природних ресурсів, розуміння важливості збереження природи для сталого розвитку суспільства. Такий підхід сприяє самореалізації особистості учня в житті, його соціальній адаптації, конструктивній суспільній діяльності і є умовою формування громадянина України [1].

Особливістю екологічної свідомості є те, що вона формується шляхом поступового пізнання природи, базуючись на принципах системності та нероздільного зв'язку теорії з практикою. Формування екологічної свідомості є актуальним на різних вікових етапах розвитку особистості. Проте, психологічні особливості молодших школярів такі як: здатність оволодівати теоретичними знаннями; їх безпосередня, природна допитливість; емоційна чутливість до оточення, створюють найсприятливіші умови для екологічного виховання в освітньому процесі. Адже дитина здатна любити, захищати, насамперед, те, що розуміє, знає й може пояснити.

Уроки з інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі мають навчити дітей розуміти красу навколишнього світу, розвивати потребу бережливого ставлення до природи, виховати соціально-активну особистість і є початковою ланкою природоохоронної діяльності учнів. Під час вивчення явищ та об'єктів природи дуже важливим є використання різноманітних форм проведення уроків, які забезпечують емоційно-естетичне сприйняття навколишнього середовища.

Аналізуючи сучасний стан освіти та екологічну ситуацію, можна зробити висновок, що формування в молодших школярів екосвідомості для збереження навколишнього середовища є важливою проблемою сьогодення. Адже результатом екологічної освіти та виховання є особистість дитини із сформованими екологічними компетентностями які формує вчитель в умовах Нової української школи за допомогою інтеграції знань для вирішення різного рівня проблем і завдань, що виникають у життєвих ситуаціях пов'язаних із збереженням довкілля.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової освіти Нової української школи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/>
2. Попова І.В. Поняття і структура екологічного виховання особистості в системі виховної діяльності / І.В. Попова // Науковий вісник. Серія «Філософія». – Харків: ХНПУ, 2016. – Вип. 46 (частина І). – С. 151-165.
3. Ратушняк О.М. Формування екологічної компетентності учнів початкової школи / О.М. Ратушняк // Методика початкового навчання і дошкільного виховання. Збірник наукових праць. – Умань : ФОП Жовтий О.О., 2014 – Вип. 16 (1–2014) – С. 325-330.

СТРАТЕГІЯ ВІЗУАЛЬНОГО МИСЛЕННЯ В СИСТЕМІ РОЗВИВАЮЧОГО НАВЧАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Воля Н.В., Іващенко І.Є., Рожець Т.О.

Critical thinking is an integral part of modern education. Every day we face a lot of questions and problems, which require answers and effective solutions. You should use critical thinking to find the most effective way. Critical thinking gives people the feeling of freedom; widen outlook, moral values and better understanding of themselves.

Критичне мислення – це не тільки загальна установка на систематичну рефлексію з метою виявлення й усунення в міркуваннях можливих помилок та вад. Критичне мислення може бути представлене як точний алгоритм, послідовність добре узгоджених інтелектуальних дій, майстерне виконання яких дозволить досягнути зазначеної мети. На нашу думку, розвиток критичного мислення через інші дисципліни є більш прийнятним для початкової школи, коли формуються найпростіші вміння критики без поглибленого їх наукового осмислення.

В умовах Нової української школи розуміння реальності, навчання та розвиток відбувається винятково через безперервну взаємодію з навколишнім середовищем, (що включає в себе людей, які нас оточують, їхню поведінку, об'єкти і явища навколишнього світу), а потім роздуми щодо цієї взаємодії. Щоб переконатися, що дитина про щось дізналася, вона повинна виконати певні дії, відчувати, замислитись про результати цих дій і прийняти рішення про те, що ці результати будуть означати для неї особисто. Пізнання або розвиток обумовлені необхідністю вирішення протиріччя між інформацією та стимулом, що витікає з нового практичного досвіду і способів мислення, які вже існують.

На початковому етапі вивчення предметів у початковій школі використовують різні види стратегій навчання, міркування й розв'язання проблем. Отже, критичне мислення застосовується для розв'язання задач, які вимагають процесу пошуку. Критичне мислення має стратегію візуального мислення розвивального навчання в початковій школі.

Однією з ключових компетентностей Нової української школи є обізнаність учнів та самовираження у сфері культури, здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва. Ця компетентність передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як основи позитивного ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших. Проблема є актуальною, що спричинене інтеграцією України в європейське середовище.

Метою навчання мистецтва в початковій школі є всебічний художньо-естетичний розвиток особистості дитини, опанування нею культурних цінностей у процесі пізнання мистецтва; формування ключових мистецьких компетентностей, необхідних для художньо - творчого самовираження в особистому та суспільному житті.

Ми дійшли висновку: чим раніше розпочати процес формування цих цінностей, тим ефективніше та швидше буде відбуватися становлення особистості дитини. Учні початкової школи легко сприймають твори мистецтва та висловлюють враження, співзвучні з власними емоціями, виявляють інтерес до творів мистецтва та мистецької діяльності. На нашу думку, ефективним методом навчання учнів молодших класів є інтерактивний формат навчання, коли діти сприймають інформацію в ігровій формі.

Вважаємо, стратегія візуального мислення в системі розвивального навчання в початковій школі – це процес відкриттів. Усі обговорення творів мистецтва розпочинаємо з питань. Ці питання спонукають дітей давати вдумливі відповіді так, щоб за допомогою фасилітатора дискусії, можна було довго підтримувати активність обговорення. Вони налаштовують дітей на те, щоб вдивлятися, розмірковувати й виходити на наступні питання, адже за рахунок цього створюється основа для розвитку критичного мислення. Відповідаючи на них, діти почувають себе безпечно (адже ніхто з них просто не може помилитися), їм цікаво і весело. Учні можуть всебічно розглянути образ і посперечатися про різні

можливі трактування, а процес візуального мислення буде закріплюватися через навички аналізувати, висловлюватися, слухати, міркувати. Учитель скеровує цей процес навчання. Він зможе розширити свій власний досвід естетичного сприйняття, пройти цей шлях разом з дітьми.

Стратегія візуального мислення дає здобувачам освіти наступні можливості:

1. Діти знайомляться з творами мистецтва різних країн і народів, що поглиблює їхнє знайомство зі світовою художньою спадщиною.
2. Діти зрозуміють, що багато творів "розповідають" свої історії і що вони здатні самостійно ці історії інтерпретувати.
3. Діти удосконалюватимуть навички спілкування, слухання і сприйняття думок інших в процесі обговорення.
4. Відповідаючи на запитання, побудовані в спеціальний алгоритм, діти розвиватимуть і поглиблюватимуть основні навички мислення.
5. З'ясовують та вчать обговорювати мотиви й наміри митця при створенні роботи.
6. Діти почнуть будувати своє власне розуміння сенсу твору, у кожного почне формуватися його особисте ставлення до мистецтва.

Навички, здобуті на уроках візуального мислення в системі розвивального навчання, поступово позначатимуться і на уроках читання, української мови, математики та інших предметах.

Стратегія візуального мислення сприяє розвитку навичок учнів, а саме:

1. Закріплюється здатність виробляти гіпотези та аргументувати власну точку зору.
2. Атмосфера уроку надихає на відкритість, гнучкість і роздуми про можливість інших варіантів, а також на те, щоб переглянути свою позицію, почувши вагомий новий аргумент, або глибше поміркувавши.
3. Розвиваються навички спілкування.
4. Стратегія сприяє закріпленню духу співпраці, оскільки в групі відбувається вільне обговорення. Фактично дітям вдається знаходити розв'язання складних питань в процесі спільного пошуку.

Отже, стратегія візуального мислення в системі розвивального навчання в початковій школі дозволить ознайомити дітей зі світом мистецтва, а також дасть можливість практично використовувати й удосконалювати навички мислення та спілкування. Спроба зрозуміти мистецтво приносить найбільше задоволення, адже художники завжди прагнуть сказати нам щось головне – часто таке незрозуміле, загадкове, уявне. Мистецтво примушує наш розум працювати особливим чином: у ньому постійно переплітається зорове сприйняття з емоціями; логічне й раціональне – з пам'яттю та уявою; інформація – зі здоровим глуздом. У нашому сучасному суспільстві дуже багато залежить від того, наскільки чітко й зрозуміло люди вміють висловити свої думки; це уміння вважається ознакою розуму й таланту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 класи. К.: ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР+», 2018, - С.24
2. Нова українська школа: посібник для вчителя / за заг. ред. Н.М. Бібік. — Київ :Літера ЛТД, 2018. – С.14-18.С.33-4.С.61-68
3. Критичне мислення: Навчальний посібник.- Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 189 с.

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ПІД ЧАС РОБОТИ НАД СЛОВНИКОВИМИ СЛОВАМИ

Гордова Т. В., Прищепя Л. Р.

Non-standard material which is based on competently oriented tasks for the organization of the most efficient works with vocabulary words in Ukrainian lessons both in traditional and new Ukrainian schools is selected in the Compilation "Daily Cards for Work with Words"

«Якщо ми навчатимемо сьогодні так, як навчали вчора, ми вкрадемо у дитини завтра», - казав Конфуцій. Щоб цього не сталося, сьогодні в початковій школі велика увага акцентується на діяльнісний підхід – спрямованість освітнього процесу на:

- розвиток умінь і навичок особистості;
- вмінні застосовувати на практиці ці вміння і знання з усіх навчальних предметів;
- успішну адаптацію людини в соціумі;
- професійну самореалізацію;
- формування здібностей до колективної діяльності;
- формування здібностей до самоосвіти.

Як відомо, методика словникової роботи передбачає чотири основні напрями: збагачення словника учнів новими словами і розширення його за рахунок нових значень уже відомих лексем; уточнення словника, яке передбачає пояснення значень слів — паронімів, слів — синонімів, антонімів; засвоєння багатозначності, лексичної сполучуваності слів, засвоєння слів — омонімів; активізація словника, тобто переведення слів із пасивного словникового запасу учнів у активний; витіснення із вживання не літературних слів, переведення їх із активу в пасив. Кінцевою метою словникової роботи вважаємо активізацію максимальної кількості засвоюваних слів, уміння учнів використовувати їх правильно, влучно, вибираючи найбільш необхідні слова для висловлення думок.

Беручи за основу діяльнісний підхід під час вивчення української мови, використовуємо картки для роботи зі словами. Робота над словниковими словами в початкових класах є однією із складових різноманітної роботи з розвитку зв'язного мовлення учнів. Слово входить до активного словника школяра лише тоді, коли він добре розуміє його значення, усвідомлює правильність граматичних форм, структуру словосполучень та речень, тобто воно закріплюється у пам'яті учнів лише через активне застосування у мовленні.

Оскільки в учнів початкових класів переважає наочно – образна пам'ять, пропонуємо школярам працювати зі

словниковим словом на індивідуальній картці з яскравим малюнком та безліччю цікавих та розвивальних завдань. Ретельно дібраний мовленнєвий матеріал спрямований на розвиток не тільки мовної компетентності учнів, а й пізнавальних інтересів, міжособистісного спілкування, пошукової діяльності.

Даємо можливість дитині працювати зі словниковими словами в різних аспектах: з позиції мовознавства; з позиції математики; з позиції природознавства; з позиції літературного читання; з позиції курсу «Основи здоров'я». Такий підхід дає низку переваг.

По – перше, діти мають змогу перевірити рівень своїх знань з української мови, виявити прогалини у знаннях і спланувати самостійно шляхи їх усунення. У дітей з'являється потреба у саморозвитку.

По – друге, діти, працюючи зі словниками, здійснюють дослідницьку діяльність не тільки в галузі лексикології, а й морфології, етимології, фразеології.

По – третє, виконуючи завдання зі словами, учень користується різними видами мовленнєвої діяльності: читанням, говорінням, письмом.

По – четверте, правопис деяких слів пояснюється, застосовуючи технологію ейдетики. Учні завдяки своїй яскравій дитячій уяві можуть швидко і надовго запам'ятовувати потрібну інформацію. Навчання, яке ґрунтується на грі та фантазії, зовсім не обтяжує учня, а викликає інтерес. Таким чином, відбувається розвиток усіх видів пам'яті і, як наслідок, ефективність навчання покращується.

По – п'яте, використовуються ігрові моменти, створюються ігрові ситуації, під час яких дитина буває найактивнішою. У пізнавальних іграх розкриваються здібності кожної дитини.

Таким чином, діяльнісний метод навчання молодших школярів створює передумови для формування в учнів пізнавального інтересу до навчання, розвитку активності та самостійності кожної дитини, спонукання її до активної діяльності.

Досвід доводить, що робота зі словниковими словами дозволяє вчителю ефективно проводити інтеграцію декількох навчальних предметів: українська мова, літературне читання, математика, природознавство, курс «Я у світі», «Основи здоров'я». У дітей з'являється можливість вирішувати різні математичні вправи, пов'язані зі словниковим словом. Учні можуть виконати малюнки до відповідного слова або знайти їх серед декількох (явища природи, об'єкти живої та неживої природи). Пригадують правила безпечної поведінки з курсу «Основи здоров'я», щоб правильно «користуватися» словниковим словом. Пропонуються тексти за різною тематикою для читання і знаходження виучуваних слів.

Дослідили, чим частіше вживатиметься слово у різноманітних завданнях, тим краще запам'ятається дітьми його правопис.

Завдання сприяють розвитку у молодших школярів критичного мислення, яке на сучасному етапі - один із модних трендів в освіті. Про те, що його розвиток є одним з наскрізних завдань навчально-виховного процесу, йдеться й у Концепції Нової української школи.

Поєднання різноманітних форм і методів роботи над словниковими словами стимулює активну пізнавальну діяльність школярів, закріплює їхні інтелектуальні вміння та навички, підвищує комунікативну компетенцію, сприяє розвитку фонематичного слуху та орфографічної пильності молодших школярів.

Отже, використовуючи технологію діялісного підходу на уроках української мови під час засвоєння правопису словникових слів, вчитель спрямовує роботу під час уроку на формування у дитини готовності до саморозвитку: на формування діялісних здібностей, системи цінностей та системи знань. Готовність до саморозвитку формується саме тоді, коли учні опановують спосіб відкриття. Уроки української мови створюють для цього великі можливості.

Найбільшою радістю кожного вчителя є можливість бачити очі своїх учнів, які горять радісним блиском та жагою пізнання нового. Не треба боятися змін, треба жити по – новому, збагачуючи свою палітру життя яскравими барвами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової загальної освіти (МОН України. – [Електронний ресурс]: – Режим доступу: www.mon.gov.ua
2. Нова українська школа: концепція нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Пляди», 2017. — 206 с.
4. <http://stud24.ru/pedagogy/formuvannya-orfografchno-gramotnost-v-uchniv/441420-1661379-page6.html>

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО РОБОТИ У СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Деньга Н. М.

The author of the article highlights the problems of future primary teachers' training. One of them is the observance of the relevance of the contents of academic disciplines in accordance with the changes as a result of primary education reforming. It is advisable to introduce the measures for forming the competences necessary for further students' professional activity (motivational, ecological, media literacy, the inclusive environment skills, modern pedagogical technologies) in the educational process of a higher educational institution.

Для забезпечення якісної освіти в сучасному світі необхідною умовою виступає професійна компетентність педагога, який здатний до своєчасного реагування на зміни в різних сферах швидкоплинного життя, в тому числі й в освіті. В умовах реформування системи освіти суттєво змінюються вимоги до професійної підготовки вчителів початкових класів. Адже нова українська школа потребує майбутнього вчителя, який компетентний у питаннях реалізації нового Державного стандарту початкової освіти, готовий до впровадження компетентісного та особистісно-орієнтовного підходу у навчанні, громадянського та екологічного виховання молодших школярів, активно використовує інноваційні та інтерактивні технології, підготовлений до роботи в інклюзивному класі, здатний до професійної рефлексії власної діяльності.

Проблема підготовки майбутніх педагогів перебуває у центрі уваги багатьох науковців. Наприклад, професійну підготовку фахівців у вищій школі досліджують А. Алексюк, Б. Андрієвський, С. Гончаренко, Л. Пермінова, В. Семиченко; компетентнісний підхід до навчання – В. Байденко, Є. Зеєр, І. Зимня, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Мітіна, О. Овчарук, О. Пометун; формування професійних цінностей педагога – С. Бадюл, Н. Кузьміна, С. Мартиненко, В. М'ясищев, Г. Нагорна, Л. Хоружа, Р. Хмелюк. Разом з тим дослідники працюють над питаннями підготовки майбутніх вчителів початкових класів. Формування готовності студентів до активізації художньої діяльності молодших школярів розглядає О. Біла; підготовку майбутніх педагогів до навчання техніки читання – Н. Ковальова; формування творчої особистості вчителя – Н. Кічук; організацію самостійної роботи студентів – М. Сичова; підготовку майбутніх учителів початкових класів до позаурочної виховної роботи – І. Казанжі.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти [1] сучасний вчитель повинен сформувати в учнів володіння такими групами компетентностей: вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами; математична компетентність; компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій; інноваційність; екологічна компетентність; інформаційно-комунікаційна компетентність; навчання впродовж життя; громадянські та соціальні компетентності; культурна компетентність; підприємливість та фінансова грамотність. Ми підтримуємо І. Оніщенко [2], яка виділяє кілька груп компетентностей вчителів початкових класів, що сприяють формуванню педагога, здатного до реалізації Державного стандарту початкової освіти: мотиваційна – забезпечує позитивну мотивацію учителя до прояву і розвитку професійно-педагогічної компетентності, що виражається в інтересі до педагогічної діяльності, бажанні працювати, потребі у самоосвіті, саморозвитку; змістова – охоплює такі елементи компетентності, як володіння науковими професійно-педагогічними знаннями (психолого-педагогічними, методичними, спеціальними, загальноосвітніми, управлінськими, інформаційно-технологічними), здатність педагогічно мислити на основі системи знань та досвіду пізнавальної діяльності; операційно-діяльнісна охоплює уміння практично вирішувати педагогічні завдання, фаховий досвід, творчі здібності, володіння педагогічними технологіями та педагогічним менеджментом, фахове мислення; особистісна – представлений такими особистісними та професійно важливими якостями особистості, як любов до дітей, доброта, альтруїзм, емпатійність, толерантність, комунікабельність, активність, самостійність, ініціативність, креативність, гнучкість мислення.

Для формування вказаних компетентностей у студентів перед вищими педагогічними навчальними закладами стоїть проблема – постійно оновлювати систему підготовки майбутніх учителів, особливо початкових класів, з метою відповідності їх сучасним вимогам до освітнього процесу в школі, яка постійно розвивається під впливом змін.

Для розвитку мотиваційної компетентності майбутнього педагога необхідне впровадження в освітній процес вищого навчального закладу заходів, які підвищують зацікавленість у самоосвіті та саморозвитку: вивчення передового педагогічного досвіду, який включає в себе зустрічі з сучасними педагогами-новаторами, тренінгові заняття із саморозвитку, розвитку професійної рефлексії, знайомство з системою роботи провідних шкіл регіону.

Для формування змістової компетентності у студентів педагогічних закладів потрібно дотримуватися актуальності навчального матеріалу дисциплін, в зв'язку з чим необхідно своєчасно вносити зміни у навчальні плани, робочі програми та зміст предмету у відповідності до змін у програмі початкової школи. Так, з 2018-2019 навчального року ряд шкіл України почали працювати за типовою освітньою програмою для закладів загальної середньої освіти, розробленою під керівництвом О. Савченко [3], інша частина – під керівництвом Р. Шиян [3]. Це стало підставою для розгляду на методиках викладання освітніх галузей початкової школи вивчення обох програм та їх відмінностей, які зводяться в основному до двох: очікувані результати та інтеграція предметів. Так, у програмі, розробленій під керівництвом О. Савченко, інтегруються чотири галузі (громадянська, історична, природнича та здоров'язбережувальна), а під керівництвом Р. Шиян – сім (мовно-літературна, математична, природнича, технологічна, інформатична, соціальна і здоров'язбережна, громадянська та історична). Разом з тим до нових програм з'явилися і нові підручники для 1-го класу, перелік яких з кожного предмету сягає більше десяти.

Крім того у першому класі цього навчального року вводиться інтегрований предмет «Я досліджую світ», типова освітня програма якого дає змогу вчителю самостійно обирати й формувати інтегрований спосіб подання змісту із освітніх галузей державного стандарту початкової освіти. При цьому вчитель сам добирає дидактичний інструментарій, який пов'язаний із життям та допомагає застосовувати здобуті знання на практиці. Саме цьому повинні навчатися студенти під час навчання у закладі вищої освіти.

В зв'язку з необхідністю формування ключових компетентностей в учнів початкової школи випускник в першу чергу сам повинен ними володіти. Зокрема, тільки еколого зорієнтований вчитель може сформувати еколого орієнтованого учня. Для формування екологічної компетентності у студентів вищих педагогічних навчальних закладів необхідно наповнити освітній процес (науково-дослідна та виховна робота, навчально-польова практика) екологічним змістом.

На основі задекларованих державою змін в освіті, які стосуються навчання та виховання всіх дітей без винятку, незалежно від фізичного та психічного розвитку й стану здоров'я, постає гостра необхідність у підготовці студентів до роботи в інклюзивному освітньому просторі початкової школи. До цього часу в навчальних планах вищих педагогічних навчальних закладів відсутні дисципліни з реалізації інклюзивної освіти, тому є необхідність запровадження під час підготовки майбутніх учителів початкової школи такого освітнього компонента як інклюзивна педагогіка.

Так як сучасний вчитель перестає бути єдиним джерелом знань та повинен стати ментором учня, то до компетентностей майбутнього педагога додається медіаграмотність. Реалізація формування вказаної компетентності у студентів вищого педагогічного навчального закладу можлива шляхом включення питань медіаосвіти в різні предмети та впровадження навчальної дисципліни або спеціального курсу з медіаграмотності до навчального плану підготовки майбутніх вчителів початкових класів.

Операційно-діяльнісна група компетентностей майбутнього вчителя початкового класу включає в себе володіння педагогічними технологіями, серед яких базовими є технології розвитку особистості, проблемного та особистісно-

орієнтованого навчання. Сучасний вчитель повинен бути готовий до застосування інтерактивних технологій навчання в професійній діяльності. З метою формування готовності майбутніх вчителів початкових класів до застосування інтерактивних технологій навчання доцільно включити в освітній процес вищого педагогічного навчального закладу спецкурс з вивчення сучасних педагогічних технологій.

Щодо особистісних компетентностей, то ми переконані, що сучасний вчитель початкових класів повинен не лише навчати дітей, а й надавати емоційну підтримку учням, розуміти їх емоційний стан, ефективно встановлювати емоційні контакти з ними, керувати їх почуттями, створювати на уроках атмосферу взаєморозуміння і довіри. Розвиток емоційного інтелекту майбутніх педагогів є важливим завданням сучасної професійної освіти. Тому актуальним завданням у підготовці майбутніх учителів початкової школи є створення психолого-педагогічних умов та включення засобів і технологій цілеспрямованого розвитку емоційного інтелекту до освітнього процесу закладу вищої освіти з метою формування здатності до розуміння емоцій та навчання ефективним прийомом управління ними. Таким чином, існує потреба суспільства у розвитку фахової підготовки майбутніх вчителів початкових класів в умовах реформування системи освіти.

Для цього необхідно своєчасно оновлювати навчальні плани та програми фахових дисциплін, впроваджувати в освітній процес вищого педагогічного навчального закладу спеціальні курси з розвитку медіаграмотності, толерантності, емоційного інтелекту, екологічної компетентності, готовності працювати в інклюзивному освітньому просторі та вміння використовувати сучасні педагогічні технології, тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової освіти: затв. Постановою Каб. Міністрів України, від 21 лютого 2018 р. № 87 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу до вид.: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
2. Онищенко І. Модель формування фахової компетентності майбутнього вчителя початкових класів / І. Онищенко // Навчання і виховання обдарованої особистості: теорія та практика. – 2012. – № 8. – С. 94-101.
3. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти: 1-2 класи – К:ТД «Освіта – Центр»: 2018.

ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ – ВАЖЛИВИЙ КУРС НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Жданова С.П.

The issue of integration is one of the areas of radical change in the New Ukrainian school. Updating the content and methods of teaching in a modern school, changing approaches to harmonious development of a child is an actual request of today, the implementation of which will be facilitated by integrated learning. The introduction of integrated learning content can start effectively from elementary school.

У реальному світі людини відсутні мононаукові процеси, як окремі предмети та явища. Кожен з них цілісна система, що пов'язана з різними науками. Варто зазначити, що дитині вже з раннього віку притаманно сприймати світ цілісно, а не по-предметно.

Для вирішення цієї проблеми, на думку практиків, і пропонується інтеграція, під якою розуміють дидактичний процес зближення і поєднання різних навчальних предметів для створення в учнів цілісного уявлення про об'єкт, що вивчається. Термін «інтеграція навчання» у педагогічному словнику тлумачиться як «відбір та об'єднання навчального матеріалу з різних предметів з метою цілісного, системного й різнобічного вивчення важливих наскрізних тем (тематична інтеграція); це створення інтегрованого змісту навчання – предметів, які об'єднували б в єдине ціле знання з різних галузей». Це означає, що, наприклад, рослини учні розглядатимуть не тільки з точки зору ботаніки, а й додадуться тематичні знання з географії, математики, екології, мови та літератури, мистецтва.

На нашу думку, інтеграція предметів уже давно не є чимось експериментальним, інноваційним. Але саме сьогодні динамічно поповнюється освітній простір дітей новими знаннями, розширюється діапазон їх практичного застосування, тому саме педагог має забезпечити оптимальні умови для взаємопроникнення, ущільнення та поєднання змісту декількох предметів. У сучасній школі здійснюється міжпредметна інтеграція різними шляхами: створення інтегрованих курсів («Я досліджую світ», «Мистецтво», «Українська мова»); впровадження нових форм уроків (інтегрований урок, бінарний урок); розроблення та проведення уроків – проєктів; організації тематичних днів та тематичних тижнів.

Які навчальні предмети можуть інтегруватися в початковій школі? Наш досвід переконує, що варіанти поєднання є різноманітними. Наприклад, в 1 класі тема «Подорож до осіннього лісу» допоможе синтезувати тему з математики «Склад числа 9. Порівняння чисел», «Я досліджую світ» - «Бережливе ставлення до природи», «Дизайн і технології» - «Аплікація «Дарунок осені». В 4 класі вдало поєднується тема уроку літературного читання «Марія Пригара. Козак Голота» із темою музичного мистецтва «Сяйво козацької слави» та з написанням твору з української мови «Експерсія до Чигирину».

Зауважимо, що в основі інтегрованих уроків повинна бути близькість змісту провідних тем різних предметів та їх логічний взаємозв'язок. По-перше, інтегрований урок вимагає від педагога ретельної підготовки, професійної майстерності та натхнення особистісного спілкування. По-друге, необхідно, щоб даний урок був єдиним цілим, мав один «колір», а не був схожий на ковдру, зшити з клаптиків.

Описана вище модель міжпредметної інтеграції інформаційно та емоційно збагачує учня, допомагає глибше зрозуміти ключову ідею, системно мислити, думати за межами предмету, краще розуміти, де застосувати набуті навички.

Значне місце в процесі інтеграції навчання відводиться тематичним дням, які об'єднують блоки знань з різних навчальних предметів, тем навколо однієї проблеми з метою інформаційного та емоційного збагачення сприймання, мислення, почуттів дитини. Тематичні дні допомагають учням зануритися в тему навчального матеріалу та водночас навчатися, співпрацювати, мислити, творити. Тематика тематичних днів може пропонуватися учнями, а може обиратися вчителем і бути сюрпризом для дітей. Наприклад, «День іграшки», «День усмішки», «День спорту», «День навпаки», кольорові дні.

Для оптимізації освітнього процесу тематичні дні продуктивні своєю практичною спрямованістю, тому зауважимо, що пріоритет належить засвоєнню навчального матеріалу у процесі екскурсій, квестів, організації і проведення конкурсів, зустрічей, майстер – класів тощо.

Ще однією ефективною одиницею інтегрованого навчання є тематичні тижні. Це своєрідне свято наскрізних знань, умінь та навичок, у якому гармонійно поєднуються навчальні та виховні позакласні заходи, учасниками яких є діти, педагоги, батьки. Переваги тематичних тижнів бачимо в тому, що учні чіткіше розуміють мету кожного предмету; глибше розуміють тему, тому що досліджують її з різних точок зору; удосконалюють навички системного мислення.

Кожен тиждень має свою назву, що окреслює певний зміст наповнення навчального матеріалу. На нашу думку, це можуть бути предметні тижні: «Моя школа», «Мій клас», «Моя сім'я», «Весела математика», «Осінь казка», «Зимонька-зима», «Весняні квіти», «У царстві флори», «Мода», «Спорт – це здоров'я» тощо.

Більшою популярністю в учнів користується проведення «Кольорових тижнів». Це тематичний тиждень, під час якого можна запропонувати учням одягти речі відповідного кольору, що створює позитивну атмосферу, зацікавлює учнів. На уроках образотворчого мистецтва, трудового навчання виготовляють колективні тематичні вироби, досліджують кольори. На уроках української мови та літературного читання збагачуються інформацією, що пов'язується з обраним кольором.

Під час проведення тижня початкових класів «Дивосвіт талановитих дітей» учні продемонстрували високий рівень академічних знань, досягнення в мистецтві, творчості, спорті.

Надзвичайно важливою є підготовка до проведення тематичного тижня, бо педагогу слід структурувати дії всіх учасників освітнього процесу у відповідності до очікуваних результатів. На наш погляд, під час планування такої роботи ефективно скласти інтелект-карту (ментальну карту, карту пам'яті, діаграму зв'язків), яка допоможе вчителю:

1. Відслідковувати, що вже зроблено, а що – ні.
2. Коригувати план.
3. Передбачати послідовність власних дій з підготовки до тематичного дня та слідкувати за планом виконання підготовчих дій.
4. Передбачити час, який буде потрібен на виконання того чи іншого кроку.

Отже, інтегроване навчання дає можливість формувати в учнів якісно нові знання, вміння працювати в команді, критично мислити, розвивати самостійність, підтримувати життєрадісний оптимізм, що плекає допитливість та креативність, відповідно сприятиме формуванню не вузько інформованого фахівця, а творчої особистості, яка цілісно сприймає світ і здатна активно та креативно співпрацювати в групі, є підґрунтям для реалізації ключових компетентностей та наскрізних умінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І. Інтеграція як освітня перспектива // Початкова школа/ І.Бех. – 2002. – №5. – С.5 – 6.
2. Вегера Н.С. Інтегровані уроки в початковій школі / Н.С.Вегера. – Т. – Х.: Ранок, 2008. – 160 с.
3. Іванчук М. Інтегрований урок як специфічна форма організації навчання // Початкова школа/М.Іванчук. – 2004. – № 5. – С.10-13.
4. Нова українська школа: поради для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плєяди», 2017. — 206 с.

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Жовтюк Т.Б.

The article finds out expediency of the use of interactive technologies in an educational process. Exposes actuality, sweep, aims, methods and receptions that help to form key to the competence by mastering of accessible and necessary volume of knowledge.

Головне завдання вчителя в сучасній школі – не накопичення дитиною інформації, знань, а засвоєння нею інтелектуальних практик, які є складовими культури й невід'ємною частиною змісту освіти. Цілком очевидно, що використовуючи тільки традиційні методи навчання, досягти цього неможливо. Отже, необхідно шукати ефективні методи й технології. У новому Державному стандарті початкової освіти зазначено: «Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь». Щоб досягти цієї мети, необхідно розвивати критичне мислення та комунікативність за допомогою інтерактивних методів і прийомів. Використання інтерактивних технологій сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів, стимулює та розвиває психічні процеси, мислення, сприйняття, пам'ять, формує в учнів позитивне ставлення до навчання й результатів своєї праці.

Цілі інтерактивних технологій:

1. Створення середовища:
  - Створювати умови, в яких учень міг би відчувати успішність своїх дій, відкрито й вільно, творчо спілкуватися з однокласниками;
  - Підносити знання не в готовому вигляді, а надавати можливості для пошуку й дослідження, направляти та стимулювати учнів.
2. Навчання через дію:
  - учні, які навчаються, повинні зрозуміти, що засвоєння знань найбільш ефективне тільки через самостійні дії;
  - спонукати учнів до активних дій;
  - організація процесу активного засвоєння знань за допомогою інтерактивних прийомів.
3. Зв'язок із життям:
  - засновувати навчання на практичних діях, розглядати дисципліну й тему занять як способи вирішення життєвих проблем;
  - кожне заняття є встановленням зв'язків зі світом, із реальним життям;

- формування самостійності та індивідуальності;
- конструювання учнями власної думки, самостійне рішення проблем через міркування, рефлексію;
- надання можливості для самостійного створення нового;
- формування в учнів навичок критичного й аналітичного мислення.

Урок за інтерактивною методикою - це майстерня, де створюються умови для того, щоб кожна дитина самостійно шукала й опрацьовувала матеріал та робила висновки. Такий урок включає в себе три етапи: мотивацію, осмислення, рефлексію, що мають свою мету й методи навчання.

На першому етапі інтерактивного уроку доречні такі прийоми та методи: нестандартний початок уроку, мозковий штурм, створення асоціативного куща, постановка проблемної ситуації, гра.

На етапі осмислення застосовуємо такі методи: групові дискусії («Круглий стіл», «Взаємні питання», «Джигсоу»), «Кубування», проблемний виклад, частково-пошукову діяльність, роботу в групах, вправу «Порушена послідовність», рольове моделювання, дослідження, презентація навчального проєкту. Ефективним є застосування мультимедійних засобів навчання: презентацій, відео фрагментів, демонстрацій дослідів, музичних композицій тощо.

Третій етап уроку - рефлексія (міркування) покликаний забезпечити досягнення максимально повного усвідомлення вивченої інформації. Вважаємо доцільними методи: «Мікрофон», «Асоціативний куш», «Сенкан», «Прес» тощо.

Організація процесу інтерактивного уроку має вибіркового і короткострокового характеру. Це означає: організовувати роботу учнів з використанням технології інтерактивного навчання можна лише на певному етапі уроку з певною метою і в певних тимчасових рамках. Важливою умовою використання методів інтерактивного навчання є ступінь ефективності застосування цих методів, виправданість їх вибору в організації уроку.

Власний досвід роботи доводить, що інтерактивні форми і методи роботи дають змогу учням:

- ☐ полегшити процес засвоєння знань;
- ☐ аналізувати навчальну інформацію та творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу;
- ☐ навчитись формулювати власну думку, доводити свою точку зору, аргументувати й дискутувати;
- ☐ моделювати життєві ситуації, збагачуючи власний соціальний досвід;
- ☐ слухати інших, поважати альтернативну думку, прагнути до діалогу;
- ☐ вчитися будувати конструктивні відносини в групі, визначати своє місце в ній, уникати конфліктів, розв'язувати їх, шукати компроміси;
- ☐ розвивати навички проєктної діяльності, самостійної роботи, виконання творчих робіт.

Отже, успішність навчання молодших школярів, наявність стійкої навчальної мотивації та пізнавальної активності, глибоке засвоєння матеріалу, що вивчається, можливе лише за умови впровадження інтерактивних методів і прийомів. Результати навчання свідчать про ефективність запропонованих інтерактивних методів, при яких не тільки враховуються здібності та можливості кожного учня, а й відбувається максимальний розвиток їхньої особистості.

Урок – це мистецтво, вершина учительської праці. Постійно творити, винаходити, удосконалювати – от єдиний можливий курс сучасного вчителя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової загальної освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 №87) – [Електронний ресурс] - 2018. – Режим доступу: www.mon.gov.ua
2. Попович Л. Формування комунікативної компетентності молодших школярів. / Л.Попович // Початкова школа. – 2015. - №1. – с.52-54
3. Пометун О.Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. Пометун, Л.Пироженко/ К.: «Видавництво А.С.К.», 2003.-192с.

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Іващенко І.Г.

The article deals with didactic games particularities, justifies their practice at the elementary school lessons, analyses a didactic game structure, and accentuates specified requirements to its organization and realization. The author marks the invaluable help of didactic games in learning and educational processes, their impact on the motivation of elementary school children in their studies.

Сучасне життя вимагає від учнів мати не тільки певний багаж знань, а й цілу низку компетентностей, які дозволяти б особистості знайти своє місце в житті, найповніше реалізуватися та всебічно розкрити свої здібності. Учні повинні не просто володіти знаннями, а користуватися ними у різноманітних життєвих ситуаціях. Крім того, результативність засвоєння вивченого матеріалу на уроках підвищується за умови включення у систему роботи завдань, що зацікавлюють учня, показують практичне застосування набутих знань та умінь. Одним із шляхів досягнення такої результативності є використання дидактичних ігор, які спрямовані як на засвоєння учнями певної суми знань, так і на їхній загальний розумовий розвиток та набуття практичних навичок.

Гра за своєю природою багатофункціональна і суттєво впливає на формування особистості дитини, сприяє її психологічному розвитку. Розумна, захоплююча гра завжди має більш дієвий вплив, ніж словесні форми виховання і навчання дітей. Саме тому широко вживаними в освітньому процесі нової української школи є ігрові технології.

З усього існуючого різноманіття ігор, насамперед, дидактичні ігри тісно пов'язані з навчально-виховним процесом і тому використовуються як один із методів навчання різних предметів в початковій школі.

Дидактична гра має свою сталу структуру, яка вирізняє її з-поміж інших видів ігрової діяльності: дидактичне завдання; ігрове завдання; правила; ігрові дії; результат.

Дидактичне завдання обумовлене передбаченим програмою навчальним і виховним впливом педагога на дітей. Воно спрямовує навчальний зміст гри на пізнавальну діяльність учнів. Чітко визначене дидактичне завдання дає змогу вчителю

належним чином організувати гру, підібрати обладнання, певні матеріали та засоби впливу. Ігрове завдання часто виражене у самій назві гри, іноді має форму інтелектуального завдання. Воно викликає жвавий інтерес у дітей, збуджує їх активність.

Правила гри виконують функцію організовуючого елемента гри. За допомогою правил педагог керує грою, процесами пізнавальної діяльності та поведінкою учнів. Правила впливають і на рішення дидактичної задачі: непомітно обмежують дії школярів, направляють їх увагу на виконання конкретного завдання навчального предмета. Необхідність дотримуватися правил в умовах гри спонукає кожну дитину співвідносити свої дії з діяльністю інших гравців, сприяє виникненню спільних інтересів, а тому є важливою умовою формування суспільних рис у поведінці дітей.

Ігрові дії – це основа гри. Чим різноманітніші ігрові дії, тим цікавіша для дітей сама гра і тим успішніше вирішуються дидактичні та ігрові завдання. У різних іграх ігрові дії різні за їх спрямуванням стосовно гравців. Ігрові дії включають в себе навчальне завдання, тобто те, що є для кожної дитини найважливішою умовою особистого успіху в грі та його емоційним зв'язком з іншими учасниками. Результати гри завжди очевидні, конкретні та наочні. Вони приносять дітям багато радості та викликають почуття творчого задоволення. У дітей виробляються критерії для оцінки поведінки однокласників і своєї власної. Для вчителя результатом є рівень засвоєння учнями знань, їхній успіх у розумовій діяльності, налагоджені гармонійних взаємин. Підведення підсумків здійснюється відразу після закінчення гри. При цьому необхідно відзначити досягнення кожної дитини, підкреслити успіхи відстаючих учнів.

Найпоширеніша помилка педагога – спрощення структури дидактичної гри до рівня вправи, коли не беруться до уваги, такі важливі елементи, як ігрове завдання та ігрові дії. При проведенні ігор необхідно зберегти всі структурні елементи, бо саме з їх допомогою вирішуються дидактичні завдання.

Складність керівництва грою пов'язана з тим, що гра є вільною діяльністю дітей, тому вчителю важливо зберегти цю свободу і невимушеність. Щоб використання дидактичної гри було успішним, педагог повинен добре володіти засобами експресії. Зміна темпу напруженої роботи невеликими паузами – хороший засіб для розрядки.

Можна виділити три етапи керівництва грою: перший – підготовчий, змістом якого є визначення програмного матеріалу, місця гри серед інших засобів навчання, докладний розгляд дидактичного завдання, ігрових дій, правил; другий – безпосереднє керівництво ігровими діями дітей, якщо потрібно, то корекція цих дій; третій – підведення підсумків гри.

Варто надавати дітям можливість вільно висловлювати різні, навіть найнеймовірніші припущення, забезпечуючи при цьому такі умови в класі, щоб учні не соромилися це робити. Не менш важливим є проведення критичного аналізу і відбір висловлених думок. Головне, не кінцева відповідь, а сам процес розумової роботи, варіативність прийомів досягнення результату з докладним коментуванням.

Зрештою, успіх організації дидактичних ігор залежить від дотримання вчителем певних вимог:

- навчальне та ігрове завдання мають збігатися за змістом (ігровою є тільки форма його постановки);
- дидактична гра має бути посиленою для кожного учня;
- правила гри чітко сформульовані та зрозумілі;
- підсумок своєчасний і справедливий;
- до гри залучаються всі учні.

Отже, гра – це вид непродуктивної діяльності, де мотив лежить не у результаті її, а в самому процесі. Освітнє та виховне значення має не будь-яка гра, а лише та, що передбачає пізнавальну діяльність учнів, тобто дидактична гра.

Дидактична гра – це вид діяльності, займаючись якою, діти вчаться. Вона дозволяє змінювати діяльність учнів на уроці кілька разів, що відповідає вимогам нової української школи.

Дидактичні ігри привчають дітей до пошукової розумової діяльності, розвивають зосередженість, стійкість інтелектуальних процесів. Ігровий метод навчання виховує потяг до інтелектуальних баталій, духу здорового суперництва, вміння радіти при знаходженні вдалих рішень, не розгублюватись при помилках і невдачах.

Гра дарує щохвилинну радість, задовольняє актуальні невідкладні потреби, а ще вона спрямована в майбутнє, тому що під час гри у дітей формуються вміння і здібності, необхідні їм для виконання соціальних, професійних, творчих функцій у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ворожейкіна О. М. 100 цікавих ідей для проведення уроку. – Х. : Вид. група «Основа», 2011. – 2-ге вид, перероб. – 255 с.
2. Інтелектуальні ігри в початковій школі // Упоряд. Бардакова Ю.С. – Х.: Вид. група «Основа», 2005. – 192 с.
3. Скворчевська О.В. Ігрові методики роботи з учнями 1-4 класів. – Х.: Вид. група «Основа», 2007. – 208с.

ВТІЛЕННЯ ІДЕЙ ПЕДАГОГІКИ СПІВРОБІТНИЦТВА ДЛЯ УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА»

Козир Н. М.

The article revealed the problem of the effective application of the principles of partnership pedagogy for implementing the concept of the New Ukrainian School.

The basic principles of this approach are: respect for a person; benevolence and positive attitude; trust in references and relationships; dialogue-interaction-mutual respect; distributed leadership; principles of social partnership.

Пріоритетом Нової української школи є розвиток особистості, її творчості, визнання індивідуальних захоплень, здібностей та відмінностей учнів. В Законі України «Про освіту» одним з головних завдань є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності.

Сучасні діти знаходяться в ситуації різних негативних впливів, спокус та ризиків, маніпуляцій, дезорієнтації у вимогах і моделях поведінки. Сучасне навчання і виховання учнів вимагає нової педагогічної етики, визначальною рисою якої є взаєморозуміння, взаємоповага та творче співробітництво вчителя та учня. Саме педагогіка партнерства орієнтує

вчителя на гуманні та демократичні принципи спілкування з учнями, використання стратегії «суб'єкт-суб'єктної» взаємодії, де вчитель є не авторитарною особою, керівником, а є партнером та другом. Педагогіка партнерства бачить в учневі добровільного і зацікавленого соратника, однодумця, рівноправного учасника педагогічного процесу, відповідального за свої дії та результати.

Педагогіка співробітництва НУШ створює середовище для роботи в команді, в групах на різних етапах уроку. Це дає можливість дитині висловити власну думку, переконати партнерів по команді в необхідності прийняти те чи інше рішення, взяти на себе відповідальність за кінцевий результат. Але при цьому дитина повинна чути думки своїх товаришів, правильно сприймати критику, зауваження. Спілкування є основою виховання толерантності, витримки, взаємоповаги, взаємодопомоги, взаєморозуміння. Організовуємо роботу на уроках таким чином, щоб кожен учень мав змогу реалізувати себе. Наприклад, під час проведення проектної роботи доцільно застосувати прийоми «розподіленого» лідерства. На кожному етапі реалізації проекту тимчасовим лідером, у тому числі координуючим роботу групи, стає найбільш компетентний учень (найкращий оратор, художник, фотограф і т.д.). Для реалізації даного принципу важливо створити інтелектуальне поле класу, що передбачає наявність загальних життєвих цілей та цінностей у колективі.

Підготовкою до проектної самостійної роботи можуть бути різні ігрові вправи.

Вправа «Прес-конференція» - запитання до тексту. Учні, ознайомившись із одним текстом, складають списки запитань або працюють над частинами тексту, складаючи запитання різного виду. По закінченню виконання завдання частина учнів читають правильно складені запитання, а інші дають на них повну, змістовну відповідь.

Вправа «Злови помилку!». Учитель визначає час, відведений на знахідку і обговорення її учнями. Вони знаходять помилку, обговорюють, сперечаються, радяться. Потім група висилає спікера, який передає вчителю результат їхньої співпраці, або читає перед класом завдання і шляхи його вирішення. Інші учні обговорюють результат, доповнюють і здійснюють оцінювання.

Учитель велику увагу надає залученню батьків в освітній процес. Батьки майбутніх першокласників мають різний рівень культури, своє бачення життя, релігійні, сімейні традиції, які можуть відрізнятися від традицій інших родин. Педагогу важливо одразу правильно згуртувати батьківський колектив, встановитися партнерські відносини, взаємодію на засадах співпраці і співтворчості. На етапі знайомства ефективно організувати презентацію родин. Наприклад, проводити вправу «Крісло автора», коли дитина запрошує своїх батьків на урок, під час якого вони розповідають про свої звичаї, традиції, сімейні захоплення тощо.

Важливим фактором педагогіки співробітництва є формувальне оцінювання, яке вважають оцінюванням для поліпшення навчання. Формувальне оцінювання створює можливість учителю відслідковувати процес просування учня до навчальних цілей і вчасно вносити корективи в навчальний процес. Для учня формувальне оцінювання слугує рекомендацією до дії, а не педагогічним вироком. Це, коли не тільки вчитель, наприклад, вербально оцінює, відповідь або роботу учня, а й діти оцінюють свою роботу, роботу своїх однокласників. При цьому дуже важливо, щоб ця оцінка була коректною, щоб дитина розуміла іншу дитину. Рекомендуємо вправу «Картинна галерея», під час проведення якої групи дітей створюють свій певний продукт, а один із представників команди презентує її його «відвідувачам» - учням з інших груп. Однокласники оцінюють роботу вербально або умовними позначками, висловлюють свої враження та пропозиції. Така вправа вчить дітей оцінювати роботу інших, вносити конструктивні ідеї, бачити кінцевий результат, критично мислити, аналізувати.

Сприяє розвитку дитини взаємодія з однолітками через гру. Це природний процес пізнання світу та навчання. Саме під час гри дитина розкривається якнайбільше. Вона радиться, ділиться своїми враженнями, вільно висловлює думки, ідентифікує власні емоції та почуття. Участь у рольовій грі відображає бажану і реальну позицію дитини у групі, вдома, у житті взагалі. Це такі ігри як «Лікарня», «Школа», «День народження», «Магазин» тощо.

Отже, реалізуючи ідеї та принципи педагогіки партнерства, учитель переходить від педагогічних вимог до педагогіки стосунків, забезпечує єдність навчання і виховання, практично реалізує ідею співдружності учасників освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової загальної освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 №87) – [Електронний ресурс] - 2018. – Режим доступу: www.mon.gov.ua
2. Кузьменко В.В., Гончаренко Л.А. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи: Навчальний посібник / В.В.Кузьменко, Л.А.Гончаренко – Херсон: РІПО, 2006 – 92 с.
3. Підласий І. П. Продуктивний педагог. Настільна книга вчителя. / І. П. Підласий. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 360 с.
4. Довіра до освіти починається з педагогіки партнерства, відкритості шкіл, поваги до кожної людини - заступник Міністра Павло Хобзей Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/usi-novivni-novini-2017-12-02-dovira-doosviti-pochinaetsya-z-pedagogiki-partnerstva-vidkritosti-shkil-povagi-do-kozhnoy>

ФОРМУЛА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ІДЕЙ ВАСИЛЯ ОЛЕКСАНДРОВИЧА СУХОМЛИНСЬКОГО

Лякішева Ю.В.

All the main Vasyl Sukhomlynskii pedagogical ideas and their comparison with the “New Ukrainian School” concept are showed in the article. There is indicated that many aspects shown in the concept echoes with the Vasyl Sukhomlynskii pedagogical ideas. Questions about formation the main pupils’ competences in the educational establishment and possibilities of their implementation in the educational process are solved in the article.

«Нова українська школа — це школа для життя у XXI столітті. Ми бачимо, як змінюються технології, як розвивається суспільство, зараз ми не можемо точно знати, з якими викликами зустрінуться діти, які зараз навчаються у

школі. Тому ми хочемо перейти від школи, яка навантажує дітей знаннями, які дуже швидко застарівають, до школи, яка вчить знання використовувати», - зазначає міністр освіти і науки України Лілія Гриневич.

Серед ключових компонентів формули Нової української школи виділимо наступні:

- орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитино центризм;
- педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками;
- умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно;
- сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу.

Вважаємо, саме ці компоненти створюють основу для успішної самореалізації учня як особистості, громадянина і фахівця та співпадають з ідеями педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського.

Головна мета педагогічної творчості Сухомлинського В.О. - формування всебічно розвиненої особистості. Він розглянув шляхи, засоби і методи формування людини відповідно до цілей суспільства, враховуючи індивідуальні і вікові особливості розвитку дитини.

У своїй книзі «Сто порад учителям» Василь Сухомлинський розкриває дитину як істоту, яка мислить, пізнає світ не тільки навколо себе, але ще й пізнає саму себе і розумом, і серцем.

У своїй педагогічній системі педагог на центральне місце ставить категорію особистості, адже дитина – це активний і самодіяльний індивід, який не «вчиться на дорослого», а живе повноцінним і цікавим життям. Як вважав педагог, дитина – це розвиваюча система індивідуальних якостей, а саме: характеру, темпераменту, розуму, інтересів, бажань та почуттів спільн о з соціально економічними відношеннями, тобто через школу, сім'ю, вулицю, друзів та працю. Кожна дитина – це цілий світ, світ не відкритий і не досліджений.

Концепція Нової української школи надає орієнтири на потреби учня в освітньому процесі. Так як вона працюватиме на засадах особистісно - орієнтованої моделі, максимально враховуючи права, потреби, здібності та інтереси дитини, реалізуючи принципи дитиноцентризму.

Василь Олександрович включив до числа активних педагогічних впливів на підростаюче покоління сім'ю і громадськість, школу для батьків, не забував про реальні трудові відносини дітей з виробництвом. У його педагогічній системі виховання особистості здійснюється через триаду: школа - сім'я - громадськість, які органічно взаємопов'язані. Педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками [2, с. 87].

Концепція Нової української школи пропонує нам педагогіку партнерства. В основу педагогіки партнерства закладено спілкування, взаємодію та співпрацю між учителем, учнем і батьками, які об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Школа має ініціювати нову, глибшу залученість родини до побудови освітньо-професійної траєкторії дитини. Нова школа допомагатиме батькам здобувати спеціальні знання про стадії розвитку дитини, ефективні способи виховання в дитини характеру і чеснот залежно від її індивідуальності. [3, с. 17]

Сухомлинський В.О. наголошував на взаємодії творчої праці учня і педагога; спонукав і підтримував прагнення вчителів підвищувати рівень своєї професійної майстерності.

В основі Концепції - творчий та відповідальний вчитель, який постійно удосконалюється. Суттєвих змін зазнає процес і зміст підготовки вчителя. Учителі вивчатимуть особистісно - орієнтований та компетентнісний підходи до управління освітнім процесом, психологію групової динаміки тощо. У зв'язку з цим варто говорити про нову роль учителя – не як єдиного наставника та джерело знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини. Учитель отримає право вибору місця і способу підвищення кваліфікації, як передбачено Законом «Про освіту». [4, с. 13]

Василь Олександрович всебічно розкрив роль і значення школи як об'єктивного фактора виховання особистості. Школа - це місце, де дитина повинна відчувати щастя, повноцінність свого духовного життя, радість праці і творчості. До школи він підходить діалектично - від «школи під голубим небом», школи природи, чуттєвого, емоційно-конкретного сприйняття світу до школи як джерела духовності, культури, моральних цінностей, місця розв'язання протиріч і конфліктів.

Концепція Нової української школи пропонує нам сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу. Педагог планує навчальне середовище таким чином, щоб воно забезпечувало індивідуалізацію навчання. Обладнання, навчальні матеріали, організація середовища сприяє розвитку кожної дитини, а види діяльності відповідають інтересам і рівню розвитку дітей.

Класну кімнату облаштовуємо таким чином, щоб вчитель міг одночасно бачити всіх учнів, які працюють у групах, або всім класом. У класі є місце, де діти могли б зберігати особисті речі. На стінах розміщуємо наочні матеріали, присвячені темам, які вивчаються. Матеріали логічно згрупуємо й розміщуємо у відповідних місцях кімнати. Облаштовуємо місце для ранкової зустрічі, куточка для читання, місця усамітнення, зони творчості тощо.

Виховання всебічно розвиненої особистості Сухомлинський розглядав як єдність усіх його компонентів - розумового, морального, фізичного і естетичного.

«Нова українська школа буде формувати ціннісні ставлення і судження, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством.», - зазначено в Концепції Нової української школи [1, с. 19].

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція громадянського виховання. Міністерство освіти і науки України // Інф. зб. Мін.освіти України. – 2000. – №22. – С. 7–20.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 №87) – [Електронний ресурс] - 2018. – Режим доступу: www.mon.gov.ua
3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям // Вибрані твори: в 5-ти т. – Т. 3. – К.: Радянська школа, 1977. – С.7–283.
4. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. H.M. Bibik, - Київ: Література ЛТД, 2018- 160 с., С. 13-20.

РОЗШИРЕННЯ КРУГОЗОРУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Павленко Ю. Г.

The paper substantiates the relevance and necessity of using the means of Museum pedagogy in order to expand the horizons of younger students in the field of culture, their intellectual and spiritual development. It is explained which Museum and pedagogical tools should be used in educational work with children.

Сучасне суспільство вбачає роль освіти в усебічному розвитку особистості, однією з важливих характеристик якої є широкий кругозір у сфері культури.

Словник української мови дає таке визначення поняття «кругозір» – обсяг, широта уявлень, знань, інтересів. Кругозір у сфері культури пов'язаний «із обізнаністю особистості з питань матеріальних і духовних цінностей, створених людством протягом його історії» [4] (мова, література, мистецтво, художні цінності народу, релігія, наука, право і політика, мораль, взаємовідносини між людьми людей та їх ставлення до природи тощо). Широта культурного кругозору людини, відповідно, залежить від рівня оволодіння грамотою, освіченістю, вихованістю, що, безсумнівно, повинно закладатися з раннього дитинства, адже впливає на ціннісні орієнтації і поведінку людини у майбутньому.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти в Україні однією з ключових компетентностей молодших школярів визначена культурна, що передбачає залучення до різних видів мистецької творчості (образотворче, музичне та інші види мистецтв) шляхом розкриття і розвитку природних здібностей, творчого вираження особистості. [1, 93].

Знані українські теоретики і практики початкової освіти Н. Бібік Л. Іванова, Н. Лисенко, О. Савченко, В. Сухомлинський, О. Ткаченко розробляли сутність загальнокультурної компетентності у молодших школярів та особливості її формування.

Аналіз сутності поняття «загальнокультурна компетентність» та його зіставлення з декларованим навчальними програмами змісту початкової освіти дав змогу В. Моцній та О. Ткаченку виокремити три групи компетенцій, які важливо формувати у дітей молодшого шкільного віку: мовленнєві (уміння точно висловлювати думку; здатність до словесної творчості; уміння будувати речення; багатство словникового запасу; уміння пояснити сутність слова, його походження); комунікативні (уміння вести діалог й толерантно висловити думку; уміння вислухати людину); культурні (знання народних пісень; знання народних танців; знання і володіння прислів'ями, приказками, лічилками; знання народних ігор; знання певних традицій) [2]. Для сучасного етапу розвитку освіти помітним стало відродження традицій роботи з дітьми на основі музейних колекцій адаптовано до віку (О. Ванслова, С. Волошин, Л. Гайда, О. Караманов, Я. Кодлюк, Ю.Павленко, А. Філатова, М. Юхневич). Характерною ознакою часу також є актуалізація музейної педагогіки як інноваційної педагогічної технології, яка може бути умовою формування у молодших школярів життєво важливих компетентностей загалом та їх складників зокрема: знань, пізнавальних і практичних навичок, ціннісних ставлень, розвитку емоційної та мотиваційної сфер особистості. Музейне середовище, наповнене глибоким ціннісним змістом й завдяки предметності зрозуміле для сприйняття дітьми молодшого шкільного віку, заслуговує на широке застосування в освітній практиці й широкого використання в освітньому просторі початкової ланки освіти.

Молодший шкільний вік – це період інтенсивної соціалізації людини, формування світогляду, засвоєння різноманітних моральних норм, розвитку пізнавальних інтересів. На цьому етапі формування людини закладається інтерес до історії, до минулого, подій, історичних постатей, життя і побуту людей в цілому.

Варто особливо наголосити на перевагах розширення кругозору підростаючого покоління у сфері культури в музейному середовищі, адже різні види компетентностей, зокрема й культурну, дитина набуває не лише під час вивчення навчальних предметів, не лише у процесі міжособистісної комунікації, але й унаслідок впливу предметного світу, який її оточує. Занурення дитини у світ культури легко і невимушено проходить у музеї, де є унікальні можливості чинити вплив на усе різноманіття почуттів дитини: зір, дотик, слух, нюх, орієнтацію у просторі. Саме в результаті такого поєднання відбувається адекватна культурна ідентифікація дитини, трансформація культурних звичаїв та формування моральних установок. Отже, в музеї практично відбувається діалог епох, культур, народів, а дитина стає активним учасником цих процесів, розширюючи при цьому свій кругозір.

Основою застосування засобів музейної педагогіки для розширення кругозору молодших школярів у сфері культури повинні стати усі географічно доступні музеї країни, міста, села, шкільні музеї та музеї інших закладів освіти, приватні колекції, постійні і змінні виставки, електронні музейні комунікації тощо.

Використання елементів музейної педагогіки у навчально-виховному процесі початкової школи, повинно бути представлене як цілісна структура, єдиний комплекс змістових напрямів відповідно до мети і завдань діяльності у початковій школі та інструментарію, що дозволяє реалізувати її як освітню технологію націлену на досягнення результатів початкової ланки освіти, визначених у Державному стандарті. [3, 72].

Так, для досягнення поставленої мети потрібно застосовувати традиційні форми та методи навчання і виховання безпосередньо у середовищі самостійних і шкільних музеїв та поза ним. Це, зокрема: тематичні музейні екскурсії, музейні уроки, виховні заходи, конференції, семінари, майстер-класи, факультативна та гурткова робота на базі музею, фрагментарне використання музейних предметів як засобів унаочнення тощо), а також специфічні музейні форми і методи, для яких характерна особлива інтерактивність, наприклад: «занурення» в історичну епоху, реконструкція, моделювання, музейні ситуаційні ігри, музейні проекти, ведення шкільного сайту із музейної педагогіки тощо.

Отже, введення музейної складової у структуру початкової ланки освіти забезпечить розширення кругозору молодших школярів, сприятиме формуванню відповідних знань та уявлень, інтелектуальному та культурному розвитку й духовному самовдосконаленню.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової освіти // Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти : 1-2 класи. Київ, 2018. С. 93.

2. Моцна В. О., Ткаченко О. М. Формування елементів загальнокультурної компетентності у молодших школярів засобами ігрових технологій. URL : – Режим доступу : <https://conference.pu.if.ua/forum/files/11-13052016/5/Mocna.pdf>. – (дата звернення: 12.02.2019).
3. Павленко Ю. Г., Топчий Н. М. Елементи музейної педагогіки у навчально-виховному процесі початкової школи // Музейна педагогіка – проблеми, сьогодення, перспективи. Матеріали П'ятої науково-практичної конференції (28-29 вересня 2017 р.). Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник. Київ, 2017. С. 71-73.
4. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980). URL : – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/krughozir>. – (дата звернення: 10.02.2019).

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ НА УРОКАХ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Полтавець С.А.

Світ, що оточує дитину, це, насамперед,
світ природи з безмежним багатством
явищ та невичерпною красою...

В. Сухомлинський

Any education must begin with the education of love for native nature - it is from this that begins the love of beauty, care for the preservation and protection of the native land, great human kindness and generosity. The protection of nature is a duty of everyone, and it depends on us all whether fish in the rivers will be tomorrow, animals in the forests, and flowers on the meadows. In order to teach children to love nature, to communicate, to be friends with it, one must enrich their knowledge and ideas about nature, develop their cognitive interests, expand the horizons of children, and enrich vocabulary.

Переконані, що виховання треба починати з виховання любові до рідної природи – саме з цього починається любов до прекрасного, турбота про збереження і захист рідного краю, велика людська доброта й великодушність. Охорона природи - борг кожного, і від усіх нас залежить, чи будуть завтра риба в річках, звірі в лісах, а на луках квіти. Для того, щоб навчити дітей любити природу, спілкуватися, дружити з нею, треба збагатити їх знання й уявлення про природу, розвивати їх пізнавальні інтереси, розширювати кругозір дітей, збагачувати словниковий запас.

Інтерес у навчанні є своєрідним епіцентром активізації навчання, розвитку пізнавальної активності школярів, формування у них позитивного ставлення до процесу й результатів своєї праці. Вважаємо, що задача вчителя полягає в тому, щоб підтримувати цікавість учнів і формувати стійкий інтерес до навчального предмета.

Як показують дослідження, формуванню інтересів школярів сприяють нестандартні форми організації навчальної діяльності на уроках. Практикуємо проведення брейн-рингів, уроків-подорожей, уроків-вікторин, уроків-презентацій, уроків – досліджень, які дають можливість розвивати в учнів пізнавальні потреби, заохочують до пошуку цікавої інформації у довідниках, енциклопедіях, інтернет- ресурсах. Уроки у природі дають можливість навчити дітей бачити й чути навколишній світ, спілкуватися з ним, оберігати. Поєднання колективної, групової та індивідуальної праці на уроках природничих дисциплін сприяє формуванню партнерських відносин, виробленню навичок і вміння вчитися. Діти навчаються робити проекти та спільно шукатимуть шляхи вирішення проблем.

Максимальна оптимізація навчального процесу, чіткий добір матеріалу і його ефективна подача впливають на розвиток пам'яті, уяви, логічного мислення. Кращому розумінню та засвоєнню навчального матеріалу сприяють постановка проблемних питань, словникова робота, емоційна розповідь вчителя, використання інформаційно-комунікаційних засобів навчання, унаочнення, практичні та творчі роботи.

На уроках навчального курсу «Я досліджую світ» (1 клас), природознавства (2-4 класи) пропонуємо колективне вивчення напам'ять віршів про природу, залучаємо усну народну творчість: прислів'я, приказки, загадки, легенди. Готуємо пізнавальну інформацію про тваринний і рослинний світ, кросворди, ребуси, шаради, які містять цікаві факти і цифри (статистичний матеріал). Це дає можливість здійснити міжпредметну інтеграцію з літературним читанням, природознавством, математикою.

Використовуємо під час проведення уроків природничих дисциплін інтерактивні методи навчання («мозкова атака», «асоціативний куш», «мікрофон», «інтерв'ю», складання сенканів), метод проектів, у тому числі онлайн-проекти.

До кожної теми складаємо тести з метою моніторингу навчальних досягнень учнів, контролю й самоконтролю знань. Досвід доводить, що робота над тестами інтенсифікує навчальну діяльність, сприяє розвитку спостережливості, повноцінному засвоєнню знань, тренуванню й розвитку розумових здібностей особистості.

Належну увагу приділяємо наочному матеріалу, схемам-опорам, дослідам. Це дає можливість учням перейти з рівня наочно - образного мислення на абстрактне, логічне мислення.

Вважаємо, що найкращий урок - це урок у самій природі, тому що відбувається безпосереднє спілкування учнів з навколишнім світом. Школярі об'єднуються у групи любителів рослин, тварин, птахів, групу метеорологів, проводять спостереження і дослідження. Це сприяє динаміці навчальних досягнень учнів. Виділимо важливу складову уроку серед природи - зв'язок із народним календарем, який є енциклопедією знань про життя людей праці, їх побут, мудрість, природні явища, українські народні традиції, звичаї, обряди.

Пізнавальні експерсії в ліс, парк, дендропарк, по рідному місту, в інші міста України проводимо з метою розширення кругозору учнів, знайомство з рідним краєм. Таким чином прищеплюється любов до навколишнього середовища.

Розвиток естетичних почуттів молодшого школяра, розуміння краси природи, її унікальності та неповторності активізує мислення, образну пам'ять, спостережливість та творчу уяву дитини. Естетичні почуття породжують емоційний відгук, співчуття до природних об'єктів, сприяють формуванню гуманного ставлення до світу природи, до са-мого себе та інших людей.

Важливою умовою розвитку пізнавальної активності на уроках природничих дисциплін є відношення між учнями та

вчителем, які складаються в процесі навчання.

На нашу думку, одне із завдань вчителя - навчити дітей дивитись і бачити красу навколишнього світу, створити для них можливості одержувати нові враження, проявляти милосердя, співчуття до всього живого, виховувати готовність прийти на допомогу природі, охороняти її скрізь і завжди.

ЛІТЕРАТУРА

1. Олешко Н. Активізація навчальної діяльності молодших школярів засобами мистецтва / Н. Олешко, І. Шевчук // Початкова школа. -2007. -№ 2.
2. Сухомлин Л. Форми активізації пізнавальної діяльності молодших школярів // Сучасна школа України. -2009. - № 9.
3. Рудакова Т.І. Дидактична гра — дієвий засіб активізації пізнавальної активності учнів // Початкова школа. - 2005. - № 16.
4. Типові освітні програми /для закладів загальної середньої освіти:1-2 клас. – К.: ТД «ОСВІТА-ЦЕНТР +», 2018.-240с.

ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ СТАВЛЕНЬ І СУДЖЕНЬ – КЛЮЧОВЕ ЗАВДАННЯ НОВОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сапа В.М.

Even the most prominent person can become the worst offender if he does not understand and share the universal values. One of the New Ukrainian School is to shape the value of attitudes and judgments that serve as the basis for a happy personal life and successful engagement with society.

У Законі України "Про загальну середню освіту" метою шкільної освіти визначено забезпечення всебічного розвитку особистості шляхом навчання і виховання. Цей процес має відповідати загальнолюдським цінностям та принципам науковості, полікультурності, світському характеру освіти.

У своїх працях відомі педагоги В. Сухомлинський, О. Вишневецький, М. Стельмахович, Н. Лисенко, Ю. Руденко, О. Столяренко та ін. висвітлюють особливості виховання ціннісних ставлень національного характеру у молодших школярів. Сучасні дослідники, науковці й практики (Г. Гуменюк, О. Савченко, В. Каюкова, О. Красовська, І. Охрименко, В. Коваль, Н. Христич.) також не обминають увагою проблеми національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Вчені досліджують національну самосвідомість молодих поколінь як громадянську цінність, акцентують увагу на формуванні ціннісних орієнтацій вихованців різного віку.

Виховання дітей молодшого шкільного віку В.Сухомлинський називав «школою сердечності». Він радив навчати дітей добра, любові, милосердя, не лише словом, а й вчинками, поведінкою тих, хто їх оточує. У морально-ціннісному вихованні дітей педагог визначав якнайголовніше – формування духовної серцевини особистості – поглядів, переконань, почуттів, поведінки, єдності слова і діла. Його поради особливо цінні в наш час, коли школа своїм першочерговим завданням бачить виховання гармонійно розвиненої творчої особистості. Адже це була аксіома виховної методики В.О. Сухомлинського. Особливістю Нової української школи є організація такого освітнього середовища, що сприятиме вільному розвитку творчої особистості дитини. З цією метою змінюється просторово-предметне оточення, програми та засоби навчання. Концепція нової української школи передбачає вживання понять “освіта”, “освітній процес” в їх сучасному розумінні, що охоплює навчання, виховання і розвиток. Виховний процес є невід’ємною складовою всього освітнього процесу й орієнтується на загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні, такі як чесність, гідність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей; соціально-політичні - демократія, свобода, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, повага до закону, солідарність, відповідальність, шанобливе ставлення до довкілля. Нова українська школа ставить за мету виховувати не лише відповідальність за себе, а й за розвиток і добробут країни та всього людства.

Розв’язання цих проблем забезпечується новими навчальними програмами під редакцією О.Я. Савченко та Р.Б. Шияна, за якими і організовується навчальний процес у сучасній початковій школі. Дидактичної ефективності навчальних занять вчитель досягає завдяки новим підручникам, посібникам та широкому запровадженню інноваційних педагогічних технологій, спрямованих на всебічний розвиток дитини.

Формування ціннісних орієнтацій першокласників здійснюється у процесі навчально-пізнавальної діяльності. Так на уроках української мови під час роботи над віршами Ганни Чубач, Миколи Сингаївського, оповіданнями Василя Шкляра, Леоніда Камінського створюються умови для формування у першокласників ціннісного ставлення до знань.

В українців, як і в усіх народів світу, сформовані національні звичаї і традиції: дбати про честь сім’ї. Формуванню в учнів ціннісного ставлення до членів своєї родини, поваги до батьків, виховання доброзичливості, толерантності, дбайливості сприяє читання творів В.Сухомлинського, Ю.Ярмиша, А.М’ястківського ті ін. Перегляд мультфільмів, організація рольових ігор, конкурсів малюнків, проведення родинних свят, дня відкритих дверей для батьків, дні добрих справ (спільна трудова діяльність педагогів, батьків і дітей), виставок «Світ захоплень нашої сім’ї», фотоколлажів, шкільних ярмарків та багатьох інших форм роботи сприяють формуванню кодексу родинних цінностей у дітей.

Першочерговим завданням для початкової ланки освіти є формування в кожного школяра відповідного ставлення до людини, визнання її найвищою цінністю, ціннісного ставлення до однолітків. Цьому сприяють щоденні ранкові зустрічі, які включають привітання, повідомлення, коротку групову справу, обмін інформацією. Виявлено, що проведення ранкових зустрічей на початку навчального дня, по-перше, сприяє формуванню навичок спілкування у дітей і розвитку їхнього мовлення; по-друге, створює умови для розвитку соціальних навичок: взаємоповаги, доброти, емпатії та інклюзії, що дає результати як у спільноті класу, так і поза його межами; по-третє, на етапі обміну інформацією діти вчаться вчитися, учитель формує навички самомотивації, що однаково важливо і для організації навчальної діяльності і для самооцінки учня, відчуття себе членом спільноти.

До найважливіших цінностей початкової освіти належить прилучення дітей до книги, яка виконує в навчанні й вихованні різні функції: пізнавальну, інтелектуальну, естетичну, патріотичну, моральну, етичну. Тому з цією метою постійно проводиться робота з дитячою книгою, тиждень дитячої книги, колективне виготовлення лепбуків, медіа

продуктів, інсценування творів.

Особливе місце у виховній роботі відводиться темі любові до Батьківщини, рідної землі. Маємо прагнути, щоб, починаючи з першого класу, діти усвідомлювали, у якій державі та якому краї вони живуть, вчилися розуміти і берегти навколишній світ. Інтегрований курс «Я досліджую світ» створює унікальні можливості для організації сприйняття дітьми цілісної картини оточуючого світу, для розкриття в доступній для учнів початкових класів формі зв'язків між живою і неживою природою та впливом людини на неї, для формування патріотизму, обов'язку дбайливого господаря, усвідомлення взаємозалежності людини, природного довкілля і суспільства.

На уроках курсу «Дизайн і технології» першокласники розпочинають професійну освіту: усвідомлюють культ праці, вчать кооперуванню, доброчинності, поваги до людей праці, здобувають навички створювати й оцінювати естетику результатів праці.

Отже, школа сьогодні покликана стати осередком виховання. Великою мірою успішність виховання школярів залежить від особистості вчителя, який повинен володіти високими моральними якостями, ґрунтовними знаннями, педагогічними технологіями, здатністю отримувати додаткові знання. А партнерство між учнями, вчителями і батьками забезпечить умову результативної роботи над формуванням ціннісних ставлень і суджень в учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сухомлинський В.О. Про стан теорії і практики виховання в освітньому просторі України / В.О. Сухомлинський // Збірник наукових праць Полтавського педагогічного інституту ім. В.Г. Короленка. - Полтава, 1999. – Вип.1(5). – (Серія «Педагогічні науки»). – С. 4-13.
2. Сухомлинський В.О. Як виховати справжню людину // Вибрані твори. У 5т. Т.2. – К.: Рад. школа, 1976. – С.149-416
3. Типові освітні програми для закл. загальної середньої освіти :1-2 класи.К.: ТД «ОСВІТА- ЦЕНТР+», 2018,- С.56-62
4. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н.М. Бібік. — Київ :Літера ЛТД, 2018. – С.14-18.С.33-4.С.54-60

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА РОЗУМОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Тимошенко С.В.

Primary education is the foundation of critical thinking which is a priority in the education of a modern young person. At the same time, the emphasis moves to the pupils in the process of learning, acquiring skills, gaining life experience, which are afterwards transformed into competences.

Наразі найактуальнішим є завдання пізнання буття і його осмислення, створення нової філософії освіти, відкритої до таємниць людського життя, життєвого потенціалу і прагнень особистості. Саме на цій платформі в умовах сьогодення й формується нова сучасна педагогіка – педагогіка компетентної, відповідальної особистості. Саме потреба у самопізнанні, самоаналізі, самореалізації і є компетентним ставленням особистості до життя.

Компетентність є синонімом таких понять, як «поінформованість», «обізнаність», «авторитетність», «досвідченість» та чітко конкретизується щодо лінгвістичної, професійної, соціальної, громадянської складових життя людини. В освіті компетентність визначається як орієнтація на результат, який не може бути зведений лише до оволодіння набором елементарних знань, умінь і навичок.

Серед ключових компетентностей і наскрізних вмінь, на формуванні яких наголошує Концепція Нової української школи, ухвалена рішенням Колегії МОН 27.10.2016 року, є критичне мислення, що включає в себе цілу низку актуальних вмінь і навичок (вміння читати і розуміти прочитане, висловлювати і аргументувати думку, логічно обґрунтовувати свою позицію, розв'язувати проблеми, аналізувати й оцінювати ризики та приймати рішення, здатність змінювати світ тощо). Перед початковою школою постає завдання пошуку і використання сучасних ефективних методик для формування в учнів відповідних навичок.

Чому треба вчитися мислити критично? Щасливе суспільство не може виникнути саме по собі. Тому одним з найнагальніших завдань для вчителя – навчити дітей думати, мислити критично, подбати про те, щоб учні вміли відрізняти «сіре від білого, навіть якщо додано лише одну краплю чорної фарби». Бо тоді, коли такі діти виростуть, стануть дорослими, вони не дозволять, щоб їх навколишнє оточення стало «чорним», а життя нещасливим.

Розглядаючи критичне мислення з точки зору сучасної педагогіки, маємо комплекс таких мисленнєвих операцій, що характеризуються здатністю особистості:

- здобувати, аналізувати, порівнювати, синтезувати й оцінювати будь-яку інформацію з різноманітних джерел;
- побачити проблему, поставити запитання щодо неї;
- висувати гіпотези й оцінювати альтернативи;
- робити свідомий вибір, приймати рішення та обґрунтовувати його.

Таким мисленнєвим операціям можна і необхідно навчати дітей, а далі – удосконалювати їх, тренувати, як це роблять спортсмени, щодня тренуючи м'язи, чи музиканти, відточуючи техніку гри на музичних інструментах. Ідеальним середовищем для цього є саме школа.

Для активізації розумової діяльності учнів, розвитку їх інтелектуальних здібностей, умінь аналізувати, мислити незалежно – було впроваджено методику розвитку критичного мислення, зокрема під час уроків літературного читання, навчального предмету «Я у світі», курсу «Основи здоров'я» та інших.

Зупинимось на складових уроку критичного мислення у початкових класах.

Вступна частина уроку, яку вважаємо “викликом” триває зазвичай перші 5–7 хвилин. За цей час актуалізуємо опорні знання – “дістати” їх з довготривалої пам'яті учнів. Саме слово підказує, що необхідно “зробити щось актуальним, потрібним” на час саме цього уроку. Опорними такі знання учнів є тому, що саме на них, як на фундаменті, опорі, будуються наступні знання.

Обов'язково плануємо і реалізуємо такий етап уроку, як обґрунтування навчання. Адже навчальний матеріал сприймається і засвоюється краще, коли учні розуміють конкретну його практичну значимість для кожного і чітко уявляють, що від них очікують і що потребується на уроці. Для з'ясування і конкретизації особистих очікувань найчастіше впроваджуємо методи «Мікрофон» та есе. Було досліджено, що етап актуалізації набутих знань зацікавлює, провокує учнів до засвоєння нових знань. Тому з метою встановлення рівня власного знання, до якого можна додати щось нове, активізації мислення учнів, виявлення неточності, поверховості, неправильності у знаннях застосовується метод «Мозкова атака», під час якої дітям дається можливість висловитись, вислухати думки інших. Методи «Асоціативний куш», «Семантична карта», «Іронування» дещо подібні та спонукають кожного учасника до вільного, відкритого мислення. Метод «Знаємо – дізнаємось - дізнались» спонукає до активної колективної роботи. Вважаємо за доцільне на етапі рефлексії повернутись до методу, використаному на етапі актуалізації знань. Тоді учні наочно зможуть побачити, які саме нові знання вони одержали й засвоїли на конкретному уроці.

Розвиток критичного мислення є однією з інноваційних педагогічних технологій, що відповідає вимогам Національної доктрини розвитку освіти України щодо переходу до нового типу гуманістично-інноваційної освіти. А початкова ланка шкільної освіти є міцним фундаментом для формування критичного мислення як пріоритетного напрямку розвитку і виховання особистості сучасної молодшої людини, оскільки саме тут увага фокусується на процесі набуття школярами знань, умінь і навичок, який з часом трансформується у компетенції.

Отже, розвиток критичного мислення дає поштовх розвитку у дітей мислення, мовлення, допитливості, пам'яті, викликає інтерес до читання, творчості, заохочує учнів мислити творчо, критично, незалежно, шукати відповіді на власні запитання, робить мислення вільним від стереотипів, забезпечує атмосферу поваги до власних думок і думок інших, дає можливість дитині відкритись, показати себе у колективі. А системне запровадження цієї технології у початковій школі сприяє тому, що поступово учні опановують її не лише як навчальну технологію, що надає вміння вчитися самостійно, мислити критично, але й використовувати набуті знання у повсякденному житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плетяди», 2017. – 206 с.
2. Вукіна Н. В. Критичне мислення: як цього навчати : [наук.-метод посібник] / Н. В. Вукіна, Н. П. Дементієвська, І. М. Сущенко ; за наук. ред. О. І. Пометун. – Харків : Вид. гр. «Основа»: «Тріада +», 2007. – 190 с.
3. Макаренко В. М. Як опанувати технологію формування критичного мислення / В. М. Макаренко, О. О. Туманцова. – Харків : Вид. гр. «Основа»: «Тріада +», 2008. – 96 с.
4. Пометун О. Як розвивати критичне мислення в учнів (з прикладом уроку) [Електронний ресурс] / Олена Пометун. – 12 вересня 2017 р. – Режим доступу : <http://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2/>

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ НА УРОКАХ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Тищенко О.А.

The article is deals with the use of information and communication technologies (ICT) at primary school lessons. On the basis of theoretical analysis, the introduction of ICT in the learning process is substantiated.

The pedagogical conditions of practical implementation of ICT used at different stages of the lesson are considered and suggested. The possibilities of the influence of ICT on the personal qualities of each participant of the educational process are revealed.

Key words: information and communication technologies (ICT), educational competences, practical use of ICT, educational process.

Згідно з Законом України «Про освіту», Державною національною доктриною розвитку освіти України в ХХІ столітті, Концепцією Нової української школи, новим Державним стандартом початкової загальної освіти ми маємо здійснити кардинальний перехід від традиційного навчання, спрямованого на передачу готових знань, до розвивального, у якому використовуються інформаційні технології.[1]

Сьогодні інформаційно-комунікаційні технології розглядаються як важливіший компонент загальної освіти, що відіграє велику роль у формуванні цілісного світогляду, навчальних, комунікативних та комунікаційних навичок, основних психічних якостей учнів. Використання ІКТ в освітньому процесі початкової школи досліджувалося вченими М.І. Жалдаком, Ф.М. Ривкіндом, М.К. Н.В. Макаровою, В.І. Варченко, Л.М. Фуксоном та іншими.

Комп'ютерні технології – це основні рушійні сили навчального процесу в початковій школі. Екран привертає увагу дитини та стає стимулом для її творчості. Починаючи з першого класу, широко використовуємо інтерактивні технології на різних етапах уроку:

1. Демонстрація теми й мети уроку під час проведення організаційного моменту.
2. Тестові завдання або готові відповіді – під час перевірки домашнього завдання.
3. Використовуємо запитання й завдання, які полегшують вивчення нової теми під час актуалізації опорних знань.
4. На етапі формування нових понять, навичок, їх застосування, постановці проблеми використовуємо основні поняття, ілюстрації до них та відеофрагменти, що розкривають зміст нового матеріалу.
5. Добираємо диференційовані завдання для перевірки та контролю знань.

Як показує практика, доцільно використання інформаційно-комунікативних технологій на уроках літературного читання. Перегляд відеофрагментів, уривків фільмів, мультфільмів роблять урок насиченим, переконливим, яскравим, сприяють кращому запам'ятовуванню й засвоєнню навчального матеріалу. Презентації використовуємо для розгляду картин, портретів письменників, розгадуванні кросвордів, ребусів, роботі над загадками, скоромовками, чистомовками, анаграмами, тестування тощо.

На уроках української мови застосовуємо такі види роботи з використанням ІКТ: малюнкові диктанти, робота з деформованими текстами, списування, складання опису картин, зорові та малюнкові диктанти. Дієвими є наступні вправи: встав пропущені букви – відкриєш картинку; дай правильну відповідь на запитання – почуєш музику.

Досвід показує, що на уроках математики ефективно використання інформаційно-комунікативних технологій під час проведення усного рахунку, математичного диктанту, при роботі з геометричним матеріалом, тестуванні, при виконанні логічних вправ та задач.

За рахунок різноманітних форм роботи підвищується мотивація, пізнавальна активність школярів. Динамічні вправи та завдання викликають у дітей емоційний підйом, підсилюють бажання вчитися, активізують пізнавальну діяльність. Ті діти, які вміють працювати з комп'ютером, допомагають іншим.

Із впровадженням інформаційно-комунікативних технологій можна прослідкувати такі явища під час навчального процесу:

- складні ідеї починають сприйматися краще завдяки динамічній подачі матеріалу;
- учні з більшим ентузіазмом виконують творчі завдання та презентаційні роботи;
- розвиваються комунікативні здібності та посилюється командна робота;
- учні проявляють більшу ініціативу у виконанні завдань, що спричиняє менший відсоток застосування плагіату в роботах;
- навчання виходить за межі школи;
- учні вчать використовувати Інтернет-ресурси. [2]

Не можна ігнорувати те, що засоби інформаційно-комунікативних технологій на уроках знижують емоційну напругу в класі, вводять учнів у світ ігрових навчальних технологій, що сприяє не тільки закріпленню здобутих знань, а й появі бажання досягти успіху в цьому. Таким чином, використання інформаційно-комунікативних технологій допомагає виховувати не просто слухача, а активного учасника навчального процесу, особистість-лідера. [3]

Отже, використання інформаційно-комунікативних технологій на уроках у початковій школі дає змогу підвищити якість навчання, формувати необхідні ключові та предметні компетентності, навички практичного застосування набутих знань, створює умови для ефективної взаємодії педагогів з учнями, розвиває творчі здібності молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Юрченко О. Використання ІКТ в навчально-виховному процесі початкової школи // [ел.рес.]. – Режим доступу: <http://rombalka-school.edukit.mk.ua/Files/downloads/Опис%20досвіду%20Юрченко%20О.К..pdf>
2. Хоружа Л. Інтерактивні smart-технології у початковій школі / Л.Хоружа, Т. Носенко // початкова школа. – 2007. – №8
3. Дорошенко Ю.О. Інформатика: еволюція поняття // Міжнародна наукова конференція інформатизація освіти України: європейський вимір [ел.рес.]. – Режим доступу: <http://labconf.ic.km.ua/tezy/docs/71.pdf>
4. Концепція Нової української школи [ел.рес.]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Цюпка Ю.Г.

Pupils, who are joined to the active and independent activities and co – operate with the team. Teachers, who teach in new ways and are able to use classroom management. New education environment is a change that has already happened in the experimental classes.

З вересня 2018 року, увійшовши до 100 найкращих шкіл України, Кременчуцький ліцей №30 «Олімп» імені Н.М.Шевченка став учасником Всеукраїнського експерименту на тему: «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної освіти». Пілотує проект МОН України та ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» Нова українська школа команда у складі заступника директора з навчально-виховної роботи та двох учителів. Два експериментальні класи навчаються за Типовою освітньою програмою початкової освіти під керівництвом Шияна Р.Б.

Підводячи підсумки експериментальної роботи в другому класі, маємо позитивні результати. Моніторингові дослідження з навчальних предметів показали, що учні пілотних класів мають хороші показники навчальних досягнень. До того ж, ці учні значно самостійні, активніші, сміливіше висловлюють свої думки, легко спілкуються один з одним, співпрацюють у команді. Такому результату сприяло впровадження нового підходу до організації освітнього процесу в умовах Нової української школи.

Навчальний процес здійснюється відповідно до вікових та індивідуальних особливостей учнів. Проте відбувається через діяльнісний підхід, коли діти залучаються до активних самостійних дій. Обсяг знань зберігся, але тепер навчання орієнтується на розвиток умінь, формування компетентностей, необхідних для вирішення проблем. Його значна частина інтегрується, тобто в інтегровані теми поєднуються знання з різних освітніх галузей, що сприяє підвищенню інтересу дітей до процесу отримання знань та всебічному, більш глибокому, засвоєнню навчального матеріалу. Здійснюється тематичний підхід до навчання. Значно більше часу тепер відводиться дослідницькій діяльності дітей, яка передбачена програмою інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Результати опитування учнів показали – улюблений предмет дітей саме «Я досліджую світ». Освітній процес організовується як міні-уроки, які переходять в активну діяльність дітей у малих групах.

Введення щоденних систем Daily 5 (з української мови), Daily 3 (з математики) дає можливість навчати дітей працювати самостійно. Цінною є підготовка до роботи із щоденними діяльностями, яка передбачає роботу по формуванню витривалості учнів, а переходи між блоками (паузи для мозку та тіла) дають можливість відпочити, уникнути перевтоми. Учитель навчає дітей самостійно виконувати наступні діяльності: читання для себе, письмо для себе, читання разом з другом, роботу зі словами, слухання; на математиці- математику самостійно, математику разом з другом і математику

письмово. Такі діяльності є ефективними, крім того — це цікаво та пізнавально. Учителі розробляють завдання для нових діяльностей та активно діляться своїм досвідом (методичний посібник «Діяльнісний підхід до навчання на уроках у початковій школі в умовах НУШ», автор Білецька В.А.). Під час виконання різного виду діяльностей діти досліджують, обговорюють, висловлюються; учитель лише спрямовує роботу, організовує дослідження таким чином, щоб діти шукали відповіді на запитання, осмислювали вивчене, а вчитель лише допомагає їм у цьому. Робота в малих групах є невід’ємною частиною кожного уроку. Діти вчаться працювати у команді, спільно шукати шляхи вирішення проблем, співпрацювати.

Природний процес пізнання світу та навчання – це організація навчання через гру. Для його організації компанією The LEGO Foundation надано набори LEGO DUPLO, LEGO SISTEM, «Шість цеглинок 2.0». Члени команди експерименту активно використовують завдання із методичних посібників «Гра по-новому, навчання по-іншому», «Шість цеглинок в освітньому просторі школи», а також розробляють власні вправи. Одна з них «Цеглинкова стрічка» (автор Цюпка Ю.Г.). Представляє собою ламіновану стрічку, у верхній частині якої надруковані кольорові 6 цеглинок LEGO DUPLO, у нижній – біле полотно для роботи вчителя маркером для внесення завдань, відповіді до яких кодуються певною цеглинкою. Використання LEGO – це не просто дидактична гра, це певний спосіб взаємодії з дітьми, який передбачає, окрім практичних вправ, відкриті запитання. Під час такої роботи розвивається оперативна пам’ять, самоконтроль, образне мислення, уміння аналізувати та робити висновки. Діти експериментують, висловлюють оригінальні ідеї, вправляються у зв’язному мовленні.

Кожний новий день у пілотних класах розпочинається з ранкового кола, яке налаштовує дитячий колектив на спільну роботу, створює позитивний настрій на весь навчальний день. Діти розташовуються по колу на килимку, вітаються, спілкуються за темою дня, знайомляться з новинами, налаштовуються на роботу, спостерігають за змінами у природі тощо.

В експериментальних класах створено нове освітнє середовище. Сучасні меблі, одномісні парти, фліпчарти, проектори, екрани, ноутбуки, а також необхідні для роздрукування роздаткового матеріалу ламінатори та БФП (принтер, сканер, ксерокс), набори сучасного дидактичного матеріалу, килимки заклад для двох пілотних класів отримав за кошти міського бюджету. Учителі забезпечені необхідним обладнанням для організації освітнього процесу відповідно до вимог Нової української школи. У кожному класі виділено декілька осередків: осередок особистих речей, місце для дитячих робіт, математична, природнича, бібліотечна, мистецька, ігрова зони, осередок учителя. До оформлення класної кімнати залучаються діти, адже класна кімната належить саме їм, відтворює ту спільноту, яка в ній навчається.

Докорінно змінилась роль учителя. Тепер він – помічник, наставник, партнер дитини – допомагає процесу пізнання, розвиває критичне мислення, самоповагу і впевненість у собі, формує дитячу спільноту, розвиває ключові навички для життя. Він уміє підкреслити сильні сторони учня, не акцентує на помилках, хвалить за уміння їх побачити, виправити і більше не повторювати. Учитель активно практикує Classroom Management. Адже саме правильне управління класом робить клас спокійним, керованим. Цьому сприяє облаштування комфортного фізичного середовища; налагодження турботливих дружніх відносин; розроблення правил і упровадження рутин; ефективний план уроку; проактивний підхід до навчання. Учителі пілотних класів застосовують формувальне оцінювання, не порівнюючи досягнення учнів, проте аналізують поступ, навіть незначний, кожного учня.

По-іншому організовано роботу з батьками. Батьки – перші вчителі й найкращі знавці своєї дитини. Учитель разом з батьками утворюють партнерство, у центрі якого дитина.

Робимо висновки за результатами опитування (анкетування): учні набувають необхідні компетентності; отримують задоволення від процесу навчання; у класному колективі відчують себе затишно і комфортно. Батьки мають позитивну думку щодо участі дітей у експерименті й вважають, що НУШ – це те, що потрібно для сучасної дитини й освіти в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової загальної освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 №87) – [Електронний ресурс] - 2018. – Режим доступу: www.mon.gov.ua
2. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja/Pid zag. red. Bibik N.M. - K.: TOB «Vidavnicnij dim Plejadi», 2017. – 206 c.

КОЛЬОРОТЕРАПІЯ ЯК СКЛADOVA ЗДОРОВ’ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Шульга Д. О.

As the title states, this article provides the experimental study of aspects of using colour as a natural way of improving students' mood, describes methods of colour therapy influence. As well, author shows additional dynamics graph and how different colours effect children's mental health. It points out the advantages of particular component of therapy in classroom surrounding and overall raises awareness of healthcare and wellness as a crucial part of education.

Реформа освіти, яка сьогодні найбільше торкнулася початкової школи, виразно орієнтована на збереження здоров’я дітей. Вона реалізується у впровадженні Концепції «Нова українська школа» (НУШ).

Педагоги знаходяться в постійному пошуку стратегій покращення гармонійного розвитку дітей. Одним із ефективних природних засобів є застосування кольоротерапії. Здорова людина бачить світ у яскравих кольорах. Для дитини кожен колір наповнений настроєм. Для успішного використання методу кольоротерапії необхідно знати, як діє певний колір на людину.

Червоний – це колір дії, лідерства.

Помаранчевий підвищує настрій, стимулює робочу активність, дає відчуття тепла й затишку.

Жовтий пробуджує жагу знань. Колір упевненості в своїх силах.

Зелений – колір природної гармонії.

Синій символізує істину й спокій.

Блакитний допомагає зібратися з думками, зосередитись.

Фіолетовий- колір гуманізму, доброти. Чудово знімає напругу.

Сірий, чорний, коричневий – депресивні кольору. Їх не можна застосовувати в кольоротерапії.

Білий – фактично це відсутність кольору.

Проте на емоційному рівні, потреба в білому – це можливість захиститися; приховати емоції і поставити між собою і людьми стіну.

Емоційно забарвлені знання мотивують учнів до пізнання, вивчення, дослідження.

Одним з елементів навчання в НУШ є визначення настрою дітей протягом дня, що дає можливість вчителю скорегувати свою роботу.

Позитивний настрій у класі створюється за рахунок:

– атмосфери довіри;

– відчуття приналежності до спільноти, участі в прийнятті рішень;

– доброти та заохочення з боку однолітків;

– вільного від критики ставлення вчителя, справедливості та неупередженості.

З 19 по 23 листопада 2018 року під час кольорового тижня «Екзотичні фрукти – корисні продукти» у 1-Б класі (вчитель Яцик Т.І.) Кременчуцького ліцею № 6 «Правобережний» реалізовувалися завдання науково-дослідницької роботи «Педагогічні умови використання кольоротерапії як здоров'язбережувальної технології в Новій українській школі». Було проведено експериментальне дослідження «Вплив кольоротерапії на настрій учнів». Вибірку склали 30 учнів.

На початковому етапі дослідження одержано дозвіл на експеримент від батьків, розроблено план-програму дослідження. Шестирічні учні здатні зображувати свій емоційний стан за допомогою умовних позначок. Розробляючи «Анкету настрою», це враховано.

Розглядаючи схематичні зображення облич, першокласники виявили, що у них різне розташування брів, очей, і рота при певному стані. Діти заповнювали анкети настрою вранці (під час ранкової зустрічі чи на початку першого уроку) та в кінці навчального дня (рефлексія).

Для кольорного впливу використано різноманітні освітні заходи. Аналізуючи анкети за тиждень, нами отримано показники настрою кожного учня зранку та в кінці навчального дня. Як бачимо з діаграми (рис. 1.1), після кольоротерапевтичного впливу загальна кількість дітей, що мають гарний настрій протягом навчальних днів, збільшується, зростає зацікавленість учнів у класі. Ефективність цієї здоров'язбережувальної технології прослідковується в динаміці сумного настрою (станом на п'ятницю 23.11.2018 сумний смайлик учні не відмічали).

Порівнюючи загальні показники настрою за тиждень на етапі ранкової зустрічі та рефлексію, одержуємо зменшення кількості дітей з сумним настроєм з 11 % до 0 %; збільшення зацікавлених учнів з 25 % до 28 % та з гарним настроєм з 64 % по 72 %.

У ході дослідження з'ясовано, що після закінчення кольоротерапевтичного впливу, рівень емоційного комфорту учнів значно покращився, а тенденція до активного навчання підвищилася. На загальному емоційному фоні почали переважати позитивні емоції: радість, доброзичливість, дружелюбність тощо. Зі слів класного керівника констатуємо, що діти перестали так часто, як раніше, сумувати, скаржитися на втому. Підвищився показник загальної активності та зацікавленості учнів у навчанні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кожевнікова Т.Є. Кольоротерапія як одна з провідних здоров'язберігаючих технологій // Навколишнє середовище і здоров'я людини: Матеріали V Всеукраїнського науково-практичного семінару. – Полтава : Астроя, 2012. – С. 181-183.
2. Нова українська школа: poradnik dla vchytela / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. – 206 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnik-dlya-vchytelya.pdf.
3. Федій О.А. Естетотерапія. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 256 с.

КОЛЬОРОВИЙ ТИЖДЕНЬ ЯК РІЗНОВИД ТЕМАТИЧНОГО ПЛАНУВАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Яцик Т. І.

As the title states, this methodical article provides the system of methodological aspects of using colour as a natural way of improving students' mood, describes methods of colour therapy influence and provides the refined method of "Colour Week". It points out the advantages of particular component of therapy in classroom surrounding and overall raises awareness of healthcare and wellness as a crucial part of education.

Одним із ефективних шляхів впровадження Концепції «Нова українська школа», оновлення змісту і методів навчання в початковій школі є тематична інтеграція – процес зближення і поєднання різних навчальних предметів. Коли матеріал різних навчальних предметів дозволяє інтегрувати його в межах одного навчального дня, то можуть організовуватись тематичні дні. Внаслідок об'єднання тематичних днів у тематичні тижні, знання учнів набувають системності, уміння стають комплексними, досягається більш високий рівень розвитку їх інтелекту.

Останнім часом набуло популярності проведення тематичних днів кольорового тижня. Мета кольорового тижня: впровадити в практику роботи з дітьми елементи кольоротерапії, як методику покращення здоров'я за допомогою кольорів; використати педагогічні можливості кольору для розвитку пізнавальних здібностей дітей, мовлення, мислення, пам'яті, уважності, естетичних здібностей, креативності.

Базуючись на легенді про створення Шивою планет, кожен день тижня поєднується з кольором, тобто понеділок – жовтий, вівторок – рожевий, середа – зелений, четвер – помаранчевий, п'ятниця – синій, субота – фіолетовий, неділя – червоний. Кольоровий тиждень «Осінні дари для здоров'я дітвори» (3 тиждень навчання).

Понеділок (колір дня – жовтий; овоч – перець). Ранкова зустріч «У нас на городі». Навчання грамоти (письмо). Тема. Відтворення різноспрямованих рухів пальців з олівцем під час наведення, зображення ліній різної форми. Вправа

«Штрихування». Вправа «Упізнай».

Вівторок (колір дня – рожевий; овоч – помідор). Навчання грамоти (читання). Тема. Ознайомлення зі знаками в кінці речення (. ! ?). Складання за малюнками розповідних, питальних і окличних речень (без вживання термінів). Робота в групах. Руханка. Математика. Тема. Поняття «знизу», «вгори», «знизу вгору», «згори вниз». Щоденні 3. Математика з другом.

Середа (колір дня – зелений; овоч – огірок). Навчання грамоти (письмо). Тема. Розташування в рядку вертикальних, горизонтальних, ламаних ліній. Пальчикова вправа «Огірочки». Математика. Тема. Поняття «ліворуч», «праворуч», «зліва направо», «справа наліво». Робота з лічильним матеріалом (картки-овочі).

Четвер (колір дня – помаранчевий; овоч – морква). Дизайн і технології. Тема. Аплікація з рваних частин паперу. Створення аплікації «Диво-морква». Робота із акровіршем Л. Глібова. Мистецтво. Тема. Предметні кольори. Малювання «Дари осені». Пальчикове малювання. Я досліджую світ. Тема. Як я расту. Інсценування.

П'ятниця (колір дня – синій; овоч – баклажан). Математика. Тема. Повторення й систематизація. Розвивальні завдання. Гра «Розвідники». Навчання грамоти (читання). Тема. Ознайомлення зі складовою будовою слова. Складання розповіді за малюнками. Гра «Придумай імена казковим героям-овочам». Вправа «Чим корисні овочі?».

У суботу та неділю (фіолетовий та червоний колір) діти з батьками виготовляли кольорову тематичну закладку в підручники.

Кольоровий тиждень «Лікарські рослини для оздоровлення дитини» (6 тиждень навчання).

Понеділок (колір дня – жовтий; лікарська рослина – кульбаба). Ранкова зустріч «Зелена аптека». Навчання грамоти (читання). Тема. Звук [о], позначення його буквою О. Виділення звуку [о] в словах. 1. Гра «Впиймай слова зі звуком [о]». 2. Робота в групах. Складання казки за віршиком Т. Чорновіл. Руханка «Кульбабки». Математика. Тема. Нерівності. Знаки «<», «>». Гра «Порівняй». Пальчикова гімнастика. Рефлексія. Незакінчене речення «Я, як кульбабка...».

Вівторок (колір дня – рожевий; лікарська рослина – ехінацея). Ранкова зустріч «Ехінацея – від хвороб панацея». Навчання грамоти (письмо). Тема. Письмо малої рядкової букви е. Вправа «Врятуй букви». Навчання грамоти (читання). Тема. Звук [е], позначення його буквою Ее. Читання речень за допомогою малюнків. 1. Вправа «Щоденні – 5». Читання для себе (легенди про лікарські рослини). 2. Вправа «Передбачення за малюнком».

Середа (колір дня – зелений; лікарська рослина – м'ята). Ранкова зустріч у довкіллі «М'ята-чарівниця». Математика. Тема. Порівняння чисел. 1. Вправа «Щоденні – 3». Математика з другом. 2. Робота в групах. Ситуативна вправа з цеглинками LEGO «М'ятні таблетки».

Четвер (колір дня – помаранчевий; лікарська рослина – календула). Дизайн і технології. Робота з природними матеріалами. Створення аплікації з природних матеріалів «Півник». Індивідуальна година «Нагідка чи календула?».

П'ятниця (колір дня – синій; лікарська рослина – цикорій). Ранкова зустріч «Квітковий годинник». Я досліджую світ. Тема. Закріплення знань про органи чуття. Дослід «Кава чи кавовий напій?». Математика. Тема. Склад числа 5. Вправа «Доповніть до 5». Чайна трав'яна перерва «У гостях у Травознай».

У суботу та неділю (фіолетовий та червоний колір) діти з батьками оформлювали збірки «Мамині рецепти», виготовляли ароматні мішечки-саше з лікарськими рослинами.

Кольоровий тиждень «Екзотичні фрукти – корисні продукти» (12 тиждень навчання).

Понеділок (колір дня – жовтий; фрукти – лимон, банан). Я досліджую світ. Тема. «Для чого ми проводимо досліді?». Дослід з використанням соку лимону «Таємний лист».

Вівторок (колір дня – рожевий; фрукт – грейпфрут). Навчання грамоти (читання). РЗМ. Створення сенкану «Грейпфрут». Стіна слів «Велетень». Дослідження будови клітини грейпфрута.

Середа (колір дня – зелений; фрукт – ківі). Я досліджую світ. Робота в групах. Застосування методу «Storytelling» – казка про фрукт ківі та однойменного птаха.

Четвер (колір дня – помаранчевий; фрукти – апельсин, мандарин, хурма). Дизайн і технології. Створення унікальних героїв-фруктів (оздоблення пластиліном).

П'ятниця (колір дня – синій; фрукт – інжир). Ранкова зустріч. Інсценізація вірша Миколи Вінграновського «У срібне царство цвіркунів». Математика. Тема. «Порівняння предметів за певною ознакою». Створення харчової піраміди класу з цеглинок LEGO.

У суботу та неділю (фіолетовий та червоний колір) діти з батьками створювали лепбук «Екзотичні фрукти».

Отже, успішним є використання педагогічних можливостей кольору для розвитку пізнавальних здібностей дітей, мовлення, пам'яті, уважності, сенсорного сприйняття кольору.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інтеграція навчальних предметів в початковій школі як ефективна форма навчання молодших школярів: Матеріали інтернет-семінару / уклад. Л.Н. Добровольська, В.О. Чорновіл. – Черкаси: Видавництво КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2017. – 183 с.
2. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плєяди», 2017. – 206 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf.

3. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ І НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИБІР.

ЦІННОСТІ НІМЕЦЬКОЇ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Афанасьєва О.Г.

The main goal of the renovation of preschool education is the comprehensive development of the child as a person. The child is the base point in the educational work. Its activity acts as a condition for its development and becomes quite logical to create the optimal conditions for the child's personal development.

Основною метою модернізації дошкільної освіти є цілісний розвиток дитини, як особистості, а в освітній роботі точкою відліку є дитина, діяльність якої виступає умовою її розвитку, стає цілком закономірною вимога до створення оптимальних умов для особистісного розвитку дитини.

Базовий компонент дошкільної освіти спрямовує педагогів на створення в закладах дошкільної освіти розвивального освітнього середовища, що сприятиме повноцінному розвитку дітей, забезпечить успіх діяльності дорослого в розвитку кожної дитини та підвищення якості дошкільної освіти в цілому.

Поняття «розвивальне середовище» було введено Дж. Равеном як простір розвитку компетентності. Він говорив: «У такому середовищі люди мають можливість прагнути до цілей, які їх цікавлять, і у процесі їх досягнення розвивати свою компетентність». Розвивальне середовище для дитини - простір дитинства – простір широких можливостей, де створені максимальні умови для її розвитку та саморозвитку.

Цей простір потрібно розглядати як інтегровану категорію, що поєднує в собі природне довкілля, світ культури, соціум, сенсорно-пізнавальний простір, ігрове і мовленнєве середовище та середовище особистості дитини.

Створюючи простір навколо дитини в умовах закладу дошкільної освіти, педагоги дотримуються певних принципів, зокрема таких, як безпечність, урахування закономірностей розвитку дітей, раціональність, динамічність, активність, комфортність кожної дитини, позитивно - емоційне навантаження.

Правильно організоване розвивальне середовище сприяє соціалізації дитини, впливає на всі аспекти її розвитку. Тому створення повноцінного розвивального предметно-ігрового середовища та забезпечення відповідної позиції вихователя в організації діяльності дітей – провідний засіб реалізації завдань сучасного реформування освіти. Середовище має бути джерелом збагачення дитячої діяльності.

Замислюючись над реорганізацією освітнього процесу у закладах дошкільної освіти, варто враховувати корисний досвід інших країн і співвіднести його з нашими реаліями, навчитися ліпшим способам ефективного психолого-педагогічного супроводу особистісного зростання малюків.

У реформуванні системи освіти необхідні надійні орієнтири, гуманістичні педагогічні принципи і методики, перевірені часом. Серед видатних зарубіжних педагогів минулого чільне місце належить німецькому філософу і педагогу Ф. Фребелю – засновнику першого у світі дитсадка як закладу суспільного виховання. Він розробив цілісну теорію і методику дошкільного виховання, головна ідея якої – природний розвиток дитини. Педагогічні ідеї Ф. Фребеля, висловлені майже 200 років тому, актуальні і сьогодні. Це положення про те, що в дитсадку дошкільник не готується до майбутнього життя, а вже живе діяльним насиченим життям; про важливість розвивального середовища для досягнення позитивних результатів у розвитку особистості; про пріоритет розвитку над навчанням.

Досвід роботи українських педагогів доводить доцільність і ефективність використання ідей Фребелівської педагогіки в сучасному освітньому процесі. Науковці та викладачі Освітнього центру Ф.Фребеля, який був створений при факультеті дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету безперервно здійснюють науково - методичний супровід роботи дитсадка.

З метою допомогти Україні на її непростому шляху до європейської спільноти, німецькі педагоги українського походження на чолі з Валентиною Гребенюк у 2018 році організували Міжнародний проект «Відображення: цінності німецької та української дошкільної освіти у взаємному порівнянні», спрямований на вивчення роботи дошкільних закладів обох країн. Участь у проекті надала змогу групі українських педагогів ознайомитися з цінностями німецької дошкільної освіти безпосередньо в дитсадках Німеччини. 13 учасників третього етапу проекту отримали можливість відвідати 8 дошкільних закладів, що працюють у містах Дортмунді та Віттені (Північний Рейн – Вестфалія), професійний педагогічний коледж, поспілкуватися з працівниками місцевого управління у справах молоді, а також із Маргарет Бланк – Матье, автором підручників для майбутніх вихователів. Живе спілкування і спостереження за роботою німецьких педагогів дало змогу порівняти дві освітні системи, зробити висновки, поставити пріоритети.

В чому ж полягає особливість німецької дошкільної освіти?

Ключовими завданнями сучасної німецької освіти є :

- індивідуальним, цілісним і орієнтованим на ресурс дитини способом стимулювати і підтримувати розвиток її особистості;
- виховувати громадянина, члена демократичного суспільства, активно залученого в суспільні процеси;
- зміцнення здоров'я дитини і профілактика конфліктів.

Особистісне зростання німецького малюка відбувається завдяки його здатності обрати цікаву для себе діяльність, наповнити її варіативністю та новизною, насолоджуватися процесом і дивуватися результату. Зосередженість, пошук, спроби і помилки – східці до самостійності, креативності, самовладання. Весь простір для дитини – лабораторія, де вона – дослідник.

Важливим орієнтиром німецьких колег є позиція «Дитина перебуває в центрі».

Основними ключовими цінностями німецької дошкільної освіти є:

- розвиток індивідуальності, що не веде до егоцентризму;
- свобода, що не перетворюється на анархію та свавілля;
- повага до чужого, що не приносить у жертву свого.

Можливо, саме ці цінності є визначальними для педагогіки XXI століття, оскільки в них – ключ до розв'язання багатьох проблем. У Німеччині вони міцно увійшли в педагогічну практику. Українська освіта ще чекає на їх утілення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анісімова О. Педагогічні погляди Ф. Фребеля у практиці роботи сучасного дитсадка / О.Анісімова, А.Ковальчук // Дошкільне виховання. – 2017. – № 9. – 22–24с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / Науковий керівник – А. М. Богуш. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
3. Гончаренко А. Дошкільна освіта Німеччини та України у зіставленні / А.Гончаренко // Дошкільне виховання. – 2018. – № 11. – 13–15с.

ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ПЛАНУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ У СВІТЛІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Бакліцька С.О.

The educational process in the preschool institution is aimed at the formation of the child's life competence and has unlimited possibilities for the implementation of the process of integration into the common European education system. This process has been an impetus for the revision of the principles and quality methodology for all education, as well as for preschool, in particular, according to international standards. One of the ways of solving this problem is an innovative approach to the planning of the educational process.

Освітній процес в дошкільному закладі спрямовується на формування життєвої компетентності дитини, на збагачення її знань про навколишній світ, розвиток здібностей, умінь і навичок, психічних та фізичних якостей дитячої особистості і має необмежені можливості для реалізації процесу інтеграції до загальноєвропейської системи освіти. Цей процес став поштовхом для перегляду принципів і методології якості як всієї освіти, так і дошкільної зокрема, за міжнародними стандартами. Одним із шляхів розв'язання цієї проблеми є інноваційний підхід до планування освітнього процесу.

Стрімкий розвиток України визначається в загальному контексті європейської інтеграції з орієнтацією на фундаментальні цінності західної культури, що додасть новий поштовх до розвитку особливостей українського суспільства, розвитку освіти в країні, що має давні глибинні традиції. Могутні інтеграційні процеси, які полягають у впровадженні європейських норм і стандартів в освіті, все сильніше захоплюючи всі сфери суспільного життя, вимагають розширення власних національних культурних і наукових досягнень, які повинні відображатись в нових підходах до організації освітнього процесу і в дошкільних закладах.

Реалізуючи завдання Базового компоненту дошкільної освіти та впроваджуючи у практику роботи дошкільних закладів державні та варіативні програми розвитку, виховання та навчання дітей дошкільного віку, актуальною на сьогоднішній день залишається проблема планування освітнього процесу, як крок, який веде до підвищення в Україні культурної ідентичності й інтеграції в загальноєвропейське освітньо-інтелектуальне середовище. Ось тому актуальним на сучасному етапі є створення ефективної системи чи моделі планування роботи з дітьми, яка сприятиме здійсненню цілісного підходу до організації освітньої роботи, дасть змогу практично реалізувати поставлені завдання, визначені Базовим компонентом дошкільної освіти.

Згідно листа МОН України від 03.07.2009 року № 1/9-455 планування роботи в дошкільному навчальному закладі має відповідати принципам актуальності, науковості, перспективності, доцільності, системності та послідовності. Робота педагогічних працівників регламентується календарним планом, який може складатися на місяць або 1-2 тижні, або 1 чи декілька днів і затверджується педагогічною радою, враховуючи досвід роботи вихователя, обізнаність з вимогами програми.

В листі зазначається, що планування освітньої роботи з дітьми може бути довільним. Звертається увага на те, що при плануванні освітньої роботи варто використовувати блочно-тематичний принцип, оскільки він базується на інтегрованому підході до організації життєдіяльності дітей, забезпечує змістову цілісність, системність, послідовність, укладення та повторення програмового матеріалу. Лист наголошує, що вихователь має свободу вибору більш ефективної, зручної для нього моделі і форми планування.

Дорослі часто поспішають дати дитині готовий набір знань, суджень, але це, як правило, не дає очікуваного результату. Основні зусилля педагогів, враховуючи євроінтеграційні процеси, повинні бути спрямовані на те, щоб виховати у дітей потребу та інтерес до самого процесу пізнання, бажання долати труднощі, які стоять на цьому шляху, до самостійного пошуку рішень і вирішення поставлених проблем, до досягнення поставленої мети. Дуже важливо це зрозуміти і вміти зробити процес засвоєння дітьми знань цікавим і розвиваючим. Звідси випливає основна вимога організації навчання – зробити освітній процес максимально ефективним для того, щоб на кожному віковому етапі забезпечити засвоєння дитиною максимально доступний йому обсяг знань і стимулювати поступальний всебічний гармонійний розвиток.

Освітній процес з дошкільниками передбачає систематичність, цілеспрямованість і має здійснюватися з опорою на ті види діяльності, які найбільше сприяють розвитку дитини. Ось тому, плануючи роботу, вихователь повинен правильно поєднувати загальні вимоги дидактики з особливостями роботи з дітьми даного віку. Необхідно прагнути забезпечити засвоєння освітніх завдань, виходити із необхідності суворого дотримання зв'язку між повідомленням нового матеріалу, його повторенням, закріпленням і постійним використанням дітьми здобутих знань та умінь.

Практика проведення освітнього процесу з дошкільниками показала, що на їх успішність впливає не лише зміст навчального матеріалу, але й форма його подачі, яка здатна викликати зацікавленість дитини, її пізнавальну активність, повинна сприяти тому, щоб дитина із пасивного спостерігача перетворилася на активного учасника. Навчання буде найбільш продуктивним, якщо йтиме в контексті з практичною та ігровою діяльністю, коли знання, одержані раніше,

стають необхідними дітям, допомагають вирішити практичні завдання, а значить засвоюються легше і швидше.

Отже, ретельно продумані освітні завдання кожного виду роботи з дітьми, обрані форми й методи його організації повинні забезпечити достатнє розумове, фізичне, емоційне навантаження на дітей. Плануючи освітній процес, вихователь має забезпечити відповідність матеріалу освітнім завданням, правильний добір завдань для роботи під керівництвом вихователя та самостійної роботи дітей.

Застосування принципу інтеграції при плануванні значно розширює педагогічні можливості форм роботи, стимулює аналітико-синтетичну діяльність дітей, розвиває потребу в системному підході до об'єкта пізнання, формує вміння аналізувати, порівнювати предмети оточуючого, що забезпечує цілісне сприйняття світу.

То ж важливою умовою успішного здійснення освітнього процесу є вміння педагога здійснювати перспективне та календарне планування, тобто планувати роботу, використовуючи весь комплекс методів та прийомів у різноманітних формах роботи як на окремому занятті, так і при проведенні різних процесів життєдіяльності дитини в повсякденному житті, а комплексне використання методів і прийомів, форм навчання допоможе вирішити одну з головних завдань – здійснити пізнавальну діяльність дошкільнят та вивести розвиток їх мислення на рівень, достатній для подальшого успішного навчання.

Один із ефективних інструментів реалізації принципу інтеграції – це технологія блочно-тематичного планування освітнього процесу, яка полягає в тому, що інтегрований зміст освітньої роботи з дошкільниками (лексична тематика тижня, двох тижнів, місяця тощо) об'єднується в блочно-тематичні цикли (навчально-виховні блоки), проживання яких забезпечує дитині цілісне сприйняття теми протягом тижня (двох тижнів, місяця) через різні види щоденної діяльності.

Блочно-тематичний принцип на сучасному етапі покладений в основу перспективного та поточного планування – єдиного нерозривного процесу, усі складові якого взаємопов'язані за змістом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. // Дошкільне виховання. – 2015. – №7.
2. Кононко О.Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід). – К.: Стилос, 2000. – 336 с.

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В СИСТЕМІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Василенко Ю.В.

One of the main pedagogical tasks defined in the Law of Ukraine "On Pre-school Education" is the upbringing of children's love for Ukraine, respect for the family, respect for national traditions and customs, state and native language, national values of the Ukrainian people, as well as values other nations and peoples, a conscious attitude towards oneself, environment and environment.

У сучасному освітньому просторі України велика увага приділена новітнім методам та формам організації навчальних занять із дітьми-дошкільнятами. Широкі крила духовного зльоту українського народу пробуджують в наш час значний інтерес до історичного минулого нашої Батьківщини, зокрема до минулого рідного краю, що надихає колективи закладів дошкільної освіти розпочинати пошукову роботу з вивчення історії України.

У час відродження духовності українського народу необхідно уважніше вдивлятися в його історію, все частіше звертатися до витоків культури, побуту, моралі. Упродовж останніх років педагоги часто замислювалися над тим, як домогтися того, щоб у дитини виникла потреба долучитися до культури українського народу, його історією, традицій. Тому виникає потреба для педагогів і батьків вивчати українську етнопедагогіку, відновити народне виховання дітей, зберегти справжню націю, забезпечити духовну єдність поколінь. Культурна спадщина українського народу багата та різнопланова. Наслідком пошукової роботи являється створення музейних кімнат, які необхідні для дошкільного виховання.

У музейних кімнатах представлені особисті речі, одяг, взуття, іграшки, конспекти цікавих занять, святкових ранків та інше. Цікавими для дітей є предмети давнини народного побуту. Спираючись на дитячу допитливість, ми вводим дитину до світу цікавих речей (з метою виховання добра, цікавості, бережливості, працелюбності, витримки, чуйності, естетичного смаку та інше). Основними принципами роботи музейної кімнати повинні стати народність, урахування вікових та індивідуальних особливостей, систематичність, наочність та послідовність. Все це реалізується за такими етапами:

- система взаємодії з дітьми;
- музейні заняття;
- практична діяльність.

Під час музейних занять слід знайомити дітей з українською хатою, побутом. А який цікавий світ дитячої іграшки, особливо народної. А чи часто вихователь розглядає її з дітьми, чи граються діти нею. Ні, не завжди. Найчастіше вони «на виставці». А як же необхідно її дати до рук малечі. А головне – не просто дати, а ввести дітей у світ цих іграшок. А яка цікава дитяча сопілочка, що являється найпопулярнішим інструментом України з давніх-давен. Також приваблюють дітей іграшки з глини. Слід розказати дітям, що ці іграшки колись виконували ще й охоронну функцію – їх шум та свист відганяє «злі духи».

Також слід згадати і про дитячий фольклор, який складався протягом багатьох століть. Безліч пісень, забавлянок, закличок та дражниць поринають своїм початком у давнину. Різні народні обряди та вірування дали їм початок. Так, колискові пісні є чи не головними в дитячому фольклорі. Це перші музичні враження щойно народженого маляти. Вони були створені у далеких століттях, передавались від матері до дитини та дійшли й до нашого часу. Тому одне з завдань педагогів-дошкільників – сприяння розвитку дитячого фольклору, збереження його та передача всього цього спадку майбутнім поколінням. Традиції українського народу мають зайняти провідне місце в харчуванні дітей. На перший план виступає українська народна кухня.

Тому, спостерігаючи за дорослішанням дитини, за тим як вона лине в життя дорослих, можна організувати гурткову

роботу з даного питання. Це допоможе дітям дізнатися про історію української національної кухні, розширити знання дітей про традиційні страви, які вживали українці в буденні та святкові дні. А скільки ж можливих правил має народний досвід вихованців в поводженні з хлібом. Адже до хліба ставилися як до святині, його шанували та берегли.

Соціальний досвід дошкільника збагачується за рахунок трудової діяльності. Дошкільник рано звертає увагу на різні трудові дії дорослих. Дитину цікавить те, як матуся їжу готує та посуд мие, а бабусенька пече смачненькі піріжечки. Вона намагається наслідувати дорослих у різних цих діях не лише у дитячих іграх, але й в самому житті, намагаючись ліпити вареники, робити печиво. Після оволодіння трудовими вміннями та навичками, у дошкільника є можливість самостійно забезпечити своє важливе життєве функціонування. Набуваючи трудові вміння та навички, дитя починає почувати себе впевненим. Тому мета такого гуртка:

- підтримувати і розвивати у дітей інтерес до праці дорослих;
- вчити приготуванню нескладних страв;
- розвивати естетичне сприймання побутової діяльності.

Також під час гурткових занять слід зупинитись на застільному етикеті. Розповісти, що в Україні з давніх-давен обід це священна дія для всіх українців. Тому обідати завжди сідали всією родиною в один і той же час.

Відзначається український народ гостинністю, привітністю. Привітання спрямоване на увагу до інших, турботу про них, побажання здоров'я. Українці користуються різними формами вітання в різні проміжки доби та на свята, використовуючи для цього вдале слово, міміку та жести.

Отже, засобів розвиваючого впливу в національно-патріотичному вихованні дуже багато. Сім'я і дошкільний заклад закладають перші цеглинки майбутньої особистості. «Звичай – то другий закон», як говорить народна мудрість, а тому слід використовувати всі можливості народної моралі для виховання здорової особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі: навч. посіб. [Текст] / А.М. Богуш, Н.В. Лисенко. – К. : Вища школа, 2002. – 407 с..
2. Лозинська Є.Ф. Українське народознавство в дошкільному закладі. Методичний посібник. – Кременчук. – 1996. – 122 с..

ХОРЕОГРАФІЧНА ПІДГОТОВКА ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «НУШ»

Вільхова О.Г.

The article determines the relevance of the introduction of choreography into the modern system Ukrainian preschool education as an important component of physical, spiritual, artistic child development. In addition, the author has disclosed some methodological foundations for the organization of choreographic work with children of preschool age, analyzed the author's programs on choreography.

Сьогодні у найважливіших освітніх документах, зокрема Концепції «Нова Українська школа» (2016 р.), визначені основні шляхи реалізації завдань із розвитку творчого потенціалу особистості, формування новітніх життєвих орієнтирів підростаючого покоління. Сучасний суспільний поступ вимагає переорієнтування світоглядних ідеалів, пошуку нових форм і методів соціальних комунікацій. Один із напрямів цього суперечливого процесу в освітньому просторі України є навчально-виховна робота з дітьми дошкільного віку, де особливу роль відіграє хореографія. Концепція «НУШ» орієнтує освітню систему на всебічний розвиток особистості, формування умінь взаємодіяти із соціумом, бути конкурентоспроможними на ринку праці, опанування особливостей співпраці та взаєморозуміння з оточуючими людьми. Сьогодні до змісту шкільної освіти введено обов'язковий урок ритміки або хореографії, тому готувати дітей до навчання в НУШ потрібно ще у дошкільному віці. Задовольняючи інтерес і потреби дітей, а також вимогливі батьківські запити, освітяни активно впроваджують відповідний напрям хореографічної роботи у закладах дошкільної освіти.

Питаннями танцювальної підготовки дітей дошкільного віку займалися Г. Березова, О. Головіченко, Т. Морозовська, О. Мартиненко, Т. Кушова, Л. Плотнікова, Г. Сайкіна, А. Фомін, А. Шевчук та ін. Автори детально аналізували особливості проведення занять, вивчали зміст, завдання та методи роботи з дошкільниками, працювали над програмовим забезпеченням хореографічної діяльності, висвітлювали вимоги до танцювального репертуару тощо.

Термін «дитяча хореографія» було започатковано і запроваджено у науковий обіг та практику дошкільної освіти А. Шевчук у 2008 році [3, с. 13]. Також Антоніною Семенівною розроблено авторську програму хореографічної діяльності дітей від трьох до семи років «Дитяча хореографія», яку схвалено Міністерством освіти і науки України для використання у закладах дошкільної освіти.

Необхідно згадати авторську програму О. Мартиненко «Танцювальна мозаїка», в якій авторка розв'язує завдання оптимізації рухової активності дітей дошкільного віку в залежності від індивідуальних особливостей, враховує профілактичні завдання, які дозволяють скоригувати поставу, виправити сутулість, перекіс лопаток, недостатній м'язовий розвиток тощо [1, с. 25]. Особливо заслуговує на увагу, на наш погляд, розділ «Танцювальні фантазії», що передбачає розкриття творчого потенціалу дітей, почуття художньо-хореографічного образу, умінь імпровізувати, що особливо важливо в умовах подальшого навчання в «Новій українській школі». Основний зміст завдань на імпровізацію складають теми, близькі дитячій уяві, сюжети та настрої яких пов'язані з природою, казковими героями улюблених книжок, мультфільмів тощо [1, с. 27]. Ці методи роботи з дітьми спрямовані на реалізацію моторних функцій дошкільників, прагнення копіювати та наслідувати тих, хто живе у цьому світі. Ця специфічна діяльність на заняттях хореографії занурює дитину у світ речей, рослин, тварин, сприяє підвищенню емоційної відкритості, творчого потенціалу, що у майбутньому, в шкільні роки матиме неабияке значення. Улюблених своїх друзів (зайчиків, білочок, ведмедиків) дошкільник зображує в природних позах, довільних рухах, наділяє почуттями, а також сам вигадує сюжет. Щоб дитина зрозуміла, засвоїла процес створення образу, необхідна тривала копітка праця. Педагог-хореограф повинен створити умови для збагачення дошкільниками інформацією з природознавства, розширити досвід спілкування з об'єктами природи, які він буде зображувати. Робота над пластичним образом починається, як правило, з невпевненого, боязкого підбору дошкільником

довільних рухів. Поступово набір рухів збільшується, їх характер змінюється.

О. Мартиненко зазначає, що під час визначення завдань та змісту хореографічної роботи з дітьми дошкільного віку слід урахувати вікові психологічні, фізичні та музично-рухові особливості їх розвитку. Так, наприклад, у п'ятирічній дитини інтенсивно розвивається емоційна сфера, внаслідок чого вона із задоволенням пізнає мову танцю шляхом освоєння образно-рухового змісту танцювальних рухів («колупалочка» (колупали землю), «вірвовочка» (плести вірвовку), «моталочка» (мотати ногою) та ін.). Може передавати образи контрастного характеру («Айболить і Бармалей», «Вовк і Засць», «Товстий і Тонкий» та ін.), диференціювати та передавати за допомогою виразних поз, жестів і міміки різні переживання і стан людини (радість, сором, страх). Дитина може застосовувати правила танцювального етикету: вітати педагога танцювальним укланом, а по закінченню заняття дякувати та прощатися також за допомогою уклону, запрошувати партнера до танцю, приймати запрошення, відповідаючи реверансом, просуватися по танцювальному класу на носочках, протягом заняття не розмовляти. Дитина починає розуміти, що для занять хореографією слід вдягати танцювальну форму і взувати спеціальне взуття [2, с. 459].

У 6-7 років танцювальна діяльність дошкільників стає більш цілеспрямованою, мета починає співвідноситися з мотивом. Дитина прагне виступати перед глядачами, батьками, стояти у першій лінії, виконувати сольні партії у танцювальних номерах. У процесі танцювальної діяльності починає активніше використовувати простір, розуміє, що танцювальні рухи можна виконувати у різних рівнях (стоячи, лежачи, сидячи) на місці та у просуванні. Дитина зацікавлено ставиться до танцювального мистецтва, може виділяти в ньому оригінальне, дивне, складне, яскраве. Під час занять може надавати перевагу певним танцювальним вправам та завданням, виявляє свої уподобання щодо виконання танцювального репертуару. Дитина починає проявляти вибіркове ставлення до різних видів хореографічного мистецтва, що свідчить про динаміку особистого художньо-естетичного росту, формування життєвої компетентності [2, с. 461].

Враховуючи всі психологічні, фізичні та музично-рухові особливості дошкільників, схарактеризовані О. Мартиненко, можемо констатувати, що проведення хореографічних занять у кожному закладі дошкільної освіти, у період підготовки дітей до навчання в «Новій українській школі» наразі є надзвичайно необхідним і своєчасним. Педагог-хореограф у цьому процесі повинен створювати сприятливі умови для всебічного розвитку вихованців, розкривати їх емоційний, творчий та фізичний потенціал, сприяти не лише танцювальній підготовці, а й підтриманню основних компонентів здоров'я, формувати особистісні якості та моральні норми поведінки (самостійність, працелюбність, людяність, розсудливість, справедливість, самовладання, самолюбність, спостережливість, відповідальність, креативність) [2, с. 458].

Таким чином, для того, щоб ефективно підготувати дитину з хореографії до умов навчання в «Новій українській школі», педагог повинен легко, без примусу використовувати різноманітні методи роботи з вихованцями, щоб процес навчання дарував їм радість, у захопливій ігровій формі надихав на творче виконання тих чи інших хореографічних завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мартиненко О. Танцювальна мозаїка. Програма хореографічної роботи з дітьми 5-7 років / О. Мартиненко // Палітра педагога. – 2009. – №1. – С. 25–29.
2. Мартиненко О. Сучасні підходи до застосування хореографії в практиці дошкільних установ: Режим доступу <https://www.pulib.sk/web/kniznica/elpu.pdf>.
3. Шевчук А. Дитяча хореографія. Методика роботи з дошкільнятами / А. Шевчук // Дошкільне виховання. – 2016. – № 5. – С. 13–16.

ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ ЯК ЗАСІБ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ПЕРЕДШКІЛЬНОГО ВІКУ

Гулик І.О.

The upbringing of patriotism involves forming a sense of pride for the material and spiritual heritage of his people, his homeland, a steady desire to preserve historical and everyday features and protect the interests of his relatives, relatives, society as a whole.

У сучасних суспільно-політичних умовах, коли Україна ціною життя Героїв Небесної Сотні, зусиллями українських військових, добровольців, волонтерів відстоює свободу і територіальну цілісність, пріоритетного значення набуває патріотичне виховання дітей. Тому одним із найважливіших завдань працівників дошкільної освіти є здійснення роботи з формування у підростаючого покоління громадянських якостей, розуміння приналежності до українського народу.

Історично вважається, якщо ми хочемо бути розвинутим, суверенним, щасливим народом, то маємо розгорнути процес пізнання себе як нації і держави, в минулому і сучасному, в процесі розвитку людства пізнати нашу ментальність, долю та історичну місію, бо без цього неможливо ні розв'язати проблеми сучасності, ні передбачити ефективні шляхи розвитку в майбутньому. Має вирішувати широке коло завдань саме національно-патріотичне виховання дітей дошкільного віку.

Одним із основних завдань в закладі дошкільної освіти (ясла-садок) № 68 є організація освітнього процесу через особистісно-орієнтовний підхід та формування правової культури особистості з національно-патріотичним світоглядом, створення належних умов для національно-патріотичного виховання дітей через мовну комунікативність майбутніх громадян України. Проводиться гурткова робота з народознавства – гурток «Козачата», де вихователі через різноманітні форми освітньої роботи реалізують завдання з ознайомлення дошкільників з витоками українознавства. У закладі дошкільної освіти (ясла-садок) № 68 створено світлицю. Малюки залюбки відвідують її. Вони одразу потрапляють у світ традицій матеріальної та духовної культури нашого народу. Велика піч, що оздоблена українським декоративним розписом, є улюбленою річчю у дітей. Звісно, пирогів у ній не спечеш і борщу не звариш, проте уявлення про перебування у сільській хаті – такий, у якій мешкали наші діди-прадіди, ця піч все ж таки створює. На печі, як годиться, розкладені глиняні глечики,

горщики, гарбузи. А поряд на миснику, - інший керамічний посуд, що розмальований за традиціями українського декоративного розпису: тарілка, миска й полумиски, кухлі, барильця, куманці тощо.

Патріотичне виховання найвиразніше має втілюватися в змісті освітньої діяльності, її навчально-дидактичному та методичному забезпеченні; у створенні предметно-просторового розвивального етнічного середовища, атмосфери духовної та національної єдності всіх учасників освітнього процесу. У групових кімнатах оформленні національно-патріотичні куточки, за допомогою яких діти ознайомлюються з культурою, літературою, традиціями українського народу. Саме такий педагогічний підхід сприяє вихованню патріотизму, а саме формуванню почуття гордості за матеріальні та духовні надбання свого народу, своєї Батьківщини, стійкого бажання зберігати історично-побутові особливості та захищати інтереси своїх рідних, близьких, суспільства в цілому.

Реалізуючи зміст освітніх ліній Базового компонента дошкільної освіти (нова редакція), заклад дошкільної освіти ставить цілі на формування національної самосвідомості, як результату освітньої роботи перед вступом дитини в доросле життя. Нині як ніколи гостро набуло актуальності виховання громадянина-патріота, відповідального, відданого своїй країні. Цей аспект виховної роботи представлено нормативними документами. Так, у новій редакції Базового компонента дошкільної освіти зазначено, що старший дошкільник має орієнтуватися в тому, що рідна країна має свою територію, на якій проживають українці, що мають свою культуру, звичаї, мову.

Патріотизм починається з колиски. Патріотизм починається з любові до людини. Патріотизм – це поєднання почуття й думки, осягнення самої вищої святині – Батьківщини – не тільки розумом, а й передусім серцем.

Бути патріотом – означає любити материнську мову, свій дім, батьків і усіх людей, природу рідного краю, звичаї, шанувати традиції народу, людську працю, прагнути не лише зберігати духовні скарби народу, а й примножувати їх. Саме ці проблеми і є визначальними у громадянському вихованні дітей дошкільного віку. Патріотичне почуття за своєю природою – інтегральне, оскільки об'єднує в одне ціле всі сторони розвитку особистості: моральну, трудову, розумову, естетичну, фізичну. Воно формується поетапно, поступово, а саме під впливом навколишнього середовища та інших виховних чинників.

Якщо розглядати патріотизм через поняття «ставлення», можна виділити декілька напрямків: ставлення до державного устрою, до людей, які живуть в рідній державі, до моральних цінностей, звичаїв, традицій, культури, до природи рідної місцевості та держави.

Кожен із цих напрямків може стати змістом освітньої діяльності з дітьми, і кожен внесе свій внесок в соціалізацію особистості дитини за умови врахування особливостей розвитку дітей.

Вивчаючи славні сторінки історії варто звертати увагу на те велике і світле, яке підносить наш народ до вершин цивілізації, визначає його заслуги перед людством. Адже українці – єдина в світі козацька нація. А Запорізька Січ була і залишається нині синонімом свободи, незалежності, людської й національної гідності. У козацькі часи нашому народові були притаманними високий рівень шляхетності, моральності, духовності, доблесті, знання і бездоганне дотримання національних традицій і звичаїв. Козацтво було дисциплінованою організацією самого українського народу, споконвічною формою його самоорганізації і самозахисту в лихоліття на засадах стародавнього звичаю – Свободи.

Важливим напрямком роботи по вихованню любові до Батьківщини є формування у дітей уявлень про людей рідної країни. Перш за все необхідно згадати тих людей, які прославили нашу країну – художників, композиторів, письменників, винахідників, вчених, мандрівників, філософів, лікарів. На чітких прикладах, через конкретних людей необхідно ознайомити дітей з «характером» українського народу. Народна мудрість говорить, що добрий приклад – кращий за сто слів.

Одним із засобів національно-патріотичного виховання дітей передшкільного віку є ознайомлення з містом в якому людина народилася. Успішний розвиток дошкільнят при ознайомленні з рідним містом можливий лише за умови їх активної взаємодії з оточуючим світом емоційно-практичним шляхом, тобто через гру, предметну діяльність, спілкування, працю, навчання, різні види діяльності, властиві дітям дошкільного віку.

Сьогодні нарізла потреба для вихователів і батьків глибоко вивчати українську етнічну педагогіку, відновити патріотичне виховання дітей з метою збереження нації, забезпечення духовної єдності поколінь. Не випадково в народі кажуть: «Якщо твої плани розраховані на рік – сій жито, якщо твої плани розраховані на десятиліття – саджай дерева, якщо твої плани розраховані на віки – виховуй дітей».

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) – Київ – 2012. – 26 с.
2. Богуш А.М. Українське народознавство в дошкільному закладі / А.М. Богуш – 3.: ЛПРС Лтд, 2011. – 398 с.
3. Лозинська Є. Українське народознавство дітям дошкільного віку / Є. Лозинська – Львів: Оріяна-Нова, 2008. – 208 с.

КОРЕКЦІЙНО-ВІДНОВЛЮВАЛЬНА РОБОТА З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ (ПОРУШЕННЯ ЗОРУ) ЗАСОБАМИ СЕНСОРНОГО ВИХОВАННЯ

Драбчак Н.Ю.

As a result of various violations of visual analyzer, formed not enough or unformed certain visual functions, the visual perception of children with visual defects takes slower, more difficult and often needs correction. Sensory development of child with visual defects is the mortgage of successful realization of different types of activity, forming of different abilities.

Упродовж багатьох років державна політика стосовно дітей з порушеннями зору постійно змінювалася, пройшовши шлях від звичайного догляду за ними до забезпечення отримання освіти, набуття спеціальності, соціальної реабілітації. Особливо важливу роль у цьому відіграє система спеціальної освіти, зокрема, її дошкільна ланка, як першооснова соціалізації дитини з порушенням зору. В Україні дошкільна освіта дітей з порушеннями зору реалізується переважно через систему спеціальних закладів дошкільної освіти, які керуються нормативно-законодавчими документами. Законодавчі зміни в країні відбуваються постійно, але єдиної державної програми для дошкільних навчальних закладів для дітей з

особливими потребами (з порушеннями зору) немає, тому потрібна ініціатива на місцях, тобто на рівні регіону й безпосередньо в спеціальних закладах.

Спеціальні дошкільні заклади та групи для дітей з особливими потребами (порушенням зору) є установами, що мають на меті створити всі умови для запобігання подальшого зниження зору, виховання та повноцінної підготовки їх до навчання в школі. Вони навчають та виховують дітей зі зниженими зоровими можливостями на основі загальних принципів, але це навчання і виховання має свої особливі задачі, спрямовані на відновлення, корекцію та компенсацію порушених й недорозвинених функцій, підготовку цих дітей до життя в сучасному суспільстві.

Наш дошкільний заклад взяв собі для роботи «Програму для дошкільних навчальних закладів (груп) компенсуючого типу для дітей з порушеннями зору» (за загальною редакцією В.М. Ремажевської - Львів. Український бестселер. - 2010 – 243 с.), розроблену на базі експериментального закладу освіти Всеукраїнського рівня Львівського навчально-реабілітаційного центру для дітей з порушеннями зору «Левенятко». Програма зазначає, що зі сприйняття починається процес пізнання, процес розумового розвитку. Сенсорне виховання спрямоване на розвиток різноманітних перцептивних дій, в процесі яких дитина вивчає і визначає властивості предметів, об'єктів, явищ, а також вчиться порівнювати їх, об'єднувати за певними ознаками, класифікувати.

Всі заходи з корекційно-відновлювальної роботи, які проводяться в дошкільному закладі дають змогу збільшити результативність корекції пізнавальної діяльності та успішної підготовки дітей до навчання у школі.

У роботі з дітьми, а особливо з дітьми з порушеннями зору, велику увагу слід приділяти сенсорному розвитку дитини – розвитку чуттєвого досвіду. Важливо встановлювати зв'язки між збереженими аналізаторами: сприймати об'єкт на дотик, на слух, на смак зором. Розвивати діяльність на основі дотикового аналізатора, використовуючи наочно-дійові, практичні ситуації. Використовувати паралельно з візуальним контролем слуховий та кінестетичний контроль. Таким чином тренуються рухові відчуття, виправляються недоліки психомоторної сфери. Під час навчання дітей просторової орієнтації, дитина має отримувати завдання відшукати предмети та виконати дії за словесною інструкцією та показом вихователя. З метою розвитку зорового сприймання доцільно використовувати різні види дитячої діяльності. Розвиток зорового сприймання забезпечить формування практичних навичок і вмінь користуватися неповноцінним зором у процесі життєдіяльності. Дотикове (тактильне) сприймання для дитини з порушенням зору, часто виступає у ролі провідного рецептора. За допомогою тактильно-рухового сприймання складаються найперші враження про форму, розмір предметів, матеріал з якого їх виготовлено. Розвиток слухового сприймання для дітей з порушеннями зору так само, як і дотик має визначальне значення. У дошкільному віці надзвичайно важливо тренувати дрібні м'язи пальців, оскільки це тонізує функції кори головного мозку, позитивно впливає на розвиток мовлення та загальний інтелектуальний розвиток і водночас готує руку дитини до виконання графічних правописних рухів, необхідних дитині під час навчання в школі. Незамінним помічником у зміцненні м'язів рук є пальчикові вправи та ігри.

Одним з нетрадиційних, природних методів оздоровлення є пальчикова гімнастика ніг. Ходіння босоніж та різноманітні вправи для стопи завжди були природними методами загартування і оздоровлення. Сучасні дослідники пояснюють це тим, що саме на стопі розташована велика кількість нервових закінчень, які впливають на енергообмін, а ось тренування дрібної моторики пальців ніг також сприяє розвитку відповідних органів головного мозку.

Однією із новітніх технологій розвитку дрібної моторики рук стала робота з піском – пісочна терапія. Ігри з піском – це вияв природної активності дитини. Пісок – чудовий психопрофілактичний засіб, він має чудову властивість «заземлювати» негативну психічну енергію, стабілізувати емоційний стан.

В роботі з дітьми, які мають порушення зору, велике значення має організований, комплексний, багатосторонній вплив, який здійснюється силами нашого дошкільного навчального закладу. Тісна співпраця вчителя-дефектолога з вихователями спеціальних груп сприяє розвитку дошкільника з порушеннями зору й водночас попереджує і виправляє (корегує) вторинні відхилення. Сенсорний розвиток дітей має величезне значення для формування всіх психічних процесів. Це відточування всіх властивостей сприйняття, завдяки яким дитина вчиться розуміти і відчувати навколишній світ.

Аналізуючи роботу спеціальних груп для дітей з порушеннями зору нашого дошкільного закладу слід зазначити, що наслідки відвідування дітьми таких груп надзвичайно позитивні, тому що кожного дня проблема корекції зору вирішується шляхом поєднання лікувально-офтальмологічних заходів з педагогічними видами діяльності. У корекційно-відновлювальній роботі з дітьми з порушеннями зору є переорієнтування їх з недосконалого зору на повноцінне використання збережених органів чуття, а саме дотику, слуху, розвитку практичних дій з предметами та сенсорних еталонів.

Таким чином, важливе значення має проведення щоденних корекційних вправ, корекційних гімнастик, занять, вправ на розвиток дрібної моторики рук, ігор, спрямованих на сенсорний розвиток, які використовуються протягом дня з дітьми з особливими потребами (порушенням зору).

ЛІТЕРАТУРА

1. Гребенюк Т.М., Сасіна І.О., Тімакова Ю.В. Медико-педагогічна корекція зорового сприйняття у дошкільників з вадами зору. – Київ, 2005.
2. Свиридюк Т.П. Корекційно-виховна робота із слабозорими дітьми дошкільного віку. – Київ, 1990.
3. Цехмісто О.І., Пескова О.Б. Корекційно-педагогічна робота з дітьми із порушеннями зору в умовах дошкільного закладу з групами спеціального призначення. – Полтава, 2004.

ІНКЛЮЗИВНА ДОШКІЛЬНА ОСВІТА: ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

Кошелева Р.О.

The problem of inclusive learning deals with number of Ukrainian children, who need the correction of physical and mental development and this problem increases annually. So there is a need for organizing such groups in our educational establishments. It helps to engage children with special needs to educational process.

Актуальність проблеми інклюзивної освіти пов'язана з тим, що кількість дітей в Україні, які потребують корекції фізичного та розумового розвитку щорічно зростає.

Конституція України, Закон України «Про освіту» гарантують усім дітям право на освіту, тобто можливість реалізувати це право в державних освітніх закладах незалежно від раси, статі, національності, соціального та майнового стану, місця проживання та інших чинників. У відповідності до Закону України «Про освіту», інклюзивне навчання – це система освітніх послуг, гарантованих державою, що дає змогу ефективно залучити та включити дітей з обмеженими можливостями до освітнього процесу.

Основна мета інклюзивного навчання – реалізація прав дітей з особливими освітніми потребами на отримання освіти відповідно до їхніх можливостей і здібностей за місцем проживання, їхня соціальна адаптація й інтеграція в суспільство, підвищення ролі батьків у вихованні та розвитку дитини. Освіта дітей із порушеннями фізичного, інтелектуального розвитку є одним із найважливіших завдань нашої держави. Вона передбачає, що діти з особливими освітніми потребами відвідують дошкільний заклад, навчаються та виховуються зі своїми однолітками, за умови відповідної системи освітнього процесу. Основний принцип інклюзії – рівні можливості для кожної дитини.

Наше суспільство повинно надати можливість кожній дитині із порушеннями інтелектуального, фізичного розвитку реалізувати свій потенціал і стати повноцінною особистістю.

Завдання інклюзивного навчання передбачають:

- організацію психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладі дошкільної освіти;
- розвиток різносторонніх можливостей дітей з особливими освітніми потребами у взаємодії зі здоровими дітьми;
- впровадження спеціального навчання, яке сприяє подоланню, або послабленню наявних фізичних та психічних порушень;
- створення адаптаційно-освітнього простору, що охопить різносторонні (освітні) потреби дитини з порушеннями фізичного та інтелектуального розвитку;
- розвиток когнітивних, мовленнєвих та соціальних функцій у дітей, які в подальшому дадуть можливість знизити залежність дитини від сторонньої допомоги та будуть сприяти її входженню в соціум;
- підвищення в суспільстві уваги до дітей з особливими освітніми потребами, створення в закладі дошкільної освіти позитивного психологічного середовища;
- надання своєчасної консультативної допомоги сім'ям, що виховують дітей із особливими освітніми потребами, залучення осіб, що є законними представниками дітей до їх успішного навчання і виховання.

Для успішного розв'язання завдань, які забезпечать дітям, починаючи з раннього віку, увесь спектр освітніх послуг, державою передбачено відкриття інклюзивних груп на базі дошкільних закладів, а саме:

- корекційно-розвивальних;
- оздоровлювально-лікувальних;
- соціально-психологічних.

Взаємодія дітей з особливими освітніми потребами з іншими вихованцями сприятиме їх когнітивному, фізичному, мовленнєвому, соціальному та емоційному розвитку.

Інклюзивна освіта виключає будь-яку дискримінацію дітей, забезпечує однакове ставлення до всіх людей та створює спеціальне освітнє середовище для дітей з порушенням інтелектуального розвитку, із затримкою психічного розвитку, з тяжкими вадами мовлення, з порушеннями зору, з порушеннями слуху, з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, з емоційно-вольовими порушеннями та аутичним спектром.

Кількість дітей в інклюзивній групі залежить від складності порушення у дитини та обсягу необхідної підтримки й допомоги від дорослого. Тобто може бути й одна дитина, якщо їй потрібен постійний супровід, який здійснює асистент вихователя.

Кожна дитина з особливими освітніми потребами забезпечується фаховим корекційно-розвитковим навчанням в умовах закладу.

Створюється навчальна команда різнопрофільних спеціалістів, що беруть участь у розробленні та реалізації індивідуальної програми розвитку (ІПР) дитини. До складу команди включаються такі спеціалісти: вихователі, практичні психологи, асистент вихователя, інструктор з фізичного виховання, інструктор з фізичної культури та навчання плаванню, вчителі-дефектологи, сестра медична старша, батьки. За необхідності запрошують медичних працівників, реабілітологів, вчителів-логопедів та інших спеціалістів.

Індивідуальна програма розвитку розробляється фахівцями на один рік. Проте двічі на рік (іноді-частіше) переглядається для корегування, в разі виникнення труднощів в засвоєнні навчального матеріалу, чи навпаки, коли виникає необхідність перейти до наступного рівня виконання завдань.

Діти з особливими освітніми потребами в інклюзивній групі можуть перебувати до семи-восьми років на підставі рішення спеціалістів міського інклюзивно-ресурсного центру, або на це вказують рівень і ступінь порушення.

Освітній процес в інклюзивних групах здійснюється відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти, за окремими програмами, затвердженими МОН України, та методиками з огляду на індивідуальні особливості навчально-пізнавальної діяльності дітей. Успішна реалізація індивідуальної програми розвитку можлива при тісній взаємодії батьків та фахівців інклюзивних груп. Вони разом погоджують програму розвитку та навчання дитини, а також визначають можливість її впровадження вдома, обговорюють усі дії та заходи, що проводитимуть із дитиною в закладі дошкільної освіти. Слід наголосити на тому, що дитина з порушеннями фізичного, інтелектуального розвитку не займає особливого становища в групі, вона почувається природно і досягає максимальної самостійності.

Отже, організація інклюзивних груп для дітей з особливими освітніми потребами надасть можливість розвинути їх власний потенціал, покращити стан фізичного та психічного здоров'я вихованців, сформувати первинний світогляд,

самосвідомість, розвинути соціальні властивості. Все це забезпечить додаткову підтримку дітей з особливими потребами в подальшому отриманні освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заєркова Н.В., Трейтяк А.О. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків/ Заєркова Н.В., Трейтяк А.О./ – Київ, 2016. – 68 с.
2. Сварник М.О. Інклюзивна освіта в Україні: попередній аналіз ситуації/ Сварник М.О // Інклюзивна освіта: зб. матеріалів проекту. – Київ, 2013 р.

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОСТІ ДІТЕЙ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ ДОСВІД ЗДО УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ

Крамаренко В.О

Opportunities for the formation of children's creativity in kindergartens. Comparison of Ukrainian and German experience. Prospects for the implementation of the best educational practices. Effective communication: child - educator - parents.

Креативність – найважливіша сторона людського життя. Матеріальна та духовна культура є продуктом креативності та творчості. Відомо, позбавте людину уяви, творчості, креативу, і отримаєте зупинку прогресу.

Першими дослідниками креативності, як психологічної якості людини, були європейські та американські психологи Ф. Баррон, Дж. Гілфорд, Дж. Рензуллі, Р. Стернберг, П. Торренс.

За роки існування вітчизняна система дошкільної освіти робила спроби формувати креативність, починаючи від методик раннього розвитку М. Монтесорі до педагогічних ідей І.П. Іванова. Деякі елементи авторських програм ефективно працюють у навчально-виховному процесі закладів дошкільної освіти України. Національні освітні програми для дітей від двох до семи років «Дитина», «Я у Світі», «Українське дошкілля» пріоритезують інтереси, бажання та потреби дитини, що сприяє саморозвитку особистості, значною мірою визначає ефективність її пізнавальної діяльності, починаючи з дошкільного віку. Базовим поняттям, яке характеризує особистість з боку її неповторності, винятковості, несхожості від інших, оригінальності, покладеним в основу концепції Програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі», є «індивідуальність» [1,с.10].

Пік креативності людини припадає на дошкільний вік, а саме з 3 до 6 років, та зростає у перші три роки навчання у школі, але якщо у період дошкільного дитинства уява позбавлена інтенсивного розвитку, то у подальшому відбувається швидке зниження активності формування креативності. До цього призводять схожі завдання, однакові вимоги до дітей з різноманітним темпом та глибиною засвоєння інформації.

У закладах дошкільної освіти Німеччини практично доведено ефективність єдиної системи Фрідріха Фребеля, що розробив першу навчальну та виховну програму для малюків. Головна ідея німецького вченого полягає в тому, що усі діти талановиті та унікальні, але здібності кожної дитини проявляються по-різному та спрямовані на різні види діяльності, завдяки чому формується креативність. Основу виховного процесу сучасної дошкільної освіти Німеччини складає індивідуальний підхід. Діти займаються тим, що їх цікавить, і чого вони самі хочуть. Це не означає, що в німецьких дитячих садках відсутній порядок. Вихователі стежать за поведінкою дошкільнят, підштовхують їх до участі в різноманітних забавах, намагаються розвивати світогляд, але пріоритетне значення надається особистим здібностям дитини, її інтересам та вподобанням. Ця методика ефективно працює з самого її започаткування та дуже зближує націю.

Таким чином, наслідками сталої, авторитарної або занадто різновекторної системи виховання вдома або у ЗДО є зниження розвитку особистісних поглядів та здібностей, пригнічення структури власного «Я». Разом зі зменшенням спроможності фантазувати, шукати нестандартні рішення та творити починається процес збіднення особистості, знижуються креативні можливості, згасає цікавість до наук та мистецтв.

На нашу думку, перед дитиною дошкільного віку треба відкривати якомога більше шляхів до світу творчості, уяви, фантазії. Уява та фантазія – складові креативності, необхідні здатності, що потребують особливої уваги у процесі інтелектуального розвитку. Вважаємо, що саме психологічна свобода і психологічна безпека необхідні для творчої самореалізації: подоланні непорозуміннь оточуючих, відстоюванні оригінальних поглядів, розвитку мотивацій досягнень, ціннісних орієнтирів. Це досягається завдяки величезному вибору методик творчого розвитку дітей дошкільного віку, індивідуальному підходу та ефективній співпраці батьків і педагогів ЗДО, що тією чи іншою мірою характерно як для України, так і Німеччини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аксьонова О.П., Анищук А.М., Артемова Л.В [та ін.] Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» [нова редакція]: у 2 ч. Ч.ІІ. Від трьох до шести (семи) років / наук. кер. О.Л. Кононко / Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 452 с.
2. Педагогика: Большая современная энциклопедия / сост. Рапацевич Е.С. / Мн.: «Соврем.слово», 2005. 720с.
3. Шапар В.Б. Психологічний тлумачний словник / Х.: Прапор, 2004. 640с.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Криворучко Т.М.

The dramatized activity of preschoolers has certain characteristics within each age period. This is due to the different levels of speech development, gaming activity, theatrical actions and the perception of literary works. Being engaged with children with dramatized art will make the life of our pupils more interesting, filled with the joy of creativity.

Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні та освітньою програмою для дітей від 2 до 7 років «Дитина» передбачено формування у дитини почуття краси в її різних проявах, емоційно-ціннісного ставлення до процесу та продуктів творчої діяльності, світу мистецтва, розвитку творчих здібностей, позитивної мотивації досягнень.

Науковці доводять: природа дитини дошкільного віку є поліхудожньою, свідомість дошкільника здатна сприймати

особливості та мистецьку мову усіх видів художньої діяльності. Одним із найважливіших аспектів багатогранного процесу становлення особистості є засвоєння дітьми духовних і моральних цінностей.

Особливо дієвою в цьому напрямі освітнього впливу є театралізована діяльність. Саме театр розкриває перед дітьми сутність цілком життєвих ситуацій, спонукає до прояву власних почуттів та емоцій, співпереживання, засудження негативних людських рис і поведінки, навчає думати й робити висновки.

Театралізована діяльність – джерело формування різних видів здібностей дитини дошкільного віку, включає в собі: акторську майстерність, гру на музичних інструментах, пісенну і танцювальну творчість дітей.

Елементи театралізації використовують на заняттях, розвагах, святах, починаючи з молодшої групи. Діти залюбки входять в образ, переживають яскраві хвилювання, наслідуючи дорослих. Малюки з радістю зображують у невеликих сценках звички тварин, імітуючи їх рухи, голоси. Але інтерес до такого виду діяльності в них ще не стійкий, не довготривалий. Недостатньо розвинене мовлення, вони можуть повторити слова за дорослим, але самостійно не створюють фрази. Театральні дії в них виражаються в руховій активності. Ігрові дії дітей молодшої групи розгорнуті й фіксуються на основі операції дій.

У старших дошкільників ігрові дії часто мають символічний узагальнений характер, що надає можливість дитині за короткий час програвати більші «часові відрізки» подій. Старших дошкільників більше цікавить результат ігрової діяльності. Ігри носять колективний характер, довготривалі з міцно складеним сюжетом, з виконанням правил, які містяться в ролі й обумовлені сюжетом гри. Провідним мотивом гри у цьому віці стає пізнавальний інтерес, який виявляється в прагненні упорядкувати власні уявлення про довкілля.

З віком завдання з театралізованої діяльності ускладнюються, діти інсценують невеликі казки, поетичні твори. Драматизація з одного боку ближче за усякий інший вид творчості пов'язана з грою, а з іншого, вона є основою усієї музично-театралізованої творчості, бо містить у собі елементи різних видів музичної творчості. Сценарії театралізованих вистав, які написані за мотивами улюблених дітьми казок, дуже подобаються дітям, підготовка до них приносить радість, бо по суті є грою у казку.

Для малюків театр - це веселі мандрівки, ігри, дослідження, а для педагогів - ретельно спланована, кропітка праця, спрямована на збагачення життєвої компетентності малюків, фізичний, творчий, інтелектуальний розвиток.

Дитячі театралізовані вистави – це знакова подія в житті навчального закладу, через яку вчиняється цілеспрямований педагогічний вплив на вихованців. Захід готується і проводиться для дітей (а не для батьків), тому під час підготовки враховуються вікові й психологічні особливості, потреби, запити, індивідуальні властивості дітей. Сценарій вистави повинен бути уміло продуманим, ретельно організованим, грамотно структурованим, насиченим необхідним і цікавим для розвитку дитини змістом, зведеним у привабливу і зрозумілу форму.

Добре організовані вистави благотворно впливають на розвиток пізнавальних процесів: пам'яті, уваги; створюють прекрасну ситуацію для розвитку мови дитини.

Творчий підхід до роботи дає можливість розвивати здібності усіх дітей, незалежно від рівня підготовленості. Особлива педагогічна цінність дитячих театралізованих дійств полягає в тому, що вони можуть допомогти дитині реалізувати краще, що в ній є, оскільки для дитини особливо значимий сам процес.

Працюючи в тісній співпраці педагогів з батьками, намагаючись зблизити життя дітей в дитячому садку з сім'єю, допоможе цілеспрямовано та плідно розвивати акторські здібності дітей. Спільне проведення вистав сприятиме музичному, соціальному, творчому розвитку дітей, допоможе розвинути в дітях товариськість, комунікативність і зробить колектив більш дружним.

Театр в житті дитини - це свято: яскраві вогні рампи, оплески, вітання, усмішки, квіти. Хто з нас не мріяв у дитинстві перенестися в казковий незвичайний світ: перетворитися з Дюймовочки в принцесу, кружляти у танці із принцом на балу, виявляти відвагу та хоробрість мушкетерів, звільнити від злих чар Лускунчика, застерегти маленьких козенят не слухати хижого вовка. І все це можливо в театрі!

Ось чому театральне мистецтво таке близьке і зрозуміле дітям. Адже в його основі лежить гра – найголовніша річ для малюків. Емоції і міміка дітей щирі та яскраві, посмішки відверті і невіддільні. Дитина не лише сприймає красу, відгукується на неї, а й намагається певною мірою сама створити її.

В цей же час ми починаємо навчати дітей основам акторської майстерності. Сприймання театралізованої вистави, яка поєднує рухи, спів, художнє слово, міміку, пантоміму, забезпечує виховання різних почуттів дітей, розвиток творчості та пізнання дійсності. Саме тому театралізовані ігри, в яких малюки виступають в ролі як акторів, так і глядачів, є надзвичайно важливими та мають велике значення для всебічного розвитку дошкільнят.

Очікуваними результатами освітньої роботи з дітьми щодо театральної діяльності є: орієнтування в основних видах театального мистецтва; вміння вирізняти гуманний зміст і колективний характер театральної вистави; виявляти особистісну позицію, під час перевтілення; створення сценічного образу за допомогою експресивних засобів (мовлення, міміка, жести, рухи, музика, танці, спів); запам'ятовування сюжетної послідовності спектаклю, вміння своєчасно включатися в дію; творче застосування художньо-мовленнєвого і музично-пластичного досвіду казки, творів інших літературних жанрів; отримання задоволення від процесу та результату діяльності.

Театралізована діяльність приносить величезну користь для естетичного та духовного виховання, для становлення характеру дитини, для прищеплення їй найкращих рис, для утвердження себе в суспільстві. Чим раніше почати роботу з дітьми по розвитку їх творчих здібностей засобами музики та театального мистецтва, тим вагоміших результатів можна досягнути в пісенній, танцювальній та ігровій творчості, а також в досягненні виховних, розвивальних та коригуючих цілей та задач.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти [нова редакція]. - Київ: Видавництво, 2012р.
2. Освітня програма для дітей від двох до семи років «Дитина». - Київ.-2016 р.

СВЯТА ТА РОЗВАГИ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ЗАСІБ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Крупа С.А.

The art can cause a storm of feelings: joy and sorrow, a smile and tears. It attracts and entices, allows you to plunge into the magic world of fantasy. It is in the organization and holding of holidays and entertainment in the institution of preschool education laid an inexhaustible pile of art. They carry enormous educational opportunities, which are expressions of morality, ethics, aesthetics, love, careful attitude to the surrounding.

Ми живемо в складний та цікавий час, коли ламаються стереотипи, переоцінюються усталені цінності. Тому в сучасних умовах зростають вимоги до виховання та навчання підростаючого покоління. Велике значення надається духовному розвитку особистості, а одним з визначених завдань Базового компонента дошкільної освіти, як Державного стандарту – не стільки озброїти дитину системою галузевих знань, скільки наукою життя.

Освітня лінія «Дитина в світі культури» орієнтує педагогів на розкриття образотворчого, музичного, театрального і літературного мистецтва, що передбачає формування почуття краси в її різних проявах, ціннісне ставлення до всього світу. Оскільки музика є найбільш виразним і доступним для дитячого сприйняття мистецтвом, то саме через спілкування з музикою процес естетичного виховання дошкільнят буде протікати більш успішно. В процесі естетичного виховання дітей дошкільного віку в дошкільному закладі розвиваються, поглиблюються, удосконалюються музичні та творчі здібності дітей, збагачується їх духовний світ. Тобто, музика керує розвитком емоцій дитини, завдяки чому пробуджує у дітей вищі духовні почуття (любов до рідної природи, до свого народу, до національних культурних традицій інших народів, до рідних людей і до себе самого).

Одним із шляхів реалізації поставленого глобального завдання естетичного виховання є прилучення дітей дошкільного віку до скарбниці вітчизняного та світового музичного мистецтва. На думку Ветлугіної Н.О., свята – особливо сильний і незамінний засіб естетичного виховання. Для формування естетичного смаку дошкільників слід поєднувати на святах різні види мистецтва: доповнюючи одне одного, вони підсилюватимуть силу емоційного впливу. Водночас кожен з видів відіграє самостійну роль.

Свята та розваги – це масові дії, приурочені якійсь події, або календарній даті. Вони займають особливе місце в системі естетичного виховання в дошкільному закладі. Загальна передсвяткова піднесеність, підготовка загострюють почуття дітей. Через це на святах та розвагах тісно поєднуються естетичне і моральне виховання дітей. Веселі ігри, видовищні заходи дають велике задоволення дітям, які відчувають себе артистами та учасниками розважальних дійств. Саме свята поєднують різні види мистецтва, в ході яких вирішується ціла низка виховних завдань. Свято в дошкільному закладі розглядається як підсумок певного періоду загально-виховної роботи з дітьми. Тут можна побачити їх досягнення: наскільки вірно звучить пісня, виразні рухи в таночках та іграх, різноманітні інтонації при читанні віршів, вміння драматизувати та поводити себе. Вірно підготовлене та проведене свято має великі можливості щодо формування колективу, виховання у кожного його учасника активного позитивного відношення до оточуючої дійсності, розвиток індивідуальних творчих здібностей.

Святам притаманні такі риси, як невимушеність, веселість, яскравість, емоційність, що сприяє естетичному вихованню дітей, прилучає дітей до мистецтва, розвиває вміння бачити, чути, розуміти красу слова і дії, відчувати відповідальність та наполегливість, дає можливість закріпити та поглибити уявлення про явища оточуючого світу та суспільного життя. Виховна роль свята, або розваги значно підвищується якщо залучати до участі всіх без виключення малят, зацікавивши їх до цього, надавши можливість передати своє відношення до нього через художні образи музичних творів.

Кожне свято та кожна розвага – це велика творча робота: вдало обрана тема, різноманітна, різнобічна підготовка вихователя і музичного керівника, дітей групи, батьків, розробка сценарію і його втілення в життя, бесіда – підбиття підсумків роботи. Ця робота потребує багато зусиль, але вона того варта, бо завдання, які вирішуються є дуже важливими у всебічному розвитку дошкільників. Музичні, театралізовані свята та розваги дають дітям змогу відчувати художньо – естетичну природу музики. Кожне свято чи розвага має певну специфіку в оформленні, відображаючи ідею, якій воно присвячене. Своєрідність дитячої самостійної музично - естетичної діяльності зумовлена ініціативою самих дітей, їх бажанням звертатися до власного музичного досвіду за різних обставин.

Засоби естетичного виховання дошкільнят різноманітні. Вони змінюються в залежності від віку, розвитку, загального і естетичного досвіду дітей. Основні з них - це красиві явища природи і мистецтва, що легко можна поєднати у святі чи розвазі з дітьми. Ми маємо можливість підбирати демонструвати музичні мелодії, зрозумілі дітям раннього та дошкільного віку. Розвитку естетичних почуттів сприяє формування у дітей співочого голосу, уміння грати на музичних інструментах, малювати, розповідати, драматизувати, бачити красу оточуючого. Особливо велике значення це має тоді коли дитина має змогу все це пережити та оцінити.

Найдоступнішим засобом збудження відчуття краси є пісня, яку дитина чує з раннього віку, дитячі вірші і музика. Тож вихователі та батьки мають підтримувати щонайменшу активність малят, коли вони у свій вільний час пригадують знайомі музичні забави, вірші, співаночки, таночки. Дорослі повинні спостерігати та опосередковано впливати на ситуацію, коли діти використовують в ігрових ситуаціях іграшкові музичні інструменти, звертаються до улюбленого музичного репертуару переробляють його на свій лад, варіюють та ініціюють гру в свята. Ми повинні створювати сприятливі умови для самостійної творчої та естетичної діяльності дітей.

Свята та розваги здатні викликати бурю почуттів, вони притягують і манять, дають змогу зануритись у чарівний світ фантазій. Саме в організації та проведенні свят та розваг в закладі дошкільної освіти закладена невичерпна скарбничка мистецтва. Вони несуть в собі величезні виховні можливості, що є виразниками моралі, етики, естетики, любові, дбайливого ставлення до оточуючого, та є основними засобами естетичного виховання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти [Нова редакція] - К., 2012.

2. Дитина. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років. - К., 2016.
3. Ветлугіна Н.О. Система естетичного виховання в дитячому садку. - К., 1997.

ПРОБЛЕМА ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Лебедєва О.С.

At present, the ecological problem of the relationship between man and nature, as well as the impact of mankind on the natural environment, has become very acute and has become large. And the matter here is not only in scientific and technological progress, but also in the person himself. We became separated from nature, we learned to replace her gifts with those who created human hands. And if people in the near future do not learn to be careful about nature - they will lose it and themselves.

На сьогоднішній день питання взаємодії людини з природою виросло в масштабну екологічну проблему, вирішити яку можливо лише за умови зміни поведінки особистості, формуючи у підростаючого покоління особливого екологічного світогляду.

Нам всім відомо, що все починається з дитинства. Екологічне виховання також треба починати з раннього віку, коли серце дитини понад усе відкрите для добра. Це наполеглива діяльність дорослих і постійна робота розуму і рук дітей. Сучасні і майбутні покоління людей мають залишити нащадкам запаси природних, економічних та соціальних ресурсів в достатній кількості.

Перед педагогами стоїть важливе завдання - виховати молоде покоління у традиціях злагодженого співіснування з природою, більш раціонального використання, відновлення та збереження її багатств. Отже, проблема екологічного виховання дошкільників виходить на перший план, набуваючи все більшої актуальності. Формування екологічної культури та дбайливого відношення до довкілля є одним з головних напрямків дошкільної освіти. Базовий компонент передбачає формування у дітей розуміння взаємозв'язків «нежива і жива природа», «рослинний і тваринний світ», «природа і суспільство».

Заклади дошкільної освіти вже сьогодні мають проявити наполегливість у вихованні нового покоління, якому притаманне особливе бачення світу, до якого він ставиться як до об'єкту постійної турботи. Формування екологічних знань – є одним з головних завдань сучасного закладу освіти.

Екологічне виховання – це формування у дітей екологічного мислення, правових і моральних поглядів на природу та місце людини в ній. Метою екологічного виховання є формування особистості, яка здатна вільно орієнтуватися в природоохоронній ситуації.

Успіх екологічної освіти дошкільника великою мірою залежить від того, який зміст знань про складний і багатий світ природи отримає дитина в цьому віці. Отримані знання у майбутньому будуть сприяти дбайливому і бережному відношенню до неї. Цілком очевидно, що вся екодіяльність вихователя повинна спрямовуватися на створення підґрунтя для особистості майбутнього. Саме така освіта дасть можливість для формування високого рівня екологічної культури. Завданнями екологічного виховання є:

- виховання бережного ставлення до природи;
- формування екологічних знань та уявлень про природу;
- розвиток умінь бачити і відчувати красу і привабливість довкілля, вміння милуватись ним;
- включатись у посилену екологічно-направлену діяльність.

Умови в яких ми живемо, значною мірою впливають на нас і на нашу діяльність. Сучасні дошкільники, які проживають у містах, перебувають у штучному технологізованому середовищі. Внаслідок стрімкої урбанізації діти втратили змогу безпосередньо спілкуватися в природі, контактувати з живими об'єктами та природними явищами. Тому одним із визначальних шляхів формування екологічної грамотності дітей є стан екологічного розвивального середовища, у якому зростає дитина. Існують три різновиди такого середовища:

- безпосереднє, те в якому перебувають об'єкти, явища природи і протікають між ними процеси, що доступні для пізнання;
- об'єктивне, те яке визначає все те, що дитина може пізнати, а також суб'єктивне (дитина вже про це середовище щось знає);
- матеріальне, те яке складається із реальних витворів людини і природи.

У закладі дошкільної освіти таким середовищем є територія та предметне оточення групи. Компонентами території закладу є ділянка саду, лісу та городу, екологічна стежина тощо.

У групових приміщеннях закладу еколого-розвивальне середовище спрямоване на реалізацію, становлення і вдосконалення природних задатків дитини. Це: природознавчий, ігровий, бібліотечний, художній, етнографічний, пізнавальний, музичний та театралізований осередки.

Екологічна компетентність дитини формується під час особистого спілкування з природою - екскурсій, спостережень, милування природою, трудової та експериментально-дослідницької діяльності. Важливою і унікальною формою екологічної освіти та пропаганди заходів по охороні природи є створення навчальних екологічних стежин. Вони займають важливе місце в екологічному вихованні та у формуванні екологічної культури дошкільників. Екологічна стежина – це заздалегідь визначений маршрут по певній місцевості, на якому розташовані невластиві та типові для нашої місцевості об'єкти. Головними функціями екологічної стежини є: формування у дітей навичок застосування екологічних знань, екологічної свідомості, екологічного мислення та залучення їх до спілкування з природою. Це своєрідна навчальна лабораторія в природних умовах, що доступна в усі пори року. Головним завданням екологічної стежини є навчити дітей розпізнавати в природі вивчені живі об'єкти, бачити ознаки пристосування їх до умов життя, вміння пояснювати їх екологічне значення. Вони являються однією з ефективних форм природопізнавальної роботи.

Навчально-виховну екологічну стежину можна створити і на території закладу дошкільної освіти. Це певні об'єкти і зелені насадження: плодові та декоративні дерева і кущі різних порід, квітники, городні культури, кормові і гніздові

території для звірів та птахів, шпаківні тощо. Екологічну стежину можна використовувати в різні пори року. На ній можна проводити такі форми роботи: пізнавальні екскурсії, спостереження, ігри, конкурси тощо. Дуже важливо, щоб діти, йдучи цією стежиною, відчули бажання берегти рідну природу.

Отже, сутністю екологічного виховання є систематичний, терплячий вплив на розум дитини, задля того, щоб вона усвідомила і відчула себе, «як частинка природи, здивувалась, навіть була вражена думкою, що людина до того часу сильна і могутня, поки вона вірна матері-природі, що вміє берегти почуття вдячності за те, що вона живе» (за В.О.Сухомлинським). Адже самостійно росте лише бур'ян, а сучасне екологічне мислення треба плекати, як плекають культурні рослини, беручи все найкраще від екологічного сприймання наших пращурів та інших народів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тимофеева О.О. Кришталеві джерела: методичний посібник для педагогів та батьків з питань формування екологічної компетентності дошкільників/О.О.Тимофеева, І.В.Тимофеев. – Тернопіль:Мандрівець, 2016.- 216 с.
2. Лисенко Н.В. Еко-око: дошкільник пізнає світ природи: навчально-методичний посібник / Н.В.Лисенко. – К.:Видавничий Дім «Слово», 2015. – 352 с.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ШЛЯХІВ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ.

Малікова Л.В., Комаренко М.С.

In recent years in Ukraine big attention has been given to education and upbringing of the children with special educational needs. Since 2004 in preschool education institution №32 has been established groups for children having a hearing disability and specific speech and language difficulty. The teaching staff not only educates and upbrings the children with special educational needs, they also pay attention for such problems as: comprehensive rehabilitation and integration of the children with special educational needs in society. The incorporation of inclusive education in secondary schools gives graduates of the groups having a hearing disability the opportunity for studying in common classes in institutions of secondary education.

Створення в Україні сучасної високоефективної системи освіти є однією з найважливіших умов конкурентоздатності нашої держави на європейському ринку. У цьому питанні значна роль має бути відведена і дошкільній освіті, метою якої є модернізація відповідно до запитів суспільства та інтеграції в європейський освітній простір.

Динаміка суспільних перетворень останніх років викликала масштабні інноваційні процеси.

Оновлення національної системи освіти на основі принципів демократизації та гуманізації є дороговказом до пошуку оптимальних шляхів соціалізації дітей з особливими освітніми потребами та їх інтегрування у суспільство.

Враховуючи політику нашої держави, щодо вирішення проблеми соціально-психологічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами, на базі закладу дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу № 32 Кременчуцької міської ради Полтавської області з 2004 року працюють спеціальні групи для дітей, які мають порушення слуху та мовлення. В закладі існує дві групи спеціального призначення для дітей з повною та частковою втратою слуху.

Поряд з основними завданнями навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами, колектив працює над такими проблемами:

- комплексна реабілітація дітей з особливими освітніми потребами;
- Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами в суспільство.

Сучасна дошкільна освіта є первинною складовою всієї освітньої галузі, яка базується на дотриманні таких пріоритетів як: забезпечення її доступності, піклування про збереження та зміцнення здоров'я, психофізичного розвитку, надання допомоги сім'ям у розвитку, виховання та навчання дітей. Педагоги закладу дошкільної освіти усі свої зусилля спрямовують на те, щоб:

- створити належні умови для реалізації завдань освітнього процесу;
- сприяти розвитку гармонійної особистості дитини;
- сприяти соціальній адаптації дітей;
- викликати мотивацію діяльності дітей з особливими потребами.

Для досягнення цієї єдності нашим педагогічним колективом закладу дошкільної освіти проводиться виховна робота з батьками, ведеться пропаганда педагогічних знань, роз'яснюється структура дефекту і можливості розвитку глухих і слабочуючих дітей.

Початкова школа, спираючись на здобутки дошкільного дитинства, має забезпечити подальше формування особистості дитини, її інтелектуальний, соціальний, фізичний розвиток. Одним із найважливіших чинників прогресивного розвитку суспільства є гуманне, милосердне та дбайливе ставлення до дітей, які позбавлені можливості вести повноцінне життя внаслідок вад розвитку. Навчання і виховання дітей з особливими потребами передбачає включення їх у загальну діяльність разом з іншими дітьми, адже вони повинні відчувати себе повноцінними членами дитячого колективу.

Тому перед педагогічним колективом стоїть важливе завдання підготувати вихованців, які мають порушення слуху, до навчання у звичайній школі, до спілкування з однолітками, що наразі стало можливо за умови їх навчання за інклюзивною формою.

Педагогові, який працює з дітьми з обмеженими можливостями, слід використовувати у своїй роботі сучасні підходи, методики, прийоми, технології, що підвищуватимуть ефективність як викладання матеріалу, так і опанування його дітьми. Тому, слід зазначити на важливості наступності між закладом дошкільної освіти та закладом загальної середньої освіти та співпраці між педагогами цих закладів освіти на партнерських умовах.

Відтак, на сьогодні в закладах загальної середньої освіти навчається чимало дітей з особливими освітніми потребами, і вчителю важливо знати про особливості цих учнів, про своєрідність розвитку їхнього мовлення, усвідомлювати труднощі, з якими така дитина стикається в житті, мати змогу допомогти їх подолати.

З упровадженням інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти, більшість випускників з груп спеціального призначення для дітей з порушеннями слуху продовжують своє навчання у звичайних класах закладів

загальної середньої освіти. Тому розвиток дітей з вадами слуху в нашому закладі націлений на вирішення важливих завдань, які допоможуть в майбутньому дітям з вадами слуху стати повноцінними членами суспільства.

Надзвичайно важливою є єдність виховних впливів закладу дошкільної освіти і сім'ї. Ефективне навчання дітей з вадами слуху також передбачає залучення батьків до навчально-виховного процесу на партнерських засадах, співпрацю з громадою та підтримку ініціатив громадських і батьківських організацій.

У наш час відбуваються суттєві зміни суспільного світогляду щодо ставлення до дітей з обмеженими можливостями. Учасників освітнього процесу необхідно зорієнтувати на гуманістичні цінності та толерантне ставлення до дітей з особливими освітніми потребами. Толерантність – потужний інструмент досягнення психологічного спокою і щастя в особистому житті. Ставлячись поважно до оточуючих, людина отримує багато переваг: симпатії рідних та близьких, збільшення кола друзів, що дає впевненість і підтримку в години життєвих складнощів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти. 2012. Електронний ресурс., режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-na-sajt-ostatochnij.pdf>.
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Електронний ресурс., режим доступу: <kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ (ПОРУШЕННЯ ЗОРУ) НА ЗАНЯТТЯХ З НАВЧАННЯ ГРАМОТИ

Малюк Г. М.

In the last few years amount of children, born in Ukraine with certain violations, whether physical, psychical or intellectual, increased. One of the main social problems of today are increase of amount of children, born with visual defects. Such situation requires forming of the proper network of establishments for their physical, mediko-social'noy rehabilitation. With development of medicine and pedagogic, views of specialists and society at all at the problem of studies and education of children with visual defects change.

Всебічні процеси демократизації суспільства вимагають створення широких можливостей для реалізації власного потенціалу кожної людини. Тому особливого значення набувають проекти розвитку і допомоги людям, які мають те чи інше обмеження здоров'я.

Діти з особливими потребами (вадами зору) становлять багаточисельну категорію дітей з особливостями психофізичного розвитку. Саме у цих дітей рівень якості життя, адаптації в суспільстві знаходиться в прямій залежності від своєчасності та адекватності вчасного корекційно-розвивального психолого-педагогічного супроводу.

В дошкільному закладі компенсуючого типу працюють сім спеціальних груп для дітей з особливими освітніми потребами. Робота в цих групах здійснюється за трьома основними напрямками: організаційно-педагогічний, лікувально-відновлювальний та корекційно-виховний, що забезпечує поряд з засвоєнням дітьми загально-освітньої програми «Дитина» розвиток та охорону функцій зорового аналізатору, корекцію та компенсацію вторинних відхилень у розвитку дитини за спеціальною програмою для закладів дошкільної освіти

Завдання педагога – не тільки створити умови для нормального розвитку дошкільників, а й забезпечити їм можливість для оволодіння способами тієї чи іншої діяльності. Адже дошкільник з порушеним зором повинен бути спеціально навчений та соціально адаптований.

Важливим етапом початкового навчання є опанування основ грамоти (письмо і читання). Формування писемних навичок у дошкільнят з особливими потребами (вадами зору) значною мірою залежить не стільки від мовленнєвого розвитку, скільки від рівня сформованості невербальних форм психічної діяльності – зорово-просторових уявлень, зорово-моторної координації, загальної моторики, цілеспрямованої свідомої діяльності, самоконтролю та уваги.

Підготовка дітей із вадами зору до навчання грамоти і запобігання у них порушень писемного мовлення є дуже важливими під час роботи щодо розвитку мовлення з дітьми старшого дошкільного віку. Зміст цієї роботи включає як розвиток усного мовлення, фонетико-фонематичних процесів, звуко-буквеного аналізу і синтезу, так і розвиток психофізичних функцій, які лежать в основі повноцінного формування письма і потребують корекції у дітей з вадами зору: зорового і зорово-просторового сприймання; зорового аналізу і синтезу; зорової пам'яті; зорово-моторної координації; зорового і рухового контролю, дрібної моторики в цілому. Ці завдання реалізують на спеціальних корекційних заняттях із запобігання порушень писемного мовлення зі слабозорими дітьми.

Важливим є створення сприятливих умов для правильної організації корекційно-виховного процесу: достатнє освітлення приміщення, правильне розсаджування дітей за столами, розміщення наочного матеріалу на рівні очей дітей і на доступній віддалі, відповідна тривалість зорових навантажень, організація під час занять корегуючої гімнастики та окремих вправ для зору.

В роботі з дітьми більше використовується наочний матеріал у поєднанні із словесним. Так, як у дітей з вадами зору порушуються і інші зорові функції (гострота, поле, фіксація і ін.), до використання наочного матеріалу і його демонстрації ставляться спеціальні вимоги.

Сім'я, де росте і виховується дитина із зоровою патологією, потребує особливої уваги і піклування. Більшість батьків гостро потребують допомоги фахівців у питаннях виховання, навчання і розвитку дітей з порушенням зору. Батькам дитини з вадами зору необхідно знати зміст діагнозу, пов'язані із ним особливості зорового сприймання. Відповідно до них потрібно організувати побут та робоче місце дитини.

Особливо важливими завданнями є перебудова ставлення педагогів до дітей з важкими порушеннями зору, організація спілкування з вихованцями на принципах партнерства, поваги до них, віри в можливості дітей. Це допоможе вихователю бачити кожну дитину окремо й відповідно добирати доцільні саме для неї способи, методи і прийоми роботи.

У кожному віковому періоді в системі стосунків дорослий-дитина виникають суперечності як рушійна сила

розвитку, які визначають нове генетичне завдання, розв'язання якого має життєве значення для повноцінного розвитку незрячої дитини.

Спеціалістами встановлено, що дітям із порушеннями зору властиві такі відхилення, як нездатність навчатися, що не можна пояснити інтелектуальними, сенсорними факторами та здоров'ям дитини, нездатність встановлювати міжособистісні стосунки, неадекватна поведінка в нормальних умовах, переживання депресій. Ці діти більш вразливі. Наявність життєвих труднощів викликає різні емоційні реакції, зокрема, пасивність, мрійливість та фантазування, страх перед невідомим простором та живими невідомими об'єктами, занижена самооцінка, перебування у тривожному стані, у напрузі, неврівноваженість, невпевненість, пригніченість у стосунках з людьми навколо. Тому навчання та розвиток дитини зі зниженим зором будуються відповідно до її специфічних природних можливостей та на їх основі.

Тож в процесі роботи з дітьми виникла потреба в удосконаленні планування занять з навчання елементів грамоти в поєднанні навчальних та виховних завдань з корекційними вправами. Під час навчально-виховного процесу вихователь бере до уваги рекомендації вчителя-дефектолога щодо корекційно-відновлювальної роботи згідно зорових навантажень та діагнозу дитини, підбирає дидактичний матеріал таким чином, щоб дитина зі зниженим зором якомога краще засвоїла матеріал. Матеріал має бути збільшений у розмірі, контрастний демонстраційний матеріал, з рельєфним зображенням, трафаретами тощо. Спільна робота вихователя та вчителя-дефектолога відображається в журналі «Взаємозв'язок вчителя-дефектолога з вихователем».

За результатами багаторічної праці з організації корекційно-виховної та навчальної роботи в спеціальних групах для дітей з порушеннями зору створена методична розробка занять з навчання елементів грамоти для дітей старшого дошкільного віку, попередня та індивідуальна корекційна робота.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гребенюк Т.М., Сасіна І.О., Тімакова Ю.В. Медико-педагогічна корекція зорового сприймання у дошкільників з вадами зору / Київ – 2005.
2. Ремажєвська В.М. Програми та методичні рекомендації з розвитку мовлення для дітей зі зниженим зором молодшого шкільного віку / Львів – 2010.

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ГОЛОВНА МЕТА МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ ДОШКІЛЬНИХ

Масягіна О.М.

The purposeful work of educators on the formation of basic rules of culture and speech etiquette contributes to the creation and expansion of the child's world outlook, forms humane feelings, basic personal qualities that manifest themselves in the language competence.

Комунікативна компетентність – вміння дитини використовувати рідну мову як засіб мовленнєвої взаємодії у суспільстві, знаходити своє місце серед ровесників, вміти висловити свої думки, бажання. Водночас комунікативна компетентність включає і використання немовленнєвих засобів: жест, міміка, інтонація. Тож украй важливо розвивати у дітей дошкільного віку потребу в спілкуванні з довкіллям, пізнанні його в самому собі, в оволодінні культурою мовлення.

Комунікативна компетентність включає:

- обізнаність дитини дошкільного віку зі способами мовленнєвої взаємодії;
- відповідний вибір наявних навичок та вмінь;
- вміння орієнтуватися у ситуаціях спілкування, володіти культурою мовлення;
- застосування мовленнєвих засобів з урахуванням мети.

Робота педагогів дошкільного закладу спрямовується не тільки на розвиток всіх компонентів мовлення, а на формування вміння дитини чітко й зрозуміло викладати свою думку, ввічливо звертатися з проханням, не перебивати розмову, вислуховувати інших, говорити спокійно, володіючи голосом, не засмічувати мову словами-паразитами, спокійно і скромно триматися під час розмови. Завдання формування у дітей культури мовлення тісно пов'язані з розвитком мовлення. Чітка мова є показником чіткості думки, культури мислення. Мовленнєвий етикет визначає правила мовленнєвої поведінки у відповідних ситуаціях мовленнєвого спілкування.

Формування комунікативної компетентності починається з набуття дитиною вміння налагоджувати контакт із дорослим чи ровесником у спілкуванні, дотримуючись установлених правил етикету. Дитина спостерігає і наслідує приклади спілкування між собою дорослих, дітей. Дорослі повинні розуміти особливу чутливість дошкільнят до емоційно – інтонаційного забарвлення мовлення, враховувати вікові та індивідуальні особливості дітей. Малюк іще в ранньому дитинстві розрізняє слова, узгоджує їх між собою. З часом, у дошкільника розширюється словниковий запас, формується звуковимова, удосконалюються граматичні вміння, дитина засвоює мовленнєво-комунікативну поведінку. Педагоги дошкільного закладу повинні враховувати той факт, що дитина тривалий час перебуває в умовах дошкільного закладу. Дитина молодшого та середнього дошкільного віку засвоює формули мовленнєвого етикету шляхом наслідування мовлення батьків, вихователя, інших дорослих. Саме у спілкуванні з однолітками та дорослими виникає мовленнєва взаємодія. Під час ігрових ситуацій, у побуті, діти навчаються використовувати зразки мовних висловлювань та творити неповторні, власні словесні конструкції. У якості прикладу виступає мовленнєвий етикет, який почавши творитися ще в давнину, то зберігає усталені форми, то набирає нових, сучасних рис. Привітання: мовленнєве: здрастуй, добрий день, здоровенькі були, здрастуйте вам у хату, моє шанування, Бог на поміч. Не мовленнєве: віднаходження партнера поглядом серед гурту, відкрита або стримана усмішка, кивок головою.

Вихователями використовуються різноманітні методи і прийоми роботи з дітьми дошкільного віку. Ефективним прийомом формування мовленнєвої компетентності, ознайомлення дошкільників з мовленнєвим етикетом є дидактичні вправи. Вправи допомагають дітям дошкільного віку отримувати готові зразки мовленнєвого етикету, вчитися співставляти життєві чи ігрові ситуації з граматичними категоріями, робити правильний вибір мовленнєвого матеріалу.

З часом, вправи ускладнюються, стимулюють дитину до самостійності у граматичному оформленні тієї чи іншої

частини вислову. Неабияке значення має читання художньої літератури, зокрема фольклорних творів, моделювання життєвих ситуацій спілкування, перегляд відеофільмів. Заслуговує на увагу й використання словесних дидактичних ігор і вправ, проведення етичних бесід. На заняттях з художньої літератури слід акцентувати увагу дітей на формулах мовленнєвого етикету, вчити аналізувати правильне чи неправильне їх застосування героями, на заняттях з розділу «Дитина в соціумі» організовувати бесіди про норми й правила етикету. Ефективним методом оволодіння дітьми дошкільного віку правил мовленнєвого етикету є ігри – драматизації, театралізована діяльність. Рольові перевтілення надають дитині змогу відтворювати сюжет етичного змісту, вправлятися у варіативності діалогів, використовуючи інтонаційні відтінки, мімічні прояви, варіативність сили голосу, темпу мовлення.

Формування мовленнєвої компетентності у дітей дошкільного віку, основних правил культури та мовленнєвого етикету сприяє:

- адаптації дітей дошкільного віку в соціумі, спілкуванню в колективі у шкільному житті, розвитку комунікативних здібностей;
- вихованню мовної особистості, яка адекватно, доречно, вільно і творчо застосовує мову в різних життєвих ситуаціях;
- вихованню у дошкільнят любові, поважного ставлення до рідного слова, як до скарбниці, багатющого надбання нашого народу; прагнення висловлюватися правильно, дотримуватися культури рідної мови;
- ознайомленню та розвитку у дітей інтересу та любові до художнього слова.

Формули мовленнєвого етикету завжди були компонентом побуту, взаємин, звичаїв і обрядів українського народу, відбивали його морально-етичні засади та рівень духовності. Під час засвоєння правил мовного етикету та культури поведінки у дітей дошкільного віку формуються основи патріотичних почуттів, громадянської свідомості.

Отже, цілеспрямована робота педагогів з формування основних правил культури та мовленнєвого етикету сприяє створенню та розширенню світогляду дитини, формує гуманні почуття, базові особистісні якості, що виявляються в мовленнєвій компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2012. (Спецвипуск).
2. Дитина: Освітня програма для дітей від 2 до 7 років. /наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк ; авт.кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, Н.І. Богданець – Білоскаленко [та інші.]; наук.ред.: Г.В. Беленька, М.А. Машовець; Мін.осв.і науки України, Київ. ун-т ім. Б.Грінченка. – К. : Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2016. – 304 С.
3. Методичні рекомендації до Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» / наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк; наук.ред.: Г.В. Беленька ; авт.кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна та інші. – К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2016. – 352 С.

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ У ПРИРОДІ ЯК ОСНОВА ПІЗНАННЯ ДОВКІЛЛЯ ТА ДЖЕРЕЛО РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДОШКІЛЬНЯТ

Никифорова І.М.

Children are by nature - researchers. Experiments contribute to the formation of children of cognitive interest in nature, develop observation. Carrying out experiments encourages children to independently search for causes, ways of action, manifestation of creativity, support the initiative, intelligence and independence of children.

Дошкільний вік – найсприятливіший для розвитку пізнавальної сфери дитини. Сучасний заклад дошкільної освіти не тільки формує у дошкільнят необхідну систему знань, умінь, навичок, але й розвиває розумовий потенціал, навчає мислити, розв'язувати суперечності, спираючись на набуті знання.

Діти за своєю природою – дослідники. Досліди сприяють формуванню у дітей пізнавального інтересу до природи, розвивають спостережливість. Проведення дослідів та експериментів спонукають дітей до самостійного пошуку причин, способів дій, прояву творчості, підтримують у дітей ініціативу, кмітливість та самостійність.

В процесі дослідницької діяльності в природі у дітей швидкими темпами розвиваються:

- психічні процеси – увага, сприймання, пам'ять, мислення;
- волевові та моральні якості – наполегливість, самостійність, ініціативність, толерантність, витримка;
- комунікативні уміння;
- пізнавальні інтереси та потреби.

Дошкільників завжди приваблює світ рослин своєю різноманітністю, їм цікаво не тільки спостерігати за рослинами, а й брати участь у їх вирощуванні. Праця у природі є найбільш цікавою, яка позитивно впливає на дітей, викликає у них позитив і захоплення, бажання більш дізнатися. Діти люблять доглядати за рослинами, самостійно спостерігати, досліджувати, вчаться розуміти взаємозв'язок у природі, з цікавістю пізнають життя рослин.

Щоб підтримати у дітей бажання співпраці з природою та пізнання її чарівної краси у закладах дошкільної освіти необхідно впроваджувати дослідницьку діяльність. Це дозволить дошкільникам не тільки пізнавати рослинний світ, але й спостерігати за природою та її явищами, приймати участь у вирощуванні городніх культур, догляді за ними, вчитися розуміти істотні зв'язки та закономірності, що існують між явищами природи.

Використання дослідницької діяльності з дітьми дошкільного віку допомагає у вирішенні наступних завдань:

- формувати позитивне ставлення до праці;
- виконувати індивідуальні та колективні доручення;
- формувати вміння домовлятися про розподіл роботи, відповідальне ставлення до доручень;
- закріплювати знання дітей про будову городніх рослин, про необхідні умови для росту рослин;
- удосконалювати уявлення дітей про необхідність світла, тепла для росту рослин;
- розрізняти і називати корисні для здоров'я рослини, в яких містяться багато вітамінів;

- виховувати бажання досягати результату, брати участь у спільній справі;
- фіксувати спостереження, замальовувати;
- виховувати бажання вживати в їжу корисні фітонциди: цибулю, часник, які допомагають вберегтися від застуди.

Цінність праці в природі полягає в тому, що дитина в процесі трудової діяльності взаємодіє з реальними об'єктами природи, а це створює реальні можливості для формування реалістичних уявлень про об'єкти природи, зв'язки між ними.

Працюючи на городі, квітнику, діти оволодівають простими трудовими діями, засвоюють прийоми догляду за рослинами, отримують багато відомостей про зростання й розвиток рослин. Така праця сприяє розвитку спостережливості, допитливості, виховує інтерес до праці, спонукає дбайливо ставитися до живого, поважати результати праці.

Спостереження за розвитком рослин пробуджує у дітей інтерес, очікування, бажання спостерігати за ростом рослин.

Доглядаючи за рослинами, діти спостерігають за тим, які з них ростуть швидше, порівнюють форму і колір листя, визначають умови необхідні для росту й розвитку рослин. Для кращого розвитку та росту рослин діти підпушують ґрунт та поливають їх.

Також з дітьми доцільно застосовувати ведення своєрідних спостережувальних карток, які у сукупності складають «щоденник спостереження за ростом рослин», що ведеться з метою фіксації змін в рості і розвитку рослин.

Отже, застосування дослідницької діяльності у навчально-виховній роботі є основою до пізнання довкілля, джерелом знань та розвитку пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку. Завдяки виконаній роботі діти отримують задоволення, вміння працювати в колективі та визнають власні можливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція), Київ, 2012
2. Огнев'юк В.О. Освітня програма для дітей від 2 до 7 років «Дитина», Київ, 2016

ВАЛЬДОРФСЬКА ГРУПА «ДОЛОНЬКИ»: МАЛЕНЬКІ КРОКИ ДО ВЕЛИКИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

Новарчук Л.В

«The whole world except man is a riddle a real world mystery
and the man himself - her solution»

Rudolf Steiner.

«Весь світ, окрім людини, є загадкою, справжньою світовою
загадкою, а сама людина – її розгадкою».

Рудольф Штайнер.

Rudolf Steiner, in his writings of more than three hundred volumes, gave broad justification to Waldorf's pedagogy. Tasks and possibilities of preschool education in the framework of Waldorf pedagogy. Keywords: Waldorf, R.Stainer, principles, education.

Вальдорфська педагогіка – концепція виховання і навчання, автором якої є австрійський вчений і філософ Р.Штайнер (1861-1925). Він розробив для педагогів систему знань про сутність людини, закономірності її розвитку, заклавши основи природо орієнтованого напрямку. Чи всі сучасні методики й підходи є однаково прийнятними для виховання щасливої, впевненої в собі дитини, для розкриття її природного потенціалу?

Однією з альтернативних моделей, яка може забезпечити цілісність процесів навчання, виховання і розвитку дошкільнят, є вальдорфська педагогіка. Вальдорфські заклади розповсюджені по цілому світі. З 1919 р. вони розвивались у Європі, Америці, Азії, з 1990 р. – в Україні. З 2015 року з'явилася група у м. Кременчуці.

Виховання у вальдорфській групі «Долоньки» базується на духовних традиціях народної педагогіки і християнської культури. Згідно вальдорфської концепції, розвиток дитини йде семирічними циклами. І перше семиріччя - найважливіше. Воно є фундаментом для подальшого життя, в ньому закладається основа для здорової сильної волі в почуттях, думках, вчинках і прагненнях. У дитині формуються найглибші пласти і рівні особистості. Саме тому на перший план виступають не формальні вимоги до знань, а людські відносини з вихователем, загальне самопочуття малюка в дитячому саду, атмосфера в групі. Розвиток дитини починається з сприйняття - побачити, пережити, здивуватися. Так здобувається життєвий досвід, потім на його основі робляться висновки і будуються теорії. Малюк в цьому віці - єдиний орган почуттів, він відкритий навколишньому світу, вбирає його, немов губка. Всі хороші і погані вчинки, радість і гнів, міміка та інтонації дорослих - все це дитина сприймає, і, наслідуючи, навчається. Вона осягає світ дослідним, а не надуманим шляхом. Їй, властиве наслідування, тобто неусвідомлене копіювання поведінки. Тому в вальдорфських дитячих садах немає поділу на групи: молодшу, середню, старшу. Є різновікова група, в якій діти від 3,5 до 6 років живуть, як у великій родині. Маленька дитина прагне наслідувати старших, брати участь у всьому, що вони роблять, і навчаються. А старші діти наслідують вихователю і закріплюють свої навички, допомагаючи малюкам.

У дитячому садку діти живуть в ритмі дня, тижня, року. Причому ця ритмічність не є якимось надуманим педагогічним винаходом, а відповідає великій мудрості наших предків: жити в злагоді з тим, що нас оточує, що було і буде завжди, незалежно від нас і наших бажань. Річний ритм пов'язаний зі змінами пір року - взимку, навесні, влітку і восени. Кожен сезон приносить з собою особливі почуття, які вихователь передає дітям в грі, хороводі, віршах, піснях, заняттях рукоділлям і живописом. Наприклад: навесні, коли природа пробуджується, вихователь розповідає про те, що прийшов час обробки землі, і малюки на дитячому майданчику роблять свої грядочки, майструють вироби з дерева, лози, вовни, тканини. Так діти переживають настрій сезону, і з цього співпереживання народжується почуття близькості з природою. Завершення кожного сезону, цілої епохи для дитини, завжди відзначають особливим святом, яке не готують заздалегідь і не репетирують день у день. Він ніби народжується сам собою і стає кульмінацією всіх почуттів. І найкраще частування на ньому - це пироги, випечені дитячими рученятами з борошна, яку вони самі змолотили з пшениці, яку вони самі виростили!

Як же будується вальдорфський день? Перший «вдих» - це ранкове коло, ритмічна гра-дія, в якій діти разом з вихователем проговорюють і співають якийсь ігровий сюжет. Такий спосіб занять дозволяє малюкам, непосидам з'єднати свої вікові особливості з цікавими мовними вправами у вигляді гри. Діти копіюють певні рухи-жести вихователя, ритмічно

рухаються. Повторюючи ці ігри кожен день в ненав'язливій формі, діти запам'ятовують вірші і пісні. У них розвивається пам'ять, а рухи з кожним днем стають більш чіткими і скоординованими.

За «вдихом» слідує «видих» - рухливі ігри, які координують рухи і відчуття рівноваги, і гри-очікування ... Що це таке? Уявіть: вихователь в один мішечок насипає, наприклад, кавові зерна, в інший - каштани, в третій - сіль (варіантів дуже багато). А дітлахи за зовнішнім виглядом мішечків, обмацуючи їх, і запускаючи рученята до будинку, намагаються вгадати, що ж там заховано. Такі ігри розвивають інтуїцію, дотик і увагу.

Вихователь розкриває для себе життя дитини через стосунки батьків (як вони зустрілись, як народжувалася дитина, перші роки її життя, улюблені іграшки, традиції сім'ї, віросповідання тощо). Робота в групі «Долоньки» завжди починається зі знайомства з родиною – батьками і дитиною. Декілька годин ми спілкуємось. Одне з головних запитань до батьків: «Що Ви чекаєте від методики і від вихователя? Якою Ви хочете бачити свою дитину?» Відповіді різні. Але на першому місці завжди звучать такі слова: «Добру, щирі, людяну, щасливу. А вже потім – розумну, успішну».

Сучасний світ заповнений різноманітною інформацією, модними іграшками, рекламою. Важко мати власну думку, не йти за зовнішнім світом. Але нелегко слідувати за Природою, ставити на перше місце загальнолюдські цінності. Зовнішній світ робить виклик, але прикладом можуть стати самі дорослі. І головне, що повинні знати батьки і вихователі – діти беруть приклад з нас. Тому перше завдання для нас – бути гідним оточенням, займатись самовихованням, по-друге – організувати простір для руху, дії, а не пояснювати готових образів, по-третє – спостерігати за групою, вибрати правильний ритм року, тижня, дня. І якщо ми хочемо навчати і виховувати так, щоб діти, яких нам довірили, могли розвиватися і ставати вільними людьми, тоді нам потрібно оцінювати не тільки те, що вони повинні вивчати, знати і вміти, але так само і те, як це утворення продовжує впливати на подальше, доросле життя цих дітей.

Робота вихователя – це не просто робота, а служіння, віддане служіння. Головне не те, що ти робиш, а як, це робота від серця до серця, чесний, відвертий погляд, погляд у глибини душі. І тоді саме життя буде істинним для тебе і для інших. Для батьків та їхніх дітей. Проблема є відсутність наступності у подальшому процесі освіти - тобто, наявності вальдорфської школи, або класів. Батьки роблять деякі кроки у цьому напрямі - дехто з них здобуває освіту вальдорфського педагога з метою подальшого розвитку вальдорфського напрямку в Кременчуці. Деякі батьки пішли іншим шляхом, а саме пошуком альтернативних шкіл для своїх дітей. Але, не зважаючи на відсутність вальдорфських класів у Кременчуці, випускники вальдорфської групи цілком адаптувалися до загальної шкільної програми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карлгрен Ф. Воспитание к свободе/Пер. с нем. – 2 изд. – Московский Центр вальдорфской педагогики, 1995, – 272 с.
2. Кутик К. Воспитание в спокойствии, – Киев, Наирі – 2015

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ – НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Пономарьова Л. Б.

The necessity of introduction of ecological education of children of preschool age is reasonable, opinions over of prominent teachers of the past are brought in relation to ecological education, it is well-proven that it is one of priority directions of public policy in industry of education. Methods and facilities of ecological education of children of preschool age are offered.

Формування особистості дитини дошкільного віку – це пріоритетне завдання сімейного виховання та дошкільних закладів освіти. Соціальні ставлення, сформовані у цьому віці, залишаються орієнтирами і певною мірою визначають думки, почуття і вчинки особистості протягом усього її життя. Дошкільний період досить важливий для формування у особистості базових екологічних знань та біосферного світогляду, основ екологічної культури, екологічної поведінки, природоохоронної діяльності. Одним із завдань вихователів дошкільних закладів освіти є формування загального уявлення у дитини про навколишній світ. Потрібно навчити її цінувати й оберігати природні ресурси, усвідомлювати наслідки власних дій та їх вплив на навколишнє середовище. Екологічне виховання має формувати повагу та ціннісне ставлення до природного середовища.

Екологічне виховання дитини є цілеспрямованою співпрацею батьків та вихователів. Перед ними стоїть важливе завдання виховати підрастаюче покоління екологічно грамотним, сформувати екологічну культуру сучасної особистості як форму регуляції взаємодії людини із природою, на основі власного прикладу прищеплювати ощадливе ставлення до природи. Під керівництвом батьків і педагогів розвиваються притаманні дітям любов, потяг до природи, виховуються почуття співпереживання. Тому особливого значення в роботі вихователів дитячих навчальних закладів набуває педагогічне керівництво діяльністю сім'ї з екологічного виховання.

Питанням необхідності екологічної освіченості приділяли увагу багато педагогів минулого. Ще Ян Коменський довів, у своїх працях, що людина, як частина природи, підкоряється її найголовнішим законам, які діють як у світі рослин, тварин, так і стосовно людини. К. Ушинський у багатьох своїх працях закликав розширити спілкування дитини із природою й дивувався тому, що «виховний вплив природи так мало оцінений у педагогіці». Г. Ващенко вважав, що любов до природи слід виховувати з раннього дитинства, це залишається в дитячій душі, осяяє почуттям радості, і покладає основи любові до рідної природи» [1, с. 8].

Основою для створення навчально-виховних програм для дітей дошкільного віку в Україні є Базовий компонент дошкільної освіти, де сконцентровані державні вимоги до освіченості та вихованості дошкільників. Відповідно до вимог Базового компонента до кінця дошкільного періоду в дитини мають бути сформовані елементи екологічного світорозуміння, екологічної вихованості, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи. Ідеї екологічного виховання реалізовані в державних документах: Законі України «Про дошкільну освіту», Концепції дошкільного виховання в Україні, Базовій програмі розвитку дитини дошкільного віку та ін. Саме в дошкільному віці засвоєння основ екологічних знань найбільш продуктивно, бо малюк сприймає природу доволі емоційно, як щось живе. Дуже важливо сьогодні, щоб усі – дорослі та діти – стали на шлях взаєморозуміння із природою та мали повагу до всього живого, відчували цінність життя.

Екологічне виховання – це організований і цілеспрямований процес формування системи наукових знань про природу і суспільство, поглядів і переконань, що забезпечують формування відповідального ставлення молоді до природи, реальним показником якого є практичні дії щодо природного середовища, що відповідають нормам людської моральності [2, с.32]. Мета вихователя у роботі з дво- та трирічними малюками — ввести їх у світ пізнання, навчити милуватися природою, виявляти своє емоційне позитивне ставлення до неї. Звичайно, уже в цей період діти накопичують певний багаж знань про природу. Але важливо будувати процес навчання так, щоб у малят розвивався пізнавальний інтерес до об'єктів природи, бажання дізнатися щось нове про властивості речей, активно взаємодіяти з ними.

Особливістю дітей раннього та молодшого дошкільного віку є те, що вони виявляють зацікавленість та турботливе ставлення лише до тих об'єктів та явищ природи, які викликають у них позитивні емоції, тому розвиток їх пізнавального інтересу та здібностей до пізнання слід починати із залучення малят до емоційно-забарвленого спілкування з природою. Саме тому ефективними у роботі з дітьми молодшого дошкільного віку є прийоми, в основі яких лежить вплив на емоційні компоненти пізнавального процесу. Йдеться, у першу чергу, про використання ігрових методів та прийомів, які допомагають створити сприятливі умови невимушеності, підтримують мимовільний інтерес до пізнання природи, служать для показу певних стереотипів доброзичливого ставлення до живих істот, вимагають прояву турботи про них.

Відповідальне ставлення людства до навколишнього середовища – це мета екологічного виховання, яке формується у спільній з дорослим діяльності, грі чи у застосуванні авторської казки. Сучасні діти потребують сучасних форм і методів у вихованні. На наш погляд, ефективним методом є впровадження у формування екологічної свідомості дітей дошкільного віку застосування у освітньому процесі авторської казки. Це дозволяє дитині розвивати не тільки мислення, уяву, увагу до оточуючого світу, а й емпатію до всього живого, що буде впливати на становлення особистості протягом життя. В екологічних казках вдається найбільш широко використовувати засоби емоційної дії на дитину. Через казки вдається прищепити не тільки любов до природи, але й усвідомлення необхідності її оберігати, громадську відповідальність, сприяти поширенню наукових знань про природу. Дітям дошкільного віку важливо розповідати про екологічні проблеми на зрозумілій для них мові, у доступній ігровій формі. Ставши дорослою, така людина навряд чи буде шкодити природі. Важливо, щоб у ранньому дитинстві в неї закріпилася у свідомості достатньо повна інформація про природні закономірності, екологічні правила. Для того, щоб людство мало майбутнє, край необхідно прививати з малечку цінність навколишнього середовища.

Отже, у наш час винятково важливого значення набувають проблеми екологічного виховання. Вже з дошкільного віку дітям необхідно закладати міцний фундамент любові до навколишнього середовища, формувати вміння й навички збереження та примноження багатств природи. Сучасні принципи, форми, засоби навчання та виховання дошкільників дають можливість одержати екологічні знання, закласти фундамент екологічної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Екологічне виховання / за ред. І. В. Воронюк. – Херсон. : РІПО 2011. – 70 с.
2. Курняк Л.Д. Екологічна культура: поняття і реальність. // Вища освіта України. - 2006. - №3. - С. 32-37.

ГЕНДЕРНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Разумна К.Г.

A gender approach to the upbringing of preschool children is being actively implemented in pedagogy, at this stage. This topic is relevant in family education and in the process of education in educational institutions.

Усвідомлення поняття приналежності до тієї чи іншої статі у дитини дошкільного віку не відбувається саме по собі. Воно формується завдяки вихованню, яке дошкільник отримує в сім'ї та дитячому садочку. У дворічному віці дитина отримує перше уявлення про існування двох статей: чоловічу та жіночу. З часом малюки починають відносити себе до одного з них.

Вихователям та батькам відомо, що дошкільне дитинство має велике значення для розвитку особистості в цілому, оскільки саме в цей період розвитку формується свідомість, одним з головних компонентів якої є усвідомлення себе як представника певної статі. Більш детально про це говорить гендерна педагогіка.

Гендерна педагогіка – це сукупність підходів, спрямованих на створення комфортних умов у навчальному закладі щодо соціалізації дітей, важливою складовою якої є само ідентифікація дитини як хлопчика або дівчинки.

Вимогою часу стало нове прочитання і нове розуміння освітнього досвіду видатних педагогів, та все ж ці думки залишають за собою вагомий слід. Вони дають відповідь на велику кількість запитань стосовно гендерного виховання хлопчиків та дівчаток, принципів гендерної рівності у вихованні обох статей.

Виховання якостей мужності і жіночності, на думку В. Сухомлинського, слід розпочинати вже в дитинстві. У хлопчиків необхідно затверджувати відповідальність та гідність чоловіка, виховувати розуміння, що вони – завтрашні чоловіки і батьки, майбутні воїни, захисники Батьківщини.

Важливими якостями, необхідними жінкам, він називав твердість, рішучість, жіночу гідність у відносинах із чоловіками. Виховання юнаків та дівчат В. Сухомлинський розглядав не як паралельні, а як взаємопов'язані і взаємообумовлені процеси.

У своїх творах В. Сухомлинський розглядає найрізноманітніші гендерні проблеми сім'ї та особистості: яким має бути ставлення дітей до батька і матері, чоловіка до дружини. Особливу увагу він приділяє роботі з дівчатками. Саме підготовці дівчаток до усвідомленого материнства та великої місії матері [2].

Основою педагогічної думки, у розрізі гендерного виховання, Антона Семеновича Макаренка є те, що «виховання дівчин-ки чи хлопчика – це передусім формування культури особистості, виховання її як майбутнього сім'янина, формування в неї почуття любові, власної гідності, яке включає самоповагу й повагу до інших».

Суть гендерного підходу у вихованні полягає не тільки в розумінні дітьми якостей, властивих різним статям, але і у формуванні толерантності у хлопчиків і дівчаток по відношенню один до одного.

Явними проявами гендерної ідентичності дитини є іграшки та одяг, яку він прагне одягати. Якщо інтерес до ігор і одягу протилежної статі надто виражений, то слід звернути увагу на цей аспект виховання дитини.

У ракурсі гендерного виховання в рамках закладах дошкільної освіти, діти вчаться, орієнтуючись на дорослих, поведінки хлопчиків та дівчаток, майбутніх чоловіків та жінок. Тому, основне завдання педагогів - об'єднати дітей у колективи, щоб усвідомити чужу і власну індивідуальність, навчитися цінувати свій і чужий внесок у спільну справу. Вихователю необхідно усвідомлювати, що хлопчики більше зорієнтовані на ділові, а дівчатка – на особистісні взаємини. Одним з головним принципів гендерного виховання є те, що вихователь не допускає порівняння хлопчиків та дівчаток та не ігнорує будь-кого з вихованців.

Враховуючи такі аспекти, перед вихователями закладів дошкільної освіти постають наступні завдання щодо гендерного виховання дітей:

- виховувати у дітей стійкий інтерес і позитивне ставлення до себе як об'єкта пізнання;
- поглиблювати знання про розподіл усіх людей на чоловіків і жінок, про зміст поняття «хлопчик», «дівчинка», сприяти статевої ідентифікації;
- формувати здорове ставлення дітей до статевих відмінностей, до народження дитини;
- підтримувати фізичне і психічне здоров'я дітей, радість, світосприйняття, оптимістичне ставлення до навколишнього світу;
- виховувати стійкий інтерес і позитивне ставлення до рідних, близьких, значимих для дитини людей, бажання бути приємним партнером у спілкуванні з ними;
- створити умови для набуття досвіду відносин з навколишнім світом у цілому і світом людей зокрема;
- розвивати уявлення про себе та інших людей як про осіб фізичних і соціальних – зі своїми недоліками, типовими й індивідуальними особливостями;
- збагачувати знання про сім'ю, рід, сімейні реліквії, традиції;
- ознайомлювати з основними функціями сім'ї як психологічної групи і соціального інституту;
- ознайомити з розмаїттям соціальних ролей, виховувати позитивне ставлення до різних соціальних ролей та розуміння необхідності їх існування;
- закладати основи виконання відповідних своїй статі ролей.

Результат виховного процесу в закладі дошкільної освіти з питання гендерного виховання напряму залежить від педагогічного творчого мислення винахідливості, рішучості, ініціативності вихователя. Гендерний підхід в дошкільній освіті є важливою складовою механізму досягнення гендерної рівності та утвердження рівних можливостей для самореалізації кожної особистості.

Узагальнюючи вище сказане хочеться згадати слова Януша Корчака щодо виховання хлопчиків та дівчаток в його «Правилах для життя»: «Я часто чую, як про дітей кажуть: «Усі вони такі».

Наприклад: «Усі хлопчиська – хулігани і бруднулі». Або: «Всі дівчатка – плаксійки і ябеди». Це не так, кожного треба пізнавати окремо й окремо оцінювати та пізнавати не поверхово, а ґрунтовно. Важливо не тільки те, що людина каже, а й те, що вона думає і відчуває, і чому вона така, а не інакша. Тільки лінива людина, яка не любить думати, каже: «Усі вони такі».

ЛІТЕРАТУРА

1. Градусова Л. В. Гендерная педагогика [Электронный ресурс]: Уч. пособ.
2. Градусова Л.В. М.: Флинта: Наука, 2011. 176 с.
3. Сухомлинский В.А. Методика воспитания коллектива. – М. : Просвещение, 1981.- 192 с.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В ЗДІЙСНЕННІ АНАЛІЗУ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ

Савченко В.Д., Васильченко О.М.

In conditions that objectively add up at the present stage of reforming the system of preschool education, a teacher remains the most important object of the influence of various factors of the management system. That is why it is necessary to adhere to the humanistic approach and control.

На сучасному етапі питання організації та аналізу занять є доволі актуальним. Останнє десятиріччя ведеться активна робота з педагогами щодо формування у них поняття про необхідність так будувати освітній процес, щоб він зберігав самобутність та специфіку дошкільного дитинства, передбачав різноманітність форм організації різних видів дитячої діяльності, в якому заняття – це цікаве, змістовне, корисне для розвитку кожної дитини проведення часу, зміст якого залежить від завдань, складності, особливостей життєвої ситуації, об'єктивної потреби.

Заняття є організованою формою навчання дітей дошкільного віку, у якій педагог, працюючи з усією групою дітей, підгрупою або з однією дитиною у визначений режимом час, організовує та спрямовує пізнавальну діяльність з урахуванням індивідуальних, вікових можливостей і освітніх потреб кожного вихованця. На жаль, заняття нині часто перетворюються на дидактичний каламбур, веселу гру, сценарії шоу й розважальні заходи, більше подібні до «театру одного актора», де й автором і режисером і виконавцем усіх ролей є вихователь.

Тож відмова від занять, як основної форми навчання дітей негативно позначаються на розвитку дітей та підготовці їх до навчання в школі.

Питання аналізу якості проведення заняття завжди було і є доволі актуальним і в різні часи вирішувалося по-різному. Змінювався перелік видів, типів занять, їх структура, форми організації тощо.

Керівникам, вихователям-методистам закладів дошкільної освіти пропонувалися різні варіанти запису аналізу заняття. І завжди вони викликали певні труднощі при визначенні мети відвідування заняття, критеріїв аналізу заняття, визначення позитивних аспектів в роботі вихователя, типових недоліків, формуванні висновків у відповідності до мети

відвідування, складанні рекомендацій та пропозицій щодо виправлення типових недоліків та покращення підготовки вихователя до заняття, або пропозицій щодо вивчення досвіду роботи вихователя тощо.

Творча група «Джерело натхнення» педагогічних працівників м. Кременчука створила електронний конструктор аналізу заняття за допомогою програми JAVA, який відповідно до мети відвідування містить усі етапи аналізу, в тому числі орієнтовні висновки і орієнтовні рекомендації вихователю у відповідності до мети відвідування та можливість вчасно перевірити виконання попередніх рекомендацій, самим адаптувати програму під своє бачення того чи іншого напрямку роботи.

Електронний конструктор аналізу заняття та організації освітньо-виховного процесу пройшов апробацію в закладах дошкільної освіти м. Кременчука вихователями-методистами, які працювали над розробкою електронного конструктору. Він зручний за формою заповнення і зменшує витрати часу керівника та вихователя-методиста на пошуки основних параметрів вивчення діяльності педагога за певним напрямком. Всі питання, які включає в себе електронний конструктор аналізу заняття відповідають вимогам до аналізу заняття:

- науковість;
- об'єктивність;
- доказовість;
- систематичність і системність;
- конструктивність;
- демократичність;
- доброзичливість;
- гуманність;
- гласність.

Впровадження електронного конструктору аналізу заняття дасть можливість:

- підвищити рівень професійної майстерності вихователів-методистів та керівників закладів дошкільної освіти в питанні здійснення якісного аналізу освітньо-виховного заходу і буде сприяти підвищенню якості освітньо-виховного процесу в закладі дошкільної освіти;

- на високому методичному рівні широко розкрити позитивні аспекти в підготовці вихователя до заняття, його досягнення, недоліки;

- формувати висновки у відповідності до мети відвідування;
- складати висновки і рекомендації щодо покращення підготовки вихователя до заняття або пропозиції щодо вивчення досвіду роботи вихователя.

Електронний конструктор аналізу заняття передбачає своєчасний контроль за виконанням рекомендацій даних під час попереднього відвідування. У розділі електронного конструктора «Примітка» вихователь-методист, керівник закладу дошкільної освіти мають можливість доповнювати текст у бланку «Аналіз спостереження за організацією та проведенням заняття». Він вміщує додатки трактування на сучасному рівні видів занять за спрямованістю змісту, за дидактичними цілями, типів занять за способами організації дітей на занятті, диференційованого та індивідуального підходу в ході проведення занять, поняття диференціації та індивідуалізації.

Саме під час аналізу освітньо-виховного процесу або його підсумків керівникові та вихователю-методисту важливо відмічати найкращі успіхи кожного педагога, адже досягнення успіху в тому чи іншому виді професійної діяльності сприяє формуванню позитивного «Я» – образу особистості, стимулює процеси самовдосконалення і самобудівництва власного «Я».

ЛІТЕРАТУРА

1. Крутий К.Л. Управління дошкільним закладом освіти: організація контролю та керівництва. – Запоріжжя: «Липс», 1999. – 10 с.
2. Гавриш Н.В. Інтегровані заняття в дитячому садку.-Київ «Редакції газет з дошкільної та початкової освіти» 2013.- С.112-122.
3. Романюк І.А. Аналіз, планування, контроль як функції управлінської діяльності керівника дошкільного навчального закладу. – Тернопіль: «Мандрівець», 2011. – 68 с.

ПРОБЛЕМА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ

Солнишкіна Н.О.

In the article the problems of the modern state of the work in the sphere of the physical education in the kindergartens are investigated. Besides, the branch of the activity "pedagogic-parents-medicine" is analyzed. It's necessary to make an algorithm for supplying of the saving and development of children health. The author recommends to study the scientific and practical works of Mykola Yefymenko as a base in maintaining of the new technologies in the sphere of children's physical education.

Реформування українського суспільства, включаючи освітній простір, потребує пошуку нових підходів для підвищення ефективності педагогічного процесу в дошкільних закладах. Проблеми фізичного розвитку дошкільників, зміцнення та збереження їхнього здоров'я не втрачають своєї актуальності.

Фахівцями доведено, що від фізичного розвитку залежить психічне здоров'я, удосконалення всіх функцій та систем організму (серцево-судинної, дихальної, м'язової) тому з боку держави приділяється достатньо уваги вирішенню цього питання. Від народження до садочку фізичним розвитком дитини опікуються переважно батьки. Відповідно до закону України «Про дошкільну освіту», ст.7 «Батьки та особи, які їх замінюють несуть відповідальність перед суспільством і державою за розвиток, виховання і навчання дітей, а також за збереження їх життя, здоров'я, людської гідності»

Проблема формування фізичного розвитку дітей дошкільного віку особливо актуальна в умовах сьогодення,

оскільки за останні роки дошкільня зазнало серйозної руйнації через економічні, політичні та соціальні проблеми.

На превеликий жаль, дитина-дошкільник часто залишається поза увагою батьків, оскільки вони більше переймаються проблемами набуття певного матеріального статусу, аніж вихованням дітей. Тому здоров'я та фізичний розвиток займає особливе місце у педагогічних дослідженнях Єфименка М.М. та Ладивір С.М. і покладаються на дошкільний заклад. Ситуація зі здоров'ям дітей викликає занепокоєння. Лише 10% дітей дошкільного віку сьогодні можна вважати відносно здоровими і розвиненими у фізичному плані, решта має ті чи інші відхилення.

Дитячий організм зазнає значних змін навіть протягом короткого проміжку життя. Тому перед фізичним вихованням ставиться ряд задач, основні з них: «НЕ ЗАШКОДЬ!», «НЕ ПРОГАЙ МОЖЛИВОСТІ». Тому працівникам дошкільної ланки необхідно проводити просвітницьку роботу серед батьків. На жаль відсутність щорічного медичного огляду вузькими спеціалістами не дає можливості виявити фізичні вади фізичного розвитку, призначити обсяг фізичних навантажень, формувати медичні групи. Під впливом змін, батьки не надають довідки або медичні документи, під час вступу до дошкільного закладу, зроблені спеціалістами, особливо невропатологом, хірургом, ортопедом. Дуже часто спостерігається тенденція до навмисного укриття діагнозу дитини, не розуміючи, якої шкоди це може завдати дитячому організму. Але чому батьки не завжди розуміють, що дитина залишається на цілий день зі своїми проблемами один на один, а педагоги навіть не можуть про це і здогадуватися. А спільна робота цих систем: медичної, педагогічної та батьківської могла б дати позитивні результати при проведенні індивідуальної та корекційно-профілактичної роботи. Тому педагогічний і медичний контроль з боку працівників закладу повинен мати певне місце в системі навчання і виховання. І саме авторська методика фізичного виховання М.М.Єфименка комплексно реалізує завдання всебічного розвитку дитини.

Дитина настільки багатогранна по своєму фізичному та психічному стану, що навіть не один, навіть дуже досвідчений, педагог не може відразу визначити як він буде працювати з конкретною дитиною без чіткого діагнозу з боку лікарів. Під впливом десятків причин фізичний стан дитини постійно ставить перед педагогом безліч завдань, які той повинен вирішити, вносячи при необхідності певні зміни. Цьому надзвичайно важливому питанню в програмах та методиках минулого століття приділялося недостатньо уваги. В них робота по фізичному вихованню будується від змісту програмового матеріалу – є перелік загальних вимог, які потрібно виконувати всім дітям. Але самі діти дуже різні і їх стан здоров'я різний. В зв'язку з цим має сенс переорієнтувати напрямок фізичного виховання від програмових вимог і значно підвищити увагу самій дитині, її індивідуальним особливостям.

Причини відхилення в здоров'ї дітей бувають наступні: важкі роди, педагогічно запущені діти, діти з травмами хребта, порушенням постави, стопи, зору і слуху. Ці вади можуть прогресувати протягом дитинства. Для того щоб не зашкодити здоров'ю дитини необхідно організувати педагогічне обстеження дитини в дошкільному закладі. Але хто повинен це робити? Але ким буде проводитися? І ще багато запитань виникають по цьому питанню. Великі можливості в цей час дає метод спостереження за дитиною під час сну і неспання.

За рекомендаціями професора М.М.Єфименка «Особливості і види педагогічного контролю в фізичному вихованні дітей» потрібно по перше: зореве обстеження дитини, яке дозволяє визначати психофізичний стан дитини та відповідно будувати свої педагогічні взаємодії з ним; по-друге відверте спілкування з батьками про анамнез або історію розвитку дитини., бо саме інформація про ранній розвиток дуже необхідна.

Він наголошує, що фізичне виховання дошкільників повинно починатися з ігрового тестування (діагностики рухових порушень): ручні тести, тулубні тести, ніжні тести. Найкраще цю роботу проводити індивідуально або з невеликими підгрупами дітей.

Проведення ігрового тестування передбачає перевтілення кожного тесту в відповідну ігрову атмосферу, з персонажами, емоційним забарвленням: «Квіточка», «Плавнички», «Долоньки», «Коваль», «Каченя», «Чайка над човником», «Заблукавший пальчик», «Як справи – ВО!», «Плетіння коси», «Гармошка», «Спляче дерево», «Годинничок», «Жабеня», «Прапорець», «Велосипед» «Слідошки», «Часовий» Бо саме такі дані проведення тестування впливають на ефективність роботи з фізичного виховання. Вдалий добір ігрових тестів дозволяє виявити тип рухових порушень (черепно-мозковий, шийний, поперековий) і проводити корекційну роботу з ними.

Підсумок вищесказаного формує розуміння того, що багаторівневе збирання інформації дає можливість створення досить об'ємної картини стану здоров'я кожної дитини. Але за будь-яких обставин тестування малюків педагогами та старшою медичною сестрою має завершатися співпрацею з батьками для підтвердження результатів обстежень лікарями. Вбачаючи проблему на основі комунікативних, зорових, тестових досліджень, працівники дошкільного закладу мають право лише рекомендувати батькам відвідати лікаря. Тільки на стику педагогіки і медицини можна досягти успіху у фізичному вихованні.

Тож чим раніше буде виявлено проблему й розпочато її комплексне медико-педагогічне подолання, тим ефективнішим буде результат, тим здоровішими і красивішими будуть наші хлопчики та дівчатка – майбутнє нашої країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єфименко М.М. Методика ігрового тестування рухового розвитку і здоров'я дітей в нормі і при патології. – Вінниця: «Едельвейс», 2003.
2. Єфименко М.М. Казкова фізкультура: Програма з фізичного розвитку дітей раннього віку та дошкільного віку. - Тернопіль: «Мандрівець», 2014.

РОЗВИТОК ХУДОЖНЬО-МОВЛЕНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ СВІТОВОГО ХУДОЖНЬОГО МИСТЕЦТВА

Сохацька В.Г.

Fine art at the same time is quite ancient and quite young. The artists created their works and thousands of years ago, create them today. It's art. To learn more deeply, do not get lost in it, you need to step by step to study it. The first thing people do when they want to learn a new, interesting world for them - they learn the language of the people who live in it. The same is true of fine arts.

Образотворче мистецтво водночас досить давнє і достатньо молоде. Митці створювали свої роботи і тисячі років тому, створюють їх і сьогодні. Це мистецтво. Щоб більш глибоко його пізнати, не заблукати в ньому, потрібно крок за кроком вивчати його. Перше, що роблять люди, охочі дізнатися новий, цікавий для них світ, - вивчають мову людей, які мешкають в ньому. Аналогічно відбувається і з образотворчим мистецтвом.

У процесі естетичного сприйняття творів мистецтва у дитини виникають художні асоціації, що спонукає до оцінювання, порівняння, узагальнення, що веде у свою чергу, до усвідомлення зв'язку між змістом і засобами художньої виразності творів. Сучасні тенденції до використання синтезу мистецтв вимагають поширення меж художньо-мовленнєвої діяльності завдяки об'єднанню різних видів художньої творчості навколо мовленнєвої діяльності. Водночас кожному з видів мистецтва притаманна своя специфіка системи образних засобів. Більшість вчених відзначають що природа дитини дошкільного віку є поліхудожньою. Свідомість вихованців закладів освіти здатна сприймати особливості та мистецьку мову усіх видів художньої роботи. Науковцями доведено, що дитина синкретична за своїми можливостями, вона одночасно рухається в різних напрямках і може виявляти себе засобами різних видів діяльності. Як зазначав видатний вчений Л.С. Виготський: «Дитина сприймає твір мистецтва не тільки завдяки зору і слуху, а й через власне мовлення».

У перші роки свого життя дитина оволодіває унікальним скарбом – мовленням, що дає їй змогу називатися людиною. Розвиток мовлення в системі дошкільної освіти завжди посідав визначне місце, що відобразилося в освітніх програмах. Проте сам підхід до його усвідомлення, до організації мовленнєвої роботи в закладах дошкільної освіти змінювався неодноразово, відповідно до чинної в різні часи, освітньої парадигми. Базовим компонентом дошкільної освіти України передбачено реалізацію художньо-естетичних завдань в частині «Світ мистецтва» і відповідних змістових компонентах «Сприйняття мистецтва» та «Ціннісне ставлення до мистецтва».

З метою забезпечення виконання поставлених завдань, в закладах дошкільної освіти організовуються різноманітні види художньо-мовленнєвої роботи, як на заняттях, так і в повсякденному житті. Ефективними формами проведення роботи в зазначеному напрямку відзначають розглядання репродукцій картин з наступною бесідою, вправами, ігровими та логічними завданнями, пов'язаними із розумінням змісту витвору, творчі завдання на кшталт «віртуальних діалогів», пластичні етюди, сприймання зображеного на картині різними органами почуттів із подальшим коментуванням.

Залучення дітей до надбань світового художнього мистецтва може здійснюватись різноманітними засобами, серед яких важливу роль відіграє музейний простір: художні музеї, картинні галереї, виставкові зали. Сучасні дослідження доводять, що репродукції картин сприяють формуванню інтересу дітей до культури і мистецтва, ефективно використовуються для забезпечення гармонійний розвитку особистості дошкільника, зокрема в таких напрямках:

- розумовий розвиток (ознайомлення з довкіллям, розвиток уяви, сприймання, уваги, мислення, мовлення, формування інтелектуальних здібностей, сенсорний розвиток);
- естетичне виховання (розвиток художньо-естетичного сприймання, формування емоційної рефлексії, збагачення емоційно-чуттєвої сфери);
- мовленнєве виховання (розвиток художньо-комунікативних здібностей, стимулювання бажання висловлювати власну думку, формувати судження та висловлювання, опанування різних типів зв'язного мовлення).

Підсумовуючи вищезазначене, слід відмітити що розвиток художньо-мовленнєвої діяльності дошкільників є одним із найважливіших на етапі дошкільного дитинства, адже дитина для власного особистісного розвитку та успішної соціалізації мусить спілкуватися з тим, хто поруч, тобто стати зрозумілою, переконливою, а також навчитися пізнавати світ за допомогою мови і мовлення, розвинути свідоме, у міру своїх можливостей, ставлення до мовної дійсності. Використання зразків світового художнього мистецтва якнайкраще сприяє формуванню у дітей дошкільного віку естетичного ставлення до довкілля, розвитку художніх здібностей, навчання способів особистісного втілення естетичних уявлень у творчу діяльність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавриш Н. В. Художнє слово і дитяче мовлення. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005, - 128 с. – (Б-ка «Шк. світу»); С.10 – 19.
2. Методичні рекомендації до освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина»/ наук.кер проекту В.О.Огнев'юк, наук. ред. Г.В.Беленька ; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л.Богініч, В.М. Вертугіна та ін. – К.: Київ. ун-т ім.. Б.Грінченка, 2016. – 352, С.; С. 243-248.

НАСТУПНІСТЬ МІЖ ДОШКІЛЬНОЮ ТА ПОЧАТКОВОЮ ОСВІТОЮ

Хвостик І.К.

In this article, we will consider the issue of continuity between pre-school education and elementary school. The main purpose of continuity of the New Ukrainian school is to give maximum attention to the sequence in conditions of continuous education. The solution of the problem of continuity is to create conditions for the implementation in the educational process of institutions of preschool and general secondary education the only perspective system of personal creative growth of the child.

Перехід дітей дошкільного віку в шкільне освітнє середовище є їхнім переходом в нову вікову категорію та соціальну ситуацію розвитку. Забезпечення успішності зазначеного переходу полягає у поєднанні зусиль працівників закладів дошкільної освіти та початкової школи. Станом на сьогоднішній день актуальністю проблеми визначається запровадження наступності на рівні держави між закладами дошкільної освіти і початковою школою, забезпечення комфортного переходу дитини до школи, надання їй можливості адаптуватися до нового середовища. Основоположні аспекти реформування загальної середньої освіти на період до 2029 року встановлюють побудову освіти усіх рівнів з максимальним врахуванням індивідуальних фізичних, психологічних, інтелектуальних особливостей дитини кожної вікової групи.

Питання наступності між закладом дошкільної освіти та початковою школою розтлумачені у дослідженнях українських вчених Т. Поніманської, З. Борисової, Т. Погребняк, О. Бобро, Т. Рожок, Б. Харматової та ін., а також

польських вчених Т. Томашевського, Ю. Браун, Я. Войнарського, Я. Гаватович та ін.

Сучасна школа вимагає від дітей, що вступають до першого класу, не стільки наявності спеціальних знань, умінь, навичок, скільки достатньо складних форм розумової діяльності, високого рівня морально-вольових якостей, працьовитості [2; с. 35]. Проте наступність між дошкільною і шкільною ланками освіти не повинна розглядатись виключно в рамках підготовки дитини до школи, адже у дитини дошкільного віку закладаються найважливіші риси майбутньої особистості.

Наступність є найважливішою з умов безперервної освіти дитини. У цьому розумінні спадкоємність є визначенням основних цілей та напрямків освіти на даних етапах, побудовою єдиної змістовної лінії, що забезпечує ефективний розвиток дитини, її успішний перехід на наступний ступінь освіти. Окрім цього, зв'язок та узгодженість кожного компонента методичної системи освіти: завдань, змісту, цілей, методів та засобів. Однак, виходячи з результатів практики, протягом відвідування дитячих садків учителі молодших класів звертають увагу, здебільшого, на інтелектуальний розвиток дитини, їх найбільше цікавить, як дитина вміє читати, рахувати, розповідати. Водночас поза увагою залишаються моральна вихованість дитини, її ціннісні орієнтації у сфері спілкування і діяльності [1; с. 4].

Період життя дитини від п'яти до шести років вирізняється цілісними змінами її особистості, появою нового внаслідок провідної ігрової діяльності, які дозволяють перейти до нової стадії розвитку в іншій соціальній ситуації. У старшому дошкільному віці пріоритетом є формування особистісних якостей дитини.

Основними для всіх ключових компонентів є наступні вміння: висловлювати власну думку усно і письмово, читати з розумінням, мислити критично, співпрацювати з іншими людьми, ініціативність, приймати рішення, логічно і послідовно обґрунтовувати точку зору, обдумано керувати емоціями, оцінювати ризики, розв'язувати проблеми. Ключем формування вищезазначених компонентів у дітей початкової школи є базові якості особистості дитини, набуті у дошкільному віці: креативність, спостережливість, допитливість, відповідальність, самостійність, ініціативність, міжособистісної позитивної комунікації.

Поділяємо думку новаторів Нової української школи щодо вибору педагогіки партнерства. Взаємозв'язки між учнем, батьками, вчителем повинні стати рівноправними учасниками освітнього процесу. Така ж співпраця повинна мати місце і в закладі дошкільної освіти. Вважаємо за необхідне наголосити, що основне значення відіграє спадковість стилю взаємовідносин, що складається у підсистемі «дитина-педагог» до дитини, вихователя і вчителя. Забезпечення дієвості системи передбачає: налагодження взаємодії між дошкільним та загальноосвітнім навчальним закладом на основі угоди про співпрацю, у якій визначається мета, права і обов'язки дошкільного і загальноосвітнього закладу освіти; обговорення, складання і затвердження щорічного плану спільної роботи між закладами освіти.

Вирішення проблем наступності полягає у створенні умов для впровадження у освітній процес закладу дошкільної та загальної середньої освіти єдиної перспективної системи особистісного творчого росту дитини. Виключно через це перехід до нових умов шкільного навчання здійснюється з найменшими для дитини психологічними складнощами. При цьому відбувається забезпечення комфортного і природного переходу дитини в нові умови, що сприяє подальшому зростанню ефективності діяльності педагога [3].

Здійснивши аналіз співпраці дошкільного і шкільного підрозділів у Кременчуцькому навчально-виховному комплексі: загальноосвітня школа І ступеня №15 – дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) комбінованого типу Кременчуцької міської ради Полтавської області, слід відзначити, що початкова школа забезпечує подальше становлення дитини, її інтелектуальний, фізичний та соціальний розвиток; формує відношення до української культури, держави, рідного міста, власного здоров'я, здатність до творчого розвитку, тощо. На початку кожного навчального року педагогами КНВК № 15 складається єдиний спільний план, метою якого є конкретизація роботи за трьома основними аспектами: робота з дитиною, взаємодія педагогів, співпраця з батьками. Питання наступності в роботі вихователів старших груп та вчителів початкових класів у КНВК №15 вирішуються через призму поєднання зусиль щодо здобуття високоякісної освіти дошкільників як невід'ємного первинного складового аспекту безперервної освіти.

Таким чином, ця робота в закладі проводиться згідно з розробленими педагогічним колективом заходами та включає наступні ланки: спільне опрацювання вчителями та вихователями нормативно-правових документів щодо забезпечення наступності; залучення вчителів початкових класів до участі у батьківських зборах, організація свят та розваг із залученням учнів, проведення спільних виставок до державних і календарних свят; втілення проекту «Взаємодія дошкільного та шкільного підрозділів в напрямку профілактики дезадаптації першокласників до умов школи», проведення круглого столу «Проблема адаптації першокласників до школи». Використані нами перелічені форми наступності і їх вибір зумовлений рівнем взаємозв'язку, змістом, стилем взаємин закладу освіти. Робота з організації наступності в КНВК №15 здійснюється педагогічним колективом спільно, узгоджено та системно.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кононко О.Л. Про базовий компонент дошкільної освіти // Дошкільне виховання. – 1997. – №1. – С.4.
2. Наступність у навчально-виховній роботі дитячого садка і школи / за ред. З. Н. Борисова.- Київ: Радянська школа, 1985.-142 С.
3. Щодо забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти [Електронний ресурс] / Лист МОН України від 19.04.2018 № 1/9-249. – Режим доступу <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/nastupnist-mizh-doshkilnoyu-ta-pochatkovoyu-osvitoyu>

ІНКЛЮЗИВНА СИСТЕМА ОСВІТИ ЯК ПРОЦЕС ІНТЕГРАЦІЇ

Шамрай О.В.

The article analyzes the types of integration of children with special needs into the general educational space

Процес розвитку окремої системи освіти, вважався проявом турботи про дітей з особливими потребами. Однак, таке бачення системи спеціальної освіти почало поступово змінюватися у багатьох країнах. Досвід, знання, рівень професійності педагогів, обладнані приміщення мають велике значення. Загальне бачення полягає в тому, що більшість дітей з

особливими освітніми потребами мають навчатися разом з однолітками у звичайних умовах. Одним із варіантів такого рішення вважається створення єдиної освітньої системи, яка охоплюватиме учнів різних категорій. Як проміжний етап розвитку інклюзивної системи освіти можна вважати процес інтеграції.

Інтеграція — зусилля, спрямовані на введення дітей з особливими освітніми потребами в загальний освітній простір [3].

Існує кілька типів інтеграції: □

- соціальна — діти з особливими потребами можуть брати участь у позакласній діяльності разом з іншими дітьми (харчування, ігри, екскурсії тощо) як у дошкільних, так і в загальноосвітніх навчальних закладах, однак, вони не навчаються разом; □

- функціональна — діти з особливими потребами та їхні однолітки відвідують одну групу (при частковій інтеграції діти з особливими потребами відвідують окремі групи); при повній інтеграції такі діти проводять весь час у спеціалізованих групах); □

- зворотна — «здорові» діти відвідують спеціалізовані групи; □

- спонтанна або неконтрольована — діти з особливими потребами відвідують групи без отримання додаткової спеціальної підтримки [4].

На теперішній час термін «інтеграція» замінюється поняттям «інклюзія», який охоплює більш широке значення. Інклюзія — це процес реального включення дітей з особливостями психофізичного розвитку в активне суспільне життя і однаковою мірою необхідна для всіх членів суспільства [1]. Інклюзивна освіта — перший крок до визнання ціннісної значимості і поваги до особистості кожної дитини, прийняття її індивідуальності й неповторності, забезпечення її подальшого повноцінного та гідного життя в суспільстві [2]. Інтеграція відображає спробу залучити дітей з особливими потребами до звичайного середовища, а інклюзія передбачає пристосування середовища. Інклюзія вимагає вдосконалення на всіх рівнях освіти, бо це особлива система навчання, яка охоплює весь різнобічний соціум дітей і диференціює освітній процес. Одним із головних завдань інклюзії є звернення уваги на освітні потреби в дитячому середовищі та поза його межами.

Отже інклюзивна освіта є напрямом, який намагається допомогти пристосувати освітню програму та навчальне середовище до потреб дітей, які відрізняються своїми можливостями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально методичний посібник / Кол. авторів: Колупаєва А. А., Софій Н. З., Найда Ю. М. та ін. За заг. ред. Даниленко Л. І., — К.: 2007. — 128 с.

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДИКИ «ЛЯЛЬКА ЯК ПЕРСОНА» В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Шаповал Н.Ю., Литкович О.І.

Formation of multiculturalism is connected with the key characteristics of a fully harmoniously developed personality in a modern, diverse society. Enough important role in such process is given to innovative technologies. At present, this technique is successfully used in educational institutions of Ukraine. It positively influences multicultural education of children: the formation of universal and national consciousness, tolerance, respect and mutual respect for people of other races and cultures.

Формування полікультурності пов'язано з ключовими характеристиками всебічно гармонійно розвиненої особистості в умовах сучасного різноманітного суспільства. Досить важливу роль у такому процесі надають інноваційним технологіям. Значного поширення у педагогічній практиці багатьох сучасних розвинених країн (Австралія, Німеччина, Ісландія, Нідерланди, Північна Африка, Велика Британія, Сполучені Штати Америки) набула методика використання «Ляльки як персони». Насправді робота з лялькою була відома досить давно, але значно популярною стала лише зараз.

Наразі ця методика успішно використовується в освітніх закладах України. Вона позитивно впливає на полікультурне виховання дітей: формування загальнолюдської та національної самосвідомості, толерантності, поваги та взаємоповаги до людей інших рас та культур.

Методика «Лялька як персона» реалізовувалася в рамках проекту «Створення інклюзивного безпечного середовища в навчальних закладах і громадах», що впроваджувався Всеукраїнським фондом «Крок за кроком» за підтримки фонду Чарльза Стюарта Мотта та фонду «Інститут Відкритого суспільства» з листопада 2015 року по грудень 2016 року. Цей проект був спрямований на підготовку вихователів закладів дошкільної освіти України з метою подолання упередженості та розвитку розмаїття й інклюзії.

В ході впровадження методики «Лялька як персона» відбувається виховання у дітей поваги та толерантного ставлення до кожної окремої особистості, які відрізняються кольором шкіри, фізичним станом тощо. «Лялька як персона» навчає малих цінувати себе, розвиває позитивну самооцінку, допомагає кожній окремій дитині відчути себе рівноправним членом колективу. Ніхто з людей не народжується з ненавистю до інших через колір її шкіри, релігію чи стать. Отже, ми можемо навчити любити, адже любов зароджується в серці людини природніше, ніж її протилежність. На цьому наголошував Нельсон Мандела.

Особливо актуальним є питання адаптації дошкільника до дитячого колективу. Методика дозволяє максимально адаптувати дитину і, як наслідок, «лялька як персона» стає добрим та хорошим другом. Під час діалогу з «лялькою» діти сприймають себе рівними і тому починають розповідати про свої проблеми, страхи та переживання, тобто повністю їй відкриваються.

«Лялька як персона» — не іграшка для дітей, не маріонетка з лялькового театру, а інструмент для педагога. Вихователь перетворює персонаж на «людину» певного віку, статі, з ім'ям, власними характером, родиною, культурною приналежністю тощо.

Заняття з використанням цієї методики допомагають педагогам підвищити рівень участі дітей, спонукати їх активно слухати та розвивати у дітей відповідні навички, сприймати відповіді кожної дитини і надавати позитивний зворотний

зв'язок; не нав'язувати дітям власні ідеї; реагувати на проблемні питання, які виникають в дитячому колективі.

Таким чином, «Лялька як персона» – це практична методика, яка сприяє психологічному розвитку малюків, виховує емпатію і допомагає організувати розмову про складні життєві обставини, в яких опинилися діти. Такі як:

- гендерне виховання;
- особливості зовнішності (фізичні особливості);
- расова, національна, етнічна приналежність;
- культура і віросповідання;
- особливі освітні потреби;
- інвалідність/ інклюзія;
- внутрішньо переміщені діти;
- приналежність до певного соціального прошарку;
- здоров'я; ВІЛ і СНІД.

«Лялька як персона» та її історії навчають співчувати і допомагають зрозуміти, що прізвиська, дражніння, виключення з гри, несправедливе поводження завдають дітям такого ж болю як і інші агресивні фізичні дії однолітків. Вона допомагає дітям усвідомити власну індивідуальність, навчитися позитивно сприймати себе, свою культуру, соціальне походження, сімейні обставини та, водночас, навчитися поважати, цінувати і пізнавати культуру, соціальну приналежність та сімейні обставини інших та навчає малечу переносити досвід і навички, засвоєні під час взаємодії з ляльками, на реальні ситуації їхнього повсякденного життя.

Отже, «Лялька як персона» є важливим напрямком в полікультурному вихованні, яка надихає педагогів та озброює необхідними навичками, аби за допомогою ляльок формувати емоційну грамотність, заохочення особистісного зростання у комфортній психологічній атмосфері. Вона ґрунтується на застосуванні ляльок-персон та добре узгоджується з Базовим компонентом дошкільної освіти та сприяє його реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ляльки з особистими історіями (ляльки – персони): методика соціального та психологічного розвитку дитини / За заг. ред. Софій Н. З., Найдю Ю.М. – К.: ТОВ «Видавничий дім «Плетей», 2017. – 52 с.
2. Стреш Л. Психологічний супровід дітей з ОПР у дошкільному навчальному закладі // Інклюзивна освіта: стан та перспективи розвитку в Україні: Науково-методичний збірник до Всеукраїнської науково-практичної конференції / ВФ «Крок за кроком» / – К.: ФО-П. - 2007.

ФОРМУВАННЯ МАТЕМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ ШОСТОГО РОКУ ЖИТТЯ

Шука Ж.А.

A new generation of modern children requires timely and gradual development of cognitive interests. Meeting these needs depends on the adult, his ability to feel and respond to their available children's understanding of the answers.

Дослідження Г.С. Костюка, М.О. Менчинської, Г.М. Леушиної та інших науковців переконують у тому, що вікові можливості дітей дошкільного віку дають змогу формувати в них цілком наукові, хоча й елементарні, початкові математичні знання. Науковці звертають увагу на те, що відповідно до віку дитини треба добирати й спосіб впливу. Необхідно на конкретних вікових етапах створювати найсприятливіші умови формування певних знань та умінь.

Традиційно у програмах навчання та розвитку дошкільників збагаченню сенсорного досвіду старших дошкільників, що є базою інтелектуального розвитку дитини, підґрунтям для формування логіко-математичних уявлень, не приділялося належної уваги. Під формуванням елементарних математичних уявлень розуміли ознайомлення цифрами і навчання лічби, ознайомлення з величиною та формою, формування уявлень про простір, орієнтування у часі. Через такий підхід проблема формування у дітей логічних умінь випадала з переліку педагогічних завдань, лишалася поза увагою вихователів.

Протягом останніх років, вивчаючи та реалізуючи Базовий компонент дошкільної освіти в Україні важливо, щоб стереотипне розуміння математичної підготовки дітей до школи змінилось у вихователів на нове розуміння суті терміну «логіко-математична компетентність дитини» та способів її формування. Саме тому логіко-математичному розвитку приділено велику увагу у Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні.

Державна політика в галузі дошкільної освіти декларує право на творчий підхід до вибору видів і форм планування освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі.

Яке має бути перспективне планування вихователя програмових завдань розділу «Дитина в сенсорно – пізнавальному просторі» Освітньої програми для дітей від 2 до 7 років «Дитина» відповідно до сучасних вимог дошкільної освіти?

На мій погляд, таким, яке допоможе педагогові вийти з консервативної колії, орієнтувати його на використання інноваційних освітніх технологій, забезпечити інтегрований підхід до організації змісту освіти, скоротити час для записів.

На сучасному етапі педагоги дошкільної ланки освіти напружують моделі планування до чинних програм, які реалізують завдання Базового компоненту дошкільної освіти, активно діляться своїми здобутками на сторінках фахових видань. Однак незаперечним є той факт, що унікальної моделі бути не може і реалізувати концептуальні положення модернізації дошкільної освіти під силу лише творчому педагогові.

При плануванні роботи з дітьми в дошкільному навчальному закладі з формування елементарних математичних уявлень незамінним помічником має стати правильно спланована та організована діяльність, упорядкована з дотриманням загально-дидактичних принципів:

- принцип розвиваючого навчання розвиток усіх пізнавальних психічних процесів (відчуття, пам'ять, увага, уявлення, мова, мислення) і розвиток особистості дитини в цілому;
- принцип доступності - передбачає врахування вікових та індивідуальних особливостей, попереднього досвіду, знань, умінь дітей;

- принцип розвитку мислення дітей - це шлях від практичних дій з конкретними предметами або їхніми зображеннями до оперування поняттями тобто до логічних дій;
- принцип виховуючого навчання передбачає забезпечення в навчальному процесі найсприятливіших умов виховання дитини, її ставлення до оточуючого життя, до самої себе. Виховання і навчання – дві сторони єдиного процесу формування особистості;
- принцип науковості навчання, формування елементарних достовірних, наукових математичних знань;
- принцип свідомості і активності в засвоєнні і застосуванні знань передбачає організацію навчання таким чином, що відбувається активність педагога і кожної дитини. Свідоме засвоєння навчального матеріалу передбачає активізацію розумових(пізнавальних) процесів у дитини;
- принцип системності і послідовності – передбачає такий порядок вивчення матеріалу, щоб нові знання спиралися на раніше здобуті. Цей принцип особливо важливий саме при навчанні математики, де кожне нове знання ніби випливає з старого відомого. Коли випадає одна ланка з ланцюжка порушується весь ланцюг.

При плануванні програмового матеріалу на заняттях вихователь забезпечує:

- послідовність,
- ускладнення,
- зв'язок наступного матеріалу з попереднім.

Саме там вивчення матеріалу забезпечує міцні глибокі знання. Відсутність чіткої системи у навчанні негативно позначається насамперед на пізнавальній активності дітей. Вони відчувають невпевненість у своїх силах, чекають підказки, допомоги.

Принцип системності і послідовності реалізовується вихователями при складанні перспективних і календарних планів. Так більш чи менш складне програмне завдання поділяють на кілька конкретних менших завдань і весь наступний матеріал викладають дітям як продовження.

Принцип наочності має важливе значення у навчанні дітей дошкільного віку. Даний принцип Я.А. Коменський називав «золотим правилом дидактики».

Принцип індивідуального підходу до дітей спирається на знання індивідуальних особливостей дітей, створення умов для активної пізнавальної діяльності всіх дітей групи і кожної дитини зокрема.

Планування має бути таким, що враховує досвід дитини та її психічний розвиток, дозволяє дитині зіставляти та співвідносити досліджувані поняття в різноманітних відношеннях та аспектах, узагальнювати й диференціювати їх, установлювати зв'язки між новими та вивченими поняттями. Пізнавальний матеріал слід добирати за принципом поступового руху від конкретного до абстрактного, від почуттєвого до логічного.

Принцип системності і послідовності забезпечується через взаємозв'язок перспективного і календарно-тематичного планування. Перспективне планування пропонується вихователям для більшої визначеності, цілеспрямованості, системності. Календарне планування повинно відповідати встановленим вимогам: тема заняття, освітні завдання, активізація словника дітей, поєднання освітніх, розвивальних, виховних завдань.

Завдання формування математичної компетентності дітей шостого року життя повинні вирішуватися комплексно, через виконання всіх розділів і підрозділів програми, а не лише на спеціально організованих заняттях, тільки тоді діти навчатися аналізувати, порівнювати, дивуватись, знаходити відповіді, радіти, оцінювати оточуючий світ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти [нова редакція]. - К., 2012.
2. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років/ наук. кер. проекту В.О. Огнев'юк; авт. кол.: Г.В. Беленька, О.Л. Богиніч, Н.І. Богданець-Білокаленко [та ін.]; К., 2016.
3. Зайцева Л. І. Формування логіко-математичної компетентності дітей 6-го року життя : навчально-методичний посібник / Лариса Іванівна Зайцева. – К. : ТОВ «Праймдрук», 2012.

4. МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ОСВІТА: ПОЛІВЕКТОРНІСТЬ СУЧАСНОГО СВІТУ (ЛЮДИНА, ПРОСТІР, РУХ, ЧАС).

СИСТЕМА ЗНАНЬ У ПРЕДМЕТАХ «УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА» І «ЗАРУБІЖНА ЛІТЕРАТУРА»

Антонюк М.А.

The paper reveals the principles of systematization of educational content in school subjects "Ukrainian Literature" and "Foreign Literature". It stresses the necessity of general regularities of culture in the formation of integral vision of literature and, therefore, including it into scientific picture of the world.

В умовах реформи вітчизняної школи, а саме запровадження профільної освіти в старших класах, питання цілісності знань учнів набуває особливої ваги. Згідно з Концепцією Нової української школи, предмети, що не утворюють ядро певного профілю (математичного, природничого, гуманітарного тощо), будуть вивчатися як інтегрований курс у межах освітньої галузі, визначеної Державним стандартом повної загальної середньої освіти. Запорукою цілісності знань учнів, а відтак формування в них холістичного світогляду, наукової картини світу та національного життєствердного образу світу є сутнісна інтеграція знань на основі загальних закономірностей природи, суспільства, культури. Однак інтеграція знань може здійснюватися лише за умови, що знання, представлені певним навчальним предметом, становлять систему, тобто сукупність закономірно пов'язаних між собою елементів.

С. Гончаренко визначає навчальний предмет як «дидактично обґрунтовану систему знань, умінь і навичок, відібраних з відповідної науки чи мистецтва» [1, с. 222]. Необхідно з'ясувати, у чому полягає системність як провідний чинник організації навчального матеріалу в предметах «Українська література» та «Зарубіжна література». Так, у навчальній програмі із зарубіжної літератури для 5–9 класів перелічені різні чинники організації навчального матеріалу: якщо в 5–8 класах превалюють проблемно-тематичний та жанровий принципи, то з 9 класу провідним стає історико-літературний принцип, до якого в 10–11 класах додається мультикультурний. Навчальний матеріал з української літератури в 5–8 класах згрупований за проблемно-тематичним, а з 9 класу – за історико-хронологічними принципами. Підхід до вивчення літератури в старшій школі цілком відповідає традиційному академічному баченню вітчизняного письменства та трактуванню явища національної літератури у вищих навчальних закладах. Однак він не в змозі забезпечити системне бачення феномену літератури – як української, так і світової. Попри сформульоване в програмі з української літератури завдання – «усвідомлення літературного процесу як цілісної системи, що має свої природні закономірності й тенденції» [5] – шкільна освіта приділяє занадто мало уваги цим закономірностям, без яких неможливо досягти цілісності знань.

Державний стандарт повної загальної середньої освіти розглядає реалізацію навчального змісту літературного компонента освітньої галузі «Мови і літератури» як втілення чотирьох змістових ліній: емоційно-ціннісної, літературознавчої, загальнокультурної і компаративної [4]. Цей нормативний документ, по суті, робить рівноправними два дещо різні погляди на феномен літератури: з одного боку, розгляд її іманентної специфіки, з іншого – розуміння літератури як частини культури, яка в найзагальнішому розумінні є системою сенсів. Тому, на нашу думку, у шкільному курсі як української, так і зарубіжної літератури слід зробити акцент на тому, що література є частиною культури – як національної, так і загальнолюдської, а отже, її існування визначене загальнокультурними закономірностями.

В.Р. Ільченко виокремлює три найзагальніші закономірності природи, які об'єднують часткові закони природничих наук [2, с. 23–24]. Це закономірності збереження, періодичності та спрямованості процесів до рівноважного стану. У культурі теж можна виокремити власні закономірності, які не є тотожними закономірностям природи, але можуть бути співвіднесені з ними. Так, з-поміж закономірностей культури варто назвати:

закон спадкоємності, коли кожне нове явище бере свій початок з попереднього рівня культури і водночас дає поштовх майбутнім процесам;

закон перервності й неперервності в розвитку культури, який допомагає побачити своєрідні ціннісні й сенсові «розриви» в культурному процесі і водночас утвердити самототожність певної національної культури попри ці зсуви;

закон взаємодії культур, який увиразнює таку принципову якість культури, як її здатність до діалогу з іншою культурою, в результаті чого породжуються нові сенси, а отже, культури взаємозбагачуються [3, с. 14].

Зміст предметів «Українська література» та «Зарубіжна література» дає достатньо можливостей для виявлення дії цих закономірностей в українському та світовому літературних процесах. Крім того, їх можна прослідкувати як на мікрорівні (в межах конкретного твору), так і на макрорівні (в межах національної літератури). Особливості композиції літературного твору – обрамлення, повтори, паралелізм, образи-двійники тощо – викликають сильне естетичне переживання, оскільки є приватним виявом закономірності збереження і пов'язані з явищем симетрії. Ідейно-художній зміст літератури також демонструє дію закономірності збереження, адже незалежно від зміни культурно-історичних епох (бароко, класицизм, романтизм, реалізм, модернізм) література завжди утверджувала людське прагнення найвищого блага – істини, добра і краси. До речі, сама історія літератури зі зміною стилевих напрямів є досить наочним виявом закономірності періодичності: коли певний художній метод досягає свого найповнішого вияву – екстремуму – в його надрах народжується інший метод освоєння дійсності, що утверджує власні художні цінності, подекуди заперечуючи цінності свого попередника.

Саме такий підхід дозволить учням бачити ці навчальні предмети як систему знань, пронизану обов'язковими для всіх її елементів закономірностями, а не як більш-менш умовний набір ізольованих постатей і фактів. Пояснення літературного процесу на основі загальних закономірностей культури також дозволить учням включити ці знання в цілісність – наукову картину світу, сформовану на уроках природничих дисциплін, утворюючи з нею несуперечливу єдність – національний життєствердний образ світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
2. Ільченко В.Р. Концептуальні основи формування наукової картини світу та образу світу учнів загальноосвітньої школи

- / В.Р. Ільченко // Технології інтеграції змісту освіти : зб. наук. праць всеукраїнського круглого столу, 12 березня 2018 р., Полтава / Інститут педагогіки НАПН України; Полтав. обл. ін.-т післядиплом. пед. освіти ім. М. В. Остроградського / [головн. ред. В.Р. Ільченко]. – Вип.10. – Полтава: ПОІППО, 2018. – С.16–32.
3. Морозова С. Культурология. Часть 1: Учебное пособие для студентов всех специальностей / С.В. Морозова, Л.В. Оржековская, Н.В. Якушкина [и др.]; под ред. С.М. Прокопьева; Моск. гос. ун-т печати. – Москва: МГУП, 2010. – 248 с.
4. Постанова КМУ від 23 листопада 2011 р. № 1392 «Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п#n9> (Дата звернення 18.02.2019 р.).
5. Українська література. 5–9 класи : програма для загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/onovlennya-12-2017/na-sajt-ukrayinska-literatura-5-9-z-chervonimdoc-2.pdf> (Дата звернення 18.02.2019 р.).

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Білик Н. І.

Development of teacher's communicative competence at New Ukrainian School, which requires a new quality of communicative qualities, is on the focus of this paper. It was emphasized that interaction and pedagogical communication between teachers, students and their parents is actual. It is determined that communicative competence of a teacher is a system which includes a number of other competences: speech, linguistic and linguistic.

Концепція Нової української школи є ідеологією реформи повної загальної середньої освіти. Усвідомлюючи завдання, які нині поставлені перед школою, вчителі працюють на кінцевий результат – виховання свідомого громадянина України, формування освіченої, творчої особистості, здатної жити й працювати у XXI ст., яка досконало володіє рідною мовою як інструментом спілкування, мислення, самовираження й пізнання світу. Першою у переліку 10-ти ключових компетентностей Нової української школи названо «спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами. Це вміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів). Здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час [2].

Зазначимо, що спільними для всіх компетентностей у Концепції названо такі вміння: читати і розуміти прочитане; висловлювати думку усно і письмово; критичне мислення; здатність логічно обґрунтовувати позицію; ініціативність; творчість; уміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення; уміння конструктивно керувати емоціями, застосовувати емоційний інтелект; здатність до співпраці в команді [там само].

У науково-педагогічній літературі проблема комунікативної компетентності педагогів широко висвітлена в працях Н. Волкової, Ю. Смельянова, В. Захарова, І. Зимньої, Н. Кузьміної, К. Лесик, С. Петрушина, Л. Петровської, Є. Прозорова, О. Сидоренка, В. Семиченко, Л. Ткаченко, Л. Філатової та ін.

Компонентами педагогічної комунікативної компетентності вчителя початкових класів є: когнітивний – включає знання у галузі психології спілкування та перцептивні здібності; мотиваційний – відображає прагнення до удосконалення комунікативних умінь та надбання комунікативних знань, інтерес до професії вчителя, гуманістична настанова на спілкування; мовний – складають знання про мову та мовні засоби, а також уміння застосовувати ці знання з метою ефективного спілкування; сенситивний – передбачає підвищену чутливість вчителя до педагогічних подій, наявність емпатії та особливої уваги до партнера зі спілкування; стратегічний – представляє собою здатність ефективно брати участь у спілкуванні і, залежно від умов, обирати для цього правильну стратегію спілкування, а також адекватну стратегію для підвищення ефективності комунікації; соціокультурний – передбачає організацію спілкування відповідно до соціокультурних норм [1]. Сполучення цих компонентів дозволить вчителю організовувати ефективне спілкування, вирішувати педагогічні конфлікти та уникати загроз комунікації.

У Типовій освітній програмі для підвищення кваліфікації педагогічних працівників, затвердженій наказом МОН України від 15.01.2018 № 36, означено профіль учителя початкової школи. Профіль, або опис компетентностей, відповідає Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схваленої розпорядженням КМУ від 14.12.2016 № 988. Головна ідея підвищення кваліфікації – забезпечити індивідуально-особистісне та професійно-діяльнісне самовдосконалення педагогів початкової школи завдяки активізації їхньої базової освіти, набутого професійного та життєвого досвіду. Визначено базові компетентності вчителя початкових класів: професійно-педагогічна, соціально-громадянська, загальнокультурна, мовно-комунікативна, психологічно-фасилітативна, підприємницька, інформаційно-цифрова.

Звернемо увагу на мовно-комунікативну компетентність учителя, яка включає такі чинники: володіння системними знаннями про норми і типи педагогічного спілкування в процесі організації колективної та індивідуальної діяльності; вміння вислуховувати, обстоювати власну позицію, використовуючи різні прийоми розмірковувань та аргументації; розвиненість культури професійного спілкування; здатність досягати педагогічних результатів засобами продуктивної комунікативної взаємодії (відповідних знань, вербальних і невербальних умінь і навичок залежно від комунікативно-діяльнісних ситуацій).

Отже, від рівня розвитку комунікативної компетентності вчителя залежить ефективність його професійної діяльності, що завжди набувається в соціальному контексті та вимагає від особистості усвідомлення таких властивостей: власних потреб і ціннісних орієнтацій, техніки своєї роботи; власних перцептивних умінь, тобто здатності сприймати навколишнє без суб'єктивних спотворень і «систематизованих білих плям» (стійких упереджень щодо тих чи інших

проблем); готовності сприймати нове в зовнішньому середовищі; своїх можливостей у розумінні норм і цінностей інших соціальних груп і культур (реальний інтернаціоналізм); своїх почуттів і психічних станів у зв'язку з дією факторів зовнішнього середовища (екологічна психокультура); способів персоналізації навколишнього середовища (матеріальне втілення «почуття господаря»); рівня своєї економічної культури (ставлення до середовища проживання – житла, землі як джерела продуктів харчування, рідного краю, архітектури тощо).

Виходячи із вищезазначеного, комунікативну компетентність учителя розглядаємо як систему, що включає низку інших компетентностей: мовленнєву, лінгвістичну й мовну. Вони виявляються під час професійної взаємодії вчителя на різних рівнях: учитель – учень; учитель – учитель; учитель – адміністратор, учитель – батьки. Вважаємо, що професійне мовлення вчителя в освітньому процесі є показником найважливіших чинників його діяльності: ерудиції та методичної майстерності; характеру та стилю спілкування з учнями; розуміння та бажання бачити в учнях активних, самостійних діячів освітнього процесу.

Однак існують перешкоди, що заважають розвитку комунікативної компетентності вчителя. Наприклад, працюючи на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників, перебуваючи у закладах загальної середньої освіти іноді спостерігаємо недостатній рівень вчителів щодо культури мовлення, бібліографічних знань, не вміння оперувати науково-понятійним апаратом навчального предмета тощо. Одним із важелів розвитку комунікативної компетентності вбачаємо фахову періодику, тобто озброєння вчителів новітньою інформацією через регулярне читання педагогічних видань. У цьому напрямі за 1999–2018 рр. Полтавським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського видано 184 номери журналу «Імідж сучасного педагога» (з 2017 р. – електронний науковий фаховий журнал), у яких проблема Нової української школи висвітлюється у таких тематичних спецвипусках: «На шляху до нової школи», №1 (169), 2017; «Перші кроки до оновленої школи», №3 (171), 2017; «Освіта: стан і перспективи», №1, 2019.

Таким чином, учитель має бути не лише добре інформованим, освіченим, але й самоскерованим на свідомий розвиток своєї комунікативної компетентності, бо від того, як він говорить, залежить 50% запам'ятовування учнями навчального матеріалу на уроках.

Виходячи і зазначеного вище, вважаємо, що комунікативна компетентність особистості вчителя – це ідейно-моральна категорія, що регулює всю систему ставлень людини до природного й соціального світу, а також до самої себе як синтезу цих двох світів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зверєва Н. Л. Структурні компоненти педагогічної комунікативної компетентності вчителя початкових класів. Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». Харків, 2017. Вип. 58. С. 15–22.
2. Нова школа. Простір освітніх можливостей. Концепція нової Української школи (проект). URL: <http://mon.gov.ua/Новини2016/08/21/2016-08-17-3-.pdf>.

ПОЛІХУДОЖНИЙ ПІДХІД ДО МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

Бровко Ю.О.

The article reveals the purpose of language-literary education in accordance with the concept of the New Ukrainian school. Attention is focused on the formation of students' competencies in the. Different approaches to achieve this goal are highlighted, which allow to carry out professional activity successfully, realize and implement innovative methods for improving the quality of language and literary education at school.

Наразі самоосвіта, саморозвиток та самореалізація особистості – це вітрила, що тримають молоду людину в бурхливому океані життя, а завдання сучасного вчителя – виховати громадянина, особистість, сформувати в неї систему компетентностей, які є ключем до самостійного дорослого життя.

Учителі мають розширити можливості учнів, щоб школярі самі могли приймати важливі рішення та діяти.

Насамперед, потрібно брати до уваги особливу значущість мовно-літературної освіти. Її метою, згідно з концепцією Нової української школи, є підготовка читача, здатного сприймати, розуміти та інтерпретувати літературні тексти; забезпечення високого мовного – як усного, так і письмового – розвитку учня. Випускник середньої школи, мовно-літературна підготовка якого відповідає цим двом вимогам, фактично володітиме найважливішими компетенціями, на яких базуватиметься все його подальше зростання – як культурно-духовне, так і фахове.

Полівекторність мовно-літературної освіти має забезпечуватися насамперед створенням нових програм. Головні принципи, на яких повинна ґрунтуватися шкільна навчальна програма, полягають у вивченні творів, що наділені здатністю вражати навіть учня з недостатньо розвинутим рівнем сприймання художнього тексту. Найяскравішими прикладами є поезії Тараса Шевченка, Василя Симоненка, Ліни Костенко, проза Григора Тютюнника. Зміст і форма тексту має відповідати віковим особливостям сучасних учнів. На вивчення кожного твору повинно виділятися стільки часу, скільки потрібно для осягнення його змісту. Адже головним недоліком чинної програми є те, що вона іноді перетворює вивчення літератури на шалені перегони літературними періодами, напрямками, іменами і творами. Учитель часто не має часу для того, щоб допомогти учням відчути красу художнього слова, пережити та осмислити ідейний зміст. Тому діти й не поважають літературу як предмет і, відповідно, взагалі не хочуть читати.

Наступним необхідним кроком, на мою думку, є інтеграція предметів української мови та літератури. Враховуючи той факт, що мова художніх творів найбільш організована та містить величезний естетично-образний потенціал, вважаю, що вона є ідеальним навчально-виховним матеріалом. Він оптимальний з точки зору естетичного, мовленнєвого, а також розумового розвитку учня. Під час вивчення мовних тем я вибираю навчальні тексти з тих зразків красного письменства, що ми вивчаємо на уроці літератури. Це дає змогу не тільки розвивати мовну компетенцію учнів, а й краще засвоїти програмовий твір.

Учитель теж має змінюватися, бути провідною зіркою, що вказує маленькій зірочці, учневі, правильний, але не єдиний шлях до власного місця на небосхилі. Він стимулює творчість дитини, використовуючи інноваційні методи,

проводячи цікаві уроки, організовуючи дослідницьку роботу. Школяр набуває досвіду бачити проблеми, шукає шляхи їх подолання, учиться планувати та організовувати свою діяльність. Лише шляхом зацікавлення дітей, чіткою мотивацією та неординарними типами уроків, новими формами роботи на уроці можна сформувати творче інноваційне освітнє середовище.

Яким же чином я формую сучасні компетенції та виховую конкурентноспроможну особистість на уроках української мови та літератури?

У мого корабля, що має назву «Власний досвід», є десять основних вітрил: цікаві форми організації уроків, вправи та завдання на розвиток критичного мислення учнів, використання схем-лайфхаків для полегшеного навчання, складання ментальних карт, паспортизація художніх творів та літературних персонажів, створення тегів або хмар слів, дослідницька медіадіяльність (ІКТ, випуск предметної електронної та друкованої газети, постери, флаєри, плеєристи, відеоролики, інтерв'ю тощо).

Також це організація групової роботи (джигсоу, проекти), завдання на розвиток креативності (творчі перевтілення тощо), залучення здобувачів освіти до участі в різноманітних конкурсах, олімпіадах, позакласній роботі (предметний тиждень, мережева взаємодія).

Отже, навчальна діяльність на уроках української мови та літератури покликана не просто дати учням знання, вміння, навички, а сформувати в них предметну компетентність як загальну здатність, що ґрунтується на досвіді, цінностях, здібностях, отриманих завдяки навчанню. Це вимагає змін у навчальній програмі, які мають привести до того, щоб мовно-літературна освіта в школі стала потужним чинником формування у молодого покоління поваги до рідного слова, моральної та естетичної зрілості. А створення творчого інноваційного педагогічного середовища є ще одним кроком до розвитку творчих здібностей здобувачів освіти на уроках української мови та літератури, запорука успішної реалізації учнів у житті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activiti/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>
2. Пентиліук М. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті/ М. І. Пентиліук/Українська мова і література в школі, 2010. – №2. – С. 2-5.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Винокурова А. В.

The article deals with the clarification of the essence of the concept (IET) of students. On the basis of theoretical analysis, the introduction (IET) in the process of learning in English lessons is substantiated. The pedagogical conditions of practical implementation (IET) of elementary school students in the framework of the psychological and pedagogical model, which is improved through the algorithm of actions guaranteeing the heuristic of educational activity, is considered and proposed. The possibilities of multidirectional design and projecting (IET) of students, which include the strategies of student's self-development are revealed.

В умовах глибоких соціально-економічних перетворень і трансформаційного сценарію розвитку системи освіти України, зорієнтованої на європейський вимір, діапазон нових освітніх компетенцій учнів в умовах НУШ уключає «вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою навчальну траєкторію, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя» [3]. У цьому зв'язку, особливої уваги заслуговує проблема розвитку індивідуальної освітньої траєкторії (ІОТ) учнів, оскільки вона відзеркалює готовність бути суб'єктом власного саморозвитку, зокрема, інтегрованим до іншомовної комунікації.

Метою статті є аналіз поняття «індивідуальна освітня траєкторія» учня та виявлення педагогічних умов практичної реалізації індивідуальних освітніх траєкторій учнів початкової школи на уроках англійської мови.

Звернімось до визначення поняття в рамках законодавчих освітніх документів: «Індивідуальна освітня траєкторія – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання. Індивідуальна освітня траєкторія в закладі освіти може бути реалізована через індивідуальний навчальний план» [4].

У психолого-педагогічних розвідках проблему різних аспектів (ІОТ) розглядали зарубіжні, вітчизняні й українські дослідники (К. Александро́ва, О. Боровік, А. Воронцов, Л. Глазкіна, О. Жерновникова, Е. Зеєр, Н. Зверєва, С. Ізюмова, К. Колос, В. Кухаренко, М. Махмутов, Е. Носова, Г. Прокументов, Т. Осипова, Т. Руденко, Н. Рибалкіна, Н. Суртаєва, Я. Сухенко, О. Тубельський, А. Хуторський, Г. Юзбашева та ін.).

Теоретичні розвідки з питань (ІОТ) вказують на міждисциплінарний підхід до визначеного поняття яке досліджується педагогами, соціологами, психологами й нерозривно пов'язане з трендами «освіта впродовж життя», «особистісно зорієнтоване навчання», «освітні переходи», та часто ототожнюється з поняттям «індивідуальний освітній маршрут», «шлях прямування» [2; 5]. У працях американських науковців освітні траєкторії/шляхи від англ. «Educational Trajectories/pathways» розглядаються як «один із соціологічних концептів з акцентом на освітніх переходах» англ. «education transcription» [2].

Існують наукові підходи до трактування «індивідуальної освітньої траєкторії» фахівця (у рамках необхідності сучасного процесу професійної підготовки) з акцентом на цілеспрямованості освітньої програми, «що забезпечує учню позиції суб'єкта вибору, розробки, реалізації освітнього стандарту при здійсненні вчителем педагогічної підтримки, самовизначення й самореалізації» [2].

Наукова позиція (А. Хуторського, Г. Юзбашевої) стосовно «індивідуальної освітньої траєкторії» учня ототожнюється з персональним шляхом, лінією реалізації особистісного потенціалу кожного учня в освіті, де під особистісним потенціалом учня розуміється сукупність діяльнісних, пізнавальних, творчих, комунікативних, інтелектуальних, креативних та інших його здібностей.

У цілому відзначимо, що, здебільшого, поняття (ІОТ) розглядають через призму персонального шляху учня, прояв стилю його навчальної діяльності, який залежить від його мотивації, науковості у співпраці з учителем» (А. Гаязова, Г. Юзбашева), особливостей та механізмів створення індивідуальних маршрутів, зокрема, в старшокласників (О. Жерновникова).

Проте, в площині психолого-педагогічного знання досліджуваний феномен з акцентом на учнів початкової школи є найменш досліджуваним та розробленим.

Отже, виходячи з попередніх теоретичних розвідок, перед нами виникає проблемне питання: «Як організувати навчання учнів із різними індивідуальними освітніми траєкторіями?». У пошуках відповіді на нього й окреслимо завдання для вчителя стосовно практичних шляхів реалізації засобів розвитку (ІОТ) учнів початкової школи на уроках англійської мови.

Зазначимо, що кожен учитель має обрати й прийняти для себе психолого-педагогічні інструменти впливу та визначити критерії відповідного процесу, оскільки ознака траєкторії (ІОТ) учня відображає неповторність багатовекторного процесу його особистісних показників, що характеризують стан розвитку школяра. Тому, основи проектування освітнього маршруту дитини потребують від учителя володіння технологіями індивідуалізації навчання, формами, методами та засобами розвитку (ІОТ).

Для реалізації поставленого завдання варто враховувати компоненти побудованої нами раніше моделі розвитку іншомовного спілкування на уроках англійської мови за 5 критеріями [1]. Не вдаючись в детальний аналіз особливостей цієї моделі, зазначимо лише про роль учителя в її межах як супроводжуючого учнівську гру, коли функції режисера відводяться, в першу чергу, учням [1].

У цілому, така модель кожного заняття уключає евристичний зміст, в який уплітаються механізми саморозвитку дитини, створює ситуації живого спілкування, ситуативно розвиває, посилює пізнавальний інтерес школяра та сприяє ефективній його адаптації в двох мовних системах.

Для розширення персональної лінії (ІОТ) реалізації особистісного потенціалу кожного учня важливо враховувати наступні показники й вміння:

- навички, необхідні для встановлення цілей (формулюванні очікувань, складанні переліку віддалених та близьких цілей, потрібних ресурсів для виконання кроку а також перешкод, допомога учневі в пошуку можливих шляхів подолання перешкод;

- темп навчання;
- комунікативні вміння;
- характер виконання завдань у нестандартній ситуації;
- вміння порівнювати свої знання й навички, що дає можливість самовдосконалення та самовизначення;
- навички роботи в групі/команді: (здатний співпрацювати/переїняти на себе роль лідера);
- самоусвідомлення та самоконтроль (саморозкриття, здатність сприймати та реагувати на допомогу/поради інших);

Отже, індивідуальна освітня траєкторія учня вибудовується до кожного учня окремо, спираючись на його індивідуальні якості та здібності, спрямована на мобільність та вільний його розвиток та уключає різноманітні трансформаційні навчальні альтернативи.

Теоретичний аналіз досліджуваного феномену показує, що ця проблема має подальший розвиток, а педагогічні умови практичної реалізації (ІОТ) учнів складуть окремий напрямок розвитку освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винокурова А.В. Роль гри в навчальній діяльності учнів молодшого шкільного віку на уроках англійської мови // Матеріали конференції I Міжнародна науково-практична конференція «Модернізація змісту освіти в контексті полікультурного середовища»: (до 100-річчя НАН України) : Кременчук, 23-24 листоп. 2017 р. / «Модернізація змісту освіти в контексті полікультурного середовища», міжнар. наук.-практ. конф. – Кременчук : Щербатих О.В., 2017. – С.49 – 50.
2. Каньковський І. Є. Індивідуальні освітні траєкторії як необхідність сучасного процесу професійної підготовки фахівця / І. Є. Каньковський // Професійна освіта: проблеми і перспективи. - 2013. - Вип. 4. - С. 62-65. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Profos_2013_4_16
3. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 рр. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.irf.ua/knowledgebase/news/koncepciya_rozvytku_osvity_na_period_20152025r/
4. Про освіту: Закон ВР України від 05.09.2017р. № 2145-VIII. URL: <http://www.osvita-konotop.gov.ua/zakon-ukraini-vid-05-09-2017-2145-viii-prosvitu.html>
5. Сухенко Я. В. Індивідуальна освітня траєкторія: аналіз феномену у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях / Я. В. Сухенко // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка, Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої.– Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2017. – Вип. 38. – С. 371–383. – 0,5 друк. Арк

ПОЛІВЕКТОРНІСТЬ СУЧАСНОГО СВІТУ У ЗАСТОСУВАННІ ТЕХНОЛОГІЙ ЗУСТРІЧНИХ ЗУСИЛЬ «УЧЕНЬ-УЧИТЕЛЬ» НА УРОКАХ РОСІЙСЬКОЇ МОВИ

Войтенко О.А.

It is important to follow the methodological innovations for the formation a literate, linguistic, socially adapted,

communicatively competent person in the modern world. It happens with the help of absolute recognition of the system. The language sign is realized "in the context of the whole system of a given language" (V.Vinogradov); but a methodical innovation is relevant only when it is an element of the system of pedagogical ideas.

Teacher's task is to help and support the child, imbue confidence in himself, his mind, his own strength, success, in the final result!

Полівекторність сучасного світу у навчанні – це процес пізнання навколишнього світу, це шлях, що направляється педагогом і самим учнем, шлях подолання незнання, а подолання вимагає певних зусиль. Без зусиль неможливі ні активна пізнавальна діяльність, ні свідома участь у навчальному процесі вчителя й учня.

Що може сприяти цьому? Вважаємо, що можна знайти відповідь на це питання, познайомившись із технологією зустрічних зусиль «учитель-учень».

В основі цієї технології лежать принципи навчального співробітництва. Стиль взаємовідносин, який складається в процесі навчального співробітництва, демократичний: не забороняти, а направляти; не примушувати, а переконувати; не обмежувати, а надавати свободу вибору. Головним змістом цих стосунків стає принцип навчання без примусу, який характеризується вимогливістю, що базується на довірі; захопленістю, народженою цікавим викладанням; заміною примусу бажанням, яке породжує успіх; ставкою на самостійність і творчість дітей.

Проблема організації навчальних взаємодій, де позиція учня враховується не як об'єктна, приймаюча, а як активна, самодостатня, є однією з центральних для психолого-педагогічної науки (Ш.А. Амонашвілі, Л.А. Беляєва, Е.В. Коротаєва, А.Н. Леонтьєв, А. Маслоу, Б.Г. Матюнін, К. Роджерс, К. Д. Ушинський та ін.)

Технологія може розглядатися як одна зі складових гуманістичного підходу в навчальному процесі і тільки тоді стає ефективною, коли спирається на співнаправлені зусилля вчителя й учня, які полягають в емоційній, інтелектуальній, вольовій спрямованості до єдиної для учасників навчальної діяльності мети.

Останнім часом з'явилися роботи, в яких автори прагнуть об'єднати соціальні та психологічні підходи в процесі пізнання, що викликало певний інтерес до групового навчання (В.К. Дяченко, А.Г. Рівін), діалогового навчання (В.С. Біблер, С.Ю. Курганов), комунікативного підходу в навчанні (Д.Н. Кавтарадзе, Е.С. Полат, В.Д. Ширшов та ін.)

На основі вище вказаних ідей постійне застосування отримала «Теорія розвитку пізнавального інтересу» (Т.В. Шукіна) і «Теорія оптимізації навчання» (Ю.К. Бабанського). Провідними принципами зазначених теорій є:

1. Від практичного завдання до теоретичного осмислення, від її вирішення до формулювання.
  2. Від функціональної єдності (тема, текст, слова в їх функціональних взаємозв'язках) - до розгляду окремого (слова як такі); від семантики - до граматики.
  3. Системне знання - результат логічно усвідомлюваних аналогій, що внутрішньо склалися, і протиріч граматичного матеріалу, що підкреслюється педагогом і організується схематично.
  4. Дотримання закону структурної аналогії, підкреслення цього закону в порівняннях і протиставленнях.
- Ці положення закладені у функціональних характеристиках самої мови та діючих педагогічних законах і принципах. Для формування стійкого інтересу до предмета вчителем необхідно створити тимчасові, зовнішні мотиви навчання і через них підійти до внутрішніх. Педагогіка зустрічних зусиль передбачає постійні «кроки назустріч» від учителя до учнів і навпаки. Тоді навчання стає захоплюючим процесом спільного пізнання.

Цією ідеєю і обумовлено здивування, викликане новизною матеріалу, оригінальністю його подачі; потреба в емоційному задоволенні від подолання труднощів; емоційне пожвавлення, викликане зміною діяльності; отримання естетичної насолоди.

Педагогіка зустрічних зусиль припускає, у першу чергу, підвищення рівня грамотності учнів, сприяє розвитку усного та писемного мовлення. Завдяки педагогіці зустрічних зусиль, яка передбачає спільне подолання труднощів теоретичного матеріалу через складання схем, таблиць і алгоритмів, учнями досить легко й швидко запам'ятовується матеріал, що вивчається, причому не механічно та бездумно, а осмислено й більш міцно, оскільки при такій подачі навчальної інформації наочно демонструються логічні зв'язки між явищами мови.

Укажемо основні характеристики уроку, побудованого на зустрічних зусиллях учасників навчальної діяльності:

- ☐ атмосфера співробітництва та співтворчості, що дає вихід творчій енергії його учасників;
- ☐ розумова діяльність учнів стимулюється різними засобами і прийомами: використовуються методи дослідницького, евристичного характеру, творчі завдання, пізнавальні ігри та інше;
- ☐ учитель спонукає, організовує і веде думку учнів до самостійного пошуку та вирішення навчальної проблеми;
- ☐ створення можливості учням проявити себе в різних видах і формах навчальної діяльності (колективній, індивідуальній, груповій, ігровій);
- ☐ мовлення вчителя несе величезне смислове навантаження на уроці.

Урок, побудований у відповідності до технології зустрічних зусиль, умовно розбивається на п'ять частин: розминка, контроль-підготовчий, виклик, співтворчість, рефлексія. На кожному етапі реалізуються свої педагогічні прийоми, які здатні активізувати, з'єднувати зусилля суб'єктів навчальної діяльності в процесі пізнання

Отже, технологія зустрічних зусиль формує суб'єктну позицію педагога й учня в процесі навчання. Динаміка перетворення учня в суб'єкт навчання залежить від багатьох умов: обсягу й змісту навчальної інформації, особистості учня і вчителя, урахування послідовності напруги й розслаблення учнів під час уроку. Але в будь-якому випадку однією з необхідних умов організації педагогічної взаємодії учителя та учнів є наявність між ними постійного зворотного зв'язку. Саме він регулює поведінку учасників освітнього процесу, коригує хід уроку, створює передумови для розвитку зустрічних зусиль, взаєморозуміння і взаємодії.

Соціальна важливість технології зустрічних зусиль пов'язана з розумінням ролі сучасної освіти у становленні особистості у суспільстві. Саме у полівекторності сучасного світу мовно-літературна освіта сприяє становленню учня, здатного мислити і діяти як окремий і відповідальний суб'єкт у контексті комунікації та співпраці, що реалізує себе як

громадянин у рамках прийняття моральних рішень у ситуації швидких змін.

Таке навчання у своїй цілісності є основою для формування творчого, компетентного і відповідального ставлення до різних конкретних проблем індивідуального і суспільного життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коротаева Е.В. Технология встречных усилий на уроках русского языка //РЯШ. – 2001. - № 4.- С.8-14.
2. Коротаева Е.В. Педагогическое взаимодействие и технологии: монография. - М.:Akademia, 2007. - 256 с.
3. Теория и практика педагогических взаимодействий в современной системе образования: коллективная монография / Под ред Е.В. Коротаевой. - Новосибирск: ЦРНС, 2010. - 172 с.

ПОКОЛІННЯ Z: СПОСОБИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Горобченко І.В.

The article describes the concept of "generation Z" and presents the characteristic features of a modern teenager as a representative of the generation Z. It gives the psychological and pedagogical recommendations of foreign and national scientists to teachers on methods of pedagogical interaction and principles of constructing an adequate teaching style with pupils of generation Z.

Дослідження Фонду розвитку Інтернету (2015 рік) [1] показують, що майже 80% учнів використовують Інтернет 3 години на добу; кожен шостий проводить там близько 8 годин на добу. Це дає можливість зробити висновок про те, що сучасні діти вже сприймають Інтернет як середовище проживання. Це вагома частина їхнього життя. Таких дітей називають «покоління Z». Ці діти суттєво за психологічними характеристиками відрізняються від людей інших поколінь, тому часто виникають конфлікти в класних колективах, непорозуміння між учнями та вчителями, між дітьми та батьками. Щоб уникнути «конфліктів поколінь» і розробити шляхи та способи педагогічної співпраці, необхідно з'ясувати характерні ознаки сучасного покоління українських дітей.

Питання «теорії поколінь» вивчали ряд науковців, серед них американські вчені Ніл Хоув і Вільям Штраус, які описали цикли поколінь, що повторюються в історії США, та вперше виокремили «покоління Z» (1995–2012 рр.) і назвали його основні характеристики [2]. Вони стверджували, що за час завершеного циклу суспільство проходить етапи підйому, пробудження, спаду і кризи. Тому за цей період виокремлюються 4 покоління людей. Науковці зробили висновок про те, що покоління змінюються циклічно, отже, цінності поколінь теж змінюються циклічно [2; 3]. Євгенія Шаміс і Євген Ніконов адаптували «Теорію поколінь» для Росії та країн СНГ, вони зазначили, що в нашому суспільстві поколінням Z вважаються діти, які народилися й народяться в період 2004–2024 років. Психологічні особливості цих дітей та способи роботи з ними описано у працях Д. Коатса, С. Попова, Ш. Постник-Гудвіна, Є. Шаміс, Г. Колесова, О. Любченко, А. Мірошникова, Г. Солдатова.

Ця теорія зазнає критики науковців через її стереотипізацію, проте дослідження показують, що вона таки спрацює.

Нині на Землі одночасно проживає шість поколінь, у педагогічній спільноті наявні бебі-бумери (1943–1963 рр.), покоління X (1963–1984 рр.), покоління Y (1984–2000 рр.) [2].

Нинішнє покоління учнів народилося в новому тисячолітті, народжених після 2000 року, – це перше повністю цифрове покоління. Їх називають «generation Z», «цифрові люди». Вони неймовірно сучасні й технологічно підковані, завдяки тому, що ростуть в інформаційному світі. Цінності цього покоління знаходяться ще у процесі формування, але психологи відзначають, що ці діти щасливі й життєрадісні. Вони легко проникають у суть речей, найбільше цінують свободу та індивідуальність, люблять подорожувати.

Місія цього покоління: давати життя, збагачувати те, що вже створено, розвивати потенціал людини і жити в гармонії з природою.

Кен Робінсон вважає, що для успішного навчання цих дітей необхідно поєднати три принципи щасливого життя з освітнім процесом.

Перший принцип – усі люди різні, а освітня система базується саме на схожості. Дітям потрібен цікавий та різноманітний розклад, що націлений на вивчення усіх дисциплін.

Другий принцип – допитливість. Для успішної реалізації цього принципу важливою є роль учителя, який повинен не просто доносити знання, але й заохочувати їх отримувати. Одна із проблем сучасної культури освіти у тому, що вона фокусується не на навчанні, а на тестуванні. Тести не повинні домінувати – лише допомагати під час навчального процесу.

Третій принцип – креативність людського життя. Одне із головних завдань освіти – розбудити й посилити цю креативність, а не стандартизувати її, як це відбувається зараз.

Для побудови ефективної освітньої системи вважаємо необхідним індивідуалізувати освітній процес, підтримувати професійний розвиток вчителів, інвестувати в них. Важливо створити унікальні умови для кожного, шукати нові підходи та технології оптимізації навчання.

Дж. Коатс у праці «Покоління та стилі навчання» [7] рекомендує сучасним вчителям будувати освітній процес для учнів «Покоління Z» таким чином:

1. Освітній процес повинен бути чітко структуровано. Покоління Z потребує порядку й логічної послідовності видів навчання. Його представники бажають точно знати дедлайн, ця інформація має бути дуже докладною.

2. Обов'язкове забезпечення «зворотнього зв'язку», бо учні хочуть знати, наскільки правильними є їхні припущення, чи розуміють матеріал, які роблять помилки.

3. Візуалізація навчального матеріалу, бо у дітей переважає кліпове мислення.

4. Скорочення та структурування інформації. Тексти повинні бути простими для розуміння, а ключові моменти – виділені візуально. Важливим на кожному етапі навчання є підбиття підсумків з наступною постановкою завдань до наступного етапу.

5. Налагодження стосунків «учитель»–«учень».

6. Використання методик, які включають усний обмін інформацією між учнями: вербалізована інформація швидше і краще зберігається в пам'яті. Спілкування учнів між собою стимулює пам'ять і робить освітній процес більш динамічним.
7. Створення на уроці ситуації інсайту та позитивного мислення.
8. Цілі, поставлені перед учнями, повинні бути зрозумілі й реальні, підкріплені чіткою мотивацією.
9. Ефективне використання часу. Представники покоління Z можуть утримувати увагу понад 15-20 хв. Доцільно поділити навчальний час на певні інтервали для зміни видів діяльності.

Отже, у центрі навчання в Новій українській школі є особистість учня, його потреби, мотиви, попередній досвід, здібності, активність, інтелект, індивідуально-психологічні особливості, ціннісні орієнтири, отже, навчання є антропоцентричним за метою, змістом і формами організації, усі методичні рішення спричинюються особистістю того, хто навчається.

ЛІТЕРАТУРА

1. Солдатова Г. Покоління Z : психолог розповіла, як Інтернет змінив сучасних дітей [Електронний ресурс] / Галина Солдатова. – Режим доступу : <https://ukr.media/science/272956/>.
2. Straus, William, Hove, Neil (1991) Generations : the history of America's future. 1584 to 2069. New York : Perennial, – 544 p.
3. Колосова Г. Хто такі «ікси» та «ігреки» і як їм порозумітися з «зетами» [Електронний ресурс] / Ганна Колосова. – Режим доступу : <https://www.pedrada.com.ua/article/1236-qqq-17-m3-15-03-2017-hto-tak-ksi-ta-greki-yak-m-porozumtisya-z-zetami>.
4. Покоління Z. Проблема визначення дат покоління [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Покоління_Z.
6. Сапа А.В. Поколение Z – поколение эпохи ФГОС / А. В. Сапа // Инновационные проекты и программы в образовании. – 2014. – №2. – С. 24–30.
7. Катс Дж. Поколения и стили обучения / Джон Катс. – М. : МАПДО ; Новочеркасск : НОК, 2011. – 121 с.
8. Попова С.Н. Теория поколений – ключ к оптимизации процесса обучения современного студента [Электронный ресурс] / С.Н. Попова. – Режим доступа : <http://www.nop-dipo.ru/en/node/581>.
9. Покоління Z : як правильно ставити задачі сьогодняшнім двадцятилітнім [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <https://vc.ru/10701-generation-z>.

ІКТ-ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ДІТЕЙ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ В КОНТЕКСТІ ПОЛОЖЕНЬ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

Горяня Т.В.

The present article deals with the theoretical basis of the psychological and pedagogical peculiarities of teaching primary school pupils of Generation Z. The usage of information and communication technologies for the foreign communication development at the English lessons is considered.

Згідно з концепцією «Нової української школи» володіння іноземними мовами є однією з ключових компетентностей навчання впродовж життя. Англійська сьогодні – не розкіш, а необхідність. Цінність математиків, хіміків, філологів та інших спеціалістів-випускників на ринку праці в умовах контактів, що набирають обертів на міжнародному рівні, багато в чому визначається рівнем їхньої мовної компетентності. Тому здобувачі освіти повинні сприймати мову не як навчальний предмет, а як частину сучасного життя, як необхідний інструментарій спілкування.

Вивчення англійської мови на початковому етапі навчання – складний взаємопов'язаний процес, успіх якого залежить від багатьох факторів: учителя, учнів, освітнього середовища, матеріально-технічного забезпечення.

Педагог – це людина, яка, керуючи освітнім процесом на уроці, повинна охопити і опанувати компетентностями, має пам'ятати про реалізацію інтегрованих змістових наскрізних ліній, про антидискримінаційний підхід та сучасні методики викладання. Ми працюємо на результат. Що учень знатиме й зможе продемонструвати після завершення навчання – це комунікативна компетентність. Найбільший плюс у всьому цьому – наявність безлічі ресурсів та освітніх організацій, що можуть надати вчителю методичну допомогу.

Новітні технології спонукають мозок розвиватися в небаченому досі темпі. Діти сьогодні вже народжуються «заточеними» під кіберсвіт, тому що вони ніколи не жили без ІТ та digital media. Це – діти гаджетів. Вони не пишуть на папері, не читають паперові книги, для них і електронні книги є нудними без лінків. Згідно з результатами досліджень, що були проведені в 2015 році Фондом розвитку Інтернету, приблизно 80% користуються всесвітньою мережею 3 години на добу, а кожен шостий – 8 годин. За теорією поколінь (автори В. Штраус, Н. Хоуї), яка породила ідею генерацій X, Y, Z, саме зараз діти Z прийшли до школи. Вони сьогодні вигадують завтра, щоб завтра змінити світ. І від учителя залежить, чи будуть ці діти озброєні комп'ютерними вміннями та навичками. Тому так важлива стійка тенденція до постійного використання ІКТ на уроках.

При висвітленні мети статті необхідно розглянути психологічні особливості дітей цифрової епохи, що перший рік навчаються за Концепцією «Нової української школи» та показати, як це впливає на організацію процесу використання ІКТ технологій на уроках англійської мови.

Джулі Коутс, американський експерт у галузі освіти дітей та дорослих, у праці «Покоління та стилі навчання» дає певні характеристики дітей, які народилися після 2010 року, що можуть допомогти учителю: тяжіння до яскравості, візуалізація інформації, робота в обмеженому часі, бажання діалогу, постановка реальних цілей, інтерес як основа мотивації.

Використання інформаційних технологій у класі НУШ при навчанні англійської мови, дозволяє внести ті корективи, яких вимагають психологічні характеристики нового покоління. Це сприяє цікавому й всебічному розкриттю навчального матеріалу і дає можливість скоротити час для засвоєння.

Маючи на озброєнні адаптований курс для молодших класів НУШ «Quick Minds» видавництва Cambridge University

Press, «Лінгвіст», що містить в собі аудіо-файли, відео матеріали, онлайн-компонент інтерактивних завдань за темами (ігри, пісні, анімовані відеоісторії), ми можемо вирішувати різні дидактичні завдання.

Покоління Z росте у добре структурованому світі, тому потребує такого ж порядку від навчання. Комплекс «Quick Minds» повністю забезпечує цей психологічний момент маленьких школярів.

Оскільки діти найкраще сприймають візуальну інформацію, тому яскраві відео з виділеними ключовими етапами мають на меті утримувати дитячу увагу. Але постміленіали, які зараз навчаються в початковій школі, не здатні зосереджуватися на чомусь більше 6 -7 хвилин. На нашу думку, виконання онлайн-завдань типу «Spinning» (спінінг), «Catching clouds» (спіймай хмари), «Popping balloons» (виштовхування кульок), змінює вид діяльності і робить процес навчання більш динамічним, цікавим і творчим. Робота на комп'ютері є комплексною, універсальною, інтерактивною. Тому специфікою такого виду роботи є можливість реалізувати увесь комплекс методичних і психологічних принципів. Спрямовані на відпрацювання початків фонетичних, лексичних, граматичних та орфографічних навичок та вмінь сприймання на слух, зорового сприймання, усного та писемного продукування, певних граматичних конструкцій завдання на комп'ютері можна використовувати на різних етапах уроку.

Ми вважаємо, що використання новітніх методів навчання для забезпечення природної, а не «штучної» потреби використовувати англійську мову, формує позитивну мотивацію в учнів та створює ситуацію успіху. Покоління Z хоче бачити реальні результати, підбивати проміжні підсумки та отримувати нагороди. І перемога у віртуальній грі з оплесками в кінці й забезпечить цю потребу.

Комп'ютерно-орієнтовані засоби навчання досить перспективні для підвищення творчості дітей. За висновками Дж. Коате педагогіка XXI ст.. повернулася до своєї першооснови – людини. Саме учень стає активним суб'єктом навчання. Він може здобувати перемогу і вміє (за умови регулярного повтору) віднайти необхідні для цього алгоритми дій.

Бізнес-журналіст О. Штурвало, який чимало працював з дітьми покоління Z, зауважив, що інтерес – основа їх мотивації. Використання інтерактивних завдань, які часто змінюються – запорука комфортного стану першокласників. Вони не витримують дискомфорту, тому швидко переключаються, можуть робити декілька справ одночасно й успішно. Комп'ютер, природно інтегруючись у життя учнів, урізноманітнює процес вивчення мови, генерує інтерес, стимулюючи тим самим креативність постміленіалів.

Отже, як показує практика, без інформаційно-комунікаційних технологій, комфортного освітнього середовища вже неможливо уявити собі урок англійської мови в умовах Нової української школи. У кабінеті англійської мови є зона коворкінгу (co-working – працюємо спільно), креативний простір (місце відпочинку), learning hub (місце проведення освітніх подій). Методичні можливості використання ІКТ у цьому хабі на уроках англійської є потужним фактором збагачення персонального розвитку дитини та ефективної взаємодії педагога й учня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Катс Дж. Поколения и стили обучения / Джон Катс. – М. : МАПДО ; Новочеркасск : НОК, 2011. – 121 с.
2. Коломінова О. О., Роман С. В. Сучасні технології навчання англійської мови у початковій школі/ О. О. Коломінова, С. В. Роман//Іноземні мови. –2010. – №2 с. 40–47.
3. Коростіль Л.А. Покоління Z: пошук способів педагогічної взаємодії [Електронний ресурс]. — Режим доступу:https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5229
4. Покоління Z : как правильно ставить задачи сегодняшним двадцатилетним [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <https://vc.ru/10701-generation-z>.
5. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук. -метод. посібн. За ред. О. І. Пометун. – К.: Видавництво. А. С. К., 2004 – 192.
6. Якими можуть бути українські вчителі майбутнього: досвід переможців «Global teacher Prize». – Режим доступу: <http://lviv1256.com/news/yakymy-mozhut-buty-ukrajinski-vchytelimagbutnoho-dosvid-peremozhziv-global-teacher>

СТВОРЕННЯ УМОВ ДЛЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ТА ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ

Загорулько О.П.

The modern educational process is impossible without involving the students in cooperation, giving the pupils the opportunity to choose the ways of solving problem situations and studying the issues of their interest. Therefore, an important stage in the new school is the involvement of students in the Mali Academy of Sciences.

The paper presents examples of topics and research results of three scientific works in the Ukrainian language, which provide an opportunity not only to study the theory, but also apply knowledge in practice.

Сучасний освітній процес неможливий без залучення учнів до співпраці, без надання вихованцям можливості обирати шляхи розв'язання проблемних ситуацій та дослідження тих питань, що їх цікавлять. Тому важливим етапом нової школи є залучення учнів до роботи в Малій академії наук.

Мала академія наук України – освітня система, яка забезпечує організацію і координацію науково-дослідницької діяльності учнів, створює умови для їх інтелектуального, духовного, творчого розвитку та професійного самовизначення, сприяє нарощуванню наукового потенціалу країни.

Пошукова робота учня під керівництвом учителя забезпечує його розвиток в різних галузях науки. Найчастіше, це поєднання суміжних предметів (наприклад, мова та література) з інтеграцією в історію тощо.

Організуючи розвиток творчих здібностей учнів, слід виходити з відомих психолого-педагогічних положень про те, що: здібності особистості виявляються і формуються в діяльності; особистість може набути навичок творчості навіть у дуже ранньому віці; розвиток особистості не відбувається за пасивного споглядання нею навчального процесу; основним стимулом розвитку здібностей особистості, у тому числі й творчих, є інтерес.

Наприклад, наукова робота на тему: «Стилістичне навантаження синонімів та антонімів у романах Павла Загребельного «Роксолана» та «Євпраксія». Актуальність обраної теми зумовлена тим, що аналіз синонімічних та

антонімічних мовних елементів у художньому тексті становить інтерес як для лінгвістики, так і для літературознавства, а також виявляє особливості індивідуальної стилістики письменника. Павло Загребельний – наш земляк, відомий український письменник, оцінка творів якого була далеко неоднозначною. Але тематика його романів не залишає байдужих, привертає увагу й сучасного читача.

Найвищих трагічних нот досягає П. Загребельний у двох історичних романах про дивні й гіркі долі жінок — Євпраксії та Роксолани, долі, скалічені жорстоким часом та суспільством. Героїні деякою мірою відрізняються від своїх історичних прототипів. У романі «Євпраксія» розповідається про онуку Ярослава Мудрого, жінку з багатостраждальною долею, бо, ставши дружиною німецького імператора, вона терпіла приниження й самотність далеко від рідної землі. У романі «Роксолана» письменник вдається до художнього осмислення реальних історичних подій, в основі – психологічна драма й образ Роксолани як жінки, що з одного боку відчуває тугу за Батьківщиною, з іншого — кохає султана й прагне жіночого щастя. Домінуючою ознакою стилю П. Загребельного є експресивність, що визначається необхідністю передати внутрішній стан героїнь (Євпраксії та Роксолани), які опинилися між двох світів: Батьківщиною та чужиною, минулим і майбутнім, щасливим дитинством й заміжжям, захищеністю й постійним страхом перед невідомим. Експресивності автор досягає різними шляхами, але одним з найпоширеніших прийомів вважається використання синонімів й антонімів. Саме завдяки вдало дібраним і витвореним антонімам, синонімам (та фігурам, побудованим на їх основі) Павло Загребельний створив свій власний неповторний індивідуальний стиль, який відрізняє його твори від творів решти письменників.

Аналіз наукової роботи «Лексико-семантичні групи дієслів у повісті Галини Пагутяк «Книга снів і пробуджень» дає змогу зробити висновки про особливості представлених мовних явищ. Проза сучасної письменниці Галини Пагутяк (Москалець Галини Василівни) позначена нетрадиційністю, оригінальністю авторського стилю. Особливу увагу сучасного читача привертає неординарна своєю текстовою конструкцією повість «Книга снів і пробуджень», у якій розповідь ведеться від першої особи. Повість має кілька моделей, й відповідно – кілька сюжетів, які розгортаються непослідовно, фрагментарно, стихійно.

Мовна естетика Галини Пагутяк створювалась на максимальному використанні різних лексико-семантичних груп дієслів. У процентному співвідношенні в повісті «Книга снів і пробуджень» емоційно нейтральні дієслова становлять 40%, дієслова зі зниженою конотацією складають 45%, вербативи урочистого, піднесеного, стилістично-експресивного різновиду мовлення – 15%. Представлений текстовий матеріал дає підстави стверджувати, що авторка серед різних груп дієслів застосовує негативно забарвлену та нейтральну лексику. З-поміж досліджених лексико-семантичних груп дієслів найчисленнішою є та, що містить слова на позначення дії, яка спричиняє зміни в об'єкті, руху та переміщення, мовлення, мислення, модальні дієслова. Основними словотвірними засобами дієслів є префікси (35%), рідше – суфікси (30%). Для повісті Галини Пагутяк «Книга снів та пробуджень» з її емоційним напруженням, із багатоманітними асоціативними зв'язками синонімічне зближення слів і контекстуальна синонімія є одним із суттєвих виражальних засобів. Також контекстуальні антоніми є ознакою індивідуального мовлення письменниці, вони виявляють підкреслено емоційне бачення явищ дійсності автором.

Найбільш ефективними є такі активні форми роботи з учнями:

- ☐ набуття нових знань, інтелектуальних умінь та оволодіння прийомами самостійно їх набувати;
- ☐ закріплення знань, інтелектуальних умінь та навичок;
- ☐ формування вмінь практичного змісту;
- ☐ формування вмінь застосовувати знання на практиці у нових проблемних ситуаціях;
- ☐ формування вмінь творчого змісту;
- ☐ формування вмінь комунікативного змісту;
- ☐ виховання відповідальності особистості.

Учнівські дослідження завдяки значному обсягу, ретельності збирання та обробки матеріалу, використанню сучасних методів статистики можуть досягти високого наукового рівня, мати вагомі результати. Значення дослідницьких робіт школярів важливе у різних напрямках: педагогічному, науковому, практичному, просвітницькому.

Діти бачать перспективу особистісного розвитку, в них формуються своєрідні ідеали, виникає необхідність у науковому пізнанні і дослідництві. Учні, які виконували дослідження в Малій академії наук продовжуватимуть їх у вузах. Це стає їх внутрішньою потребою, умовою самореалізації.

Отже, за допомогою залучення учнів до дослідницької роботи сучасна педагогіка в інформаційному суспільстві скорочує розрив між набутим досвідом та можливістю передавати знання учням, демонструє, як не тільки вивчати теорію, а як застосовувати знання на практиці, що дає поштовх до нових ідей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загребельний П.А. Твори в шести томах. Том четвертий. Євпраксія. / К.: Дніпро, 1980. С.7-272.
2. Загребельний П.А. Роксолана: Роман. / К.: Рад. Письменник, 1980. 574 с.
3. Колоїз Ж. В. Українська оказіональна деривація: [монографія] / Ж. В. Колоїз. – К.: Акцент, 2007. – 311 с.
4. Пагутяк Галина. Книга снів і пробуджень / Галина Пагутяк. – Київ: Сучасність, 1995. – 30 с.
5. Пономорів О.Д. Стилістика сучасної української мови. К.: «Либідь», 1992. – 248 с.
6. Сучасна українська літературна мова: морфологія / за заг. ред. акад. АН УРСР І. К. Білодіда. – К.: Наук. думка, 1969. – 583 с.
7. Ющук І. П. Українська мова: [підручник] / І. П. Ющук. – К.: Либідь, 2008. – 639 с.

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК І СОЦІАЛЬНІ РИЗИКИ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Калантасвська О.М., Савельсва Г.Ю.

The article deals with the theoretical basis of social risk problem solutions in the era of globalization with the help of innovative methods in the environment of contemporary school system. The peculiarities of the organization of English learning

process by means of innovative approaches have been analyzed. On the basis of theoretical analysis the appropriate conclusions about the successful teaching in the era of post-industrial revolution were made.

Глобалізація, як процес всесвітньої інтеграції та уніфікації, передбачає міграцію в різних напрямках життєдіяльності людини і конвергенцію культур різних країн. Тобто, глобалізація носить залежний характер і залежить від усіх інтегруючих суб'єктів, залучених в цей процес.

Освіта – одна з домінантних речей, здатних вплинути на процес глобалізації. Навколишній світ швидко змінюється, вимагаючи від нас отримання конкурентоспроможних навичок та вмінь. На сучасному етапі розвитку суспільства саме школа має стати вікном у глобальний світ з його безмежними можливостями для розвитку особистості. Завдання сучасної школи – не тільки надати знання, а й навчити учнів вирішувати соціальні проблеми, шукати знання самостійно та критично переосмислювати великий обсяг інформації. Наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі, а також володіння навичками спілкування іноземними мовами, у тому числі аспектами міжкультурного спілкування, зможе вивести українську молодь і Україну в цілому на новий рівень розвитку в майбутньому.

Прогресивна молодь – майбутнє і надія будь-якої нації. Освічені українці, всебічно розвинені, відповідальні громадяни та патріоти, здатні до ризику та інновацій, – ось хто здатен змінити майбутнє країни.

Саме тому метою даної статті є висвітлення проблем соціальних ризиків молоді в період глобалізації суспільства та винайдення успішних шляхів їх подолання завдяки новітнім методам викладання в сучасній українській школі. Для успішної реалізації заданої мети, перш за все, слід усвідомлювати, що на сучасному етапі розвитку освітнього простору, пріоритетними завданнями освіти стають пошуки методів та підходів до різнобічного розвитку індивідуальності дитини, виявлення її задатків і здібностей, задоволення дитячих інтересів і потреб; збереження і зміцнення морального, фізичного і психічного здоров'я учнів. Досвід видатних педагогів з цього питання підтверджує думку про те, що саме застосування такого психолого-педагогічного методу допомагає учням переосмислювати та долати психологічні блоки соціальних ризиків сучасного світу.

Молодь сучасного світу вкрай відрізняється від попередніх поколінь. Сучасні учні швидко розвиваються і адаптуються до умов сьогодення і навчати їх за старими стандартами неможливо і недоцільно. До того ж стрімкий розвиток інновацій мотивує та надихає творчих вчителів нової української школи не тільки на саморозвиток, а й на пошуки прогресивних методів і підходів навчання сучасної молоді в умовах постіндустріальної революції. Молодь сьогодення була народжена в епоху покоління Z, тобто цифрового покоління, так чому б тоді нам не використовувати ці пристрої з освітньою метою. Використовуючи в своїй практиці надбання та ідеї провідних вчителів сучасності, наприклад, Ганни Дудіч, однієї з 50 найкращих педагогів світу міжнародної премії Global Teacher Prize, ми можемо побачити перспективи розвитку новітніх методів вивчення іноземної мови шляхом використання сучасних інноваційних програм, таких як "Plickers", "Quizizz", "Nearpod", "Quiver vision", які можна використовувати в вільному доступі онлайн або створювати самостійно. Використання згаданих інтерактивних джерел під час вивчення іноземної мови допомагає учням не тільки невимусовно пристосовуватися до прийдешніх змін доби глобалізації, а й продуктивно долати можливі соціальні ризики майбуття.

Таким чином, можна зробити наступні висновки. Навчання молоді 21 сторіччя в період постіндустріальної революції передбачає зміни у свідомості сучасного покоління вчителів. Важливо розуміти, що стрімкий розвиток інноваційних технологій тісно пов'язаний з прихованими ризиками соціуму, в якому теперішня молодь буде будувати своє майбуття.

Отже, задача вчителів на сучасному етапі розвитку освіти – не тільки надавати необхідні знання з предмета та мати базові знання з психології розвитку дітей різного віку. Розуміння того, що інноваційні технології самі по собі не здатні вплинути на рівень обізнаності або зацікавленості учнівського колективу, а тільки від нас, учителів, залежить, чи відкриємо ми учням нові можливості використання новітніх методів з метою навчання, розширення горизонтів свідомості та пізнання світу в цілому, щоб перетворити звичайні класи на натхненні та вмотивовані учнівські колективи. Перспективами дослідження даної роботи вважаємо опрацювання аспектів процесу глобалізації під час інноваційного розвитку з метою покращання рівня психологічної обізнаності та стійкості сучасної учнівської молоді шляхом занурення в іншомовне середовище на уроках англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пометун О.І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти //Рідна школа .-2010
2. Панченков А., Пометун О. Навчання у дії. Київ.- АПН 2018
3. Reference guides for teachers of English //Київ .2017

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ТВОРЧЕ ЗРОСТАННЯ УЧНІВ – ВАЖЛИВА СКЛАДОВА СУЧАСНОГО УРОКУ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Крига Л.В.

The article considers the necessity to formulate teacher's readiness for innovative pedagogical activity with the purpose of youth creative development. The introduction of the intellectual and creative pupil's growth is an important part of the modern lesson. It promotes individual self-development, develops creative thinking, gives self-confidence.

Школа - модель суспільства і, говорячи про права людини, рівність і свободу, дитячу особистість треба поставити в центрі всієї діяльності, щоб вона була посередником у взаємодії суб'єктів навчання. Тому реформування освіти в Україні передбачене самим часом, дійсною та передбачає відновлення змісту навчання з орієнтацією на ключові компетентності, оволодіння якими дозволить учням вирішити різні проблеми в професійному, соціальному та повсякденному житті. Тому сприяти вирішенню поставлених перед освітою завдань є необхідність формування готовності вчителя до здійснення інноваційної педагогічної діяльності з метою творчого зростання учнівської молоді.

Кожний учитель-практик повинен розуміти, що проведення якісно-то, ефективного уроку є провідним завданням педагога, основною складовою його діяльності. Як же реалізувати на практиці це складне завдання? Адже критерії та

вимоги до сучасного уроку численні, багатогранні й динамічні; вони охоплюють і педагогічний, і дидактичний, і психологічний, і виховний, і організаційний аспекти.

У дизайні сучасного уроку зарубіжної літератури має бути, на нашу думку, досить важлива складова – це впровадження інтелектуально-творчого зростання учня, що дає можливість по-новому впливати на процес становлення особистості школяра, його подальшої соціалізації, підвищувати ефективність уроку літератури, залучаючи учнів до активної взаємодії на уроці.

Інакше не може бути, бо освітній процес спрямований на навчання дітей самовдосконаленню, саморозвитку, самореалізації. Кожен учитель, як і кожен із батьків, прагне, щоб дитина хотіла вчитися, розвиватися, творити.

Вважаємо, що в кожному особистості від народження буквально закладений механізм саморозвитку. Цей механізм сам запускається з раннього дитинства й може підтримуватися дитиною. Важливо, щоб застосовувані вчителем методи працювали на активізацію цього механізму, а не на гальмування. Створення середовища, сприятливого для саморозвитку особистості – саме ця ідея є ключовою при побудові уроків зарубіжної літератури.

Педагог ніколи не повинен забувати, що успішна сучасна молода людина – це мобільність знань, гнучкість думки, критичність мислення, досвід учителя та впровадження інтелектуально-творчого зростання учня.

Ситуація успіху досягається тоді, коли сама дитина визначає цей результат як успіх. Кожному педагогу слід звернути увагу на цей постулат. Об'єктивна успішність діяльності дитини – це успіх зовнішній, тому що якість результату оцінюється свідками дійства. Учень усвідомлює ситуацію успіху, розуміє її значимість тоді, коли відбувається здолання своєї боязкості, невміння, незнання, психологічного дискомфорту та інших видів труднощів. Слід зазначити, що навіть інколи переживаючи ситуацію успіху, дитина може зазнати незгаданих емоційних вражень, різко змінити в позитивний бік стиль свого життя. Це стає точкою відліку для колосальних змін у взаєминах з оточуючими, для дальшого руху дитини вгору щаблями розвитку особистості. Цей заряд активного оптимізму, здобутий в дитинстві та юності, гартує характер, підвищує життєву стійкість, здатність до протидії.

Тож особистісно зорієнтована навчальна діяльність відкриває період визволення прихованих можливостей особистості, перетворення та реалізації духовних сил.

Побачити в дитині особистість, що формується, допомогти їй розвинути та розкритися духовно буває важко не лише вчителю, а й батькам. Дитині необхідно створити психоемоційний комфорт не тільки у школі, а й удома. Тому знання та досвід вірного емоційного впливу на дитину, вміння застосовувати його у житті важливі як для вчителів, так і для батьків. Головна мета діяльності вчителя – створити умови для інтелектуально-творчого зростання, для розвитку особистості дитини, дати можливість кожному вихованцю відчувати радість досягнень, успіх, усвідомлення своїх здібностей, віри у власні сили.

Завдання педагога – допомогти дитині зрости в успіху, дати відчувати радість від здолання труднощів, дати зрозуміти, що задарма в житті нічого не дається, скрізь необхідно прикласти зусилля. І успіх буде еквівалентним витраченим зусиллям. Тож упровадження інтелектуально-творчого зростання виробляє найціннішу людську якість – стійкість у боротьбі з труднощами. А невдачі та непорозуміння, які сталися, його не зупинять. Ми привчаємо дитину до прийдешнього.

Майбутнє освіти в усьому світі визначатимуть такі тенденції:

- ☐ Епоха швидкісної комунікації..
- ☐ Нам потрібно по-новому усвідомити й використати величезний потенціал людського мозку. Сьогодні школа має навчити головного – «як послуговуватися своєю головою».
- ☐ Розквіт національних культур. Розвиваючи глобалізований стиль життя, прагнемо зберегти власну індивідуальність, мову, культуру. Там, де окремі спільноти ініціюють нові напрями в освіті, помітний розквіт культурних ініціатив, зростання самооцінки.
- ☐ Популяризація ідеї «зроби сам». У навчанні щораз домінуватиме самонавчання – людина сама спрямовуватиме себе на результат і досягатиме його.
- ☐ Тріумф особистості. У світі зараз і в майбутньому простежуватиметься відродження духу особистості та відповідальності – за вибір власної освіти, ефективної навчальної системи, кращих товарів та послуг.

Учителів хвилює питання, як увійти в ринок педагогічних послуг, яку технологію взяти на озброєння, як розвантажити себе і заощадити мінімум необхідного часу і сил для життя поза школою.

Розглянутий матеріал дозволяє зробити висновок про те, що вдосконалення, пошук, розвиток та урізноманітнення уроку – це ключові форми організації навчально-виховного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вовк Л.П. Педагогічна традиція у системі освітніх інновацій // Пульсар. – 2005. - № 9. – с.45-47.
2. Пехота О.М., Кіктенко А.З. Освітні технології. – К.: А. С. К., 2006.
3. Формування самоосвітньої компетентності учнів / К. «Шкільний дім», 2008. – 128.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Маслова Л. О.

This article is dedicated to the development of pupil's creative skills: the using different forms and methods of organizing learning activities to update pupil's subjective experience; creating an atmosphere that encourages each pupil's interest in the work of the class; encourage pupils to reflect using different ways of performing tasks without fear of giving a wrong answer.

На сучасному етапі викладання зарубіжної літератури вимагає від учителя тісного спілкування з учнями, адже основним напрямом виховання є формування активної особистості, яка має самостійно діяти, ухвалювати рішення, пристосовуватися до нових умов життя, творчо мислити, вміти адекватно реагувати на життєві виклики, самостійно працювати над розвитком власного інтелекту.

Метою учительської роботи автор вважає: шляхом дослідження інтелектуальних та творчих особистісних якостей учнів домогтися впливу на розвиток кожної дитини з урахуванням її інтересів, мотивів, системи цінностей; стимулювати розвиток здібностей кожної особистості.

Урок літератури є співтворчість вчителя й учня, діяльність яких ґрунтується на взаємодії й діалозі, що забезпечує найбільшу сприйнятливості і відкритість до впливу один на одного. Тому я вважаю, справжня суть роботи з розвитку творчої особистості учня полягає в організації життя дитини, де однією з важливих функцій є стимулювання позитивної мотивації кожного учня в процесі організації різних видів діяльності.

Щоб стимулювати творчу активність учнів треба:

- створювати сприятливу атмосферу спілкування для збагачення новими враженнями та судженнями;
- забезпечити привабливий творчий характер діяльності;
- визначити мету і кінцеві результати роботи;
- спонукати до оригінальних ідей;
- залучити учнів у процес планування мети і поточних завдань творчого об'єднання;
- надати право самостійно приймати рішення;
- моделювати життєві ситуації,
- використовувати рольові ігри,
- спільно розв'язувати проблеми.

Творчість - це спосіб самовираження, саморегуляції людини, світобачення як засіб пізнання світу через творче сприйняття і практичне перетворення діяльності. Тому все більшого значення набуває розвиток таких властивостей особистості, які дають можливість творчо використати здобуті знання.

Щоб стимулювати творчу активність школярів, я використовую такі методи і прийоми як розвиток творчого інтересу, використання цікавих аналогій, створення ситуацій емоційного переживання, метод відкриття, створення ситуації вибору, самостійна дослідницька робота.

Творча діяльність, як правило, «починається із проблеми або запитання, із подиву, здивування, із суперечності». Усвідомлення суперечностей викликає проблемні ситуації, у результаті яких формується проблема. Тому одним із найбільш частіше використовуваних мною підходів, для створення творчого завдання, є створення парадоксальної ситуації. Парадоксальність ситуації формується шляхом спеціального провокування, яке викликають суперечності. У такий спосіб проблемне викладання включає такі фрагменти діяльності учнів і вчителя, як організація проблемної ситуації і формування проблем, індивідуальне або групове рішення проблем учнями. Нестандартний урок заставляє учнів активно переживати, включатися в роботу, співпрацювати з учителем, тобто проявляти якості, необхідні для творчої діяльності.

У наш час люди все більше усвідомлюють, що саме творчість є найважливішою складовою творчого успіху. І здатність творити можна розвинути. Тому, на своїх уроках, я постійно підтримую творчість. Так на уроках у 5 класі використовую такі прийоми та форми роботи: рольові ігри, літературні екскурсії; інтерактивні методики (захист проекту групою чи поодинокі, де учням можна запропонувати різні завдання: створення кросвордів, ребусів, літературних задач за змістом твору, оформлення книжечки чи газети із власними віршами або творами, що вивчаються, інсценізації). На уроках узагальнення проводимо парад літературних героїв.

Широко застосовуються і такі види нестандартного уроку, як мандрівка, знайомство, усний журнал, застереження.

Такі хвилини живого, безпосереднього спілкування з дітьми особливо цінні, бо саме тоді відкривається їхній багатий внутрішній світ, пробуджується особисте «я», бажання творити.

Як засвідчує моя практика, ефективність творчої активності учнів визначається такими умовами:

- тема повинна бути цікавою для учнів;
- у класі треба створити атмосферу відкритого, сповненого довіри діалогу, без нав'язування власних думок, інакше учні орієнтуватимуться не на власні міркування, а на повторення учительських «правильних тверджень».

За таких умов нестандартний урок:

- активізує мислення учнів;
- сприяє розвитку їх усного мовлення;
- формує навички культури спілкування;
- учить творити;
- допомагає глибше осмислити художньо-естетичний зміст твору;
- викликає інтерес до літератури.

Отже, якщо вчитель творчо організовує роботу, створить сприятливу атмосферу, ситуацію успіху - то результатом стане краще розуміння художнього твору, його аналіз, побудова власних інтерпретацій, розвиток творчих здібностей.

Основні вимоги до уроку з розвитку творчих здібностей учнів:

- використання різноманітних форм та методів організації навчальної діяльності для актуалізації суб'єктивного досвіду учнів;
- створення атмосфери, що сприяє зацікавленості кожного учня в роботі класу;
- стимулювання учнів до розмірковування, використання різних способів виконання завдань без страху помилитися, дати неправильну відповідь;
- використання в процесі роботи дидактичного матеріалу, що дозволяє учню обирати найбільш прийнятні для нього вид і форму навчального матеріалу;
- оцінювання діяльності учня не тільки за кінцевим результатом, але й за процесом його досягнення;
- заохочення намагання учня знаходити власні способи виконання завдань, аналізувати способи роботи інших учнів у процесі уроку;
- створення таких ситуацій спілкування на уроці, які дозволяють кожному учню проявляти ініціативу;

- створення атмосфери, що сприятиме самовираженню.

Особистісно орієнтоване викладання зарубіжної літератури – важливий фактор виховання творчості учнів мистецтвом слова, активізації пізнавальної діяльності, формування активної життєвої позиції учнів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості: Навч. посібник //К.: Либідь. – 2007. – Т. 256.
2. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб //К.: Видавництво АСК. – 2004. – Т. 192.
3. Кроуфорд А. та ін. Технології розвитку критичного мислення учнів //К.: Плеяда. – 2006.

ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ТЕКСТУ ЯК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТІСНОГО НАВЧАННЯ УЧНІВ

Носкова О.В.

The article deals with the use of visualization techniques in classroom environment, which contribute to raising the students' cognitive interest, the development of subject competence, creativity, the autonomy of thinking of schoolchildren, the development of ability to read productively and consciously, the analysis of text and forming of the own judgments about the content.

Міністр освіти і науки України Лілія Гриневич, презентуючи концепцію «Нової української школи», особливу увагу звернула на значущість шкільної мовно-літературної освіти.

В умовах Нової української школи виникла потреба в оновленні методологічних і методичних засад навчання української літератури. Це пов'язане насамперед із необхідністю пошуку адекватної відповіді на виклики часу. Потрібно враховувати і специфіку читання в епоху інформаційних технологій, і активне залучення учня до читання, і формування читацької та ключових компетентностей, а саме інформаційно-комунікаційної.

Питання визначення нових цілей в освіті, нового змісту уроку, пошуку нових засобів навчання, використання нових технологій у наш час є особливо актуальним через школярів цифрового покоління, які мислять по-іншому: візуальними образами, асоціаціями. Тож на даному етапі ефективним способом сприйняття та засвоєння інформації в освітньому процесі, необхідним засобом унаочнення навчального матеріалу під час вивчення літератури є візуалізація. Саме вона покликана забезпечувати краще розуміння учнями тексту.

По-перше, візуалізація навчальної інформації дозволяє забезпечити інтенсивність навчання, активізувати навчальну й пізнавальну діяльність, формувати й розвивати критичне й візуальне мислення, зорове сприйняття, образне уявлення знань і навчальних дій, передавати знання й розпізнавати образи, підвищувати візуальну грамотність та візуальну культуру.

По-друге, використання креолізованих текстів сприяють мотивації та організації читацької діяльності, які враховують її специфіку в інформаційну епоху.

Юрій Герчук зазначав: «Кожне повідомлення не існує ізольовано, усі вони складають єдине складно організоване знакове середовище...». Прикладом такого «організованого знакового середовища» може бути креолізований текст.

Креолізований текст - це складне текстове утворення, у якому поєднуються вербальні та візуальні елементи.

Існує кілька видів креолізованих текстів, що можна запропонувати учням під час вивчення літератури. Наведемо більш доцільні для використання на уроках.

Буктрейлер - короткий відеоролик за мотивами книжки, який не тільки яскраво й образно розповість про видання, а й зацікавить та спонукати до читання.

Також рекламує певний твір чи письменника художньо оформлений плакат, або постер.

Буклет містить текстову та графічну інформацію про певну книгу або творчість письменника.

Використання колажів на уроках літератури активізує інтерпретаційну діяльність учнів, заглиблює в зміст твору, дає змогу краще зрозуміти взаємозв'язок частин книжки та стосунки персонажів.

Надзвичайно цікавим методом у наш час є інфографіка. Його цінність полягає в глибокому осмисленні й подальшому різнобічному висвітленні явищ і подій, де за допомогою візуальної подачі інформації відбувається висока концентрація фактів, але не перенасичення ними. Цей метод є доступним і прийнятним для викладу інформації учням, які отримують відомості швидко, із цікавістю та максимальною інформаційною ефективністю.

Вважаємо цікавими та ефективними такі завдання: створити скрапбукінг, фотоколаж, кардмейкінг, присвячений якомусь літературному твору або творчості письменника.

Лепбук – це саморобна інтерактивна тематична тека, в яку збираються й оформлюються необхідні матеріали. Це узагальнюючий етап самостійної дослідницької роботи, яку дитина виконала під час знайомства з певною темою. Лепбук дозволяє структурувати й систематизувати отриману інформацію, активно долучатися до навчального процесу, виявляти творчі здібності школярів. Завдяки цьому процес пізнання стає дійсно захопливим! Використання лепбуків у навчальному процесі набуває особливої актуальності в умовах впровадження Нової української школи.

Хмара тегів, візуальне подання ключових слів, куди можна записати тему уроку, яку учні повинні визначити. Вона може стати опорним конспектом для учнів або головним питанням, на яке необхідно знайти відповідь протягом уроку. Цей вид роботи дозволяє перетворити будь-який текст в цікаву головоломку: використовуючи якомога більше слів з хмари, скласти речення або розповідь, здогадатися про зміст незнайомого тексту із «хмари», складеної зі слів, узятих із нього.

Літературна освіта має багато точок дотику з медіаосвітою. Тож особливій популярності набирає «кіночитання». Цікава форма роботи - зіставлення тексту художнього твору та кінофільму. Це завдання учні можуть виконати вдома як самостійне дослідження або під час роботи над змістом твору в класі. У такому разі вчитель пропонує окремі епізоди фільму, дібрані попередньо. Важливо, щоб учні, знайшовши розбіжності, змогли пояснити, чим вони зумовлені (яку мету ставив письменник, а яку - режисер).

Сучасного учня необхідно зацікавити. Отже, найефективнішим засобом досягнення поставленої мети вважаємо візуалізацію, унаочнення навчального матеріалу. Зараз у вчителя є все необхідне, щоб бути несподіваним, тримати увагу

дітей, розвивати уміння особистості навчатися упродовж життя, особистісну компетенцію, формувати інформаційно-комунікаційну, соціальну й громадянську компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ісаєва О.О. Візуалізація як необхідний засіб унаочнення навчального матеріалу під час вивчення зарубіжної літератури (вебінар видавництва «Основа»)
2. Ісаєва О. Формування читача-інтерпретатора в сучасній українській школі//Дивослово. - 2016. - № 2(707). - С.25-27.
3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні 2010. Схвалено постановою Президії Національної академії педагогічних наук України 20 травня 2010 року, протокол № 1-7/6-150.
4. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. - Львів, 2016. -64 с.

КОМПЕТЕНТІСНЕ НАВЧАННЯ: ТЕОРЕТИЧНІ ПОШУКИ, ШКІЛЬНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Облог М.В.

The article deals with competence-based learning as one of the most topical problems of the modern world. Emphasis is given to the importance of theoretical study, school realities and perspectives in the studying of different academic disciplines, ability to meet challenges, solve life problems, be able to communicate with adults as well as with contemporaries, research and make conclusions.

Реформування освіти в Україні спрямоване на забезпечення переходу до гуманітарно-інноваційної моделі, що сприятиме відчутному зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу суспільства.

Реалізація компетентнісного підходу в освіті і навчанні передбачає не лише оновлення змісту освіти, добір ефективних методів, прийомів, засобів навчання, а й пошук раціональних форм організації навчальної діяльності.

На вимогу часу в практиці шкільного навчання стали поширеними інтерактивні технології, які охоплюють різні форми кооперативного та колективно-групового навчання, зокрема: робота в парах, малих групах, ротаційні трійки, карусель, акваріум, мікрофон, незакінчене речення, мозковий штурм, портфоліо, кейс тощо. Однак серед усього розмаїття форм організації навчання основне місце належить уроку – головному модулю навчального процесу. Цій формі навчання вже понад 350 років. Аналіз історії розвитку уроку свідчить про те, що він постійно зазнавав зміни вимог до якості освіти, що їх висували в різні часи перед школою влада, суспільство та педагогічна наука. Урок – це така організаційна форма навчання, за якої учитель впродовж точно визначеного часу керує колективною пізнавальною діяльністю постійної групи учнів з урахуванням особливостей кожного з них, використовуючи засоби і методи, які створюють сприятливі умови для того, щоб усі учні оволодівали основами навчального предмета безпосередньо в ході заняття, а також для виховання і розвитку пізнавальних здібностей і духовних сил школярів.

Учитель, як творча особистість, постійно шукає нові шляхи та умови засвоєння учнями знань, умінь та навичок, які притаманні певній групі учнів. Проблема оновлення змісту й методів навчання в школах України – одна з найактуальніших у сучасній педагогічній науці, оскільки сьогодні здійснюється перехід від однотипності в педагогічному процесі до багатоваріантних педагогічних технологій. Нагальним є переосмислення ролі вчителя відповідно до новітніх потреб і досягнень педагогічної науки і практики. Настала потреба в пошуку і оволодінні нетрадиційними технологіями навчання. Поняття «нетрадиційний» означає нестандартний, «не такий, як усі» і передбачає застосування нового підходу до вивчення зокрема й української мови.

В основу нетрадиційних методик освіти покладено компетентнісний підхід, який спрямований на розвиток уміння спілкуватися, висловлюватися, розмовляти з дорослими та ровесниками на будь-яку тему, доступну їхньому життєвому досвіду, шкільним реаліям.

Саме компетентнісний підхід до навчання дає змогу враховувати одну з провідних особливостей дитини – цілісність сприймання навколишньої дійсності. Такий підхід спонукає до застосування власних навчальних досягнень у різноманітних життєвих ситуаціях, теоретичного пошуку істини, перспективних завдань для вирішення найскладніших проблем. Водночас завдання, наближені до повсякденного життя, відкривають можливості для врахування вчителем індивідуальних особливостей, що впливають на перебіг і результативність навчальної діяльності.

Відповідно до нового Закону «Про освіту» ключовими для НУШ визначено такі компетентності:

1. Спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами.
2. Спілкування іноземними мовами.
3. Математична грамотність.
4. Компетентності в природничих науках і технологіях.
5. Інформаційно-цифрова компетентність.
6. Уміння навчатися впродовж життя.
7. Соціальні і громадянські компетентності.
8. Підприємливість.
9. Загальнокультурна грамотність.
10. Екологічна грамотність і здорове життя.

Усі перелічені компетентності однаково важливі і взаємопов'язані. Кожну з них учні послідовно, поступово набуватимуть при вивченні різних предметів на всіх етапах освіти.

Ці 10 компетентностей у взаємозв'язку створюють ОСОБИСТІСТЬ, ІННОВАТОРА, ПАТРІОТА. Закінчивши школу, учень повинен: уміти читати, доносити думку, критично мислити, логічно захищати позиції, бути ініціативним, успішно вирішувати проблеми, уміло сприймати ризики, приймати рішення, мати емоційний інтелект, працювати в команді, бути творчою особистістю.

Усі ці якості можна ототожнювати з компетентністю людини, адже компетентність – це здатність діяти самостійно та відповідально, оцінювати кінцевий результат діяльності, постійно перебувати у пошуку нових рішень виходячи з

існуючих реалій, працюючи на перспективу.

Компетентісно орієнтовані завдання моделюють життєву ситуацію, будуються на актуальному, теоретично-пошуковому матеріалі, мають визначену структуру. Основною компетентністю на уроках англійської мови є, звичайно, комунікативна компетентність. Вона передбачає не лише володіння мовою, а й формування вміння розвивати критичне і креативне мислення, вміння обговорювати проблеми, висловлювати власну точку зору. Найефективнішим засобом реалізації комунікативної компетентності є застосування інтерактивних та інноваційних технологій навчання, а саме використання нами наступних методик: асоціативний куш, мозковий штурм, кошик ідей, дерево передбачень, дискусії ПМЦ (плюс – мінус – цікаво), робота в парах та групах, презентації. Завдання відрізняються за обсягом і складністю, що відкриває можливості для диференційованого підходу до їхнього використання з урахуванням темпераменту учнів, рівня їхньої підготовки. Водночас роботу над виконанням завдань ми можемо організувати індивідуально, у парі, групі або команді. Також, безумовно, ефективним методом на всіх етапах навчання є гра. Вона допомагає розкрити потенціал учня, спонукає до пошуку шляхів вирішення проблеми в атмосфері захопленості. Наприклад, гра 'Story Cube': учні в групах отримують картки з окремими словами й створюють зв'язний текст, передбачаючи різний розвиток подій, порівнюють і аналізують тексти, створені в групах. Завдання відрізняються за обсягом і складністю, що відкриває можливості для диференційованого підходу до їхнього використання з урахуванням темпераменту учнів, рівня їхньої підготовки. Водночас роботу над виконанням завдань учитель може організувати індивідуально, в парі, групі або команді.

Отже, підсумовуючи вище сказане, ми можемо стверджувати, що створення умов для компетентісного навчання кожної дитини через залучення її до різних видів діяльності, використання творчих завдань, пошукових досліджень є засобами забезпечення становлення особистості учня, цілеспрямованого виявлення і розвитку його здібностей, формування вміння та бажання вчитися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>
2. Interactive tech in the classroom; it's all about engagement [Електронний ресурс]. // Education Technology – Режим доступу: <https://edtechnology.co.uk/Article/interactive-tech-in-the-classroom-its-all-about-engagement>
3. What is Interactive Learning? - Overview & Tools [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://study.com/academy/lesson/what-is-interactive-learning-overview-tools.html>

ЕСЕ - ОДИН ІЗ НАЙЕФЕКТИВНІШИХ МЕТОДІВ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Підтикан О.Ю.

Critical thinking is a necessary skill and vital component of a modern person. But the modern world requires from the person to adapt quickly to the realities of the present, to express thoughts competently and argue them. The method of "essay" is closely linked to the technology of critical thinking. After all, without well-developed thinking it is impossible to write an argumentative essay.

Освіта XXI століття - це освіта, у центрі якої знаходиться учень. Сьогодні не достатньо дати учню лише знання. Дуже важливо навчити ними користуватися. Знання та вміння формують його необхідні життєві компетентності, які потрібні для подальшої самореалізації. Сучасна школа покликана підготувати підрастаюче покоління до сучасних умов життя і праці. Вони будуть успішними фахівцями, якщо готові постійно навчатися, вдосконалювати свої знання, вміють працювати в команді, вміють мислити креативно.

Критичне мислення - це необхідна навичка і життєво потрібний компонент сучасної людини. Навчати критично мислити необхідно ще зі школи. Навички критичного мислення дозволяють зорієнтуватися в інформаційній лавині, приймати зважені правильні рішення, допомагають у пошуку нових шляхів вирішення проблеми. Розвивати мислення - означає розвивати навички аналізувати, синтезувати, переосмислювати інформацію, навчати ставити актуальні питання та знаходити рішення, аналізувати вчинки та дії. Суть технології критичного мислення у китайському прислів'ї: "Скажи мені - і я забуду, покажи мені - і я запам'ятаю, дозволяй мені діяти самому - і я навчусь".

Завдання мовно-літературної освіти в школі - це спільний навчально-виховний процес, де на першому плані стоїть виховання особистості. Якнайкраще цю освітню функцію виконує учнівський твір, адже спонукає учнів до самостійного викладу думок, стимулює розвиток розумових здібностей, змушує критично мислити.

Сучасні соціокультурні умови, модернізація освіти в контексті полікультурного середовища зумовлюють введення до навчальних програм з української мови та літератури нового виду письмових робіт, як есе. Адже світ вимагає від особистості швидко пристосуватися до реалій сьогодення, грамотно висловлювати думки та аргументувати їх. Тому роль учителя-словесника - заохотити учнів до написання власних висловлювань. Написання висловлювання одне із основних завдань при складанні ЗНО з української мови та літератури. Ефективним прикладом такої підготовки є написання есе. Цей метод тісно пов'язаний із технологією критичного мислення. Адже без добре розвинутого критичного мислення неможливо написати аргументоване есе.

Есе - це суб'єктивний, індивідуальний, самостійний простір, де формуються позиції, висловлюються думки, передбачення та демонструється відповідне індивідуалізоване ставлення [2]. Тому головна мета написання есе - це викладення учнем свого бачення проблеми, на основі опрацьованого матеріалу чи аргументів, у відповідності до обраного стилю написання. Адже на першому плані есе - особа автора, його переживання, думки, погляди на проблему та шляхи вирішення. Це головна мета твору-есе.

На відміну від інших письмових робіт, які використовують вчителя української мови та літератури, метод "Есе" має свої переваги:

- активізує навчально-пізнавальну діяльність учнів;
- стимулює розвиток розумових здібностей;

- спонукає до самостійного викладу та обґрунтування власної думки;
- сприяє розвитку особистості;
- підвищує інтерес до навчання;
- розвиває лінгвокреативність;
- сприяє застосуванню набутих знань у житті;
- є базою для написання власного висловлювання під час складання ЗНО.

Цей метод роботи підходить для ефективного навчання учнів критично мислити, розвивати мовленнєві компетенції на уроках української мови та літератури.

За висловом Б. Степанишина, головне - не сума, не повнота знань, а розвинуті на її матеріалі, її засобами здатності уявляти, співпереживати, розмірковувати, аналітично мислити, вивчене систематизувати, узагальнювати і, зрештою, усі ці знання застосовувати повсякденно протягом усього життя [4].

Мовознавці запровадили чотири форми есе:

- 1) есе у вигляді домашньої роботи на запропоновану вчителем тему;
- 2) есе - контрольна робота із вивченого матеріалу;
- 3) есе у вигляді вільного твору для закріплення опрацьованого матеріалу;
- 4) есе - вільний твір з метою підведення підсумків уроку, фіксування думок і висновків по темі (прийом 5-хвилинного вільного твору застосовують як підсумкову рефлексію, коли на усну бракує часу).

Перевірка есе - головна задача вчителя-мовника. Він, в першу чергу, оцінює здатність учня довести власну позицію з певної проблеми на основі здобутих знань. Адже не існує абсолютно "вірних" чи "невірних" відповідей, а існують більш чи менш обґрунтовані точки зору. Вчитель чекає від учня власного судження, відображення особистих думок відносно певної проблематики.

Отже, есе - це один із найефективніших методів розвитку критичного мислення. Це метод, який трансформується на дискусію автора із самим собою. Есе сприяє розвитку в учнів емоційного та соціального інтелекту, готує їх до життя в демократичній країні. Це і є запорука формування критичного мислення у підростаючого покоління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазова О.П. Есе як вид роботи з розвитку писемного мовлення школярів / О.П.Глазова // Методичні діалоги. - 2010. - № 5.
2. Горобченко І.В. Методика написання есе та реклами/І.В. Горобченко [Електронний ресурс] - Режим доступу : <https://www.slideshare.net/reedbok/ss-69984741>.
3. Методичні рекомендації щодо вивчення в закладах середньої загальної освіти навчальних предметів у 2018-2019 навчальному році (Лист МОН від 03.07.2018р. № 1/9-415)
4. Степанишин Б.І. Викладання української літератури в школі: Методичний посібник для вчителя / Б.І. Степанишин. - К.: РВЦ "Проза", - 1995. - 256с.
5. Шендеровський К.С. Як написати успішне есе: Методичні рекомендації до написання есе/ [Електронний ресурс] - Режим доступу: https://www.slideshare.net/olyasmetyukh/ss-28403220?next_slideshow=1.

DEVELOPING CRITICAL THINKING

Elzbieta Ratajchzyk

"Thinking is skilled work. It is not true that we naturally endowed with the ability to think clearly and logically- without learning how, or without practicing"- A.E. Mander.

Most of our thinking is uncritical. If we had to think deliberately about every single action (such as breathing) we wouldn't have any cognitive energy for the important intellectual activity. It's good that much of our thinking is automatic. Why does critical thinking matter?

Critical thinking is deliberately and systematically processing information so that we can make better decisions and generally understand things better.

Without critical thinking, it's easy for people to manipulate us. Here are some ways to critically think about information: conceptualizing, analyzing, synthesizing and evaluating that information can come from courses such as observation, experience, reflection, reasoning and communication.

This is meant to guide both beliefs and actions. According to Andrew Roberts, author of "The Thinking Student's Guide to College" critical thinking matters in college because students often adopt the wrong attitude to thinking about difficult questions. These attitudes include ignorant certainty, as well as naive relativism.

In my talk, I will discuss the importance of developing critical thinking skills. I will argue that critical thinking allows:

- to develop intellectually,
- to make hard decisions,
- to avoid manipulation of people's mind,
- to get better job

I will mention a few simple tricks how to think more critical. This includes:

- Asking basic questions
- Question basic assumptions
- Being aware of your mental processes
- Trying to reverse things
- Evaluating the existing evidence
- Thinking for yourself

I would like to conclude my presentation with the following quote of A. Einstein: "It is not the fruits of scientific research that

elevate a man and enrich his nature, but the urge to understand, the intellectual work creative or receptive".

REFERENCES

1. <http://www.criticalthinking.org/>
2. Andrew Roberts (2010) *The Thinking Student's Guide to College*, University of Chicago Press.
3. Ennis, R.H. (1996). *Critical Thinking*. New Jersey: Prentice Hall.
4. *What the Best College Teachers Do?* Ken Bain, Harvard University Press, 2004
5. Guest, K (2000) Introducing critical thinking in 'non-standard' entry students. The use of a catalyst to spark debate. *Teaching in Higher Education*, 5, 289-299.
6. Paul, R. (1993). *Critical Thinking: How to Prepare Students for a Rapidly Changing World*. Rohnert Park, CA: Foundation for Critical Thinking.

FORMATION OF CIVIC COMPETENCE AND CULTURAL AWARENESS AS A DEMAND AND NEED IN MULTICULTURAL SOCIETY

Romanchenko S.V.

The present deals with the necessity to form civic competence and cultural awareness in multicultural society and proves the effectiveness of its introduction into teaching technology. Nowadays education policy aims to prepare young people to use relevant knowledge, experience, skills and to face the challenges of modern multicultural society.

Preparing young generation both to deal with the challenges of the information society successfully and derive maximum benefit from the opportunities it provides has become an incredibly important objective of education systems. The curriculum should seek to develop readiness to study, a well-developed emotional life, observation and communication skills, the main skills needed in working life, and the skills which are required to participate constructively in contemporary society. It has led to review curricular content, and teaching and learning methods in modern schools. This has definitely led in turn to strengthen interest in key competencies, especially those competencies considered vital for a lifetime of successful participation in modern society.

Nowadays an active development of Ukrainian democratization is growing in intensity. Civic education and training are the most crucial tasks put forward by the educational system. To establish democracy in our country is necessary to create a society with active citizens who adhere to the democratic values and who are willing and able to take responsibilities for themselves and contribute to the country. Civic education provides young generation with the necessary knowledge and skills to understand challenges and cooperate with democratic society including politics, the economy, the media and legislation. It helps young people to develop self-confidence and successfully deal with life changes and other challenges. It also enables them to make a positive contribution by expanding the knowledge and experience needed to claim their rights and be aware of their responsibilities. It prepares them for the challenges and opportunities of adulthood and working life.

The main civic competences: 1) understanding of personal identity, national, ethnic and cultural identity, respect to other cultures; 2) ability to praise Ukrainian traditions and spiritual values, to share European values and to realize one's potential in the modern society; 3) understanding the significance of national memory, its peculiarities and influence on social and political process; 4) awareness of democracy principles and ability to use civil rights in daily life; 5) understanding of such notions as equality and non-discrimination, tolerance, social justice; 6) understanding of political system, principles of state formation; 7) understanding of participation mechanisms in social, political and civil life, their usage in decision making of local, regional and national levels; 8) ability to form and defend the opinion with respect to other views, positions; 9) critical thinking, considering issues from different perspectives; 10) social communication, cooperation to solve different problems, mainly by volunteering activity [1].

Developing civic and social competences is a complicated and long process. A child acquires them mainly in a family. But all state institutions as well as civilian societies should be involved in the developing process of civic competence. School plays the significant role in this process as children get the basic knowledge of civic education. Modern tasks of civic education demand changes of teaching approach in syllabus and teaching methods that cause the change of teacher position, the system of his preparing and enhanced training. Teachers are to develop civic competence through education and to form moral qualities promoting cultural identity, multiculturalism and internationalization; promoting physical, mental and social well-being; the need for young people to become full citizens and members of society.

As societies are becoming multicultural, one of the most significant issues that educators should pay attention to nowadays is to encourage respect and understanding for multiracialism which will lead to communication and cooperation between people and among people. The world which is contemporary, based on technology, is regarded as an ideal society, capable to live along with various nations and ethnic groups, single human being and communities, who are constantly in touch and their relationship is close. The relationship requires mutual tolerance and ability to communicate between different groups of people. It is particularly essential to foster young, evolving intercultural spirit in them. Nowadays we need to understand and appreciate many cultures, demonstrate relationships with people from cultures other than our own and build strong alliances with different cultural communities.

There is an increased need for cultural awareness activities as continuing and growing process in schools. In keeping with the goals of educating our young people to broaden their outlook and to live in a diverse world, awareness and knowledge of existence of many cultures represented in the country are important in building positive attitudes towards others. Cultural awareness must be extended beyond those isolated events and should be inculcated as an ongoing, ever-present way of life in order to have lasting and meaningful value. Young people are becoming more and more interested in social and political life, intercultural communication and diversity of cultures. In becoming culturally aware and being civic competent, people realize that we are not all the same and with respect to others not only find ways to live together but also take advantage of it.

REFERENCES

1. Громадянська освіта: теорія і методика навчання./К.: Видавництво ЕТНА-1.-2008 – С. 126 - 131
2. Key competences. A developing concept in general compulsory education / Eurydice. – 2002. –P. 11 - 36

РОЛЬ УЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Старушко Т.М.

The article deals with aspects of the activity of the teacher-philologist, aimed at forming the communicative competence of a contemporary student.

Концепція сучасної освіти передбачає орієнтацію змісту навчання на формування основних компетентностей, опанування якими допоможе учням усвідомлювати реальність життя й знаходити шляхи розв'язання проблем. Серед них - вільне володіння державною мовою та здатність спілкуватися рідною мовою, що «передбачає активне використання мови в різних комунікативних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування».

За Концепцією Нової української школи, метою вивчення української мови та літератури є формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей.

Серед них своєю важливістю та необхідністю виділяється комунікативна.

Комунікативна компетентність – це вища здатність особистості, яка дає змогу розв'язувати проблеми, що виникають у різних життєвих ситуаціях, це конгломерат знань, мовних та позамовних умінь і навичок спілкування, набутих особистістю під час природної соціалізації, навчання та виховання (за Ю. Ємельяновим).

Формування комунікативної компетенції спрямоване на розвиток культури мовленнєвого спілкування, засвоєння мовленнєвого етикету та етичних норм спілкування. Розвивати мову дитини, на думку К.Д. Ушинського, - це майже те ж, що розвивати її мислення, тому що мова тісно пов'язана з думкою.

У траєкторії формування комунікативної компетентності учня Концепцією Нової української школи відповідальна роль відводиться вчителю-словеснику. Виконуючи такі завдання:

- формування особистості з високою емоційно - мовленнєвою культурою;
- розвиток розумових здібностей особистості та творчого володіння усним і писемним мовленням;
- виховання свідомої особистості з активною громадянською позицією, здатної до толерантності в спілкуванні в умовах полікультурності, готової до професійного самовизначення, учитель сьогодні не може виконувати лише інформативну роль.

Сучасний розвиток освіти потребує від педагога значної підготовки, володіння ним новітніми освітніми технологіями, використання в навчальному процесі інноваційних методів. Вони активізують урок, покращують рівень знань, роблять глибшим процес засвоєння, формують критичне мислення та розвивають емоційний інтелект.

За таких умов кожен суб'єкт навчально-пізнавального процесу повинен володіти новим типом відносин – коучингу, фасилітації, при яких учитель виконує роль інструктора, організатора, дослідника, натхненника, консультанта, і кожен раз – партнера.

Особливу увагу слід приділити вдосконаленню таких умінь в учнів:

- ☐ уміння сприймати на слух діалогічні й монологічні тексти;
- ☐ уміння використовувати різні види читання, виділяти головне й другорядне, критично оцінювати інформацію в текстах різних видів, зокрема медіатекстах;
- ☐ уміння вести діалог із дотриманням вимог мовленнєвого етикету в різних життєвих ситуаціях;
- ☐ уміння створювати усні монологічні висловлювання та письмові тексти різних стилів і типів мовлення;
- ☐ використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях.

Учителі - філологи покликані на вимогу часу вирішувати проблеми формування комунікативної компетентності в учнів різними способами, використовуючи сучасні методи та технології.

У програмі з української мови для 10 класу, яка орієнтована на Нову українську школу, поряд із традиційними рекомендованими видами роботи є й такі:

1. Складання паспорта слова (передбачає опрацювання різних видів словників).
2. Проект «Музей одного слова». У стандарті нової української школи зазначено, що «формуванню компетентності спілкування рідною мовою сприятимуть дослідницькі учнівські проекти». Школярі здобувають нові знання та вміння, коли з'ясовують походження слова, значення, його функціонування в різних стилях мовлення, використання у фразеологізмах, коли підбирають відповідники з інших мов. Вони вчаться оформлювати й захищати свою роботу.
3. Складання карти пам'яті на певне правило. Виконуючи такі завдання, учень вчиться перетворювати інформацію з однієї форми в іншу (математична компетентність).

Сучасні діти мислять зображеннями, тому, крім ментальних карт, доречно використовувати меми. Такі малюнки-підказки привертають увагу, викликають певні асоціації, а тому краще запам'ятовуються.

Психологи стверджують, що ми живемо в епоху «агресивної візуалізації» та «коротких інформаційних повідомлень». Тому наше завдання навчити дітей виокремлювати важливу інформацію, уміти читати критично, щоб «розвинути навичку схоплення й аналізу найважливішого».

На уроках української мови особлива увага приділяється роботі з текстом. Отож, доречно використовувати такі прийоми: «Пріма», «Кубування», ромашка Блума.

У методичному інструментарії вчителя-словесника мають бути такі моделі навчання: 1) ігрові технології (вправи «Інтелектуальний магазин», «Перевтілення», «Репортаж із місця подій», «Репрезентація героя»; 2) технологія формування творчої особистості (РАФТ, діаманта, п'ятихвилинне есе; 3) технологія розвитку критичного мислення (метод «Прес», щоденник подвійних записів, «Контраргументація»). Доречним є використання інтерактивних таблиць із різними завданнями: заповнити, доповнити, поставити знак рівності.

Особливу увагу слід звернути на вироблення системи позакласної, дослідно-пошукової роботи школярів як розвитку творчого, аналітико-синтетичного, логічного й образного мислення.

Залучення учнів до процесу наукового дослідження «сприяє формуванню самодостатньої компетентної особистості». Така робота збагачує емоційно-чуттєвий досвід, розвиває мовленнєво-творчі здібності, впливає позитивно на

світогляд школяра, самооцінку, формування життєвих цінностей.

Отже, усі сторони діяльності педагога тісно пов'язані між собою і спрямовані на навчання, виховання і розвиток особистості вихованців. Сучасний педагог розуміє, яку відповідальність він несе за кожен «маленьку часточку великого суспільства», зокрема учителі – філологи, які вже сьогодні працюють у контексті ідей Нової української школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горошкіна О. Методика навчання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах III -го ступеня природничо - математичного профілю : автореф. на здобуття наук. ступеня д. пед. наук спец. : 13.00.02 «Теорія і методика навчання (українська мова)» / О. М. Горошкіна. – К., 2005. – 39 с.
2. Караман С. О. Методика навчання української мови в гімназії : [навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти] / С. О. Караман. – К. : Ленвіт, 2000. – 272 с
3. Шуляр В. І. Інтеграція змісту освіти і конструкторсько-технологічна діяльність учителя літератури / В. І. Шуляр // Імідж сучасного педагога. – 2002. – № 2. – С. 38–39.
4. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. - Львів, 2016. -64 с.

ШКОЛА ДІАЛОГУ КУЛЬТУР У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Устименко О.Г.

The modern educational environment of the student represents a combination of eternal concepts "man - space - movement - time". This task for practicing teachers helps to solve the use of methods and techniques of the School of Dialogue of Cultures. The advantages and basic principles of planning such an organization of the educational process help to realize practically the foundations of the New Ukrainian school.

Сучасне освітнє середовище учня має давати змогу одночасно вирішувати ряд питань, що логічно обґрунтують та гармонійно представляють поєднання вічних понять «людина – простір – рух - час».

На уроках філологічного спрямування цю задачу учителям допомагає вирішити використання методів та прийомів Школи діалогу культур, створеної в Україні ще у 1979 році згідно ідей видатного російського філософа В.С. Біблера. У контексті полівекторності сучасного світу проведені уроки-діалоги розкривають перед дитиною довготривалий розвиток навколишнього світу, зміну загальнолюдської думки у різних часових просторах і дають можливість усвідомити, порівняти, що і як відбувалось до сьогоднішніх днів.

У 2019 році концепції Школи діалогу культур виконується 40 років.

За цей час активного використання у педагогічній практиці уроків-діалогів діти не тільки постійно засвоюють знання, але і будують та відстоюють власні, індивідуально-неповторні бачення учбової проблеми. Діти та вчителі весь час залучені до діалогу античного, середньовічного, новочасового та сучасного засобів мислення. Для того, щоб побачити хибні судження або помилкові твердження, порівняти своє світобачення та погляди на ті самі речі та предмети навколишнього світу, необхідно звертатися до сторінок історії, літературних творів світового простору. І це стає з часом природною потребою людини не втрачати зв'язок поколінь, бо як навчав нас М.Т. Рильський, говорячи безсмертні слова: «Хто не знає свого минулого, той не вартий майбутнього...»

Як вчитель практик сучасної української школи, можу визначити такі переваги та актуальність використання цієї педагогічної технології:

- дитина вчиться міркувати, дискутувати та полемізувати; не залишатися осторонь проблем, піднятих у художньому творі;
- у процесі набуття свого життєвого досвіду має у своєму арсеналі різні орієнтовні виходи із складних життєвих ситуацій, а не розглядає окремий випадок із життя однобоко;
- дитина має можливість співставити погляди та культуру сучасного суспільства з особливостями розвитку тогочасної епохи;
- змінює ставлення учня до літератури, як до порадики та джерела для набуття початкового життєвого досвіду;
- демонструє оточуючий світ, переводячи з категорії «незвіданого та загадкового» у категорію «корисного та багатоаспектного»;
- учить дітей бути не пасивними спостерігачами життя, а навпаки – активними та прогресивними учасниками процесу; соціально активними, дієвими та толерантними;
- допомагає виробити читацький смак у розмаїтті літературних творів.

Принципи планування роботи за теорією ШДК

1. На весь процес навчання проектується особливості сучасного мислення «людини та культури». Вимагають від учня не однозначного вибору, а постійного духовного єднання, бажання й перебування в ситуації здивування.
2. Будують педдіяльність на основі діалогу національної та європейської культури.
3. В основі навчання лежить не підручник, а тексти даної культури. Саме тексти повинні стати предметом осмислення, суперечок, індивідуальної творчості.
4. Нова освіта звертається до ідеалу «людини культури», тобто людини, яка відмовляється від засвоєння готових істин, людини вільної та здібної до самовизначення, людини, яку цікавить діалог з унікальними культурними співрозмовниками.

Для реалізації цих завдань перед уроками літератури слід звертати увагу учнів на культуру, побут і традиції епохи, що відображені у творі.

Із цієї метою прагнемо вдосконалити такі здібності учнів:

- висловлювати своє неповторне ставлення до матеріалу;
- упорядкувати свій власний погляд на предмет;
- розуміти навчальні твори, твори своїх товаришів, утримувати в усній та письмовій формі висловлювання

відмінності своєї та чужої точки зору;

- ☐ здатність та потребу спілкуватися з текстами іншої культури при вирішенні навчальних проблем;
- ☐ відтворювати у власних творах погляд інших культур на речі з постійним усвідомленням відмінностей цього погляду та особистого;
- ☐ працювати з науково-популярною літературою;
- ☐ ставити навчальні запитання, виявляти інтерес до проблем, що не мають однозначного рішення (за О. Юшковим ця здібність має назву «навчальна запитальність»);
- ☐ учні практикуються у непередбаченому мовленні з метою проєкції різних варіантів виходу із проблемної ситуації.

У результаті навчальні твори виходять за межі навчального предмета та переростають в авторські прозові, поетичні та драматичні витвори.

В уроці за даною технологією ШДК взаємодіють такі пари: «учитель - учень», «учень - учень», «учитель - художній твір», «учень – художній твір».

У своїй практиці я використовую такі методи та прийоми роботи:

- інсценування художніх творів та їх уривків;

- ☐ створення ситуації здивування;
- ☐ метод символічного бачення (або Спіч у малюнках);
- ☐ «порадники» літературним персонажам;
- ☐ літературні баталії (змагання на кращого у завданні);
- ☐ «Хедвінд» (або порівняння проблем того часу та сучасності);
- ☐ «Парад гіпотез» до проблемного питання;
- ☐ «Райдуга» художнього твору (кольоропис своїх почуттів, вражень, настрою від прочитаного або конкретного персонажу);
- ☐ художній твір у променах власного враження (створення власних творів-відгуків чи за мотивами автора, ілюстрування);
- ☐ написання сенканів, «діамантів», фанфіків;
- ☐ «Веббінг» (обговорення проблемних питань дискусійного характеру, фасилітована дискусія, «народження істини» спільними зусиллями).

Користуючись цими здобутками світової педагогіки, ми втілюємо в життя модель Нової української школи, яка орієнтована на спілкування вчителів зі звичайними, невідібраними дітьми, які мислять та діють по-різному, але разом опановують світову культуру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Давиденко Г.Й., Чайка О.М. Історія зарубіжної літератури XIX – початку XX століття: Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 400 с.
2. Ігнатченко Л. Школа діалогу культур. Освіта. UA. Методика и технология. 2008. URL: <http://ru.osvita.ua/school/method/technol/710/> (дата звернення: 29.01.2019).
3. Курганов С.Ю., Соломадин И.М. Школа діалогу культур в Україні. Діалог культур XXI. 2009. URL: <http://www.culturedialogue.org/drupal/ru/node/1778> (дата звернення: 29.01.2019).

THE BENEFITS OF A BILINGUAL BRAIN

Sarah Fairchild

In our increasingly global society, bilingualism, or the ability to speak two languages, is on the rise. How the brains of bilingual people differ from their monolingual counterparts is an emerging area of research.

Our study has found that the difference between the brains of bilingual and monolingual children can be seen as early as 11 months of age. Bilingual children showed more activity in areas of the brain related to "executive function", which governs tasks as problem-solving or shifting attention.

Our results suggest that before they even start talking, babies raised in bilingual families are getting practice at tasks related to executive function. This suggests that bilingualism shapes not only language development, but also cognitive development more generally.

When comparing the brain responses between monolingual and bilingual babies we saw an obvious difference in the brain regions associated with executive function.

A recent study has shed light on the brain mechanisms which allow bilingual people to switch effortlessly from one language to another. Over the years many studies have found so many benefits of being bilingual. Speaking a second language can mean that a person has a better attention span and can multitask better than monolinguals. This is because bilinguals are constantly switching from one language to another. Neural plasticity, or the brain's ability to adapt to the environment and new experiences, is crucial in cognitive functioning.

The studies conducted by our team prove that the cognitive functions that have been shown to be impacted by bilingualism largely concern attention on relevant information and shift attention as needed.

Cognitive benefits affect both bilingual children and bilingual adults. Many of the cognitive benefits can also mean that bilinguals have an advantage at school or further education.

Many students show that those who speak a second language are more likely to be less distracted and more focused on tasks.

Sarah Grey, a professor at Fordham University, New York, reported in the journal "Bilingualism: Language and Cognition" that bilingual individuals learn new languages more quickly than monolinguals.

Speaking more than one language makes a person more open minded as it allows to see the world in a different way.

Bilinguals are used to constant changes. This means that they are usually less effected by changes in the environment.

In my presentation I will also address a number of studies proving that being bilingual can benefit one's mental health.

REFERENCES

1. Cummins, J. (2015). The influence of bilingualism on cognitive growth . Working Papers on Bilingualism, 9, 1-43.
2. Bialystok, E. (2001). Bilingualism in development. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.
3. Albert, M.L., & Obler, L.K. (1978). The bilingual brain. New York : Academic Press.

РЕАЛІЗАЦІЯ ВЕКТОРНОСТІ «ЛЮДИНА-РУХ» У РОМАНІ ПАУЛО КОЕЛЬО «АЛХІМІК»

Шишко Н.І.

The novel-parable "The Alchemist" is addressed to people who are seeking the meaning of human existence. Coelho suggests how not to miss the Signs of the Fate, describes obstacles that a man going his own way can face on his path. Taking into account the life-affirming concept of the work, we can say that this work is growing beyond postmodernism and launches a new era of post-postmodernism, or High Modernism, which was noted by a prominent contemporary American critic F. Jameson in his "Policy of Theory".

Справжні істини завжди прості. Деякі доступні навіть маленьким дітям. «Будьте прості, як діти», – говорить Біблія. І, мабуть, у цьому вся мудрість життя. Дитинство зазвичай пов'язано з казкою. Відповідно цьому португалець Пауло Коельо обрав і жанр свого твору. Але ця казка скоріше для дорослих, тому має притчовий характер. Буквально з перших сторінок твору вгадуються «руки» різних майстрів: Сент-Екзюпері, Хемінгуей, Борхеса, Гарсія Маркеса, Павича і багатьох інших. «Алхімік» – ніби сучасний «Маленький принц». Глибока й проста книжка». В один ряд поставив ці твори, які відділяє майже півстоліття, Милорад Павич.

Герой «Алхіміка» – філософ, який намагається віднайти Істину, встановити зв'язок з мікро- і макрокосмосом. І хоча пошуки він веде у різних напрямках і вимірах, Істина залишається незмінною – це Любов. Любов – це сила, яка трансформує і вдосконалює Світову Душу: «Любов – найважливіша частина Мови, якою говорить світ», «Любов старша від людства, довша від життя».

Більшість літературних критиків, зокрема Коскін В., Огарев М., вважають цей твір постмодерновим. Враховуючи життєстверджуючу концепцію твору, можна говорити про те, що цей твір переростає постмодернізм і розпочинає нову еру пост-постмодернізму, або Високого модернізму, про який зазначає у своїй роботі «Політика теорії» видатний сучасний американський критик Ф. Джеймсон. Аналізуючи спадщину Ж.Ф. Ліотара, він робить висновок, що постмодернізм покликаний «передувати» та підготувати прихід високого модернізму, «тому сучасний постмодернізм навколо нас можна розглядати як обіцянку повернення та нового відкриття, тріумфальну повторну появу нового високого модернізму з його усією колишньою могутністю та життєвою свіжістю».

Хоч Коельо й використовує постмодерністський прийом інтер-текстуальності, у творі немає таємності, багатьох рівнів смислу, адже жанр притчі і передбачає нескладність сюжету, який втілює висновки повчальні для всіх. Як припускає К. Родик, секрет успіху книги Коельо якраз в тому, «що читачі втомилися від нескінченної – хай і часом і приголомшуюче блискучої – постмодерністської гри. Прагнеться стрімкої притчі з темно-прозорими глибинами інтуїції – несподіваного занурення душі у світовий потік життя... Причина бестселерної популярності «Алхіміка» – у цивілізаційній втомі».

Актуальність роботи полягає у недостатньому дослідженні ідейно-моральних констант твору Пауло Коельо «Алхімік» як основних ознак постмодернізму.

Головною метою даної роботи було вивчення роману-притчі Пауло Коельо «Алхімік» як зразка постмодернового твору, який переростає постмодернізм і розпочинає нову еру Високого модернізму.

Відповідно до мети було визначено завдання роботи:

- теоретичні:

а) дати визначення постмодернізму як напрямку в сучасному мистецтві й літературі;

б) розглянути витоки постмодернізму;

в) визначити риси постмодернізму в романі П. Коельо «Алхімік»;

г) подати ознаки високого модернізму;

- практичні:

а) опрацювати літературознавчі джерела з даної теми;

б) розкрити ідейно-моральні константи твору П. Коельо «Алхімік» як основні ознаки постмодернізму;

в) порівняти образи-символи роману-притчі «Алхімік» П. Коельо з символікою творів постмодернної літератури;

г) зробити висновки про те, що роман-притча Пауло Коельо «Алхімік» – зразок постмодернового твору, який переростає постмодернізм і розпочинає нову еру Високого модернізму.

Об'єктом дослідження став роман-притча П. Коельо «Алхімік».

Предметом дослідження є ідейно-моральні константи твору Пауло Коельо «Алхімік» як основні ознаки постмодернізму.

Гіпотезою є припущення, що роман-притча П. Коельо «Алхімік» є постмодерновим твором літератури ХХ ст., який переростає постмодернізм і розпочинає нову еру Високого модернізму.

Символічний заголовок твору. «Алхімія», як стверджує Коельо, не обмежується пошуком Філософського Камня чи створенням Еліксиру Безсмертя. У романі щедро розспіані ключові поняття – символи – Душа Світу, Знаки Бога, Воїн Світла, Своя Доля. Але зрозуміти його символіку досить легко, бо вона розкриває сутність саме тої Всесвітньої Істини, про яку «забуло» людство.

У творі Коельо Істина приходить через сон. Сон – дзеркальне відображення реального життя, спосіб, за допомогою якого людина спілкується з Богом. Через сон Бог посилає людині знаки, розгадавши які, вона зрозуміє Істину, згідно з якою кожна людина має витоки на землі лише одну лінію «навчитися Алхімії Життя». В житті кожному з нас приготувана Доля, і

тільки той, хто слідуватиме своїй Долі, буде щасливим. Хто не злякається і піде до своїх пірамід, замість того, щоб пасти овець; хто знайде Свою працю і Свої Страждання, той буде щасливим. Сантьяго став алхіміком, здобув Філософський Камінь і навчився перетворювати духовні скарби в матеріальні.

«Алхімік» адресований людям, що шукають сенс земного існування. Коельо зауважує, як не проминути Знаки Долі, описує, які перешкоди зустрічаються на шляху головного героя – людини, яка йде своєю дорогою.

Даним дослідженням було доведено, що ідейно-моральні константи роману-параболи П. Коельо «Алхімік» потребують глибокого вивчення. Враховуючи життєстверджуючу концепцію твору, можна говорити про те, що цей твір переростає постмодернізм і розпочинає нову еру Високого модернізму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бегун Б. Феномен постмодернізму // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2002. – № 3. – С.5
2. Белей Н. З. «Алхімік слова» та його «мудра казка» // Зарубіжна література. – 2005. – №8. – С. 42-51.
3. Бульвінська О. Ти бачиш світ віків – то наче притча // Зарубіжна література. – 2004. – №6. – С.7-10.
4. Джеймсон Ф. Політика теорії: ідеологічні погляди у постмодерністичних дебатах // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ століття. – Львів, 2012. – с. 746-758.

5. ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧО – МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН В ОСНОВНІЙ І СТАРШІЙ ШКОЛІ.

ПЕДАГОГІЧНИЙ КОУЧИНГ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ НА УРОКАХ ФІЗИКИ

Александрова Л.І.

The article examines the use of pedagogical coaching at Physics lessons as an innovative technology for the formation of subject competences of students and motivating them for the active, productive educational cognitive activity.

Сучасне суспільство диктує запит на розвиток вільної, відповідальної, комунікативної та активної особистості, яка усвідомлює право вибору і вміє цей вибір здійснювати, діє свідомо і відповідально. Саме таким має бути сьогоднішній випускник школи. А завдання педагогів – наставників, які навчають сучасних учнів, не зводиться до надання учням певної суми інформації. Сьогодні учні потребують не готових знань, а системного супроводу їхнього особистого зростання на шляху досягнення поставленої мети у навчанні. Сам педагог зобов'язаний знаходити, освоювати і адаптувати нові знання, щоб потім навчити цьому своїх учнів. Навчальна діяльність сучасного педагога повинна бути не чим іншим, як коучингом: педагог повинен бути більшою мірою тренером, ніж традиційним вчителем. Коучинг означає «наставляти», «надихати», «тренувати» (за словником).

Важливими умовами формування особистості виховання у процесі застосування технології коучингу є професійна компетентність учителя і свідоме, мотивоване відповідальне ставлення учнів. Ця особистісно-орієнтована технологія сприяє формуванню навчальної компетентності особистості, оскільки тренує здатність ефективно діяти і навчатися, усвідомлювати відповідальність, розвиває навички самостійної пізнавальної діяльності.

Педагогічне спілкування у стилі «коучинг» допоможе зрозуміти, чому учень не зміг виконати завдання, допоможе спланувати дії для знаходження оптимальних шляхів і навчитися виправляти помилки в майбутньому.

Робота з особистісними обмеженнями відбувається згідно з такою послідовністю: «Хто я? – Чого я хочу? – Ким я хочу бути? – Яким я хочу бути? – Що мені заважає? – Як це подолати?». Результатом такої роботи є здатність учня самостійно вибудувати позитивний ряд власних переконань: «Хочу! – Можу! – Вірю! – Роблю! – Маю результат!».

Таким чином, загальну основу коучингу можна описати декількома словами:

- партнерство;
- розкриття потенціалу;
- результат.

Коуч стимулює творчий пошук рішень і підтримує прагнення учнів досягти мети і здійснювати зміни у своєму житті. Тобто в процесі коучингу учень знаходить свій унікальний спосіб досягнення мети. Коуч створює креативну атмосферу, особливий простір пошуку альтернатив, атмосферу довіри, де учень відчуває увагу до його ідей і працює з більшим ентузіазмом. Коучинг можливий, коли особистість сама формує і реалізує самостійні проекти.

Одним із головних завдань будь-якого навчання є не лише навчатися чомусь, але, передусім, навчити вчитися: отримувати, знаходити, вишукувати необхідні знання.

Коучинг – це свого роду партнерство. Особистісний контакт і довіра між коучем і учнем є обов'язковою умовою. Основний критерій результативності коучингу – поява в учня в процесі навчання тих результатів, що є важливими саме для нього.

Учитель-коуч – це людина освічена, з достатнім життєвим досвідом, емоційно-компетентна, має лідерські якості, має впевненість та готовність до реалізації планів.

Під час навчання фізики учнів потрібно вчити продуктивно мислити, надавати їм можливість самостійно здобувати знання, висувати різні припущення, шукати найбільш раціональні шляхи розв'язання навчальних проблем.

Фундамент коучингу на уроці складають такі основні принципи:

- учень – творча особистість;
- визначення завдання – робота самого учня;
- відношення між вчителем-коучем і учнем – цілеспрямований союз.

Продуктом спільної роботи на уроці є діяльність і навчання.

Предметом роботи вчителя є створити ситуації на уроці, коли в учня виникає бажання вчитися і здобувати знання. Щоб підвищити якість навчання, важливо так організувати учня на уроці, щоб перетворити його з пасивного виконавця на активного шукача способів вирішення завдань.

Коучинг не ставить своєю метою повчати, а створює благодатний ґрунт для співпраці. Вчитель не пропонує учневі готові завдання, а учень повинен сам до цього дійти. Ключовим елементом є усвідомлення, яке стає результатом посилення уваги, концентрації, чіткості.

Завдання, які ставляться на уроці:

- створити сприятливі умови, у яких кожен учень відчуває себе успішним, інтелектуально спроможним;
- забезпечити розвиток особистості кожного учня;
- формувати вміння здобувати знання.

Завдання вчителя – допомогти учневі знайти себе в житті, пробудити чи розвинути в дитині те творче зернятко, яке є в кожному.

Коучинг – педагогічний метод, який може виступати потужним засобом усвідомленого навчання та його активізації серед учнів середньої школи.

Впроваджуючи у свою роботу педагогічний коучинг, учитель намагається розкрити потенціал особистості, сприяє і допомагає особистості в пошуку її власних рішень.

Можна стверджувати, що використання коучингу на уроках фізики дозволяє учням набагато швидше розкрити,

ефективніше досягти мети, оволодіти засобами критичного мислення. Коучинг в освіті – це нове поняття як для методики викладання, так і для системи освіти в цілому. А для вчителя – це унікальна можливість навчитися новому, творити, розвиватись.

Отже, коучинг в освіті передбачає:

- встановлення партнерських взаємовідносин між учителем і учнем;
- спільне визначення завдань для досягнення конкретної мети;
- дослідження поточної ситуації (проблеми);
- визначення внутрішніх і зовнішніх перешкод на шляху до результату;
- вироблення і аналіз можливостей для подолання труднощів у вирішенні проблеми.

Таким чином, загальну основу коучингу можна описати декількома словами: 1) партнерство; 2) розкриття потенціалу; 3) результат.

Незважаючи на різновиди, коучинг дозволяє особистості подивитися на себе з іншого боку, оцінити ситуацію, що склалася, знайти різні способи вирішення проблеми, проаналізувати їх і обрати найоптимальніший, скласти план дій на майбутнє, навчитися контролювати свої дії та активно співпрацювати з іншими.

Впровадження компетентнісного підходу у вивченні фізики буде сприяти поліпшенню якості освіти та інтелектуальному і культурному розвитку особистості, формуванню у неї здатності швидко реагувати на запит часу. І ключова роль у цьому належить вчителю. Отже відомо, що найкращий учитель той, хто пробуджує в учнів бажання вчитися.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хмельницька О.С. Коучинг як сучасна технологія підвищення ефективності навчального процесу / О.С. Хмельницька [електронний ресурс] - Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/6/71.pdf>
2. Гулчевська Н.А. / Коучинговий підхід у навчанні старшокласників як технологія реалізації сучасної освіти / Н.А. Гулчевська - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://gulchevskaya.ru/wpcontent/uploads/2012/11/coaching_pyrkov.pdf
3. Інформаційно-комунікаційні технології як сучасний засіб навчання в освіті - <http://klasnaocinka.com.ua/ru/article/informatsiino-komunikatsiini-tekhnologii-yak-sus.html>

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ

Анастасєва І.А.

The article is devoted to the application of key competencies of tasks during the educational process for high school students in biology classes. It is shown that the use of key competencies helps to develop a creative approach, as well as an improvement in the indicator soft he for mation of in formational, communicative and educational cognitive competencies.

Середовище, в якому живе людина, стає агресивним, швидкість передачі інформації зростає, все важче виправляти допущені помилки. На це часто не вистачає часу. З тією ж проблемою ми стикаємося і в школі: вимоги до розумової діяльності школяра зростають, а на її розвиток часто не вистачає часу через скорочення ліміту часу. Таким чином, здатність знаходити ефективні рішення проблем стають необхідною умовою розвитку школяра. Шкільна освіта необхідна для того, щоб розвивати в учня елементарні адаптивні компетентності. Один із способів напрямки модернізації освітнього процесу – компетентісно-орієнтовані завдання. Формування ключових компетенцій учнів, тобто застосування знань життя – актуальна проблема сучасної освіти. Під компетенцією учня розуміють сукупність його знань і умінь, а також способи виконання діяльності.

Мета тези полягає у виявленні педагогічних умов, закономірностей, технологій, методів та прийомів, засобів та форм організації процесу навчання, які сприятимуть реалізації компетентісного підходу на уроках біології

Компетенція - це єдність знань, умінь, відносин в процесі діяльності (навчальної, зокрема), що визначаються вимогами конкретної ситуації і цілями діяльності учнів. Компетенція розуміється також і як здатність справлятися з різними завданнями; як сукупність знань, умінь, навичок, необхідних для виконання даної конкретної роботи учня.

На початку 30-х років ХХ століття Л. С. Виготський висунув ідею навчання, що йде попереду розвитку і орієнтованого на розвиток дитини як на основну мету. Згідно з його гіпотезою, знання є некінцевою метою, а всього лише засобом розвитку учнів.

Основні види компетенцій, якими оволодівають учні при вивченні біології в середній школі: ціннісно-змістовна, освітня, навчальна, пізнавальна, інформаційно-комунікативна, загальнокультурна, соціально-трудова [2, с.55].

В рамках ціннісно-змістовної компетенції в учнів формується здатність: бачити і розуміти навколишній світ, орієнтуватися в ньому (задавати собі і оточуючим питання «Чому?», «Навіщо?», «В чому причина?», «Як це влаштовано?»); усвідомлювати свою роль і призначення в ньому «А я зможу так?», «Як це зробити?»; бачити і розуміти біологічні явища в природі, відрізняти їх від фізичних явищ; прогнозувати напрям наукового використання біологічних знань у практичній діяльності людини.

Освітня компетенція. На уроках біології школярі вчать з різних сторін розглядати одну і ту ж проблему, аргументовано відстоюючи будь-яку точку зору. Підготовка проєктів і наукових робіт формує вміння самостійно ставити цілі дослідження, визначати завдання і поетапно рухатися до досягнення результату. Готовність і здатність учнів до здійснення самодіагностики та самоаналізу формуються протягом усього часу вивчення біології [1, с.34].

Навчальна компетенція. У процесі роботи учні вирішують складні завдання, диференціюючи їх, роблять узагальнення і висновки про явища, які спостерігали або процесів. На практичних і лабораторних роботах, при проведенні індивідуальних досліджень у учнів формується звичка у визначенні основних етапів роботи, складання алгоритму для виконання роботи і вміння коригувати або змінювати алгоритм залежно від ситуації. Учні багато і активно працюють з

додатковою літературою. Формування навичок роботи з великим об'ємом інформації, представленої величезною кількістю видів навчальних матеріалів, здійснюється постійно.

Пізнавальна компетенція. На уроках біології учні опановують такими найпростішими методами вивчення навколишнього світу, як спостереження, досвід, моделюють певні процеси (наприклад, фотосинтез, пересування організмів клітини і ін.), що протікають в живих організмах, вирішують творчі завдання і пропонують нові нестандартні рішення проблем.

Інформаційно-комунікативна компетенція передбачає формування: навичок роботи в групі; оволодіння різними соціальними ролями в колективі через інтелектуальну, ігрову, дослідницьку діяльність; умінь логічно і грамотно формулювати свої думки з використанням спеціальних біологічних термінів, що вводяться в оборот на кожному занятті; умінь складання планів і опорних конспектів з вивченого матеріалу.

Соціально-трудова компетенція включає здатність особистості виконувати соціальні функції, взаємодіяти з соціальними інститутами. Дана компетенція передбачає знання про суспільство, взаємодії людини один з одним.

У загальнокультурній компетенції можна виділити пізнавально-інформаційну компетенцію, що включає наступні способи пізнавальної діяльності: інтелектуальні вміння (аналіз, синтез, порівняння, класифікація, систематизація, бачення закономірностей); вміння пошуку, переробки, використання і створення інформації, а також спостереження, експеримент, визначення понять, висування гіпотез [3, с.220].

Для залучення учнів в активну пізнавальну діяльність, розвитку їх комунікативних компетенцій, я розробила урок з біології в 11 класі «Сучасні уявлення про виникнення життя на Землі». Домашнім завданням було скласти міні-проекти у вигляді презентацій та відповісти на проблемне питання «Як зародилося життя на Землі?». Наприклад, в 9 класі на тему «Білки» урок можна завершити проектом «Денатурація білка», де учні розподіляються в пари і групи, відповідно до навчальних можливостей для вивчення даного матеріалу.

Таким чином, можна зробити висновок, що застосування у педагогічній системі ключових компетенцій сприяє формуванню в учнів становленню соціально- успішної особистості через урочну і позаурочну діяльність по предмету біологія. Вчитель повинен навчати дітей орієнтуватися в мінливому і не зовсім розвиненому світі, навчити бути конкурентоспроможними, успішними, мобільними, комунікативними, креативними і самому стати для дітей прикладом успішності і мобільності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазунова, Е.Л. Развитие мыслительных операций на уроках биологии/ Статья о некоторых особенностях развития мышления учащихся/ Глазунова, Е.Л.- Биология в школе.-2011.-№5.-с.34-36.
2. Вербицкий, А.А. Проблемные точки реализации компетентностного подхода [Текст] / А.А. Вербицкий// Вестник московского государственного гуманитарного университета им. М. А. Шолохова. Педагогика и психология. – 2012. – № 2. – С. 52-60.
3. Демидова, М. Компетентностно-ориентированные задания в естественно научном образовании [Текст] / М. Демидова // Народное образование. – 2008. – № 4. – С. 220-223.

DIGITAL COMPETENCES AND THEIR COMMUNICATION ROLE IN THE 21 CENTURY SOCIETY

Hanna Veselovska

The use of technology is becoming increasingly embedded in a growing number of daily activities. They have an ever-increasing bearing on how we work, communicate with one another, interact with government, purchase goods and services, and consume and create media. As technology becomes progressively integrated into our daily lives, those without these skills will experience greater difficulty in participating in this range of essential activities. These 'digital' factors interact with and relate to a large number of cross-cutting, widely applicable competences, for example - how we construct knowledge by analysing information; how we become social actors and express our opinions; how we develop and progress as individuals. Developing digital proficiency is just one piece of this broader jigsaw of competence development - but it is an increasingly important one.

The continued focus on lifelong learning has led to the identification of a variety of key 21st century competences that an individual should develop to ensure full participation in the knowledge economy. The more connected nature of the 21st century has, to a large extent, resulted from the improved levels of communication and global understanding afforded by the ongoing proliferation of technology and access to information, such as mobile telephony and the Internet. This more connected era, in which a much greater amount of information is available, and in which a greater demand for flexibility and diversity has therefore arisen, has led to a reappraisal of how we acquire skills and knowledge. It has challenged the more traditional concept of skills and competences being 'vertical', in the sense that they are to be applied to one set of activities, such as a specific job function, and has generated a more holistic view of both why we learn, and how we learn. The demands of more knowledge-intensive societies and economies have created an environment in which the potential for people to develop their competences in wider knowledge areas has increased. Within the work environment, employees are now required to perform a wider range of functions that would not have been traditionally associated with their role, for example far greater involvement in the entire process of document or report creation than would have been expected in the past. Technology has further accelerated this trend: the quite recent focus on efficiency in organisations has challenged the traditional model of certain cohorts of workers, such as secretarial or administrative staff, being 'responsible' for the use of technology in an organisation. Nowadays, nearly all workers are expected to be able to operate the technology related to their role.

Digital Competence is a key competence in its own right, but it also enables the development of other 21st century competences. In addition to the trends mentioned above, there has been a growing acknowledgement by organisations that their workers are now more focused on ideas such as work-life balance, job satisfaction, and lifelong learning. Not only do these elements

positively impact on the overall satisfaction of the individual, the organisation benefits due to improved employee retention, and the development of a wider range of expertise. On the macro level, the economic and labour-related realities, such as the rapid rate of change in individual and international economies, and the continuous evolutions in the technological landscape now demand continuous education and training (CET), and lifelong learning.

Lifelong learning is not merely of benefit to the individual: its flexible nature is crucial to the creative and innovative needs of modern economies. Individuals are not only expected to keep their specific job-related skills up-to-date, but must now also possess the generic competences that will enable them to adapt to change. Additionally, the increased creativity and innovation offered by a more diversely skilled workforce have a positive impact on the productivity and agility of an organisation in the modern knowledge-intensive economy. In keeping with the concept of lifelong learning, CET has a major contribution to make in driving inclusive growth: not only in providing the pool of skills that the economy needs locally, but also in fostering entrepreneurship, innovation, and social cohesion.

REFERENCES:

1. Andretta, S. (2007). Change and challenge : information literacy for the 21st century. Adelaide: Auslib Press.
2. Bawden, D. (2008). Origins and Concepts Of Digital Literacy. In C. Lankshear & M. Knobel (Eds.), Digital Literacies: Concepts, Policies & Practices (pp. 17-32).
3. Erstad, O. (2010b). Educating the Digital Generation. Nordic Journal of Digital Literacy, 1, 56- 70.

ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ ТА В ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС У ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Гладка Н. І.

The article reveals the relevance of the problem of an integrated approach in the formation of research competencies, skills of research work of students in biology lessons and in extracurricular time in modern educational institutions in Ukraine. The article identifies goals and considers methods and techniques for introducing innovative forms and methods of working with gifted children, which contribute to the development of students' thinking, learning skills and abilities, and the formation of positive motivation to study.

На сучасному етапі викладання біології в загальноосвітньому навчальному закладі кожен учитель повинен бути новатором. Активне впровадження в початково-виховний процес дослідно-пошукової діяльності дає значні можливості для творчого розвитку учнів та підвищення освітнього рівня. Інноваційне викладання шкільного курсу біології створює якісні умови для підвищення зацікавленості учнів матеріалом [2]. «Дитина від своєї природи – допитливий дослідник, відкривач світу... Слід дитину спонукати до самостійної пізнавальної діяльності, формуючи з малих років допитливість, прагнення до навчання, яке має бути радісною справою». (В. О. Сухомлинський) [1]. Використання у навчальній діяльності дослідницьких прийомів та методів сприяє глибокому засвоєнню учнями знань, відкриттю нових знань на основі вже наявних, формуванню вмінь та навичок, інтересу до пізнавальної, творчої діяльності. Тривалі спостереження, експеримент, самостійні навчальні дослідження повинні стати невід'ємною частиною викладання біології. Однак, дослідницькою роботою учні повинні займатися не тільки на уроках, але й в позаурочний час. «Науково-дослідницька робота може принести великі плоди в разі її правильної праці» [1, 2].

Методологічною основою розвитку дослідницької культури учнів є особистісно-орієнтоване навчання, головним принципом якого є визначення природолюбивості, індивідуальності дитини по відношенню до навколишнього світу, створення необхідних і достатніх умов для її розвитку.

Провідна дидактична мета:

- залучення учнів до наукової діяльності;
- формування творчої особистості;
- формування креативного мислення;
- формування цілісного уявлення про природу;
- засвоєння наукових фактів, понять, законів, закономірностей біології;
- забезпечення умов науково-експериментальної діяльності учнів;
- підготовка до участі в Малій академії наук, у Всеукраїнських і обласних еколого-натуралістичних заходах [3].

У своїй роботі намагаюся поєднати програмне навчання з самостійною творчою діяльністю учнів. Програмне навчання – це засвоєння стандартної інформації. Але воно є необхідним етапом розвитку творчих здібностей, оскільки забезпечує відповідний рівень знань.

Для кращого засвоєння матеріалу на уроці даю опорні конспекти. Вважаю, що це ефективний наочний засіб навчання. В ньому стисло відображається навчальний матеріал та використовуються графічні прийоми. Крім того, при написанні опорного конспекту є можливість співпрацювати з учнями під час вивчення теми. Учні не лише слухають, записують у зошитах, а й паралельно пригадують отримані раніше знання. Опорні конспекти містять схеми, таблиці, основні поняття.

– Так анатомічні схеми, які ми складаємо з учнями на уроці, покращують логіку відповідей учнів.

– Методи порівняння та узагальнення при поданні теми, мають важливе значення для більш глибокого пізнання біологічних об'єктів та формування понять.

– Приділяю увагу вивченню біологічних термінів за допомогою демонстративних карточок. Створила картотеку біологічних термінів у алфавітному порядку та за темою.

– Пояснюю будову органів та різних фізіологічних процесів, використовуючи педагогічні малюнки. Так, динаміка фізіологічних процесів добре пояснюється послідовним зображенням їх на дошці.

– З метою активізації навчальної діяльності під час актуалізації, перевірки і узагальнення знань використовую «німі»

малюнки, за якими учень повинен пояснити особливості будови організму, процеси життєдіяльності.

– Пропоную учням виконувати індивідуальні творчі завдання для поглибленого вивчення теми. Рекомендую для самостійного опрацювання теми відповідну наукову літературу та періодичні видання.

– Використовую такі методи самостійної роботи учнів, як робота з підручником та іншими навчально-методичними посібниками. Також учні користуються моїми власними розробками деяких тем з біології, екології, анатомії і фізіології людини, анатомії рослин.

– Для підвищення ефективності викладання біології, кращого засвоєння матеріалу, вміння оперувати знаннями, використовую на уроках інтелектуальні ігри «Що? Де? Коли?», «Брейн-ринг», «Своя гра», «Пентагон». Бажання грати є природнім для дитини. «Гра – це шлях дитини до пізнання світу, в якому вона живе, це іскра, яка запалює вогник допитливості». (В. О. Сухомлинський) [1].

– В позакласний час працюю з групою учнів, які цікавляться біологією. Учні поглиблено вивчають предмет, користуються додатковою літературою, формують матеріали для наукових робіт за допомогою інформаційно-комунікативних технологій. Кожен рік ці діти беруть участь у конкурсі-захисті наукових робіт МАН, де вони мають можливість показати свої перші наукові дослідження, спостереження. «Шкільна дослідна робота може стати першою творчою працею обдарованого учня, запорукою його успішної професійної діяльності» [3].

Однією, відносно новою і унікальною формою позакласної роботи, є турніри юних біологів. Турнір – це особлива рольова гра, що відбувається у формі наукової дискусії. До складу команд входить по 3-5 учнів. У процесі спільної роботи над завданням проявляються індивідуальні схильності конкретних учнів. Кожна команда в процесі підготовки стає «єдиним механізмом», де кожен учень відчуває іншого. Команди по черзі виступають у ролях Доповідача, Оponenta, Рецензента. Турнір дає можливість проявити себе дітям з високим рівнем креативності, які в силу багатьох причин залишаються за бортом олімпіад. У турнірній грі є місце тим, у кого може «страждати» письмова мова, але розвинене усестороннє мислення, комунікативні здібності і є потреба в колективній інтелектуальній праці [4].

Свого часу В. Сухомлинський наголошував: «Навчити дитину вчитися, дати їй уміння, з допомогою яких вона буде самостійно підніматися зі сходинки на сходинку довгого шляху пізнання, – це одне з найактуальніших завдань учителя» [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева В. М., Григораш В. В. Настільна книга педагога. – Х.: Видавнича група «Основа», 2006.
2. Задорожний К. М., Шамрай С. М. Біологічні експерименти в школі. – Х.: Видавнича група «Основа», 2003.
3. Задорожний К. М. Дослідницька та проектна діяльність під час вивчення біології. – Х.: Видавнича група «Основа», 2008
4. Ягенська Г. В. Робота з обдарованими учнями. Біологічні турніри. – Х.: Видавнича група «Основа», 2005.

ПРО ДОЦІЛЬНІСТЬ ОСЕРЕДКУ ВІРТУАЛЬНОЇ ТА ДОПОВНЕНОЇ РЕАЛЬНОСТІ В КАБІНЕТІ ЦІЛІСНОГО СВИТОГЛЯДУ

Голота О.В.

The paper enlightens the phenomena of augmented reality and virtual reality as a teaching method. It shows the capability of these technologies and possibilities of usage of AR and VR technologies in school education. The properties and cost of different types of equipment are enlightened as well.

За останнє десятиріччя ми спостерігаємо за стрімким розвитком технологій, які значною мірою змінили наше життя. Хочу звернути вашу увагу на декілька технологій, які вже використовуються в найсучасніших навчальних закладах США та Європи. Це такі технології, як доповнена реальність, віртуальна реальність та змішана реальність.

Що саме означають ці терміни? Доповнена реальність (англ. augmented reality, AR) — термін, що позначає всі проекти, спрямовані на доповнення реальності будь-якими віртуальними елементами. Доповнена реальність — складова частина змішаної реальності (англ. mixed reality), в яку також входить «доповнена віртуальність» (коли реальні об'єкти інтегруються у віртуальне середовище).

Віртуальна реальність (англ. virtual reality) — різновид реальності в формі тотожності матеріального й ідеального, що створюється та існує завдяки іншій реальності. У вужчому розумінні — ілюзія дійсності, створена за допомогою комп'ютерних систем, які забезпечують зорові, звукові та інші відчуття. За допомогою цих технологій учні не тільки можуть отримувати нову інформацію, але й виконувати практичні роботи, взаємодіючи з об'єктами віртуальної або доповненої реальності.

Спробуємо окреслити детальніше, де і за яких умов ми можемо використовувати вищенаведені технології в навчальному процесі.

По перше, за допомогою доповненої і віртуальної реальності можна значно вдосконалити всі шкільні підручники. До кожного підручника можна створити AR/VR-додаток, за допомогою якого, навівши камеру планшета або телефону на зображення в підручнику, учень побачить на екрані анімовані 3D моделі звірів, рослин, фізичних чи хімічних елементів або інших об'єктів, які вивчаються в даній темі. Крім того, до деяких тем і розділів будуть створені VR-сцени, щоб учень міг поринути в середовище, яке вивчається. Наразі ми створили перший прототип додатку такого типу для підручника «Довкілля. 1 клас».

По друге, за допомогою додатку віртуальної реальності учні зможуть почати моделювати різні об'єкти або системи. Наприклад, створити модель системи альтернативної енергетики на сонячних панелях, модель транспортного засобу із запропонованих деталей чи перенестися в найсучаснішу лабораторію і проводити експерименти з хімічними речовинами. Наразі ми працюємо над створенням сцени для моделювання енергетичної системи на сонячних панелях.

По третє, за допомогою віртуальної реальності можна створити осередок «образ світу учня», в якому він буде формувати свій власний образ світу, роблячи нотатки, записуючи свої думки, додаючи фотографії і відео про значущі для нього події тощо.

Яке ж потрібно мати обладнання, щоб використовувати доповнену і віртуальну реальність?

Для використання технології доповненої реальності достатньо лише мати сенсорний телефон або планшет з камерою. А ось віртуальна реальність має три рівні занурення, кожен з яких має свою вартість.

Для першого рівня занурення у віртуальну реальність потрібен сенсорний телефон і картборд (картонний шолом з двома лінзами), на цьому рівні можна дивитися різні 360° відео, наприклад про природу, космос, будову організмів чи механізмів тощо. Вартість картборда становить 50 – 1000 грн.

Для другого рівня занурення у віртуальну реальність потрібен OculusGo або SamsungGearVR. Це автономний шолом віртуальної реальності з одним контролером. На цьому рівні можна не тільки дивитися відео, але й взаємодіяти з об'єктами віртуальної реальності, при цьому учитель та учні обмежені в переміщенні в віртуальному просторі. Вартість таких пристроїв варіюється в межах від 6000 до 20 000 грн.

Для третього рівня занурення у віртуальну реальність потрібен OculusQuest або ShadowVR. Це автономні шоломи віртуальної реальності з двома контролерами і відстеженням положення людини в тривимірному просторі. За допомогою цих пристроїв можна без обмежень використовувати віртуальний простір. Їхня вартість коливається в межах 10 000 – 12 000 грн.

За останні декілька років в інформаційному полі регулярно з'являються повідомлення про те, що великі компанії – Google, Facebook, Walmart та інші – починають використовувати у навчанні своїх співробітників віртуальну реальність. Згідно з їхніми дослідженнями таке навчання дає кращий результат, ніж звичні нам методи – лекції та тренінги.

На нашу думку, використання сучасних технологій в навчальному процесі не тільки покращить засвоєння знань, але й дасть практичні вміння використання цих технологій упродовж життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Доповнена реальність : матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Доповнена_реальність.
2. Віртуальна реальність : матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/Віртуальна_реальність

ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН В ОСНОВНІЙ І СТАРШІЙ ШКОЛІ

Григоренко М.Ю.

This article is about competencybased approach in learning of natural and mathematical sciences. Learning to learn is a capability of achieving results in education and organizing own educational activities through proper time and information management.

Хімія як навчальний предмет має істотний вплив на формування наукового світогляду, виховання і розвиток учнів, покликана озброїти учнів основами, необхідними для щоденного життя, правильно зорієнтувати поведінку учнів у довкіллі.

Компетентність - динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність.

Починаючи з 2018/2019 навчального року, навчання хімії в 10 класі закладів загальної середньої освіти здійснюється за новими, розробленими на компетентнісних засадах, навчальними програмами, які відповідають Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа».

Аналіз навчальних програм з хімії рівня стандарту і профільного рівня засвідчує, що оновлення змісту спрямовувалось на виявлення його резервів щодо впровадження в хімічну освіту компетентнісного підходу. З цією метою доопрацьовано теоретичне обґрунтування змісту хімічної освіти (мета, завдання, провідні наукові ідеї, рекомендації щодо їх реалізації) згідно з тенденціями, визначеними концепцією Нової української школи; виокремлено очікувані результати навчальної діяльності учнів за складниками предметної компетентності: знанням, діяльнісним і ціннісним; розкрито компетентнісний потенціал навчального предмета за ключовими компетентностями. Такий підхід спрямовує на формування в учнів ціннісних установок, світоглядних орієнтацій і набуття досвіду їх застосування у власній діяльності.

Освіта із знаннєвої має стати компетентнісною. Тому пріоритетними на сьогодні є не оволодіння учнями певним об'ємом знань, а формування в учнів на основі певних знань комплексу умінь, навичок ставлення і цінностей.

В процесі формування ключових компетентностей учнів на уроках хімії виникають різні проблеми та труднощі, серед яких:

- головна проблема-учень часто не має власної думки, а якщо і має, то не висловлює її відкрито;
- учні не вміють слухати інших, об'єктивно оцінювати їхню думку;
- труднощі в малих групах: «лідери» намагаються «тягнути» групу, а слабші учні відразу стають пасивні.

Тому намагаюся використовувати різні форми організації навчальної діяльності: індивідуальні, парні, групові і т.д. Такі форми роботи дають можливість залучати до роботи не тільки творчих, здібних дітей, а й учнів, у яких виконання деяких завдань викликає труднощі.

Формування ключових компетентностей на уроках хімії може здійснюватись наступним чином:

Соціальна компетентність: нестандартні уроки, урок-суд, творча лабораторія, урок-подорож, урок-марафон, дискусія, тижні хімії.

Інформаційна компетентність: робота з різними джерелами інформації: підручником, додатковою літературою, Інтернетом.

Дослідницька компетентність: демонстраційний експеримент, лабораторні і практичні роботи, досліди, експериментальні задачі.

Комунікативна компетентність: використання прийомів інтерактивного навчання: «мозковий штурм», «мікрофон», використання інтерактивних вправ: «знайди пару», «доповни вираз», «знайди помилку», тощо.

Компетентність продуктивної творчої діяльності: створення проблемних ситуацій, складання віршів, сенканів на основі хімічних понять.

Компетентність самоосвіти та розвитку: формування інтересу до предмету через екскурсії, цікаві уроки, створення проєктів.

Полікультурна компетентність: наукове розуміння природи і сучасних технологій, а також здатність застосовувати його в практичній діяльності, уміння спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати данні, аналізувати результати.

На практичних заняттях з хімії формуються наступні групи компетенцій:

- експериментальні (використання різних методів кількісних вимірювань, виконання хімічних операцій, правильне поводження з реактивами і обладнаннями, складання плану експерименту, замальовка схем, приладів, запис рівнянь реакцій, письмове оформлення результатів із залученням довідкової та наукової літератури);

- комунікативні (коментування досвіду, обговорення результатів експерименту, планування експерименту і теоретичне його обґрунтування, застосування критеріїв контролю і самоконтролю, самостійне визначення черговості всіх операцій);

- інтелектуальні (визначення цілей і завдань експерименту, спостереження і встановлення характерних ознак явищ і процесів, проведення синтезу, аналізу, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, формулювання висновків);

- контрольні-оцінюючі (здійснення самоконтролю по ходу експерименту, застосування різних видів контролю діяльності товаришів).

Усі перелічені компетентності однаково важливі й взаємопов'язані. Спільними для всіх компетентностей є такі вміння:

- Уміння читати і розуміти прочитане

- Уміння висловлювати думку усно і письмово

- Критичне мислення

- Здатність логічно обґрунтовувати позицію

- Ініціативність

- Творчість

- Уміння вирішувати проблеми, оцінювати ризики та приймати рішення

- Уміння конструктивно керувати емоціями

- Застосовувати емоційний інтелект

- Здатність до співпраці в команді.

Освіта XXI століття – це освіта для людини. Тому компетентнісний підхід у навчанні є актуальною проблемою сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про освіту». Розділ 1. Загальні положення, Стаття 1.
2. Концепція «Нова українська школа». 10 ключових компетентностей. Стор.8.
3. Методичні рекомендації щодо викладання у 2018/2019 н. р. Лист МОН України від 03.07.2018 р. № 1/9-415 Стор. 4.
4. К.М. Задорожний. Інновації на уроках хімії. Вид. група «Основа», 2007 Стор.73.
5. Л.Є.Богданова. Інтерактивні технології навчання на уроках хімії. Вид. група «Основа», 2004 р. Стор. 4.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА УРОКАХ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Гринюк О.С.

The thesis reveals the peculiarities of forming the ecological competence of senior school pupils at the lessons of natural sciences. It is proved that the effectiveness of forming the ecological competence of pupils, which is part of the scientific picture of the world, depends on their accepting of integral knowledge of natural sciences in the conditions of their integration on the basis of the general regularities of nature.

Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті визначає екологічний напрям у числі пріоритетних. Екологічно орієнтована освіта молодого покоління стає необхідною запорукою для ефективного визначення і розв'язання екологічних проблем в Україні.

У сучасних умовах розвитку суспільного життя і загрози екологічної кризи одним із провідних завдань шкільної освіти є виховання екологічної культури особистості та формування наукової картини світу, зокрема її екологічної складової, і набуття учнями екологічної компетентності. Формування екологічної компетентності учнів – безперервний процес, який здійснюється відповідно до віку учнів, обсягу та рівня їх знань та досвіду, психологічних особливостей.

Як показує аналіз програм природничих дисциплін [3], одним із актуальних запитів сучасного суспільства є підвищення екологічної грамотності учнів та забезпечення гармонізації стосунків суспільства і природи у контексті раціонального природокористування, що можливе за умови наявності в учнів екологічної культури та екологічної компетентності (у навчальних програмах усіх предметів розглядається як «екологічна грамотність і здорове життя»). Дана компетентність є однією з ключових в усіх навчальних програмах для старшої школи.

Екологічна компетентність – система знань, яка забезпечує учням здатність до діяльності в побуті та природному оточенні, коли набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні приймати рішення і виконувати адекватні дії, усвідомлюючи їхні наслідки для довкілля [2].

Головна роль у процесі формування екологічної компетентності молодих поколінь належить школі, оскільки саме в цьому віці відбувається формування основ екологічної культури, екологічного мислення, цілісного світогляду, системи переконань, що здійснюють вплив на потреби і прагнення людини [1].

На формування екологічної компетентності, яка є складовою наукової картини світу учнів, у першу чергу, впливають екологічні знання і досвід практичної діяльності в довкіллі. Якщо людина нічого не знає про об'єкт, вона буде ставитися до нього байдуже. Екологічні знання сприяють формуванню свідомого ставлення до навколишнього світу, природи та закладають основи екологічної свідомості. Екологічні знання, що набувають учні, формуються під впливом екологічної інформації, яку вони отримують на уроках із природничих предметів. Наприклад, на уроках біології вони дізнаються про необхідність збереження рослин і тварин, занесених до Червоної книги України, зокрема про збереження першоцвіту, який щовесни знищується тоннами; на уроках хімії – про перенасичення ґрунтів та природних водойм нітратами внаслідок невмілого користування добривами, забруднення довкілля продуктами хімічної і нафтохімічної промисловості; на уроках фізики – про спроби побудови атомних електростанцій у сейсмічно активних зонах; на уроках географії – про випадки нерационального використання природних ресурсів, виснаження малих річок, обвали ґрунту тощо.

Для формування цілісних знань учнів про природу на основі загальних закономірностей природи і її раціонального використання учителі повинні давати учням на уроках з природничих дисциплін такі завдання, які розкривають міжпредметний зміст навчального матеріалу та відображають фактичні і теоретичні знання суміжних предметів. Наявність різноманітних творчих завдань надасть можливість учням самостійно здобувати знання, засвоювати уміння і навички, інтегрувати знання з різних навчальних предметів у процесі пізнавальної і практичної діяльності. На уроках, під час обговорень, дискусій, конференцій, захистів наукових проєктів з охорони навколишнього середовища з використанням знань з фізики, хімії, математики, літератури тощо, формується переконання в тому, що до природи треба ставитися відповідально, берегти все живе; розв'язувати екологічні проблеми можна тільки спільними зусиллями, на основі знань законів природи і загальних закономірностей природи.

Екологічна компетентність школяра формується під час його безпосереднього спілкування з природою – спостереження, трудової та дослідницької діяльності впродовж усього шкільного життя. У шкільній практиці поширені різноманітні методи і форми навчання, що сприяють активізації творчої діяльності учнів, а саме: екологічні задачі, ігри, вікторини, конкурси, проєкти екологічного спрямування та екологічні акції, які мають природоохоронне значення і дозволяють формувати основи екологічної компетентності на засадах включення учнів у різні види діяльності: практичну, інтелектуальну і естетичну.

Також одним із прийомів формування екологічної компетентності учнів на уроках природничих дисциплін є використання літературних образів, які позитивно впливають на душу і почуття учнів, відкривають для них красу природи, вчать дбайливо ставитись до неї. Якщо вчитель вміє яскраво, емоційно, зацікавлено подати навчальний матеріал, то жоден учень не залишиться байдужим до його предмету. Завдання до віршів допомагають учням самостійно розглянути вплив людини на навколишнє середовище і його наслідки, спонукає замислитися над розв'язанням складних екологічних проблем.

Таким чином, екологічна компетентність виступає як інтегрований показник творчої спрямованості поведінки і діяльності дитини щодо природи. Володіння цілісними, інтегрованими знаннями сприяє вихованню громадян з високим рівнем інтелекту та соціальної зрілості, екологічної компетентності та екологічної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левків С.П. Формування екологічної компетентності учнів на уроках біології // Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном : збірник наукових праць / за заг. ред. д.п.н., проф. С.С. Вітвицької, к.п.н., доц. Н.М. Мирончук. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014.
2. Маршицька В.В. Сутнісні характеристики екологічної компетентності учнів початкової школи // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. – Київ, 2005. – Кн.2. – Вип.8. – С. 20-24.
3. Навчальні програми для 10–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів (чинні з 1 вересня 2018 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.

ІДЕЇ МОДЕЛІ ОСВІТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ «ДОВКІЛЛЯ» В НОВІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Гуз К.Ж.

The paper raises a question of possibility and expediency of the course “Dovkillya” (adapted to the State Standard of the New Primary School) for usage in Ukrainian schools.

Нова українська школа дає більше можливостей реалізувати ідеї освіти сталого розвитку «Довкілля» в початковій школі, ніж це було до 2018 року. Такі ідеї моделі, як формування цілісного світорозуміння учнів початкової школи, їхньої наукової картини світу та життєствердного національного образу світу, компетентності виконувати будь-яку роботу з найменшою витратою енергії, що є умовою вирощення майбутніх успішних економістів, їхньої екологічної свідомості, а головне – щасливих людей завдяки систематичному спілкуванню з природою [1, с. 59] в Новій початковій школі можуть розкриватись перед учнями під час трьох уроків щотижня. У початковій школі у 2000–2014 рр. предмет «Довкілля» вивчався 1–2 години на тиждень. У рекомендованій МОН України програмі на інтегрований курс «Довкілля» для 1–2 класів відводиться 105 годин на рік. Навчальна програма охоплює природничу, громадянську та історичну, соціальну та здоров'язбережувальну освітні галузі відповідно до Державного стандарту НУШ. Програма і створений відповідно до неї підручник «Довкілля» дозволяють вчителю виконати наступні завдання: засвоєння учнями системи знань про соціоприродне та культурне середовище життя (довкілля) і людину як його невід'ємну складову, взаємозв'язок людини та її етносоціоприродного, суспільного, культурного та створеного людиною предметного довкілля. Система знань базується на

відкритих учнями під час уроків у довкіллі найзагальніших зв'язках у середовищі життя, які втілюються в змісті загальних закономірностей – закономірності збереження, спрямованості процесів до рівноважного стану, періодичності процесів у середовищі життя.

Більшість освітніх систем країн Європейського Союзу планують вивчення учнями початкової школи предмету «Довкілля» (Бельгія, Болгарія, Греція, Іспанія, Кіпр та ін.) або подібних до нього за змістом (суспільствознавство та природознавство, знання про довкілля, природа і суспільство та ін.) [3, с. 271–318].

Курс «Довкілля» глибоко національний не тільки за змістом (значну частину його обсягу складають відомості з українознавства), а й за формами навчання: програмою передбачено проведення систематичних уроків у довкіллі, під час яких учні спостерігають його стан. Ці уроки доцільно по можливості проводити у свята народного календаря, адже з ними пов'язано найбільше народних прикмет, які діти використовують для передбачення стану навколишнього середовища.

Перебування дітей на уроці в довкіллі може тривати 10–20 хвилин, а решта уроку відбувається в шкільному приміщенні. На уроках у довкіллі діти спостерігають і досліджують середовище, в якому живуть, перевіряють народні прикмети, пов'язані з погодою та змінами у тваринному і рослинному світі, можуть звертатися до народних звичаїв та ігор. Відмітимо, що формування життєствердного національного образу світу початківців як особистісно значущої системи знань про середовище життя, в основі якої лежать загальні закономірності науки та закон любові дітей до рідної землі (малої батьківщини, яка породила дитину) разом із системою уроків у довкіллі входить до архетипів української нації. Архетипи – це наскрізні символічні структури, які є на всіх етапах розвитку тієї чи іншої нації від початку і до нашого часу. Серед них С.Б. Кримський називає кардіоцентризм, тобто філософію серця, спілкування з природою як умова щастя людини. «Якщо у вас депресія і ви залишаєтесь дома – вона у вас посилиться. Вийдіть у ліс, у поле, до моря... І перед тим, що вище вас, що є абсолютним, перед чим ви можете преклонити коліна, вам стане легше» [1, с. 59].

Багаторічний досвід спостереження за учнями, які вивчали «Довкілля», показав, що уроки серед природи належать до найулюбленіших. Завдяки систематизації знань на основі загальних закономірностей у дітей в період формування фундаментальних структур мислення формується природовідповідно високий інтелект, який можна охарактеризувати високими коефіцієнтами IQ, EQ, LQ, де EQ – коефіцієнт емоційного інтелекту, LQ – коефіцієнт інтелекту любові [1, с. 103–105]. Два останні коефіцієнти інтелекту неможливо формувати у роботів, яким пророкують зайняти значне місце в житті людей майбутнього. Земля має залишатись планетою людей. І тому маємо врахувати те, до чого прагнув ще І.Г. Песталотці – «розпочати навчання дитини в школі із споглядання природи». Він писав: «Земна людина стає ангелом, коли вона використовує близькі своєму фізичному існуванню стимули для досягнення мудрості; вона стає дияволом, коли вона зневажає ці стимули...» [2, с. 331].

Зараз багато говорять і пишуть про боротьбу з жорстокістю дітей, бо «створили школу так, як повелів їм диявол. Дитина любить природу, через те її замкнули в чотирьох стінах. Вона не може сидіти без руху – її прирекли на нерухомість», – писав Адольф Фер'єр (Швейцарія, початок XIX ст.) [1, с. 126].

З огляду на те, що еліта планети – Римський клуб – проголосила Нове століття віком Нової освіти, головним пунктом якої буде цілісний світогляд молодих поколінь, можна зробити висновок про необхідність курсу «Довкілля» в Новій початковій школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грамматика любви : [научно-публицистичное видання] / укладач В.Р. Ільченко; під редакцією В.Р. Ільченко та В.А. Продаєвича – Полтава, Одеса: 2017 – 304 с.
2. Песталотці І.Г. Избранные педагогические сочинения: в 2-х т. – М.: Педагогика, 1981 – Т.1. – 214 с.
3. Локшина О.І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина XX – початок XXI ст.): монографія. – К.: Богданова А.М., 2009. – 404 с.

ДИДАКТИЧНА ГРА ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ

Гурин К. С.

Didactic game as a mean of activation of cognitive and educational activity is a specific form of organization of educational process with the use of game and game elements at the lessons. It's purpose is to create the conditions in which a pupil has an opportunity to develop speaking skills, learn how to analyze information and how to solve difficult situations, which is very important for the development of an individual.

Питання про те «Як навчати?» особливо актуальне нині, оскільки школа повинна готувати своїх випускників до життя, до досягнення успіхів в ньому, до правильної поведінки в природі, суспільстві, державі, на виробництві. Навчання в школі повинно прищепити учням уміння ставити на початку своєї діяльності мету, знаходити раціональні шляхи її досягнення, добиватися успіхів в цій діяльності.

Донедавна кінцевою метою шкільної освіти був випускник, який опановував у межах програми певні знання, набув умінь та навичок. Нині пріоритетним стає оволодіння оперативними інтелектуальними вміннями, а не здобуття знань як таких. Постійне зростання обсягів інформації на даний час вимагає перегляду діючих методик викладу предметів в школі, тому єдиним раціональним і результативним рішенням вчителя є використання перспективних засобів навчання.

Це вимагає від педагогічної науки перегляду та подальшого дослідження ряду проблем, зокрема, підвищення ефективності викладання всіх навчальних дисциплін, зокрема і інформатики. Однією з умов ефективності начального процесу на уроках інформатики є підбір методів навчання.

Психолого-педагогічні особливості та навчальні можливості дидактичної гри, інтерес дітей до них зумовлюють необхідність включити ігри у навчальний процес у школах у поєднанні з іншими методами навчання.

Більшість праць з проблемами дидактичної гри виконано на матеріалах молодшої та середньої ланки

загальноосвітньої школи (Ю. А. Калинецька, С. Н. Карпоа, І. І. Осадчук, Т. П. Павлова О. Я Савченко, М. Ф. Стронін, Т. П. Устенкова та інші автори). Проблемою ігрової діяльності займалися К. Бюллер, А. Валлон, Л. С. Виготський, К. Грос, А.В. Запорожець, К. Коффка, А. Н. Леонтьєв, Ж. Піаже, С. Л. Рубинштейн, Д. Б. Ельконін та інші.

Дослідження, вище названих психологів і педагогів доводять, що відсутність успіхів в навчанні, відставання багатьох учнів пояснюється не природженою відсутністю здібностей, а застосуванням непродуктивних способів навчальної роботи, невмінням школярів вчитися. Отже, перед школою стоїть важливе завдання – навчати кожну дитину вчитися. проте, це уміння не виникає само собою, а є результатом великої спільної діяльності вчителя і учня, результатом застосування в учбовому процесі різних методів і прийомів навчання, зокрема на уроках інформатики.

На сучасному етапі розвитку шкільної освіти вчитель дістав можливість не слідувати, як раніше, суворим методичним приписам, а практично цілком орієнтуватися на творчий підхід до організації процесу навчання: вибирати програму і підручники із декількох альтернативних варіантів, оцінювати їх з позиції теорії методики викладання свого предмету, а у виняткових випадках складати свої програми і учбові матеріали до них. У цих умовах ускладнюється соціально-професійні якості вчителя, гостро постає питання про його методичну майстерність, про здатність учителя творчо підходити до організації навчального процесу на уроках інформатики. На допомогу учням і вчителям приходить ігрова діяльність. Сьогодні дидактична гра контролюється системою суспільного виховання. Діти мають змогу самостійно розподіляти ролі, контролювати один одного, стежити за точністю виконання того чи іншого завдання. Дитина виконує роль, яку взяла на себе, враховуючи свій досвід.

Гра стає сьогодні школою соціальних відносин для кожної дитини. Під час гри дитина ознайомлюється з великим діапазоном людських почуттів й взаємостосунків, вчиться розрізняти добро і зло. Завдяки грі у дитини формується здатність виявляти свої особливості, визначати, як вони сприймаються іншими, й з'являється потреба будувати свою поведінку з урахуванням можливої реакції інших. У процесі навчальної гри, зокрема, на уроках інформатики, в учнів виробляється звичка зосереджуватися, самостійно думати, розвивати увагу. Захопившись грою, учні не помічають, що навчаються, до активної діяльності залучаються навіть найпасивніші учні. А. С. Макаренко писав: «Гра має важливе значення в житті дитина... якою буде дитина в грі, такою вона буде і в праці, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча відбудеться перш за все в грі...» [3, с. 367].

Отже, гра, її організація – ключ в організації виховання, навчання. Гра – одна з найважливіших сфер у життєдіяльності дитини, разом з працею, навчанням, мистецтвом, спортом вона забезпечує необхідні емоційні умови для всебічного, гармонійного розвитку особистості. Для педагога вона стає інструментом виховання, що дає змогу повністю враховувати вікові особливості дітей і підлітків, розвивати ініціативу, створювати атмосферу розкутості, самостійності, творчості та умови для саморозвитку.

На основі аналізу науково-методичних джерел можна виділити три основних етапи дидактичної гри: підготовчий етап; етап проведення гри; етап узагальнення, аналізу і результатів [1]. Головною вимогою до дидактичної гри є врахування вікових особливостей при виборі навчальної гри.

Для того, що дидактична гра пройшла вдало, слід дотримуватися таких вимог до її проведення: відповідність теми гри та цілей заняття; чіткість і визначеність мети та спрямованості гри; значущість ігрового результату для учасників і організаторів гри; відповідність змісту гри характеру вирішуваного завдання; спроможність виконувати ігрові дії за їх видами, характером складності; стимулюючий характер гри; точність і однозначність правил гри та обмежень; об'єктивні критерії оцінювання успішності ігрової діяльності учнів; адекватні способи контролю та оцінювання перебігу та результату гри; сприятливий психологічний клімат; простір для особистої активності та творчості; обов'язків елемент змагання між учасниками гри [2].

Проте існують деякі обмеження для проведення дидактичних ігор на уроках інформатики [4]:

- не варто організовувати навчальну гру, якщо учні недостатньо знають тему;
- не доцільно впроваджувати ігри на підсумкових уроках та іспитах, якщо вони не використовувались у процесі навчання;
- не варто застосовувати ігри з тих предметів і програмних тем, де вони не можуть мати позитивного ефекту.

Дидактична гра як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності на уроках інформатики – це специфічна форма організації навчальної діяльності з використанням на уроках інформатики ігор та ігрових елементів, завданням якої є забезпечення умов, за яких учень розвиває мовлення, навчиться аналізувати інформацію, знаходити вихід з проблемних ситуацій та інше, що має велике значення для розвитку особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галкін С. Організація ігрової діяльності на уроці / С. Галкін // Завуч. – 2004. - №30 (216). – С. 9 – 12.
2. Жорник О. Використання дидактичних ігор в навчанні / О. Жорник // Рідна школа. – 2000. - № 4. – С. 63-64.
3. Макаренко А. С. Гра/А. С. макаренко // Твори: в 7 т. – 1954. – Т 4. – С. 367-368.
4. Мішкурова В. Ф. Використання гри для активізації навчально-виховного процесу на уроках інформатики: Посіб. для студ. пед. вузу та викладачів/ В. Ф. Мішкурова, М. І. Пашенко. – К.: Наук. світ, 2001. – 270 с.

ПРИЙОМИ РОЗВИТКУ КОГНІТИВНИХ УМІНЬ УЧНІВ

Децюра Н. А

The model of the new Ukrainian school consists of a new content of education, based on cognitive skills formation (skills to search, adapt, cooperate, see problems and find ways of their solving, be able to set tasks and find solutions) necessary for successful self-realisation of the personality in the society.

Формула нової української школи складається з нового змісту освіти, заснованого на формуванні когнітивних вмінь (умінь шукати, адаптуватися, співпрацювати, бачити проблеми, будувати шляхи їх розв'язання, уміти складати задачі та

відшукувати розв'язки), потрібних для успішної самореалізації особистості в суспільстві.

Упорядники Концепції Нової української школи зауважують, що найбільш успішними на ринку праці в найближчій перспективі будуть фахівці, які вміють навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі та володіти іншими сучасними вміннями. Так, школа, має не стільки «нашпиговувати» учнів знаннями, скільки вчити їх ними користуватися, бути здатним відтворити елементи бази навчальної інформації, застосовувати елементи навчальної інформації для розв'язання типових задач предметної галузі, використовувати базу знань для здобуття нової інформації та розв'язання нових задач у нових умовах.

Під когнітивними вміннями розуміють (універсальні) загальнонавчальні вміння, володіння якими дозволяє людині самостійно працювати з інформацією у процесі її набуття. Когнітивні уміння – полікомпонентний феномен, у складі якого можна виділити: організаційну, операційну, інформаційну та комунікативну складові.

Призначення організаційної складової полягає в навчанні учнів організовувати свою діяльність із набуття знань (планувати; уміти шукати необхідні джерела інформації, орієнтуватися в них; знати, як складати конспект, реферат, анотацію, план, розгорнутий план; уміти користуватися системою Інтернет, здобувати необхідну інформацію з різних джерел). Зміст операційної складової когнітивних умінь полягає в уміннях виконувати певні дії (пізнавальні, розумові, практичні) за алгоритмами, правилами, схемами. Комунікативна складова когнітивних умінь уключає групу вмінь, застосування яких забезпечує здійснення інтерактивного (діалогового) спілкування між учасниками.

До складу інформаційної складової входять знання та вміння, необхідні для отримання нових знань і застосування їх у різних сферах людської діяльності. Наявність у людини когнітивних умінь дозволяє їй: визначати вид і призначення інформації; розуміти тексти наукового, художнього та ділового характеру; виділяти основний зміст події, явища, тексту, співвідносити його з власними цінностями та досвідом, надавати йому особистого значення; утримувати в пам'яті одночасно декілька смислів явищ, висловлювань, текстів; відбирати з бази наявних знань і вмінь ті, що необхідні для досягнення цілей або задоволення потреб, використовувати їх для власного розвитку; систематизувати отриману інформацію, на її основі будувати власні твердження, складати опорні конспекти, плани, схеми тощо; будувати припущення про можливі причини та наслідки явищ матеріального й ідеального світу, висувати гіпотези й обґрунтовувати їх; вести спостереження за природними об'єктами і робити висновки, узгоджувати результати спостережень з минулим досвідом і уявленнями, змінювати їх залежно від нової інформації.

У формуванні когнітивних умінь велику роль відіграє рівень розвитку когнітивних процесів, до складу яких входять: увага, сприймання, мислення, пам'ять. Отже формування когнітивних умінь має плануватися з урахуванням чотирьохкомпонентного їх складу, можливих чотирьох рівнів засвоєння знань і особливостей перебігу кожного когнітивного процесу. Тому, до прийомів розвитку когнітивних умінь повинні увійти: прийоми роботи з інформацією, її сприймання, прийоми розвитку мислення, уваги, пам'яті.

До прийомів, спрямованих на усвідомлення змісту інформації належать: перекажи текст, постав запитання до тексту, представ зміст інформації різними способами та за допомогою різних знаків кодування (слова, формули, графіка, малюнок тощо), визнач зміст підказок, за якими можна впізнати поняття, склади тлумачний словник невідомих понять (тезаурус), відгадай поняття за підказками (загадки), склади запитання різних типів до демонстрацій, малюнків, тексту підручника, пояснення вчителя, відповіді учня (уточнюючого, порівняльного, проблемного), опиши малюнок, охарактеризуй поняття за узагальненим планом (явище, величина, дослід, закон, теорія, прилад, технічний пристрій).

Для розвитку уваги використовують такі ігрові прийоми:

– «Хто шукає, той завжди знайде», пропонується знайти в тексті підручника запропоновані фрази або слова.

– «Відшукай парочку», пропонується два стовпчики слів, що стосуються нової теми. Учні повинні після ознайомлення з текстом установити між ними зв'язки, знайшовши смислові пари.

Для розвитку мислення можна використовувати наступні ігрові прийоми:

1) «Мудра сова» – технологія читання, яка передбачає пошук відповідей на запропоновані питання, суперечки з автором тексту, доповнення відомостей інформацією з життєвого досвіду.

2) «Неслухняні картинки» – передбачає самостійний пошук зайвих картинок у запропонованому наборі із обґрунтуванням вибору.

3) «Запитання для сусіда» – передбачається розподіл учнів на пари, в яких кожний партнер повинен після прочитання запропонованого тексту скласти для сусіда певну кількість питань.

4) «Чорна шухляда» – за описом визначити, що знаходиться в чорній шухляді.

Для розвитку пам'яті використовуються такі прийоми:

– «Кросворди» – розгадування кросвордів після самостійного вивчення навчального матеріалу з теми.

– «Зіпсований телевізор» – гра, яка передбачає озвучення відео фрагментів із відеофільмів, схем, плакатів.

– «Дистанційні диктанти», «Задачі без питань».

– «Задачі з нестачею даних, або із зайвими даними».

– «Слово», «речення», «питання», «відповідь».

– Гра «Вірю – не вірю» або «Да - нетка».

– Гра «Відшукайте слово».

Отже, формування когнітивних вмінь є необхідною умовою успішного здійснення самостійної пізнавальної діяльності учнів і можливим є лише за умов успішного перебігу всіх когнітивних процесів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шарко В. Д. Сучасний урок фізики: технологічний аспект : посібник вчителів і студентів. – Київ, 2005. 220 с.
2. Гадяцький М. В., Хлебнікова Т. М. Організація навчального процесу в сучасній школі : навч. посіб. Харків : Вид-ва «Ранок», «Векста», 2004. 136 с.

МАТЕМАТИКА В ХІМІЇ: ХІМІЧНА КІНЕТИКА БЕЗ ІНТЕГРАЛІВ ТА ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ

Джавахішвілі С. Г.

The solution of simple kinetic equations is analyzed without referencing any topic from differential equations or integral calculus. Guided by the physical meaning of the rate equation, a systematic procedure is used to generate an approximate solution that converges uniformly to the exact solution in the case of zero, first, and second order kinetics. Teachers and students already familiar with the main results derived here will also benefit from this work as it offers a different perspective on the solution of routinely found differential equations.

Робота з обдарованою молоддю на ниві підготовки до різного рівня хімічних олімпіад та конкурсів вимагає глибокого розуміння дитиною природи найрізноманітніших явищ та процесів, що відбуваються під час хімічних перетворень. Детальні та переконливі аргументи, які учитель може навести на користь продекларованого факту, часто потребують високого рівня знань учнями не лише природничих наук, а й математики. Успішне вивчення різних областей фізичної, аналітичної та навіть органічної хімії зазвичай вимагає декількох попередніх семестрів обчислень та ґрунтовних знань основ матричної алгебри, диференціальних рівнянь та комплексного аналізу¹⁻². Втім, не стільки самі знання скільки математичні навички та логічне мислення є одними з найважливіших факторів, що впливають на показники рівня засвоєння такої нової інформації³.

Хімічна кінетика, зокрема, вивчає закономірності зміни концентрації реагуючих речовин (або продуктів) із часом, і це, як правило, в повній мірі пояснюється результатом можливого розв'язання диференціальних рівнянь. Найбільш поширене кінетичне рівняння у курсі хімічної кінетики, що описує велику кількість хімічних та навіть ядерних процесів, має вигляд⁴

$$(\Delta[A])/ \Delta t = -k[A]^a,$$

де k – константа швидкості перебігу процесу, параметр a – порядок реакції, який може набувати різних цілих (нульовий порядок $a=0$, перший порядок $a=1$ тощо) або дробових значень (наприклад, для реакції піролізу ацетальдегіду $a=3/2$). Наступний розв'язок такого диференціального рівняння не є тривіальною справою для будь-кого з менш ніж семестрового вивчення обчислень цієї теми на профільному рівні. Дійсно, поділ змінних, інтегрування з обох сторін, а також теорема існування і єдності розв'язку диференціального рівняння виходять далеко за рамки майже всієї загальної середньої освіти. Тому в даній роботі ми поставили за мету проаналізувати можливість розв'язку таких кінетичних рівнянь для першого і другого порядку без посилання на будь-яку тему з диференціальних рівнянь або інтегрування.

Розглянемо реакцію перетворення речовини A , швидкість зміни концентрації якої відбувається відповідно до рівняння першого порядку:

Для реакції першого порядку вказане вище кінетичне рівняння набуває вигляду

$$\Delta[A]/\Delta t = -k[A],$$

що вказує на залежність швидкості хімічної реакції $\Delta[A]/\Delta t$ від концентрації реагенту $[A]$, яку він набув через проміжок часу Δt . Від'ємне значення чудово узгоджується із зменшенням концентрації реагуючої речовини $\Delta[A]<0$ в інтервалі часу $\Delta t>0$.

Загальна стратегія полягає в перетворенні початкової задачі на різницю концентрацій за нескінченно малий часовий інтервал ($\Delta t \rightarrow 0$), у праву із граничним значенням можливої концентрації реагенту через певний проміжок часу (Δt), для розв'язування якої буде достатньо здійснити нескладні алгебраїчні маніпуляції.

Оцінімо час Δt , необхідний для досягнення концентрації $[A]_0/n$, яку визначимо як ту, що удвічі відрізняється за попередню:

$$\Delta t = -1/k[A] \Delta[A]$$

Зміна концентрації, протягом якої концентрація реагенту зміниться з $[A]_0$ до $[A]_0/2$ становить:

$$\Delta[A] = [A]_0/2 - [A]_0 = -[A]_0/2$$

Оцінімо середнє значення концентрації протягом першої такої її зміни:

$$[A] = 1/2 ([A]_0 + [A]_0/2) = 3/4 [A]_0$$

Підставляючи отримані вирази у кінетичне рівняння, визначаємо Δt :

$$\Delta t = -1/k((3[A]_0)/4) (-[A]_0/2) = 2/3k$$

Аналогічний розрахунок часу напівреакції можна здійснити для наступних стадій зменшення концентрації удвічі: з $[A]_0/2$ до $[A]_0/4$, з $[A]_0/4$ до $[A]_0/8$ тощо.

$$\Delta[A] = [A]_0/4 - [A]_0/2 = -[A]_0/4$$

$$[A] = 1/2 ([A]_0/2 + [A]_0/4) = 3/8 [A]_0$$

$$\Delta t = -1/k((3[A]_0)/8) (-[A]_0/4) = 2/3k$$

кожного разу, очевидно, отримуючи однаковий результат. Порівняємо отриманий результат із результатом точного розв'язання такого диференціального рівняння щодо часу напівреакції $t_{1/2}$:

$$t_{1/2} = \ln 2/k$$

$$t_{1/2}/\Delta t = 3/2 \ln 2 = 1.0397...$$

Деяка розбіжність істинної $t_{1/2}$ та алгебраїчно обчисленої Δt ($\Delta t < t_{1/2}$) пов'язана з тим, що експоненціальна функція, відповідно до якої відбувається реальна зміна концентрації реагуючих речовин, це увігнута функція, а наша середня оцінка концентрації завжди буде переоцінювати фактичне її значення. Як результат, значення Δt завжди буде менше, ніж фактичний час, пов'язаний з будь-якою зміною концентрації. Очевидно, при розв'язанні такої задачі для найпростішого випадку реакції нульового порядку, зміна концентрації реагентів для якої має лінійний характер, така оцінка Δt буде абсолютно точною.

ЛІТЕРАТУРА:

1. McQuarrie D. A. // Physical Chemistry: A Molecular Approach; University Science Books: Sausalito, CA. – 1997.

2. Atkins P., de Paula J. // *Atkin's Physical Chemistry*; W. H. Freeman and Co.: New York. – 2006.
3. Leopold D. G. / *Degree of Mathematical Fluency and Success in Second-Semester Introductory Chemistry*. / Leopold D. G., Edgar B. // *J. Chem. Educ.* – 2008. – V. 85. – p. 724-731.
4. Chang R., Goldsby K. A. // *Chemistry*, 11th ed.; McGraw-Hill: New York. – 2013.

ФОРМУВАННЯ МІЖПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ ФІЗИКИ ТА АСТРОНОМІЇ

Залюбовська О. І.

Key (basic, universal) competences are multifunctional and multidimensional. They allow to solve various problems in every day, professional and social life. Key competences are based on man's peculiarities and are shown in certain ways of behavior, based on his/her psychological qualities and includes a wide practical context with a degree of universality.

Фізика - наука про природу. Знаючи її закони, людина розширює й поглиблює знання з хімії, біології, астрономії, технології. Фізика пов'язана з усіма предметами, що вивчаються в школі. Вона потрібна учням для розширення можливостей вибору професії, а також щоб у професії людина була майстром своєї справи. Сучасній людині необхідно знати принципи дії й уміти розбиратися в регулюванні приладів, починаючи з праски й закінчуючи автомобілем і комп'ютером. У сучасних умовах виникає необхідність формування в школярів не приватних, а узагальнених умінь, що мають властивість широкого перенесення, які потім вільно використовуються такими, що вчать при вивченні інших предметів і в практичній діяльності.

Ключові (базові, універсальні) компетенції багатофункціональні й багатовимірні. Оволодіння ними дозволяє вирішувати найрізноманітніші проблеми в повсякденному, професійному, соціальному житті. Ключові компетенції ґрунтуються на властивостях людини й проявляються в певних способах поведінки, яка спирається на його психологічні якості, включає широкий практичний контекст з високою мірою універсальності.

До ключових компетентностей належать:

- 1) загальнокультурна компетентність;
- 2) соціально-трудова компетентність;
- 3) комунікативна;
- 4) компетентність у сфері особистісного визначення (досвід самопізнання, осмислення свого місця у світі, вибір ціннісних, цільових, смислових установок своїх дій).

У шкільній освітній практиці можна виділити:

- 1) математичну компетентність - уміти працювати з числом, числовою інформацією (володіти математичними уміньми);
- 2) комунікативну (яка тісно співвідноситься з мовною) - уміти вступати в комунікацію, бути зрозумілим, невимушено спілкуватися;
- 3) інформаційну - володіти інформаційними технологіями, працювати з усіма видами інформації;
- 4) автономну - бути здатним до саморозвитку, здатність до самовизначення, самоосвіти, конкурентоспроможності;
- 5) соціальну - уміти жити і працювати з людьми, з близькими, у колективі, у команді; уміти продуктивно працювати, бути здатним створити власний продукт, приймати рішення і нести відповідальність за них;
- 6) моральну - готовність, здатність і потреба жити за традиційними моральними законами.

Міжпредметні результати навчання розкриваються через предметні уміння й універсальні навчальні дії. Вони вибудовуються за нижче зазначеними позиціями:

- 1) відповідність отриманого результату поставленому завданню :
  - "утримання" мети діяльності в ході рішення задачі;
  - вибір і використання доцільних способів дій;
  - визначення раціональності (нераціональності) способу дії;
- 2) планування, контроль і оцінка дій, освоєння початкових форм пізнавальної та особистісної рефлексії :
  - складання плану переказу навчально - пізнавального тексту;
  - контроль (самоконтроль) процесу й результату виконання завдання; знаходження помилок у роботі (у тому числі власної);
  - адекватна самооцінка виконаної роботи;
  - відновлення порушеної послідовності навчальних дій;
- 3) використання знаково - символічних засобів представлення інформації :
  - читання схем, таблиць, діаграм;
  - представлення інформації в схематичному вигляді;
- 4) оволодіння логічними діями і розумовими операціями :
  - виділення ознак для групування об'єктів, визначення істотної ознаки, що лежить в основі класифікації;
  - встановлення причинно-наслідкових зв'язків;
  - порівняння, зіставлення, аналіз, узагальнення представленої інформації;
  - використання базових предметних і міжпредметних (число, вид, форма, час, схема, таблиця тощо) понять для характеристики об'єктів навколишнього світу;
- 5) рішення комунікативних завдань із використанням мовних засобів і інформаційних технологій :
  - усвідомлена побудова мовного висловлювання відповідно до завдань комунікації;
  - складання текстів різних типів (текст-опис, текст-оповідання, текст-міркування);
  - вибір доказів для аргументації своєї точки зору;
- 6) смислове читання:
  - оволодіння навичками смислового читання текстів різних типів і жанрів відповідно до цілей і завдань;

- знаходження в тексті необхідної інформації;
- 7) різних способів пошуку інформації :
- використання словників, довідників, енциклопедій, ресурсів Інтернету для знаходження необхідної інформації, пошук значення слова (терміну, поняття);
- "читання" інформації, представлені різними способами (малюнок, схема, текст, таблиця тощо);
- визначення основної думки прочитаного тексту.

Таким чином, компетентнісний підхід реалізується в наступних чотирьох лініях:

1. Ключові компетентності
2. Узагальнені предметні явища
3. Прикладні предметні уміння
4. Життєві навички.

Нині на межі суміжних наукових областей активно утворюються нові синтезовані науки - біофізика, фізична хімія та інші науки, які об'єднуються у вивченні складних комплексних проблем (людина і космос, людина і машина, наука і виробництво тощо), утворюючи міжнаукові комплекси. Виникають загальнонаукові теорії (теорія систем, теорія інформації).

ЛІТЕРАТУРА

1. Атаманчук П.С. Компетентнісні орієнтири фахового становлення учителя фізики / П.С. Атаманчук // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський державний університет, 2007. – Вип. 13. – С. 116-119.
2. Бех І.Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці.— К.: Виховання і культура №12 (17,18)— 2009 р.— С.5–7.
3. Бібік, Г. Міжпредметні зв'язки фізики і математики: шляхи реалізації компетентнісного підходу [Текст] / Г. Бібік // Фізика та астрономія в школі : Науково-методичний журнал. - 2011. - N 7. - С. 13-15.

РОЛЬ ПРИРОДНИЧОГО КУРСУ У ФОРМУВАННІ ЦІЛІСНОГО СВИТОГЛЯДУ ЗДОБУВАЧІВ ПРОФІЛЬНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ І МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Зінченко О.О.

The publication reveals the necessity and expediency of the integrated course "Natural Science" (10th and 11th grades) for profile education of the artistic and humanitarian direction: the integrity of the content, compliance with the State standard, the availability of lessons in the environment, the work of students on modeling the integrity of knowledge.

Інтегрований курс «Природознавство» (10–11 кл.) приваблює увагу викладачів природничих предметів мистецького напрямку не тільки тим, що на вивчення його витрачається значно менше навчального часу, ніж на вивчення предметів «Фізика та астрономія», «Хімія», «Біологія та екологія» (рівень стандарту).

Важливим є те, що курс охоплює всі компоненти освітньої галузі «Природознавство»: загальноприродничий, фізико-астрономічний, хімічний, біолого-екологічний. Засвоївши загальноприродничий модуль, суб'єкти навчання ознайомлюються із здатністю пояснювати, систематизувати всі явища природи за допомогою загальних закономірностей природи – збереження, направленості процесів до рівноважного стану, періодичності процесів у природі. Впродовж вивчення курсу здобувачі освіти оволодівають природничо-математичною компетентністю (закони, поняття фізики не обходять). Водночас вони «виросшують» цілісність знань про дійсність, наповнюючи цю цілісність цінностями, уподобаннями, образами улюблених об'єктів пізнання.

З улюбленими об'єктами пізнання учні зустрічаються на уроках у довкіллі і звертаються до них не один раз як до близької істоти. Перший урок у довкіллі «Симетрія в природі» породжує чудові вірші, вказує напрям пошуків прекрасного у середовищі життя. Для дітей, які обрали мистецький напрям в освіті, важливим є спілкування з природою, знайомство з народним календарем. Уроки в довкіллі згідно з концепцією курсу «Природознавство» проводимо по можливості у народні свята, учні знайомляться з народними звичаями, піснями, танцями, іграми, які народна педагогіка передає з покоління в покоління. Оживають пісні і танці - «Топчу, топчу ряс», «Кривий танець», виховується у молодих поколінь глибоко заховане з давніх-давен пращурами.

Молодому розумові з мистецьким нахилом необхідний природознавчий курс, який за допомогою загальних закономірностей зводить сотні і тисячі понять природознавчих предметів в єдину природничо-наукову картину світу. Дуже влучно сказав про це ще Піфагор: «Зведення множини до єдиного – в цьому першооснова краси». Всім молодим поколінням – не тільки музикантам чи гуманітаріям – необхідна Краса, яка розвиває емоційний інтелект під час навчання. Логічний інтелект (IQ) можна надати роботам, а EQ та LQ (емоційний інтелект та інтелект любові) властиві тільки людині. Майбутнє Землі при будь-якому розвитку техніки мають визначати люди.

Відмічу ще одну перевагу інтегрованого курсу «Природознавство» (10–11 кл.) – моделювання учнями цілісностей знань з теми та розділу для уроків узагальнення у вигляді структурно-логічних схем, в яких всі елементи знань, вмінь, навичок, цінностей об'єднані загальними закономірностями природи. Структурно-логічні схеми (СЛС) захищаються на узагальнюючих уроках, а на підсумковому уроці захищаються образи природи. Деякі з них можна назвати художніми творами. Але справа не в художньому оформленні СЛС (учні називають їх ніжно – «еселески»), а в тому, що змодельовані цілісності інформації відкладаються в довготривалій пам'яті учнів і працюють на майбутнє зцілення свідомості, досягнення високих рівнів інтелекту.

Викладачам легко працювати з інтегрованим курсом «Природознавство» (10–11 кл.): в першому семестрі його викладає вчитель фізики та астрономії, в другому – вчитель хімії та біології і екології. Ми не маємо проблем з тим, щоб учні брали чи не брали участь в ЗНО. Стандарт освіти ми виконуємо. Згідно з наказом МОН від 10 січня 2017 р. №25,

zareєстрованим у Міністерстві юстиції України 27 січня 2017 р. за №118/29986, учасники ЗНО мають право на проходження зовнішнього незалежного оцінювання незалежно від змісту навчальних планів та назви шкільних предметів, які вивчають учні.

Працюємо над створенням кабінету природничо-математичних дисциплін в училищі [1, с. 95].

ЛІТЕРАТУРА

1. Ільченко В.Р., Гуз К.Ж., Ільченко О.Г. та ін. Теоретичні та методичні засади інтеграції природничо-наукової освіти основної школи. : посібник / Ільченко В.Р., Гуз К.Ж., Ільченко О.Г. та ін. – К.: Видавничий дім «Сам», 2017. – 320 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН В СТАРШІЙ ШКОЛІ

Ільченко В.Р.

The paper analyses the concepts of competence and subject competence in the aspect of role of regularities in these concepts. It reveals the content of subject competences which lies in pupils' ability to operate the basic regularities of nature and ecology.

Державний стандарт дає таке визначення поняття «компетентність»: «Компетентність – набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається зі знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізуватися на практиці» [1, с. 16]. У наведеному визначенні наявне поняття «закон» (закономірність). Щоб визначити його зміст, звернімося до визначення предметної (галузевої) компетентності, яка є набутих учнями у процесі навчання досвідом специфічної для певного предмета діяльності, пов'язаним із засвоєнням, розумінням і застосуванням нових знань.

Для розкриття проблеми впровадження компетентнісного підходу під час вивчення природничо-математичних дисциплін проаналізуємо, що стоїть на першому місці в цих визначеннях. У визначенні компетентності на першому місці – знання, і предметна компетентність насамперед указує на освітні галузі, під час засвоєння яких учні здобувають знання. Нас цікавлять освітні галузі «Природознавство» і «Математика».

За С. Гончаренком знання – особлива форма духовного засвоєння результатів пізнання, процесу відображення дійсності, яка характеризується усвідомленням їхньої істинності. Невід'ємними якостями справжніх знань є їхня систематичність, усвідомленість [2, с. 137]. В основі систематичності знань лежать закони й закономірності, оскільки система – закономірно пов'язані елементи. Істинність знань також визначається обґрунтуванням їх законами, оскільки істина і закон – одне і те ж.

Таким чином, компетентнісний підхід під час вивчення природничо-математичних дисциплін пов'язаний з визначенням закономірностей, які мають бути покладені в основу систематизації природничо-математичних знань, формування вмінь застосовувати отримані знання, досвід, розуміння знань і вмінь, «що можуть цілісно реалізуватися на практиці».

Звертаючись до термінів «цілісно», «розуміння», побачимо взаємозв'язок цих термінів і їх залежність від законів чи закономірностей, які мають лежати в основі засвоюваних учнями знань з природничо-математичних предметів.

Ознакою цілісності є підлягання всіх її елементів спільним для них закономірностям (А. Уйомов, А. Цофнас), а розуміння не досягається інакше як через включення нового знання в цілісність. Такою цілісністю може бути наукова картина світу – система знань з освітніх галузей «Природознавство», «Математика», «Мови і літератури» та ін. В основі наукової картини світу як системи знань про дійсність лежать загальні закономірності природи, екології, культури.

Компетентнісний підхід у вивченні природничо-математичних дисциплін у старшій, а також в основній школі має полягати у формуванні здатності учнів оперувати насамперед загальними закономірностями природи – збереження, направленості процесів до рівноважного стану, періодичності процесів у природі. Зміст закономірності збереження включає закони і поняття фізики і хімії, закони збереження і перетворення енергії, закон збереження маси речовини, закон збереження електричного заряду, поняття однорідності простору і часу, поняття симетрії, поняття математики (число, рівняння, функції); зміст закономірності спрямованості процесів до рівноважного стану включає другий закон термодинаміки, принцип мінімуму енергії, закон природного добору, з математики – поняття екстремуму, похідної та ін.; зміст закономірності періодичності процесів у природі включає періодичний закон, біоритми, закони обертового та коливального руху, тригонометричні функції.

Загальні закономірності природи включають також загальні закономірності біології (закономірність збереження, спрямованості процесів до рівноважного стану, періодичності процесів), які об'єднують понад два десятки законів екології.

У деяких країнах, наприклад в Іспанії, галузеві (предметні) компетентності означені Національним стандартом освіти. Так, наприклад, компетентності, які мають бути сформовані в процесі засвоєння учнями предметів освітніх галузей: «Природознавство» – оперування базовими законами природи, суспільства та довкілля; «Математика» – оперування базовими законами природи, суспільства, культури та довкілля [3, с. 242].

Оперування загальними закономірностями природи, закономірностями екології дає можливість учням об'єднати предмети природничо-математичного циклу в цілісну систему знань – наукову картину світу, набувати холистичного світогляду, що за прогнозами еліти планети – Римського клубу – буде основною ознакою Нової освіти ХХІ ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти // Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України. – 2012. – № 4–5 (лютий). – С. 3-57.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Локшина О.І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу: теорія і практика (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): монографія. – К.: Богданова А.М., 2009. – 404 с.

РОЛЬ КАБІНЕТУ НАУКОВОГО СВІТОГЛЯДУ В СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Ільченко О.Г.

The paper raises a problem of necessity of the cabinet of scientific worldview for the high school. This cabinet will enable teachers and pupils to unite the information into the holistic system of knowledge about reality (scientific picture of the world) and to develop its personally significant component – life-affirming image of the world.

Цілісне світорозуміння, інтегральне мислення, цілісна свідомість, яка не підлягає програмуванню – основні риси випускників закладу середньої освіти, яким належить представляти у світі націю українців. Експерти Римського клубу відзначають, що життєздатними будуть ті суспільства, представникам яких Нова освіта забезпечить холистичний світогляд, екологічну свідомість, здатність підтримувати рівновагу між людиною і природою [1].

Умови реалізації Нової освіти великою мірою будуть залежати від освітнього середовища. Саме від нього на 29% залежить ефективність дидактичного процесу.

Під освітнім середовищем ми розуміємо систему впливів і умов формування особистості за соціально заданим зразком, а також можливостей розвитку природних обдарувань учня – його інтелекту, мотивації навчання, зміцнення психічного і фізичного здоров'я.

Освітнє середовище включає матеріальну базу (шкільне приміщення, кабінети, зелені класи, екологічну стежку та ін.), педагогічний та учнівський колектив, батьків, зміст і методи навчання, навчально-методичне забезпечення у відповідності з цілями навчання, особливостями розвитку суб'єктів навчання.

У традиційній шкільній кімнаті, в традиційних кабінетах фізики, хімії, біології, математики недостатньо умов для формування цілісного світогляду, цілісного світорозуміння учнів. Матеріальна база школи спрямована на вузькопредметне викладання змісту освіти, яке веде до формування сегментованої свідомості представників суспільства.

Розроблені співробітниками відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти проекти кабінету природознавства та кабінету довкілля, що створюють умови для формування цілісних знань про природу, про середовище життя людини, втілені в деяких школах (Шишацька ЗОШ ім. В.І. Вернадського, ЗОШ № 26 м. Полтави, Дніпровська ЗОШ Верхньодніпровського району та ін.).

Центром освітнього середовища старшої школи, яка забезпечує випускникам цілісне світорозуміння, цілісну, екологічну свідомість, може бути кабінет цілісного світогляду, який дає можливість учням і вчителям формувати у старшокласників наукову картину світу під час вивчення природничо-математичних, літературознавчих та інших предметів.

У такому кабінеті поряд з традиційним обладнанням (дошка, стіл для вчителя) та технічними засобами навчання і мультимедіа мають бути осередки, які дають можливість вчителям різних предметів як надавати учням цілісність знань з освітніх галузей – «Природознавство», «Математика», «Мови та літератури», так об'єднувати їх в єдину систему знань, вмінь, ціннісних орієнтацій – в наукову картину світу та особистісно значущу для кожного учня систему знань про дійсність – життєствердний національний образ світу. Образ світу формується у дитини від перших днів життя і до кінця його. Залежно від змісту освіти, технології навчання, виховання він може бути життєствердним, агресивним, деструктивним.

Кабінет цілісного світогляду, навчальна діяльність в його осередках допоможе учителям різних предметів об'єднувати знання, вміня, цінності, набуті учнями в цілісність і таким чином досягати їх розуміння.

Розроблений співробітниками відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти кабінет наукового світогляду враховує структуру кабінету довкілля, який є моделлю етноприродного культурного довкілля учня початкової школи. Під кабінет «Довкілля» відводиться велика кімната з підсобним приміщенням, в якій розміщуються прилади, реактиви для лабораторного і демонстраційного експерименту, спільного для освітніх галузей (наприклад, природничої, здоров'язбережувальної та ін.).

У великій кімнаті розміщені осередки: мінімузей, мінітеатр (шафи з декораціями, костюмами), мінімайстерня (шафи з інструментами, матеріалами та виробами молодшокласників), астрономічний куточок разом з метеорологічним, в якому розміщені карта зоряного неба, «народний прогностик», телескоп; куточок живої природи, найчастіше розміщений біля світлої стіни з вікнами. У кабінеті наявний осередок «Речі природодослідника» [2].

Проект кабінету наукового світогляду планує осередки «Краєзнавство», «Природничо-математична освіта», «Улюблені літературні твори», «Мала Батьківщина – любов моя» – телесеріал відеоуроків у довкіллі, в тому числі учнівських, «Моделюємо у віртуальній реальності».

Цей осередок викликає найбільшу зацікавленість учнів, бо вони можуть проникнути в клітину, в людський організм, моделювати електростанцію на сонячних батареях для власної оселі, моделювати з деталей автомобіль, який монтують робітники на сусідньому підприємстві...

Справа у вартості обладнання такого осередку в кабінеті наукового світогляду (потрібні спеціальні програми для створення віртуальної реальності, окуляри для учасників моделювання, спеціалісти, які будуть розробляти програми і навчати учнів, учителів). Але такі осередки необхідні в кабінетах шкіл, які намагаються готувати молоді покоління до життя в Новому віці [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. Малахов А. «Come on!» — юбилейный доклад Римского клуба [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://malakhov.link/come-on-report>.
2. Ільченко О. Г. Методичні рекомендації до організації кабінету довкілля/ О.Г. Ільченко. — Полтава : Довкілля-К, 2004. — 24 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕОГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ШЛЯХОМ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСТВА В ЦІЛОМУ, ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ РІВНЕВОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ В ШКОЛІ.

Ключка М.В.

The innovative society implies the developed leadership skills of its citizens because they need to be a step ahead in all spheres, have to realize the necessities of changes and have desire to implement them into reality. The recent crisis of our country is provoked particularly by the absence of efficient leadership and modern institutions of the formation of leadership competences, in particular, in the secondary education.

В кожному навчальному закладі необхідно створити і впровадити конкретні умови для виховання лідерських якостей всіх учасників навчально-виховного процесу. Зокрема, розробити навчально-методичний супровід формування лідерської компетентності учня та вчителя, програми виховання. Створити програмно-методичні комплекси психолого-педагогічної підтримки розвитку особистості, процесів її соціальної інтеграції. Формувати банк даних обдарованих дітей.

Лідерство визначається в термінах лідерської поведінки, рольових відносин, впливу на постановку цілей. Воно розглядається як процес і як властивість. Більшість визначень лідерства як процесу передбачає наявність впливу. Це неформальний вплив на членів групи з метою управління та координації її дій для досягнення цілей.

Сучасний світ – світ змін, лідер повинен бути уважний до змін, що відбуваються у зовнішньому світі, в його команді. Уміння отримувати зворотний зв'язок і швидко реагувати, упереджувати - значить бути на півкроку попереду всіх. Лідер повинен вміти реагувати не тільки швидко, але і володіти різними стратегіями поведінки. До кожної людини має бути свій підхід, важливо його не тільки знайти, але й взаємодіяти з ним, враховуючи свої і його інтереси.

Як показують результати досліджень, лідери володіють більш високим інтелектом, ніж їх «паства». Багато лідерів прагнуть до виконання складніших та творчих завдань, виявляють підвищений інтерес до вирішення поставлених питань. Як результат, маємо високо-соціальну підготовлену молодь, яка в складних ситуаціях є більш гнучкою та здатною до адаптації.

Дитина є суб'єктом навчального процесу, тому доцільно у практику роботи вчителя впроваджувати такі навчальні технології, інтерактивні методи та форми діяльності, які ставлять за мету не нав'язування правил і норм та примусове їх виконання, а створення умов для осмислення суті моральних правил і норм, їх доцільності, добровільного сприйняття, творчого застосування, набуття досвіду морально-ціннісного ставлення до самого себе, до людей, до навколишнього світу, до предмету, який вивчає, в даному випадку предмету географії.

У державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти згадується декілька видів компетентностей які передбачають розвиток особистості учня, адаптація його до суспільства, здатність ефективно діяти у відповідних сферах життєдіяльності.

Географічна компетентність в освіті розцінюється як сучасна інноваційна стратегія репрезентацій знань. Поширення поняття «компетентність» як в освітньому просторі, так і у бізнес-середовищі пояснюється бажанням підкреслити використання прогресивних освітніх методів і найкращих управлінських інструментів.

Географічна компетентність полягає у навчанні учня застосовувати на практиці набуті знання, уміння та навички, здатність приймати рішення та нести за них відповідальність.

Для успішного формування географічної компетентності учнів потрібно орієнтуватися на компетентнісноорієнтований підхід із використанням сучасних освітніх технологій, а саме упровадження проектних технологій, проблемний підхід, розвиток критичного мислення та ін. Паралельно із традиційними фронтальними та індивідуальними формами роботи необхідно залучити учнів до колективної діяльності (парна, групова робота) із застосуванням інноваційних методик, використанням інформаційно-комунікаційних засобів. Розвивати різнобічну особистість учнів, морально-етичні якості, формувати навички природо-охоронної діяльності.

Головне завдання сучасного вчителя географії – не лише надати ґрунтовні знання зі свого профільного предмету, а й підготувати дитину до життя в інноваційному суспільстві, формувати на уроках географічну компетентність особистості як важливу складову лідерських якостей.

Учні ХХІ століття – це покоління Z, у них нові вподобання, можливості та сприйняття світу. Педагог повинен підлаштовуватись до дітей, використовувати сучасні методи та форми роботи, щоб бути на одній сходинці з сучасним підлітком. Пріоритетними для формування географічної компетентності в цілому, лідерської зокрема, виділяємо рівневу диференціацію.

Однією із складових успіху засвоєння знань учнями на відповідному їм рівні та допомоги вчителю при організації роботи на уроці є різнорівневі диференційовані завдання. Слід створити для учнів такі завдання, які будуть для них оптимальними не лише по рівню розвитку та успішності, а й враховуватимуть їх особистісні здібності та нахили.

Вдалим компетентнісним підходом у використанні рівневої диференціації є робота в різновікових групах, коли діти навчають своїх однокласників, учнів паралельного класу. Це є надзвичайно ефективним видом діяльності. Саме робота у різновікових групах (коучинг) дає можливість продемонструвати кожному учневі свої здібності, працюючи за девізом «Навчаючи інших - навчаюся сам». Зокрема, формується вміння зрозуміти особливості та неповторність кожної особистості, реалізується вищевикладений гуманний принцип "жодного позаду".

Застосування рівневої диференціації при навчанні географії, як одного з шляхів врахування індивідуальних особливостей учнів, необхідно і можливе. Рівнева диференціація сприяє більш міцному і глибокому засвоєнню знань, розвитку індивідуальних здібностей, розвитку самостійного творчого мислення. Дана форма навчання має більшу перевагу в порівнянні з традиційною методикою навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392)

2. Клепко С.Ф., Литвинюк Л.В. Формування лідерської компетентності в школі/ С.Ф. Клепко, Л.В. Литвинюк.- Полтава, 2012.- С.150, 158, 165.
3. Святченко О. В. Диференціація – умова успішного навчання / О.В. Святченко Поч. освіта. – № 12 (берез.) – 2007. – С. 3.
4. Трейси Б. Личность лидера / Перевод с англ. / Шеелен Ф. М - М.: Попурри, 2002. - 288 с.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ НАУКОВОЇ КАРТИНИ ЖИВОЇ ПРИРОДИ ЧЕРЕЗ РОЗВИТОК УЯВЛЕННЯ ПРО ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ТА ЄДНІСТЬ ОРГАНІЧНОГО СВІТУ В СУЧАСНОМУ ПОЛКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Кожева С.І., Савельєва Л.В.

The main purpose of the New Ukrainian school is to create a school that will give students not only knowledge, as it is now, but also the ability to apply it in life so the entire contents of the education should be aimed at developing harmonious individuals capable of responding to modern trends in social development in an appropriate way. It is the study of the evolution of different systems of organs that makes it possible to form a coherent scientific picture of nature in the modern multicultural environment.

На перетині тисячоліть людство вступає до нового типу цивілізації, опанування нових способів та різновидів прогресу. Саме тому ХХІ століття ставить перед людиною, а значить і перед освітою як сферою, що готує людину до життя, нові вимоги, але у той же час створює для освіти дивовижні можливості.

Сутність сучасного процесу навчання складає не лише збагачення особистості певною сумою знань чи формування навичок практичної діяльності, а всебічна підготовка людини до життя.

Саме тому головна мета Нової української школи – створити школу, у якій буде приємно навчатись і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й вміння застосовувати їх у житті, та змістом усієї системи освіти має стати гармонійно розвинена особистість. Пріоритетне завдання освіти передбачає орієнтацію на інтереси особистості, адекватні сучасним тенденціям суспільного розвитку.

В процесі вивчення біології учні знайомляться із сучасними досягненнями різних біологічних дисциплін, закономірностями життєвих явищ, особливостями організації та функціонування усіх рівнів живої матерії. Особлива увага приділяється взаємозв'язкам живих організмів із середовищем їхнього існування, проблемам охорони довкілля, викладаються історичні гіпотези еволюції органічного світу.

Важливу роль у формуванні наукового світогляду учнів відіграє розуміння процесу еволюції як цілих систематичних груп, так і окремих систем органів. Це дає можливість розуміти розвиток від простого до складного, причини та наслідки таких ускладнень. Тварин слід визнати не тільки найбільш високоорганізованими, а й найбільш різноманітними за будовою істотами (їх налічується до 2 млн. видів), тому що еволюція тварин порівняно з представниками інших царств Еукаріотів відбувалась багатопланово. За період свого історичного розвитку тварини зазнали найбільшого числа ароморфозів.

Здатність живих істот до життя в різних умовах є результатом еволюції не тільки їх самих, але і їхніх систем органів. За вимогами сучасної програми учні 7-х та 10-х класів, вивчаючи процеси життєдіяльності тварин, повинні називати органи кровообігу, типи кровоносних систем, значення транспорту різних сполук по організму і робити висновок про ускладнення будови організмів тварин, пов'язане з удосконаленням і розширенням функцій.

Нижче ми розглянемо еволюційні аспекти транспорту речовин, кровоносної системи органів тварин, починаючи з одноклітинних організмів і закінчуючи ссавцями. Порівняльні характеристики фізіологічних систем тварин дають можливість глибше зрозуміти конкретні шляхи еволюції органічного світу та особливості будови тіла.

Кров та кровоносна система утворилися як результат еволюційного розвитку. Найпримітивнішою системою транспорту у живих організмів було проникнення речовин шляхом дифузії. Тіло одноклітинних всією своєю поверхнею контактувало з навколишнім середовищем.

Більша частина клітин багатоклітинних організмів безпосередньо не контактує з довкіллям. Щоб забезпечити такі контакти, у примітивних тварин утворилися спеціальні міжклітинні канали, по яких рідина потрапляла у міжклітинний простір. Цю рідину називають гідролімфою. Вона за своїм складом суттєво не відрізняється від води.

Немертвини є найпростішими сучасними тваринами із спеціальною транспортною системою. Ці організми мають одну спинну і дві бічні кровоносні судини, які з'єднуються поперечними судинами. У більшості високоорганізованих тварин система кровообігу складається зазвичай із кровоносних судин і серця.

На наступному етапі еволюції виникли спеціальні порожнини тіла, по яких здійснювався рух гемолімфи, що відрізнялася за складом від води. Крім того, що гемолімфа транспортувала поживні речовини і продукти обміну, вона брала участь у перенесенні газів (крім комах). У її складі наявні спеціальні пігменти, такі як гемоціаніни, гемоглобіни тощо. Рух гемолімфи здійснювався по незамкненій кровоносній системі.

З появою замкненої кровоносної системи виникло внутрішнє середовище організму, яке складається із трьох рідин: кров, лімфа, тканинна рідина. Вони відрізняються за складом і функціями. Кров – сполучна тканина, яка складається із плазми (міжклітинної рідини) та формених елементів (клітин крові: еритроцитів, лейкоцитів та кров'яних пластинок тромбоцитів, які забезпечують зсідання крові).

Історичний розвиток пройшла вся система кровообігу в цілому. У дощових черв'яків примітивна кровоносна система, яка представлена двома поздовжніми судинами, з'єднаними між собою кільцевими судинами.

Поява серця (у членистоногих та молосків) надала можливість збільшити швидкість руху крові. Це дозволило активізувати метаболічні процеси. У риб відбувся розподіл на окремі системи кровообігу та лімфообігу – кровоносна та лімфатична системи. У зв'язку з виходом тварин на суходіл внаслідок еволюційних процесів значних змін набула система кровообігу, в результаті чого стінки кровоносних судин потовщали, виросла маса серця.

У амфібій та рептилій розпочалося виділення двох кіл кровообігу та поділ серця на камери. У крокодилів вперше з'явилося чотири камери у серці. З появою теплокровності у птахів та ссавців чітко сформувалася сучасна кровоносна система, яка включає два кола кровообігу, чотирикамерне серце та судини трьох типів: артерії, вени та капіляри.

Отже, вивчення еволюції різних систем органів дає можливість формувати цілісну наукову картину живої природи в сучасному полікультурному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клепко С.Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С.Ф. Клепко – Полтава: ПОІППО, 2006.– 328с.
2. Зоологія хордових / Булахов В.Л., Новіцький Р.О., Гасо В.Я, Пахомов О.Є. – Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2009. – 128 с.
3. Задорожний К.М. Біологія і екологія (профільний рівень): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти/ К.М.Задорожний, О.М.Утевська. - Харків : «Ранок», 2018. – 240с.

РОЗРОБКА ЗАСОБІВ ДЛЯ СТРУМИННО-ЛЬОДЯНОГО РІЗАННЯ ПЛАСТИН ІЗ ТВЕРДИХ ТА НАДТВЕРДИХ МЕТАЛІВ

Крикунов В.С.

Cryogenic cutting is a supersonic jet of liquid nitrogen that released under high pressure. This is a modern technology that can cut superheavy and durable materials that are not available to other types of cutting. Cryogenic cutting is a competitor for other high-tech types of cutting. A promising method of cutting plates of heavy and superheavy materials is the use of high-speed jets of water carrying ice particles.

Освіта ХХІ століття — це освіта для сучасної людини. Щоб знайти своє місце в житті, бути успішним, сучасний випускник має швидко адаптуватися до змінення життєвих ситуацій, використовувати знання для розв’язання життєвих проблем, планувати стратегію власного життя; бути комунікабельним. Тому важливою й актуальною проблемою сучасної школи має бути формування в учнів компетентнісного підходу. Наприклад, до вивчення природничо – математичних наук.

Знання основних математичних законів та правил, кількісних методів дослідження, обчислювальних прийомів є однією із найважливіших вимог до професійної діяльності сучасного фахівця. Саме математична компетенція допомагає мені в адекватному застосуванні математики для вирішення проблем повсякденного життя.

Кріогенне різання — надзвуковий струмінь рідкого азоту, що випускається під високим тиском. Цесучасна технологія, яка може розрізати надтовсті міцні матеріали, недоступні іншим видам різання. Перспективним методом різання пластин із твердих і надтвердих матеріалів є застосування високошвидкісних струменів води, що несуть частинки льоду. У силу особливостей таких струменів окремим завданням, що представляє інтерес для досліджень, є розробка засобів їх формування. Метою роботи є:

- дослідження процесу формування водокрижаного струменя та різання пластин із твердих і надтвердих матеріалів,
- виконати дослідження для доведення переваг кріогенного різання (різання усіх видів матеріалів і металів, висока швидкість різання, практично необмежена товщина матеріалу чи металу, що підлягає різці, висока якість різки товстого металу, відносна безпечність процесу різання),
- розробити засіб для струминно – кріогенного різання пластин із твердих і надтвердих матеріалів (струминно – кріогенна головка).

Для досягнення поставленої мети планується розв’язання низки завдань:

розробити методику теоретико - експериментальних досліджень процесу струминно - кріогенного різання пластин із твердих і надтвердих матеріалів, для експериментальних досліджень спроектувати і виготовити струминно – кріогенну головку, на підставі виконаних досліджень установити основні закономірності, які визначають вплив комплексу факторів на ефективність різання матеріалу водокрижаними струменями, для вибору обладнання, інструменту та режимів різання визначити основні фактори, які визначають і характеризують процес різання, розробити 3-D модель, яка відображатиме моделювання змішування чистої води та рідкого азоту в змішувальній камері головки для водокрижаного різання, розрахувати економічну ефективність даної методики, навести умови охорони праці на виробництві.

Для досягнення поставленої мети нашої роботи ми:

- опрацювали різні види різання із застосуванням води для доведення переваг кріогенного різання,
- розробили струминно – кріогенну головку для струминно – кріогенного різання пластин із твердих і надтвердих матеріалів,
- на підставі виконаних досліджень установили основні закономірності, які визначають вплив комплексу факторів на ефективність різання матеріалу водокрижаними струменями, для вибору обладнання, інструменту та режимів різання визначили основні фактори, які характеризують процес різання,
- розрахували технологічні параметри різання матеріалу водокрижаним інструментом.
- розробили 3-D модель, яка відображає моделювання змішування чистої води та рідкого азоту в змішувальній камері головки для водокрижаного різання,
- розрахували економічну ефективність даної методики, довели переваги водокрижаного різання (висока швидкість реза; практично необмежена товщина розрізається або металу; висока якість різки товстого металу; відносна безпека процесу),
- акцентували увагу і на недоліках водокрижаного різання (висока вартість обладнання; у разі різання більше 5-6 секунд тонкий метал може буквально розсипатися через швидке його охолодження до наднизьких температур),
- навели умови, які повинні бути дотримані з охорони праці працівників під час застосування в роботі кріогенного різання.

Отже, перспективним методом різання пластин із твердих і надтвердих матеріалів є застосування високошвидкісних струменів води, що несуть частинки льоду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антоненко О.В., Саленко О.Ф. Принципи створення адаптивних систем для керування процесом гідрорізання. Вісник

- Кременчуцького державного політехнічного університету. 2004. № 6(29). С. 18–22.
2. Саленко О.Ф., Струтинський В.Б. Техніка та технологія гідроструменевої обробки: монографія. Київ: ІЗМН ВІПОЛ, 1998. 252 с.
  3. Саленко О.Ф., Петко І.В., Третьяков О.В. Гідро- та гідроабразивна обробка: Теорія, технологія та обладнання. Київ: ІЗМН, 1999. 484 с.
  4. Саленко О.Ф., Бондаренко М.Й., Петко І.В., Приходько В.І. Гідроструменеве очищення поверхні твердого тіла. Вісник Житомирського інженерно-технологічного інституту. 2001. №1. с.79-91.

ОСОБИСТІСНА ОРІЄНТАЦІЯ ПРИ ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ З ФІЗИКИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ДИТИНОЦЕНТРИЗМУ

Кулішова Г.П.

When implementing the ideas of the new Ukrainian school aimed at comprehensive development of personality and formation of universal human values, the teacher should give full attention to the humanitarian aspect of physics course: fostering the students' creative activity, providing conditions for their self-education, enabling their personal self-development, facilitating their search for own individuality, self-fulfillment and holistic world view.

Сучасний освітній простір потребує пошуку ефективних способів організації навчально-виховного процесу в школі. Оновлення й філософського переосмислення потребують курси природничо-математичного циклу. Тому надзвичайно актуальною є проблема гуманізації викладання фізики в навчальному закладі.

Важливим аспектом сучасної школи є формування нових способів мислення. Учень повинен навчитися використовувати засвоєну інформацію у різних сферах діяльності. Активізувати можливості, закладені в індивіді – центральна ідея гуманізації. Мотивований розвиток механізмів пізнавальної діяльності, логічного, образного, аналітичного, дедуктивного та інших видів мислення – прояви гуманізації у навчанні.

Природничі науки складають теоретичну основу техніки, їх вивчення сприяє формуванню раціонально-аналітичного мислення особистості. Сучасний освітній простір вимагає пошуку нетрадиційних підходів до змісту і структури навчального процесу. Нетрадиційність зумовлена тим, що необхідно розглядати зміст курсу фізики відповідно до організації навчального процесу з позицій інтересів самих учнів. “Як навчити учня, як примусити його вчитися?” Ці запитання кожен із нас ставить тисячу разів. І часто стаємо безпорадними від того, що ми даємо інформацію, намагаємося використовувати всі нові методи і прийоми, а учень маючи необхідні знання, неспроможний відповісти правильно, через урок – два, не згадає про що йшла мова на попередніх уроках.

Одна з причин те, що кінцева мета – просте накопичення знань, механічне «зубріння», в якому учень не бачить ніякого сенсу.

Особистісно орієнтоване навчання саме і передбачає мотивацію досягнення, спрямування до успіху, коли найбажанішим є просування вперед, інтерес до всього нового, стан рухливої гармонії з собою та навколишнім оточенням. Процес засвоєння знань треба організовувати таким чином, щоб учень був змушений постійно тренувати не стільки пам'ять, скільки здатність вирішувати творчі завдання.

Все людське пізнання є безперервним процесом постановки та вирішення нових завдань. Починати навчати мислити треба з уміння правильно ставити питання. Вчити мислити означає вчити умінню побачити проблему, а згодом знайти її вирішення. Факти в особистісно орієнтованому навчанні грають не головну роль, головне – розуміння суті процесу. У цьому випадку дитина сама може знайти необхідну їй інформацію.

Із перших секунд уроку потрібно створити доброзичливу атмосферу, не просто поважаючи особисту гідність учнів, а й звертаючись до них, як до співавторів уроку, використовуючи їхній суб'єктивний досвід. Фронтальні методи роботи можна використовувати тільки для пояснення нової інформації, важкої для засвоєння. Далі можна застосовувати роботу в групах, індивідуальні форми засвоєння інформації. Дуже важливо оцінювати не тільки саме завдання, а й варіативність прийомів його виконання. Звичайно, наївно вважати, що особистісно орієнтоване навчання вирішить усі проблеми сучасної освіти! Це не панацея від усіх негараздів, але це допоможе виховати особистість, здатну орієнтуватися в навколишньому середовищі, в світі.

Гіпотеза – аргумент – висновок – ось ключові поняття особистісно орієнтованого навчання. Звертання до них виховує критичне мислення учнів, виховує не пасивних “гвинтиків”, а активних громадян суспільства. Такий підхід передбачає переорієнтацію у шкільній освіті, який, на жаль, залишається недостатньо розробленим на рівні педагогічного проектування, яке дає вчителю чіткі орієнтири для його реалізації. У співвідношенні мети і результатів якість освіти повинна бути інтегрованим підсумком всього курсу навчання фізики.

Таким чином пізнавальна активність учнів буде спрямована на досягнення свідомо визначеної мети, пов'язаної з потребами дитини.

Перераховані вимоги на уроках фізики реалізуються за допомогою групової навчальної діяльності учнів. Групова діяльність значною мірою відповідає тенденціям сучасного уроку фізики, зокрема, таким, як відмова від авторитарного стилю навчання, курс на ініціативу учнів, увага до вироблення умінь приймати свої рішення обґрунтовано.

Спільна робота учнів – природна передумова подолання внутрішньої суперечності між зовнішньою спрямованістю на встановлення нормальних стосунків у колективі та індивідуальним характером процесів засвоєння, закріплення і поглиблення знань. Учні можна систематично привчати до співпраці не лише словесно, обґрунтовуючи необхідність співробітництва в колективі, а й спрямуванням навчальної діяльності на рівень спільної роботи під час розв'язування певних завдань.

У дидактиці під груповою формою навчання розуміють таку організацію навчальних занять, при якій групі учнів ставлять єдине пізнавальне завдання, для якого необхідне об'єднання зусиль усіх її членів та їх тісна взаємодія.

Ознайомлення дітей з фізикою як особливим методом світопізнання, розуміння ними зв'язку фізики з дійсністю,

уявлення про фізичне модулювання сприяють розвитку наукового світогляду. Використання фактів з історії фізики формує в учнів уявлення про фізику як невід’ємну частину загальнолюдської культури.

За особистісно орієнтованого підходу змінюються роль і функції вчителя та учня в навчальному процесі. І якщо вчитель відіграє роль консультанта й організатора навчання, то учень стає головною фігурою, яка сама підшукує та створює нові знання. Здобути якісну освіту, спираючись тільки на підручник неможливо. Тому учень повинен уміти працювати з додатковою літературою, що дає йому змогу підвищити рівень знань, розширити й поглибити їх, ознайомитись із сучасними науковими проблемами.

У формулах нової української школи сказано, що головна мета української системи освіти-створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формувати покоління, здатні навчатися впродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства.

Завдання, яке висуває принцип дитиноцентризму, - створення такої системи освіти, яка була б особистісно орієнтованою.

Тобто щоб у цій системі кожен, хто навчається, розраховував на те, що до нього ставитимуться не як до посереднього учня чи студента, а як до індивідуальності. Щоб бачили в ньому ті чи інші особливості, враховували їх, плекали самодостатню особистість, здатну бачити та вирішувати соціально значимі проблеми та максимально реалізовувати власні можливості.

Усе життя нової школи має бути організовано за моделлю поваги до прав людини, демократії. Нова школа плекає українську ідентичність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бібік Н.М. Нова українська школа: порадник для вчителя. – Київ: Літера ЛТД, 2018. с.6-7
2. Сиротенко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. – Харків: Основа, 2003. с.80

MATHEMATICAL COMPETENCIES FOR THE 21 CENTURY SOCIETY

Oleksandr Misiats

This presentation attempts to engage the field in a discussion about what mathematics is needed for students to succeed in society, especially with an increase in technology and digitalization. We raise questions about what mathematical proficiency means in today's world and what shifts need to be made in both content and pedagogy to prepare students for 21st Century Skills and mathematical reasoning.

In my talk, I'd like to stimulate a discussion about what mathematics education should aim for in preparing students for the digital age.

To illuminate the need for such a discussion, we will explore potential answers to the question, “What are the implications of the computerization and globalization of our society for mathematics education?”

Although we recognize, that mathematics education for the future should be considered within the context of STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) education (English, 2015), in our view, mathematics deserves focused attention. This is especially true because of the way computerization affects mathematics and vice versa. Moreover, applications of mathematics also concern a variety of non-STEM fields, such as social sciences, finance, logistics, and risk analysis.

The motivation for our exploration is in the fact that the role of mathematics in our society is not only growing, but that mathematics is also increasingly done by machines. This will have an impact on both future job requirements and on the mathematics one will need to understand the world. So the question arises, “How can mathematics education prepare students for being able to participate in the digital society of the future?”

I will start by investigating what changes are taking place in the world around us as a consequence of digitalization and globalization (Friedman, 2005). Next, I will explore what this might mean for the goals of mathematics education for the future.

Given its prominence in the public discourse on education for the future, I will address the so-called 21st century skills, which might be pursued in mathematics education, as well as mathematics-specific goals, which chart the demands of the twenty-first century from the perspective of work and employability. It is important to note here on how the character of mathematics at the workplace differs from school mathematics.

Then, I will touch upon the competencies that are at stake, taking as our starting point in an analysis of mathematical activity in a setting where computers do the mathematical calculations. The analysis will be complemented with an inventory of mathematical topics that deserve more attention given the progressive role they are playing in society. I plan to initiate a brief discussion of mathematics for everyday life in the context of the digital age. In closing, we will try to emphasize that 21st Century digitalization of society requires a focus on mathematical competencies that complement the work of computers. This points to modeling and applications as goals for mathematics education.

REFERENCES

1. K. Gravemeijer, M. Stephan, C. Julie, F.-L. Lin and M. Ohtani, What Mathematics Education May Prepare Students for the Society of the Future? Int J of Sci and Math Educ (2017) 15: S105–S123, DOI 10.1007/s10763-017-9814-6
2. English, L. D. (2015). STEM: Challenges and opportunities for mathematics education. In K. Beswick, T. Muir & J. Wells (Eds.), Proceedings of 39th Psychology of Mathematics Education conference (Vol. 1, pp. 3–18). Hobart, Australia: PME.
3. Hoyle, C., & Noss, R. (2003). What can digital technologies take from and bring to research in mathematics education? In A.J. Bishop, M.A. Clements, C. Keitel, J. Kilpatrick and F.K.S. Leung (Eds.), Second international handbook of mathematics education (pp. 323–349). Dordrecht, the Netherlands: Springer.
4. Friedman, T. L. (2005). The world is flat: A brief history of the twenty-first century. London: Macmillan.

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Мазур Н.В.

Cognitive games broaden general knowledge, develop ingenuity, cognitive forces and abilities of schoolchildren. The use of game elements opens up to the teacher unlimited possibilities to diversify the structure of the lesson, enriching it with the independent work of the students. The purposeful use in practice of the teacher of the game elements will increase the efficiency of training, will enrich and raise the higher level of teaching process

Нова українська школа ставить перед учасниками освітнього процесу нові завдання, що пов'язані з розвитком стійкого інтересу до предметів природничо-математичного циклу і, насамперед, математики, адже саме вона є рушієм сучасної науки і техніки.

Сучасний урок математики це багатогранний процес, де вчителю доводиться різними засобами розв'язувати навчально-виховні завдання. Звичайно, викладання математики має свої особливості, що залежать від специфіки самого предмета; проте значну частину навчальних завдань можна успішно реалізувати через дидактичні ігри, використавши їх як елемент уроку. Серед тих засобів, що сприяють розвитку в учнів інтересу та активності на уроках математики, можна виділити природний потяг дитини до гри. В своїй роботі пропоную дітям дидактичні ігри, в яких сполучаємо цікаве і серйозне, добровільне і обов'язкове. Саме добровільність гри допомагає вчителю включити енергію учнів в розумово організовану, цікаву роботу, культурний відпочинок і захоплюючі розваги. Поряд з цим цікава дидактична гра є одним із важливих засобів розвитку інтелекту учня, виховання уваги та вміння підтримувати в собі уважність до самостійного навчання. Майстерність вчителя полягає в тому, щоб він, вміло користуючись мимовільною увагою дітей, виховував у них здатність до довільної активної уваги.

Граючи у пізнавальні ігри, діти знаходять у них відображення свого власного життєвого досвіду, перевіряють отримані знання, повторюють і переосмислюють їх. Разом з тим вони оволодівають новими знаннями, зміцнюють пам'ять та збагачують мову.

На початковому етапі вивчення математики активна пізнавальна гра часто замінює дітям інтелектуальну роботу. У грі діти розвиваються, виховують у собі ті риси характеру, що необхідні для подальшого серйозного навчання. Пізнавальні ігри розширюють загальні знання, розвивають винахідливість, допитливість школярів.

Введення ігрових елементів потребує гнучкої методики викладання, вимагає від учителя знань, умінь та відповідних навичок, а також креативності, творчості, нестандартності у проведенні уроку. Ігровий момент на уроці - це не тільки освітня проблема, а й проблема виховна. Під час гри використовую яскраві факти, що задіюють емоційну сферу учнів

Ігрові елементи відкривають перед учителем необмежені можливості збагатити структуру уроку, доповнити її самостійною роботою учнів над новими поняттями, термінами. Як наслідок під час таких занять учні набувають можливість самостійно орієнтуватися в навчальному матеріалі, звикають відповідати нестандартними фразами на запитання.

Ясна річ, що на якому б етапі уроку ми не використали ігровий елемент, він повинен бути коротким, не більше 3-5 хвилин, і ефективним.

Під час такого уроку учитель спостерігає учнів в нестандартній для уроку ситуації і отримує додаткову інформації про учнів має зручні нагоди для допомоги та індивідуальних порад, здійснення особистісноорієнтованого навчання. При цьому вчитель не тільки спостерігає та допомагає окремим учням, а й сам, активно включається в урок, тому індивідуальне виконання завдання кожним учнем буде поєднуватись з елементами колективної роботи. Такі ігри можуть бути виконані і при повторенні математичних формул перед уроком узагальнення, побудованим на повторенні раніше вивченого, перед самостійною, контрольною або практичною роботами. В усіх цих випадках гра позитивно впливає на емоційний стан вихованців, позбавляє сухості, одноманітності.

Цілеспрямоване використання в практиці вчителя ігрових елементів підвищить ефективність здобутих знань, покращить рівень викладання та засвоєння предмету.

Звичайно, математичні ігри найбільш доцільно використовувати в позакласній роботі, але деякі з них можуть допомогти вчителю підтримати увагу учнів і на уроці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Шевчук П., Фейнріх П. Інтерактивні методи навчання: Навч. Посібник./Заг. ред.. П.Шевчука і П.Фенріха.-Щецин:Вид-во WSAP, 2015.-170 с.
2. Нова українська школа. Порадник для вчителя. Навчально-методичні рекомендації. Київ – 2017 // <https://ru.calameo.com/books/004893623eb570293970e>

ТЕХНОЛОГІЇ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ І МОЖЛИВОСТІ ЇХ ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ У НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Підоріна Л.І.

The article highlights the issues of implementing effective technologies of integrated learning into learning and educational process. It also analyses the practicality of implementing a new integrated subject, adapted to students' age " The basis of all- unity" for senior students.

У навчально-виховному процесі інтеграція розглядається і реалізується дотепер досить однобічно і у цілому не сприяє розвитку учнів, а інколи і гальмує цей процес. Використання у навчально-виховному процесі саме технологій інтеграції має суттєву перевагу над безсистемним використанням різних форм і видів інтеграції, адже технології розраховані на гарантований позитивний результат.

На думку багатьох учених освіта має потребу в інтегративних процесах у наступних напрямках:

- 1) Інтеграції потребують чотири елементи змісту освіти (за І.Я. Лернером та В.В. Краєвським), які об'єктивно

взаємопов'язані. Кожен з елементів змісту освіти виконує специфічні функції в соціальній культурі і формуванні особистості, характеризує свій спосіб засвоєння. Взаємозв'язок способів засвоєння утворює три рівня засвоєння знань: а) усвідомленого сприйняття і запам'ятовування; б) застосування знань за зразком і в знайомій ситуації; в) творчого застосування знань і вмінь у нових навчальних ситуаціях [3]. В.П. Беспалько виділяє не три, а чотири рівня досягнень (компетенцій, засвоєння) учнів:

1. Учніський рівень діяльності – початковий рівень навчання, головною особливістю якого є нездатність учня самостійно, без допомоги взагалі (підказка, інструкція, алгоритм) відтворити і застосувати засвоєну інформацію.

2. Виконавський рівень засвоєння – рівень початкової професійної діяльності. Учень на цьому рівні здатний відтворити по пам'яті раніше засвоєну інформацію і застосувати засвоєні алгоритми діяльності (без сторонньої допомоги) для рішення типових задач.

3. Експертний рівень діяльності – рівень висококваліфікованої професійної діяльності, досягнення якої дозволяє вирішувати широке коло нетипових (нестандартних) задач.

4. Творчий рівень діяльності – здатність учня добувати об'єктивно нову інформацію завдяки своїй унікальній обдарованості у даному виді діяльності і ефективній підготовці до неї [1, 2].

Отже, процес навчання розглядається як об'єктивно цілісна система, властивість цілісності якої розповсюджується на будь-який відрізок навчального матеріалу, будь-який текст, що підлягає засвоєнню, так як кожен з них містить потенційно всі елементи змісту освіти і процесу навчання. Шкільна технологія, завдяки якій цього можна досягти у навчанні географії – це, наприклад, технологія творчого навчання географії з використанням структурно-логічних схем (СЛС) [3]. Організація навчально-виховного процесу з обов'язковою реалізацією всіх чотирьох елементів змісту освіти і є та організація, яка природно дозволяє формувати в учнів досвід творчої діяльності, застосувати будь-які відомі педтехнології і методики з метою формування досвіду репродуктивної, репродуктивно-продуктивної і творчої діяльності та досвіду емоційно-ціннісного відношення до світу, формує те оптимальне інтегроване навчальне середовище, де можуть бути використані будь-які розумні види інтеграції.

2) На мотивацію інтегрованого навчання у школі мають впливати інтеграційні процеси в науці (духовно-теоретичне освоєння світу), соціально-політичній практиці (матеріальне освоєння світу). Навчально-виховний процес, де має місце інтеграція чотирьох елементів змісту освіти, вирішує і ці завдання. А саме:

а) завдання розвитку інтелектуального творчого потенціалу. Суспільству потрібні спеціалісти, здатні суміщати виконавчу, управлінську та творчу працю; б) поглиблення взаємопов'язаних процесів диференціації та інтеграції. Інтеграція наук реально відбувається внаслідок диференціації наук, атрибутом чого є їхнє взаємопроникнення, взаємодія і перетинання. Вважається, що інтеграція наук на даний час проявляється й закріплюється в утворенні «перехресних» і «перехідних» наук, а синтез знань знаходить своє вираження у виробленні більш загальних понять, принципів, теорій, концепцій; в) створення багатьох стикових, суміжних і комплексних галузей наукового знання. Доцільність у відображенні цієї тенденції у навчальному процесі мають спеціалізовані школи та профільні класи старшої школи; г) формування цілісного розуміння світу на основі положень теорії всеєдності та формування в масовій свідомості нової наукової картини світу і нового світогляду на основі нової наукової парадигми – парадигми всеєдності. Мова йде не про формування цілісного уявлення про щось, якийсь предмет, явище, відношення, світ, адже такого уявлення у природі та у нас не існує [1]. Мова йде про отримання знань про цілісність світу, його всеєдність. Всеєдність – це властивість оточуючого світу, що характеризується повною взаємо- проникністю і одночасно взаємороздільністю елементів цілого [2].

Недостатнє знання сучасною людиною оточуючого світу, в т.ч. його всеєдності – це провина як науки, так і системи освіти, яка не зуміла забезпечити належної природознавчої підготовки випускників навчальних закладів на основі нових наукових парадигм. Оперування суспільством таким рівнем свідомості означало б бажання і вміння вирішувати проблеми, попереджувати їх та прогнозувати наслідки і, що найважливіше, - не створювати їх та знаходити правильні напрямки свого розвитку. Тому в шкільній освіті обов'язково повинні бути створені умови для формування в учнів цілісного розуміння світу, творчого інтегративного мислення та найвищого (третього за В.П. Беспалько) ступеня усвідомлення засвоєння та діяльності, який проявляється при використанні міжпредметної інформації з дисциплін з об'єктом вивчення, відмінним від об'єкта вивчення певної дисципліни. Наприклад, при вирішенні географічної задачі використовуються знання і методи із теорії всеєдності, теорії систем, валеології. (Другий ступінь усвідомлення проявляється учнем, якщо для аргументації вибору дії він використовує знання і дані з дисциплін з тим же самим об'єктом вивчення. Стосовно вирішення задач по географії – то це використання знань з астрономії, фізики, хімії, біології, економіки, історії. Перший ступінь усвідомлення – це використання даних тільки з тієї дисципліни, з якої учню стало відомо про дію [2]. Стосовно географії – це з географії, математики, креслення).

Суміщення трьох дисциплін (фізики, хімії, біології) в курсі «Природознавство» та вивчення цього навчального матеріалу у підпорядкуванні трьома фундаментальним фізичним закономірностям по суті не є інтеграцією. Для вирішення такого завдання потрібне введення у старших класах адаптованого до віку учнів нового предмета «Основи теорії всеєдності», можливо, з розділом «Основи людинознавства (суспільствознавства)». З точки зору інституціональної інтеграції – це мегапредмет.

У змісті цього предмета мають розглядатися:

- поняття про субстратну, еволюційну, процесуальну, структурну єдність оточуючого світу [2]; можливо, - поняття про названі чотири аспекти єдності фізичної, хімічної, біологічної, географічної картини світу. При вивченні ГО Землі можна спостерігати і вивчати прояв, дію будь-яких законів, закономірностей, що стосуються галузі знання «природознавство». Географія – єдина навчальна дисципліна, що має в своєму складі більше 140 дисциплін і вивчає природу Землі як цілісну систему [3].

- відображення всеєдності в загальних законах природи [2](можливо, і у закономірностях). При виконанні учнями

інтегрованих дослідницьких завдань на творчому рівні з даної дисципліни інтеграція знань і способів діяльності відбувається на найвищому для учнів школи рівні.

Такий предмет має бути розроблений науковцями. Без сумніву він буде мати велику цінність, адже цього потребує сучасний історичний період розвитку науки і суспільства та невирішені глобальні проблеми людства, які воно все ж таки має вирішити на єдино можливому – творчому рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клепко С.Ф. Інтегративна освіта і поліморфізм знання. – Київ – Полтава – Харків: ПОПОПП, 1998. -360с.
2. Маца К.О. Принципи всеєдності в системі наукових теорій сучасного природознавства // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. Серія Гуманітарні науки. – 2001. - № 2. – С.24-29.
3. Підпоріна Л.І. Технологія творчого навчання географії з використанням СЛС // Географія. – 2004. - №11-12. – С.1-44.

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Повтораченко Н.О.

The important questions of using multimedia technologies at the Nature Study lessons are investigated in the article. The level of information technology realization in the educational sphere is considered. We have found out that using multimedia advances the quality of pupils' knowledge and improves their motivation to study. Information technologies are determined to activate the rational organization of cognitive activity of students as well as to allow individualizing the educational process.

В умовах широкого використання засобів сучасної комп'ютерної техніки в навчальному процесі значно зростають вимоги до використання мультимедійних засобів навчання. Окрім базових знань, потрібних учням необхідно оволодіти основами роботи з сучасним комп'ютером, уміти застосовувати інформаційно-телекомунікаційні технології та можливості мережі Internet для досягнення визначених навчально-виховних цілей, оволодіти нові організаційні форми навчальної діяльності. Тому перед педагогічними навчальними закладами постає необхідність введення на уроках з природознавства застосування можливостей сучасного комп'ютера в процесі викладання.

У провадженні мультимедійних засобів у навчальний процес сучасної школи дає можливість учням розширювати свої знання, спонукає до активного навчання, є дієвим засобом активізації пізнавальної діяльності, дає можливість з цікавістю вивчати будь-які предмети мультимедійні засоби навчання універсальні, оскільки повинні використовуватись на різних етапах заняття: під час мотивації як постановка проблеми перед вивченням нового матеріалу; при поясненні нового матеріалу як ілюстрації; під час закріплення та узагальнення знань; для оцінювання навчальних досягнень. В сучасних умовах, враховуючи велику і серйозну зацікавленість учнів інформаційними технологіями, можна використовувати цю можливість в якості потужного інструменту розвитку мотивації на уроках природознавства.

Роль вчителя є проєктувальною й організаційною, оскільки він добирає комп'ютерні програми до уроку, практичний матеріал й індивідуальні завдання, допомагає учням у процесі роботи, оцінює їх знання й розвиток. Механізм інформаційних технологій має реалізовуватися на трьох рівнях:

1. Методичному рівні, що передбачає здійснення апробації, експертизи та подальшого вдосконалення і використання інноваційних навчальних засобів, визначає шляхи ефективного їх упровадження.
2. Технологічному рівні, що передбачає здійснення інформаційно-телекомунікаційну, технічну підтримку навчального процесу й адекватного йому інформаційно-освітнього середовища.
3. Експертному рівні, що передбачає послідовне впровадження на основі інформаційних інновацій системної диференціації та індивідуалізації навчального процесу школи.

Головною метою освітньої галузі «Природознавство» є формування в учнів уявлення про цілісність природи, виховання гуманної, творчої, соціально активної особистості, здатної екологічно мислити, дбайливо ставитися до природи, розуміти значення життя як найвищої цінності.

Комп'ютер може використовуватися на всіх етапах: як при підготовці до уроку, так і в процесі навчання: при поясненні (введення) нового матеріалу, закріпленні, повторенні, контролі. На уроці природознавства на тему: « Охорона природи. Рослини рідного краю з Червоної книги України» використовую мультимедійну презентацію, навчальний відеофільм «Правила поведінки на природі» та вправи створені на електронному сервісі Learningapps.org, яка дає можливість учням в ігровій формі розподілити рослини на дерева, кущі, трави, розподілити правила поведінки в лісі «можна», «не можна».

Під час вивчення темі «Гриби. Бактерії» застосовую мультимедійні презентації. Вивчаючи з учнями тему: «Чинники середовища життя», демонструю навчальний відеофільм про природу нашої планети. Вивчаючи з учнями тему: «Значення природи для життя людини. Бережливе ставлення до природи» використовую показ навчального відеофільму «Бережи природу». Також впроваджую навчальний проєкт, де застосовую показ мультимедійної презентації «Мій домашній улюбленець». При підготовці проєкту «Прийняття організмів до періодичних змін умов середовища» використовую навчальний відеофільм «Тварини взимку», а також показ навчальних відеофільмів про різноманітні середовища життя, планети, зірок, мультимедійні презентації, готую з учнями уроки-проєкти, де учні самостійно опрацьовують матеріал і презентують на уроці. Це спонукає учнів до пошуку інформації, її обробки. Учні користуються мережею «Інтернет» в пошуках цікавинок з природознавства.

Використання мультимедійних засобів навчання можливо, якщо сформувати мультимедійне середовище, яке дозволить оптимізувати планування навчального процесу, більш ефективно управляти інформаційно-освітніми ресурсами, здійснювати моніторинг освітнього процесу й забезпечувати систематичний контроль за якістю. Визначальними показниками ефективності впровадження механізму мультимедійного середовища є пошуки інформації (конкретність, точність, правильність); локалізація, запам'ятовування, оцінювання, упорядкування, порівнювання інформації, що дозволяє

реалізувати в рамках вищої освіти дві основні мети – підготовка учасників навчального процесу[2].

Таким чином, інформаційні технології надають можливість: раціонально організувати пізнавальну діяльність учнів у ході навчального процесу; зробити навчання більш ефективним, залучити до процесу активного навчання категорії учнів, які різняться здібностями і стилем навчання; використовувати специфічні властивості комп'ютера, що дозволяють індивідуалізувати навчальний процес і звернутися до принципово нових пізнавальних засобів. Впровадження технології мультимедіа і інформаційної комп'ютерної мережі Інтернет впливає на систему освіти, викликаючи значні зміни в змісті і методах навчання природознавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Імбер В.І. Мультимедійне навчання як новий напрям нових інформаційних технологій // Нові інформаційні технології в навчальних закладах України: Матеріали Міжнародної конференції пам'яті проф. І.І. Мархеля, 21-26 червня 2005 р. – Одеса, 2005. – С. 66-68.
2. Савченко Л.О. Використання мультимедійних технологій при підготовці майбутніх учителів трудового навчання. Лариса Савченко/ Науково-дослідна робота в системі підготовки фахівців-педагогів у природничій, технологічній та економічній галузях: матер. У Всеукр. наук-прак. конф. з між. участю. - Бердянськ: БДПУ, 2015. – 132-135

ДОСЛІДНИЦЬКІ ЗАВДАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

П'ятецька Л.В.

The material of the article is related to the analysis of the problem of organizing work aimed at using creative experimental tasks that will help realize the goal of involving students in various activities in order to develop the ability to acquire and apply knowledge in practice and transfer them to new situations. Some examples of explanatory problems are given.

До першочергових завдань сучасного навчального процесу слід віднести пошук шляхів розвитку здібностей, мислення, ініціативності, творчої особистості, лідера. Це вимагає пошуку шляхів удосконалення форм та урізноманітнення методів роботи. Сучасна школа вимагає активізувати компетентнісний підхід у викладанні шкільних предметів.

У цьому аспекті фізика серед природничих наук має надзвичайно велике значення, закладаючи при цьому фундамент природничої освіти, природознавства, філософії, оскільки предметом дослідження науки є пошук закономірностей багатогранної природи. Важливу роль відіграють фізичні знання в сучасному розвитку IT-галузі, є основою нанотехнологій. Сучасна фізична освіта повинна орієнтуватися на випередження, оскільки гострою є потреба у висококваліфікованих спеціалістах, а значить, гострою є потреба якісного навчання основам технічних дисциплін у комплексі – математиці, фізиці, інформаційним технологіям. Але без розвитку ініціативності, лідерства, здатності до прийняття виважених рішень, здатності до поміркованого ризику теж не можливе існування сучасної людини.

Пізнання нового є природною потребою учня, є невичерпним джерелом творчої діяльності вчителя. Очевидно, що людина спочатку знайомиться з предметами оточуючого середовища, здобуває необхідні знання, уміння та навички і на кінець, навчається діяти. Провідну роль у цьому відіграють всі органи чуття. Важливо розвинути уміння бачити, слухати, чути, аналізувати, набувати досвіду застосовувати нові знання в практичній діяльності, вміння застосовувати їх у нових ситуаціях. Необхідним є уміння розв'язувати практичні завдання, які стосуються життєдіяльності людини, формування екологічної культури, відповідальності за бережливе відношення до природних ресурсів.

Завдання фізичної освіти вимагає знайомства учнів з практичним застосуванням вивчених явищ і закономірностей у побуті, техніці, виробництві. Дослідницька робота учнів має величезний потенціал для вирішення багатьох питань в оволодінні фізичними знаннями. Зміст демонстраційного експерименту сприяє розвитку мислення школяра, спостережливості, формує навички до узагальнення спостережуваних явищ, передбачення подальшого перебігу процесу. Посилення ролі дослідного, проблемного і частково – пошукового методів навчання, розв'язування експериментальних задач забезпечує активність розумової діяльності. Експеримент дає можливість висувати гіпотези або припущення, для підтвердження яких необхідно добре орієнтуватися у взаємозв'язках природних явищ, умінні застосовувати різноманітні прийоми самостійної роботи, евристичному підходу. Аналізуючи спостережуване явище, виявляються причинні зв'язки, формуються навички поглибленого закріплення знань, розвивається логіка, творчість, розширює свої межі кругозір, посилюється пізнавальний інтерес учнів до навчання, підвищується рівень загальної культури. Учні набувають досвіду застосування знань на практиці та перенесення їх у нові ситуації.

Використання дослідницьких завдань дає змогу вирішити велику кількість навчальних задач. У процесі роботи реалізуються принципи логічної послідовності та наступності, забезпечується можливість опанувати методи взаємодії. Також залучення батьків до повсякденного шкільного процесу має свій позитивний момент. Діяльність сприяє розвитку емоційного компоненту та комунікативних здібностей, дитина краще вивчає те, що може зрозуміти і використати.

Також реалізуються логічна послідовність використання засобів навчання: робота з отриманою інформацією → пошук матеріалів → опрацювання результатів → висновок → презентація. Представлення результатів своєї діяльності удосконалює уміння будувати розповідь, дотримуючись послідовності: вступ, викладення, завершення.

Дослідницькі роботи передбачають індивідуалізацію, розширення обсягу знань, дають можливість вирішувати завдання на вищому рівні пізнавальної активності. Виконання роботи може супроводжуватися використанням таких наочних методів: ілюстрації, виготовлення карток, малюнків, плакатів, схем. Під час міжгрупової дискусії реалізується аналіз навчальної діяльності.

Відповіді на безліч запитань «Чому?» можна знайти самостійно, шукаючи відповіді на них. Учні удосконалюють логічне мислення, розвивають творчість, нестандартний підхід до розуміння суті фізичних явищ та зв'язків між ними. Передувати дослідницькій роботі може пошук відповідей на цікаві питання. Наприклад:

- Чому свічка горить швидше в приміщенні, де температура -200С, ніж така сама свічка, що горить у приміщенні, де температура +200С?

- Чому вигідніше купити для опалення 1 м³ березових дров, ніж соснових, хоча питома теплота їх згоряння однакова?
- Чому з тарілки і зі склянки однакова кількість води випаровується з різною швидкістю?
- Чому, коли в кімнату з морозу внесли порожню, закриту корком пляшку, через деякий час корок вискочив?
- Чому пастухи, які пасуть худобу високо в горах, під час варіння м'яса на багатті, накривають казан покришкою і зверху кладуть каміння?

Виконання ж самої роботи може наштовхнути на вирішення низки додаткових питань.

Наприклад: Розкриття квітки на поверхні води.

- Вирізати з паперу восьмикутну зірку
- Зігнути її кути, утворивши в центрі плоску основу
- Загнути пелюстки всередину
- Покласти паперову квітку на поверхню води в тарілці

Результат - квітка поступово розкривається

Пояснення...вода, внаслідок капілярності, проникає крізь пори паперу і заповнює їх, папір змочується і вирівнюється.

Питання, що можуть виникнути під час аналізу:

Що зміниться, якщо брати різний папір, змінити температуру води, та інші...?

Введення дослідницьких завдань у систему роботи є досить актуальною проблемою, дозволяє здійснювати дидактичний принцип наочності. Проведений, при вирішенні завдань, фізичний експеримент робить їх для учнів актуальним, допомагає сформувати стійкий пізнавальний інтерес. Дослідницькі задачі відіграють велику роль у формуванні вміння оцінювати власні знання та можливості, аналізувати власну діяльність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наволокова Н.П. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій. Харків: Основа, 2011. 176с.
2. Пошетун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ, 2007. 142 с.

РЕАЛІЗАЦІЯ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ НА УРОКАХ ГЕОГРАФІЇ ШЛЯХОМ ПРОБЛЕМНОЇ ПОБУДОВИ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Рохно Т.М.

The purpose of our research is theoretical understanding of the use of the potential of school geography for pupils to acquire the most important competencies at a level that will enable them to actively participate in society and learn throughout their lives. The possibility of forming these abilities through the use of problem learning combined with the use of interactive methods is considered.

Сучасне суспільство вимагає від школи підготовки учнів, що можуть самостійно вирішувати важливі життєві завдання, бути соціально активними, усвідомлювати події, вміти критично мислити, та використовувати набуті знання для вирішення реальних проблем. Тому все більшого значення в освіті набуває компетентнісний підхід, оскільки саме компетентності, на думку експертів, дозволяють визначити готовність випускника до подальшого особистого розвитку та активної участі в житті суспільства.

Географічні компетентності особистості є важливими в сучасному світі, ознакою, якою є глобалізація. Вони дозволяють формувати комплексний погляд на світ, визначати просторові зв'язки між його компонентами, оцінювати та висловлювати власне ставлення до сучасних проблем.

У компетентнісно орієнтованій моделі навчання значна увага приділяється виробленню в учнів умінь самостійно одержувати знання. Саме технологія проблемного навчання дозволяє розвивати вміння, що пов'язані з розвитком усіх груп компетентностей, необхідних людині в житті.

Ідеї проблемного навчання сьогодні отримали новий резонанс. Адже розвиток особистісного потенціалу учня відбувається лише за умови постійного збагачення творчим досвідом у процесі активної пізнавальної діяльності.

Використання інтерактивних технологій, дозволяє вирішити порушені на уроці проблеми. Це дозволяє учням відчувати почуття власного відкриття, переживати радість творчості і успіху, стимулює на кожному етапі навчання нові прояви творчості.

Проблемний урок – це творчий процес, коли учні знаходяться в пошуку, інформаційна діяльність доповнює творчу, конкретизує окремі факти і приклади.

До методичної системи побудови проблемних уроків слід віднести:

- а) створення навчальної ситуації: реальної чи формальної з метою виявлення в учнів інтересу до поставленої вчителем проблеми і мотивування доцільності її розгляду на уроці;
- б) постановку пізнавальної задачі, завдання, яке виникає із проблемної ситуації (сократівський метод), чітке її формулювання;
- в) застосування нових знань у процесі розв'язання спеціально підібраних навчальних задач;
- г) підбиття підсумків виконаної роботи, виявлення суттєвого в змісті, способах розв'язання, результатах, обговорення можливих перспектив застосування нових знань.

Важливим етапом підготовки учнів до вирішення завдань уроку є наявність у них певних знань та досвіду. Тому на етапі актуалізації опорних знань обов'язково потрібно перевірити готовність учнів до сприйняття нового матеріалу та залежно від рівня підготовленості учнів обрати найоптимальніший вид завдання, який буде спонукати до пошуку. Адже проблемне завдання повинно ґрунтуватися на тих знаннях і вміннях, якими володіє учень та містило невідоме, те, що

потрібно відкрити, що є характерною рисою досліджуваного об'єкта чи загального способу дій, які слід засвоїти.

Великого значення має мотивація навчальної діяльності. Мета, якої сфокусувати увагу учнів на проблемі і викликати інтерес до обговорюваної теми. Мотивація чітко пов'язана з темою уроку, вона психологічно готує учнів до її прийняття, налаштовує їх на розв'язання певних проблем.

На стадії вивчення нового матеріалу окреслюється певний план роботи над проблемним завданням. Наприклад, прийом «Географічний навігатор» - картки з алгоритмом вирішення проблемного питання. Елементом проблемного навчання може бути «мозковий штурм». Використання цього прийому дозволяє звільнити учнів від незручності, скутості, інерції мислення і шаблонів; вони отримують можливість подивитися на об'єкт або явище з нової, іноді несподіваної точки зору. Під час «мозкового штурму» учні можуть висловлювати будь-які, навіть фантастичні й безглузді, припущення, які необхідно підтримувати і фіксувати для наступного обговорення.

На завершальному етапі розгляду навчальної теми, коли відбувається закріплення отриманих знань, варто визначити систему пізнавальних запитань і завдань, при якій кожний учень виконує завдання відповідних рівнів складності, та завдання творчого плану, що дозволяє учням використати набуті знання. Також пропонуються завдання підвищеної складності, призначені для учнів, які вміють аналізувати, виділяти головне, досліджувати, робити висновки.

Застосування методів проблемного навчання в їх взаємозв'язку з інтерактивними методами навчання сприяє реалізації компетентнісного підходу в навчанні, а також активізації навчально виховного процесу, удосконаленню форм і методів сучасного уроку, викриває нові можливості широкого впровадження в навчальний процес самостійної пізнавальної діяльності учнів.

Отже, створення проблемних ситуацій, вирішення заданих проблем відповідає сучасним вимогам психології та педагогіки навчання й розвитку учнів, оскільки сприяє формуванню самостійності та творчої активності. Дає можливість реалізувати особистісний підхід до навчання й більш повно врахувати інтереси та здібності дітей. Проблемне навчання варто запроваджувати у всіх класах при вивченні шкільної географії, навіть в початковій школі на уроках природознавства. Воно не лише активізує навчальну та пізнавальну діяльність учнів, а й сприяє швидкому формуванню прийомів навчальної роботи.

Проблемне навчання не слід вважати універсальним методом формування географічних компетентностей. Учителеві слід творчо поєднувати різні методи, не відкидаючи й репродуктивного. Адже новий спосіб подачі матеріалу помітно гальмує темпи навчання. Але з часом, при систематичному й послідовному використанні проблемної побудови навчального процесу та інтерактивних технологій, нарешті настає такий період, коли він перестає бути новим, використання його стає звичним, а результати очевидними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гільберг Т. Реалізація компетентнісного підходу до навчання на уроках географії [Текст] / Т. Гільберг // Географія та основи економіки в школі. – 2009. – № 4. – С. 7–10.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/
3. Родигіна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання [Текст] / І. В. Родигіна. – Х. : Основа, 2005. – 96 с. 6. Тімець О. Географічна освіта як основа формування життєвих компетенцій учнів [Текст] / О. Тімець // Географія та основи економіки

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ ЧЕРЕЗ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСНОВНІЙ І СТАРШІЙ ШКОЛІ

Самарська І. А.

This article deals with the concept of ecological competence . Formation of ecological competence is one of the global tasks in the modern world. Success depends on the awareness of the importance of this task, belief and understanding that we should protect our native nature, treat the wounds that are already inflicted and prevent new ones.

Людині в дарунок дісталась ЗЕМЛЯ, Колиска субстанцій, що зветься життя. Та роки минають і плінуть віка, А людство ніяк не збагне, що єдина вона. Усі катастрофи і купи сміття, Поглинуть планету, що йде в небуття. Вже чисте повітря у нас дефіцит, Запаси води вже скінчений ліміт. То мабуть вже треба подбати давно, Про те, щоб такого на Землі не було!

Багато століть людина прагнула запанувати над природою, підкорити її власній волі. Люди пишалися своїми перемогами над природою. Ресурси землі здавалися невичерпними, а тисячі зв'язків, якими людина пов'язана з природою, вважалися неістотними. Аж ось перед поколінням наших сучасників постала нова проблема — переосмислити ставлення до природного середовища, яке складалося протягом століть. Виявилося, що наша планета не настільки велика й багата, щоби можна було не враховувати та не берегти її запаси.[2, С. 3]

Кожне нове покоління приносить людству нові докази загострення протиріч у плані взаємодії суспільства і природи. Причин багато: прискорення науково-технічного прогресу, недосконалість технології виробництва в багатьох країнах світу, традиції, що склалися історично, споживацьке ставлення людини до природи.

Результатом набуття екологічної компетентності підростаючим поколінням є розвиток нової екологічної культури, у процесі опанування якої учні усвідомлюють загальні закономірності розвитку природи й суспільства, а у подальшому житті підкоряють всі види своєї діяльності вимогам раціонального природокористування, піклуються про покращення природного середовища, не допускаючи його руйнування та забруднення.

На сьогодні єдиного підходу до визначення поняття екологічної компетентності немає. Сучасні вчені-педагоги мають різний підхід до визначення екологічної компетентності. Так О. Колонькова говорить про екологічну компетентність як систему знань, умінь та навичок у сфері екологічної діяльності, що відповідають внутрішній позиції та забезпечують

кваліфіковане розв'язання екологічно небезпечних ситуацій, спостереження та контроль за дотриманням екологічних вимог у різних сферах життєдіяльності згідно з екологічним законодавством України [3, С. 379].

А.В. Маршицька розглядає екологічну компетентність як здатність особистості до ситуативної діяльності в побуті та природному оточенні, коли набуті екологічні знання, навички, досвід і цінності актуалізуються в умінні приймати рішення і виконувати адекватні дії, усвідомлюючи їх наслідки для довкілля [4, С. 20].

Ми вже стали звикати до слів «екологія», «забруднення навколишнього середовища» і продовжуємо свою бездіяльність. Що може майбутнє покоління зробити для навколишнього середовища? З чого треба почати? Хто в цьому допоможе? Яку роботу необхідно проводити, щоб підліткам було цікаво?

На цьому етапі не можна обмежуватися тільки «просвітництвом» учнів з питань охорони природи. Гострота сучасних екологічних проблем поставили перед школою важливе завдання - навчити та виховати молоде покоління, здатне по-новому розв'язувати проблеми охорони, перетворення та раціонального використання природи.

На розвиток екологічної компетентності учнів під час навчального процесу впливають три взаємопов'язані складові: екологічні знання, екологічні переконання, екологічна діяльність. Особливе призначення в цьому плані мають предмети природничого циклу. Біологія й екологія дають дітям картину сучасного світу рослин, тварин, усього навколишнього середовища. Фізика й хімія дають наукові основи та принципи сучасного виробництва. Історія, правознавство показують недопустимість варварського ставлення до природи.

Перша складова — накопичення екологічних знань: саме на уроці учні засвоюють провідні ідеї та поняття, наукові факти про природу, опановують прикладні знання та вміння з вивчення й оцінювання стану навколишнього середовища, усвідомлюють неприпустимість негативних впливів на природу в усіх видах діяльності людини. На уроках формується потреба спілкування учнів з природою, виховується етика поведінки, що виключає заподіяння будь-якої шкоди чи збитку природі.

На цьому етапі я використовую не тільки виразне, емоційне, живе слово, але й увесь арсенал засобів навчання в поєднанні з різноманітними методами, це і перегляд відеофрагментів про екологічний стан в Україні та в інших країнах, і дослідження учнями досвіду природоохоронної роботи, шляхом анкетування, бесід, і екологічних прогулянок, походів, екскурсій, на яких можна ознайомитися з інформацією про охорону рослин та тварин.

Друга складова — становлення екологічних переконань: розглядаючи екологічну освіту як один з діючих засобів у плані оптимізації відносин людини та природи, метою якого є формування екологічної культури кожного школяра, я широко використовую нетрадиційні уроки, на яких проводяться екологічні аукціони, зустрічі-КВК, колективні рольові ігри, ігри-змагання, конференції, уроки-подорожі, екологічні проекти тощо.

Третя складова — екологічна діяльність — включає природоохоронну та пропагандистську діяльність.

До природоохоронної діяльності, крім традиційних форм і методів екологічного виховання, таких як екологічна стежина, екологічні ігри, тренінги, робота в живому куточку, виступи агітбригади, я також використовую і сучасні форми роботи — це розробка проектів на природоохоронну тематику, збір фотоматеріалів і робота з ними, догляд за кімнатними рослинами, клумбою біля школи, конкретна трудова діяльність під час екологічних десантів — розчищення парків.

До пропагандистської діяльності відносяться розповіді про природу рідного краю, складання пам'яток, екологічних газет, інформаційних буклетів; проекти з охорони навколишнього середовища; турніри знавців природи; конкурси розповідей про рослини, тварин; вікторини, кросворди та вірші на екологічну тематику.

Формування екологічної компетентності на уроках біології — це один з найбільш перспективних напрямків роботи. Він базується не тільки на використанні інноваційних технологій, а й на принципах доброзичливості, взаємної довіри, взаєморозуміння. Це, у свою чергу, забезпечує гармонійне формування всіх компонентів екологічної культури: інтересу до природи, знань про природу, моральних та естетичних почуттів щодо неї, позитивної діяльності й поведінки в природі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербицький В. Методи дослідження. /В. Вербицький // Біологія. — 2008. - №12. - С. 2-3.
2. Дерій С.І., Ілюха В.О. Основи екології/ Навчальний посібник для шкіл, Малих академій наук з поглибленим вивченням екології. — Київ, 2000. — С.3 — 5
3. Колонькова О.О. Формування екологічної компетентності старшокласників засобами дистанційної освіти / Колонькова О.О. // Теоретико– методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. праць. — Кам'янець– Подільський, 2007. — Вип. 10. Т.1. — С.379–387.

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ТВОРЧОЇ ІНІЦІАТИВИ ТА АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ

Середа Т. В.

The article consists with theoretical and practical aspects of formation of the motivation of cognitive activity/ It help creative initiative and activity of students in classes on disciplines of the natural cycle. Examples of different methods of interactive learning are given.

Сучасна педагогіка має потужний арсенал когнітивних технологій навчання, які останнім часом досить широко використовуються під час організації навчального процесу[1].

Керуючись новими державними освітніми документами, найважливішими завданнями педагога є формування універсальних учбових дій, спрямованих на мотивацію пізнавальної діяльності та творчої ініціативи студентів, що забезпечать вміння навчатися, здатність самостійно працювати, веде їх до саморозвитку та самовдосконалення.

Педагоги постійно шукають нові форми і методи викладання, які б давали найвищий коефіцієнт засвоєння

студентами навчального матеріалу, прищеплювали їм практичні навички[1]. Однією з таких новітніх освітніх технологій, що відповідає усім сучасним вимогам, є технологія розвитку критичного мислення, мета якої – інтерактивне включення студентів в освітній процес.

Технологія розвитку критичного мислення виділяється серед інших інноваційних педагогічних ідей вдалими поєднанням проблемності та продуктивності навчання з технологічністю заняття та ефективними методиками. Вона дає змогу отримувати наступні освітні результати:

- вміння висловлювати свої думки чітко, впевнено та коректно по відношенню до оточуючих;
- вміння створювати власну думку на основі розуміння різноманітного досвіду, ідей та уявлень;
- вміння вирішувати проблеми,
- здатність самостійно займатися власною ;
- вміння співпрацювати в групі;
- здатність вибудовувати конструктивні взаємовідносини з іншими людьми.

Головною метою технології критичного мислення є розвиток інтелектуальних здібностей студента, що дозволять йому вчитися самостійно.

В технології розвитку критичного мислення виділяють наступні задачі:

- виокремлення причинно-наслідкових зв'язків;
- розгляд нових ідей та знань в контексті тих, що вже здобуті;
- розуміння взаємозв'язків між окремими частинами інформації;
- знаходження та виділення помилок у судженнях;
- вміння диференціювати ті факти, що можна перевірити від припущень та особистої думки;

вміти акцентувати увагу на головному, відокремлюючи його від несуттєвого в тексті чи промові.

Погоджуємося з думкою С.У. Гончаренко, що асоціація (від лат. associatio – з'єднання, сполучення) – це зв'язок між елементами психіки за якого поява одного елемента в певних умовах викликає появу іншого, з ним пов'язаного; суб'єктивний образ об'єктивного зв'язку між предметами і явищами. В асоціаціях ніби закріплюється знову минулий досвід людини, її попередня практика[3].

Наведемо деякі приклади креативних методик інтерактивного навчання (технології критичного мислення):

«Ромашка запитань» або «Ромашка Блюма» – систематика питань, що базується на таксономії учбових цілей по рівням пізнавальної діяльності: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез та оцінка. Створена видатним американським психологом та педагогом Бенджаміном Блюмом. («Блюм» в перекладі з німецької означає «квітка»).

Технологія ефективного читання, інсерт-технологія – це вміння критично усвідомлювати нову інформацію та знаходити зв'язки з вже вивченою, шляхом опрацювання текстового матеріалу. Представляє собою систему знаків, що перетворені в таблицю, заповнення якої відбувається в процесі роботи з підручником.

Була розроблена американськими вченими Д. Воган і Т. Естес. Дана методика розвиває інформаційну грамотність, здатність до аналітичної та оціночної роботи з текстовим матеріалом, дозволяє орієнтуватися в різноманітних джерелах інформації, запускає механізми самоосвіти та самоорганізації.

Кроссенс – асоціативна головоломка, методика формування універсальних навчальних дій у тих, хто навчається. Надає можливість розвивати комунікативні та регулятивні вміння і навички роботи з інформацією. Якщо кросворд – «зарядка для розуму», то кроссенс – це «значеннєві перетинки» або «змістовні перехрестя». Може бути тематичним або символічним. Автори методики зарубіжні вчені С.Федін та В. Бусленко (2009 р.).

Майндмепінг (mindmapping, ментальні або асоціативні карти, карти пам'яті) — це зручна та ефективна техніка візуалізації мислення; компактний спосіб викладання навчального матеріалу, застосування якого на заняттях дозволяє студентам самостійно засвоювати матеріал, допомагає розвивати пам'ять, увагу, креативне та критичне мислення [2]. Автор цієї техніки, Тоні Б'юзен, який одним із перших запропонував застосування інтелект-мап у 1970 р. Сучасними педагогами ментальні карти використовуються як допоміжний засіб для створення, відображення, структурування, класифікації ідей, що виникають під час вивчення нового матеріалу, розв'язанні проблемних ситуаційних завдань та ін.

Технологія критичного мислення направлена на:

формування нового стилю мислення, для якого характерні відкритість, рефлексивність, гнучкість, усвідомлення альтернативності рішень, що приймаються;

розвиток таких якостей особистості як комунікативність, креативність, мобільність, самостійність, відповідність за власний вибір та результати своєї діяльності;

розвиток аналітичного, асоціативного та критичного мислення.

Застосування технологій критичного мислення є відносно новим напрямком в українській педагогіці. Як освітня інновація вони набули активного розвитку близько десяти років тому, проте активно використовується для формування мотивації пізнавальної діяльності студентів, їх активності та творчої ініціативи в процесі навчання, сприяють професійній спрямованості процесу здобуття знань, підвищують емоційність та інтерес до навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кордон В., Костецька В. Нетрадиційні форми й методи проведення занять – шлях до успіху. Освіта. Технікуми, коледжі. 2009. № 2 (23). С.4-5.
2. Озерян О. Поради Тоні Б'юзена з техніки створення ментальних карт [Електронний ресурс] / О. Озерян. Режим доступу : http://sonyah.blogspot.com/2011/11/blog-post_6964.html
3. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. К. : Либідь, 1997. 366 с.

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Спичка Г. І.

An article on the formation of key competencies in mathematics lessons and the role of tasks in the formation of mathematical competence.

Метою навчальної діяльності є всебічний розвиток особистості. Досягти цієї мети можна шляхом формування ключових компетентностей, тобто умінь висловлювати власну думку, критично мислити, бути творчим та ініціативним, приймати рішення, співпрацювати з іншими людьми та відповідати за свої дії.

Учитель математики має можливість формувати ключові компетентності учнів під час проведення уроків та позакласних заходів:

соціальна компетентність (створювати проблемні ситуації; розв'язувати задачі різними способами та визначати оптимальний спосіб розв'язання; залучати учнів до роботи в групах);

культурна компетентність (використовувати інформацію з історії математики; розв'язувати прикладні задачі);

комунікативна компетентність (спонукати учнів висловлювати власну думку; стимулювати надання аргументованих відповідей; використовувати інтерактивні методи навчання);

інформаційна компетентність (пропонувати учням звертатися до додаткової літератури, Інтернету; використовувати узагальнюючі таблиці);

компетентність самоосвіти та саморозвитку (використовувати випереджальні завдання; організовувати дослідницьку роботу учнів, залучати до написання наукових робіт);

компетентність продуктивної творчої діяльності (використовувати творчі завдання; проводити нестандартні уроки; залучати учнів до участі в олімпіадах та конкурсах).

Одним із головних завдань учителя математики є формування в учнів математичної компетентності, тобто умінь застосовувати математику для розв'язання задач практичного змісту.

Для формування математичної компетентності учнів ефективним є використання на уроках компетентнісно-орієнтованих завдань. Нестандартні задачі з несподіваним змістом або незвичайними запитаннями, завдання з недостатніми вихідними даними або, навпаки, з даними надлишковими, завдання з багатьма варіантами розв'язання підтримують інтерес до предмету, формують та розвивають творче мислення.

Розв'язування однієї задачі різними способами принесе більше користі, ніж розв'язування декількох стереотипних задач. Розв'язуючи одну задачу різними способами, можна краще зрозуміти особливості того чи іншого методу, його переваги та недоліки. Учні починають шукати ефективні способи, творчо розв'язувати задачі, що сприяє розвитку дослідницьких здібностей.

Завдання на відшукування помилки в наведених неправильних перетвореннях, розв'язаннях, побудовах, висновках і міркуваннях розвивають критичне ставлення до запропонованого навчального матеріалу.

Задачі і вправи, які містять елементи досліджень сприяють розвитку логічного мислення учнів. До таких задач можна віднести задачі на застосування властивостей функцій, геометричні задачі, задачі з параметрами.

Ефективним є використання компетентнісно-орієнтованих завдань при фронтальній, груповій та індивідуальній роботі, при поясненні нового матеріалу, закріпленні вивченого, перевірці знань, систематизації і узагальненні вивченого. Яким би за формою чи за змістом не був урок, головне зробити процес навчання цікавим та ефективним, а мислення учнів – творчим і самостійним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бродський Я. С., Павлов О. Л. Шляхи оновлення змісту шкільної математичної освіти // Математика в школі, № 1, 2008.
2. Коробська Г. Формування в учнів навчальних умінь як складової освітніх компетенцій // Імідж сучасного педагога, №9 – №10, 2005 р.

THE EVOLUTION OF TECHNOLOGY IN THE CLASSROOM

Svitlana Temisheva

Technology has always been at the forefront of human education. From the days of carving figures on rock walls to today, when most students are equipped with several portable technological devices at any given time, technology continues to push educational capabilities to new levels. In looking at where educational methods and tools have come from to where they are going in the future, technology's importance in the classroom is evident now more than ever.

In the 18th century years wooden paddles with printed lessons called Hom-Books were used to assist students in learning verses. It began in 1801 with a large piece of slate hung on the wall in a school in Scotland to provide information to a large audience at one time. Projected aids have been used since 1870. By the 1960s transparencies were in use in classrooms. In the pre-computer years such devices as video, calculator, scantron, photocopier had become a standard. While IBM introduced its first personal computer in 1981, the educational world new that it was on the verge of greatness. The first version of Power Point was released by Microsoft in the year of 1990. Nowadays, cell phones, palmtops, and handheld computers, tablets, laptops and media players are included under mobile learning devices. With the evolution of technology, students achieved competence and got interested in interactive learning. The education industry has moved from distance learning to e-learning and finally to m-learning as knowledge expanded exponentially and the demand escalated.

It seems like years since MySpace, first introduced in 2003, Facebook (2004) and Twitter (2007) have changed both the communication and business worlds. Instant connectivity has branched out from merely a tool of personal communication, to a platform for educational instruction and outreach. Social media is now being recognized as an accepted form of instruction in some instances, and groups such as Scholastic Teachers provide excellent support and tips for instructors. Many instructors use social media to communicate directly with their students, or to form forum-style groups for students to communicate with each other, and

the method seems to be proving valuable in providing one-on-one attention to student's questions and concerns. With the classroom having already evolved into a hotbed of technological advances, what can the future possibly hold that could further educational proficiencies even more? Biometrics, a technology that recognizes people based on certain physical or behavioral traits, is on the technological horizon. The science will be used to recognize the physical and emotional disposition of students in the classroom, altering course material to tailor to each individual's needs based on biometric signals.

A second up-and-coming technology is Augmented Reality (AR) glasses, rumored to be on Google's release list, and this technology could be a whole new world for education. AR Glasses (or even contact lenses) will layer data on top of what we naturally see, to allow for a real-world learning experience. For example, a student wearing AR Glasses could potentially sit at his desk and have a conversation with Thomas Edison about invention. It was Edison, after all, who said that "Books will soon be obsolete in schools. Scholars will soon be instructed through the eye." Multi-touch surfaces are commonly used through equipment such as the iPhone, but the technology could become more relevant to education through entirely multi-touch surfaces, such as desks or workstations. This could allow students to collaborate with other students, even those around the world, and videos and other virtual tools could be streamed directly to the surface.

As technology advances, an educator's abilities will grow by leaps and bounds, and without the knowledge of these changes and capabilities, an instructor has a good chance of being left behind.

REFERENCES

1. Autio, O. (2011). The development of technological competence from adolescence to adulthood. The Journal of Technology Education, 22 (2), 71–89.
2. Wisniewski, M. A. (2010). Leadership and the Millennials: Transferring today's technological teens into tomorrow's leaders. Journal of Leadership Education, 9 (1), 53–68.

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ЗАСОБАМИ ІКТ ДЛЯ ПРОПЕДЕВТИКИ ГЕОМЕТРІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ В 5-6 КЛАСАХ

Терещенко Ю. П.

The successful outcome of geometry learning in secondary and high school is possible if you pay enough attention to its propaedeutics in the course of mathematics for years 5 and 6.

Успішний результат засвоєння геометрії в середній і старшій школі можливий якщо приділити достатньо уваги її пропедевтиці в курсі математики 5 – 6 класів. Дослідженням цього питання займається багато науковців і вони виділяють метод математичного моделювання як один із варіантів ефективного вивчення геометричного матеріалу. У статті наведені способи формування навичок математичного моделювання в учнів 5 – 6 класів та приклади задач, формулювання умов яких відповідають психолого-педагогічним особливостям школярів указаної вікової категорії. Викладання геометричного матеріалу повинно базуватися на використанні наочності й максимально спиратися на життєвий досвід учнів. Вивчення властивостей геометричних фігур має складатися з максимальної кількості практичних завдань і тому використання прикладних задач, що сприятимуть вмінню розпізнавати геометричні об'єкти в навколишньому середовищі, є досить актуальним. Інформаційні технології та середовища програмування дають можливість учителю використати на уроках засоби, які дозволяють зацікавити школярів і спонукати їх до дослідження під час розв'язання тих чи інших задач. У запропонованій статті продемонстровані способи використання ІКТ та середовища програмування Scratch на прикладі вивчення таких тем: "Пряма, промінь, відрізок, ламана", "Кути", "Многокутники. Площа прямокутника".

Моделювання як спосіб пізнання та дослідження застосовується в шкільному навчанні вже з 1-го класу під час вивчення предметів математичного циклу, праці, творчості. З переходом учнів до основної школи настає час ознайомити їх з математичним моделюванням як прийомом діяльності під час дослідження реальних об'єктів і процесів та розв'язування задач прикладного характеру.

Пропедевтика шкільної геометрії починається ще в початковій школі. Ще у початковій школі учні вчать виконувати найпростіші вимірювання й побудови. Але математика у 5-6 класах покликана сформувати в школярів не просто уявлення про основні геометричні фігури, а й покликана навчити оперувати їх властивостями під час розв'язування задач на обчислення значень геометричних величин (довжин, градусних мір кутів, площ, об'ємів). Тому понятійний апарат, графічні уміння й навички, отримані на цьому ступені вивчення курсу, мають стати міцним підґрунтям успішного вивчення геометрії в наступних класах. Таким чином, геометричний матеріал, призначений для вивчення в 5-6 класах, дозволяє, з одного боку, поглибити й розширити уявлення учнів про відомі їм геометричні фігури, а з іншого – має на меті підготувати школярів до опанування систематичного курсу геометрії в 7-9 класах.

У 5-6 класах математичне моделювання - це використання графічних зображень, діаграм, зображення фігур на координатній площині скороченого запису умови задачі, складання рівнянь, розкриття математичних понять, що застосовуються в інших дисциплінах та пов'язані з розв'язанням задач, що виникають у повсякденному житті. Особливість математичного моделювання в цей період навчання виникає з потреби зацікавити та показати практичну цінність здобутих знань, що сприяє підвищенню мотивації для вивчення теми. Підібрані прикладні задачі повинні містити реальні величини, їх умови мають бути наближені до форми, у якій вони зустрічаються в реальному житті. Але, як показує практика, в учнів не завжди є бажання будувати схеми й таблиці для аналізу задач.

Велика кількість прикладних завдань - не просто вимога механічного виконання математичних дій. Таку задачу учень може собі уявити. Багато таких завдання просто формулюються, хоча непросто вирішуються. Для розв'язання дуже важливо уявити модель. Цього можна навчитися, якщо постійно розв'язувати завдання. Але навчання буде легшим, якщо є, по-перше, мотив до такої діяльності, а по-друге, – засіб, що організує процес мислення. Наприклад, можна використовувати мову програмування або спеціалізоване програмне забезпечення.

На уроках інформатики під час вивчення теми "Основи алгоритмізації та програмування" з використанням

середовища Scratch існує можливість доповнити й закріпити знання, отримані на уроках математики. Завдання на побудову ламаних, відрізків, кутів можна з легкістю організувати складаючи з учнями відповідні алгоритми. Тісний зв'язок з математикою, уміння школярів будувати математичну модель дадуть можливість учителю інформатики зекономити час на пояснення, а в учнів буде можливість “візуалізувати” задачу й переконатись у правильності побудови математичної моделі.

Досить цікавими в цьому контексті є задачі на побудову прямої за допомогою точки, чим, власне, і є вістря олівця, яка може повертатися на певний кут та переміщатися на задану кількість кроків, залишаючи за собою слід. Виконуючи такі завдання, учні методом спроб і помилок визначають, на скільки градусів потрібно повернути точку, щоб продовжити пряму в обидва боки. Не менш важливим буде поняття відстані, яку потрібно збільшити у два рази, аби точка не зупинилась у початковому положенні. Виконуючи завдання на поворот графічних примітивів, діти повторюють і закріплюють практичне значення різних видів кутів.

А для того, щоб цікавішими були завдання на уроках інформатики, корисні подібні завдання: “Виміряйте який кут огляду kota, що полює на мишеня. На скільки йому треба повернути голову праворуч і ліворуч, щоб побачити суперників які теж вийшли на полювання? Чи втратить кіт з поля свого зору мишеня, якщо подивиться ліворуч, праворуч?”

Не менш корисним буде створити аналогічний проект на уроці інформатики.

Цікавими можуть бути задачі на побудову трикутників різних видів. У 5 класі для цього можна використовувати команди повороту на заданий кут. У 6 класі за допомогою таких задач закріплюються й поглиблюються знання про координату площину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Математика: 5 клас: підруч. для закладів загальної середньої освіти / А. Г. Мерзляк, В. Б. Полонський, М. С. Якір. – Х.: Гімназія, 2018 – 352с.:
2. Математичне моделювання в курсі математики основної школи: зміст і вимоги до підготовки учнів./ М. О. Філімонова, В. О. Швець/ Didactics of mathematics: Problems and Investigations. – 2010. - №34. – С.72-76.
3. Особливості навчання основ математичного моделювання учнів 5-6 класу. – [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.dgma.dnietrk.ua/docs/konf/2017/mkonf2017/dopovidy/mat.model/Voroncova_Puziriov.pdf
4. Філімонова М.О.1 , Швець В.О. 2 Елементи математичного моделювання у процесі вивчення геометричного матеріалу в 5 – 6 класах - [Електронний ресурс] Режим доступу: http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/filimonova_m.o._shvets_v.o._the_elements_of_mathematical_modelling_in_the_study_of_geometric_material_in_5th_6th_forms..pdf

МЕНТАЛЬНІ КАРТИ ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ

Троян Ю.А.

Mind mapps - help the brain to work with information as much as possible, think completely in a new way, using the potential of both brain hemispheres. The mind mapps method is universal for processing information of any type. Based on this method, one can create a system of learning that will give students the ability to independently acquire knowledge, present them and use in their activities

Карти пам'яті є одним з способів структурувати, систематизувати, узагальнити той величезний обсяг інформації, з яким сучасна людина взаємодіє щодня. Планування справ, підготовка до презентації, навчання, викладання – ось лише неповний перелік справ, з якими ви з легкістю впораєтесь за допомогою ментальних карт. Тому цілком логічно, що сьогодні використання ментальних карт- як намальованих, так і створених за допомогою числених редакторів, є одним з освітніх трендів.

Людське мислення не є лінійним, воно радіальне. Тому графічне вираження процесів багатовимірного мислення людського мозку- карти пам'яті користуються заслуженою увагою. Це потужний візуальний метод, що надає універсальний ключ до розкриття потенціалу, наявного в мозку кожного.

Інтелект-карта – допомога мозку легко і швидко працювати з даними, відображення на папері способу мислити по-новому, використовувати можливості обох півкуль мозку: лівої і правої, розвивати творчість, креативність, вміння самостійно здобувати і систематизувати нові факти будь-якого типу і подавати їх в зручній для сприйняття формі, робити висновки, планувати діяльність.

На основі методу інтелект- карт можна створювати систему навчання, яка дасть учню найважливіші уміння – умінням самостійно здобувати знання, презентувати їх і використовувати у своїй діяльності. Багаторазове ж повторення гарантує запам'ятовування змісту матеріалу, формує термінологічно-понятійну лексику та навички презентування власної роботи, з висновками, що підкріплені фактами, з оцінками, судженнями, аналізом.

Якість, ефективність, привабливість, оригінальність інтелект карт покращується при використанні кольору, малюнків, символів і аббревіатур. А це, в свою чергу, дозволяє розкрити творчі здібності при створенні і подальшому використанні карт, генеруванні ідей, а також покращити запам'ятовування інформації, що міститься в карті.

При створенні ментальних карт учні запропонували додати до них кишеньки для прикладів, дверцята, що приховують частину інформації тощо. Так виникла карта-гібрид ментальної карти та лепбука, іноді їх називають також тематичними папками, інтерактивними папками. Вони містять кишеньки, конвертики з необхідним систематизованим матеріалом для вивчення та закріплення знань з теми.

Отже, ментальні карти та лепбуки - зручний інструмент для відображення процесу мислення і структуризації інформації у візуальній формі. Інтелект-карти можна використовувати на уроках для виконання проектів різної складності, створення презентацій, моделювання «ситуації успіху», «мозкового штурму», розвитку інтелектуальних здібностей та критичного мислення учнів, підготовки до олімпіади тощо.

Тоні Бьюзен (Tony Buzan), автор техніки ментальних карт, пропонує нам перестати боротися з собою і почати допомагати своєму мисленню. Для цього потрібно тільки виявити незаперечний зв'язок між ефективним мисленням і пам'яттю і запитати себе, що саме сприяє запам'ятовуванню.

ЛІТЕРАТУРА

1. Б'юзен Б., Б'юзен Т. Интеллект-карты. Практическое руководство – Издательство: Попурри, Серия: Супермышление. Суперпамять, 2010. – 352с.
2. Найдюнова А.В. Интеллект-карты як інструмент ефективної роботи з інформацією. Посібник для педагогів та учнів. - 2017., <https://ru.calameo.com/read/004373434dec4e2bf2b83>

РОЗВ'ЯЗУВАННЯ НЕСТАНДАРТНИХ ЗАДАЧ – ОСНОВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ УНІВЕРСАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ.

Царинна Л.М.

The report argues that the best way to form a universal competence is to solve non-standard problems in physics and mathematics. This approach to learning in combination with the three basic principles of attitude to themselves, people and nature will ensure the successful self-realization of graduates.

Протягом всього життя перед кожною людиною постає великий масив пізнавальних, психологічних, фінансових, моральних, світоглядних та інших проблем.

Причому ухилитися від розв'язання більшості цих проблем важко і часто неможливо, тому від успішного (або хоча б часткового, прийнятного для даної особистості) їх вирішення залежить дуже багато: фізичний і душевний комфорт, самоповага, соціальний статус.

Раніше стратегія української школи полягала в тому щоб дати учням знання, вміння і навички, а далі життя розсудить: кому ким бути.

Звичайно, такий підхід до навчання учнів мав свою внутрішню логіку, був достатньо виправданий у тих умовах і досить успішним. (Принаймні для тих дітей, що хотіли навчатись і мали здорові амбіції).

Зараз така стратегія школи не є оптимальною для успішної соціалізації випускників, бо, по-перше, надзвичайно зріс (і продовжує зростати) об'єм інформації; по-друге, одні професії стають все менш затребуваними і поступово згасають, натомість виникають зовсім нові.

Щоб гідно відповісти на виклики часу, в українській школі впроваджується компетентнісний підхід до навчання, згідно з яким «рівень освіченості визначається здатністю вирішувати проблеми різної складності на основі наявних знань».

З огляду на важливість даного положення, сформулюю його дещо по-іншому: учні мають навчитися максимально ефективно використовувати свої знання, бачити контекст, в якому може перебувати завдання, що потребує виконання, вміти будувати досить довгі ланцюжки логічних міркувань.

Мабуть, найкращим способом збудувати цей фундамент компетентностей практично в будь-якій сфері діяльності є розв'язування різного роду нестандартних олімпіадних задач.

На мою думку, дуже корисними є завдання з фізики такого типу: людина перебуває на верхній площадці будівлі дивної форми, маючи при собі лише термометр і секундомір. Їй треба визначити висоту будівлі. Як це зробити? І від чого залежить точність вимірювання?

Розв'язавши цю задачу, учні розуміють, що будь-який предмет чи прилад не має якоїсь застиглої функціональності; наприклад, мікроскоп може бути і важком, і молотком – все залежить від нашої здатності створювати необхідні для розв'язування проблеми контексти, вміння поєднувати банальні об'єкти нетривіальними зв'язками.

Мабуть, ще більше можливостей для набуття універсальних базових умінь, потрібних для будь-якої професійної діяльності, дає математика. Розв'язуючи нестандартні задачі, подібні до тієї, умову якої я наведу нижче, діти починають розуміти, що математика – це не якісь абстрактні маніпуляції з числами, а, перш за все, - послідовне, логічно правильне мислення, здатність створювати, аналізувати і оцінювати різні шляхи розв'язання проблеми. Досить добре ілюструє наведену вище тезу така задача: на дошці написано слово УАУУААУУААУАУ. Дозволяється викреслити будь-яке підслово УА або вписати в будь-яке місце АУ (викреслюються або вписуються дві сусідні літери). Чи можна за допомогою скінченної кількості таких операцій залишити на дошці слово УУУАА?

Як учитель-практик, вважаю необхідним наголосити що розв'язування нестандартних олімпіадних задач є потужним комплексним засобом впливу на особистість, в якому, поряд з безсумнівно позитивними чинниками, присутні і досить сильні стресогенні фактори. Конкретно це виглядає так: при нездатності в даний час розв'язати складну задачу, деякі учні починають плакати (іноді доходить і до істерики), інші починають відсторонюватись від математики, бо вважають, що їхня теперішня неспроможність розв'язати дану задачу принижує їх, посягає на їхню високу самооцінку. Для запобігання формуванню у дітей комплексу меншовартості, інтелектуальної неспроможності, а також для створення адекватної оцінки як конкретної навчальної ситуації так і їхніх можливостей, я повідомляю їм факти з історії розвитку математики і з біографій видатних вчених.

Коли учні дізнаються, що найкращі математики протягом 300 років не могли довести Великої теореми Ферма, що навіть такий геній як Анрі Пуанкаре витрачав кілька тижнів інтенсивної праці, щоб розв'язати одну з проблем теорії автоморфних функцій та інші подібні факти – діти заспокоюються, в них, виробляється більш помірковане і виважене ставлення до своїх тимчасових невдач.

У цілому я задоволена фізико-математичною літературою. Є гарні підручники, дуже хороші збірники олімпіадних задач тощо.

Зрозуміло, що зміст освіти потребує періодичного оновлення та й компетентнісний підхід до навчання імпонує мені як ідея. Наголошую – саме як ідея, бо на сьогодні цей підхід ще не став цілісною, глибоко проробленою системою; покищо

він носить фрагментарний характер, а деякі його рекомендації є, на мою думку, сумнівними. Зокрема, І.Сергєєв, пише, що компетентнісний підхід дозволяє учителю «підготувати учнів до успіху в житті, який розглядається як отримання власного робочого місця, яке відповідає їх інтересам і потребам, і подальше кар'єрне зростання в умовах ринкової економіки». Але і мій досвід спілкування з багатьма людьми, і результати одного з досліджень, з яким я ознайомилась кілька років тому, свідчать, що майже 80% працівників займається не тим, чим би вони хотіли. Тобто ні зараз, ні в найближчому майбутньому життєвого успіху – в розумінні І.Сергєєва – нема і не буде. (Принаймні у переважній більшості випускників)

Дітей до життя треба готувати не за допомогою ілюзій, а тільки правди, керуючись наступними принципами:

- постійно розвивати свої здібності;
- бачити себе в природі шанобливим і вдячним партнером і співробітником;
- поважати себе та інших людей.

Звичайно, «одягти» ці принципи в широкий і глибокий контекст-справа великого колективу найкращих фахівців, але я і зараз намагаюся працювати у відповідності з ними.

Добре, що та «технологія» мислення, яку я поступово опановую сама і якій намагаюся навчати дітей, і є універсальною компетентністю, без якої неможливий успіх у переважній більшості професій.

Приємно, що моя робота дає конкретні результати: майже кожного року наша звичайна школа має переможців або призерів міської і обласної олімпіад.

Окремо хочу зазначити, що я проти ліквідації самостійного курсу фізики в програмі середньої школи. Інтегрований курс природознавства, в надрах якого хочуть розчинити фізику, можливо, і має право на існування, але вести його зможуть одиниці, бо для належного викладання цього курсу необхідні добрі знання фізики, математики, хімії, біології, астрономії, історії, психології, філософії. На мою думку, є велика небезпека, що цей курс де-факто може стати профанацією науки, своєрідною збіркою псевдорелігійних догм.

І наостанок, можливо, найголовніше: модернізація освіти, компетентнісний підхід до навчання матимуть повноцінне значення лише тоді, коли випускники матимуть можливість розбудовувати рідну Україну, а не шукати щастя десь по закордонах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сергєєв І.С., Блинов В.И. Как реализовать компетентностный подход на уроке и во внеурочной деятельности: Практическое пособие.-М.: АРКТИ, 2007.-132 с.
2. Шарко В.Д., Г.З.Юзбашева, Н.С.Шолохова Технології компетентнісно-орієнтованого навчання учнів природничих дисциплін. Херсон, Айлант (www.kspu.edu)
3. Соросівські олімпіади Освіта 31 травня 1995р.
4. Математичні олімпіадні змагання школярів України 2015/16 навчальний рік Навчально-методичний посібник за ред. Б.В.Рубльова Харків «Гімназія» 2017.

ВИМІРЮВАННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ ГЕОГРАФІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УЗАГАЛЬНЕННЯ ЗНАНЬ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОЇ ШКОЛИ

Чередник В.В.

Nowadays the content of school geographic education is developed on the basis of personality-oriented and practical tendency. The provision of Geography educational process with specialized geographic courses is the didactic basis of creating conditions for obtaining students the necessary level not only geographic, but also natural science and social science competence.

Одним зі шляхів виховання особистості, здатної до самореалізації, поліпшення якості освіти, професійного зростання в умовах сучасного суспільства є впровадження профільного навчання у старшій школі. Профільне навчання передбачає врахування освітніх потреб, нахилів і здібностей учнів, створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, що забезпечується за рахунок змін у змісті, структурі та цілях організації навчання. Поглиблене навчання спрямоване на формування єдиної життєвої, наукової, професійної та культурної компетентності учнів, що забезпечить їхнє подальше самовдосконалення і самореалізацію.

Зміст шкільної географічної освіти нині розвивається на засадах особистісно-орієнтованої і практичної спрямованості. Саме забезпечення освітнього процесу з географії профільними географічними курсами є дидактичною основою створення умов для здобуття школярами необхідного рівня не тільки географічної, а й природознавчої та суспільствознавчої компетентності.

Однією з умов підвищення ефективності вивчення географії в сучасній школі є побудова процесу навчання на технологічній основі з урахуванням ідей гуманізації навчання та гуманітаризації географічної освіти. Це гарантує досягнення результатів навчання, спрямованих на формування освіченої творчої особистості, що передбачено стандартом освіти. Для цього необхідно створити комфортні умови навчання, де кожен учень відчує свою індивідуальність, успішність, інтелектуальну спроможність.

Профільне навчання географії здійснюється за програмою, де знайшли відображення наскрізні змістові лінії, зазначені в Державному стандарті. Програма побудована з урахуванням існуючих причинно-наслідкових зв'язків і залежностей між географічними законами і закономірностями, процесами і явищами.

Курс інтегрує природні, суспільні та технічні елементи наукових знань. Сучасна географія вивчає просторово-часові взаємозв'язки та взаємодії в географічній дійсності і є цілісною системою «людина – природа – господарство – навколишнє середовище».

Вимоги до вчителя географії, який працює у профільних класах, окрім високого фахового рівня, включають вміння формувати компетенції, необхідні для продовження освіти у відповідній сфері майбутньої професійної діяльності; мати здібність і готовність вносити в освітній процес інтерактивні, діяльнісні компоненти, включати проектно-дослідницькі,

комунікативні, креативні підходи до навчальної діяльності.

Визначення рівня географічної компетентності школярів є важливим складником реалізації процесу навчання географії у сучасній школі. Здійснюється це визначення за допомогою контролю та корекції навчальних досягнень учнів. Контроль є обов'язковим складником процесу навчання географії і організовується та проводиться вчителем на основі встановлення рівня навченості учнів.

За умови правильної організації освітнього процесу контроль сприяє розвитку логічного мислення, пам'яті й інтелектуальних умінь учнів. Він допомагає вчителю здобути об'єктивну інформацію щодо перебігу і розвитку навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Вивчення географії на профільному рівні дозволяє максимально використовувати загальноосвітній і культурологічний потенціал географії як навчального предмета, дає можливість випускникам на основі системи географічних знань, умінь і навичок не тільки сформулювати рівень географічної компетентності, а й самовизначитися у подальшому навчанні у відповідній галузі.

Підсумовуючи вищевикладене, основними завданнями, які має вирішувати сучасний урок тематичного контролю та корегування навчальних досягнень в профільній школі, є:

мобілізація інтелектуальних умінь учнів і зосередження уваги на вже сформованих знаннях і вміннях з метою їх конкретизації й узагальнення;

перевірка рівня навчальних досягнень учнів на певному етапі навчального процесу;

оцінювання навчальних досягнень учнів шляхом переведення отриманих тестових числових показників в академічні оцінки;

підвищення рівня мотивації навчального процесу;

практична спрямованість навчання;

самоконтроль навчальної діяльності та самооцінювання результатів.

формування в учнів навичок концентрувати увагу, спрямовувати вольові зусилля на досягнення конкретної мети й адекватно оцінювати власні навчальні результати;

Контроль педагогами і самоконтроль учнями досягнутих у процесі навчання може посприяти формуванню вагомому мотиву, який зумовлено інтересом до вивчення географії, почуттям задоволення від результатів, радістю від подолання труднощів і досягнення мети.

З позицій компетентнісного підходу основним результатом освітньої діяльності мають бути не просто знання, а здатність учнів використовувати їх. Саме тому завданням сучасної шкільної географічної освіти є здійснення переорієнтації її цілей на формування таких життєво важливих компетентностей школярів, які б сприяли готовності випускників до подальшого розвитку, самореалізації, активної участі в житті суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вішнікіна Л. Проектування уроку географії / Л. Вішнікіна // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2012. – № 6–7. – С. 3–13.
2. Врублевська М. Секрети успішного уроку географії / М. Врублевська. – Х. : Вид. група «Основа», 2005. – 144 с.
3. Гільберг Т. Реалізація компетентнісного підходу до навчання на уроках географії [Текст] / Т. Гільберг // Географія та основи економіки в школі. – 2009. – № 4. – С. 7–10.

ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ ФІЗИКИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ НОВІТНІХ МЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Щербань О.І.

Realizing the ideas of the new Ukrainian school reform, improving the efficiency of the educational process, can only be done using modern multimedia educational technologies. This is a requirement integrated into the Internet space of society. Modern methods of teaching and upbringing should form of students not only substantive but also creative competence sinusing multimedia capabilities present day.

Педагогічна практика свідчить про необхідність модернізації методики навчання, зокрема фізики та астрономії як навчальних предметів. Важливу роль для збільшення рівня мотивації учнів являють комп'ютерні технології навчання. Пропонуємо розглянути деякі дієві способи залучення мультимедійних презентацій та QR – кодів для підвищення зацікавленості та збільшення рівня пізнавальної активності учнів на уроках фізики та астрономії.

На мій погляд, мультимедійна презентація дуже влучна та доцільна конструкція, що може бути застосована для реалізації різнобічної мети уроків різних типів: комбінованого, уроку вивчення нового матеріалу, узагальнюючого тощо. Презентація може бути зроблена самостійно – як учителем, так і учнем. Таким чином, досягається мета: використання можливостей інформаційного простору, зміни видів діяльності та форм навчання в межах уроку, узагальнення і систематизування предметних компетентностей, розвиток самостійних навичок учнів застосовувати компетентності, отримані на інших уроках (міжпредметні зв'язки з інформатикою).

Успішно зарекомендувало себе застосування мультимедійних презентацій при вивченні тем: «Сила тяжіння. Невагомість», «Сила тертя», «Тиск рідин і газів. Сполучені посудини», «Прості механізми», «Теплові процеси», «Енергозберігаючі технології», «Провідники та діелектрики», «Електричний струм в різних середовищах», «Біологічна дія радіоактивного випромінювання», «Атомна енергетика України», «Екологічні проблеми атомної енергетики», «Ізопроцеси, їх прояв в природі та використання у техніці», «Теплові машини, їх принцип дії. ККД теплових двигунів», «Механічні властивості твердих тіл». В астрономії для досягнення ефективного викладання матеріалу мною використовуються презентації «Планети Сонячної системи та їх характеристики», «Метеори та метеорити», «Мандрівка Всесвітом».

Ці та інші презентації дають можливість запроваджувати бінарні уроки з елементами інтерактивних технологій. Так,

наприклад при вивчення реактивного руху я часто запрошую на урок учителя біології, який застосовує презентацію «Живі ракети. Реактивний рух в природі». Учитель фізики на цьому уроці може продемонструвати учням презентацію «Використання реактивного руху в техніці та космічних дослідженнях».

Мультимедійні презентації не тільки ілюструють вивчення нового матеріалу, реалізують нестандартні сценарії уроків, але дозволяють застосувати такі форми навчального процесу, як самостійна робота учнів в групах, ігрові ситуації; організувати інтерактивний контроль знань. Інколи презентації дозволяють залучити багатьох учнів для обговорення проблеми – це доцільно використовувати при узагальненні та систематизації пройденого матеріалу. В інших випадках презентації застосовуються під час перевірки домашнього завдання, контролю знань. Тоді її конструкція передбачає слайди з вправами «Продовжуй речення», «Поясни термін», «Перевір розв'язування задачі».

Велику роль відіграють завдання для учнів у вигляді створення мультимедійних презентацій при організації дослідницьких проєктів, творчих доробок. Так, наприклад, при вивченні теми «Фізика та екологія. Фізичні основи бережливого природокористування та збереження енергії» в 9 класі була використана технологія інформаційного кейсу – ігрове проєктування. В межах опрацювання теми група учнів отримала завдання спроектувати українське місто майбутнього. Учні дуже вдало оформили та доповіли результати своєї роботи, використавши мультимедійну презентацію «Дивосвіт – українське екологічне місто майбутнього», яку самі створили. Досягнута мета уроку – виховання предметних та життєвих компетентностей з подальшою можливістю використати набуті знання в майбутньої професійної та повсякденної практичної діяльності; розвиток навиків праці в команді, виховання компетентностей екологічного розвитку учнів.

Із задоволенням використовуються учнями такий мультимедійний засіб для швидкого отримання інформації в безмежному інтернетпросторі, як QR – код. Дуже спрощує його використання той факт, що генератори кодів є безкоштовними. Цікаве застосування QR – коду було здійснене на позакласному заході «Світлові явища. Крок до успіху» в 9 класі. Для виконання мети - формування ключових компетентностей (уміння вчитися, виділяти головне, формування предметних та здоров'язбережувальних компетентностей), двом учням було задано домашнє завдання – знайти систематизовані матеріали з теми «Світлові явища», створити QR – код. На уроці, застосувавши учнівську групу у Viber, розповсюдити його з метою подальшого застосування усіма учнями класу. Користуючись смартфонами, учні із задоволенням працювали з інтернет- матеріалами, складаючи для узагальнення теми «Асоціативний куп».

QR – коди можуть залучені до квест-уроків. Наприклад, коли в 10 класі опрацьовувалася тема «Прямолінійний рівноприскорений рух», то надані групам учнів QR – коди допомагали їм виконувати різноманітні завдання – аналізувати фізичні явища, записувати формули, розв'язувати задачі.

Цікаве використання цього елементу мобільного засобу можна застосувати етапів уроку з елементами гри. Наприклад, в 11 класі при вивченні ультра – та інфразвукових явищ, один QR – код використовувався для знаходження запитань, а другий був наданий учням після праці над відповідями для перевірки.

QR – код може бути розглянутий як засіб для виконання домашнього завдання або допомога учням, які з певних причин відстали у праці над темою. За його допомогою можна закодувати посилання на вдалу мультимедійну презентацію теми, відеоролик експерименту, якого не можна відтворити в умовах школи, додаткові матеріали.

Інформаційна модель сучасного суспільства обумовлює необхідність широкого застосування в навчальному процесі схем «учитель – комп'ютер – учень» та «учитель – учень – комп'ютер – інший учень». Необхідно взяти до уваги, що надмірне, нерациональне застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі може зробити його розмитим, приведе до ефекту «пасивного споживача» знань. Використання комп'ютерних засобів повинно спонукати учня до самостійного пошуку наукової інформації, творчого переосмислення матеріалу, формування предметних і життєвих компетентностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Медіаграмотність. Посібник для учителя. Академія української преси. Центр Вільної Преси. 2018. С. 5- 7.
2. Жуковська А.Л. Комп'ютерні технології навчання як запорука якісної освіти у світлі сучасних новітніх інформаційних досягнень. м. Житомир, Україна. 2006. С. 1 – 2.
3. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання. Матеріали II Міжнародної Інтернет – конференції. м. Тернопіль, Україна. 2018. С.66 – 68, 84 – 88.

6. ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ОБІЗНАНОСТІ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ ЯК ВИМОГА ЧАСУ ТА ПОТРЕБА ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ.

СОЦІАЛЬНИЙ ІСТОРИКО – МИСТЕЦЬКИЙ ПРОЕКТ «МІЙ КРЕМЕНЧУК: ЛЕГЕНДИ, ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ» В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИКИ МІСТА

Бойко О.О.

The artistic idea, which eventually broke into the social project «My Kremenchuk: legends, history, modernity». 100 schedules of the modern and destroyed city of Kremenchuk create a coherent picture of the history of the city, enriched with legends and artistic images. It is interesting to know such a story to the students and for the teachers there is a visual basis for awakening the love of the native city and the formation of a national identity in children.

Художній задум, який з часом переріс в соціальний проект «Мій Кременчук: легенди, історія, сучасність». 100 графік сучасного і зруйнованого міста Кременчука створюють цілісну картину історії міста, збагачену легендами і художніми образами. Таку історію цікаво знати учням і для викладачів є візуальне підґрунтя для пробудження любові до рідного міста і формування національної ідентичності у дітей.

«Мій Кременчук: легенди, історія, сучасність» - художній історико-культурний труд Оксани Бойко довжиною у 22 роки, який був визнаний Британською Радою кращим соціальним проектом Кременчука 2017 року. 100 графік, виконаних в авторській техніці, стали своєрідною візитівкою міста: репродукції картин з'явилися на біл-бордах, сучасних зупинках та в парках, прикрасили вестибюлі шкіл, лікарень, коледжів, бібліотек, державних установ (Виконавчий комітет, ЦНАП, «Інститут розвитку Кременчука» тощо), стали іміджевою продукцією всеукраїнських та міжнародних науково-практичних історичних та педагогічних конференцій. Календарі, конверти, марки, поштові листівки з краєвидами Кременчука розлетілись по всьому світу. Гості міста, послі, міністри, навіть голова Європейської Ради Дональд Туск, отримав у подарунок зображення пера художниці. Та найголовніше, що самі кременчужани матимуть візуальну історію зруйнованого війною Кременчука. А в 2020 році планується вихід у світ двомовної книги з трьома туристичними маршрутами в картинах.

З історії створення. Оксана Бойко - художниця, поетка, магістр мистецтв, доктор філософії, віднедавна - член Національної спілки журналістів України. Народилась і виросла в Кременчуці, саме тому їй відомо, чим живе і дихає рідне місто. Після художньої школи був худграф Криворізького педагогічного університету. Першим етапом майбутнього проекту став диплом «Серія акварельних пейзажів «Живописна Україна»». Шевченківська ідея відтворити історію, побут і мальовничі куточки України в гравюрі, надихнула художницю на перші пошуки історичних обрисів рідного міста. Так була намальована реконструкція дерев'яної фортеці 17 століття та романтичний пейзаж Щучого озера, до якого додається поетична легенда кохання козака Кремня і шуки. В 2001-2004 роках Оксана жила та проводила виставкову діяльність в Італії. Яскраві враження від багатой культури лягли в основу унікальної серії історичних реконструкцій прадавнього Риму. В 2008 р., після захисту магістерської і докторської праці в Мюнхені (Український Вільний Університет), мисткиня повернулася до рідної домівки і замислилася над питанням: яка історія Кременчука... Адже в 1943 році від Кременчука залишилось 3 % - майже зникла його візуальна картина! Почалися роки пошуків і досліджень: краєзнавчі і художні музеї, бібліотеки, архівні фотографії, інтернет сайти, зустрічі з істориками і краєзнавцями, митцями. Окрім знання ландшафту, культурних традицій, історичних особливостей регіону, окремою ланкою стало зібрання спогадів, переказів та легенд, що відіграли роль емоційної родзинки. І нескінченні години праці на пленері вуличками міста, на ярмарках голубів, міських святах Різдва та Масляної, Івана Купала, фестивалі Солодкого Кременчука... Спочатку з'явилися ключові сучасні краєвиди: центральні вулиці, фонтани, сквери, парки і пейзажі Дніпра з двоярусним мостом. Лише згодом Оксана наважилась малювати зруйновані храми, кам'янки з трамвайчиками, відновлювати переправи і мости, підводний човен, занурюватись у козацьку добу зі сторожовими вежами, курганами на Дикому Полі та відважними воїнами Курюківської битви. Лише згодом на папері виросли велетенські вітражі і потягнулись до обрїю Ромадановським шляхом чумацькі вози з ярмарковим крамом. Ожив втрачений Міський Сад з імперським гостьовим будиночком - першою консерваторією, на сцені театру заспівала Наталка-Полтавка, а рибними рядами проходжувався Тарас Шевченко, занотовуючи народну пісню «Пливе шука з Кременчука...»

Техніка виконання. Варто зауважити художні особливості графічної серії. По-перше, це - «не модна», але складна техніка виконання. Основою картин є тонований картон вохристіх й світло-сірих, оливкових відтінків. Поверхня картону прекрасно сприймає прозорі підмалювки тушшю та аквареллю (переважно умбра і сепія), другим шаром іде детальна проробка чорною та білою тушшю залізним пером радянського зразка. Акценти розставлено білою гуашшю. Монохромний колорит створює враження належності картини до давньої доби і стилістично об'єднує історію та сучасність, повертаючи подіям втраченої тягlostі. А різноманітність філігранної штриховки спонукає до уважного, вдумливого споглядання.

Серії притаманне композиційне багатство. Деякі панорамні краєвиди в реальності неможливо спостерігати, але силою уяви, знання повітряної та лінійної перспективи художниця обирала кут зору - з висоти пташиного лету. І твори виглядають переконливо. Багато тем розкрито через деталі, оригінальні ракурси, нестандартні точки зору та освітлення. Збагачує добірку і вміння залучити стани природи на користь картині: стовпи світла на заході сонця, туман, фактурні хмари і дощові потоки, відлига чи повінь на Дніпрі, перший сніг. Всі пори року присутні у житті міста. За багаторічною працею стоїть чітка логічна впорядкованість у розкритті теми. На одному розвороті книги ми побачимо як історичну реконструкцію, так і сучасний краєвид, що безперечно послугує збереженню архітектурної спадщини. Такий підхід створює нову, багатошарову реальність у свідомості глядача, викликає його причетність до подій минувшини. Правдиві вбрання, елементи побуту, архітектура полтавської землі формують національний колорит місцевості. Варто відзначити, що реконструкції не тільки науково обґрунтовані, але й позначені багатим образним мисленням, творчою уявою.

Шука. Для формування ідентики міста потрібен ключовий образ. Таким художниця вважає образ шуки. Місто на Дніпрі пов'язане з рибальством. Народна творчість ввела образ шуки в пісню «Пливе шука з Кременчука», слова якої збереглися в альбомі Тараса Шевченка 1846–1850 (запис рукою П. Чуйкевича). В 2017 році пані Оксана розробила ескіз

нового міського гербу, в якому на тлі щита і фортеційних елементів, мостових балок та червоного сонячного диску, виблискує лускою щука. А 22 вересня 2018 року до Дня міста на вулицях Кременчука відбулась прем'єра народної пісні, що мовчала майже 150 років. За ініціативою художниці, композитор Сергій Горюнович виконав професійне аранжування.

3 маршрути. Впорядкувати об'ємний матеріал – серйозне питання. Потрібна система. На поміч прийшла громада міста. За ініціативи ГО «Культурний діалог» і #Adapter в 2015 році пройшли перші Спільні прогулянки Кременчуком, до яких міг долучитись кожен бажаючий. На екскурсії запросили Оксану Бойко доповнити розповіді любителів і краєзнавців власними картинами. І це неймовірний досвід! Таким чином в композицію книги увійшли три пішохідні маршрути з картами: «Підкова» - центральна частина міста, «Два парки» - відрізок від Міського саду до Парку Миру, та «Крюків»- правобережжя.

Крок за кроком історія Кременчука набувала видимих обрисів, викликаючи подив і зацікавлення глядачів. Пройшли численні майстер-класи, творчі зустрічі, лекції. Твори експонувались на багатьох виставках, отримали спеціальний приз журі у відкритому міському конкурсі «Обличчя Кременчука-2017», побували в місті-побратимі Бидгощі (Польща) та на весну планується експозиція в Тюбінгені (Німеччина), восени - в Полтаві.

На сьогодні добірка графік обіцяна автором у подарунок рідному місту для створення художнього музею. Та окрема частина картин вже знаходиться в музеях і приватних колекціях України, Німеччини та Ізраїлю.

РОЗВИТОК ДЕКОРАТИВНО – ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ВАЖЛИВОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЦІННОСТІ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ЕТНІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Дорошенко Т.А.

The importance of decorative arts already has long gone beyond the purely artistic competencies. Now it has become a national property. Decorative arts became an integral parts of the process of becoming a modern democratic society and the formation of personality.

Значення декоративно-прикладного мистецтва вже давно вийшло за межі суто мистецтвознавчих компетенцій. Тепер воно стало загальнонародним надбанням. Декоративно-прикладне мистецтво стало невід'ємною частиною процесу формування особистості та становлення сучасного демократичного суспільства.[2].

З часів, коли мистецтво тільки зароджувалось, воно було результатом практично-художньої діяльності. Мистецтво впливало на розвиток людини як фізично, так і духовно. Також, воно вважалось універсальним засобом спілкування людей. Цей засіб характеризувався передачею різноманітної інформації, а саме: культурної, виробничої, воєнної та моральної.

Ще за часів первісного ладу, коли не було чіткого розподілу праці, усі мистецькі засоби не були самостійними. Тобто хореографічні, художні, музичні та словесні засоби були тісно пов'язані між собою і не виокремлювались як окремий напрямок мистецтва. Пізніше, після формування суспільства, яке ділилось на класи, мистецтво розділилось на професійне та народне. Тобто професійне мистецтво потребувало спеціальної освіти, а народне відображало ідеї та життя того чи іншого народу. І з тих часів з'явилися ремісники, які працювали на замовлення. Ними були: ковалі, столярі, ткачі, будівельники, золотарі та інші. [3]. Згодом, за часів феодалізму, ремесла набули більшого розвитку, почали з'являтися нові галузі. На території Китаю, Японії, Індії, Ірану, країн Середньої Азії та Європи користувались попитом такі предмети побуту: посуд, килими, тканина, зброя, ювелірні вироби, меблі, карети, предмети культу. За часів Київської Русі усі ремесла були пов'язані із сільським господарством. Кожен селянин, сам виготовляв для себе різні вироби: сукно, полотно, взуття. Та пізніше, з розвитком товарного обміну виготовлення цих виробів призвело до виникнення ремісничих організацій.

Час іде, поступово ці організації об'єднуються, з'являються цехи. В Україні цехова система виробництва набула найбільшого розвитку у XIV-XV століттях. Новою формою організації виробництва у XVI-XVII століттях, що брали за основу ремесла, стали мануфактури. На території України мануфактури набули розвитку за часів кріпацтва. У другій половині XIX століття у наслідок переходу до механізованого способу виробництва відбувся занепад творчої сторони виготовлення виробів. Саме тому, декоративно-прикладне мистецтво в Україні розвивалось у таких формах, як домашнє художнє ремесло та художні промисли пов'язані з ринком. Українські ремісники передавали свої навички праці від покоління до покоління. Витвори декоративно – прикладного мистецтва і досі пов'язані з особливостями давньої народної культури. Ці вироби є життєво необхідними у побуті, але окрім цього несуть у суспільство традиції та ідеї народу.

Декоративно-прикладне мистецтво являє собою:

1) Декоративне мистецтво - це предмети, які мають певну художню цінність, вони створені людиною з різних матеріалів таких як: тканина, глина, дерево, метал, солома, тощо.

2) Прикладне мистецтво - це предмети побуту, які художньо оформлені. Можуть виконувати як декоративні, так і практичні функції. [4].

До декоративно-прикладного мистецтва належать: художня деревообробка, художня обробка шкіри та каменю, кераміка, художнє плетіння, в'язання, ткацтво, килимарство, вишивка, мереживо, виготовлення виробів з бісеру, виготовлення меблів, посуду, хатніх прикрас, іграшок, одягу та ювелірних виробів.

Висновок: декоративно - прикладне мистецтво - це одна із найдавніших форм художньої діяльності людини. Ще з давніх часів кожна людина прагне прикрасити всі речі, які її оточують. Вони мають бути не лише зручні та практичні у використанні, але і мати естетичний вигляд. Проте, вироби декоративно-прикладного мистецтва несуть не тільки естетичний смак та фантазію художника, також, вони демонструють духовні інтереси народу. Ці вироби зумовили духовний розвиток цивілізацій та донині показують рівень культури народу. І навіть не дивлячись на те, що у сучасному суспільстві більшістю виробів декоративно-прикладного мистецтва займається художня промисловість, вони продовжують зберігати національні особливості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво з практикумом у навчальних майстернях. Метод рекомендації для

- студентів художньо-графічних факультетів педагогічних інститутів. — К.: РУМК, 1990. Ч.ІІ.
2. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво з практикумом у навчальних майстернях. Метод рекомендації для студентів художньо-графічних факультетів педагогічних інститутів, учнів педагогічних училищ, учителів образотворчого мистецтва й художньої праці. — К.: РУМК, 1991.-Ч.ІІІ.
  3. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво з практикумом у навчальних майстернях. Метод рекомендації для студентів художньо-графічних факультетів педагогічних інститутів, учнів педагогічних училищ, учителів образотворчого мистецтва й художньої праці. — К.: РУМК, 1991.-Ч.ІV.
  4. Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво з практикумом у навчальних майстернях. Конспект лекцій для студентів художньо-графічних факультетів педагогічних інститутів, учнів педагогічних училищ, учителів образотворчого мистецтва й художньої праці. — К.: РУМК, 1991.-Ч.VІІІ.
  5. Від ремесла до творчості: Збірник / Упорядник Ю.Г. Легенький. — К.: Час, 1990. 152 с., 16 арк. Іл.

СУЧАСНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Дудка В.І.

Education is a major catalyst for economic and social progress. The traditional educational system does not have time to respond to the challenges of the new, changing world and needs urgent changes in educational guidelines. A new settled environment based on the use of innovative technologies is a prerequisite for the realization of the potential of the younger generation.

Сучасна українська школа перебуваючи під постійним впливом науково-технічної революції та інформаційного виру, перманентно знаходиться у стані безперервних реформ та перегляду чітко визначених раніше психолого-педагогічних орієнтирів.

Невідкладність кардинальної зміни освітнього простору який ґрунтуватиметься на використанні інформаційних технологій ще тільки починає усвідомлюватися освітянським загалом, в той час як реальне життя молодого покоління, яке стоїть на порозі самостійності, свідчать серйозне відставання освіти від життєвих потреб основних «споживачів» освітніх послуг.

Більшість країн світу визначають освіту головним каталізатором соціального й економічного прогресу.

Інновації в освіті, її випереджальний системний розвиток, дозволили багатьом країнам оновити національну економіку й зайняти провідні місця у світових рейтингах, забезпечити достойний рівень життя населенню своєї країни. Саме тому, традиційна освітня модель головними недоліками якої невміння і небажання дітей активно вчитися, несформованість ціннісного ставлення до власного розвитку, освіти та соціуму в цілому, повинна поступитися місцем новій, фундаментальними принципами якої є формування життєвої компетентності учня, а саме: мобільності знань, різноманітності методів, критичності мислення, здатності використовувати набуті знання, застосовуючи їх у повсякденному житті [3;7]. Використання нових інтерактивних форм організації навчального середовища формують сприятливі умови навчання, а також дають можливість забезпечити кожному учаснику навчального процесу якісні дії з вдосконалення знань, умінь, навичок, та способів діяльності. Але, на жаль, ці зміни не є повсюдними і дуже бажаними для частини педагогічного загалу.

Ім дуже важко переступити через роками напрацьовані стереотипні судження і сприйняти необхідність змін у освітньому середовищі.

Подолати ці суперечності можливо лише за умови системної роботи та застосування інноваційних педагогічних технологій та усвідомлення того, що головним каталізатором суспільного прогресу сучасної цивілізації є освіта та наука.

Щоб підготувати високо кваліфікованих спеціалістів і дати гідну відповідь на цивілізаційні виклики, потрібно вирішити проблему оновлення змісту освіти, наближення його світових вимог та найновіших досягнень науки та культури. У зв'язку зі зміною сутнісних компонентів освіти відбуваються пошук нових педагогічних технологій та методів їх реалізації. На авансцену виходять інформаційно-комунікаційні технології, адже для сучасної молоді інформаційне середовище це той простір у якому вона гартується. Інформаційно-комунікаційні технології допомагають розвивати уже набуті уміння і оперувати новою інформацією, творчо підходити до вирішення різноманітних завдань.

Використання комп'ютерних засобів навчання, різноманітних телекомунікаційних мереж змінює і традиційні способи подачі та сприйняття інформації. Ключовою рисою нового освітнього процесу є здатність учня до самостійного пошуку, аналізу та синтезу інформації, його вміння брати на себе відповідальність та приймати рішення і застосовувати отримані знання на практиці.

Змінюються і завдання вчителя: не навчати, а спонукати до дії, не оцінювати, – аналізувати. Вчитель повинен перестати бути виключно ретранслятором інформації, а більшою мірою повинен стати джерелом інтелектуального імпульсу.

В таких умовах особливо актуальності набуває розвиток професійної майстерності вчителя, його особистих творчих здібностей, які дозволяють ефективно діяти в педагогічних умовах нового освітнього середовища [6]. Професіоналізм педагога і входження його в інноваційний режим його налаштованість на самовдосконалення, саморозвиток, є важливою складовою для формування нового освітнього середовища. Освіта завжди була один із найважливіших інститутів формування майбутнього. Якщо вона відповідає сучасним потребам суспільства і ринку праці, виступаючи могутнім адаптивним потенціалом у сучасному суспільстві, то саме освіта стає найважливішою умовою для його успішного розвитку.

Розбудова інноваційної освіти є стратегічною метою будь-якої країни, яка розраховує на конкурентоспроможність у сучасному мінливому світі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. Філософія освіти ХХІ століття: у пошуках перспективи // Філософія освіти. – 2006. – № 3. – С. 6-12.

- Гриневич Л. Нова українська школа: 9 змін, які пропонує Міносвіти [Електронний ресурс] // Hromadske.ua. – 2 квітня 2017. – Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/nova-ukrainska-shkola-9-zmin-iaki-proponuie-minosvity>
- Грабовська Т.І., Талапканич М.І., Химинець В.В. Інноваційний розвиток освіти: особливості, тенденції, перспективи. – Ужгород, 2006. – 232 с.
- Зязюн І.А. Філософія педагогічної дії: монографія / І.А. Зязюн. – Черкаси : Видавничий відділ ЧНУ імені Богдана Хмельницького, 2008. – 608 с. – С. 404.
- Кремень В.Г. Освіта в контексті сучасних цивілізаційних тенденцій та історичних викликів .Філософія освіти ХХІ століття // Урядовий кур'єр. – 2003. – № 23. – С. 7-8.
- Сірий Є.В. Інноваційний розвиток освіти в Україні : розгортання проблеми та засадничі орієнтири / Є.В. Сірий : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.socd.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/.../aktprob.11.65.pdf.
- Химинець В.В. Інновації в сучасній школі. – Ужгород, 2004. – 168 с.

ГРОМАДЯНСЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ВИМОГА ЧАСУ ТА ПОТРЕБА ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Дудка Л.Г.

Global changes in the epicenter of Ukraine require the formation of a new type of person. The ideas of the development of civic education are now receiving special attention. The emergence of a new system of values and goals of education which corresponds to national and world requirements should become the priority direction of education.

Бурхливий початок ХХІ століття ознаменувався низкою глобальних змін в епіцентрі яких перебуває і Україна. Події останніх років показали українському суспільству полярність освітньої парадигми. Оголилися з одного боку кризові явища в системі освіти, а з іншого систематичність та наполегливість праці учительського загалу в ідеологічній та культурологічній сферах протягом періоду незалежності.

Українська освітянська спільнота обрала правильний напрямок формування людини нового типу, з базовими ціннісними якостями українського громадянина і європейця, саме це дало можливість урятувати українську державу від нищівної денаціоналізації, бездержавного статусу та потрапляння під вплив іншої держави, яка реанімує та плекає цінності тоталітарного суспільства.

Саме завдяки базисним демократичним цінностям, які пропагувалися в тому числі і нашою освітою, вдалося вплинути на ментальний код молодого покоління української нації, остаточно розмежувати світ тоталітарних цінностей євразійства і загальнолюдських цінностей європейського суспільства.

Ідеї громадянської освіти ніколи не переставали бути актуальними. Про це свідчать науково-теоретичні та практичні дослідження Г. Ващенка, С. Русової, В. Сухомлинського, І. Зязюна. У своїй книзі «Виховний ідеал», відомий український педагог Г. Ващенко закликає звертати увагу на громадянське виховання молоді [2]. Недостатньо зброїти учнів лише знаннями, необхідною умовою формування особистості є громадянська компетентність.

В більшості країн світу громадянська освіта знаходиться в колі уваги державних структур, громадських діячів та освітянського загалу. Українська освіта теж намагається не відставати від світових тенденцій. В сучасних умовах громадянська освіта повинна бути націлена на реалізацію основної мети: підготовки молодого покоління до активної участі у житті суспільства.

Особливу увагу потрібно звертати на формуванні громадянських цінностей молоді у сучасному глобальному світі для якого характерною рисою є взаємопроникнення культур.

Окрім того, не можна забувати про трансформацію ціннісних орієнтирів, яка пов'язана з суспільно-політичними процесами сьогодення. У зв'язку з вище згаданими проблемами на часі зростає роль освіти у громадянському становленні молодого покоління української держави. Основним результатом реалізації проекту громадянської освіти є сформованість у молодого покоління громадянської компетентності, зокрема:

- уміння орієнтуватися у реаліях суспільно-політичного життя сучасної України і світу;
- знання процедур участі в діяльності громадсько-політичних інституцій;
- застосування технології захисту власних прав, свобод та інтересів;
- виконання громадянських обов'язків;
- використання способів діяльності і моделей поведінки, що відповідають чинному законодавству України [6].

Сформульовані засади і принципи розвитку громадянської освіти ґрунтуються на ключових поняттях рівності, плюралізму та взаємозбагачення.

Він передбачає формування необхідних компетенцій, які допоможуть особистості бути успішною в багатоетнічному просторі, незалежно від расової чи культурної приналежності [4]. На разі це принципово важливий напрямок освітньої реформи який справить позитивний вплив на формування багатонаціонального суспільства, соціально-культурна стабільність якого залежить від пріоритету цінностей полікультурності й толерантності. Інтелектуальний компонент в тандемі з такими освітніми тенденціями, як фундаменталізм, диференціація, інтеграція, інформатизація, глобалізація може повинен стати одним з провідних принципів сучасної освітньої доктрини. Нова система цінностей і цілей виховання, відроджена концепція особистості, в основі якої лежать ідеї природо відповідності та культуро відповідності повинна як найшвидше реалізуватися на практиці. Вона відповідає як національним пріоритетам, так і загальносвітовим стандартам у галузі європейської освіти.

ЛІТЕРАТУРА

- Борисов В., Гризоголова А. Полікультурне освітнє середовище як об'єкт соціально-педагогічного дослідження / Гуманізація навчально-виховного процесу. – Збірник наукових праць. Вип. LVIII. – Ч. III. – Слов'янськ, 2011. – С. 195-205.

2. Ващенко Г.Г. Виховний ідеал / Григорій ващенко.— Полтава, 1914, С. 174-81.
3. Дергачова Є.В. Формування освітнього середовища в полікультурному просторі [Електронний ресурс] // Вісник КАСУ. – № 1 – 2007. – Режим доступу: <http://www.vestnik-kafu.info/journal/9/320/>
4. Компетентісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О.І. Локшина, О.В. Овчарук, Л.І. Парашенко, О.І. Пометун, О.Я.Савченко, С.Є. Трубачова.—К.: Вид-во «К.І.С.», 2004, 112 с.
5. Концепції мультикультурної освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://stud.com.ua/72586/pedagogika/kontseptsiyi_multikulturnoyi_ostviti
6. Концепція громадянського виховання // Інформаційний збірник МОН № 22, 2000. С.7-20.
7. Романенко Н.А. Сучасна парадигма створення полікультурного середовища навчального закладу. [Електронний ресурс] // Наука і освіта. Наук.-практ. журнал ПНПУ ім. К.Д. Ушинського. – 2012. – № 5. – Режим доступу: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/journals/2012/NiO_5_2012/ped/Rom.htm

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ УЧНІВ

Жидельова Л.В.

This article describes specific aspects of students multicultural education by means of dramatic art, starting from the development of a child's creative abilities to the formation of multicultural competencies.

Виховання полікультурності є надзвичайно актуальним напрямом освітнього процесу сьогодні. Основним завданням такого виховання є становлення системи цінностей сучасного здобувача освіти, що досягається завдяки формуванню позитивного ставлення людини до самої себе й до світу, здатності сприймати прекрасне й відтворювати його через самовираження.

Культура й освіта формують і визначають обличчя майбутнього покоління нашого народу. Проблема ставлення до світу як до єдності думок і почуттів не поставала б сьогодні так гостро, якби формування духовної культури особистості та відродження культури всієї нації було пріоритетним у сучасній системі освіти. [1].

Театральне мистецтво надає безмежні можливості для розв'язання порушеної проблеми. Від античних часів і до сьогодні театр являє собою універсальну освітню та виховну модель суспільства. Театральна діяльність здійснюється через гру на сцені, а будь-яка п'єса, яку розігрують на сцені, - це модель життя. Саме тому сучасна освітня система потребує того, щоб театральне мистецтво стало її складовою частиною.

Світ сучасних дітей, особливо підлітків, перенасичений інформацією, тому молоді, як правило, притаманні такі якості, як: раціоналізм, іронічне, інколи навіть цинічне, ставлення до навколишньої дійсності, але часто такі елементарні риси, як співпереживання та співчуття, у них відсутні. Театр здатен впливати на почуття, настрої людини, тим самим перетворюючи її моральний та духовний світ на краще. Оскільки театр – це синтетичний вид мистецтва, то на допомогу емоційному співчуттю спрямовано всі виражальні засоби: пластику, жести й міміку, костюми й грим, світло й декорації. Процес перевтілення на героя п'єси активізує творчі здібності учнів, а саме: уяву й фантазію, увагу та асоціативне мислення, здатність до співчуття та співпереживання. Усе це приводить до розвитку логічного мислення та вмінню вільно виявляти власні думки. Театральне мистецтво сприяє також виробленню таких аспектів полікультурної грамотності, як: повага до своєї національної культури й до культури інших народів; уміння знаходити правильне рішення в будь-якій життєвій ситуації, не ображаючи при цьому тих, хто має протилежну думку; полікультурна уважність та сприйнятливність до нового; патріотизм і почуття гордості та інтересу до національних традицій. [2].

Займаючись із дітьми театральними постановками, ми збагачуємо їхній соціальний досвід: учні «проживають» різні ситуації, усвідомлюють моральність життєвих явищ, вчать культури поведінки в суспільстві, набувають умінь аналізувати уроки історії народу.

У репертуарі нашого шкільного театру більшість вистав за п'єсами класиків української літератури. Це й «Назар Стодоля» Т. Г. Шевченка і «Лісова пісня» Лесі Українки, і «За двома зайцями» М. Старицького. Але виховання полікультурної особистості неможливе без постановки п'єс зарубіжних драматургів: «Синій птах» М. Метерлінка, «Маркус і дівчата» норвезького письменника К. Хагерюпа, «Ромео і Джульєтта» Шекспіра тощо. Зміст кожної із названих п'єс відповідає віковим особливостям акторів-підлітків, порушує цікаві їм проблеми, спонукає розмірковувати над складними життєвими ситуаціями, порівнювати унікальність різних народів, багатогранність різних культур, сприяє формуванню полікультурної особистості, яка зможе знайти себе й самореалізуватися в складному глобалізованому світі.

Здатність до творчості – одна з найяскравіших рис дитячої діяльності, діти із задоволенням малюють, співають, а також грають у театрі, що сприяє розвитку пам'яті, уваги, мовлення, толерантного ставлення до інших народів та їхніх культур, полікультурної спостережливості й сприйняття.

Засобами театрального мистецтва розвивається також одна з найважливіших компетенцій полікультурної особистості – комунікативність, яка включає в себе вміння взаємодіяти з іншими людьми, володіння різноманітними соціальними ролями не лише в обмеженому колі дитячого колективу, а й в усьому суспільстві. Репетируючи роль у виставі, учень набуває навички репродуктивної діяльності, які полягають у формуванні світогляду особистості, усвідомлювати свою роль у полікультурному суспільстві.

Отже, театральна діяльність, яка органічно вплетена в навчально-виховний процес, є універсальним засобом розвитку особистісних здібностей здобувача освіти, сприяє формуванню його самосвідомості, відповідальної життєвої позиції, адже театральне мистецтво є складовою загальнонародської культури, віддзеркалює життя різних епох і культур, що набуває надзвичайної актуальності в наш час – час глобалізації, мульти- та полікультурності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаєв В. В. Полікультурна освіта – актуальна проблема сучасної школи. Педагогіка. 2008. № 5. С. 3-10.

2. Антипова Є. Г. Полікультура і толерантність у системі освіти. Психологія. № 18-19. С. 2-4
3. Почему театральная студия полезна для развития ребенка. URL: <https://helendoron.ru/blog/english-drama-dlya-detej>

СМС-ПОВІДОМЛЕННЯ ЯК СУЧАСНИЙ ВИД СПІЛКУВАННЯ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Зяц Н. Д.

The article is devoted to the analysis of language features of communication in social networks. The Internet is one of the most popular means of communication in the multicultural environment. Life forces us to communicate with the help of SMS, and this leads to simplification of language, lowering the level of speech culture of users. The modified form of the epistolary style within the framework of the Internet is analyzed

Полікультурне середовище, в якому ми зараз існуємо, вимагає дотримання певних правил. На сучасному етапі актуалізуються питання взаємодії різних народів. В умовах, коли представники інших країн активно контактують одне з одним, уміння спілкуватися в полікультурному середовищі займає одне із провідних місць. Людське суспільство влаштоване так, що йому потрібне спілкування. Протягом усього свого існування люди передавали свій досвід, свої знання, ділилися подіями свого життя. І робили вони це за допомогою листування.

Історія листування дуже давня, початки її слід шукати ще в епоху виникнення письма, пройшло воно багато етапів, поки набуло форми листів, яким властива і своя композиція тексту, і специфічні мовні засоби. Існує ряд робіт, в яких розглядаються різні аспекти функціонування епістолярного стилю на сучасному етапі. Це дослідження Кулініча М. Г., Радзівської Т. В., Чередниченко І. В. та інших.

Сьогодні епістолярний стиль звучить сферу свого функціонування саме у сенсі практичного призначення. Її значною мірою замінила мережа аудіовізуального зв'язку. Життя примушує нас спілкуватися за допомогою СМС, і це призводить до спрощення мови, зниження рівня мовленнєвої культури користувачів різними засобами електронного зв'язку, що виражається в порушенні граматичних, лексичних, орфоепічних та етичних норм. Робота націлена на дослідження мовних особливостей SMS як засобу спілкування у соціальних мережах. Новизна полягає в аналізі модифікованої форми епістолярного стилю в рамках мережі Інтернет.

«Лист - це спосіб заочного спілкування людей» [5, с. 242]. Однак життя змінюється, і новий стиль вимагає нових засобів комунікації. На жаль, листи, написані на папері, листівки з текстами привітань, що відправляються поштою, відходять у минуле.

Соціальні мережі стають невід'ємною частиною нашого життя. Однією з основних форм сучасної комунікативної культури є спілкування за допомогою Інтернету. Такі його можливості, як оперативність, швидкість і доступність зв'язку між користувачами на далеких і близьких відстанях дозволяють використовувати Інтернет не тільки як інструмент для пізнання, але і як інструмент для спілкування.

В останні роки помітно збільшився інтерес до СМС - повідомлень як до епістолярного жанру. Поява СМС відноситься до 1991 року, коли інститут стандартів в області телекомунікацій (ETSI) винайшов механізм обміну текстовою інформацією між мобільними абонентськими станціями. У грудні 1992 року інженер компанії Vodafone Нейл Пепуорс (Neil Papworth) відправив зі свого телефону SMS-повідомлення. Це було привітання з Різдвом. Так з'явилася технологія, яка змінила життя мільйонів людей

На сучасному етапі кількість відправлених СМС-повідомлень становить сотні мільярдів в рік. Ця технологія стала одним із символів сучасного життя - сьогодні сервіс SMS використовують більше 90% абонентів мобільного зв'язку. SMS-повідомлення як різновид епістолярного жанру мають деякі переваги перед поштовим листом: швидкістю створення, швидкістю передачі. Авторам СМС необхідно вирішити таке завдання, як компресія тексту. Обсяг електронного повідомлення обмежений, тому потрібно інформацію укласти в мінімальну кількість знаків.

Проблема залежності від мобільних телефонів хвилює суспільство, до неї прикута увага лінгвістів, так як використання СМС - повідомлень для спілкування веде до спрощення мови.

Активне використання SMS-повідомлень як засобу комунікації має ряд причин. Цей спосіб заощаджує час і гроші.

Виявляється, що СМС-повідомлення можна використовувати і для того, щоб передати зміст художніх творів. У США був випадок, що вчитель середньої школи переклав монолог Гамлета «Бути чи не бути» в повідомлення «2b? & Tb? =?», щоб учням було простіше його вивчити. Скорочена SMS-версія «Іліади» Гомера вмістилася в 32 рядка. В Австралії Біблію «перекладали» на мову SMS. Початок вийшов таким: «In da Bginnin God cre8d da heavens & da earth» («Спочатку створив Бог небо і землю»). У Франції намагаються таким чином адаптувати твори Бальзака, Гюго, Лафонтена, Мопассана. Мовою SMS створюються нові художні твори. Серед них можна назвати романи «PaSAge a TaBa» і «Frayeurs SMS» французького автора Філа Марсо.

З метою з'ясування популярності СМС - повідомлень як епістолярного жанру на сучасному етапі нами було проведено анкетування серед учнів Кременчуцького ліцею №11 «Гарант». Респонденти повинні були відповісти на наступні питання:

1. У чому ви бачите позитивні і негативні сторони електронного листування?

2. Чи намагаєтеся ви писати грамотно, коли набираєте СМС - повідомлення?

Даючи відповіді на питання, учні відмічали як позитивне те, що у соціальних мережах можна спілкуватися групами, знайти друзів по всьому світу. Серед плюсів СМС - повідомлень респонденти називають швидкість доставки інформації від відправника до адресата («Навіть голуби-листоноші не змогли б прилетіти настільки швидко»).

Велика частина користувачів, набираючи СМС, намагається писати грамотно, однак при аналізі листування в соціальних мережах виявлено цілу низку типових помилок. Відібраний матеріал було систематизовано та класифіковано.

Часто зустрічається написання слів разом із прийменниками і часткою «не», пропуск «ь» в дієсловах 2 особи однини, скорочення слів, вживання малої літери на початку речення, відсутні розділові знаки. Користувачі керуються принципом: «Пишу, як хочу!»

У різних країнах випущені спеціальні тлумачні словники, в яких даються пояснення скорочень, що використовуються в SMS, найбільш короткі варіанти написання тих чи інших виразів. В кінці 90-х були створені нові знаки, так звані «смайлики», які мали емоційну функцію. Смайлик (від англ. Smile - посмішка) - це символ, що передає міміку обличчя тієї людини, що пише.

Таким чином, ми прийшли до висновку, що ефективна взаємодія в полікультурному середовищі вимагає нових засобів комунікації. У наш час цифрових технологій комунікативний зв'язок між людьми здійснюється завдяки електронним засобам. Саме життя змушує нас спілкуватися за допомогою СМС, і це, на жаль, веде до спрощення мови, зниження рівня мовленнєвої культури користувачів різними видами електронного зв'язку.

Для СМС як засобу комунікації характерні такі ознаки, як чіткість і стислість, порушення правил граматики і пунктуації, особлива лексика і використання спеціальних символів.

Проаналізувавши переписку 150 учнів 8-11 класів Кременчуцького ліцею №11 «Гарант», ми звернули увагу, що користувачі СМС в більшості випадків не замислюються про грамотність написаного тексту.

Треба пам'ятати, що розвиток мови залежить від ставлення до неї в суспільстві. А багатокультурне середовище формує багатокультурну особистість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белунова Н. И. «Комфорт речевого общения» (Дружеское письмо) / Н. И. Белунова // Русский язык в школе. – 1996. – №5. – С. 80–84.
2. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність / С. К. Богдан. – К. : Рідна мова, 1998. – 117 с.
3. Галич О. Теорія літератури : Підручник / За наук. ред. Олександра Галича / О. Галич, В. Назарець, Є. Васильєв. – Київ : Либідь, 2001. – 488 с.
4. Горбачева Е. Эпистолярный жанр в историческом контексте / Е. Горбачева, А. Мигулина // Молодой ученый. – 2016. – №28. – С. 31–35.
5. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. – К. : ВЦ «Академія», 1997. – 752 с.
6. Мацько Л. І. Стилїстика української мови : Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько – вид 2-ге, випр. – К. : Вища школа, 2005. – 462 с.
7. Тосич С. П. Відомості про епістолярний стиль / С. П. Тосич, М. І. Загарія // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2017. – №13–14. – С. 42–43.
8. Шишкіна Е. А. «Напиши мне письмо...» / Е. А. Шишкіна // Читаем, учимся, играем. – 2011. – №4. – С. 14–16.

ФОРМУВАННЯ МІЖЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ

Коноваленко Л. П.

This article reveals the concept of interethnic tolerance as a valuable component of civil competence of a modern student. The author suggests the main ways of interethnic tolerance formation at history classes and identifies principles of intercultural communication.

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується її інтеграцією в світову освітню систему. Сучасний учитель працює в полікультурному контексті, він орієнтується на формування національної ідентичності учнів і водночас враховує потребу формування транснаціональної свідомості в межах європейського простору. Історія є вагомим засобом впливу на розвиток особистості учня і формування у нього ключових компетенцій. На сьогодні учитель історії допомагає школярам знаходити власні відповіді на складні питання полікультурного, плюралістичного суспільства.

Складовими громадянської компетентності є громадянські знання, вміння та громадянські цінності, ставлення, установки. Зокрема при їх сформованості старшокласник виявляє у поведінці та оцінках міжкультурне взаєморозуміння та толерантність.

Поняття толерантність має різні трактування у сучасній вітчизняній науці. Так словник суспільних наук визначає толерантність як терпиме ставлення до чужої поведінки, іншого способу життя, інших вірувань, традицій, ідеалів та цінностей, політичних вподобань; толерантність забезпечує право і свободу людини мати власні судження у соціумі. Словник – енциклопедія трактує толерантність як визнання за іншими права на власні смаки, що різняться від поглядів того, хто оцінює. Філософський словник толерантність визначає як моральну якість, що характеризує відношення до людини іншої раси, національності, релігійної конфесії як до рівної особи.

Точка зору автора збігається з переконанням деяких дослідників, що трактують толерантність на міжособистісному і міжкультурному рівнях. В першому випадку це виховання почуття терпимості, поважного ставлення до думки людини, що не збігається з власною, відмова від домінування однієї точки зору. На міжкультурному рівні толерантність це - повага до традицій, цінностей і досягнень інших народів, усвідомлення права на несхожість, визнання культурної різноманітності, здатність поєднати активне спілкування з представниками інших культур і водночас усвідомлення власної ідентичності [2].

Основними нормативними освітніми документами («Закон України «Про освіту», Державним стандартом освітньої галузі «Суспільствознавство», змістом навчальних програм з предмету) передбачено формування толерантного світогляду нового покоління громадян.

Змістовними видами толерантності є: політична, расова, міжнаціональна, релігійна, гендерна, вікова та ін. Міжнаціональна (міжетнічна) толерантність – це моральна якість особистості, що характеризує терпиме ставлення до інших людей, незалежно від їх етнічної, національної або культурної приналежності [1]. Також вона включає здатність не переносити недоліки та негативні вчинки окремих представників національності на інших людей.

Історія тісно пов'язана з поняттям толерантності. Історія людства на жаль наповнена гострими міжетнічними конфліктами, що виправдовували насильство на національному ґрунті [2]. Толерантність в радянський період української історії була виключенням. До інакомислячих застосовували нетерпимість і терор, звинувачення в діях окремих

представників етносу могли поширити на всю спільноту (євреї, татари). В Конституції сучасної України зазначається, що держава сприяє розвитку української нації, її історичної свідомості, культури та традицій, водночас сприяє розвитку етнічної, культурної, релігійної самобутності всіх національних меншин. Вивчення історичних курсів у школах України ґрунтується на засадах гуманізму, демократії, толерантності.

Формування міжетнічної толерантності учнів на уроках історії залежить від:

- якісного матеріалу шкільних підручників;
- професійної поліетнічної компетентності учителя історії;
- продуманого підбору методів, форм і прийомів роботи з виховання міжетнічної толерантності у школярів;
- рівня сформованості етики учасника міжкультурного спілкування.

Основними шляхами формування міжетнічної толерантності на уроках історії автор вважає:

1. Обирання найбільш оптимальних форм, методів й засобів навчання для усунення різноманітних проявів нетолерантного ставлення при вивченні історичних подій у курсі історії України:

- використання діалогових і дискусійних методів, елементів дебатних технологій;
- використання джерел з контраверсійними поглядами на історичну подію;
- усвідомлення подій з погляду переможця і переможеного (написання листа, статті до газети, рольова гра) тощо.

2. Дотримання політкоректності у вивченні конфліктних ситуацій. Варто уникати спрощених назв сторін конфліктів, наприклад: «татари», «поляки», «німці» [3]. Це спотворює сутність конфлікту і може закріпити у свідомості учнів елементи етнофобії.

3. Формування в учнів уміння відокремлювати об'єктивну інформацію від інтерпретації, усвідомлення, що в основі конфліктів часто лежить нетерпимість, ксенофобія, стереотипне мислення.

4. Акцентування уваги на компромісі в історії як альтернативі протистояння, на досягнутих згодах з проблемних питань.

5. Формування свідомого переконання учасників освітнього процесу в цінності культури своєї нації, корисності та взаємозбагаченні при культурній взаємодії.

6. Формування і дотримання принципів міжкультурного спілкування, а саме:

- ставлення до культури учасників спілкування з такою ж повагою, як до власної;
- ніколи не виходити з переваги своєї релігії над релігією іншого;
- повага до звичаїв прийнятих в інших культурах;
- не вважати колір шкіри основою взаємовідносин з тією чи іншою людиною;
- розуміння, що кожна культура, якою б малою вона не була, має що запропонувати світові;
- усвідомлення, що немає таких культур, які б мали монополію на встановлення світових стандартів.

Історія як навчальна дисципліна має великий потенціал для виховання молоді в дусі толерантності і взаємної довіри. Знання, вміння та навички отримані у шкільному віці допоможуть молоді у майбутньому врегульовувати міжетнічні конфлікти, остаточно сформують «культуру миру» на противагу «культури сили і війни». Толерантна молодь сьогодні це - гуманне полікультурне суспільство завтра.

ЛІТЕРАТУРА

1. Атрощенко Т. Сутність феномену «міжетнічна толерантність»/ Т. О. Антрощенко // Науковий вісник МНУ ім. В. Сухомлинського, 2017. - №2.- С. 27-31.
2. Саковська Т. Міжкультурне виховання учнів як науково-педагогічне явище / Т.В. Саковська // Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»: збірник наукових праць / гол. ред. В.П. Коцур. – Сквир (Київ. обл.): Дорадо-Друк, 2013. – Вип. 31 : Педагогіка. Психологія. Філософія. – С. 297–301.
3. Теремецька Т. Методичні аспекти формування міжетнічної толерантності в учнів загальноосвітніх навчальних закладів на уроках історії / Т. В. Теремецька // Історія в сучасній школі. – 2012. – №3. – С. 34-37.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ЛЮДИНИ НА ҐРУНТІ ГАРМОНІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ СТУДЕНТА ЯК ОСОБИСТОСТІ І ЯК ФАХІВЦЯ

Крикунов В.С.

The purpose of education today is the training of specialists capable of competing in the world market. An increasing emphasis is placed on the quality of education, the universality of training the graduate and its adaptability to world trends in development and the demands of society on the personal orientation of the educational process, its informatization, the decisive importance of education for the provision of sustainable human development . The need for these processes is dictated by the European orientation of Ukraine as a whole and the entry of Ukraine into the European educational and scientific community.

Мета освіти сьогодні – це підготовка фахівців, здатних конкурувати на світовому ринку. Акцент все більше робиться на якості освіти, універсальності підготовки випускника та його адаптованості до світових тенденцій розвитку та запитів суспільства, на особистісну орієнтованість навчального процесу, його інформатизацію, визначальну важливість освіти у забезпеченні сталого людського розвитку. Необхідність цих процесів диктується Європейською орієнтацією України загалом та входженням України в Європейське освітнє і наукове товариство. «Головне завдання вищої школи – професійна підготовка студентів, формування фахівців із вищою освітою, здатних до творчості, прийняття оптимальних рішень, таких, що володіють навичками самоосвіти й самовиховання, уміють узгоджувати свої дії з діями інших учасників спільної діяльності», - записано в Національній доктрині розвитку освіти.

А в Законі України Про вищу освіту наголошується, що «одним із головних завдань вищого навчального закладу є забезпечення культурного й духовного розвитку особистості, виховання осіб, що навчаються у вищих навчальних закладах,

у душі українського патріотизму і поваги до Конституції України».

Провідною діяльністю у вищій школі є навчально-професійна, яка вимагає від студента більшої навчальної (і наукової) активності, засвоєння нових психологічних норм і критеріїв соціокультурного розвитку. Саме в процесі навчальної діяльності та через неї досягаються основні цілі підготовки фахівців. Навчально-професійній діяльності студентів притаманні як загальні риси процесу учіння (механізми та етапи, цілісність структури та єдність основних його компонентів тощо), так і специфічні, зумовлені особливостями її мети і змісту, мотивації та форм організації. Вона найбільш інтенсивно впливає на особистісне зростання та професійне становлення студентів, набуття ними професійно важливих знань, умінь і навичок. У процесі професійного навчання завершується професійне самовизначення, трансформується структура самосвідомості студента, формується соціально-професійний аспект його «Я-концепції», «професіоналізуються» психічні процеси і стани тощо. У процесі навчально-професійної діяльності виникають такі новоутворення студентського віку як професійна ідентичність, професійна рефлексія, професійне мислення, готовність до професійної діяльності. Мета навчально-професійної діяльності – засвоєння наукового знання у формі теоретичних понять і вмінь, застосування їх при розв'язанні поставлених професійних завдань.

Головним завданням вищих навчальних закладів є надання майбутнім фахівцям системи знань, умінь та навичок, що гарантують виконання ними своїх функціональних обов'язків, а також забезпечення культурного і духовного розвитку особистості кожного студента, виховання молодих людей у душі найкращих людських цінностей. Тому процеси навчання та виховання нероздільні, повинні бути послідовними і безперервними, а їх метою має бути не лише теоретична і практична підготовка, а й духовне збагачення майбутніх фахівців, здатних до саморозвитку особистості, формування в них громадянської компетентності.

Метою даної роботи є з'ясування особливостей особистісного становлення студентів вищих навчальних закладів із перспективною проєкцією на професійну діяльність у майбутньому через опрацювання дібраної літератури з теми, узагальнення передового наукового досвіду з цієї проблеми, власними спостереженнями та висновками щодо специфічної форми розвитку студента – процесу навчання. Необхідно акцентувати увагу на тому, що однією з умов розвитку особистості студента під час навчального процесу є формування професійної спрямованості та громадянської компетентності.

Об'єкт дослідження - особистісний розвиток людини, формування громадянської компетентності, а предмет - процес формування в структурі особистості студента якостей, потрібних для виконання майбутньої професійної діяльності, процес становлення особистості - професіонала, особистості – науковця, особистості – дослідника та лідера.

Мета, об'єкт та предмет дослідження зумовили послідовне виконання наступних завдань: установити закономірності набуття студентами професійних якостей; з'ясувати чинники формування професійної направленості студентів під час навчання у вищій школі; залучити якомога більше молоді до різних форм наукової роботи, проаналізувати сучасні засоби навчання у вищій школі з метою оптимізації процесу підготовки майбутніх фахівців та їх участі в наукових дослідженнях, розробках та винаходах з метою підняття престижу нашої країни на світовій науковій арені, довести, що за молодими науковцями майбутнє процвітаючої України! Мені дуже хочеться стати високопрофесіональним фахівцем своєї справи, конкурентоспроможним на сучасному європейському ринку праці, адже в моєму університеті підґрунтя для цього становлення студента як особистості і як громадянина є. Формування особистості людини триває все життя, втім період навчання у вищій школі відіграє особливу роль у цьому процесі. Для цього система навчально-освітнього процесу повинна бути вибудована на ґрунті гармонізації розвитку студента і як особистості, і як фахівця. Особистість – суспільна істота, наділена свідомістю і представлена психологічними характеристиками, які є стійкими, соціально зумовленими і виявляються у суспільних зв'язках, відносинах з навколишнім світом, іншими людьми та визначають поведінку людини.

Формування особистості – становлення людини як соціальної істоти, внаслідок впливу середовища і виховання на внутрішні сили розвитку. У процесі навчання формуються пізнавальні, практичні вміння і навички, відбувається розвиток і виховання студентів. Отже, формування майбутнього фахівця в процесі навчання – це становлення особистості студента, формування громадянської компетентності засобами навчання з метою формування пізнавальних, практичних вмінь і навичок з певної галузі науки або мистецтва, необхідних для встановлення суспільних зв'язків і відносин з навколишнім світом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боришевський М. Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина. Педагогіка і психологія. 1997. № 1. с.88-92.
2. Загірняк М. В., Поясок Т. Б. Медіапедагогіка: навч. посіб. Харків: «Мадрид», 2015. - 232 с.
3. Закон України «Про вищу освіту» - Сайт МОН (електронний ресурс) - режим доступу: mon.gov.ua.
4. Тараненко І.Г. Демократичні цінності у становленні громадянина. Педагогіка і психологія. 1997. № 2. с.67-71.

ФОРМУВАННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В ІСТОРИЧНІЙ ЦАРИНІ

Кущ О.Є.

The article is devoted to the problem of formation of polyethnic competence in the school's educational process. It presents a brief history of the formation of the term multicultural education; different approaches of scientists to the interpretation of key concepts, formation of polyethnic competency of students through project activities in history lessons

Історично склалося, що Україна є поліетнічною державою, в якій проживають різні за національністю, культурою, релігійними поглядами й рівнем економічного розвитку громадян. Це зумовлює полікультурність суспільства, вимагає підготовки особистості, здатної сприймати й розуміти не лише власні, але й культурні цінності інших народів.

Завдання статті: з'ясувати сутність поняття «полікультурна освіта», розкрити необхідність формування полікультурної компетенції учнів в історичній царині та показати її освітній потенціал.

Ідеї полікультурної освіти були започатковані ще в XVII ст. Я. А. Коменським, який запровадив універсальну

програму виховання, основою якої виступав процес формування толерантної людини з дитинства [1].

Першу спробу дати визначення поняттю «полікультурна освіта» зробили автори міжнародного педагогічного словника, виданого у Лондоні в 1977 р. Вони розглядали цей термін як віддзеркалювання ідеалів культурної багатоманітності у сфері освіти. В.Г.Кремінь в Міжнародній енциклопедії освіти трактує це поняття як «педагогічний процес, у якому репрезентується дві або більше культур, що відрізняються за мовною, етнічною, національною або расовою ознакою» [2]. Більшість науковців дотримуються точки зору, що вперше цей термін був ужитий у Канаді. С. Н. Кузьміч вважає, що його автором є канадський прем'єр-міністр П.Трюдо, який у 1971 р. проголосив політику полікультурності та двомовності. Цієї ж точки зору дотримується й німецький дослідник Г. Ауернхаймер.

Через те, що країни Євросоюзу почали розглядати цю проблему значно раніше за Україну сучасний етап розвитку вітчизняної освіти, який характеризується її інтеграцією у світову освітню систему, передбачає зміни методики навчання майбутніх громадян, їхньої підготовки до життя. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті передбачає, що система освіти має забезпечити виховання людини з демократичним світоглядом і культурою, що стає можливим лише за умови перенесення основних засад життя громадян на практику навчання історії.

Одним з ефективних засобів формування полікультурної компетентності учнів є їх проектна діяльність. Її можна успішно використовувати як під час проведення уроку так і в позаурочній роботі з учнями. У процесі роботи над проектом відбувається залучення учнів у реальну діяльність предметної галузі (історія міста, України, родини); розвиток навичок самостійної роботи та творчості. В. Кузьменко та Л. Гончаренко, наголошують, що «полікультурне виховання і національна школа не можливі без вивчення учнями рідної мови, літератури, історії, рідного краю тощо. Це сприятиме формуванню у них адекватної національної картини світу – складової наукового та полікультурного світобачення» [3, с. 7]. На прикладі рідного міста учні отримують можливість підтвердити гіпотезу, що у всі епохи спостерігались процеси міграції, відбувались контакти різних мовних та релігійних культур. Учнями нашого навчального закладу було розроблено проект «Формування етноконфесійної структури Кременчука в ХІХ - на початку ХХ ст.». Теоретичний аналіз джерел дозволив їм визначити, що вивчення релігійних спільнот краю має певні здобутки.

Було з'ясовано, що етнорелігійна картина України складалася століттями й була безпосередньо пов'язана з історичними процесами, які відбувалися в державі. В Україні взаємозв'язок релігійного й національного виявився: асиміляції елементів культів, вірувань наявних етнічних груп; засвоєнні національних форм побуту, традицій, звичок українського етносу, що відбилося на появі та еволюції різноманітних форм релігійної культової практики, тобто обрядів, ритуалів, свят; у використанні в релігійній церковній практиці національних елементів мистецтва.

Як правило, стабільна динаміка зростання чисельності населення спостерігалася в населених пунктах, які відігравали роль торговельних центрів або промислових центрів. Саме через це розвиток Кременчука супроводжувався інтенсивним напливом населення з різних пунктів Російської імперії. Основну масу міського населення становили українці, другу за чисельністю – іудеї (що відрізняло Кременчук від інших міст Лівобережжя), потім – росіяни, німці, поляки, білоруси та караїми.

Було виявлено, що Кременчук – не тільки багатонаціональне але й багатоконфесійне місто. Переселенці принесли власну культуру, релігійні погляди, що сприяло формуванню різноманітних релігійних конфесій. В ньому зустрілися православний Схід, католицький та протестантський Захід і навіть мусульманський світ. На відміну від Полтавської губернії в цілому, де з великою перевагою домінували православні (95,55%), у Кременчуці кількість православних і іудеїв – майже не відрізнялася 48,7% і 47,4% відповідно, таким чином на першому місці за кількістю віруючих стояла православна церква, другу групу становили іудеї, за ними йшли – католики, протестанти, старообрядці, мусульмани, караїми. Представники кожного етносу і конфесії мали свої специфічні сфери професійної діяльності: землеробство, виготовлення одягу, торгівля, поденна робота, жили з капіталу тощо.

Етноконфесійна ситуація в Кременчуці протягом ХІХ ст. не зазнала суттєвих змін. Найвпливовішою конфесією залишалася православна церква Полтавської єпархії. Другу групу становили іудеї, які мали значне представництво в центрах торгівлі. Третю за чисельністю конфесійну групу становили католики Представники інших конфесій мали мізерне представництво серед мешканців міст або взагалі були відсутні. Конфесії Кременчука співіснували толерантно. На одних і тих же територіях проживали представники різних релігійних і етнічних груп. Все це впливало на розвиток міста, формування підходів до взаємодії в різних сферах життя, в тому числі, і в сфері освіти.

Таким чином, теоретичний аналіз стану проблеми формування у учнів полі етнічної компетенції, досвід застосування дослідницького методу дозволяє констатувати, що формування в дітей і молоді полікультурних знань, вмінь і навичок може здійснюватись в умовах організації відповідного педагогічного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения / Я.А. Коменский. - М.: Педагогика, 1982. – Т. 2. – 383с.
2. Енциклопедія освіти / АПН України; [голов. ред. В. Г. Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Кузьменко В. В. Формування полікультурної компетентності вчителів загальноосвітньої школи : навч. посібник / В. В. Кузьменко, Л. А. Гончаренко / за ред. В. В. Кузьменка. – Херсон : РІПО, 2006. – 92 с.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ СУСПІЛЬНО-ГУМАНІТАРНОГО СПРЯМУВАННЯ

Левітіна Е.Ю.

The conception of general middle education reformation “New Ukrainian School” stresses the state’s opinion about the main qualities of young Ukrainian citizens. They are to grow up as personalities. They should be educated, totally developed patriots, who are able to take risk and implement innovations. The patriotic included part belonging to the key social and civil capacity is mostly formed at the humanities and especially at the history classes.

Сучасний світ не стоїть на місці, а натомість постійно і стрімко розвивається. Разом з ним змінюються й найважливіші цілі суспільства, однією з яких є забезпечення умов для розвитку людини-громадянина, яка вважає демократичне громадянське суспільство базою для здійснення планів і досягнення мети, розкриття творчого потенціалу. Для виконання поставлених цілей потрібна громадянська освіта як інструмент формування громадянської компетентності людини та підготовки молоді до активного життя у міжнародному демократичному суспільстві та формування в неї активної життєвої позиції.

Компетентність людини – це сукупність притаманних їй фонових знань, що дають змогу ефективно вести професійну діяльність або виконувати певні функції, спрямовані на забезпечення досягнення суспільно-визначених стандартів у професійному та соціальному напрямках [1:23]. Вказані риси людина можуть бути як притаманні людині з народження, так і набуті нею у процесі навчання, а також під впливом оточуючих під час взаємодії з іншими громадянами. Опановані вміння дозволяють ефективно й успішно викривати та вирішувати проблеми, що є характерними для певної сфери чи роду діяльності.

Остаточна імплементація перелічених компетентностей забезпечується виключно впровадженням необхідного підходу до проведення навчання, під яким розуміється неухильна спрямованість всього освітнього процесу на формування і всебічний розвиток компетентностей особистості [1:59], визначення потрібного змісту навчання, особливостей його здійснення та способу кінцевого оцінювання результатів. Громадянська компетентність (ГК) дійсно одна з основних притаманних людині. ГК – це спроможність активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки, як особисто, так і у взаємодії з іншими суб'єктами суспільних відносин з метою розвитку громадянського демократичного суспільства [3:4-5].

Розглядаючи громадянську компетентність як одну з ключових, сьогоднішня українська освіта потребує приділення надзвичайно особливої уваги цьому питанню. Ключова реформа Міністерства освіти і науки – Нова українська школа, головна мета якої – забезпечення створення школи, з прийнятним процесом навчання і новим підходом, що забезпечить надання учням не лише знань, як це відбувається зараз, а й якісно нового вміння застосовувати їх у житті.

Нова українська школа – це школа, приємна для учнів. Тут практикуватиметься взаємне прислухування до думок одне одного, опановування критичного мислення, право висловлювати своє бачення та вміння бути дійсно відповідальними громадянами. В умовах впровадження освітньої реформи важливо напрацювати шляхи, за якими проходитиме розвиток громадянських компетентностей людини. Наразі вони перелічені у Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. №710-р.

Метою громадянської освіти є вироблення у громадян України громадянських компетентностей, направлених на захист демократичної держави, здатності відповідально ставитися до громадянських обов'язків, відстоювати свої права, відповідати за життя територіальної громади, за своє власне життя, для налагодження гармонійних стосунків між членами своєї родини.

Концепція узагальнення перераховує перелік рис, для здобуття кожною людиною на кожному з рівнів освіти. У вказаній концепції зазначено, що засади громадянської освіти застосовуватимуться у різних видах освіти – формальній, інформальній, неформальній.

Так, у формальній освіті громадянські компетентності здобуваються у пізнавальній діяльності або під час навчання у школі.

Оскільки у неформальній освіті, що є індивідуальною, здобуття компетентностей проходитиме більшістю у позашкільний час, реалізація Концепції буде постійно проходити у співпраці з закладами соціального захисту, культури, відділами туризму, молоді та спорту. Інформальна освіта передбачає умови для громадянської самоосвіти через включення її ідей у громадські простори – наповнення бібліотек та музеїв, взаємодію та стосунки у скверах, парках [2].

Робоча група проекту Європейської Комісії «Громадянська освіта – Україна» (у складі Д.Ройл, керівника команди проекту (з Великої Британії); С.Позняк, національного експерта; Карлхайнца Дюрра, міжнародного експерта; О.Пометун, керівника робочої групи), підтриманого в Україні Європейською Комісією у 2005-2008 рр.; отримала завдання з перегляду українських засобів громадянської освіти та актуалізації розвитку її сутності для інтенсифікації формування громадянської компетентності учнів закладів загальної середньої освіти.

За результатами аналізу профільної освітнянської нормативно-правової бази: законів та відповідних підзаконних актів, прийнятих за незалежності, Державного стандарту освіти і навчальних програм 12-річної школи, та Концепцій громадянської освіти і виховання, розроблених Академією педагогічних наук України, визнано громадянську освіту майже невід'ємною частиною навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі України.

Продовжила діяльність група структуруванням теоретичних та правових засад змісту громадянської освіти в Україні та уточненням ознак громадянської компетентності випускника ЗЗСО, що є базовим еталоном навчального результату для громадянської освіти. Відповідно було визначено завдання з формування ГК на кожному з ступенів освіти.

Зокрема, встановлено завдання громадянської освіти в основній школі: одночасно з поглибленням ціннісної та морально-етичної складової громадянської компетентності невід'ємною є соціальна складова, що забезпечує учнів навичками, необхідними для участі у житті школи, класу, громади (співпраця, повага до оточуючих, толерантність, обов'язки та права, розв'язання конфліктів, плюралізм, громадянське суспільство).

У старшій школі найголовнішою є зосередженість на політологічних, правових й економічних аспектах громадянської компетентності, що забезпечує глибоке розуміння учнем форм участі громадян у житті держави і суспільства, їхніх обов'язків і прав, сутності демократії, прав і свобод людини, формування і функцій державної влади, прийняттям рішень та контролю за їх виконанням, економічних чинників розвитку демократичного суспільства, сутності ринкових відносин.

Особливість формування громадянських умінь на цьому рівні освіти – це здатність учня застосовувати опановане та вивчене для вирішення проблем у особистому житті, житті громади, держави і суспільства, орієнтуючись на цінності

громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Компетенісний підхід у сучасній українській освіті: світовий досвід та українські перспективи/Під заг.ред.О.Овчарук.- К.: "К.І.С.", 2004.- С. 23, 59.
2. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. Схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. №710-р // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80>
3. Забезпечення формування громадянської компетентності у сучасному змісті шкільної освіти (Підсумковий документ робочої групи з розробки планів і програм проекту «Громадянська освіта – Україна»// Історія в школах України.- 2006.- №8.- С.4-5

РОЗШИРЕННЯ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЕНІАЛЬНОСТІ КАРТИНИ КАЗИМИРА МАЛЕВИЧА «ЧОРНИЙ КВАДРАТ»

Рудик М. М.

The article investigates the genius of Kasimir Malevich's picture "The Black Square", its influence on art in general, in particular on modern youth.

Дослідники вважають, що кожна людина є творчою. Елементи творчості містяться в будь-якій людській діяльності. Вони дозволяють сучасній людині оволодіти новими видами діяльності шляхом переносу творчих стратегій. При цьому накопичується творчий потенціал, готовий розкритися за умови створення суспільних умов для цього. Але кожна людина повинна підвищувати його ефективність, для накопичення творчого потенціалу. У деяких випадках творчий потенціал окремих людей не реалізуються у досягнення, вони створюють підґрунтя для цих досягнень. До того ж наявність творчих здібностей, і навіть невеликих творчих досягнень, в окремих людей створює культурне поле, де кожна людина почуває себе психологічно комфортно [4].

З того часу, як Казимир Малевич створив знаменитий «Чорний квадрат», пройшло більше ста років, а розмови навколо нього так і не вщухають. До єдиної думки, як саме знаменита картина була створена, до цього часу не прийшли. Одні говорять, що квадрат подібний до чорної діри, якщо довго на нього дивитися, можна відчутти як магічно він витягує з вас енергію. Інші говорять, що це маркетинговий хід. Деякі вважають, що Малевич не встигав домалювати якусь картину і просто зафарбував все чорною фарбою.

Метою дослідження є вивчення самої картини, її впливу на молодь.

В даній статті є спроба відповісти на питання: У чому насправді полягає геніальність картини «Чорний квадрат»? Який вплив має на мистецтво взагалі картина Казимира Малевича «Чорний квадрат», зокрема, на сучасну молодь?

Уже більше ста років люди вважають, що на полотні не мистецтво, зображений просто чорний квадрат, який може намалювати будь-хто. Дійсно, 99,99% людей віком від двох до ста років, будь-якої статі, раси, віросповідання, освіти, індивідуальних здібностей можуть намалювати так само. Питання лише в тому "навіщо".

Український художник Микола Маценко провів одну зі своїх перших іронічних акцій "В кожному хаті по квадрату", у якій закликав усіх бажаючих спробувати створити копію роботи Малевича і розмістити її у своїй оселі. Але ніхто цього не зробив... Тоді художник зробив сам 100 копій і на Андріївському узвозі продав 98 з них за символічні кошти. І ті "квадрати" Маценка є вже мистецтвом у квадраті, бо вони намальовані іншим художником і є результатом іншого мистецького твору. І в своєму контексті говорять про зовсім інші речі, ніж хотів сказати Малевич.

Отже, чорний квадрат може намалювати будь-хто. Це анонімна форма. Але "Чорний квадрат" єдиний в історії мистецтва, і всі знають хто його створив.

Відповідаючи на питання, чим же знаменита картина Казимира Малевича «Чорний квадрат», можна навести багато доказів стосовно її специфічності та оригінальності. Кожен, хто бачив картину, склав власну думку про зображення на полотні. І кількість людей, які є супротивниками версії про геніальність і шедевральність «Чорного квадрата» цілком може бути більше числа тих, хто схильний оцінювати картину, як справжній прорив у мистецтві. На те воно і мистецтво, щоб бути суб'єктивним [5].

Що дійсно вірно, так це стан захоплення, випробування багатьма художниками, критиками, просто відвідувачами тієї пам'ятної виставки «0,10» в Санкт-Петербурзі 1915 року, на якій світу вперше був показаний «Чорний квадрат». Саме це полотно послужило поштовхом до появи численних подібних робіт інших живописців і розквіту супрематизму, основоположником якого був Малевич [7]. Зображення розфарбованих геометричних фігур на площині — так трактується поняття «супрематизм», а з латинської, слово звучить, як «перевага кольору».

Можливо, ця велика кількість фарб, змішана без участі чорного кольору, що народила це творіння і спричинила за собою душевний зрив самого автора. За словами Малевича, деякий відрізок часу після написання картини він не міг ні спати, ні їсти, ніби робота витягла з нього частину життєвих соків [2].

Під картиною "Чорний квадрат" відомого художника-авангардиста Казимира Малевича ховаються два кольорових зображення [6]. Це встановили експерти Третьяковської галереї, де зараз знаходиться полотно. Було відомо, що під чорним квадратом було якесь зображення. Учені з'ясували, що зображення не одне, а два. І довели, що початкове зображення - це кубофутуристична композиція, яка лежить під "Чорним квадратом", колір якого можна побачити в кракелюр. В рентгеновських променях на "Чорному квадраті" добре видно обриси іншої картини Малевича. Під мікроскопом також помітно, що крізь кракелюр "Чорного квадрата" просвічує інший барвистий шар.

"Чорний квадрат" закryw історію 500-літнього існування картини. В епоху Відродження її цінували як річ, що мала розказати, проілюструвати. Художники тоді були нарівні з письменниками та філософами. Далі картина втрачає все, чим вона була. Близьче до XX століття з неї зникає пряма перспектива. А в Малевича пропадає навіть рама. Квадрат залишається сам на білому тлі" [1].

Минуло більше століття, але досі "Чорний квадрат" ділить людство на дві категорії: тих, хто категорично не сприймає його, і прихильників, які присвячують йому фільми, пісні.

Отже, ера під знаком "Чорного квадрата" переходить у друге століття, а робота видатного киянина Казимира Малевича стає ще більш актуальною[3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Матеріал із інтернету Історія картини «Чорний квадрат» <https://uamodna.com/articles/kazymyr-malevych-ta-yogo-chornyy-kvadrat/>
2. Матеріал із інтернету Чим знаменитий «Чорний квадрат» Малевича <https://senfil.net/index.php?newsid=292>
3. Матеріал із інтернету Все, що ви хотіли знати про «Чорний квадрат» <https://life.pravda.com.ua/culture/2015/06/24/196184/>
4. Музика О.Л. Творчість з позицій суб'єктно-ціннісного аналізу // Актуальні проблеми науково-методичного забезпечення освітньої практики в системі післядипломної педагогічної освіти: наук.-метод. зб. / За ред. М.М. Забродського. – Київ-Житомир: ЖОШПО, 2006. – С. 118-126.
5. Герман, М. Блеск и туман «Черного квадрата» / Михаил Герман // Нева. 2005. № 4. С. 201-206.
6. Егоров, И. М. Казимир Малевич / И. М. Егоров. Москва :Знание, 1990. 56 с. (Новое в жизни, науке, технике. Искусство ; № 7).
7. Якимович, А. Малевич и его квадрат / Александр. Якимович // Якимович, А. К Двадцатый век. Искусство. Культура. Картина мира : от импрессионизма до классического авангарда / Александр Якимович. Москва : Искусство, 2003. С. 355-363.

ПРАКТИЧНІ ПРИКЛАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ НАСКРІЗНОЇ ТЕМАТИЧНОЇ ЛІНІЇ «ГРОМАДЯНСЬКА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ» У НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМАХ 5 -9 КЛАСІВ

Ухналь О.М.

Disclosed the concept of «civil liability». The basic aspects of teaching of democratic citizenship are determined. Introducing students to civic responsibility through exercises.

Міністерство освіти і науки України розпочало масштабні реформи загальної середньої освіти. Оновлення навчальних програм для 5-9 класів відбувається на основі чинного Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (2011) та широкого обговорення чинних програм, до якого було залучено вчителів, науковців та методистів. [2]

Водночас зміни до програм мають на меті поступовий перехід на принципи демократичного навчання, передбачені концепцією «Нової української школи».

На формування ключових компетентностей під час навчально-виховного процесу робоча група виділила низку наскрізних змістових ліній, зокрема «громадянська відповідальність».

У Державному стандарті поняття громадянська компетентність вживається у такому значенні – здатність учня активно, відповідально та ефективно реалізувати права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства.

Демократії маємо постійно вчитися і навчати – щоденно, упродовж усього життя. Свідомими громадянами не народжуються, ми стаємо ними у процесі освіти та виховання. Одна з наскрізних компетентностей – «громадянська», розвиток якої готує нас до «ефективної та конструктивної участі у громадському житті» та у демократичних процесах, «в сім'ї, на роботі», до успішної взаємодії з іншими, солідарності та рівності на основі поваги до прав людини, мирного співіснування та поцінування соціокультурного різноманіття.

12 квітня 2016 року Рада Європи ухвалила нові рамки компетентностей для культури демократії, визнавши важливість розвитку громадянських компетентностей через освіту. Згаданий документ охоплює 20 компетентностей – знань, умінь, ставлень та цінностей, необхідних громадянам для життя культурно багатоманітному демократичному суспільстві, для ефективної та мирної взаємодії з іншими.[2]

Освіта для демократичного громадянства й освіта з прав людини покликані навчити, як жити разом, поважаючи одне одного у багатоманітному демократичному суспільстві, знати і розуміти свої права та брати активну участь у прийнятті рішень, які нас стосуються.

Освіта для демократичного громадянства і прав людини – це

- навчання ПРО права людини і демократію. Допомагає зрозуміти наші права і принципи демократії;
- навчання ДЛЯ дотримання прав людини і принципів демократії. Допомагає реалізувати наші права і принципи на практиці, захистити права у разі порушення;
- навчання ЧЕРЕЗ. Допомагає досягти наші права і принципи демократії через власний досвід.

Поєднання комплексних освітніх заходів, включаючи практичний досвід реальної демократії в школі, - запорука виховання відповідальних громадян, які беруть активну участь у житті суспільства. Рада Європи та Європейський центр м.. Вергеленда розробили загальношкільний підхід, який передбачає:

- наскрізну інтеграцію демократичних принципів і цінностей з усіх предметів;
- орієнтація усього навчально-виховного процесу на розвиток компетентностей для життя у демократичному суспільстві;
- побудову партнерських стосунків між школою, батьками та громадою, залучення усіх учасників навчально-виховного процесу до ухвалення рішень. [2]

Для успішної реалізації на практиці наскрізної тематичної лінії «громадянська відповідальність» на різних предметах педагоги нашого навчального закладу звернулися до методичного посібника «Громадянська відповідальність: 80 вправ», що розробила команда Програми «Демократична школа». [2]

Формування соціальної та громадянської компетентностей на уроках історії в межах змістової лінії «громадянська відповідальність» спрямована на формування діяльного члена громади і суспільства, який розуміє принципи і механізми функціонування суспільства, є вільною особистістю, яка визнає загальнолюдські й національні цінності та керується морально-етичними критеріями і почуттям громадянської відповідальності у власній поведінці.

Розвиток соціальної та громадянської компетентностей у процесі навчання історії відбувається у 3 напрямках:

- навчання ПРО: минуле і сучасність; національну історію; демократичний устрій; походження та розвиток прав людини.
- навчання для розвитку розуміння і особистого ставлення: ідентифікування себе як особистості; усвідомлення цінності людини; належності до власної країни; розуміння зв'язку між громадянською позицією й розвитком суспільства, усвідомлення своєї ролі у суспільстві; ухвалення зважених рішень.
- навчання через: ефективну співпрацю з іншими під час реалізації проєктів; критичний аналіз джерела масової інформації; практичні роботи та лабораторні заняття; знаходження переконливих історичних прикладів; партнерські технології; обговорення гострих історичних проблем. [2]

Впровадження «громадянської компетентності» на уроках історії відбувається через практичні складові – вправи, які можна адаптувати під будь-який клас та тему. В основному - це групова робота. Вправи, які особисто я використовую на своїх уроках – це «Реклама прав людини», де учні працюють в 5 групах та повинні прорекламувати одне з прав людини зазначених в Конституції України; «Чия це проблема?» - робота з листом, який містить скаргу щодо соціальної проблеми, яка турбує жителів певної місцевості; «Ажурна пилка»; «Електростанція» - коли клас поділяється на дві команди, що отримують твердження, які повинні перевірити на правдивість, щоб не зупинялася робота електростанції повинна виходити тільки правдива інформація; «Хронологія» - розв'язання хронологічних задач, де мова йде набуття прав в різні періоди історії. [1, 2, 3]

Вправи підводять до розуміння того, що популяризація прав людини сприяє їх розумінню та реалізації; що кожен з нас є членом громадянського суспільства і несе відповідальність за свої дії; підведення до розуміння того, що правила і обов'язки їх дотримання допомагають жити разом так, щоб поважати права кожного; підведення до розуміння того, що культура є призвою, через яку людина розглядає та інтерпретує життя суспільства. [1,3]

Як зазначено у Проєкті нового Державного стандарту освіти, інтеграція змісту освіти «має на меті підвищити якість освіти та позитивно вплинути на самооцінку учня/учениці. Інтегрування дає змогу відображати цілісну картину світу, максимально наближену до життя, бачити його зв'язки та розмаїття, позбутися фрагментарності засвоєння знань». [2]

ЛІТЕРАТУРА

1. Брандер П., Гомес Р., Нікітіна А., Пінкевічюте Ю. Компас: посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді. Страсбург: Рада Європи, 2012. 624 с.
2. Рафальська М., Боярчук О., Герасим Н. Громадянська відповідальність: 80 вправ для формування громадянської та соціальної компетентностей під час вивчення різних шкільних предметів. 5-9 клас: посібник для вчителя. Харків: Вид. група «Основа», 2017. 136 с.
3. Флауерс Н., Бредероде-Сантос М-Э., Клейес Дж. Компасито: пособие по обучению детей правам человека. Будапешт: Совет Европы, 2008. 350 с.

ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПІВ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ ДЛЯ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОГО ПОКОЛІННЯ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Фоміна О.В.

Ethnopedagogy is a separate branch of modern pedagogy, which explores particular ethnic traditions of children education. Ukrainian ethnopedagogy originated in the hours of peaceful cultivation. During many centuries the pedagogical experience of Ukrainian nation has been formed, embodied in wisdom, appropriate skills and knowledge of future generations education. All these factors reflected in folklore, artistic works, games, dances, traditions.

Для кожної нації найважливішим складником національної свідомості і культури є виховання майбутніх громадян, нового покоління. Задля вічного життя нації потрібно передати всі культурно-історичні традиції батьків і прадідів. За Костянтином Ушинським нація - це система різноманітних природних (біологічних, анатомічних, фізіологічних, психічних), обумовлених історією ознак тіла, душі і розуму. Духовні особливості кожної народності відзначаються такою ж стійкістю, як колір очей, волосся, шкіри, тому що передаються у спадок нащадкам. Справжнє виховання не може існувати поза межами традиційної культури певної нації.

Провідні педагоги світу стверджували, що виховувати дитину потрібно на культурно-історичних цінностях свого народу, і тільки згодом знайомити її з традиціями інших народів. Простий і зрозумілий закон дидактики говорить про те, що розуміння і пізнання навколишнього світу починається із ознайомлення зі своєю вулицею, містом, краєм, а вже потім – з сусідніми країнами. Отже потрібно рухатись від розуміння свого національного і рідного – до розуміння іншого, світового, багатонаціонального. Повноцінну особистість, національно свідому, з високими моральними якостями, почуттям власної гідності, потрібно виховувати тільки завдяки організованій системі впровадження національних ідеалів, традицій і звичаїв. Ця система повинна формуватися з філософських учень народу, національного світогляду та ідеології.

Етнопедагогіка це окрема галузь у сучасній педагогіці, яка досліджує певні етнічні традиції виховання. Українська етнопедагогіка зародилась у далеких часах мирного хліборобства. Протягом багатьох віків на українській землі сформувався педагогічний досвід народу, який втілювався у мудрості, навичках і уміннях виховувати наступні покоління. Усе це відобразилось у фольклорі, у мистецьких творах, обрядах, іграх, танцях, традиціях. Народна педагогіка навчає спокійно і ненав'язливо - своїми казками, скоромовками, колисковими піснями, спонукаючи маленьку дитину задумуватися над почуттями інших людей, над невідомими явищами природи і всесвіту. [1].

У Київській Русі педагогічний досвід минулих століть втілювався у визначені форми виховання та освіти молодого покоління. Починалося усе з домашнього виховання, початкової школи, училищ, що знаходились при монастирях. До найперших педагогічних праць відносять «Поученіє» Володимира Мономаха, яке він створив для своїх дітей. У творі багато цитат з Біблії, які коментуються через власне бачення і розуміння світу самим автором. Найпростіші правила як бути доброю людиною, діти засвоювали від своїх батьків, у сім'ї, у громадських відносинах молодь перевірялась на громадську зрілість.

Продовжували розвивати традиції української етнопедагогіки козацькі січові школи. Приймали туди хлопчиків дев'ятирічного віку, де їх навчали грамоти, музиці, співу та військовій справі. А коли діти підросли, то ставали помічниками вчителів і допомагали у роботі з молодшими учнями. Дорослі учні заробляли гроші на утримання школи читанням молитов за померлих чи вбитих козаків, продавали ладан, свічки. У колективі учнів було самоврядування, так як і у козацькому війську. Самі учні обирали отамана. Після теоретичних занять проводилися фізичні вправи, ігри та забави, які загартовували молодших учнів, а для старших проводилися військові змагання. Велика увага приділялась саме національним обрядам та звичаям. Козацька педагогіка спиралась на ідеї національної свободи та людської гідності. Творчо розвинув традиції української етнопедагогіки відомий філософ Григорій Савич Сковорода. Він засуджував таку систему виховання, яка була відірваною від реального життя та ігнорувала особистість дитини, пригнічувала у ній людські почуття і прагнення.[2].

Значний внесок у етнопедагогіку зробили українські діячі, які зберегли витоки народної мудрості, де збережені і народні педагогічні погляди. У творчості М.Коцюбинського, І.Франка, Л.Українки, П.Мирного, І. Нечуй-Левицького, Т.Шевченка відображені народні педагогічні погляди на дитину та її виховання. Велику увагу приділяли етнопедагогіці Софія Русова, Костянтин Ушинський, Григорій Ващенко. Доцент Київського педагогічного університету імені М.Драгоманова Юрій Руденко розробив курс лекцій з української національної системи виховання.

Він виділяє декілька розділів етнопедагогіки:

- Народне дитинознавство вивчає духовний світ дитини у різні періоди життя, психологічні особливості дітей, їхнє світосприйняття, емоції та мислення.

- Батьківська педагогіка виховує любов до батьків, рідної мови, історії, культури, Батьківщини. Батьки – головні природні вихователі дитини.

- Народна дидактика навчає дитину особистій праці, досліджувати нове і цікаве, розвивати мислення й мовлення, пам'ять і волю.

- Народна педагогічна деонтологія вивчає етичні питання моральних правил та обов'язків. Головні ідеї та висновки, які передаються у спадок: любов до батьків, родини, піклування про молодших, співчуття і милосердя. [3].

Виховання у дітей таких рис характеру як висока національна свідомість, гідність та гордість, які завжди були притаманні українському народові, дає уявлення про свій народ як єдину спільноту, що об'єднує майбутні, сучасні та минулі покоління, відчуючи свою єдність з цією спільнотою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Будник О. Особливості української етнопедагогіки [Текст] / О.Будник // Дайджест: Школа-парк педагогічних ідей та технологій. –2002. – No 2. – С. 116-118.
2. Бережнова Л.М. Етнопедагогіка- М.2007.
3. Мосіяшенко В.А. Українська етнопедагогіка - м.Суми 2010.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИМІРУ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ

Холодник А.К.

The article is signed to set the essence of multicultural education in modern pedagogical science. The role of extracurricular work is determined in the organisation of educational process based on multiculturalism in educational establishments. Let's pay attention to the forming of multiculturalism as a core characteristic of a competent personality at a time of modern multicultural society. Key words: multicultural education, inter-ethnic cooperation, extracurricular activities.

У ствердженні міжкультурного і міжконфесійного взаєморозуміння в сучасному суспільстві, що динамічно розвивається, важлива роль належить історичному пізнанню, адже історія – це не лише навчання, але й виховання.

Вивчення історії допомагає зберегти національну ідентичність і сприяти усвідомленню полікультурного розмаїття історичної спадщини. Історична освіта відіграє важливу роль у підготовці учнівської молоді до життя в багатокультурному суспільстві, сприяючи його інтеграції та об'єднанню. Гармонійний розвиток спільноти або держави можливе за умови дружнього співіснування та взаємодії.

Ознайомлення із сучасними світовими підходами до викладання історії в умовах багатокультурного суспільства допоможе сприяти вихованню в учнів комунікації та взаємодії у багатонаціональному та поліконфесійному українському суспільстві.

Історична освіта не лише забезпечує вивчення минулого, але має сприяти:

- формуванню в учнівської молоді громадянських цінностей, таких як толерантність, взаєморозуміння, громадянська відповідальність;

- толерантному сприйняттю відмінностей між різними етнічними чи релігійними громадами, зберігаючи при цьому власну ідентичність;

- формуванню навичок комунікації у суспільстві;

- культурі міжнаціональних відносин;

- подоланню стереотипів, упереджень, ксенофобії, расизму, насильства.

У процесі роботи із історичним матеріалом учні мають з'ясувати ознаки багатокультурності; усвідомити свою роль у

розвитку мирного співіснування представників різних етносів; набути практичних умінь та навичок аналізу історичних джерел.

Вивчення історії певної країни не має спиратися на розвиток лише титульної нації, історія інших народів, що мешкають на території держави, теж мають досліджуватися.

Пріоритетними критеріями при підготовці змісту, методів та прийомів роботи на уроці історії є:

- акцентування уваги на спільному, тому, що консолідує людей, незалежно від етнічної чи релігійної приналежності;
- дослідження спільної історії представників різних етнічних чи релігійних громад;
- збалансоване представлення минулого (політика, культура, соціальне, повсякденне життя);
- дослідження різних інтерпретацій та альтернатив історичного розвитку.

Незважаючи на те, що акцент вивчення історії має здійснюватися на позитивних прикладах міжнаціональної взаємодії, але міжетнічні конфлікти, непорозуміння між народами на міжрелігійному ґрунті теж посідають значне місце. Вивчаючи теми Другої світової війни не можна обійти стороною проблеми міжетнічних взаємостосунків, породжене крайнім проявом шовінізму масове знищення представників певних етнічних груп, а також масові депортації.

Одним із напрямків створення педагогічних умов для вивчення історії та культури етнічних спільнот є усна історія. Усна історія – це метод пізнання, за допомогою якого учні отримують нові знання завдяки усним свідченням колишніх учасників або свідків конкретної історичної події. За допомогою цього методу учні формують свій погляд на історичні події, усвідомлюючи, що поруч з «великою історією» є історія соціальна, тобто історія «звичайних людей». Не слід забувати і про недоліки методу усної історії, а саме про обмеженість предмета дослідження та охоплення більш емпіричного, ніж теоретичного рівня узагальнень.

У процесі пошукової роботи учні мають можливість обговорити та дослідити питання стереотипів і упереджень на етнічному ґрунті. Це буде мати позитивний вплив на формування критичного мислення, вміння побачити проблему та знайти шляхи її вирішення, навичок співробітництва та роботи в команді.

Важливе місце у історичному пізнанні мають посідати інтерактивні методи, які передбачають взаємодію учнів, а саме:

- рольові і ділові ігри, під час проведення яких обговорюються соціокультурні проблеми, моделюються відносини, вивчаються ситуації і відпрацьовуються способи їх вирішення;
- дискусії та розробка проектів з актуальних соціальних проблем.

Вивчення історії має спиратися на досвід учнів, і тому інформаційні технології та інтернет дають змогу здійснити принципово новий підхід навчання та виховання учнів, який базується на широкому спілкуванні, зближенні, стиранні кордонів між окремими соціумами, на вільному обміні думками, ідеями між учасниками спільного проекту, дозволяють пізнавати соціальні явища в їх динаміці, у процесі вирішення важливих проблем

Для закріплення знань та кращого вивчення мови учням слід спілкуватися не лише на заняттях, а використовувати всі можливості новітніх технологій – говорити онлайн із представниками інших країн.

Так, уроки по Skype на дві країни дають змогу залучити учнів до навчання, вивчати іншу культуру та навчитись співпрацювати з іншими представниками інших етнічних спільнот.

Слід зазначити, що полікультурність не повинна обмежуватися лише поліетнічністю, важливо приділяти увагу дослідженню релігійних, мовних, гендерних, регіональних та інших особливостей багатокультурної палітри світового суспільства.

Історичне пізнання в полікультурному суспільстві має спонукати до розуміння і вивчення історії та культури інших народів та спрямовувати особистість на конструктивний діалог з представниками інших етнічних та конфесійних спільнот.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нові підходи до історичної освіти в умовах багатокультурного суспільства: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / [К.О.Баханов, С.С.Баханова, Є.В.Більченко, В.О.Венгерська, П.В.Вербицька, П.І.Кендзьор, І.А.Костюк, С.О.Терно] / За заг. ред. К.О.Баханова. – Львів : ЗУКЦ, 2012.
2. Рей Мішлін. Дискусійні питання політики полікультурної освіти, тренування і навчання/ Мішлін Рей/ Пер. з англ. – Київ : Основа, 2008. – 24 с.
3. Філіпчук Г. Громадянське суспільство: освіта, етнокультурна, етнополітика: [монографія]/ Георгій Філіпчук. – Чернівці : Зелена Буковина, 2002. – 488 с.

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ЯК ЗАПОРУКА ОБІЗНАНОСТІ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ ТА ПОТРЕБА ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ВИХОВАННЯ

Цюцюра В. М.

The article reveals the essence of the concept of competence, competency approach in teaching. The list of the key competencies of the students being aimed at forming a competent person who can independently solve life problems, is analyzed.

Відповідно до вимог суспільства, сучасна українська школа повинна не просто дати учням той чи інший обсяг знань та вмінь, але й сформувати таку людину, яка здатна критично мислити, приймати рішення, виробляти свою позицію в житті, власний світогляд, уміти адаптуватися до умов життя, змінюючи його на краще. Досягти таких результатів у навчанні можна через упровадження компетентнісного підходу, що розглядається як один із напрямів модернізації освіти й такий, що передбачає високу готовність учнів до успішної діяльності в різних сферах життя завдяки сформованості в них системи ключових компетентностей [2].

Метою дослідження є вивчення методики формування творчої компетентності учнів, що являє собою інтеграційна, багаторівнева, професійно значуща характеристика його особистості, що формується завдяки системній, поетапній цикловій підготовці й виражається в наявності ціннісного ставлення до професійної діяльності, знаннях і вміннях,

первинному досвіді, встановленою відповідним стандартом освіти і нормативно-регулюючими документами.

Компетентність – це інтегрована характеристика якості особистості, результативний блок, сформований через досвід, знання, уміння, ставлення, поведінкові реакції. Вона побудована на комбінації взаємовідповідних пізнавальних відношень і практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань та вмінь, усього того, що можна мобілізувати для активної дії. Предметна компетентність – це сукупність знань, умінь та характерних рис у межах предмета, що дозволяє особистості виконувати певні дії через власне ставлення.

У шкільній освіті перехід до компетентнісного підходу, за одностайною думкою науковців і практиків, означає переорієнтацію з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі, розгляд цього результату з погляду затребуваності в суспільстві, забезпечення спроможності дитини відповідати новим запитам ринку, мати відповідний потенціал для практичного розв'язання життєвих проблем, пошуку себе в професії, у соціальній структурі.

Але в сучасних умовах рівень освіченості не визначається обсягом знань або їх широтою. З позицій компетентнісного підходу рівень освіченості визначається готовністю розв'язувати проблеми різної складності (на основі знань, умінь і навичок). При такому підході результати освіти формуються по-новому. Компетентнісний підхід передбачає включення в цілі загальної середньої освіти не лише традиційних результатів навчання – знань, умінь і навичок, але й компетентностей, що дозволять дитині адаптуватися в динамічному житті [1].

Іншими словами, компетентна людина повинна знати, що і як робити (знання), уміти робити, виконувати (уміння), бажати це робити (мотиви, інтереси), оцінювати, порівнювати, цінувати зроблене (навички, ціннісний досвід).

Самоосвітня функція підручника з погляду компетентнісного підходу забезпечується завдяки формуванню в учнів навичок самоосвіти, через створення умов для виявлення й розвитку їх пізнавальних, технічних, природознавчих, художніх та інших здібностей, їх зацікавленості в самостійному розв'язанні теоретичних і практичних проблем, через заохочення подальшого творчого пошуку.

Формування ключових компетентностей можливе лише в навчально-пізнавальній діяльності. Лише в діяльності відбувається розвиток учня як її суб'єкта. Компетентність потрібно розглядати як продукт, результат будь-якого виду діяльності.

Потрібно сформулювати в школярів передбачені програмою вміння й навички, для чого розміщують питання й завдання, розраховані на відповідні способи діяльності:

1. Предметні способи діяльності.

2. Загальнопредметні способи діяльності (спостерігати, виділяти об'єкт із фону й визначати його суттєві властивості; аналізувати, синтезувати, порівнювати, робити умовиводи; відображати суттєві властивості, зв'язки й відношення предметів і явищ; розв'язувати проблеми: здійснювати мотивацію, аналіз проблеми, пошук розв'язання, логічне обґрунтування ідеї розв'язання, логічне доведення правильності рішення, реалізацію рішення, корекцію тощо; виділяти одні ознаки та відволікатися від інших (абстрагувати); застосовувати логічні прийоми запам'ятовування (усвідомлювати мету запам'ятовування, розуміти суть того, що запам'ятовуєте, аналізувати матеріал, виявляти найсуттєвіші думки, узагальнювати, запам'ятовувати це узагальнення), образні прийоми запам'ятовування (переводити інформацію в образи, графіки, картини, схеми; застосовувати знання на практиці, установлювати міжпредметні зв'язки тощо, а також здійснювати самоорганізацію й самоконтроль своєї діяльності: визначати та формулювати цілі й завдання своєї навчальної діяльності, діагностувати й аналізувати стан власної навчально-пізнавальної діяльності, планувати й конструювати процес навчальної діяльності, організовувати здійснення навчально-пізнавальної діяльності відповідно до плану при постійному самоконтролі, оцінювати свою навчальну діяльність і її результати з виходом на рефлексивну позицію, коректувати і вдосконалювати свою навчальну діяльність).

3. Громадянська — передбачає такі здатності: орієнтуватися у проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, знати процедури участі в діяльності політичних інститутів демократичної держави, органів місцевого самоврядування; застосовувати процедури й технології захисту власних інтересів, прав і свобод громадян, виконання громадянських обов'язків у межах місцевої громади, держави; взаємодіяти з органами державної влади на користь собі й громадянському суспільству [4].

Отже, метою компетентнісної освіти є підготовка компетентного члена суспільства, спроможного приймати адекватні рішення, реагуючи на особистісні та соціальні виклики. Компетентність є передумовою успішності самореалізації дитини в суспільстві й передумовою розвитку самого суспільства. Ця мета конкретизується в таких завданнях: навчити вчитися, тобто навчити вирішувати проблеми у сфері навчальної діяльності, зокрема: визначати цілі пізнавальної діяльності або приймати задані вчителем, проявляти зацікавленість навчанням, докладати вольові зусилля, організовувати свою працю для досягнення результату, відбирати або знаходити потрібні знання, способи для розв'язання задачі; виконувати в певній послідовності сенсорні, розумові або практичні дії, прийоми, операції; усвідомлювати свою діяльність і мати прагнення її вдосконалити; здійснювати самоконтроль та самооцінку. Практична функція здійснюється через вправи й завдання, які дають змогу вдосконалювати різні практичні навички та стимулювати практичну діяльність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербицький В.В. Формування ключових компетентностей учнів — основне завдання навчального закладу м. Київ e-mail: verbitskiy@nenc.gov.ua
2. Головань М.С. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду // Вища освіта України.— 2008.— №3.— С. 23–30.
3. Нова Концепція української школи / Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець та ін // За заг. ред. М. Грищенко.—
4. Мальований Ю. І. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / Під заг. ред. О. В. Овчарук. — К.: “К.І.С.”, 2004. — 112 с.

САМООСВІТА ЯК ЕЛЕМЕНТ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДОГО ВЧИТЕЛЯ

Шутов Д.О.

Self-education is an important component of professional growth and growth of civic competence for a young teacher. In the context of globalization and multiculturalism, the information society and social tolerance, a young teacher should be both a consumer and a representative of the ideas and principles of a developed civil society.

Наголошення на важливості постаті суб'єкта в соціальних процесах та його можливостей впливати на їх хід та динаміку є визначальною характеристикою концепції компетентності людини. Поняття «компетентність» (від англ. *competens* – належний, відповідний) з'явилося в педагогічній теорії відносно нещодавно. Компетентність є сукупністю необхідних знань та умінь, які є необхідними для ведення успішної професійної діяльності.

«Компетентність» є властивістю, «динамічною комбінацією знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти» [2].

Компетентність містить в собі комплекс функціональних та етичних цінностей, соціальних і поведінкових, які проявляються в технічних, соціальних та організаційних навичках особистості, в результатах її навчання та в системі ціннісних орієнтацій.

На сьогодні, серед основних компетентностей, які формують вектори освітнього простору України є наступні: соціальна, навчальна, інформаційно-комунікативна, підприємницька, валеологічна, загальнокультурна та громадянська.

Однією з найактуальніших компетентностей, яка розвиває в молодого вчителя принципи, що формують національний світогляд, державницьку позицію, правову толерантність та правову обізнаність, титул верховенства права та законності взагалі, є громадянська компетентність. Поняття «людина-громадянин» є базовою ланкою при формуванні принципів громадянського суспільства та процесу державотворення. Державна Концепція громадянського виховання визначальною рисою такого поняття визнає громадянськість – готовність реалізовувати власні права і свободи та поважати права і свободи інших членів громадянського суспільства.

Для молодого вчителя в цьому відношенні формується подвійна направленість: з одного боку він повинен розвивати власну громадянську компетентність, а з іншого формувати її базові принципи в світогляді своїх учнів.

Молодий вчитель, який знаходиться на етапі професійного становлення повинен постійно розвивати свою громадянську компетентність, зокрема через самоосвітню діяльність.

У словнику за ред. С. Гончаренка під самоосвітою розуміється освіта, що є результатом самостійної роботи особистості, яка отримується без проходження навчання у стаціонарному навчальному закладі [1].

Словник О. Новікова самоосвіту визначає як форму організації навчальної діяльності її суб'єктом, яка визначається цілеспрямованістю та послідовністю дій останнього без участі педагога, її структурними елементами є самовиховання, самонавчання та саморозвиток [3;с.189]. Самоосвіта переслідує досягнення суспільно значущих цілей її суб'єктом: задоволення пізнавальних інтересів, культурне збагачення, підвищення професійної компетентності, є цілеспрямованим процесом набуття знань, умінь і навичок для самовдосконалення особистості, підвищення фахової компетентності.

З початком ХХ ст. роль самоосвіти, хоча лиш для певних соціальних груп, починає домінувати як вид діяльності в структурі системи освіти. І не зважаючи на те, що впродовж століття площина знань стрімко збільшується як у складності, так і у своїх об'ємах, що спровокувало б більшу інституціалізацію освіти, попит на самоосвіту не регресував. Постіндустріальне або ж інформаційне суспільство, головним завданням визначає виробництво та вживання знання. При цьому зростає роль освіти як основного виробника нового знання.

Громадянське суспільство невід'ємно пов'язане з інститутом самоосвіти. Самоосвіта є особливим чинником, котрий є невід'ємною рисою розвинутого демократичного суспільства. Це виходить з того, що для існування такого соціокультурного явища інститут держави повинен створити сприятливе середовище. Тут повинна бути розвинена економіка, яка співіснує з новітніми комп'ютерними технологіями, повинен існувати міцний інститут освіти, якого підтримує суспільний запит і який має ефективні допрофесійний та професійний рівні освітньої пропозиції. Повинна існувати правова держава з високими ціннісно-моральними орієнтирами, слід виділити те, що у правовій площині держави повинні бути чітко окреслені норми, які своїм статусом захищають право на самоосвіту та сприяють їй.

Джерела пізнавальної інформації, активне використання власної творчої діяльності, усвідомлення важливості власного саморозвитку є ключовими факторами, що формують та розвивають потребу в самоосвіті. Молодий вчитель повинен слідкувати за рухом громадянського суспільства, історією його формування та розвитку, враховувати сучасні глобалізаційні процеси та полікультурність, виховувати принципи гуманізму та толерантності у своїх учнів.

Самоосвіта здатна надавати адресату нові умови для професійних та соціальних векторів руху. Враховуючи індивідуальну схильність, визначається акцент розвитку особистості, рівня її громадянської компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997. – 375с.
2. Закон України "Про освіту" [Електронний ресурс] // (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380). – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Новиков А. М. Педагогика: словарь системы основных понятий / А. М. Новиков. – Москва: Издательский центр ИЭТ, 2013. – 268 с.

РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ В УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Щурик Н.В.

At the current stage of development of the Ukrainian school and the post-feeding form of the hulk of the active and interim

participant of democratic processes. Before examining a lot, a number of problems arise, along with the idea of forming the concept of a great deal of competence.

В період демократичних змін українського суспільства, політичної системи особливо актуальним постає завдання формування громадянина - особи, яка сповідує засадничі демократичні цінності, має високий рівень соціальної компетентності, свідомо дотримується правомірної громадянської поведінки, реалізує і відстоює свої права, виконує свої громадянські обов'язки. У зв'язку з цим, формування громадянина має бути основним пріоритетом системи національної освіти будь-якої демократичної держави.

Українська освіта стоїть на шляху реалізації своєї історичної місії, що полягає у вихованні своєї національної ідентичності, формуванні всебічного розвиненого громадянина і оновленої демократичної держави. Український освітянський загал приймає цей цивілізаційний виклик с формування компетентної особистості готової до підкорення нових вершин.

Варто зауважити, що громадянська компетентність є проявом активної поведінки, відповідальної й ефективної реалізації громадянських прав та обов'язків, які мають значний вплив на розвиток демократичного суспільства, як одна з основних компетентностей, визначена ученими НАПН України пріоритетною для всіх рівнів шкільної освіти.

Українська школа на сучасному етапі створює умови для сприяння розвитку демократичної культури, формуванню у молодого покоління громадянських компетентностей, які необхідні для існування в європейському співтоваристві.

У навчальному закладі закладаються необхідні навички, дитина має можливість навчитися соціальній взаємодії, тут вона формує життєві цінності, і в взаємовпливу кристалізуються уявлення про свою роль та місце як особистості та громадянина держави.

Нова українська школа повинна надати учням не тільки певні знання, уміння та навички, але й сформувати зрілого індивіда, який після закінчення навчального закладу посяде своє місце в житті. Безпосередньо у школі молодь отримує знання, які у майбутньому дозволять їм орієнтуватися в калейдоскопі різноманітних співтовариств, робити правильний вибір та приймати виважені рішення, базуючись на власному сформованому громадському світогляді.

В сьогоденних умовах школа не повинна, готувати до життя, а навпаки повинна бути життям. Шкільне життя повинно бути спрямоване на становлення молодого людини як творця власного життя. Учень в процесі навчання не є пасивним слухачем, а навпаки пізнає світ, це дає йому можливість формувати активну життєву позицію, бути самостійним, активним власного життя. Саме така особистість може бути корисною новому українському суспільству.

Важливою складовою життєвої компетентності школярів є громадянська компетентність – здатність активно, відповідально й ефективно реалізувати свої громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства. Складовими громадянської компетентності є: громадянські знання, на основі яких формуються уявлення про форми і способи реалізації потреб та інтересів особистості у політичному, соціально-економічному й культурному просторі демократичної держави взагалі та української зокрема; громадянські вміння та досвід участі в житті суспільства і практичного застосування знань; громадянські цінності, притаманні громадянину демократичного суспільства. [1]

Формування громадянської компетентності в сучасних умовах з використанням інноваційних процесів має відбуватися наступними шляхами:

- викладання громадянської освіти як окремого навчального курсу/предмета;
- використання сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій для презентації й упровадження матеріалів для формування громадянської компетентності;
- створення та інформування про інтернет-ресурси, які знайомлять як з національними, так і з міжнародними проектами, що сприяють розвитку громадянської компетентності учнів.

Щоб мати успіх у формуванні громадянської компетентності потрібно створити чітку систему, обов'язково добираючи відповідні методи, форми та види роботи, засоби впливу на сучасного учня у паралельній взаємодії як під час уроків, так і під час позакласних заходів. Невипадково В. О Сухомлинський оцінюючи роботу класних керівників і викладачів гуманітарних предметів, наголосив на тому, що «людина піднімаючись угору сходинами громадянського життя, мислено оглядала світ, розуміла зміст складних суспільно політичних явищ, бачила боротьбу за ті ідеали, які хвилюють її особисто». [2]

ЛІТЕРАТУРА

1. Концепція громадянської освіти та виховання в Україні [Електронний ресурс].- Режим доступу: osvita.ua/doc/files/news/233333/doc.
2. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: в 5 т./ В.О . Сухомлинський . – К. :Радянська школа , 1977. – Т. 5 – С. 364.
3. Супруненко А. Г. Громадянське виховання школярів на уроках історії в загальноосвітній школі / А.Г. Супруненко //Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013 – Вип.30 .- С. 502-508
4. Забезпечення формування громадянської компетентності у сучасному змісті шкільної освіти (Підсумковий документ робочої групи розробки планів і програм проекту «Громадянська освіта – Україна»\ Історія в школах України.-2006.- №8)

7. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА ЯК ОДНОГО З КЛЮЧОВИХ КОМПОНЕНТІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ СТАНОВЛЕННЯ САМООЦІНКИ ДОШКІЛЬНИКА

Анастасєва І.А.

The article is devoted to the analysis of socio-psychological factors of the self-assessment of a child of preschool age and the allocation on this basis of psychological and pedagogical recommendations regarding its development. Self-assessment of preschooler - a phenomenon unstable and, until the end of the senior preschool age, it becomes a differentiated character. This manifests itself in the emergence of the emotional focus of universal self-esteem and the ability of the child to self-esteem.

Key words: self-esteem, personality, pedagogical assessment, conditions of development, types of activity.

Формування самооцінки дошкільника вирішує проблему формування особистісного ядра, балансує індивідуальні можливості і розвиває здібності дитини. На вирішення цих завдань спрямована стратегія вдосконалення системи дошкільної освіти, організації випереджаючого навчання і формування у дошкільнят адекватної самооцінки.

Проблема формування самооцінки дитини в дошкільному віці є однією із найбільш пріоритетних у вітчизняній і зарубіжній психології. Психологічні особливості формування самооцінки дошкільників в умовах ігрової діяльності висвітлені в дослідженнях Н.Є. Анкудінова, А.Б. Тагієва, С.П. Тищенко, Л.І. Уманець і Д.Б. Ельконіна [1, с.390].

Формування адекватної самооцінки, вміння бачити свої помилки і правильно оцінювати свої дії – основа формування самоконтролю і самосвідомості. Це має величезне значення для подальшого розвитку особистості, свідомого засвоєння норм поведінки, слідування позитивним зразкам.

Термін «самосвідомість» трактується в психології як існуюча в свідомості людини система уявлень, образів і оцінок, що відносяться до неї самої. У самосвідомості виділяють дві взаємопов'язані складові: змістовну – знання і уявлення про себе (Хто я?), і оцінну, або самооцінку (Який я?) [2].

У структурі самосвідомості можна виокремити чотири компоненти, що ототожнюються з фазами розвитку самосвідомості: свідомість тотожності; свідомість «Я» як активного суб'єкта діяльності; усвідомлення своїх психічних властивостей; соціально-моральна самооцінка, здатність до якої формується в підлітковому і юнацькому віці на основі накопиченого досвіду спілкування і діяльності.

Ключовими елементами поняття самосвідомості є самоконтроль, саморегуляція, самопізнання, самокритичність, самооцінка.

Одним з головних завдань дошкільної педагогіки та психології є підготовка дітей до школи, зокрема, виховання свідомого ставлення до шкільних завдань, відповідальність за свою поведінку, результати діяльності та вміння їх адекватно оцінювати. Тому завдання формування у дошкільнят самооцінки є актуальною і значущою проблемою в теорії і практиці дошкільного виховання.

Самооцінка дитини має сильне емоційне забарвлення, залежить від схвалення дорослих. У процесі спілкування розвивається потреба дитини в довірі до дорослих і здатність відчувати їхній емоційний стан. Дорослий для дитини – джерело інформації, фактор формування емоційної стабільності, відкритої комунікативної позиції у ставленні до інших і світу взагалі. Дошкільник в процесі спілкування отримує значну кількість оцінок, зауважень, схвалень. Пізніше він самостійно починає висловлювати їх оточуючим його людям. Подання про себе, про свої можливості стають чіткішими і об'ємними. У 6-7 років дошкільник зможе усвідомлювати свої фізичні, особистісні та інтелектуальні здібності, може оцінити їх правильно. До кінця дошкільного віку самооцінка дитини, її оціночні судження про оточуючих поступово стають більш повними, глибокими, деталізованими. Такі зміни можна пояснити появою інтересу старших дошкільників до внутрішнього світу людей, переходом до особистісного спілкування, засвоєння важливих критеріїв оціночної діяльності, розвитком мислення й мови [1].

На становлення самооцінки дошкільника впливають певні зовнішні чинники. Першим фактором, як ми вже визначили, є дорослі, які перебувають поруч з дитиною, займаються її вихованням. Найближчим соціальним оточенням дитини, як відомо, є сім'я. Особлива значущість сімейного мікросередовища пояснюється тим, що самостійність дитини відносна, вона повністю залежить від допомоги людей, які її виховують, формують і розвивають. Оцінка дорослого повинна грати стимулюючу роль, мобілізувати зусилля людини на отримання певного результату. Зниження оцінки дорослого має найбільш негативне значення, бо знижує самостійність і ініціативність дитини.

Дослідження дитячо-батьківських відносин вказують, що на становлення самооцінки дитини впливають установки батьків на її прийняття та демократичні відносини з ними. Діти батьків з такими установками показують прискорений інтелектуальний розвиток, оригінальність, емоційну впевненість, хороший самоконтроль. Діти авторитарних батьків, як правило, бувають емоційно нестабільними, неслухняними, агресивними.

Велике значення в становленні самооцінки дитини дошкільного віку мають педагогічні оцінки з боку педагогів. Тому наступний фактор, який впливає на становлення самооцінки – це вихователь. Повноцінне виконання ним професійних обов'язків, усвідомлення своєї ролі в розвиваючому виховному процесі – запорука успішного і ефективного формування особистості дошкільника.

Старші дошкільнята можуть самостійно аналізувати результати своїх дій, в цей період зростає значимість оцінок однолітків. Формування здатності до оцінки товаришів також стимулює становлення самооцінки. Отже, ми виділяємо наступний фактор впливу на формування вміння оцінювати свою діяльність і діяльність товаришів – це однолітки дитини. Старший дошкільник в своїх товаришах бачить партнерів, між ними виникає обмін оцінками, а на їх основі розвивається здатність бачити себе з позиції іншого. У своїх однолітків діти дошкільного віку легко помічають помилки в роботі, при цьому не помічають аналогічних в себе. Виявити систему особистісних відносин в групі дошкільного закладу допомагає наявність спостережливості, а також спеціальні методи дослідження (бесіди, соціометрія) в тісній співпраці з психологом закладу освіти. Важливо вивчити взаємини дітей для того, щоб цілеспрямовано формувати їх, створити для кожної дитини в

групі сприятливий емоційний мікроклімат.

Таким чином, проаналізувавши основні принципи становлення самооцінки дитини дошкільного віку, можна визначити наступні фактори, що впливають на неї: батьківське ставлення до дитини, особистість вихователя дошкільного закладу, спільна діяльність з однолітками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дуткевич Т.В. Дошкольная психология. - М.: Финансы, 2007. - 391 с.
2. Краткий психологический словарь /Под ред. проф. В.И.Войт-ка. - М.: Высшая школа, 1976. - С. 184-185.

ВИКОРИСТАННЯ ПРИНЦИПІВ І ТЕХНІК ПОЗИТИВНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Андрейко О. А.

Positive psychotherapy - is directed to psychological help(psychotherapy aspect), as well as child rearing (pedagogical aspect) education of adults(androgagy aspect), social work (social aspect), development of cross-cultures consciousness (cross-cultures aspect). This approach is so important to be used by school practical psychologists.

Нова українська школа націлена на набуття учнями в процесі навчання компетенцій для життя у глобальному сучасному світі. Дитина в процесі навчання має бути здоровою фізично, морально і душевно, навчатися у комфортному середовищі, займатися тими дисциплінами, які їй подобаються, розвиватися як творча особистість, розкривати свої здібності, брати відповідальність за власне навчання, розвиваючи навички самоконтролю та самоорганізації. У зв'язку з цим актуальним є використання принципів і технік позитивної психотерапії в освітньому процесі, оскільки турбота про фізичне, психічне, соціальне і духовне здоров'я, тобто всі сфери особистості у балансі, – є головним призначенням цього методу. Позитивна психотерапія підтримує психічне здоров'я та потенціал людини, спрямована на самопізнання, самовиховання, самодопомогу, тобто є ресурсно-фокусованим методом, що системно поєднує у собі психодинамічний, когнітивний та поведінковий елементи.

Таким чином, за основу прийнято уявлення, що метод позитивної психотерапії заснований на глибокій вірі в те, що кожна дитина повною мірою наділена всіма необхідними індивідуальними здібностями щоб жити щасливо. Вона має доступ до невичерпних можливостей життя для свого особистісного зростання, індивідуального розкриття, оскільки все найцінніше заховано всередині нас. Н. Пезешкіан писав, що «Людина – шахта, повна дорогоцінних каменів» [1].

Ми дотримуємось використання в освітньому процесі трьох основних принципів позитивної психотерапії: надії, балансу і самодопомоги, що перетворюються на базові у розвитку особистості учня.

Згідно з принципом надії, можна вважати кожную дитину здібною, яка має змогу розвиватися на краще. А в разі, якщо існує якась проблемна ситуація, то потрібно розцінювати події як урок, досвід на майбутнє, або як розвиток здібностей до подолання викликів. У такому випадку відкривається постійний простір для змін. Педагог має зрозуміти дитину в її життєвих ситуаціях, відкрити доступ до її ресурсів, здібностей, за допомогою яких можливо перебороти труднощі. За основу прийнято головні здібності, виділені у позитивній психотерапії – здібності до пізнання і любові. Із здібностей до пізнання розвиваються вторинні актуальні здібності, такі як: акуратність, охайність, бережливість, пунктуальність, точність, стриманість, прямота, вірність, справедливність, старанність, цілеспрямованість, слухняність, надійність, обов'язковість. Здібність «любити» призводить до розвитку первинних актуальних здібностей, а саме: любов, прийняття, наслідування, терпіння, час, довіра, контакт, ніжність, впевненість, упевненість у здібностях, надія, сумнів, віра/сенс, цілісність/єдність.

У свою чергу принцип балансу розглядає життя і розвиток дитини в чотирьох важливих областях: тіло; контакти (відносини); досягнення; майбутнє (фантазії, мрії, ідеали). Ми дотримуємось переконань, що все життя умовно розділене на чотири сфери життєвої активності людини. Вказані сфери створюють енергетичний і емоційний баланс (дисбаланс): тіло / здоров'я (фізична активність, відчуття і самопочуття, зовнішність), діяльність / досягнення (навчання, наука), контакти / спілкування (близькі емоційні стосунки, родина, друзі), сенс / майбутнє / фантазії (плани на майбутнє, мрії, віра, сенс життя). Таким чином кожна з 4 сфер життя визначає якість життя як дорослих, так і дітей, а гармонійне наповнення всіх сфер забезпечує якісну реальність. Важливо, щоб зберігався баланс по 25% на кожную з сфер [2]. Відомо, що якщо йде перевантаження або дефіцит у розподілі енергії, то порушується якість життя дитини, як наслідок - може знижуватися мотивація, самовідчуття змінюється, виникає апатія, хвороба або інші симптоми. Причому, якщо у дитини існують певні негаразди, конфлікти чи розлади, то це є наслідком певного дисбалансу між факторами різної природи. Отже, робота практичного психолога полягає у допомозі учасникам освітнього процесу відновити баланс, застосовуючи власні актуальні здібності і позиції, тим самим допомогти покращити життєву ситуацію.

В той час принцип самодопомоги спрацьовує, коли активовані два попередніх принципи. Це означає, що потрібно навчити дитину самостійно долати труднощі, негаразди, проблеми та організовувати гармонійний простір згідно з принципом балансу. Педагогам варто пояснювати дітям, що хвороби, стреси, конфлікти, негаразди, життєві проблеми – це все існує, це – даність нашого життя. І разом з тим щастя, любов, досягнення, насолода, відкритість світові і щирість душі – це також є, це також даність. І наші здібності, які допомагають усілякі негаразди подолати – це також є, це все та ж сама реальність. Х. Пезешкіан вказував «Людина щаслива й здорова не тоді, коли у неї немає проблем, а тоді, коли вона знає, як їх правильно вирішити» [1]. Таким чином змінюються застарілі способи поведінки, розвиваються навички подолання труднощів, формується вміння приймати ефективні життєво важливі рішення, поглиблюються саморозуміння і самосвідомість. Завдяки принципу самодопомоги діти розвивають здатність усвідомити, що отримати задоволення можна від «того, що є» в даний момент, а не від того, що «могло б бути».

На нашу думку сучасна школа потребує від педагогів нових умінь, формування яких забезпечують техніки позитивної психотерапії. Таким чином, учитель може встановлювати контакт з учнями на таких рівнях: Дух («Смисловий») – Душа (раціональний, емоційний) – Тіло (тип учня: аудіал, візуал чи кін естетик) і, відповідно, будувати спілкування. Педагогам бажано використовувати техніки активного слухання для кращого розуміння психологічного стану, показати

учневі сильні сторони, здібності, підтримати бажання та наміри вдосконалюватися. Особливо актуальними у педагогічній діяльності є використання основних переваг методу: техніки позитивної реінтерпретації, транскультурного підходу, метафори (використання віршів, висловлювань, малюнків, історій, притч). Використання техніки позитивної реінтерпретації у розгляді проблем, ситуацій, вчинків навчає учнів знаходити в негативному – позитивне, у проблемі – можливість, у кризі – шанс. Застосування транскультурного підходу приводить до зміни точки зору учня, уміння подивитись на проблему ніби очима інших людей, побачити інші, несподівані способи вирішення задач, тобто відкриває наявність вибору, взаємного навчання та розширення знань і моделей поведінки. У свою чергу, використання техніки метафори у формі притч, мудрих висловлювань, історій, казок покликане активізувати образне мислення учнів.

Таким чином, використання методу позитивної психотерапії у сучасній школі допомагає педагогам максимально ефективно налагоджувати спілкування з дітьми, розвивати їхній творчий потенціал, оскільки первинно він спрямований не на усунення певних порушень (конфліктів, розладів, проблем), а на виявлення і мобілізацію наявних у людини здібностей і ресурсів, формування навичок самодопомоги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пезешкиан Н., Пезешкиан Х. Позитивна психотерапія - транскультуральний і міждисциплінарний підхід. Огляд психіатрії та медичної психології. 1993. № 4. С. 63-77.
2. Пезешкиан Х. Основи Позитивної Психотерапії. Архангельськ: Вид. Архангельського мед. ун-ту, 1993. 116 с.

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ГОТОВНІСТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ – НЕОБХІДНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ

Верещагіна Т. М.

Despite the fact that intellectual development and does not occupy a central position in the child's psyche, it can not be denied that it is the gradual development of intelligence opens the child to further stages in his.

Готовність до школи це своєрідний підсумковий показник, який свідчить про розвиток дитини-дошкільника в умовах виховання і навчання в дитячому садку та в сім'ї. Останнім часом значну увагу приділяють вихованню особистості майбутнього школяра, оскільки в сучасному суспільстві дитині потрібно вміти виживати, а в більш дорослому житті – досягти поставленої мети [1].

Інтелектуальна готовність дошкільника до навчання передбачає цілий ряд особливостей, закономірностей.

Вміння дитини орієнтуватись і розуміти властивості предметів, які доступні не лише органам чуття, але й сприяють виконанню певних логічних операцій; проведення аналізу, порівняння, узагальнення і конкретизації у формі словесних понять. Причому дошкільник з середнім рівнем розвитку інтелекту може під час виконання складних логічних операцій робити помилки. Дошкільник зможе самостійно, не використовуючи підказки дорослого, впоратися зі своїми помилками, маючи більшій рівень розвитку інтелекту.

На основі відповідних критеріїв інтелектуальна готовність до шкільного навчання може визначатися так: дошкільник вже може планувати та контролювати свої дії (або намагається), орієнтується відносно прихованих властивостей предметів, намагається використовувати їх у своїх діях, вміє слухати іншу людину, виконувати логічні операції у формі словесних понять.

Інтелектуально готова дитина передбачає децентрацію мислення, а саме позбавляється своєї егоцентричної позиції, стає здатною під час своїх міркувань враховувати думку інших людей, порівнюючи свою позицію з іншою, яка відрізняється від власної. З метою покращення розвитку мисленнєвих процесів необхідно використовувати різні типи мислення по черзі, пропонувати дітям ігри з нестандартними завданнями.

Розуміння позицій іншої людини відкриває шлях до розмірковування, побудови власної думки (наприклад у грі «Шахи», в рухливих іграх з правилами та інше), планування своїх вчинків стосовно вчинків іншого.

Розвиток когнітивної сфери відбувається у поєднанні уяви, мовлення і мислення через формування узагальнених засобів розумової діяльності. Дитині властиво засвоїти порівняння предметів, прості алгоритми їх опису, та їх класифікацію.

Суттєвими ознаками інтелектуальної зрілості дитини є здатність до творчості, сприйнятливість до нових ідей, оригінальність в розв'язанні проблемних завдань, знаходження декількох варіантів вирішення. Глибоке дослідження предметів та явищ навколишнього світу вимагає і високого рівня аналізу та синтезу.

В старшого дошкільника уява, як центральне новоутворення пізнавальної сфери, дає змогу розвивати інтелект; дитина будує цілісний образ предмета чи події раніше, ніж бачить її окремі частини, отже зароджується діалектичне мислення як здатність до прогнозування. Дитина навчається знаходити декілька варіантів у вирішенні тієї чи іншої проблеми. Якщо розвиток продуктивної уяви дитини гальмується – тим самим знижуються її інтелектуальні можливості.

Особливу увагу в розвитку інтелектуальної готовності дошкільника слід приділити психологічному супроводу: пошук прихованих ресурсів розвитку дитини, опора на її власні можливості, розкриття потенціалу дитини тощо. Дитина має зростати в оточенні досвідченого, емоційно насиченого, виразного мовленнєвого супроводу.

Новою українською школою проголошена побудова освіти усіх рівнів із врахуванням індивідуальних психофізіологічних, інтелектуальних особливостей здобувачів освіти всіх вікових груп. Суміжні ланки освіти, зокрема дошкільна та початкова шкільна, мають будуватися з опорою на досягнення особистості дитини на попередньому етапі розвитку.

Розвиток дошкільної зрілості передбачає: розвиненість, зрілість психічних процесів, що дає змогу дитині діяти на творчому рівні, формувати конструктивні мотиви поведінки та якісно нові можливості прояву власного «Я» (позитивне «Я», впевненість в собі, своїх силах, абсолютні цінності, позитивна самооцінка) [3].

У Базовому компоненті дошкільної освіти (2012 р.) та державному стандарті початкової освіти (2018 р.) визначається

пріоритетність розвитку мислення високого рівня, яка складається з «вирішення проблем», «критичного мислення» і «техніки прийняття рішення» при вирішенні самої проблеми.

Отже, інтелектуальна готовність дошкільника характеризується дозріванням аналітичних психологічних процесів, оволодінням навичками розумової діяльності, розвитком мислення високого рівня.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корякіна, І. В. Особистісна готовність дітей 6-го року життя до школи як актуальна проблема сьогодення / І. В. Корякіна // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ : БДПУ, 2010. – № 3.
2. Сокол А. Інтелектуальна готовність та адаптація дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі / Артем Сокол // Психологічні виміри культури, економіки, управління : науковий журнал. — Львів, 2018. — Том 12
3. Типова освітня програма Нової української школи розроблена під керівництвом О.Я. Савченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/nush/27/1tipova-osvitnya-programa-rozroblena-pid-kerivnistvom-o-ya-savchenko.docx/>. – 08.04.2018 р. – 57 с.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ ВИПУСКНИКІВ 11-Х КЛАСІВ

Вишинська Т.І., Федан М. К.

The article presents an analysis of different approaches in psychological and pedagogical literature to the understanding of factors of social maturity of 11th grade graduates, outlines the main results of empirical research of psychological factors of social maturity of graduates of the 11th form and their theoretical interpretation.

Згідно з Концепцією Нової української школи, Законом України «Про освіту» основним завданням закладу освіти на сучасному етапі є формування соціально зрілої особистості.

Зріла людина здатна до побудови конструктивних соціальних стосунків, виявляє співчуття і терпимість, демонструє емоційну саморегуляцію, здатна до самопізнання, реалістично сприймає світ, володіє почуттям гумору, має чітке уявлення про свої сильні та слабкі риси характеру, а також прагне досягнення особисто значущих і реалістичних цілей. В юнацькому віці відбувається формування життєвих цілей, основними проявами якого є наявність у людини життєвого плану. Соціальні події, які відбуваються в світі й країні, спонукають юнаків і дівчат самостійно робити вибір, особисто орієнтуватися у всьому. Порівняно з минулими поколіннями сучасні старшокласники раціональніше сприймають життя, більш самостійні [1].

Проблема соціальної зрілості знайшла своє відображення в психологічних концепціях соціалізації особистості Г.М.Андреевої, М.І.Бобнєвої, І.С.Кона, Б.Д.Паригіна, А.В.Петровського, Д.І.Фельдштейна, Е.Еріксона, А. Маслоу, К. Роджерса, В. Франкла, Е. Фромма; соціальних установок і ціннісних відносин (В.Н.Мясищев, Ш.А.Надірашвілі, В.А.Ядов).

У наукових дослідженнях соціальна зрілість розглядається як інтегративна характеристика особистості. В якості критеріїв психологічної зрілості в науковій літературі висуваються різні характеристики і властивості особистості. Це може бути і здатність особистості до рефлексії, і її готовність охайно виконувати приписані їй соціальні ролі, досягати поставленої мети у відповідному віці. Соціологічні дослідження поняття «соціальна зрілість» визначають як стан особистості в системі суспільних відносин, коли особистість виступає фактично повноправним носієм соціальних ролей у сфері економіки, політики і права, усвідомлює свою роль та відповідальність і виконує обов'язки. (І. Громов, С. Іконникова, В. Лісовський). На думку А.А. Реана, базовими компонентами соціальної зрілості особистості можна вважати відповідальність, терпимість (толерантність), саморозвиток та позитивне мислення, позитивне ставлення до світу [2, с.108]. Е. Фромм вважав, наприклад, що турбота, відповідальність, повага і знання - це сукупність якостей зрілої людини. В. Радул зазначає, що соціальна зрілість виявляється у соціальній активності, соціальному самовизначенні, соціальній відповідальності. На становлення соціальної зрілості особистості впливають усі соціальні інститути суспільства: сім'я, освіта, мораль, ідеологія, наука, політика, культура тощо [3].

Зважаючи на те, що сьогодні не до кінця розкриті та обґрунтовані наукова сутність, структура соціальної зрілості особистості, обрана тема: «Дослідження психологічних чинників соціальної зрілості випускників 11-х класів». Метою дослідження стало виявлення особливостей локусу контролю, толерантності, життєвих цінностей як психологічних чинників соціальної зрілості випускників 11-х класів.

У дослідженні взяли участь 40 учнів одинадцятих класів Кременчуцького ліцею №25 «Гуманітарний колегіум» віком 16-17 років. Були використані наступні методики: «Локус контролю» Дж. Роттера, «Ціннісні орієнтації» М.Рокіча та методику діагностики комунікативної толерантності В.В.Бойка.

Практичне значення дослідження полягало в тому, що визначено рівень соціальної зрілості та готовність до дорослого життя випускників 11-х класів з метою спонукання їх до самовдосконалення.

Після проведення емпіричного дослідження психологічних чинників соціальної зрілості випускників 11-х класів, можна зробити наступні висновки: у 75% випускників виявлено інтернальний локус контролю, екстернальний локус контролю у 25% опитаних. Екстернальний локус контролю в більшій мірі властивий дівчатам (15% проти 10% у хлопців). Інтернальний локус характерний також більшості дівчат (40% і 35% відповідно).

Переважає більшість респондентів (83%) притаманний середній рівень комунікативної толерантності, високий рівень толерантності виявлений у 17% респондентів. Високий рівень толерантності в більшій мірі властивий хлопцям (10% проти 8% у дівчат), а середній рівень – дівчатам (45% і 38% відповідно).

Ранжування життєвих цінностей виявило наступне: найвищою термінальною цінністю для більшості старшокласників є любов (42,5%). Третина опитаних учнів вказує на значимість здоров'я (30%). Разом із цим випускники прагнуть до самостійності, незалежності у діях та саморозвитку, на що вказують відповіді 27,5% респондентів. Із списку

термінальних цінностей респонденти не обрали «красу природи і мистецтва» та «щастя інших», напевно, не вважаючи їх основними життєвими цінностями.

Отже, психологічні чинники соціальної зрілості, такі як відповідальність, толерантність, саморозвиток та позитивне мислення, в більшій мірі властиві випускникам 11-х класів з інтернальним локусом контролю. Таким чином гіпотеза про те, що специфіка соціальної зрілості випускників 11-х класів визначається низкою психологічних чинників, підтверджена.

За результатами дослідження розроблені практичні рекомендації з формування соціальної зрілості у випускників 11-х класів, серед яких найважливішими є: бути готовим брати на себе відповідальність за своє життя, за свої успіхи і поразки, здатним думати не тільки про свої потреби, а й про потреби інших, бути розсудливим, вміти керувати своїми почуттями та емоціями, будувати доброзичливі стосунки з людьми, а головне - готовим до сімейного життя, усвідомивши особливості ролей дружини чи чоловіка, обов'язків щодо виховання дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заброцький М.М. Основи вікової психології. Навчальний посібник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. 112 с.
2. Общая психология и психология личности / Под ред А.А.Ряба. – М.: АСТ: АСТ Москва; СПб.: Прайм еврзнак, 2009. – 639 с.
3. Соціальна зрілість як вершина акмеологічного розвитку особистості / В. Радул // Рідна школа. - 2011. - № 3. - С. 15-20. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsh_2011_

УМІННЯ ВЧИТИСЯ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Даценко М.Ю.

The formation of human competence and the ability to acquire knowledge, mobilizing and using them in a particular situation, became important in the development of information society. The priority of junior schoolchildren «learning to study» key competence forming is grounded. The didactic conditions have been determined for the successful formation of the pupils' positive motivation to learn.

Сучасна шкільна освіта, в тому числі і початкова, ґрунтується на компетентнісному підході. Тобто сьогодення вимагає від учнів не просто знань, а умінь їх використовувати як в освітньому процесі, так і в житті.

Результатом навчання в початковій школі є сформованість у молодших школярів ключових та предметних компетентностей, які засвоюються особистістю в активній навчальній діяльності та є індивідуальною здатністю.

Державна політика в галузі освіти спрямована на формування самостійності, ініціативності школярів. Концепція Нової української школи однією із ключових компетентностей визначає умінь вчитися впродовж життя, тобто здатність до самостійного пошуку та засвоєння нових знань, набуття умінь і навичок, умінь визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати власну освітню траєкторію та оцінювати результати навчання.

Ядром цієї компетентності у початкових класах є оволодіння молодшими школярами загальнонавчальними вміннями і навичками, до складу яких входять: навчально-організаційні (використання раціональних способів організації свого навчання); загальнонавчальні (формування умінь висловлюватися, працювати з текстовою інформацією); загальнопізнавальні (уміння спостерігати, розмірковувати, запам'ятовувати, відтворювати, застосовувати й перетворювати навчальний матеріал); контрольно-оцінні (засвоєння учнями способів перевірки та самоперевірки, оцінювання здобутих результатів).

В умовах особистісної орієнтації навчання виняткового значення набуває мотиваційний компонент учіння, оскільки саме він спонукає до активного навчального пізнання.

Для формування повноцінної мотивації учіння молодших школярів необхідно будувати навчальний процес відповідно до комплексу таких дидактичних умов:

- цілеспрямоване формування в учнів позитивного ставлення до навчання, як особливої цінності їхнього життя;
- гуманне ставлення вчителя до всіх учнів незалежно від їхніх успіхів у навчанні, підтримка прагнень самостійно думати і діяти;
- формування допитливості, пізнавального інтересу, дослідницької позиції;
- збагачення змісту навчання особистісно орієнтованим, емоційним матеріалом, а методики – проблемно-дослідницькими задачами;
- створення сприятливого навчально-розвивального середовища;
- виховання відповідального ставлення до процесу й результату навчальної праці, зміцнення почуття обов'язку.

Згідно з компетентнісним підходом, навчальна діяльність учня на уроці повинна організовуватися таким чином, щоб кожен відчував важливість і значимість своєї роботи, а також міг оцінити свої дії, проаналізувати отримані результати. Учень повинен захотіти вчитися, йому має бути цікаво, і, найголовніше, він має розуміти для чого він це робить. Тому основним завданням для шкіл повинно бути формування в учнів здатності користуватися знаннями й застосовувати їх у різноманітних життєвих ситуаціях, адже в сучасній школі знання перестають бути головною метою навчання. Навчально-виховний процес у школі повинен здійснюватися на новій концептуальній основі в рамках компетентнісного підходу, а саме: формувати в дітей позитивне ставлення до навчання, виховувати впевненість у собі та у своїх освітніх можливостях, що є важливою запорукою всебічного розвитку дитини; допомагати дитині зрозуміти значення навчання та розвинути умінь практично застосовувати його в житті.

Нова українська школа передбачає інші підходи до організації навчання. Процес навчання для дітей вибудовується у цікавій та насиченій формі. Зокрема, це навчання дітей в творчих групах. Розташування парт, командні види роботи спрямовані допомогти першокласнику адаптуватися до процесу навчання. Склад творчої учнівської групи неоднорідний – діти відрізняються здібностями, рівнем підготовленості до школи, рівнем розвитку психічних процесів, характером,

темпераментом, кругозором, впевненістю в собі, самостійністю. Не дивлячись на це, діти є рівноправними партнерами, вони вільно виражають думки, знаходять спільну мову, вчать один одного, набувають досвіду пізнавальної діяльності. Спільне розв'язання навчально-пізнавальних завдань допомагає учням тривалий час бути активними учасниками процесу пізнання. Учні за таких умов виступають суб'єктами освітнього процесу.

Учні НУШ виступають проактивними дослідниками, експериментаторами, залучаються до розв'язання проблем. Тобто вони не пасивно сприймають від учителя і відтворюють навчальну інформацію, а висувують гіпотези, перевіряють їх, роблять відкриття. Значна увага в новій школі відводиться практичним роботам учнів.

Таким чином, оволодіння учнями вмінням вчитися здійснюється в активній формі. Цікавою формою роботи для учнів є створення ментальних карт та лепбуків. Така робота формує в учнів вміння виділяти суттєве, визначати похідне, створювати асоціативний ряд, узагальнювати. Крім того, учні вчать правильно і логічно виражати власні думки, слухати і чути інших, доходити спільної думки, захищати спільні проекти тощо.

Навчання в НУШ орієнтоване на якісно інший зміст навчання з виходом за межі вивчення традиційних тем, встановлення зв'язків з іншими темами, проблемами, дисциплінами, адже вивчення та пізнання нового відбувається органічно та передбачає стимулювання інтелектуального та особистісного розвитку учня через використання проблемних методів і завдань проблемного характеру, пошуку альтернативних інтерпретацій навчальної інформації, що сприяють формуванню в учнів творчого підходу до розв'язання пізнавальних завдань.

Завдяки інтеграції змісту освіти, міжпредметним зв'язкам, засобам наочності та цікавим відеоматеріалам, об'єкт вивчення стає більш зрозумілим та цікавим для дітей.

В НУШ використовують нові технології, зокрема стратегії розвитку критичного мислення, такі як «РАФТ», «Діаграма Вена», «Асоціативний кущ», мозкова атака, кубування тощо.

Для реалізації компетентнісного підходу важливо враховувати, що компетентності молодшого школяра формуються не лише в школі, але й під впливом сім'ї, друзів, політики, релігії, культури, тобто реалізація освітніх завдань залежить від усього навчально-культурного середовища, у якому живе та розвивається дитина. За роки навчання в початковій школі учні мають набути комплекс загальнонавчальних та цільових компетентностей діяльності, які є фундаментом подальшого успішного навчання школяра в основній школі, а в майбутньому і в професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бібік Н.М. Компетентність і компетенції в результатах початкової освіти / Н.М. Бібік // Початкова школа. – 2010. – №9. – С. 3–6.
2. Концепція Нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/>
3. Савченко О. Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти / О. Я. Савченко // Рідна школа. – 2011. – № 8-9. – С. 4–8.
4. Савченко О. Я. Компетентнісна спрямованість нових навчальних програм для початкової школи / О. Я. Савченко // Початкова школа. – 2012. – № 8. – С. 1–6.

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ ПЕРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Жадан Н.Л.

The beginning of child's studying at school is a difficult and very responsible period in his or her life. The child's ability to work, school progress and of course psychological well-being depends on how the child can get used to studying.

З початком навчання в школі дитина переживає психологічну кризу, пов'язану з необхідністю пристосуватися до школи. Соціально-психологічна адаптація учнів до навчання у школі є процесом активного пристосування, на відміну від фізіологічної адаптації, яка відбувається, в певній мірі, автоматично. Адаптація особистості – універсальний механізм, що дозволяє не лише пристосуватися до успішного функціонування в даному соціумі, але визначає здатність до особистісного, соціального розвитку людини.

Дослідники В. Антропов, С. Белічева, М. М. Кольцова, О. Г. Хрипкова вважають, що оптимальний період адаптації учнів до навчання в школі триває два місяці, у деяких може продовжуватися до півроку.

Початковий період навчання дитини у 1 класі, а саме перші тижні навчання, є визначальним для успішності усього адаптаційного процесу. Педагогам, практичним психологам закладу освіти варто брати до уваги наступні особливості цього періоду.

По-перше, змінюється соціальна позиція дитини: з дошкільника вона перетворюється на учня. В неї з'являються нові і складні обов'язки: приходити вчасно в школу, навчатися, бути уважною на уроках, дисциплінованою, слухати вчителя. Дитина стає членом суспільства зі своїми новими обов'язками. Вчитель виступає для неї важливою фігурою: він демонструє зразки нової поведінки, озвучує вимоги, яких потрібно дотримуватися, постійно контролює діяльність учня.

По-друге, в цей період відбувається зміна провідної діяльності. На зміну грі, яка вела за собою розвиток дошкільника, приходить навчальна діяльність. Основна психологічна відмінність цих видів діяльності полягає в тому, що ігрова діяльність є вільною, а навчальна – побудована на вольових зусиллях дитини.

По-третє, на швидкість та легкість пристосування дитини до навчання в першому класі впливає її соціальне оточення. Від того, які стосунки складуться у першокласника з учителем, залежить і самопочуття дитини і успішність навчання в школі. Легкість процесу адаптації дитини залежить ще і від позиції, яку вона змогла зайняти в класі серед ровесників. Жвава, дружелюбна дитина має гарні шанси стати лідером в класі, що допомагає їй добре вчитися, а тихий і пасивний учень може перетворитися на невдачу, що може сприяти і низькому рівню успішності.

Концепція Нової української школи акцентує увагу на тому, що школа має бути безпечним місцем для дітей.

Важливим етапом формування безпечного освітнього середовища є створення в колективі класу атмосфери довіри, підтримки, бажання слухати одне одного та висловлюватися. Все це має мінімізувати зайвий стрес для дітей. Важливо, що в умовах Нової української школи в перший місяць навчання багато уваги приділяється інтерактивним вправам: знайомству, коротким розповідям про власні захоплення, висловлюванням власної думки тощо. Обов'язковою умовою сучасного освітнього середовища є безумовне визнання таланту кожного учня, що сприяє розкриттю дитини, формуванню комунікативних навичок. Безсумнівно сприяють полегшенню адаптації учнів до навчання наступні особливості організації освітнього середовища:

- залучення до ігор, експериментів, досліджень з використанням сучасних універсальних навчальних матеріалів, які передбачають можливість творчих рішень;
- заохочення дітей проявляти ініціативу щодо організації дозвілля, брати на себе обов'язки у класі;
- створення ситуацій успіху під час колективного виконання завдань, в ході якого кожен отримує можливість проявити себе, допомогти іншим;
- виявлення поваги до думок та суджень кожної дитини.

Процес адаптації дітей до навчальної діяльності зумовлений як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. До перших відносять особливості психічного розвитку дітей, до других – психолого-педагогічні умови, а саме створення середовища, що належить дітям:

- формування комфортного освітнього середовища;
- забезпечення учням права вибору;
- формування спільних цінностей;
- ранкові зустрічі;
- встановлення правил;
- безпосередня участь кожної дитини в організації освітнього середовища.

Вивчення рівня адаптації першокласників до нових умов навчання показало, що відбулися значні позитивні зміни у порівнянні з результатами досліджень за минулі роки.

Результати дослідження рівня адаптації учнів в умовах Нової української школи показують, що учні під час освітнього процесу виявляють в більшій мірі високий та достатній рівень включення в роботу, аніж середній та низький, проявляють позитивний емоційний фон, достатній рівень взаємодії та взаємодопомоги.

Класоводи на основі спостережень роблять висновки про більш легку адаптацію цього річних першокласників до умов навчання в порівнянні з протіканням адаптації їх однолітків в попередні роки.

Батьки учнів 1-х класів висловлюють позитивне ставлення щодо нової програми та її впливу на адаптацію дітей до школи.

Вивчення самопочуття учнів 1 класу в школі показує, що з бадьорим, радісним настроєм ідуть до школи 93% учнів, частіше із тривожним, сумним настроєм – 7% учнів.

Дослідження емоційних станів першокласників за методикою «Школа звірів» дозволяє зробити висновки, що в класній спільноті почуваються впевнено, добре 96% учнів, тривожно, сумно – 4% учнів. Слід відзначити, що результати аналогічні досліджень за попередні роки становили відповідно 89% і 11%, 85% і 15%.

Слід окремо відзначити поведінку учнів під час проведення проєктивної методики «Школа звірів». Характерно, що діти почали працювати одразу, не виявляючи тривоги чи сумнівів, малювали із захопленням, майже не користувалися гумками. У дитячих роботах відсутні негативні асоціації, пов'язані зі школою, розміщення звірів і використання колірної гами говорить про прийняття учнями школи, дитячого колективу. Особливого значення діти приділяли образу вчителя, зображаючи його в більшості випадків у центрі малюнка, усміхненим, розфарбованим теплими кольорами. Аналіз малюнків дозволяє говорити про те, що дітям добре, затишно у школі, вони хочуть навчатися та прагнуть до взаємодії.

Отже, можна зробити висновок, що організація освітнього середовища в умовах Нової української школи сприяє тому, що здобувачі освіти швидше та легше адаптуються до навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коробко С. Л. Робота психолога з молодшими школярами :[методичний посібник] [Коробко С. Л., Коробко О. І.]. – К. : Літера ЛТД, 2006. – 416 с.
2. Корсун Г. Проєкт програми: Попередження неуспішності першокласників // Газета «Психолог». -2007. №33. – 9-17 с.
3. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Пляди», 2017. — 52-70 с.
4. Рудніцька І. Успішна адаптація як умова гармонійного розвитку особистості // Психолог: Спецвипуск. - 2004. №25-26. – 21-29 с.
5. Безруких М.М. Готов ли ребенок к школе? / М.М. Безруких. – М.: Вентана-Граф, 2005 – 64 с.

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Замарєва О. Г.

In the article the considered questions of actual referencepoints of education of students of senior school. Thepresented methodologies, training and tests, are fordetermination of level of formed of emotional and valuedorientation of personality.

Важливою складовою якісної інтеграції особи у світове суспільство є розвиток внутрішньо та зовнішньо узгодженої системи соціальних, психологічних, компетентнісних засобів організації життя (стилю життя). Головним інструментом об'єднання особистісних рис у систему саморегулювання індивідууму є процес освіти, виховання та самоствердження. Самоствердження розглядається як процес активізації та втілення особою власних потенціалів, життєвих сил для формування цілісної особистості, що є нормальним процесом. Кожна держава має власну структуру політичних,

економічних, культурних, релігійних поглядів, традицій, тенденцій, що робить унікальною не тільки саму державу, але й особистість, яка навчається та виховується протягом життя в цій державі. Особливо важливим з цього приводу є період школярства, який наповнений формуванням основних загальних життєвих умінь, компетенцій. Саме у цей період активно розвивається особистісна ідентичність учня. Вік школяра є позитивним для створення пріоритетів як стійкого елемента самостійності, врівноваженості, самоконтролю. На даному етапі життя важливим джерелом системи пріоритетів особистості служить навчання у вищих навчальних закладах України та інших країн світу, де молодь набуває знання та певний соціальний, полікультурний досвід. У юнацтві формується різноманітне коло інтересів, яке поступово трансформується у стабільну особистість. Відбувається трансформація світогляду із часткового та конкретного на абстрактне і загальне, зростає зацікавленість до питань світогляду, релігії, моралі, етики й естетики. Розвивається інтерес до психологічних переживань інших людей і до своїх власних.

Саме в цей час дуже важливою стає роль вчителя, психолога. Вчителю та психологу важливо виявити негативні проблемні питання та спрямувати процес формування напрямів розвитку шляхом освоєння позитивного досвіду, надбаного попередніми поколіннями. Все це робить тему дослідження об'єктивно актуальною.

Об'єкт дослідження: освіта, виховання та самоствердження особистості.

Предмет дослідження: особливості ціннісних пріоритетів учнів старшої школи.

Мета роботи полягає у виявленні особливостей ціннісного кола учнів старшої школи залежно від рівня їх виховання та самоствердження.

Гіпотеза дослідження: рівень виховання та самоствердження зумовлює життєві орієнтації учнів старшої школи.

Для досягнення мети дослідження та перевірки гіпотези було поставлено такі завдання:

1. Здійснити теоретичний аналіз виховання, самоствердження і ціннісних пріоритетів у психолого-педагогічній літературі.

2. Підібрати комплекс методик дослідження особливостей ціннісних пріоритетів школярів залежно від рівня їх самоствердження.

3. Виявити особливості ціннісних пріоритетів учнів старшої школи.

Очевидно, що методи дослідження можуть бути різними, але на практиці частіше вони реалізуються у вигляді:

а) бесід, що проводяться з метою виявлення головних проблем школярства та його психологічного здоров'я, застосовуючи методику непрямих запитань;

б) анкетування (можливо анонімного), яке складається з прямих питань, які потребують стислих і однозначних відповідей або ж питань, які містять до чотирьох готових варіантів, і учень знаходить ту, яка найбільш сприяє його емоційний та психологічний складовій;

в) тестів.

Кожному конкретному методу ставиться у відповідність конкретна методика чи методики відповідно до того, яку мету ставить перед собою дослідник і які інструменти при цьому він планує використовувати.

Головним при виборі певних методик сканування повинно бути те, що при очевидній відмінності за формою, вони повинні буди спорідненими за змістом. Такий підхід дасть можливість різнобічного аналізу, дослідження, гарантовано забезпечить достовірність отриманих даних.

У дослідженні важливості ціннісних орієнтацій в процесі самоствердження юнацтва використовувалися такі методики: «Тест смисложиттєвих орієнтацій» Д. О. Леонтьєва; методика «Ціннісних орієнтацій» Рокіча; «Морфологічний тест життєвих цінностей» В. Ф. Сопова Л. В. Карпушиної; «Діагностика самоактуалізації особистості» А. В. Лазукіна.

Вивчення ціннісних пріоритетів як психологічної основи самоствердження, виконувалося за вищезазначеними методиками. Експеримент було проведено у лютому-березні 2017 року у позанавчальний час. В експерименті брали участь учні дев'ятих та одинадцятих класів загальноосвітньої школи № 5 міста Світловодська. Всього опитано 50 осіб (25 учнів 9 класів та 25 учнів 11 класів).

Враховуючи специфіку старшого шкільного віку та теми дослідження, у роботі представлена програма тренінгу по формуванню самоствердження. Метою тренінгу є формування у кожного старшокласника ціннісних пріоритетів.

Завдання тренінгового заняття полягають у наступному:

- розширення знань старшокласників про почуття та емоції;
- визначення важливості ціннісних пріоритетів у дорослому житті;
- формування навичок самоствердження старшокласників, уміння слухати і виражати свою думку;
- спрямованість на усвідомлення своєї сутності, життєвих перспектив, шляхів і способів їх досягнення з урахуванням нового бачення себе.

Формою проведення тренінгових занять є вправи. Цільову аудиторію тренінгу складають учні 9–11 класів. Тренінг складається з вступного, трьох тематичних та заключного заняття, що проводяться один раз на тиждень, по 40-60 хвилин кожне. Чисельність групи – 10–20 осіб; тривалість загального циклу занять – 4 тижні.

Матеріали та технічні засоби, необхідні для проведення тренінгу: ноутбук, проектор, роздатковий матеріал, маркери, фломастери, ручки.

Приміщення, необхідне для проведення тренінгу, повинно мати достатню кількість столів та стільців, які можна пересувати, та екран для проектора або однотонну вільну стіну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмоліч С. Я. Методологічні передумови формування ціннісних орієнтацій у підлітків / С.Я. Єрмоліч. – Київ: Позашкільне виховання, 2007. – 327 с.
2. Бех І. Д. Цінності як ядро особистості / І. Д. Бех. – Київ : Наука і освіта, 1997. – 8–11 с.
3. Дівісенко К.С. Динаміка цінностей школярів / К. С. Дівісенко. – Київ : Соціологія, 2008. – 224с.

4. Голуб А.М. Формування ціннісних орієнтацій молоді в процесі дозвільної діяльності: соціальна-педагогічна робота / А. М. Голуб. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2009. – 557 с.

ОСОБИСТІНА КУЛЬТУРА ДОШКІЛЬНИКА ЯК ОДНА ІЗ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ЛЮДИНИ

Зобенкова О.Г., Смородіна Л.О.

The article deals with the problem of formation of a preschool child's personal culture. The relationship between the structural components of the value orientations of the child and their influence on the development of the child's personality is revealed.

Поняття «культура» та «суспільство» — взаємопов'язані елементи і не можуть існувати окремо один від одного. Прояв культури простежується у всіх сферах життєдіяльності людини та впливає на характер її поведінки, форми та стиль спілкування в суспільстві.

Сучасний рівень розвитку суспільства потребує творчих сил і здібностей особистості, сформованих на гуманних, моральних цінностях сьогодення та врахування кращих елементів, успадкованих від культури минулого.

Для різних соціальних груп існує ціла система специфічних культурних особливостей. Наразі актуальним є формування особистісної культури дошкільника. Саме дошкільне дитинство — визначний етап у розвитку особистості дитини. Тому формування базових якостей особистості та особистісної культури слід починати саме в цей період. Емоційна чутливість, допитливість, здатність до наслідування, вразливість дітей цього віку створюють сприятливі умови для формування основних базових якостей дитини.

Важливим є те, що саме цей час характеризується значними якісними змінами в розвитку особистості: дитина вже добре розуміє навколишній світ, усвідомлює своє місце в ньому; у неї розвинуті почуття та воля на такому рівні, який забезпечує дієвість мотивів та стійкість поведінки. Це сприяє виникненню нових мотивів поведінки, під впливом яких вона здійснює свої вчинки.

Саме тому особистісний розвиток дитини декларується сучасними нормативними та програмовими документами у галузі дошкільної освіти — Законом України «Про освіту», Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні, чинними освітніми програмами.

Особистісна культура формується поступово, за певним алгоритмом, її формування починається з наявності елементарних уявлень та знань дитини про загальнолюдські цінності, норми й правила поведінки, що в свою чергу, приводить до формування гуманних якостей особистості. Послідовну орієнтацію на особистість дитини, на формування її індивідуальності, її духовні потреби та інтереси у створенні себе та навколишнього світу забезпечує гуманізація освітньої системи «дитячий садок — батьки». Ця система виступає рушійною силою у формуванні ціннісних орієнтацій дитини, активізує ініціювання дитиною власної діяльності, сприяє дитячому бажанню самостійно та наполегливо досягати нових цінностей. Змістовна частина провідних ціннісних орієнтацій дитини відображена у Базовому компоненті дошкільної освіти та передбачає єдність їх структурних компонентів:

- когнітивного, що характеризується наявністю елементарних знань та уявлень про себе як особистість та інших людей, про навколишній світ та формуванням на основі цих знань, морально-естетичних ідеалів, ціннісних орієнтирів, оцінних суджень, переконань;
- емоційного, що характеризується суб'єктивним особистісним ставленням до себе і навколишнього світу, розвитком певних особистісних якостей, які зумовлюють моральну поведінку, емпатійні здібності, уміння орієнтуватися на почуття інших, розуміння власних, позитивне сприймання довкілля, моральні мотиви, інтерес, потреби;
- діяльнісного /практичного/, що характеризується наявністю у дитини певних умінь та навичок культури поведінки, здатністю коригувати власну поведінку відповідно до наявних умов.

Кожний із цих компонентів безперечно значимий для формування особистісної культури, проте далеко не завжди є достатньо дієвим і затребуваним дорослими. Як правило, діти добре володіють елементарними знаннями про себе та оточуючий світ, у них сформовані уявлення про морально-естетичні ідеали, вони достатньо легко висловлюють свої судження тощо. Проте такі цінності як наполегливість, допитливість, творчість далеко не завжди є стрижнем в отриманні нових знань та уявлень. До речі, психологічна думка зводиться до того, що для дошкільника однією із важливих цінностей є самостійність і пояснюється це запитом суспільства до їх дорослішання.

Характерними цінностями практичного компоненту для дошкільника є цілеспрямованість, впевненість, дружба. Діти володіють деякими регуляторними механізмами своєї поведінки, проявляють певні уміння та навички культури поведінки в різних видах дитячої діяльності. Сміливість же, як особистісна цінність, залишається майже не задіяною.

Разом з тим слід відмітити важливість емоційно-почуттєвого компоненту в особистісному розвитку дошкільника. Саме розуміння та прояв основних емоцій, володіння мімікою, жестами, уміння орієнтуватися на почуття інших та розуміння власних, вміння адекватно висловлювати судження, стримувати негативні емоції, співпереживати тощо здатні забезпечити гармонійне співіснування дитини з довкіллям та з собою. Практика, спеціальні дослідження О.В.Запорожця, В.К.Котирло, С.С.Кулачківської та інших показують, що самостійно дитина не в змозі вирішити ці завдання, так як процес оволодіння соціальними вимогами, моральними нормами і правилами поведінки значно складніший від інтелектуальних надбань.

Сформованість цих цінностей, їх змістовна наповнюваність обумовлена рівнем сучасного розвитку суспільства і можлива лише за умови емоційного контакту дитини з батьками та вихователями, побудованого на довірі і прихильності та при умові достатнього рівня сформованості у батьків моральної культури, культури мислення, комунікативної культури, культури праці, рухів, екологічна культура тощо.

Рівень педагогічної культури батьків, стиль сімейного виховання важливо враховувати в процесі взаємодії родини та закладу дошкільної освіти, так як освітня установа має неабиякий вплив на розвиток дитини і формування її як особистості. Саме вихователь з його ціннісним ставленням до дитини, гуманною педагогічною позицією володіє різноманітними

сучасними педагогічними технологіями та здатен реалізувати завдання розвитку і підтримки особистості кожної дитини.

Отже, першочерговим завданням дорослих є врівноваження значимості емоційної сфери з інтелектуальною та збільшення ролі гуманізації життєдіяльності дошкільника, формування його гідності, створення умов для його гармонійного існування в соціальному довіллі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Науковий керівник: А. М. Богуш, дійсний член НАПН України, проф, д-р пед. наук. — К.: Видавництво, 2012. С. 26
2. Піроженко Т.О. Сучасні діти – відображення цінностей дорослого світу: методичні рекомендації/ Т.О.Піроженко – К. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. – 120

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ ДЛЯ ГАРМОНІЙНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Литкович О.І.

This article covers the problematic issue concerning social multicultural adaptation of children, solved by the method of art therapy. As C.Jung spoke : "Often, the hands know how to unravel those things that are in vain".

Останнім часом спостерігається збільшення кількості дітей з різними порушеннями поведінки, мовлення, серед яких труднощі переключення з одного виду діяльності на інший, невміння планувати свою поведінку, нездатність очікувати відстрочений результат будь-яких цілеспрямованих дій, діти бажають отримати все «тут і зараз».

У результаті поведінки таких дітей хаотична. Вони не можуть довести до кінця жодного завдання або власного починання. Порушення сприйняття інтонації мовлення, дитина насилу сприймає емоційну сторону мовлення, і це призводить до утруднення спілкування з нею. Зайва агресивність, пригніченість або, навпаки, надлишкові позитивні емоції, тобто ознаки поганої пристосованості дитини до соціуму.

Одним з універсальних методів полікультурного виховання є арт-терапія. Велику перевагу серед мистецтв має художня література, як засіб виховання гуманних почуттів та формування духовних цінностей. Саме література має можливості активно впливати на почуття і розум дитини, розвивати її емпатійність, емоційність. Незначний розвиток цих якостей призводить до штучного обмеження можливостей дитини, виховання людини, яка не відчуває, не розуміє, не співпереживає.

Сприймаючи високохудожні твори, аналізуючи їх, діти вчаться оцінювати вчинки і поведінку літературних героїв. Літературний твір сприймається дітьми в цілому, в єдності його змісту й художньої форми, а розуміння виявляється в судженнях та поглядах.

Виховання художнім словом призводить до великих змін в емоційній сфері дитини, що сприяє появі живого відгуку на різні життєві події, змінює його відношення до речей, перебудовує його суб'єктивний світогляд. Під час читання творів дитина зображує перед собою певну картину, конкретну ситуацію, образ, переживає описані події, і чим сильніше його переживання, ти багатше його почуття і уявлення про дійсність. Моральні норми та правила в художніх творах набувають живого змісту, стають доступними і зрозумілими та легко приймаються дитиною як єдиний правильний варіант поведінки. Дитина ніби входить всередину подій художнього твору, стає їх учасником.

Іншим дієвим методом є пісочна анімація. Під час пісочної гри дитина кінчиками своїх пальчиків відчуває кожную піщинку, її теплоту та структуру.

Існує безліч видів піску - від найдрібнішого, до крупнозернистого. І лише кінчики пальчиків допоможуть визначити на дотик і порівняти.

Відомо, чим більше сама маленька дитина буде виконувати різноманітних завдань, де працюють пальчики, тим швидше й краще буде розвиватись її мовлення.

Лише спостерігаючи за тим, як пересипається пісок, ніби переливається водичка, із однієї посудини в іншу, дитина поступово заспокоюється, стає врівноваженою. Беручи пісок в долоньку і поступово висипаючи, або проводячи пальчиками чи долонькою на площині по піску можна створити чудові, незвичні, фантазійні картини, зовсім не схожі на інші техніки образотворчого мистецтва.

Отже, завдяки казці та пісочній анімації, можна розвинути не лише гарне мовлення і творчі здібності. Це сприяє насамперед всебічному та гармонійному розвитку дитини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. «Путь к волшебству, Теория и практика арттерапии» СПб.: Златоуст, 2005.

ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ТА УМОВИ, ЩО ЙОМУ СПРИЯЮТЬ

Михайленко Ю.М.

This work addresses the social development of pre-k children as a precondition to their smooth transition into a new social environment. Also, it considers the stages of social development, factors and conditions that are influencing this new environment, to be used by practicing psychologists, teachers and parents.

У світлі Концепції розвитку Нової української школи дедалі актуальнішим постає питання соціалізації дітей дошкільного віку, як підготовчого етапу до сходження на чергову сходинку дорослішання і набуття статусу школяра. Однією із ключових компетентностей, що виділяє Нова українська школа - є компетентність соціальна.

Соціальний розвиток дітей дошкільного віку - є складним багатограним процесом засвоєння норм і правил поведінки в соціумі, придбання низки цінностей і розуміння культури середовища, в якому знаходяться, набуття навичок взаємодії, самоконтролю та поваги до інших. Соціалізація відбувається через взаємодію, спілкування, через оточення.

Умовно, процес соціалізації можна поділити на три етапи. До року. Перший досвід соціалізації дитина отримує від дорослого, який поряд з моменту народження – мами, або людини, яка з нею постійно поруч. Пізніше, через сім'ю. Формуються шаблони поведінки, почуття довіри до людей і світу. Дитина потребує постійного контакту, присутності, емоційного відгуку. На цьому етапі необхідно гратися, пестити дитя, примовляти, бавитися, постійно розмовляти, знайомити з навколишнім середовищем. Одним словом, бути поряд і активно взаємодіяти, бути передавачем базової інформації про світ. Дитина спостерігає, усвідомлює, копіює, вбирає, як губка купу інформації і вражень. Найбільший вплив на розвиток дитини має мама, або людина, що її замінює.

Від року до трьох. Дитина «спускається з колін дорослого», роблячи свої перші кроки і вчиться самостійності. Відбувається перший контакт з однолітками. Вона більш свідомо реагує на оточення, намагається досліджувати світ самостійно, вчиться незалежності, першим, хоча і не завжди вдалим, спробам взаємодії в групі за певними правилами. Чим далі дитина розширює межі, вже саме свого впливу на оточення, як фізичного так і соціально-емоційного, тим більш розуміє вагомість цього впливу на оточуючий світ і самостійно проявляє ініціативу. Що є одним із ключових етапів її розвитку. Важливо створювати умови для спілкування (ходити в садочок, розвивальні центри, грати на майданчику), сприяти взаємодії, взаєморозумінню, дружбі та грі дітей.

Від трьох до шести. Розвивається мовлення дітей. Вони навчаються правилам побудови та ведення монологу та діалогу, задавати питання, вислуховувати та аналізувати відповіді. Дитина дуже допитлива. Важливо більше розмовляти, ділитися враженнями, почуттями, відповідати на запитання, описувати події, предмети і явища. Відтепер є можливість обговорювати те, чого немає безпосередньо поруч. Розвивається уява і фантазія.

Поступово маленька людина відшукує для себе певну роль у групі, соціумі, вчиться «грати за правилами», балансує між власними потребами (бажаннями) та правилами і вимогами суспільства. З вищесказаного виділяємо два фактори, що впливають на розвиток соціалізації дітей. Перший фактор – зовнішній. Це сім'я, сусіди, друзі сім'ї, діти на майданчику, заклад дошкільної освіти, центри розвитку, культура і релігія.

Другий фактор – внутрішній. До нього відносять індивідуальні особливості дитини, що впливають на створення власної картини бачення і розуміння навколишнього світу та пошуку шляхів взаємодії з ним.

Дитина, що не пройшла шлях соціалізації, не вміє вибудовувати взаємовідносини з іншими, дотримуватися певних правил і культурних норм, з часом набуває рис асоціальності, їй важко адаптуватися до нових умов в колективі і знайти своє місце в суспільстві.

Найбільш сприятливим і оптимальним відрізком часу, коли дитина вчиться соціалізації, правилам і нормам поведінки – є дошкільне дитинство. Діти дошкільного віку взаємодіють з однолітками та навколишнім світом переважно через гру, що є провідною діяльністю до семирічного віку. Вона сприяє швидкому емоційному, психічному та соціальному розвитку. Гра закріплює моделі поведінки та вчить самоконтролю. Сприяє саморозкриттю і самовираженню, розвиває інтелект, моторику, фантазію, креативність, вербальні і невербальні засоби комунікації. За умов її самостійності, самоорганізації та колективної взаємодії, гра впливає на всі аспекти дитячого розвитку і є передумовою успішної, результативної соціалізації дітей.

Правила середовища, що сприяють соціалізації дошкільників:

1. Звернемо увагу саме на систему стосунків «дитина-дорослий».
2. Дорослі і діти спільно приймають рішення.
3. Безпосереднє, недвозначне, невимушене і двостороннє спілкування.
4. Повага до індивідуальних особливостей.
5. Покладені на дітей сподівання, помірні й розумні.
6. Акцент, як на групових, так і на індивідуальних досягненнях.

Середовище, в якому перебувають діти, повинно сприяти розвитку творчих здібностей та соціальній взаємодії між ними.

Отже, щоб сприяти соціальному та емоційному розвитку дітей, педагогам і батькам важливо демонструвати приклад бажаної поведінки. Діти наслідують моделі поведінки дорослих, що їх оточують. Якщо відносини між дорослими та до дітей будуються на повазі та взаєморозумінні, тактовному і дбайливому ставленні один до одного, пошуку взаємоприйнятних рішень, вираженню емоцій безпечним для психічного та фізичного здоров'я способом, формується здорове ставлення до людей і світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соціальний та емоційний розвиток малят: Методичний посібник для практичних психологів, вихователів, батьків / Автори-укладачі: Бондаренко І.П., Коротка З.Г. – Кременчук: КМЦПІСР, 2008. – 80 с.
2. Бадиер Г., Рамазан И., Черединова Т. Я хочу! Психологическое сопровождение естественного развития маленьких детей.— Кишинев; СПб., 1991.
3. Алексеева Е.Е. Психологические проблемы детей дошкольного возраста. Как помочь ребенку? СПб.: Речь, 2008.. — 288 с.

РОЗВИТОК ГНУЧКОСТІ ЯК ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Михайлова Т.М.

The article discusses one of the aspects of national education. Particular attention is paid to the development of flexibility as a way of developing health-saving competence in physical education classes. The purpose of the article is to review the areas and methods that help solve the problem.

У Концепції Нової української школи значна увага приділяється поняттям «компетентність» та «ключова

компетентність».

Згідно Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти «здоров'язбережувальна компетентність – здатність учня застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язбережувальних компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей». Формування здоров'язберігаючої компетенції відбувається за допомогою засобів фізкультурно-оздоровчої роботи, серед яких виділяють наступні:

- ранкова гігієнічна гімнастика;
- професійна прикладна фізична підготовка (ППФП);
- ритмічна гімнастика;
- атлетична гімнастика;
- аеробіка;
- оздоровча ходьба;
- вправи на релаксацію;
- вправи оздоровчих систем.

Уроки фізичної культури сприяють формуванню здоров'язберігаючої компетентності особистості учня, прищеплюють навички здорового способу життя. З метою досягнення поставлених цілей особливу увагу на уроках доцільно звертати на емоційний стан школярів. Тактовно виправляти помилки, заохочувати, включати змагальні елементи, рольові ігри тощо. Під час виконання вправ можуть застосовуватися ускладнення завдань, що, в свою чергу, викликає в учнів бажання долати труднощі, досягати успіхів у виконанні складних завдань.

Обов'язковою складовою частиною кожного уроку є теоретичний компонент. Щоб зробити вивчення теорії цікавим використовуються випереджаючі завдання. При підготовці завдань учні самостійно готують інформаційні довідки з питання, що вивчається.

На заняттях фізичної культури учні отримують інформацію про вплив багатьох фізичних якостей (сила, витривалість, гнучкість, швидкість та ін.) на організм людини, критичних значеннях цих параметрів, перевищення яких шкідливе для здоров'я. Особливо значимим для формування здоров'язберігаючої компетентності є розвиток гнучкості.

Якщо говорити учням про те, навіщо потрібна гнучкість тіла і що може дати людині хороший фізичний розвиток, то структурно всі ці переваги можна помістити в такий список:

- ☐ Хороша розтяжка м'язів стабілізує і покращує кровообіг у волокнах, впливаючи на розслаблення м'язів і перешкоджаючи «застиганню», яке часто виникає при тривалому перебуванні в статичному положенні під час навчальних занять;

- ☐ Гнучке тіло – це свобода рухів, легкість і пластичність;

- ☐ Недостатня гнучкість деяких м'язових груп негативно впливає на стан і рухливість хребта, що в свою чергу, відображається на здоров'ї людини в цілому;

- ☐ Для розвитку гнучкості застосовуються вправи помірної інтенсивності, які виконуються, як правило, у помірному темпі, мають невисоку інтенсивність, і часто приносять естетичне задоволення. Організм отримує фізичні навантаження для розвитку всього організму в цілому і формування міцного імунітету;

- ☐ Удосконалюючи свою гнучкість, людина також розвиває координацію рухів. В результаті, вірогідність отримання травм і розтягнень зв'язок зводиться до мінімуму.

При розвитку гнучкості учням слід знати, що м'язи у шкільному віці порівняно легко розтяжні. Недостатня кількість повторень має незначний вплив на розвиток гнучкості, тому вправи на розтягнення доцільні у кожній частині уроку. Вони передують основним навчальним вправам та сприяють відновленню після їх виконання. Виконувати вправи на розвиток гнучкості рекомендовано до появи легкого болю. Рухи завжди треба виконувати з повною амплітудою. Слід зауважити, що досягнутий рівень гнучкості потрібно постійно підтримувати, включаючи до занять спеціальні вправи.

Щоб розвиток гнучкості не зашкодив зростаючому організму, необхідно дотримуватися певної послідовності в застосуванні вправ на розтягнення. Гнучкість слід розвивати поступово, у міру зміцнення мускулатури та збільшення фізичної сили.

Процес розвитку гнучкості складається з трьох етапів:

- ☐ ознайомлення з вправою;

- ☐ розучування;

- ☐ вдосконалення.

На першому етапі учні отримують попереднє уявлення про вправу яку будуть вивчати, про її значення та вплив на здоров'я людини. Учитель знайомить з термінологічною назвою вправи та демонструє її. Для більш ефективного засвоєння вправи можна використати різні демонстраційні засоби: плакати, відеоролики, макети, схеми, малюнки.

Завданням другого етапу є вибір найбільш ефективних методів навчання, уточнення уявлень про нову вправу, усунення помилок. Під час виконання вправ учні одержують перші рухові відчуття і важливо, щоб вони не відрізнялися від тих, які заплановані при ідеальному виконанні вправи. Кінцевим результатом цього етапу є технічно правильне й самостійне виконання вправи.

На третьому етапі завдання полягає в тому, щоб навчити учнів самостійно виконувати та вміти складати комплекси вправ на розвиток гнучкості окремих суглобів, добираючи їх до відповідного модуля програми.

Можна запропонувати учням середньої і старшої ланки заносити результати тесту на гнучкість на початку вивчення модуля і в кінці у спортивний щоденник. Крім особистих результатів, в щоденник заносяться комплекси вправ та самопочуття від виконаних навантажень. Це дає змогу дітям прослідкувати за зростанням своїх досягнень.

Різновиди вправ для розвитку гнучкості можна з великою користю стимулювати функціональною музикою. Вона задає темп і ритм при розтягненні, допомагає проникнути у сутність вправ, установити контроль за якістю їхнього виконання, аналізувати свої дії.

Розвиток гнучкості в роботі вчителя фізичної культури – це обов'язкова практика на уроках для кожного учня. Адже вправи на розтягнення можуть виконувати учні як основної так і підготовчої групи, а в деяких моментах і учні спеціальної групи.

Добре розвинена гнучкість допомагає значно швидше оволодівати навчальною технікою, з легкістю, силою та

швидкістю виконувати більшість рухів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко Т.К. Формування здоров'язбережувальної компетентності як соціально-педагогічна проблема. /Т.К.Андрущенко// Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2012. - №7. – С.123-127.

ЕСТЕТОТЕРАПЕВТИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Мірошніченко Т.В.

The article deals with the problem of the development of creative personality of a primary schoolchild through aesthetic-therapeutic effect. The methodology for introducing specific aesthetic-therapeutic technologies in the formation of the object competences of primary school students is shown.

Серед основних стратегічних завдань реформування вітчизняної освіти в Україні є орієнтація навчально-виховного процесу на творчий розвиток молодших школярів. Реалії сьогодення вимагають від учителя початкових класів пошуку сучасних інноваційних освітніх технологій, прогресивних методів і засобів навчання, які б відповідали новій парадигмі освіти. Одним із найперспективніших шляхів удосконалення освітнього процесу Нової української школи є впровадження естетотерапевтичних технологій, що спрямовані на створення психологічно комфортних умов та розкриття творчого потенціалу особистості.

Проблемі формування творчої особистості присвячені праці вітчизняних і зарубіжних науковців. Різні аспекти творчості розглядали В. Андреев, Т. Громов, В. Моляко, психологічні основи творчих здібностей вивчали Л. Виготський, П. Гальперін, педагогічний аспект означеної проблеми досліджували Ю. Бабанський, І. Зязюн, О. Савченко, Г. Щукін та ін. Питанням творчого розвитку особистості засобами мистецтва присвячені праці Т. Котирло, Л. Макаренко, С. Соломахи та ін. Проблеми підготовки майбутніх фахівців початкової ланки освіти до впровадження естетотерапевтичних технологій у навчально-виховний процес присвятили наукові праці О. Деркач, Л. Лебедева, І. Малишевська, О. Сорока, О. Федій та ін.

Естетотерапія розглядається як галузь психолого-педагогічних знань про методи й засоби створення особливої психологічно комфортної атмосфери шляхом активізації емоційно-чуттєвої сфери особистості учня та розвитку його творчого потенціалу у процесі навчально-пізнавальної діяльності [1]. Основними завданнями естетотерапії як науки за О. Федій є:

- 1) створення психологічного комфорту для дитини, що передбачає виявлення деструктивних чинників індивідуального та соціального становлення особистості, а також пошук оптимальних засобів і методів гармонізації її відносин з оточенням;
- 2) творче самовираження дитини, що ґрунтується на наданні їй можливостей реалізувати себе у творчих видах діяльності [1, с. 30].

У навчально-виховному процесі початкової школи доцільно пропонувати учням різноманітні творчі завдання з елементами естетотерапії у груповій, колективній, індивідуальній формі. При цьому молодші школярі вчаться працювати й взаємодіяти в колективі, набувають навичок коректного спілкування, толерантності, співчуття. А це, в свою чергу, сприяє розвитку міцного, дружнього колективу, морально-етичних загальнолюдських цінностей. У процесі спільної естетотерапевтичної роботи створюються умови, за яких кожен учень переживає успіх у тій чи іншій творчій діяльності, вчиться самостійно справлятися з поставленими завданнями.

Досить цікавим методом активізації пізнавальних процесів учнів є гудзикова терапія, використання якої в початковій школі сприяє розвитку дрібної моторики рук, координації рухів, уяви, мовлення, формуванню предметних компетентностей.

Наведемо приклади творчих завдань з елементами гудзикової терапії:

- скласти з гудзиків літеру свого імені, розповісти про неї, придумати 3 позитивні якості про себе, які починаються з цієї літери. Наприклад, Вікторія: ввічлива, відповідальна, вразлива;
- відгадати слово, в якому голосні звуки закриті гудзиками;
- позначити гудзиками голосні звуки, порахувати їх, визначити кількість складів по гудзиках.

Цікавим завданням для молодших школярів є створення картин за допомогою технології ниткографії – викладання шнурком або товстою ниткою контурні зображення різних предметів, тобто «малювання» ниткою. Ця естетотерапевтична техніка спрямована на розвиток уяви, фантазії, пам'яті, мислення, комунікативних навичок, дрібної моторики рук, виховання акуратності, дисциплінованості. Суть техніки полягає в тому, що малюнок викладається з ниток. Можна дати учням завдання за зразком, або творчого характеру. Так, наприклад, на уроках читання учні можуть створити картини ниткографією під час опрацювання творів Л. Костенко «Баба Віхола», К. Ушинського «Витівки старої зими», А. Качана «Дівчинка і море», Л. Українки «Мамо, іде вже зима...», Г. Андерсена «Ромашка», О. Пушкіна «Казка про рибака і рибку» тощо.

З метою формування природознавчої компетентності доцільно використовувати пісочну терапію для ознайомлення з навколишнім світом: «Географічні ігри» (створення ландшафту різних природних зон, обігрування їх), а також проводити дослід з водою, піском, магнітами. Так, наприклад, у 4 класі при вивченні розділу «Земля – наш космічний дім» можна запропонувати учням змодельовати в пісочниці кліматичні зони та життя в них у різних куточках нашої планети, створивши «живі» картини на піску. При вивченні розділу «Твій рідний край» доцільно використати ігри-екскурсії на піску по рідному місту чи селищу («Мій дім», «Моя вулиця», «Моя дорога до школи» тощо).

Формуванню громадянської компетентності сприяють фототерапевтичні технології. Наприклад, доцільно запропонувати учням зробити (або підібрати) серію фотографій на теми:

- «Куточок рідного міста»: фотографування об'єктів (архітектурні споруди, будинки, природа), що викликають

емоційну реакцію, захоплення, зацікавлення. У ході виконання завдання у дітей розвивається звичка помічати у буденному щось незвичне, звертати увагу на довкілля, аналізувати колірну гаму, форми, пропорційні співвідношення предметів. Внаслідок цього формується естетичне сприймання навколишнього середовища, особистісно-ціннісне ставлення до нього;

- «Моя родина»: підбір фотографій сім'ї і родини, розповідь про її традиції, обряди, звички;
- «Моя подорож»: створення фотоколажу з місця відпочинку, екскурсії, подорожей, прогулянок, туристичних походів як в Україні, так і за кордоном. У ході презентації проекту учні знайомляться з сьогоденням різних районів, областей, міст, країн, з краєвидами і визначними місцями, архітектурою. Це сприяє активізації в школярів позитивних емоцій, заохоченню до творчої діяльності;
- «Чарівний квартал»: створення колажу (з фотографій, вирізок з газет, журналів, малюнків), на якому зображені споруди неіснуючого кварталу, району;
- «Архітектурна мапа України»: підбір фотографій визначних архітектурних об'єктів України і розміщення їх на географічній карті України;
- «Природа рідного краю»: створення фотографій із зображенням рослинного або тваринного світу свого міста, сільської місцевості у різні пори року.

Отже, творчий розвиток молодших школярів є складною педагогічною проблемою, яка може бути успішно розв'язана шляхом впровадження естетотерапевтичних технологій у навчально-виховний процес Нової української школи, що мають потужний психолого-педагогічний потенціал у формуванні творчої особистості молодшого школяра, активізації пізнавального інтересу, створенні позитивної навчальної мотивації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Федій О. А. Естетотерапія: навч. посіб. / О. А. Федій. – 2-ге вид. перероб. та доп. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 304 с.

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЯК ЗАСОБУ ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В ЗАКЛАДІ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Островська Т.Ю.

It is pointed out the importance of creating a safe educational environment free of violence and bullying. It is emphasized on the urgency of promoting the formation of emotional competence in teachers, skills of effective communication, mastery of techniques for the elimination of conflict situations.

Відповідно до Закону «Про освіту» одним з принципів освітньої діяльності в Україні є «формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками».

Слід вказати, що до проявів психологічного насильства відносять дії, спрямовані на приниження самооцінки і самоповаги людини до себе (наприклад, постійна критика, приниження, заниження можливостей людини), залякування, погрози. Численні випадки зловживань з боку однолітків і дорослих щодо дітей, які останнім часом висвітлюються в засобах масової інформації, свідчать і про те, що сучасні педагоги, які працюють в закладах освіти, не мають достатньої підготовки для якісної роботи в напрямку соціалізації дітей, захисту їх від будь-яких форм насильства.

Фахівці вказують на існування терміну «синдром педагогічного насильства» або «дидактогенії» під якими розуміють розлади, викликані неправильним поведінням педагогів з учнями. В своїй роботі вчителі продовжують використовувати педагогічні прийоми, які містять примус з елементами агресії. Такі педагогічні техніки можна вважати прихованим насильством тому, що воно не усвідомлюється як таке ні педагогами ні учнями.

З іншого боку, професія педагога належить до сфери професій типу «людина-людина», які найбільш схильні до впливу професійного вигорання. Результатами емоційних вибухів вчителів часто є крики на учнів, нетактовна поведінка, тобто знову психологічне насильство по відношенню до учнів.

Враховуючи вищесказане актуальним є сприяння формуванню в педагогів емоційної компетентності, навичок ефективного спілкування, володінню техніками виходу з конфліктних ситуацій.

Під емоційною компетентністю розуміють системну властивість особистості, що включає навички адекватній ситуації рефлексії, саморегуляції, оптимального рівня емпатії і експресивності. Поряд із терміном «емоційна компетентність» дослідники успішності людини в соціальній сфері використовують поняття «емоційний інтелект» під яким розуміють сукупність некогнітивних (емоційних і соціальних) здібностей, знань і умінь, що впливають на можливість індивіда успішно відповідати вимогам навколишнього середовища і протистояти його тиску.

Дослідники вважають, що емоційні знання, тобто вид інформації, якою оперує емоційний інтелект, відносно легко набуваються, в тому числі в процесі спеціального навчання. Беззаперечно, що сьогодні актуальності набуває і навчання педагогів безпечній взаємодії у освітньому процесі.

З метою формування безпечного освітнього середовища у Кременчуцькій ЗОШ №20 було організовано навчання педагогів за програмою «Створення безпечного середовища», розробленою на основі матеріалів навчально-методичного посібника «Організація роботи з розв'язання проблеми насильства в школі» в рамках проекту «Попередження насильства над дітьми в школі», що здійснюється ВГО «Жіночий консорціум України».

Після проведеного навчання учителі разом з учнями та батьками виробили єдині норми поведінки, які направлені на функціонування школи як території без насильства. Ці норми були узагальнені в ході проведення педагогічної ради «Про організацію роботи з розв'язання проблеми насильства в школі» в листопаді 2017 р. та затверджені батьківським активом школи в лютому 2018 р.

В 2017-2018 н.р. в закладі освіти було переглянуто актуальність роботи Штабу профілактики правопорушень у звичному форматі. В школі перейшли до створення АВСД-груп для вирішення тієї чи іншої проблеми. До постійного

складу групи входять заступник директора з виховної роботи та практичний психолог і, за необхідності, можуть приєднуватись учні, педагогічні працівники, батьки чи представники адміністрації закладу освіти.

За ініціативи практичного психолога вчителі школи пройшли курс «Недискримінаційний підхід до навчання» на освітньому сайті EdEra та отримали відповідні сертифікати.

Практичний психолог використовує засідання педагогічної ради закладу освіти для підвищення психологічної культури педагогічних працівників. На кожному засіданні вчителям пропонуються тематичні інформаційні повідомлення, практичні вправи, які мають на меті підвищення психологічної грамотності та компетентності педагогів. В ході проведення педагогічних рад: «Етичні стандарти роботи в школі», «Про систему роботи школи щодо реалізації проекту «Школа без насильства», «Соціально-психологічний клімат педагогічного колективу» практичним психологом розроблені та проведені заняття, направлені на формування вмінь розуміти інтереси й запити дитини, вироблення здатності психологічно грамотно будувати процес спілкування зі школярами.

З метою попередження насильства у взаємодії «вчитель-учень», підвищення рівня емоційного інтелекту педагогічних працівників, вміння знаходити конструктивний вихід із конфліктних ситуацій проведена з педагогічними працівниками профілактична програма «Формування емоційної компетентності педагогів як засобу попередження насильства в закладах загальної середньої освіти».

Перед проведенням профілактичної програми та після проведення було здійснено опитування педагогічних працівників за допомогою наступного інструментарію:

- анкета, розроблена на основі питань, використаних Всеукраїнською громадською організацією «Жіночий консорціум України» для дослідження насильства в школі;
- тест для визначення емоційного інтелекту, автор М.Холл;
- методика «Розв'язання конфлікту», автор Дж. Гринберг для визначення типової поведінки в конфліктній ситуації.

Як показали результати дослідження, після проведення профілактичної програми зросла кількість педагогів, які відносять до насильства такі форми як приниження, ігнорування почуттів іншої людини, порівняння, «навішування ярликів». Порівняння результатів діагностики емоційного інтелекту педагогів до і після проведення профілактичної програми показує зменшення відсотку вчителів з низьким рівнем емоційного інтелекту. Результати діагностики типової поведінки вчителів у конфліктних ситуаціях показують хоч і незначне, але зменшення відсотку вчителів, які вибирають агресивні методи для припинення конфлікту.

Отже, формування емоційної компетентності педагогів, навчання вчителів безпечній взаємодії у освітньому процесі сприяє попередженню насильства в закладі загальної середньої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гичко Ю. В. Емоційна компетентність як важлива умова формування професійного фахівця [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/5885/1/Emocijna_kompetentnist%60_yak_vazhly%60va_umova_formuvannya_profesijnogo_faxivcyu.pdf
2. Ліщинська О. Педагогічне насильство як артефакт педагогічного впливу: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vsim.org/2008/pedagogichne-nasylstvo>

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ КІНЕЗІОЛОГІЇ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАВДАНЬ ПОЛІКУЛЬТУРНОЇ ОСВІТИ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Писаренко Т.М.

The high living standards of the organization of education and training are forcing new, more effective psychological and pedagogical approaches aimed at preserving and strengthening the physical and mental health of each child. Kinesiology represents an independent original direction of healing, based on a holistic approach to the person and on the use of muscular tone for positive influence on the emotional and intellectual sphere of the child.

Оскільки сучасний заклад дошкільної освіти має бути позитивним, динамічним простором, що оптимізує розвивальний потенціал дитини, формує гармонійно, всебічно розвинену особистість, психологи та педагоги перебувають в постійному пошуку нових, найбільш продуктивних методів і технологій у роботі з дошкільниками.

Одним з таких результативних методів є кінезіологія – наука про розвиток розумових здібностей через рухові вправи. Вчені довели, що між розвитком розумових здібностей і фізичним станом здоров'я людини існує тісний зв'язок. Саме цей факт і покладено в основу кінезіології як науки та її різновиду – освітньої кінезіології.

Засновником освітньої кінезіології є американський учений Пол Деннісон – доктор філософії та педагог за освітою. Він розробив «Гімнастику мозку» – систему швидких, простих, специфічних рухів, що приносять користь кожному, незалежно від його проблеми. Кінезіологія відноситься до здоров'язбережувальної технології, бо саме багато вправ спрямовані на збереження здоров'я дітей, і профілактику відхилень у їх розвитку.

Використовуючи цей метод в роботі з дітьми, нами було помічено, що кінезіологічні вправи дають як негайний, так і кумулятивний, тобто накопичуваний ефект. Під впливом кінезіологічних тренувань в організмі дітей настають позитивні структурні зміни. Вправи розвивають тіло дитини, підвищують стресостійкість її організму, синхронізують роботу півкуль головного мозку, поліпшують розумову діяльність, сприяють розвитку пам'яті і уваги. Це в свою чергу сприяє підвищенню рівня емоційного благополуччя, удосконаленню регулюючої і координуючої ролі нервової системи. Запропонована методика дозволяє виявити приховані здібності дитини і розширити межі можливостей її мозку.

Кінезіологічні заняття включають вправи для розвитку дрібної моторики, розтяжки, дихальні, окорухові і тілесні вправи та релаксації. Доведено, що розтяжки нормалізують гіпертонус (неконтрольоване надмірне м'язове напруження) і

гіпотонус (неконтрольована м'язова млявість). Дихальні вправи покращують ритміку організму, розвивають самоконтроль і довільність. Окорухові вправи дозволяють розширити поле зору, міжпівкулеву взаємодію, підвищують енергетизацію організму. Вправи для релаксації сприяють розслабленню, зняття напруги.

Кінезіологічні вправи не потребують фізичної підготовки дітей чи додаткових атрибутів для виконання. Усі вправи – швидкі, цікаві, сповнюють дошкільників енергією. Їх можна застосовувати під час занять, організаційних моментів, ранкової гімнастики, гімнастики пробудження, проводити динамічні паузи і релаксаційні хвилинки. Основною вимогою до кваліфікованого використання спеціальних кінезіологічних комплексів, є точне виконання кінезіологічних рухів і прийомів. Важливо щоб, педагог або психолог, який працює в напрямку освітньої кінезіології, сам добре засвоїв всі кінезіологічні вправи і тільки потім проводив їх з дітьми. При цьому необхідно поступово збільшувати час виконання і складність пропонувананих вправ та адаптував їх до вікових можливостей дошкільників. Так для молодших дошкільників рекомендовані вправи на розвиток дрібної та крупної моторики, для старших – перехресні вправи на розвиток координації рухів, самомасаж, гімнастика руху очей, для всіх вікових груп – пальчикова гімнастика, вправи на зняття емоційного напруження (релаксації, психоетюди), дихальна гімнастика.

Коли діти засвоїли достатню кількість кінезіологічних вправ, і гарно, швидко виконують їх, можна запропонувати придумати, або обіграти кінезіологічну казку на основі цих вправ. Це дозволяє підтримувати інтерес дітей до кінезіологічних методів. В процесі читання казки кожен вправу виконують по 3-5 разів, в залежності від складності. Якщо використовується показ казки у слайдах, то виконуємо вправи, що вказані на слайдах. Використання кінезіологічної казки здійснює позитивний ефект на дітей з емоційно-особистісними і поведінковими особливостями, понижує стомлюваність, активізує пізнавальні процеси.

В своїй роботі ми також використовуємо «кінзіологічні тренажери», «дзеркальне малювання». Дані методики, дозволяють дитині одночасно двома руками виконувати кінезіологічні вправи для розвитку дрібної моторики, тим самим розвивати та укріплювати міжпівкулеві зв'язки. Займатися можливо як сидячи за столом, так і стоячи, коли тренажер висить на стіні. Тренажери та дзеркальні малюнки підібрані за складністю виконання відповідно за віковими можливостями дітей.

Отже, трирічний досвід роботи нашого педагогічного колективу дає підстави стверджувати, що застосування кінезіологічних вправ є актуальним і доступним в навчально-виховній роботі з дітьми. Вони дають педагогам та психологу змогу ефективно спрямовувати зусилля на комплексний розвиток дітей дошкільного віку, зберігати та зміцнювати фізичне, психічне здоров'я дітей, стимулювати механізми функціонування головного мозку, позбутися стресу, долати мовленнєві вади і вчитися легше та природніше. Головне – це подобається дітям.

ЛІТЕРАТУРА

1. Деннісон П.І., Деннісон Г.І. Образовательная кинестетика для детей: Базовое пособие по образовательной кинезиологии для родителей и педагогов воспитывающих детей разного возраста/ Пер. С англ.. М.: Восхождение, 1998.
2. Сиротюк А.П. Вправи для психомоторного розвитку дошкільників. Практичний посібник / М: АРКТИ, 2008. – 60 ст.
3. Шаніна Г.Є. Вправи спеціального кінезіологічного комплексу для відновлення міжпівкулевої взаємодії у дітей та підлітків / Навчальний посібник. М., 1999.

ІДЕЯ «СРОДНОЇ ПРАЦІ» В ПРОФЕСІЙНІЙ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Пищига І.В.

Preparation of younger generation for work is one of the oldest problems of human society. Work by vocation, work as the realization of creative abilities and talents is truly an inner need which brings a higher pleasure being the foundation of happiness. The leading conceptual idea of the research is as follows: professional-orientation work should be carried out on the basis of studying students' interests, aptitudes and abilities taking into account the requirements of the labour market. The aim of the study was to suggest ways to optimize the professional education of young people, taking into account the idea of Hryhorii Skovoroda about the innate aptitude of every person to a certain activity in the conditions of the modern labour market.

Підготовка підростаючого покоління до праці – споконвічна проблема людського суспільства. Інтеграція нашої країни у міжнародний науково-освітній простір, швидкий розвиток ринкової економіки, який спричиняє постійну зміну світу професій, ставлять нові якісні вимоги до фахівців усіх галузей. Праця за покликанням, праця як реалізація творчого потенціалу, обдарувань і талантів справді є внутрішньою потребою та приносить вищу насолоду, є основою щастя. Ідея Сковороди про забезпечення кожному «сродної» праці передбачала перебудову суспільного життя на основі перетворення праці у найпершу потребу і задоволення. Адже споріднена («сродна») праця – корисна для всього суспільства, оскільки вже сам процес виконання улюбленої роботи приносить насолоду. Провідна ідея дослідження полягає в тому, що профорієнтаційну роботу потрібно здійснювати на основі вивчення інтересів, нахилів і здібностей учнів з обов'язковим урахуванням вимог ринку праці.

Мета дослідження полягає в тому, щоб:

- дослідити історичний, теоретико-методологічний аспекти професійної орієнтації молоді;
- проаналізувати стан профорієнтаційного виховання молоді в сучасних умовах;
- запропонувати шляхи оптимізації професійного виховання школярів з урахуванням ідеї «сродної» праці в умовах сучасного ринку праці.

Об'єкт дослідження: профорієнтаційна робота з молоддю.

Предметом дослідження є ідея «сродної праці» в профорієнтаційній роботі зі старшокласниками.

Гіпотеза: профорієнтаційну роботу потрібно здійснювати на основі вивчення інтересів, нахилів і здібностей учнів («сродної» праці) з урахуванням вимог ринку праці.

Нами було окреслено наступні завдання дослідження:

1. Вивчити педагогічні, психологічні, соціальні, економічні підходи до дослідження проблеми професійної орієнтації.
2. Проаналізувати соціально-економічні та історико-педагогічні умови розвитку професійної орієнтації.
3. Виявити зв'язок між природними нахилами та вибором профілю навчання старшокласників з урахуванням особливостей професійної орієнтації в умовах сучасного ринку праці.
4. Визначити можливості ефективного застосування прогресивних ідей Г.С.Сковороди в професійній орієнтації й розробити навчально-методичний посібник для учнів та вчителів загальноосвітніх шкіл.

Результатом дослідження стали положення, що мають наукову значущість та новизну.

Варто зазначити, що зміст, форми й методи профорієнтаційної роботи в школі, на жаль, не забезпечують досягнення основної мети професійної орієнтації – формування у старшокласників готовності до професійного самовизначення. Перешкодою успішному розвитку профорієнтації є те, що вона, в основному, розрахована на пересічного учня; відсутній індивідуальний підхід до особистості школяра; профорієнтаційна робота має переважно показовий характер, не дає можливості кожному спробувати себе в різних видах практичної діяльності тощо. Про недостатню результативність профорієнтаційної роботи зі школярами свідчать пов'язані із професійним самовизначенням учнів суперечності між: нахилами та здібностями й вимогами професії; домаганнями й реальними можливостями виконувати певну роботу; здібностями та престижністю професії; бажанням заздалегідь спробувати себе в професійній діяльності та відсутністю такої можливості в школі; а також між станом здоров'я, особливостями характеру, темпераменту і вимогами, які ставить майбутня професія тощо. Це внутрішні індивідуально-психологічні суперечності особистості. Для організації дієвої допомоги учневі у виборі професії нами розроблено навчально-методичний посібник «Щоденник з вибору професії». Його можна розглядати як своєрідний робочий зошит з профорієнтації. Мета посібника – пробудити інтерес до вибору професії. Кожен учень одержує його у сьомому-восьмому класі й використовує на власний розсуд для формування процесу самопізнання.

Таким чином, можна зробити висновок, що профорієнтаційна робота є надзвичайно актуальною в сучасній школі, особливо в умовах профільного навчання. З метою удосконалення профорієнтаційної роботи в закладі освіти потрібно активно впроваджувати результати даного дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Диагностические методики выявления профессиональных склонностей учащихся/сост. В. Д. Скаковский, А. Н. Беленков. – Минск : Респ. ин-т высш. шк., 2007. – 100с.
2. Кузів М. З. Мої кроки до вибору професії : навчально - методичний посібник / М. З. Кузів. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2008. – 89 с.
3. Потапюк Л. М. Формування світогляду учнів підліткового та юнацького у навчально-виховному процесі сучасної школи : дис. ... канд. пед. наук 13.00.07 / Потапюк Лілія Миколаївна. – Луцьк, 2002. – 216 с.

ФОРМУВАННЯ ЯКОСТЕЙ УСПІШНОЇ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Поляцкова Н.С.

Methods of formation of successful personality's qualities in the process of education of applicants are given in this article on the examples of extracurricular activities introduction.

Ми живемо в епоху грандіозних змін: соціальних і економічних, інформаційне поле навколо нас розвивається з неймовірною швидкістю. В умовах глобальних змін, що охопили весь світ, важливого значення набувають проблеми інтеграції молоді в систему нових суспільних умов та відносин.

Випускник Нової української школи це - цілісна особистість, всебічно розвинена, здатна до критичного мислення; патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення; інноватор, здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку, конкурувати на ринку праці, вчитися впродовж життя [2].

Зараз робиться спроба зосередити увагу на дитині, здатній відчувати своє «Я» і повірити у власні сили, не боятися долати перешкоди, рішуче і впевнено відстоювати власну думку.

Питання формування успішної особистості досліджували А.Макаренко (ідея «завтрашньої радості»), О.Сухомлинський («школа радості»), А.Белкін (ситуація успіху – головний нерв гуманізації навчання, виховання). Найкращий ефектом щодо формування впевненості у власних силах, готовності йти вперед відзначається така форма навчання, за якої учень навчає інших того, чого хоче навчитися сам, або чого вже навчився.

Багато молодих людей, які починають свою справу, задумуються: чи вдасться, чи вийде, чи вистачить сил досягти поставлених результатів. А коли все йде не так, як цього чекали, то руки самі опускаються і втрачається будь-яке бажання продовжувати справу. Проте, в історії багато прикладів відомих і успішних людей, яких переслідували невдачі та промахи на початку тривалого шляху до успіху. Лише наполегливість і оптимізм допомогли їм рухатися вперед.

Не боятися невдач, не опускати руки і продовжувати рух до своєї мети вчать учні на різноманітних позакласних заходах, тренінгах. Прикладом такого впливу проведених у навчальному закладі заходів, занять стала історія учениці Кременчуцького ліцею №5 імені Т.Г.Шевченка. Старшокласниця після занять з психології «Успішна людина – успішна у всьому», «Портрет успішної людини», взяла участь в одному з освітніх проєктів під назвою «Школа успіху» від благодійної організації братів Кличко. Направивши необхідні матеріали для участі в проєкті, вона пройшла відбір і мала змогу стати учасницею навчання в таборі та провести потім заходи у своєму місті та закладі освіти [3].

Просвітницькі заходи під назвою «Школа успіху. Кременчук 2017» були проведені в Кременчуцькому навчально-

виховному комплексі №5 ученицею 11 класу та практичним психологом для учнів 8-9-х класів. В ході заходів виокремилась група активної молоді, яка прагне стати агентами змін і творцями власного професійного життя. В рамках проекту учні мали змогу відвідати Кременчуцьку міську телерадіокомпанію, Кременчуцьку міську раду та Кременчуцький льотний коледж, поспілкуватися з працівниками, які охоче ділилися власним досвідом досягнення успіху. На міській телерадіокомпанії для підлітків провели екскурсію, показали, як працює телерадіокомпанія, як брати інтерв'ю, а потім кожен учень мав змогу відчути себе журналістом і вже у вечірньому випуску новин побачити себе на екрані в сюжеті «Одинадятикласниця поборолла Кличка».

Наступним етапом стало відвідування Кременчуцької міської ради. Депутат міської ради провів цікаву та змістовну екскурсію по міській раді, де учні мали змогу ознайомитися з роботою ЦНАПу, телефонами «гарячої лінії», побувати у ролі депутатів, відвідавши сесійну залу. Також депутат поділився своїм секретом успіху у тому, які якості потрібні молодим людям для побудови кар'єри і досягнення результатів у роботі.

Кременчуцький льотний коледж надав можливість учням познайомитися з історією закладу, отримати інформацію про сучасну авіацію, відомих льотчиків, космонавтів.

Наступним етапом «Школи успіху. Кременчук 2017» стало проведення ученицею разом з психологом просвітницьких занять, на яких учні дізналися про роботу організації Klitschko Foundation, секрети успішних людей, створили портрет «успішної людини». На заході були присутні гості, які ділилися з учасниками секретами власного шляху до успіху. Зокрема, кременчуцька письменниця розповіла про нелегку творчу працю. Кременчуцька художниця поділилася секретами написання картин. Показала свої роботи та закликала учнів не боятися проявляти свої таланти, не зупинятися перед невдачами та запросила учнів на персональну виставку. Громадський активіст озвучив історію власного успіху, свою діяльність в організації «Ай Лав Кременчук». Закликав учнів бути соціально активними, брати участь в різноманітних проектах і вірити у власні сили. Вся інформація про проведену роботу була популяризована на сайті Кременчуцького навчально-виховного комплексу №5 та на сайті Кременчуцької міської ради [1].

Отже, досвід роботи показує, що проведення подібних просвітницьких заходів у закладах освіти сприяє формуванню навичок самоосвітньої, дослідно-пошукової діяльності, забезпеченню самореалізації кожної дитини, досягненню життєвого успіху. Заняття допомогли розкрити потенціал активної молоді і скерували її енергію для пошуку власного «Я». Після відвідування просвітницьких заходів «Школа успіху. Кременчук 2017» дві учениці 9 класу відправили анкети до благодійної організації братів Кличко «Школа успіху». Учні 8-9-х класів є постійними учасниками різноманітних проектів, шкільних та позашкільних заходів.

Таким чином, проведення подібних заходів є ефективним для підростаючого покоління, а за умови достатньої сформованості різноманітних інтересів, знань, умінь, життєвого досвіду особистості, мотивів на успішність у шкільному віці здобувач знань долучається з інтересом до навчання, праці та моделює наслідки власної майбутньої життєтворчості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кременчуцьку міську раду відвідали учні КНБК № 5 імені Т.Г. Шевченка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.poltava.info/power/25811-kremenchucku-misku-radu-vidvidali-uchni-knkv--5-imeni-tg-shevchenka>
2. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczija.html>
3. Школа успіху [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.klitschkofoundation.org/projects/education/shkola-uspikhu/>

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ КАЗКОТЕРАПІЇ В КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ

Пронякіна О.І.

The article describes the essence of tale's therapy. It is the method due to which a person realizes his inner world, integrity and incredibility, feels harmony between the world and himself. In the process of tale's therapy the person is taught to appreciate his own nature, to understand himself and others as a unique individuality

Одним з напрямків роботи практичного психолога навчального закладу є попередження емоційно-особистісних порушень, збереження психологічного здоров'я усіх учасників навчально-виховного процесу. Особливо актуальним стає психологічний супровід та психологічна підтримка сьогодні, коли наша країна переживає складний соціальний період. Психологи-практики стверджують, що одним із найбільш ефективних, екологічних, тактовних методів роботи на різних етапах психологічного супроводу є арт-терапія. Арт-терапія – це напрям психології призначений допомогти людині усвідомити свій внутрішній стан шляхом створення ним візуального образу, метафор, символів

Казкотерапія є одним з ефективних арт-терапевтичних видів роботи з дітьми, які мають різні емоційні або поведінкові труднощі. Даний вид терапії допомагає практичному психологу вирішувати ряд проблем, які можуть виникати у дітей різних вікових груп. У своїй практиці казкотерапевтичні прийоми практичний психолог може застосовувати як у груповій роботі, так і під час індивідуальних корекційних і діагностичних занять. В залежності від мети практичний психолог у своїй роботі застосовує різні види казок.

Так, завдяки художнім казкам дитина дізнається, що життя – це протистояння між добром і злом, де добро завжди винагороджується, а зло – карається. Художня казка пропонує модель певної життєвої ситуації та допомагає осмислити її, визначити для себе правила поведінки в реальному житті. З цією метою після прочитання казки практичний психолог разом з дітьми проводить обговорення («Про що ця казка?») і звертає увагу на те, що в казках завжди зашифровано для людини багато важливої інформації. На прикладі героїв казки хоче нас чомусь важливого навчити, а ми маємо здогадатися – чому саме.

Під час проведення розвивальних занять з учнями початкової школи доцільним є використання дидактичних казок, бо саме в них навчальний матеріал можна подати в яскравій і образній формі. У таких історіях символи і предмети, до яких

потрібно викликати інтерес, олюднюються і потрапляють в казковий образ світу. Мета таких казок – передати нові знання, вміння, навички.

Психокорекційні казки складаються і розповідаються практичним психологом з метою м'якого впливу на поведінку й установки дитини. Дані казки дозволяють коригувати поведінку дитини або її особистісні риси характеру (агресивність, неохайність, жадібність, сором'язливість). Казки, які створюються з метою психотерапевтичної роботи, містять «зачіпки», які спеціально закладаються для дитини. Головна проблема у таких казках представлена у метафоричній формі і приписана значущому герою – королю, принцесі, принцу тощо. Сюжети авторських психотерапевтичних казок обов'язково містять можливості для змін у поведінці героїв казки, а також ситуації вибору, що вимагають від них відповідального рішення. Так, через казку дитина починає розуміти, що неконтрольована агресивність, егоїзм, байдужість до людей і до себе самого – це погано. А проводити життя в мареннях, метушні та примхах не дуже добре. Головне завдання практичного психолога, під час проведення заняття з дитиною, – поставити для неї питання так, щоб воно підштовхувало дитину до роздумів, а не було просто матеріалом, який вона може завчити.

Терапевтичні казки допомагають практичному психологу зміцнити психологічне здоров'я дітей і при необхідності його «вилікувати». Даний вид казок можна використовувати в роботі з дітьми різного віку. Незалежно від особливостей змісту терапевтичні казки завжди спрямовані на те, щоб допомогти дитині впорядкувати її внутрішній світ. Вони вчать дізнатися про щось нове і здійснити бажані зміни у власній поведінці. Зміст терапевтичної казки дитиною сприймається відразу на свідомому і підсвідомому рівнях. Її свідомість приймає буквальний зміст казки як вигадане: дитина співчуває казковому герою, отожднює себе з ним і навіть, коли вона впізнає свою проблему, то все одно думає, це не про неї, це не насправді. Підсвідомість же дитини «вірить» в те, що вона почула і задає нову програму змін у її поведінці. Такі казки наповнюють внутрішній світ дітей оптимізмом, прагненням у важких ситуаціях шукати і знаходити силу всередині самого себе і бачити підтримку оточуючих.

Індивідуальна робота над змістом казки практичним психологом проводиться різними способами. Найпоширеніші з них це:

- програвання сюжету за ролями, а потім проведення рефлексії почуттів;
- слухання сюжету, потім пошук емоційно значущої ситуації, після чого будується робота з проєкціями;
- прослуховування казки, потім малювання до неї ілюстрацій, проговорювання почуттів;
- робота з переживаннями з приводу сюжетних ходів, аналіз ставлення до конкретних героїв (важливо звернути увагу на те, з ким ідентифікує себе дитина, кому протистоїть, чому, які аналоги ролей і переживань є в її житті);
- провокація «стандартних» почуттів через проживання історії.

Не менш ефективними казкотерапевтичні прийоми є і у груповій роботі. Під час розповіді казки у групі практичний психолог дотримується певної структури, яка була розроблена на підставі схеми, запропонованої Т.Д. Зінкевич-Євстигнєвою:

1. Ритуал «входу» в казку (налаштовує дітей на спільну роботу).
2. Повторення (даний етап дає змогу пригадати те, що було на попередньому занятті, які висновки зробили зроблені, який досвід отримали).
3. Розширення (розповідь нової казки, дає дітям нову казку, запитує, чи хочуть діти цьому навчитися, спробувати допомогти кому-небудь із героїв казки).
4. Закріплення (психолог обговорює й аналізує разом з дітьми прочитане).
5. Інтеграція (психолог пов'язує новий досвід дітей з реальністю. Обговорюється, в яких життєвих ситуаціях вони можуть його використовувати).
6. Рефлексія (узагальнює набутий досвід, пов'язує його з вже наявними).
7. Ритуал «виходу» з казки.

Таким чином заняття, які побудовані казкотерапевтичним чином, допомагають розв'язувати задачі навчання та виховання, а також виховувати такі важливі особистісні якості, як доброта, співчутливість, толерантність, емпатія.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амелина А. Н. Арт-терапия в психотерапевтической работе / А. Н. Амелина. – М. : Сمارт, 2008. – 367 с.
2. Арт-терапия – новые горизонты / Под ред. А. И. Копытина. – М. : Когито-Центр, 2006. – 336 с.
3. Вачков И. В. Сказкотерапия. Развитие самосознания через психологическую сказку / И. В. Вачков. – М. : Ось-89, 2007. – 144 с.
4. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д. Путь к волшебству. Теория и практика сказкотерапии.— СПб.: "Златоуст", 1998. — 352 с.
5. Сакович Н. А. Технологии игры в песок. Игры на мосту / Н. А. Сакович. □ СПб. : Речь, 2008. □ 176 с.
6. Ткач Р. М. Сказкотерапия детских проблем / Разида Мугаллимовна Ткач. – СПб. : Речь ; М. : Сфера, 2008. – 118 с.

ВИХОВАННЯ В СІМ'Ї ОСОБЛИВОЇ ДИТИНИ

Русяєва О. О.

This article discusses the relevance of the issue of ensuring the needs of each child and the creation of conditions for his full life. It is noted that children with disabilities need special care. Also, the family has potential for creating and implementing favorable conditions for the development and upbringing of such a child.

Актуальним питанням сучасності є забезпечення потреб кожної дитини та створення умов для її повноцінного життя. Особливої турботи потребують діти, які мають вади психічного та фізичного розвитку, тобто – діти з особливими потребами. У кризовий період розвитку суспільства збільшується кількість таких дітей, що актуалізує важливість допомоги такій дитині для адаптації до навколишнього середовища, подолання психологічних труднощів у спілкуванні та навчанні. Це є основною задачею дорослих; сім'ї, яка виховує таку дитину.

Проблеми життєдіяльності дітей з особливими потребами були досліджені Ю. Васильковою, А. Колупасовою, Т. Ілляшенко, Л. Шипіциною, Е. Данієлс, які зазначають [1; 2; 3], що почуття захищеності батьківською любов'ю та адекватне сприйняття її оточуючими є головною умовою дитячого благополуччя. Важливо усвідомити, що кожна дитина, незалежно від особливостей свого психофізичного розвитку, повинна мати можливості розкрити себе. Показниками зрілості суспільства є підтримка, толерантність і гуманізм у ставленні до таких дітей, а також здатність задовольнити їхні потреби.

На сьогоднішній день кількість дітей з особливими потребами збільшується. Тому важливо допомогти такій дитині адаптуватись до навколишнього середовища, подолати психологічні труднощі у спілкуванні та навчанні. Це є основною задачею дорослих, які виховують таку дитину.

Коли народжується маля з особливими потребами, для сім'ї це завжди є стресом і спричиняє кризу в родині. Проблема виховання та розвитку такої дитини стає непосильною для батьків. Вони, опинившись в психологічно складній ситуації, відчувають біль, горе, провину, іноді впадають у відчай. Таким сім'ям потрібна комплексна психологічна допомога через оптимізацію внутрішньо-сімейної атмосфери, гармонізацію міжособистісних відносин задля вирішення проблем хворої дитини. В роботі з сім'єю, яка виховує таку дитину, треба формувати позитивні перспективи її розвитку. Завдання психологів: допомогти батькам не соромитися своєї дитини, сприймати такою, якою вона є, допомогти їй бути впевненою в собі, розвивати її пізнавальну діяльність і емоційно-вольову сферу.

В сучасних гуманістичних підходах до виховання та соціалізації таких дітей пропонується активна участь родини в процесі їхнього розвитку. Своєчасна допомога в дошкільний період дозволяє забезпечити корекцію недоліків дитини, покращити розвиток, забезпечити її соціалізацію.

Сім'ю, яка виховує особливу дитину, можна розглядати як реабілітаційну структуру, котра має потенційні можливості для створення та втілення сприятливих умов для розвитку та виховання хворої дитини. Атмосфера в сім'ї розглядається корекційною, яка впливає та розвиває особистість, формує в неї позитивні якості, доброзичливе ставлення до світу. Саме у сім'ї дитина засвоює ті або інші навички, правила поведінки, набуває уявлення про себе та інших, пізнає світ в цілому. Тому правильне, адекватне відношення сім'ї до хворої дитини, до її проблем і труднощів - це важливі чинники реабілітації зростаючої особистості.

В процесі виховання особливої дитини важливу роль відіграє правильне відношення батьків до дитини. Досвід роботи показує, що одні батьки надмірно опікають хвору дитину, попереджають її щонайменші бажання, виконують будь-які вимоги та капризи. Такі дії батьків створюють умови для виникнення у дітей таких негативних рис характеру як: примхливість, упертість, пасивність, байдужість до усього, що відбувається навкруги. У цих випадках у дітей різко знижується потреба в мовному спілкуванні, в оволодінні навичками самообслуговування, бажанні займатися ігровою, учбовою і будь-якою іншою діяльністю. Таким чином, батьки, маючи найдобріші наміри, намагаючись допомогти своїй дитині приносять їй тільки шкоду.

Інші батьки, навпаки, займають у вихованні невинувато жорстку позицію по відношенню до особливої дитини. Вони вимагають від неї швидкого виконання усіх розпоряджень, не враховуючи її психічних і фізичних можливостей. Часто вдаються до покарань, коли дитина не виконує ці вимоги. В результаті подібних дій батьків у дітей виникають зайва, дратівливість, плаксивість, що призводить до погіршення їхнього стану. Внаслідок таких дій дорослих, у дітей відзначається нетримання сечі, розлади сну, сипання в різних частинах тіла і т. д.

Для створення в сім'ї сприятливих умов виховання батькам передусім необхідно знати особливості захворювання і розвитку дитини, а також її можливості.

Перед дитиною щодня виникають різні проблеми, вирішити які можна тільки використовуючи свої розумові і фізичні можливості. В процесі життя вона набуває знань, які допомагають збагатити пам'ять, розширити кругозір, сформувати спостережливість. Батьки приймають активну участь в розвитку дитини, корекції її порушень і соціалізації. У рідних формується установка на безоцінкове сприйняття дитини, на значущість того, що вона існує. Вони разом з дитиною долають труднощі на її шляху. Така модель взаємовідносин формує творчу співпрацю між батьками (іншими близькими) і дитиною.

Наявність маленької особистості з проблемами в розвитку створює в сім'ї абсолютно особливу обстановку. Це залежить, передусім, від самих батьків, від установок, що формуються в ставленні до неї. Від відношення до дитини близьких до неї людей залежать, які почуття у малечі формуватимуться (почуття любові або ж агресивні реакції з важкою нервозністю та емоційними вибухами).

Виховання особливої дитини вимагає від батьків сили духу, прояву характеру та наполегливості. Неправильна позиція «Надійся та чекай, нічого не роби». Потрібна позиція «Пробуй, дій, надійся та чекай, переконуй насамперед себе: якщо не ти, то хто?».

Таким чином, сім'я відіграє надзвичайно важливу роль в житті кожної людини. А особливо важливе усвідомлення сім'ї для дитини, особистість якої ще тільки формується. Для неї сім'я - це найближчі люди, які приймають її такою, якою вона є, незалежно від індивідуальних особливостей, стану здоров'я та соціального статусу. Це те місце, де можна знайти співчуття, розуміння і допомогу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василькова, Ю. В. Социальная педагогика: курс лекций : [учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений] / Ю. В. Василькова, Т. А. Василькова. – М. : Академия, 2001. – 440 с.
2. Ілляшенко, Т. Причини невстигання молодших школярів: які вони? / Т. Ілляшенко // Початкова школа. – 2007. – № 1. – С. 2-4.
3. Колупасова, А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія / А. Колупасова. – К. : Самміт – Книга, 2009. – 272 с. : іл. – (Серія «Інклюзивна освіта»).

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Сіпко Л.О.

Features of psychological support of employees of the National Police of Ukraine.

Діяльність працівників Національної поліції пов'язана із ситуацією невизначеності, підвищеної емоційної напруги, необхідності швидкого реагування та адекватного прийняття рішень. Тому актуальним є здійснення психологічного забезпечення роботи поліцейських.

До основних напрямків роботи психолога з даною категорією осіб відносять психодіагностику, психокорекцію та психологічну просвіту, які мають свою специфіку.

Основною метою психодіагностики є здійснення професійного відбору та моніторинг емоційного стану майбутніх поліцейських. Професійний відбір працівників Національної поліції є основою успішної професійної діяльності. Основними характеристиками професійної придатності є розвинений інтелект, емоційна стабільність, швидкість реакції на подразник, громадянська відповідальність, гнучкість, якісна фізична підготовка, вираженість тощо. Відслідковування емоційного стану працівників є необхідною умовою збереження психічного здоров'я та уникнення емоційного вигорання [2].

Психокорекційна робота проводиться як індивідуально, так і в групі. Основними завданнями є вирішення актуальних міжособистісних та внутрішніх глибинно-психологічних конфліктів. Розв'язання вищезазначених протиріч зумовлює готовність до екстремальних ситуацій. Аналіз надзвичайних ситуацій дозволяє виділити п'ять етапів з точки зору їх передбаченого психологічного впливу: етап ініціального впливу, на якому домінують тривога і специфічні страхи; героїчний етап, на якому багато хто викладається фізично і психічно до повного виснаження, щоб контролювати лихо і надати допомогу іншим; етап «медового місяця», на якому людина переживає почуття вдячності та радості від того, що вижила та отримала допомогу; етап розчарування як прояв фрустрації та обурення, спрямованих на чиновників та владу; етап реорганізації, коли відбувається відновлення психічне та емоційне. У процесі групової роботи поліцейські відпрацьовують навички оптимальної взаємодії з іншими людьми – учасниками подій: уміння слухати, ставити запитання, аналізувати невербальні повідомлення тощо.

Психологічна просвіта зорієнтована на пізнання специфіки людських реакцій на передбачувані ситуації, засоби ефективного психологічного впливу, можливостей уникнення психологічного тиску. Саме знання створюють сприятливі умови для успішної професійної реалізації працівників Національної поліції.

Особливого значення у діяльності психолога набувають виїзди на місце події з метою надання психологічної допомоги як учасникам, так і поліцейським. Наприклад, взаємодія з озброєною особою, яка чинить опір при затриманні або людиною, схильною до самогубства [1].

Особливої підготовки потребують і самі психологи відділів психологічного забезпечення управління Національної поліції. До особистісних якостей психолога даної служби необхідно віднести наступні:

- фрустраційна толерантність;
- швидка реакція на мінливі умови середовища;
- обізнаність з різних аспектів життєдіяльності людини;
- розвинена здатність до саморегуляції та швидкого відновлення;
- оптимістичність;
- гнучкість мислення, здатність до прийняття нестандартних рішень [3].

Отже, до основних завдань діяльності психолога в службі психологічного забезпечення управління Національної поліції є здійснення професійної орієнтації і професійно-психологічного відбору кандидатів на службу, визначення професійної придатності, психологічне супроводження оперативно-службової діяльності працівників поліції, підвищення психологічної культури та взаємодія із учасниками кримінальних подій, упровадження досягнень сучасної психології у процес розкриття та розслідування злочинів, надання психологічної допомоги поліцейським та постраждалим у надзвичайних ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іванова О. В. Психологія: вступ до спеціальності. Навч. посіб. / О. В. Іванова, Л. М. Москалюк, С. І. Корсун – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 184 с.
2. Корольчук М.С., Крайнюк В.М. Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах: Навчальний посібник. – К.: Ніка-центр, 2006. – 580 с.
3. Синьов В. М. Військова педагогіка, виховна та соціальна робота в підрозділах ВВ МВС / за аг. ред. акад. АПН України, засл. юриста України В. М. Синьова. – К. : МП “Леся”, 2009. – 384 с.

МЕТОДИ СПРИЯННЯ СОЦІАЛЬНОМУ ТА ЕМОЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК ВАЖЛИВИЙ КОМПОНЕНТ ПІДГОТОВКИ ДО НАВЧАННЯ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Стовбур Л.В.

To solve problems of school adaptation by predicting it and anticipating possible omissions is always more rational and effective, than correcting and removing possible mistakes or little-expected omissions. In this case, the work of teachers and the psychologist of the pre-school institution takes on special significance at the stage of active preparation for school through the social and emotional development of children.

Наразі початкова освіта Нової української школи ставить за мету всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості. Першою ланкою в цьому питанні виступає дошкільна освіта. Адже успішне навчання у школі можливе лише за умови, що на момент вступу до неї, дитина набула

відповідного особистісного, інтелектуального та фізичного розвитку, який забезпечує її психологічну готовність до школи. Все це закладається дітям в дошкільному віці. Наступність та взаємодія дошкільного закладу і школи утворюють простір для реалізації спрямованої, перспективної системи соціального та емоційного розвитку дітей у новій для них соціальній ситуації – шкільному навчанні.

Для такої співпраці із дитячим садком обов'язковим є зворотний зв'язок. Із його допомогою надходить інформація про особливості адаптації першокласників, про можливі фактори дезадаптації тощо. Дошкільна установа, натомість, коректує свою систему роботи задля оптимізації підготовки дітей до успішної адаптації. Першокласники розраховують на допомогу дорослих під час вирішення адаптаційних проблем. Такими дорослими можуть бути не лише батьки, а й педагоги. Дорослі повинні надавати допомогу дітям в єдиній взаємодії. Лише за такого підходу допомога може бути продуктивною й дасть очікувані результати.

«Безболісна» адаптація першокласника буде залежати від сформованості соціальної та емоційної сфери в дошкільному закладі.

Дошкільна дитинство - короткий, але важливий період становлення особистості. У ці роки дитина набуває початкових знань про навколишнє життя, у неї починає формуватися певне відношення до людей, до праці, виховуються навички і звички правильної поведінки, складається характер. Поступово розвиваються почуття власності, гідності й самоповаги. Дошкільнята усвідомлюють свою приналежність до певної статі та групи. У цей час діти опановують уміння контролювати себе й починають висловлювати свої емоції у загальноприйнятій спосіб, вчаться розуміти свої почуття й почуття інших, вчаться ділитися, брати на себе відповідальність. Саме в цьому віці у них формується моральна саморегуляція. Це оптимальний час для розвитку соціальних стосунків. В дошкільний період діти дуже активно засвоюють норми і правила поведінки, культурно-гігієнічні навички, права та обов'язки, ставлення до природи.

Щоб сприяти соціальному та емоційному розвитку дітей, педагоги дошкільного закладу повинні демонструвати бажану поведінку. Це належить робити постійно і за будь-якої нагоди. Коли діти відчують, що педагог їх поважає, співпрацює з ними, разом з ними шукає рішення проблем, висловлює емоції за допомогою слів - це сприяє створенню в групі атмосфери дружби та взаємодопомоги, а діти починають наслідувати поведінку педагога. Добрий приклад може бути запорукою успіху. Педагоги повинні вголос описувати свої думки та дії, щоб діти могли їх наслідувати. Розвивати у дошкільників соціальні та емоційні уміння потрібно впродовж усього дня, а не лише в певні періоди. Слід використовувати будь-яку нагоду для надання дітям потрібного соціального досвіду.

Для розвитку соціальних та емоційних умінь у групі потрібно створити таке середовище, у якому усіх дітей сприймали б і поважали. Коли дитина відчуває, що до її почуттів ставляться з повагою, вона готова ділитися ними з іншими. Важливою, особливо для дітей старшого дошкільного віку, є емоційна підтримка з боку дорослого. Для неї характерні співчуття, сприйняття, щирість, повага й теплота. Доброзичливий, співчутливий вихователь повинен розуміти і враховувати погляди дітей, коригувати свої дії залежно від настрою дітей, радіти й сумувати разом з ними, не засуджувати їхніх емоцій та почуттів. Педагог повинен визнавати дитячі емоції і не заперечувати їх.

Оскільки межа між старшим дошкільним віком і молодшим шкільним не дуже значна, то гра в початкових класах Нової української школи займає вагомe місце. В дошкільному періоді гра є провідним видом діяльності, важливим засобом розумового виховання дітей. Знання, отримані в дошкільному закладі і вдома, знаходять в грі практичне застосування і розвиток. Під час майже будь-яких ігор покращується розвиток моторики дітей, поліпшуються їхні вербальні й невербальні комунікативні навички, діти інтелектуально розвиваються, навчаються соціально взаємодіяти один з одним тощо. Гра допомагає пов'язати попередні знання та досвід із процесами в реальному світі й на основі цього розвинути й розширити їх. Вважається, що під час гри діти функціонують на рівні, близькому до оптимального для їхньої поточної стадії розвитку. Гра - це своєрідний, властивий дошкільному віку спосіб засвоєння громадського досвіду.

Щоб сприяти соціальному та емоційному розвитку дітей під час проведення сюжетних ігор, під керівництвом педагога або психолога, діти наближаються до розуміння ролі школяра, режиму шкільного життя. В сюжетно – рольових іграх про школу діти вчаться моделі спілкування з учителем та однолітками, вмінням діяти в різних ситуаціях, домовлятися, висловлювати свої думки. Організовані педагогами екскурсії до школи, класної кімнати, шкільної бібліотеки, ідальні, спортивної зали, дають змогу дітям поринути в шкільну атмосферу, викликати бажання ще раз туди повернутися.

Вирішувати завдання адаптації дітей до школи шляхом її прогнозування і випередження можливих упущень завжди раціональніше й ефективніше, аніж виправляти й усувати можливі помилки чи малоочікувані упущення. І в цьому випадку особливого значення набуває робота педагогів та психолога дошкільного закладу щодо сприяння розвитку соціального та емоційного розвитку дітей на початковій ланці всебічного розвитку дитини – дошкільній освіті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кононко, О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості дошкільника / О.Л. Кононко // Дошкільне виховання. – 2009. - №4. – С. 56-64.
2. Лісовська Л. Б. Роль самооцінювання в адаптації дитини до школи / Л. Б. Лісовська // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2006. – № 2. – С. 41-45.

ВТІЛЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПЕДАГОГІКИ ПАРТНЕРСТВА У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ

Тріско О.М.

The article deals with the problem of implementation of the principles of partnership interaction between a teacher and a student at a higher educational institution of civil aviation in order to ensure the quality of professional training.

Key words: pedagogy of partnership, professional training, teacher, student.

Протягом останніх двох десятиліть ХХІ-го століття у світі відбуваються глобальні зміни у всьому укладі життя

людства. Професійний розвиток в єдності з розвитком високих громадянських та духовно-моральних якостей, залишається ключовим напрямком підготовки фахівців в освітніх закладах України.

Навчання і виховання студентів вимагає нового педагогічного підходу, основою якого буде взаєморозуміння, взаємоповага, творча співпраця викладача та студента. Такий підхід зумовлює особистісне спілкування, обмін думками та враженнями, моделювання та розв'язання життєвих ситуацій. Основний акцент в партнерській діяльності викладача та студента потрібно ставити на повагу до особистості та розподілення лідерства. Формування партнерських відносин «викладач – студент» відповідає сучасним тенденціям розвитку суспільства та являється одним із факторів продуктивної взаємодії учасників освітнього процесу.

Вперше термін «педагогіка співробітництва» з'явився в 1986 році після публікації в «Учительській газеті» Маніфесту «Педагогіка співробітництва», підписаного групою педагогів-новаторів, до складу якої входили: Ш.А. Амонашвілі, С.М. Лисенкова, В.Ф. Шаталов, І.П. Волков, М. П. Щетинін та інші.

У Маніфесті було узагальнено досвід практичної роботи учителів-новаторів та визначено загальні положення педагогіки співробітництва.

Майже через тридцять років, а саме в 2016 році Урядом була схвалена Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», основним аспектом якої є педагогіка партнерства між усіма учасниками освітнього процесу.

Головним завданням педагогіки партнерства є побудова взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу на якісно новому рівні в спільній діяльності педагогів, студентів та батьків, що передбачає взаємоповагу, взаєморозуміння, спільність прагнень та зацікавленість в реалізації поставленої мети.

Принципи партнерства в педагогіці є такими:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах;
- діалог – взаємодія – взаємоповага;
- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- соціальне партнерство (рівність сторін, добровільність взяття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [3, с. 17].

Розглянемо принципи педагогіки партнерства на прикладі вищого навчального закладу цивільної авіації..

Проблема, над якою працює такий заклад — це підготовка спеціалістів цивільної авіації, адаптованих до професійної діяльності в обставинах сучасного життя. Сучасному випускнику льотного коледжу повинні бути властиві такі риси, як патріотизм, національна свідомість, гуманізм, високий професійний інтелект, відповідальність, дисциплінованість, працелюбність, потреба в самовдосконаленні та зміцненні фізичних сил і здоров'я.

Забезпечення якості навчально-професійної підготовки та формування професійно значимих якостей особистості майбутнього спеціаліста цивільної авіації можливе в співпраці та взаємодії викладачів, студентів та батьків. Викладачі, студенти та батьки є рівноправними учасниками освітнього процесу, які об'єднані спільними прагненнями в отриманні професійної підготовки та реалізації кожного випускника в професії. І саме педагогіка партнерства дає змогу передачі життєвого досвіду та знань, продуктивної співпраці педагога та студента на основі рівності у праві на довіру, повагу та доброзичливе відношення.

Студенти вищого навчального закладу цивільної авіації мають нестандартний життєвий темп і умови життя, а саме - виконання правил внутрішнього розпорядку, носіння форми, наявність режимних моментів, старшинство та потребують соціальної, психологічної та психофізіологічної адаптації. Саме тому важливою є направленість партнерської діяльності викладача та студента на розвиток активності, креативного мислення та здібностей до адекватної діяльності в нових умовах навчання та життя. В освітньому процесі втілюються різні ідеї педагогіки партнерства.

Навчання без примусу (автори Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинський) передбачає виключення всіх засобів примусу з арсеналу педагогічних впливів. Враховуючи добровільність вибору майбутньої професії та високу мотивацію щодо досягнення поставлених завдань, викладачі та студенти знаходяться у суб'єкт-суб'єктній взаємодії у навчальному процесі.

Ідея важкої мети (автори С. Лисенкова, В. Шаталов): застосування інноваційних методів навчання, знання психології та вміння викладача підтримати впевненість студента в можливості реалізації поставленої мети формують навички адаптації до нових умов життя, уміння працювати в команді та усвідомлення життєвих цілей.

Ідея відповідної форми (автори І. Волков, В. Шаталов): вивчення предметів за спеціальністю проводиться з використанням інтерактивних технологій, передачі власного досвіду пілотів-інструкторів, виконання творчих завдань та рішення ситуативних задач.

Таким чином, принципи педагогіки партнерства реалізуються в вищому навчальному закладі цивільної авіації та ефективно впливають на процес педагогічної взаємодії викладача та студента, а саме сприяють співробітництву при організації педагогічного процесу, формуванню у студентів почуття професійної єдності з викладачем, подоланню авторитарного педагогічного впливу. Це створює умови для самореалізації особи кожного студента, розкриття його творчого потенціалу та формування ціннісних орієнтацій з подальшою їх реалізацією в професійній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булах І.С. Психологічні аспекти міжособистісної взаємодії викладачів і студентів: навчально-методичний посібник / І.С. Булах, Л.В. Долинська. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2002. – 114 с.
2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : Посібник для студентів вищих навчальних закладів. / О. Вишневський –Дрогобич : Коло, 2006. – 326 с.
3. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja / za zag. red. H. M. Bibik.— Київ : Літера ЛТД, 2018. — 17 с.

ПРЕДИКТОРИ КОРУПЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК ДЕСТРУКТИВНИЙ КОМПОНЕНТ У СТРУКТУРІ ПРАВОСВІДОМОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Хорольська О. О., Хорольська К. І.

The essence of the study is that it was made an attempt to define the signs of potential tendency to corrupt behavior in the environment of persons who are not included into the system of professional relations and it was assessed the distribution of this phenomenon in practice.

Сьогодні корупція залишається однією із найгостріших сучасних проблем нашої держави. Про це свідчать журналістські розслідування, виступи лідерів політичних партій та високопоставлених державних діячів, а також повсякденні розмови звичайних громадян. Дане деструктивне явище торкається представників усіх верств населення та переважної більшості соціальних інститутів. Його руйнівний вплив заважає загальнодержавному розвитку, підриває економічну стабільність суспільства та загалом несе загрозу національній безпеці країни. Наразі у нашій державі прийнято багато спроб по усуненню даного негативного соціального явища (введені нові закони пов'язані із боротьбою з економічними злочинами, підвищено рівень заробітної плати чиновникам, посилено контроль за їх діяльністю, запроваджено спектр електронних послуг у держустановах та ін.). Однак це не дало очікуваних результатів. На нашу думку, це пов'язано з тим, що дії держави переважно спрямовані на боротьбу з уже наявними фактами корупційної поведінки і впливають тільки на зовнішні фактори даного явища (соціально-політичні, соціально-економічні, соціокультурні чинники, що зумовлюють корупційну поведінку), при ігноруванні внутрішньо-особистісних чинників людини, які можуть виступати передумовами схильності до здійснення корупційних дій та недостатньої антикорупційної стійкості.

Враховуючи той факт, що корупція у більшості наукових праць трактується як зловживання службовим положенням або владою в корисливих особистих цілях, її можна віднести до особливої форми девіантної поведінки, яка проявляється відхиленнями від правових норм при виконанні своїх професійних обов'язків. Вона багато в чому детермінована внутрішніми психологічними якостями людини та відображає наявну у індивіда асоціальну деформацію сфери правосвідомості. (В нашій роботі ми розуміємо під правосвідомістю, результат правової соціалізації особистості у вигляді певної системи засвоєних та представлених у свідомості сукупності поглядів, уявлень, оцінок, знань про правові норми та сформованих навичок законослухняної поведінки). Тут треба зауважити, що поняття корупції у статусі наукової проблеми, вивчалось юристами, економістами, соціологами. Натомість досліджень, що розкривають внутрішньо-особистісні чинники виникнення та закріплення корупційної поведінки значно менше. Ми вважаємо, що психологічний аспект повинен бути інтегрований у міждисциплінарні дослідження даної проблематики на рівні із економічними, соціологічними, політичними підходами, а психологічна практика підключитися до його викорінення. І розпочинати цю роботу потрібно, в першу чергу, з профілактики, в основі якої повинні лежати дослідження по ранньому виявленню предикторів корупційної поведінки. На нашу думку, це дозволить вчасно, за допомогою психолого-педагогічних технологій, скоректувати деструктивні явища у правосвідомості особистості та сформувати її антикорупційну стійкість. У нашій науковій роботі ми під поняттям предиктори корупційної поведінки розуміємо сукупність особистісних характеристик, установок, цінностей, які формують готовність або схильність до корупційної поведінки у системі майбутніх соціально-професійних відносин.

Враховуючи той факт, що саме ранній юнацький вік є вирішальним етапом у формуванні самосвідомості, становленні ціннісно-правових установок, професійному та особистісному самовизначенні, ми вирішили провести відповідне дослідження метою якого стало вивчення розповсюдженості предикторів корупційної поведінки серед учнів старшої школи. Для досягнення поставленої мети було визначено наступні завдання: 1) проаналізувати наукові підходи щодо вивчення проблеми корупційної поведінки в психологічній науці; 2) визначити предиктори схильності до корупційної поведінки та підібрати комплекс методів та методик для їх діагностики; 3) розробити рекомендації з формування антикорупційних установок у правосвідомості старшокласників.

Базуючись на попередніх наукових даних, нами було відібрано декілька психологічних особистісних детермінант схильності до корупційної поведінки, які ми операціоналізували за допомогою підбору відповідного психодіагностичного інструментарію: 1) визначення провідного типу ставлення до права, для виявлення осіб, що мають ознаки деформації у сфері правосвідомості (досліджувалося за допомогою методики «Ставлення до права», автор Д. С. Безносів); 2) визначення наявності прокорупційних установок та толерантного ставлення до проявів корупції у різних життєвих ситуаціях (досліджувалося за допомогою методики «Прийнятність для особистості різних видів повсякденної корупції», автор А. Кубіак, модифікація А. Н. Таранко, А. А. Миронова); 3) визначення пріоритетних індивідуально-прийнятних способів присвоєння матеріальних благ для задоволення актуальних потреб, з метою виявлення осіб спрямованих на нелегальні, незаконні та нетрудові джерела доходів (досліджувалося за допомогою методики «Актуальні матеріально-ресурсні орієнтації особистості – АМРОУ», автори М. М. Шпак, С. В. Болтунова).

Для реалізації мети нашого дослідження ми обстежили суцільним методом групу учнів 10-х та 11-х класів Кременчуцького ліцею № 6 «Правобережний» у кількості 56 осіб та отримали наступні результати. При дослідженні домінуючих типів ставлення до права, приблизно половина учнів старших класів (51,7%) характеризується «правовим реалізмом» (нормативний рівень сформованості правосвідомості), але в той же час фіксуються достатньо високі показники розповсюдженості проявів деформованого ставлення до права, у вигляді «правового скептицизму» (14,3% – критично-недовірливе сприйняття права), «правового інфантилізму» (12,5% – незнання норм права, переконаність в тому, що у сучасному суспільстві можна спокійно прожити не цікавлячись питаннями права) та «правового нігілізму» (16,1% – заперечення важливої ролі та соціальної цінності права у регуляції суспільних відносин). При визначенні міри прийнятності різних життєвих обставин, які включають корупційну складову, було з'ясовано, що виражену негативну реакцію у переважній більшості старшокласників викликають такі ситуації: «спроба уникнення правової відповідальності за грубе порушення правил дорожнього руху» (92,8% вказують на неприйняття даної ситуації), «підкуп податкового інспектора» (91,0% вказують на неприйняття даної ситуації) та «отримання пільг незаконним шляхом» (87,5% вказують на неприйняття даної ситуації). В той же час досить толерантне ставлення характерне для таких

ситуацій: «прискорення вирішення питання прийняття дитини до дитячого садка за допомогою хабара» (21,4% вказують на неприйняття даної ситуації, а інші 78,6% демонструють прийнятливо-терпиме ставлення), «надання хабара для позачергового отримання медичної допомоги» (тільки 21,4% вказують на неприйняття даної ситуації, а інші 78,6% демонструють прийнятливо-терпиме ставлення) та «одержання престижної роботи за допомогою родинних зв'язків» (тільки 33,9% вказують на неприйняття даної ситуації, а інші 66,1% демонструють прийнятливо-терпиме ставлення). При дослідженні індивідуально-прийнятних способів отримання матеріальних благ, було виявлено, що 46,4% старшокласників визнають можливість вирішення ситуацій власних фінансових утруднень за допомогою нелегальних та нетрудових способів заробітку. Отже, результати емпіричного дослідження підтвердили висунуте припущення про достатньо широке розповсюдження предикторів корупційної поведінки у середовищі осіб раннього юнацького віку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Качкина, Т. Б. Противодействие коррупции через образование [Текст]: методическое пособие / Т. Б. Качкина, А. В. Качкин. – Ульяновск, 2009. – 102 с.
2. Орбан-Лембрик, Л.Е. Юридична психологія [Текст]: Навчальний посібник / Л.Е. Орбан-Лембрик, В.В. Кошинець. – Чернівці: Книги-XXI, 2007. – 448 с.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ТАКТИКА АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ ДО ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Чемерис А.А.

This article is devoted to the adaptation as a difficult period for children from six weeks to three years old, their parents and teachers, who work with these children. Also about the peculiarities of the psychological and pedagogical tactics of the work of pedagogical workers, in relation to new children in preschools. Key words: adaptation, early age, comfortable conditions, stressfulness, cooperation, modernization of preprimary education.

Дошкільне дитинство – важливий період в психічному розвитку малюка. Будь-яке порушення в психологічній структурі розвитку дитини може суттєво вплинути на подальший її розвиток. Тому важливо забезпечити максимально комфортні умови для малюка в адаптаційний період.

В забезпеченні комфортних умов для дитини під час адаптації важливу роль відіграють взаємини між батьками вихованців та працівниками дошкільного закладу. Для спокійного, оптимального перебігу адаптаційного періоду дітей раннього віку актуальною є дієва співпраця вихователів та батьків під час звикання дитини до нових умов перебування в закладі дошкільної освіти. Батькам слід об'єднати свої зусилля з педагогічними працівниками й забезпечити дітям емоційний комфорт, різноманітне та змістовне життя, як у дошкільному закладі, так і вдома.

Важливо створити такі стосунки між батьками та працівниками, які змогли б давати відчуття впевненості, взаємоповаги, взаємодовіри та взаємоповаги, вміння вирішувати проблеми в міру їх появи.

Науковці, які проводили дослідження адаптаційного періоду - Н.Д. Ватутіна, Н.М. Захарова, Т.Г. Жаровцева, Т.І. Науменко, І.П. Печенко, дійшли висновку, що дотримання певних психолого-педагогічних умов забезпечить успішне пристосування новачків до нових умов перебування [2].

Для маленької дитини дуже важливий час вступу до навчального закладу, де вона залишається одна, без мамі і тата, де багато інших дітей, незнайомих дорослих. В дитячому садку малюк залишається сам на сам зі своїми страхами, переживаннями, емоціями та відчуттями. Основне завдання практичного психолога, вихователів та батьків, які приймають участь в освітньо-виховному процесі, допомогти дітям призвичаїтися до нового оточення і внутрішніх змін, навчити довіряти вихователям та товаришувати з однолітками. Дитині знадобиться досить багато часу, щоб звикнути до нового оточення, незвичного режиму дня, до необхідності спілкування з незнайомими дітьми, дорослими, до взаєморозуміння з вихователем. Перше відвідування дитиною дитячого садка можна порівняти з першим досвідом «занурення» в суспільне життя. Якщо дитину просто «кинути» в нове для неї оточення, коло спілкування, вона може отримати стрес.

Щоб допомогти дитині, під час адаптації, необхідно, перш за все, зняти всі види психологічного тиску, не нав'язувати дитині пестощів та турбот, свою волю, а дати їй спокій, але бути поряд і чекати, коли в неї з'явиться бажання та потреба в спілкуванні.

Труднощі, які відчуває дитина в адаптаційний період, зазвичай викликають негативні зміни в емоційному стані, поведінці дитини та стані здоров'я. Перш за все, відмічаються порушення в емоційному стані дитини: страх, збентеженість або загальмованість, тривожність, сум. Одна з причин, яка може викликати труднощі в процесі адаптації, є сильна емоційна прив'язаність дитини до близьких їй дорослих. Якщо дитину, певним чином, не підготувати до майбутніх змін в її житті, то можна очікувати більш триваліші порушення її емоційного стану.

Основне в роботі педагогів, які працюють з дітьми раннього віку, зуміти організувати спільну предметну та ігрову діяльність, задовольнити потреби малюків в пізнанні довкілля, навчити різноманітним маніпуляційним діям з ігровим матеріалом. В роботі рекомендується використовувати доступні та зрозумілі для виконання дітьми вказівки та прохання, що сприятиме розвитку дітей та підвищенню їх загальної активності.

Щоб допомогти малюку якнайшвидше адаптуватися до нового середовища існування, важливо створити такі умови, які сприятимуть адекватному, майже безболісному, пристосуванню організму дитини до нових умов життя, розвиватимуть навички спілкування з дорослими та однолітками.

Перебіг адаптації залежить від комплексної роботи всіх учасників освітньо-виховного процесу: практичного психолога, педагогів, батьків. Основне для вихователів та практичного психолога налагодити тісний зв'язок з батьками вихованців, які нададуть інформацію про свою дитину; вчасно зрозуміти потреби, інтереси та нахили маленької людини; вміння зняти надмірне емоційне напруження та стресогенність, нового, навколишнього середовища в непростий період адаптації до дошкільного закладу.

Період модернізації дошкільної освіти не залишає осторонь сучасну сім'ю. Батьки вихованців дошкільного закладу

повинні зрозуміти та відчути необхідність підвищення своєї психологічної компетентності для кращого пізнання своєї дитини: розуміти, сприймати та любити її такою, якою вона є, не порівнюючи з іншими дітьми, допомогти щасливо та гармонійно провести дошкільний період, підготувати до навчання в початковій школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Таємниці адаптації. Психологічні особливості дітей дошкільного віку. Третій рік життя./Авт. Уклад. О.С.Курєєва, З.І. Шейнфельд. – Х.: Основа: «Тріада +». 2008.
2. Журнал «Психолог дошкілля» № 3 (68), березень 2015.

БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ - ПОТРЕБА СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Шевченко І.С.

Maslow's classical theory of motivation asserts that security is the basic human need. Therefore, it is necessary to give children the right to study in a comfortable and safe environment. Safe School is a fair institution where school discipline and security are supported on the basis of clear, well-known rules of conduct; where there are rules of healthy and safe behavior.

В Україні освітня реформа набирає значних обертів. Українське суспільство хоче бачити сучасну школу оновленого зразка, яка поєднує в собі не тільки місце навчання, а й середовище для повноцінного розвитку, сприятливе для успіху, креативу та щастя дітей. Для реалізації цього завдання у закладі освіти має здійснюватися навчання дітей і дорослих безпечній взаємодії, захист дітей від насильства та зловживань з боку однолітків і дорослих, а також формування навичок як уникнути потенційних ризиків і небезпек, вміння долати труднощі у власному житті. Тобто освітнє середовище закладу освіти має бути захищеним, безпечним для всіх учасників освітнього процесу.

Суспільство України, як і всього світу потерпає від жорстокості та насильства. Результати дослідження, проведеного ЮНІСЕФ у 2017 році показали, що 67% дітей в Україні у віці від 11 до 17 років стикалися з проблемою булінгу (цькування); 24% дітей стали жертвами булінгу і 48% з них нікому не розповідали про ці випадки. В цій ситуації заклади освіти мають проаналізувати рівень безпеки освітнього середовища у школі, спланувати дії щодо попередження насилля, булінгу, кібербулінгу, мобінгу.

Система роботи Кременчуцької ЗОШ №24 по створенню безпечного освітнього середовища включає профілактичні заходи, які стали традиційними та ініціюються і підтримуються адміністрацією школи, сприяють зростанню рівня комфорту, довіри, демократичності, безпеки і захисту в колективі всіх учасників освітнього процесу.

Важливим елементом такої системної роботи є постійний контроль адміністрації та вчителів за поведінкою дітей, взаємостосунками між дітьми (на перервах, у дворі школи), а також вміння визначити ознаки небезпечних проявів жорстокості та вчасно на них реагувати. З метою своєчасного припинення будь-яких проявів глузування, насилля, цькування і просто нетолерантного ставлення до дитини класні керівники володіють змістовною інформацією про умови життя дитини та характер відносин між членами родини.

Психологічна служба школи планує та проводить загальношкільні заходи та акції, направлені на формування толерантної поведінки; вміння дарувати оптимізм і підтримувати позитивний настрій; вчитися бути відкритими, відвертими; вміти спільно, згуртовано, дружньо приймати рішення, домовлятися і діяти; бути ввічливими та проявляти навички взаєморозуміння в стосунках з усіма учасниками освітнього процесу. Традиційними в школі стали акції «Створи квітку Толерантності», «Візьми з собою частинку гарного настрою», «Візьмемося за руки», «Долоньки»; фотоконкурси «Подаруй світу посмішку», «Комплімент кожному»; ігри «Знайди посмішку», квести «Слідопит»; «Паркан ввічливих слів», «Я хотів би сказати...».

Школа щорічно приєднується до заходів Всеукраїнської акції «16 днів проти насильства». Метою акції є привертання уваги учнівської молоді, дорослих людей та громадськості міста до актуальних шляхів в подоланні проблем насильства в родині, в колективі, забезпечення рівних прав жінок та чоловіків, недопустимість насильства щодо дітей та підлітків. З 25 листопада по 10 грудня в школі проводяться години спілкування «Два плюси, два мінуси», «Мій гендерний дисплей», «Немає прав без обов'язків», «Я - громадянин, а це означає...», «Ми за мир, ми проти насильства», «Життя дається тільки раз». Цікавими для дітей стали акції: «Дерево добра», «Говоріть більше ніжних слів», «Ця рука ніколи не буде бити...», «Мапа школи», «Паркан думок», «День рукостискань...», «Обіймемо школу». Надзвичайно корисними та ефективними є дискусійні платформи, зокрема «Виїзд за кордон-потреба чи забаганка», «Насильство - реальність чи перебільшення». Цікаво проходять тематичні кола «Знати щоб жити...», «Від миру вдома до миру в світі», «Булінг - виклик століття».

Для педагогів проводяться тренінгові заняття по профілактиці професійного вигорання, попередженню та виявленню випадків жорстоких та насильницьких дій, навчання вмінню побудови довірчих та партнерських стосунків з учасниками освітнього процесу.

Батьки долучаються до участі у батьківських лекторіях та всеобучах: «Вільний час підлітка - безпеки і альтернативи», «Класний керівник і батьки. Забезпечення партнерства і співпраці», «Особливості родинно-сімейного виховання в сучасній школі», «Усвідомлене і відповідальне батьківство», «Розуміння батьків - конструктивний діалог в родині», «Світ батьків - світ дітей», «Батьки - приклад наслідування для дитини», «Медіабезпека: батькам про булінг», «Попередження жорстокості і насилля в родині. Причини дитячої агресії».

Слід відзначити, що до вирішення питань профілактики насильства і булінгу в закладі освіти активно долучаються представники громадських установ та соціальних служб міста. Ці заходи проводяться у форматі «Світового кафе», технології, яка є процесом взаємодії, спрямованим на широкий обмін думками, ідеями й досвідом. Акцент робиться на спілкування між учасниками та продукування нових думок, ідей для поглибленого вивчення та вирішення проблеми. Це розмова про суть справи в невимушеній позитивній обстановці. Учасниками заходу є представники поліції, юристи, медпрацівники, психологи, психіатри, фахівці соціальних служб, які прямо контактують з батьками чи педагогами, а також

учнями школи.

Отже, сьогодні суспільство бажає бачити школу, яка є безпечною для всіх учасників освітнього процесу, яка є не лише одним з освітніх ресурсів, а, скоріше, простором розвитку та співпраці як всередині, так і по відношенню до зовнішнього світу. Школа, що займає активну позицію у створенні сприятливих і безпечних умов для навчання і виховання, розвитку і становлення молоді в умовах сучасності. Лише той навчальний заклад буде мрією кожної дитини чи батьків, в якому панує атмосфера фізичного комфорту, сприятливого соціального та психологічного клімату, де підтримують особистість, яка розвивається, вчасно реагують на її потреби та з повагою ставляться до її особливостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Модель доброзичливого до дітей освітнього середовища [Електронний ресурс] / Т. В. Водолазська // ПостМетодика, №5 (108), 2012. – 2012. – URL: <http://poipro.pl.ua/pm/pdf-1-f-w/PM-108.pdf>
2. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Н.М. Бібік. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. С. 50–69.

Рекомендації

Рекомендації

Рекомендації

Рекомендації

УЧАСНИКИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Александрова Людмила Іванівна	вчитель фізики Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 22 Кременчуцької міської ради Полтавської області	104 с.
Анастасєва Ірина Анатоліївна	вчитель біології Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів №16 Кременчуцької міської ради Полтавської області	105 с.
Анастасєва Ірина Анатоліївна	практичний психолог дошкільного закладу (ясла-садок) №63 Кременчуцької міської ради Полтавської області	159 с.
Андрейко Ольга Анатоліївна	практичний психолог-методист Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів №1 Кременчуцької міської ради Полтавської області	160 с.
Андрєєва Надія Віталіївна	вчитель початкових класів Кременчуцького ліцею № 5 імені Т. Г. Шевченка Кременчуцької міської ради Полтавської області	4 с.
Антонюк Марина Анатоліївна	кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України	81 с.
Афанасєва Оксана Георгіївна	вихователь-методист дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №35 Кременчуцької міської ради Полтавської області	54 с.
Бакліцька Світлана Олексіївна	вихователь дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №60 Кременчуцької міської ради Полтавської області	55 с.
Балаба Тетяна Анатоліївна	вчитель фізичної культури Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів №18 Кременчуцької міської ради Полтавської області	5 с.
Барда Світлана Іванівна	аспірант кафедри початкової освіти, природничих і математичних дисциплін та методики їх викладання (ПНПУ імені В.Г. Короленка); асистент кафедри педагогіки та психології початкової освіти (КПК імені А.С. Макаренка) Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка (місце навчання) Кременчуцький педагогічний коледж імені А.С. Макаренка (місце роботи)	32 с.
Білецька Вікторія Анатоліївна	учитель початкових класів Кременчуцького ліцею № 30 «Олімп» імені Н.М.Шевченко Кременчуцької міської ради Полтавської області	33 с.
Білик Надія Іванівна	доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогічної майстерності Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Михайла Остроградського	82 с.
Бойко Оксана Григорівна	викладач образотворчого мистецтва і креслення, магістр мистецтва, д-р. філософії, директор Кременчуцької міської художньої галереї	140 с.
Болгар Тетяна Миколаївна	доктор економічних наук, завідувач кафедри міжнародних фінансів, обліку та оподаткування Університет імені Альфреда Нобеля	6 с.
Бровко Юлія Олександрівна	учитель української мови та літератури Кременчуцького ліцею № 30 «Олімп» імені Н.М. Шевченко Кременчуцької міської ради Полтавської області	83 с.
Василенко Юлія Володимирівна	вихователь-методист закладу дошкільної освіти (ясла – садок) №34 Кременчуцької міської ради Полтавської області	56 с.
Васильченко Олена Миколаївна	вихователь – методист закладу дошкільної освіти (ясла – садок) №59 Кременчуцької міської ради Полтавської області	73 с.
Верещагіна Тетяна Миколаївна	практичний психолог дошкільного навчального закладу (ясла – садок) комбінованого типу № 80 Кременчуцької міської ради Полтавської області	161 с.
Верещака Катерина Олександрівна	учитель інформатики Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів №20 Кременчуцької міської ради Полтавської області	7 с.
Винокурова Аліна Володимирівна	учитель англійської мови Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 12 Кременчуцької міської ради Полтавської області	84 с.
Вишинська Тетяна Іванівна	практичний психолог Кременчуцького ліцею № 25 "Гуманітарний колегіум" Кременчуцької міської ради Полтавської області	162 с.
Вільхова Оксана Григорівна	кандидат педагогічних наук, асистент кафедри дошкільної освіти Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка	57 с.
Власенко Наталія Олександрівна	кандидат біологічних наук, доцент кафедри початкової освіти, природничих і математичних дисциплін та методик їх викладання Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка	34 с.
Войтенко Олена Анатоліївна	вчитель російської мови та зарубіжної літератури Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів №20 Кременчуцької міської ради Полтавської області	85 с.
Воля Ніна Вікторівна	вчитель початкових класів Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 26 Кременчуцької міської ради Полтавської області	35 с.
Гладка Наталя Іванівна	вчитель біології Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1 Кременчуцької міської ради Полтавської області	107 с.
Голота Олег Володимирович	інженер-програміст відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України	108 с.
Гончарук Альона Анатоліївна	вчитель початкових класів Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів №20 Кременчуцької міської ради Полтавської області	8 с.

Учасники конференції

Гордова Тетяна Василівна	вчитель початкових класів Кременчуцького ліцею № 5 імені Т. Г. Шевченка Кременчуцької міської ради Полтавської області	36 с.
Горобченко Ірина Вікторівна	методист Кременчуцького міського науково-методичного центру Кременчуцької міської ради Полтавської області	87 с.
Горяна Тетяна В'ячеславівна	учитель англійської мови Кременчуцької загальноосвітньої школи I - III ступенів № 16 Кременчуцької міської ради Полтавської області	88 с.
Григоренко Марина Юріївна	вчитель хімії Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1 Кременчуцької міської ради Полтавської області	109 с.
Гринюк Оксана Сергіївна	науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України	110 с.
Гуз Костянтин Жоржович	д.п.н., провідний науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України	111 с.
Гулик Ірина Олександрівна	вихователь-методист дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 68 Кременчуцької міської ради Полтавської області	58 с.
Гурин Катерина Сергіївна	вчитель математики та інформатики Кременчуцької загальноосвітньої школи I – III ступенів № 12 Кременчуцької міської ради Полтавської області	112 с.
Даценко Марина Юріївна	соціальний педагог Кременчуцького ліцею №4 «Кремінь» Кременчуцької міської ради Полтавської області	163 с.
Деньга Наталія Миколаївна	заступник директора з навчально-методичної роботи Кременчуцького педагогічного коледжу імені А.С. Макаренка	37 с.
Децюра Наталія Анатоліївна	вчитель фізики Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 12 Кременчуцької міської ради Полтавської області	113 с.
Джавахашвілі Сергій Георгійович	заступник директора з навчально-виховної роботи Кременчуцького ліцею №4 «Кремінь» Кременчуцької міської ради Полтавської області	115 с.
Дорошенко Тетяна Анатоліївна	вчитель образотворчого мистецтва Кременчуцької спеціалізованої школи I-III ступенів №7 з поглибленим вивченням фізичної культури та основ здоров'я Кременчуцької міської ради Полтавської області	141 с.
Драбчак Наталя Юріївна	вихователь дошкільного навчального закладу (ясла-садок) комбінованого типу № 2 Кременчуцької міської ради Полтавської області	59 с.
Дудка В'ячеслав Іванович	учитель історії Кременчуцького коледжу транспортної інфраструктури	142 с.
Дудка Людмила Георгіївна	учитель історії Кременчуцького ліцею №11 «Гарант» Кременчуцької міської ради Полтавської області	143 с.
Жадан Наталія Леонтіївна	практичний психолог Кременчуцької загальноосвітньої школи I–III ступенів № 28 Кременчуцької міської ради Полтавської області	164 с.
Жданова Світлана Петрівна	вчитель початкових класів Кременчуцького ліцею №10 «Лінгвіст» Кременчуцької міської ради Полтавської області	39 с.
Жидельова Лариса Вікторівна	учитель музичного мистецтва і мистецтва Кременчуцького ліцею №17 «Вибір» імені В.Г.Неленя Кременчуцької міської ради Полтавської області	144 с.
Жовтюк Тамара Борисівна	вчитель початкових класів Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1 Кременчуцької міської ради Полтавської області	40 с.
Загорулько Оксана Петрівна	учитель української мови і літератури Кременчуцького ліцею №25 «Гуманітарний колегіум» Кременчуцької міської ради Полтавської області	89 с.
Залобовська Олена Іванівна	учитель фізики і математики Кременчуцької загальноосвітньої школи I – II ступенів № 26 Кременчуцької міської ради Полтавської області	116 с.
Замарева Ольга Григорівна	вчитель математики Кременчуцької загальноосвітньої школи I – III ступенів № 1 Кременчуцької міської ради Полтавської області	165 с.
Заяц Наталя Давидівна	вчитель російської мови та зарубіжної літератури Кременчуцького ліцею №11 «Гарант» Кременчуцької міської ради Полтавської області	145 с.
Зінченко Олена Олександрівна	викладач психології, педагогіки та загальноосвітніх дисциплін Полтавського музичного училища ім. М.В. Лисенка	117 с.
Зобенкова Оксана Геннадіївна	практичний психолог дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №62 Кременчуцької міської ради Полтавської області	167 с.
Іващенко Ірина Григорівна	вчитель початкових класів Кременчуцького ліцею №4 «Кремінь» Кременчуцької міської ради Полтавської області	41 с.
Іващенко Ірина Євгенівна	вчитель початкових класів Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 26 Кременчуцької міської ради Полтавської області	35 с.
Ільченко Віра Романівна	д.п.н., професор, дійсний член НАПН України, зав. відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України	118 с.
Ільченко Олексій Георгійович	канд. пед. наук, старший науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України	119 с.
Калантаєвська Ольга Миколаївна	учитель англійської мови Кременчуцького ліцею № 5 імені Т. Г. Шевченка Кременчуцької міської ради Полтавської області	90 с.

Учасники конференції

Камська Тетяна Володимирівна	директор Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 9 Кременчуцької міської ради Полтавської області	9 с.
Каракуця Галина Василівна	директор Кременчуцького навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів – позашкільний навчальний заклад» № 2 Кременчуцької міської ради Полтавської області	10 с.
Ключка Микола Володимирович	учитель географії Кременчуцького ліцею №11 «Гарант» Кременчуцької міської ради Полтавської області	120 с.
Кожева Світлана Іванівна	учитель біології Кременчуцького ліцею №4 «Кремінь» Кременчуцької міської ради Полтавської області	121 с.
Козир Наталя Миколаївна	вчитель початкових класів Кременчуцького ліцею №11 «Гарант» Кременчуцької міської ради Полтавської області	42 с.
Комаренко Марина Сергіївна	вихователь-методист закладу дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу №32 Кременчуцької міської ради Полтавської області	66 с.
Коноваленко Любов Петрівна	учитель історії Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів №12 Кременчуцької міської ради Полтавської області	146 с.
Кошелева Руслана Олександрівна	вчитель - дефектолог дошкільного навчального закладу (ясла-садок) комбінованого типу №78 Кременчуцької міської ради Полтавської області	60 с.
Крамаренко Валентина Олександрівна	аспірант, викладач Кременчуцького педагогічного коледжу ім. А.С. Макаренка	62 с.
Криворучко Тетяна Михайлівна	вихователь-методист дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №12 Кременчуцької міської ради Полтавської області	62 с.
Крига Людмила В'ячеславівна	учитель зарубіжної літератури Кременчуцького ліцею №25 «Гуманітарний колегіум» Кременчуцької міської ради Полтавської області	91 с.
Крикунов Вадим Сергійович	аспірант кафедри ПОМФТО Кременчуцького національного університету імені М.В.Остроградського	122, с. 147
Крупа Світлана Антонівна	вихователь-методист дошкільного навчального закладу №24 Кременчуцької міської ради Полтавської області	64 с.
Кузнецова Інна Анатоліївна	асистент вчителя з інклюзивного навчання Кременчуцького ліцею № 5 імені Т. Г. Шевченка Кременчуцької міської ради Полтавської області	4 с.
Кулішова Ганна Петрівна	учитель фізики і астрономії Кременчуцького ліцею №10 “Лінгвіст” Кременчуцької міської ради Полтавської області	123 с.
Кууск Оксана Євгенівна	вчитель історії Кременчуцького ліцею №30 «Олімп» імені Н.М.Шевченко Кременчуцької міської ради Полтавської області	148 с.
Лактіонова Людмила Олександрівна	вчитель економіки Кременчуцького ліцею №11 «Гарант» Кременчуцької міської ради Полтавської області	11 с.
Лебедева Наталія Петрівна	заступник директора з навчально-виховної роботи Кременчуцької загальноосвітньої школи I – III ступенів № 28 Кременчуцької міської ради Полтавської області	12 с.
Лебедева Оксана Сергіївна	вихователь – методист Дошкільний навчальний заклад (ясла – садок) комбінованого типу № 80 Кременчуцької міської ради Полтавської області	65 с.
Левітіна Емма Юріївна	методист Кременчуцького міського науково-методичного центру Кременчуцької міської ради Полтавської області	149 с.
Литкович Олена Іванівна	практичний психолог дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №73 Кременчуцької міської ради Полтавської області	78, с. 168
Луценко Наталія Павлівна	учитель інформатики Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 22 Кременчуцької міської ради Полтавської області	13 с.
Лякішева Юлія Володимирівна	учитель початкових класів Кременчуцької загальноосвітньої школи I – III ступенів №9 Кременчуцької міської ради Полтавської області	43 с.
Ляшенко Андрій Хомич	науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України, заслужений учитель України, директор Дніпровської ЗОШ Верхньодніпровського району	14 с.
Мазур Ніна Василівна	учитель математики Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів №23 Кременчуцької міської ради Полтавської області	125 с.
Малікова Лариса Вадимівна	завідуюча дошкільного навчального закладу (ясла-садок) комбінованого типу №32 Кременчуцької міської ради Полтавської області	66 с.
Малюк Ганна Миколаївна	вихователь дошкільного навчального закладу (ясла-садок) комбінованого типу №2 Кременчуцької міської ради Полтавської області	67 с.
Маслова Лариса Олексіївна	вчитель зарубіжної літератури Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів №1 Кременчуцької міської ради Полтавської області	92 с.
Масягіна Ольга Миколаївна	вихователь-методист дошкільного навчального закладу (ясла – садок) комбінованого типу №3 Кременчуцької міської ради Полтавської області	68 с.
Михайленко Юлія Миколаївна	практичний психолог дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №41 Кременчуцької міської ради Полтавської області	168 с.

Учасники конференції

Михайлова Тетяна Миколаївна	вчитель фізичної культури Кременчуцького ліцею №25 «Гуманітарний колегіум» Кременчуцької міської ради Полтавської області	169 с.
Мірошніченко Тетяна Віталіївна	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти, природничих і математичних дисциплін та методик їх викладання Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка	171 с.
Москалик Геннадій Федорович	доктор філософських наук, директор департаменту освіти виконавчого комітету Кременчуцької міської ради Полтавської області	15 с.
Мраткіна Тетяна Павлівна	вчитель інформатики Кременчуцького ліцею-інтернату № 21 "СТАРТ" спортивного профілю Кременчуцької міської ради Полтавської області	17 с.
Никифоров Володимир Валентинович	доктор біологічних наук., професор, перший проректор Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського	18 с.
Никифорова Ірина Михайлівна	вихователь-методист дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 82 Кременчуцької міської ради Полтавської області .	69 с.
Новарчук Леся Вікторівна	вихователь дошкільного навчального закладу (ясла – садок) №67 Кременчуцької міської ради Полтавської області	70 с.
Носкова Олена Володимирівна	учитель української мови та літератури Кременчуцької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 22 Кременчуцької міської ради Полтавської області	94 с.
Облог Марина Вікторівна	учитель англійської мови Кременчуцького ліцею №11 «Гарант» Кременчуцької міської ради Полтавської області	95 с.
Оксаніченко Сергій Олександрович	директор Кременчуцького ліцею № 5 імені Т. Г. Шевченка Кременчуцької міської ради Полтавської області	19 с.
Островська Тетяна Юріївна	практичний психолог Кременчуцької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №20 Кременчуцької міської ради Полтавської області	172 с.
П'ятецька Людмила Володимирівна	вчитель фізики Кременчуцької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №3 Кременчуцької міської ради Полтавської області	128 с.
Павленко Юлія Григорівна	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри початкової освіти, природничих і математичних дисциплін та методик їх викладання Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка	45 с.
Панасько Ірина Олександрівна	вчитель-логопед логопедичного пункту Кременчуцького ліцею №4 «Кремінь» Кременчуцької міської ради Полтавської області	20 с.
Патерило Андрій Іванович	заступник директора з навчально-виховної роботи Кременчуцької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №24 Кременчуцької міської ради Полтавської області	21 с.
Пашедін Андрій Петрович	директор Кременчуцької загальноосвітньої школи І- ІІІ ступенів №19 Кременчуцької міської ради Полтавської області	22 с.
Педенко Валентина Павлівна	молодший науковий співробітник відділу інтеграції змісту загальної середньої освіти Інституту педагогіки НАПН України, вчитель математики ЗОШ №9 м. Полтави	14 с.
Писаренко Тетяна Миколаївна	практичний психолог дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №82 Кременчуцької міської ради Полтавської області	173 с.
Пищита Інна Володимирівна	практичний психолог Кременчуцької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №8 Кременчуцької міської ради Полтавської області	174 с.
Підоріна Людмила Іванівна	учитель географії Кременчуцької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №31 Кременчуцької міської ради Полтавської області	125 с.
Підтикан Оксана Юріївна	учитель української мови та літератури Кременчуцької загальноосвітньої школи І- ІІІ ступенів №19 Кременчуцької міської ради Полтавської області	96 с.
Повтораченко Наталя Олексіївна	вчитель географії Кременчуцької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №18 Кременчуцької міської ради Полтавської області	127 с.
Полтавець Світлана Андріївна	вчитель-методист початкових класів Кременчуцької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 1 Кременчуцької міської ради Полтавської області	46 с.
Поляцкова Ніна Степанівна	практичний психолог Кременчуцького ліцею №5 імені Т.Г. Шевченка Кременчуцької міської ради Полтавської області	175 с.
Пономарьова Людмила Борисівна	Зміївський навчально-виховний комплекс Харківська область	71 с.
Прищепя Людмила Романівна	вчитель початкових класів Кременчуцького ліцею № 5 імені Т. Г. Шевченка Кременчуцької міської ради Полтавської області	36 с.
Пронякіна Ольга Іванівна	практичний психолог Кременчуцької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 16 Кременчуцької міської ради Полтавської області	176 с.
Радченко Тетяна Василівна	заступник директора з навчально-виховної роботи Кременчуцького ліцею № 30 «Олімп» імені Н. М. Шевченко Кременчуцької міської ради Полтавської області	23 с.
Разумна Катерина Григорівна	вихователь-методист дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №19 Кременчуцької міської ради Полтавської області	72 с.
Ратушна Ольга Миколаївна	директор Кременчуцької загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів № 23 Кременчуцької міської ради Полтавської області	24 с.

Учасники конференції

Рожець Тетяна Олександрівна	вчитель початкових класів Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 26 Кременчуцької міської ради Полтавської області	35 с.
Романченко Світлана Василівна	учитель англійської мови Кременчуцького ліцею «Лінгвіст» №10 Кременчуцької міської ради Полтавської області	98 с.
Рохно Тетяна Миколаївна	учитель географії Кременчуцького ліцею №30 «Олімп» імені Н.М. Шевченко Кременчуцької міської ради Полтавської області	129 с.
Рудик Марина Миколаївна	учитель української мови та літератури, образотворчого мистецтва Кременчуцького ліцею-інтернату № 21 «СТАРТ» спортивного профілю Кременчуцької міської ради Полтавської області	151 с.
Русяєва Олена Олександрівна	практичний психолог дошкільного начального закладу (ясла-садок) компенсую чого типу №10 Кременчуцької міської ради Полтавської області	177 с.
Савельєва Галина Юрївна	учитель англійської мови Кременчуцького ліцею № 5 імені Т. Г. Шевченка Кременчуцької міської ради Полтавської області	90 с.
Савельєва Людмила Василівна	учитель біології Кременчуцького ліцею №4 «Кремінь» Кременчуцької міської ради Полтавської області	121 с.
Савченко Валентина Дем'янівна	методист з дошкільного виховання Кременчуцького міського науково – методичного центру Кременчуцької міської ради Полтавської області	73 с.
Сакун Оксана Анатоліївна	кандидат технічних наук, заступник директора з навчально-виховної роботи Кременчуцької ЗОШ I-III ступенів №28 Кременчуцької міської ради Полтавської обл.	18 с.
Сакун Тетяна Володимирівна	заступник директора з навчально-виховної роботи Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 22 Кременчуцької міської ради Полтавської області	18 с.
Салогуб Світлана Анатоліївна	вчитель початкових класів та інформатики Кременчуцької загальноосвітньої школи I- III ступенів №8 Кременчуцької міської ради Полтавської області	25 с.
Самарська Ірина Анатоліївна	учитель біології та хімії Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 20 Кременчуцької міської ради Полтавської області	130 с.
Самодрін Анатолій Петрович	доктор пед. наук, проф. кафедри педагогіки та психології Міжнародного гуманітарно- педагогічного інституту «Бейт-Хана», м. Дніпро	26 с.
Сапа Вікторія Михайлівна	вчитель початкових класів Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів №22 Кременчуцької міської ради Полтавської області	47 с.
Середа Тетяна Валеріївна	викладач I категорії Кременчуцького медичного коледжу імені В.І. Литвиненка	131 с.
Сіпко Людмила Олександрівна	канд. пед. наук, Доцент кафедри психології Черкаського національного університету Імені Богдана Хмельницького	179 с.
Смородіна Лідія Опанасівна	практичний психолог дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №62 Кременчуцької міської ради Полтавської області	167 с.
Смородська Світлана Олексіївна	заступник директора Кременчуцького ліцею № 5 імені Т. Г. Шевченка Кременчуцької міської ради Полтавської області	19 с.
Соколюк Ольга Іванівна	методист Кременчуцького міського науково-методичного центру Кременчуцької міської ради Полтавської області	27 с.
Солнишкіна Наталя Олександрівна	вихователь-методист дошкільного навчального закладу (ясла-садок) комбінованого типу № 50 Кременчуцької міської ради Полтавської області	74 с.
Солошич Ірина Олександрівна	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри «Екологічна безпека та організація природокористування» Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського	28 с.
Солошич Олександр Миколайович	доктор філософії з інженерії Ланчжоуський Джіатонг університет шляхів сполучення (м. Ланьжоу, Китайська народна республіка)	28 с.
Сохацька Вікторія Геннадіївна	вихователь – методист дошкільного навчального закладу (ясла-садок) комбінованого типу №55 Кременчуцької міської ради Полтавської області	75 с.
Спичка Ганна Іванівна	вчитель математики Кременчуцького ліцею №4 «Кремінь» Кременчуцької міської ради Полтавської області	133 с.
Старушко Тетяна Миколаївна	вчитель української мови та літератури Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 22 Кременчуцької міської ради Полтавської області	99 с.
Стовбур Любов Василівна	практичний психолог дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №59 Кременчуцької міської ради Полтавської області	179 с.
Терещенко Юрій Петрович	вчитель математики та інформатики Кременчуцького ліцею №30 “Олімп” імені Н. М. Шевченко Кременчуцької міської ради Полтавської області	134 с.
Тимошенко Світлана Володимирівна	вчитель початкових класів Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів №16 Кременчуцької міської ради Полтавської області	48 с.
Тищенко Ольга Анатоліївна	учитель початкових класів Кременчуцької загальноосвітньої школи I – III ступенів №12 Кременчуцької міської ради Полтавської області	49 с.
Тріско Оксана Миколаївна	практичний психолог Кременчуцького льотного коледжу Національного авіаційного університету	180 с.

Учасники конференції

Троян Юлія Анатоліївна	вчитель математики Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів №23 Кременчуцької міської ради Полтавської області	135 с.
Турбай Оксана Борисівна	вчитель математики Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів №27 Кременчуцької міської ради Полтавської області	29 с.
Устименко Олена Григорівна	вчитель української мови та літератури, зарубіжної літератури Кременчуцького ліцею № 5 імені Т. Г. Шевченка Кременчуцької міської ради Полтавської області	100 с.
Ухналь Ольга Миколаївна	заступник директора з навчально-виховної роботи Кременчуцького навчально- виховного комплексу «Загальноосвітня школа I-III ступенів – позашкільний навчальний заклад» №2 Кременчуцької міської ради Полтавської області	152 с.
Федан Микола Костянтинович	учень 11-го класу Кременчуцького ліцею № 25 «Гуманітарний колегіум» Кременчуцької міської ради Полтавської області	162 с.
Фоміна Ольга Вікторівна	учитель-методист музичного мистецтва Кременчуцького ліцею №5 імені Т.Г. Шевченка Кременчуцької міської ради Полтавської області	153 с.
Хвостик Ірина Костянтинівна	вихователь Кременчуцького навчально-виховного комплексу: загальноосвітня школа I ступеня № 15 – дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) комбінованого типу Кременчуцької міської ради Полтавської області	76 с.
Холодняк Анна Костянтинівна	учитель історії Кременчуцької загальноосвітньої школи I – III ступенів №12 Кременчуцької міської ради Полтавської області	154 с.
Хорольська Каріна Ігорівна	учениця 9 класу Кременчуцького ліцею № 6 «Правобережний» Кременчуцької міської ради Полтавської області	182 с.
Хорольська Оксана Олександрівна	практичний психолог Кременчуцького ліцею № 6 «Правобережний» Кременчуцької міської ради Полтавської області	182 с.
Царинна Людмила Миколаївна	вчитель фізики і математики Кременчуцької загальноосвітньої школи I – III ступенів №24 Кременчуцької міської ради Полтавської області	136 с.
Цюпка Юлія Григорівна	заступник директора з навчально-виховної роботи Кременчуцького ліцею №30 «Олімп» імені Н.М.Шевченко Кременчуцької міської ради Полтавської області	50 с.
Цюцюра Вікторія Миколаївна	вчитель - методист Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 22 Кременчуцької міської ради Полтавської області	155 с.
Чемерис Альона Анатоліївна	практичний психолог дошкільного навчального закладу (ясла – садок) № 57 Кременчуцької міської ради Полтавської області	183 с.
Чередник Вікторія Василівна	учитель географії Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів № 23 Кременчуцької міської ради Полтавської області	137 с.
Шамрай Ольга Володимирівна	завідуюча дошкільним навчальним закладом (ясла-садок) № 63 Кременчуцької міської ради Полтавської області	77 с.
Шاپовал Надія Юрійвна	керівник гуртка дошкільного навчального закладу (ясла-садок) №73 Кременчуцької міської ради Полтавської області	78 с.
Шевченко Ірина Сергіївна	практичний психолог Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів №24 Кременчуцької міської ради Полтавської області	184 с.
Шерудило Андрій Васильович	кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри педагогіки та менеджменту освіти Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка	30 с.
Шерудило Марина Павлівна	вчитель початкових класів Глухівської загальноосвітньої школи I – III ступенів № 2 Глухівської міської ради Сумської області	30 с.
Шишко Наталя Іванівна	учитель-методист зарубіжної літератури Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів №8 Кременчуцької міської ради Полтавської області	102 с.
Шука Жанна Анатоліївна	вихователь – методист заклад дошкільної освіти (ясла – садок) № 58 Кременчуцької міської ради Полтавської області	79 с.
Шульга Дар'я Олександрівна	учениця 10 класу Кременчуцького ліцею № 6 «Правобережний» Кременчуцької міської ради Полтавської області	51 с.
Шутов Дмитро Олександрович	вчитель історії та права Кременчуцької загальноосвітньої школи I-III ступенів №8 Кременчуцької міської ради Полтавської області, аспірант Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського	157 с.
Щербань Ольга Іванівна	учитель з фізики і астрономії Кременчуцької загальноосвітньої школи I – III ступенів №8 Кременчуцької міської ради Полтавської області	138 с.
Щурик Наталія Володимирівна	вчитель історії Кременчуцького ліцею №11 «Гарант» Кременчуцької міської ради Полтавської області	157 с.
Яцик Тетяна Іванівна	вчитель початкових класів Кременчуцького ліцею № 6 «Правобережний» Кременчуцької міської ради Полтавської області	52 с.
Ratajczyk Elzbieta	PhD, Senior Researcher Lublin Maria Curie University	97 с.
Veselovska Hanna	M.S., Research Assistant TU Braunschweig	106 с.
Misiats Oleksandr	PhD, Assistant Professor Virginia Commonwealth University	124 с.
Fairchild Sarah	M.S., Research Assistant Pennsylvania State University	101 с.
Temisheva Svitlana Marativna	PhD, Professor Al-Farabi Kazakh National University (KazNu), Alma-Ati	133 с.

Наукове видання

**II Міжнародна науково-практична конференція
«Модернізація змісту освіти в контексті полікультурного
середовища та реалізації ідей нової української школи»**

Матеріали конференції

Українською та англійською мовами

Підписано до друку 28.03.2019
Формат 60х90 ¹/₈. Умовн. друк. арк. 22,64.
Наклад 180 прим. Замовлення № 31-19.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman

Видавець та виготовлювач ПП Щербатих О. В.
вул. Софіївська, 36 Б, м. Кременчук, 39601
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК №2129 від 17.03.2005 р.
www.novabook.com.ua
097 555 10 72

Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.

Оргкомітет залишає за собою право під час конференції вносити зміни до програми конференції, анулювати або проводити перерозподіл доповідей.